

Σ Υ Μ Ε Ω Ν

Ο

Ν Ε Ο Σ Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Α'. ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ
(ΛΟΓΟΙ Α'-Γ')

Β'. ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ
(ΛΟΓΟΙ Α'-S')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἄπο τήν

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΚΟΛΤΣΟΥ

Θεολόγο

Φ Ι Λ Ο Κ Α Λ Ι Α
Τ Ω Ν
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
19B

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988

ΣΥΜΕΩΝ

Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α'. ΛΟΓΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΙ ΤΡΕΙΣ

Στὸν βίον τοῦ Συμεῶν, πού ἔγραψε ὁ μαθητὴς του Νικήτας Στηθάτος¹, ἐπανελημμένως ἀναφέρονται λόγοι ἀντιρρητικοί, ἐννοεῖται βέβαια θεολογικῶς ἀντιρρητικοί. Λέγεται π.χ. ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, «Πρὸς τοῦτοις ἐκτίθεται καὶ τοὺς ἀπολογητικοὺς καὶ ἀντιρρητικοὺς αὐτοῦ λόγους ἐνταῦθα δυνατοὺς δυνατῶς ἐν δυνάμει σοφίας, κατὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων τούτους ἀναταξάμενος»². Ἄν καὶ σ' αὐτὸ τὸ χωρίο γίνεται λόγος περὶ ἀπολογητικῶν καὶ ἀντιρρητικῶν σὲ συνδυασμό, φαίνεται δὲν σώζονται λόγοι τοῦ Συμεῶν πού θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἀπολογητικοί.

Οἱ τρεῖς θεολογικοὶ λόγοι πού ἐκδίδονται ἐδῶ εἶναι σαφῶς ἀντιρρητικοί. Ἀπευθύνονται χαρακτηριστικὰ πρὸς ἓνα ἢ περισσότερα πρόσωπα πού φαίνονται σὰν ἀντίπαλοι.

«Οἷα δὲ φασὶ τῶν θείων κατατολμῶντες! Κατὰ τοῦτο», φησί, «μόνον μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ»³.

Κυρίως ἀντίπαλος πρέπει νὰ εἶναι ἐδῶ ὁ Στέφανος Νικομηδείας, μὲ τὸν ὁποῖον εὐρισκόταν σὲ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θεολο-

-
1. Φιλοκαλία 19Α, *Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος*, Θεσσαλονίκη 1981.
 2. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος Συμεῶν* 111. Βλ. καὶ 134.
 3. *Θεολογικὸς* 1,1.

γική αντίθεση ὁ Συμεών⁴. Αὐτὸς ὁ Στέφανος εἶχε μεγάλη καὶ ἀπὸ ὄλους ἀναγνωριζόμενη μόρφωση. Καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχικά, ἔπειτα μητροπολίτης Νικομηδείας γιὰ ἀρκετὰ χρόνια, ἔμενε ἀργότερα σὲ προχωρημένη ἡλικία στὴν Κωνσταντινούπολη. Δὲν ἀνεχόταν τὴν καλλιέργεια τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ δὲν δεχόταν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὴν ἀγιότητα στὸν παρόντα βίος. Εἶχε ὁμως, ὅπως φαίνεται, καὶ ὀρισμένες διαφωνίες ὡς πρὸς τὸ τριαδικὸ πρόβλημα.

Ὅταν ὁ Στέφανος συνάντησε κάποτε τυχαίως τὸν Συμεῶν στὸ πατριαρχεῖο, γιὰ πρώτη φορά, τοῦ ἐζήτησε νὰ διατυπώσει τίς ἀπόψεις του ἐπάνω στὸ θέμα, «πῶς χωρίζεις τὸν Υἱὸ ἀπὸ τοῦ Πατρός, ἐπινοία ἢ πράγματι;». Ὁ Συμεῶν τότε διατύπωσε τὴν ἀποψή του μὲ μιὰ ἔμμετρη πραγματεία ποὺ σώζεται ἀνάμεσα στοὺς ὕμνους του⁵. Ἦταν τόση ἡ ἐντύπωση τοῦ Στεφάνου, ὥστε ἀποφάσισε νὰ μειώσει τὸ κύρος του κι ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ εὔρει τίποτε τρωτὸ στὸν ἴδιο, ἄχισε νὰ κατηγορεῖ τὸν διδάσκαλο τοῦ Συμεῶν, τὸν Εὐλαβῆ. Ἀπὸ τὰ κείμενα ὁμως αὐτὰ τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου συνάγεται ὅτι ὁ Στέφανος θεολογοῦσε ζωηρὰ γιὰ τὸ τριαδικὸ πρόβλημα, εἴτε γραπτὰ εἴτε προφορικά, σὲ κύκλους μαθητῶν του.

Βέβαια σύμφωνα μ' αὐτὰ οἱ τρεῖς θεολογικοὶ λόγοι πρέπει νὰ ἐγράφηκαν ὄχι πολὺ καιρὸ μετὰ τὴν πρώτη συνάντηση καὶ σύγκρουση τοῦ Συμεῶν μὲ τὸν Στέφανο, καὶ σ' ἀντιμετώπιση τῶν ἀντιλήψεων τῶν κύκλων αὐτοῦ, δηλαδὴ λίγο μετὰ τὸ 1012.

Οἱ τρεῖς λόγοι ἀποσκοποῦν στὸ νὰ κατοχυρώσουν τὴν ἐνότητα τῶν τριαδικῶν προσώπων. Βάση ἐκκινήσεως εἶναι τὸ χωρίο «ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστι», τοῦ Ἰωάννου⁶, τὸ ὁποῖο ἦταν ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ἕως τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 12ου αἰῶνος, σύνθημα τῆς θεολογίας τῶν κοσμικῶν κύκλων τοῦ Βυζαντίου.

4. Βλ. *Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος*, Φιλοκαλία 19Α, σ. 343 ἐέ.

5. Βλ. *Βίος* 77. Εἶναι ὁ ὕμνος 21.

6. Ἰω. 14,28.

Στόν πρώτο λόγο, ἀφοῦ παρουσιάζει τὴν θέση τῶν ἀντιθέτων περὶ ἀνωτερότητας του Πατρός, τὴν ἀναιρεῖ καὶ τέλος προβάλλει τὴν ἀληθινὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι γιὰ τοὺς τελείους.

Στόν δεύτερο ὁμιλεῖ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ διδάξουν χωρὶς Πνεῦμα, τῶν ψευδοθεολόγων, τονίζει ὅτι τὸ Πνεῦμα μένει στὶς καθαρὲς ψυχές, ποὺ εἶναι οἱ μόνες ποὺ μποροῦν νὰ θεολογοῦν ἀληθινά. Ἡ τριαδολογικὴ ἔκθεση τοῦ Συμεῶν χρησιμοποιοῦν τὸν λόγο αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀναλογίας ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ τρίτου λόγου ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴ, κατὰ τὴν ὁποία, ἂν ὁ Πατὴρ εἶναι κάτι, εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς τὸ ἴδιο, κι ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι κάτι, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα. Ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα εἶναι Πνεῦμα ὁμότιμο, ὁμοούσιο καὶ ὁμόθρονο. Ἡ τριαδολογία τοῦ Συμεῶν ἀπηχεῖ τὴν ἐπίσημη καὶ παραδοσιακὴ ἄποψη τῆς Ἐκκλησίας.

ΛΟΓΟΙ ΗΘΙΚΟΙ

Στὴ συλλογὴ τῶν ἠθικῶν λόγων διακρίναμε δύο ὁμάδες κεμένων, στὴν πρώτη ἀπὸ τίς ὁποῖες περιλαμβάνονται οἱ λόγοι 1-2 καὶ στὴν δευτέρη οἱ λόγοι 3-15. Ἔχουν γραφεῖ κατὰ διαφόρους καιροὺς, ὅπως φαίνεται, ἀλλὰ πάντως σὲ προχωρημένο στάδιο βίου.

ΛΟΓΟΙ 1 - 2

Οἱ δύο πρώτοι λόγοι εἶναι μᾶλλον πραγματεῖες ποὺ χωρίζονται σὲ κεφάλαια. Ὁ πρῶτος (κεφάλαια 11) πραγματεύεται περὶ τῆς κτίσεως καὶ τῆς ἀνακτίσεως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν Παύλειο τυπολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς σωτηρίας, περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀνθρώπων μὲ

τὸν Θεό, περὶ τοῦ μυστικοῦ γάμου καὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ δεῦτερος (κεφάλαια 7) πραγματεῦεται περὶ παλαιοῦ καὶ νέου παραδείσου. Ὁ καθηγητὴς Παν. Χρήστου διατύπωσε τὴν γνώμη, ὅτι ἀνάμεσα στοὺς *Ἠθικοὺς Λόγους* πιθανῶς συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ἐξηγητικά τοῦ Συμεών. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ δύο πρῶτοι λόγοι, ποὺ πραγματεῦονται τὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας βάσει τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἀποτελοῦν τὰ ἐξηγητικά, τὰ ὁποῖα στὸν κατάλογο τοῦ *Βίου*⁷ προηγοῦνται ἀμέσως τῶν *Ἠθικῶν* «τὰς ἐρμηνείας τῆς θείας Γραφῆς, τοὺς Ἠθικοὺς... λόγους». Ἐξηγητικοὺς ὁμῶς λόγους φέρεται νὰ συνέτασσε ὁ Συμεών ἀπὸ πολὺ ἔνωρις⁸ κι αὐτὲς οἱ πραγματεῖες ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ταυτίζονται τελείως μ' ἐκείνους, διότι στὸν πρόλογό τους ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι γράφει αὐτὰ τὰ κείμενα ἐδῶ, ἀφοῦ ἔτερματίσθηκε ἢ ἀντίθεσή του πρὸς ἐκείνους, τοὺς ἀντιπάλους· «ἄρτι τῆς πρὸς ἐκείνους λήξαντας στάσεως»⁹. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ παλαιὲς ἐξηγητικὲς ὁμιλίαι ἀναχωνεῦθησαν σ' αὐτὲς τὶς δύο πραγματεῖες ποὺ ἐτοποθετήθηκαν πρῶτες στὴν *Βίβλο* τῶν *Ἠθικῶν*, ἂν καὶ τὸ περιεχόμενό τους εἶναι βιβλικοθεολογικό.

ΛΟΓΟΙ 3 – 15

Οἱ ἄλλοι λόγοι ποὺ εἶναι συντομώτεροι καὶ δὲν χωρίζονται σὲ κεφάλαια, ἀναπτύσσουν πλῆθος ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν θεμάτων.

3. Περὶ τῶν ἀρρήτων ρημάτων ποὺ ἄκουσε ὁ Παῦλος.
4. Περὶ ἀπαθείας καὶ τελειώσεως.
5. Περὶ θέας καὶ δόξας τοῦ Θεοῦ.

7. *Βίος* 134.

8. *Βίος* 37.

9. *Ἠθικὸς 1*, πρόλογος.

6. Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς.
7. Περὶ τοῦ πραγματικοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ.
8. Περὶ συλλήψεως τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλλάμψεως.
9. Περὶ ἀληθινῆς γνώσεως.
10. Περὶ τῆς φοβερῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου.
11. Περὶ ἀποκτήσεως τῶν ἀρετῶν, ἀποταγῆς καὶ διαποιμάνσεως.
12. Περὶ ἐξαγορᾶς τοῦ καιροῦ.
13. Περὶ χοϊκοῦ καὶ οὐρανοῦ.
14. Περὶ ἐορτῶν καὶ κοινωνίας.
15. Περὶ ἡσυχίας.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κενεὶς ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς τίτλους καὶ μόνον, οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἠθικοί, ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι περισσότερο θεωρητικοί. Ἀλλὰ στὴν σκέψη τοῦ Συμεῶν τὸ ἦθος εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένο μὲ τὸν λόγο, μὲ τὴν θεωρία, μὲ τὸ πνεῦμα.

Στὸν παρόντα τόμο δημοσιεύονται οἱ λόγοι 3–6 ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους αὐτούς. Θέμα τοῦ 3, ὅπως σημειώθηκε παραπάνω, εἶναι τὰ ἄρρητα ρήματα τοῦ Παύλου, πὺ ἀναφέρει στὴν *B' Πρὸς Κορινθίους* ἐπιστολή. «Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ρήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπου ἀκοῦσαι»¹⁰. Τὰ ἄρρητα ρήματα πὺ ἄκουσε ὁ Παῦλος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ οἱ μυστικὲς καὶ ἀνέκφραστες θεωρίες πὺ ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἱ ὑπερμεγαλοπρεπεῖς ἄγνωστες γνώσεις, δηλαδὴ οἱ ἀθέατες θεωρίες τῆς ὑπέρφωτης καὶ ὑπεράγνωστης δόξας καὶ θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὁ πιστὸς δὲν ἀπωθήσει τὸν Χριστὸ πὺ ἔρχεται καὶ ζητεῖ νὰ βασιλεῦσει σ' ὄλους μας, ἀλλὰ τὸν βαστάσει ἐπὶ τῶν νῶτῶν του, ἀποκτᾶ τὸ καλύτερο δῶρο, διότι θὰ ἔχει τὸν Κύριο

10. *B' Κορ.* 12,3–4.

μέσα του να λάμπει με τὸ ἀπρόσιτο φῶς, νὰ παρηγορεῖ τις ἀσθένειες, νὰ διώχνει τις λύπες καὶ τις θλίψεις, νὰ προσφέρει χαρὰ καὶ δάκρυα γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθρα, ν' ἀναβλύζει ζωὴ ἀνέκφραστη καὶ νὰ τὸν ἀνεβάξει στοὺς οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν.

Ὁ λόγος 4 ἔχει θέμα τὴν ἀπάθεια καὶ τὰ χαρίσματα αὐτῆς, καθὼς καὶ τὴν περιγραφή τοῦ πνευματικοῦ σώματος καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας.

Μὲ μία ἀναδρομὴ σ' ὄλο τὸ φάσμα τῆς Καινῆς Διαθήκης δίνεται ὁ ὀρισμὸς τῆς πνευματικῆς ἀπαθείας, ἡ ὁποία ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ τὴν σωματικὴ· «ἄλλο ὑπάρχει ἀπάθεια ψυχῆς καὶ ἕτερον ἀπάθεια σώματος»¹¹. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἀποκτήσει θὰ ἔχει τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ καὶ «ὁ καλὸς ἡμῶν Δεσπότης ἑαυτὸν δωρεῖται τοῖς γνησίοις δούλοις αὐτοῦ καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἔφεσιν καὶ ἐπιθυμίαν, ὡς βούλονται καὶ ὑπὲρ ὃ βούλονται, πληροῦ»¹². Θὰ ἐνδυθεῖ ὀλόκληρος τὸ φῶς, δηλαδὴ τὸν Χριστὸ καὶ Θεό¹³.

Στὴν συνέχεια ὀρίζει τὸ κατὰ Χριστὸν πνευματικὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου βάσις εἶναι ἡ πίστη, ἡ ταπείνωση, ἡ ἐλπίδα κι ὅλες οἱ ὑπόλοιπες ἀρχές, καὶ κεφαλὴ αὐτοῦ ἡ μεγίστη τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀγάπη, πὺ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ Θεός.

Τὸ θέμα τοῦ λόγου 5 εἶναι πολυδιάστατο: κατ' ἀρχὴν ἀναφέρεται σ' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν μέσα τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲν αἰσθάνονται ὁμως τὴν ἐνέργειά του. Αὐτοὶ ἀπέκτησαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, δὲν ἀντιλαμβάνονται ὁμως τὴν δωρεά του.

Στὴν συνέχεια ἀσχολεῖται μ' αὐτοὺς πὺ λέγουν ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς ἄνθρωπος νὰ ἰδεῖ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ στὴν παροῦσα ζωὴ. Αὐτὸ ὁμως τὸ διευκρινίζει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὅταν λέγει, «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν

11. Παράγρ. 4.

12. Παράγρ. 12.

13. Γαλ. 3,27.

ὄψονται»¹⁴. Αὐτοὶ ὁμως θὰ τὸν ἰδοῦν στὸν μέλλοντα καὶ ὄχι στὸν παρόντα αἰῶνα. Τονίζει ὅτι ὅσα αὐτὸς λέγει, τὰ λέγει καὶ τὰ γράφει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποῦ ὁμιλεῖ μέσα του.

Ὁ λόγος 6 ἔχει θέμα του τὴν ἀπάθεια καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ καὶ τὸ πῶς θὰ ἀνέλθομε στὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς τελειότητας.

Σκοπὸς ἐκείνων ποῦ ἀγωνίζονται κατὰ Θεὸν εἶναι νὰ δραπετεύσουν ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὰ ἐγκόσμια, ν' ἀπογυμνωθοῦν ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τους, νὰ νεκρώσουν τὸ θέλημά τους, ν' ἀπαρηθοῦν τὴν ἴδια τους τὴν ψυχὴ. Κι ὅταν εὐρεθοῦν ἔτσι, ἡ λαμπρότητα αὐτῆ τοῦ Πνεύματος θὰ μεταδοθεῖ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα τους.

Σῶμα καὶ ψυχὴ εὐρίσκονται σὲ ἀπόλυτη συνάφεια μὲ τὸν Θεό, διότι ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθηκε ἀναμίχθηκε μὲ νεορὴ ψυχὴ γιὰ νὰ σώσει τὴν δική μας ψυχὴ. Ἡ σάρκα εὐρίσκεται ἀχωρίστως μὲ τὴν ψυχὴ, διότι δὲν δύναται νὰ ζήσει χωρὶς αὐτήν.

Στὴν συνέχεια γίνεται ἀναφορὰ γιὰ τοὺς ψυχικὰ νοσοῦντες καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ θεραπεία. Νουθετεῖ ἰατροὺς καὶ ἀσθενεῖς γιὰ τὸ πῶς οἱ δεῦτεροι θὰ νεκρώσουν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς τους, τὶς κρυφές τους ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ ἔλθει νὰ κατοικήσει μέσα τους ὁ Χριστός. Διότι, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κάγὼ τῷ κόσμῳ»¹⁵. «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»¹⁶.

Γιὰ τοὺς λόγους 7–15 σύντομη ἀνάλυση θὰ γίνεи στὸν ἐπόμενο τόμο, ὅπου θὰ δημοσιευθοῦν.

Τὸ κείμενο ποῦ χρησιμοποιοῦμε σ' αὐτὴν τὴν ἔκδοση εἶναι βασικὰ τῶν Sources Chrétiennes, τόμοι 122 καὶ 129, παρασκευασμένο μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν J. Darrouzès. Μόνον στὴν στίξη φέραμε μερικὲς ἀλλαγές καὶ ἐλάχιστες στὴν ὀρθογραφία.

14. Ματθ. 5,8.

15. Γαλ. 6,14.

16. Γαλ. 2,20.

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΣΤΙΧΟΙ ΙΑΜΒΙΚΟΙ

**ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

Ἡ ἐπιγραφή

*Ταῦτα βδέλυγμα πατρὶ τῷ σεβασμίῳ,
Πλὴν πίστεως ἔνδειγμα τῆς ἐμῆς μόνον.*

*

* *

*Ὡς ἄλλον εἰδότες σε θεῖον Μωσέα,
ἐξ οὐρανοῦ τε μᾶλλον ἤπερ ἐξ ὄρους
τὰς μυστικὰς λαβόντα πανσέπτους πλάκας
ἐκ χειρὸς αὐτοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότη
καὶ δόντα πᾶσι προζένους σωτηρίας
τὰς σωστικὰς σου πανσόφους, πάτερ, βίβλους,
τιμῶμεν ὡς μάλιστα σε πρὸς ἀξίαν,
ὡς μυσταγωγὸν ἐνθέων διδαγμάτων
καὶ πρᾶξιν αὐτὴν καὶ θεωρίας βάθη,
πολλοῖς ἐφικτὰ μηδαμῶς πεφυκότα,
σαφῆ προθέντα τοῖς θέλουσιν εἰδέναι
καὶ μὴ φθόνῳ φεύγουσι τούτων τὴν θέαν.*

ΣΤΙΧΟΙ ΙΑΜΒΙΚΟΙ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἐπιγραφή

Αὐτοὶ οἱ στίχοι δυσαρεστοῦν τὸν σεβάσμιο πατέρα,
εἶναι ὁμως δεῖγμα τῆς ἀφοσιώσεώς μου μόνο.

*

* *

Ἄναγνωρίζοντάς σε σὰν ἄλλο θεῖο Μωυσῆ,
ποῦ μᾶλλον ἀπ' τὸν οὐρανὸ παρά ἀπ' τὸ ὄρος
ἐπῆρες τίς μυστικὲς πάνσεπτες πλάκες,
ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότη
καὶ σ' ὄλους ἔδωσες ὄργανα σωτηρίας
τὰ σωστικά σου πάνσοφα, πάτερ, βιβλία,
σὲ τιμοῦμε σεβασμίως, ὅπως σοῦ ἀξίζει.
Διότι εἶσαι μυσταγωγὸς ἐνθέων διδαγμάτων
κι ὄχι τὴν πράξη μόνο ἀλλὰ καὶ τῆς θεωρίας τὰ βάθη,
ποῦ δὲν εἶναι καθόλου δυνατὰ σὲ πολλούς,
τὰ πρόβαλες σαφῆ σ' αὐτοὺς ποῦ νὰ γνωρίσουν θέλουν
καὶ δὲν ἀποφεύγουν τὴν θέα τους ἀπὸ φθόνο.

Φλεχθεὶς γὰρ αὐτὸς ἄνθρακι τρισηλίῳ
ψυχὴν, λόγον, νοῦν, καὶ καθαρθεὶς τὰς φρένας,
φέγγεις ὁμοῦ τε καὶ φλογίζεις τοῖς λόγοις.
Τοὺς μὲν πονηροὺς πυρπολεῖς τε καὶ φλέγεις,
χρηστοὺς δὲ φωτίζεις τε καὶ σῶζεις ὅλως
συγγράμμασι τοῖς ἀσμένως πειθηνίοις.

Ἦνπερ τὸ πλῆθος, κάλλος, ὕψος καὶ βάθος
καὶ τὸ κραταιὸν ἰσχύος νοημάτων,
διδασμάτων τε ποικίλας διακρίσεις
τίς ἐξιχνιάσειεν; Ἡ σιγῇ μόνῃ
τούτοις τὸ σεπτὸν νοῦν ἔχων τις προσνέμοι,
νικῶσι μήκει καὶ κράτει τὰ τῶν λόγων.

Φλογισμένος ὁ ἴδιος ἀπὸ ἄνθρακα τρισήλιο¹
 στὴν ψυχὴ, στὸ λόγο καὶ στὸ νοῦ, καὶ καθαρὸς στὴ σκέψη
 φέγγεις καὶ φλογίζεις συγχρόνως μὲ τὰ λόγια.
 Τοὺς πονηροὺς τοὺς πυρπολεῖς καὶ τοὺς καταφλέγεις
 τοὺς ἀγαθοὺς τοὺς φωτίζεις καὶ τοὺς σώζεις τελείως
 μὲ τὰ συγγράμματά σου, τὰ πειστικά κι εὐχάριστα.

Τὸ πλῆθος, τὸ κάλλος, τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τους
 καὶ τὴ μεγάλη δύναμη τῶν νοημάτων,
 καθὼς καὶ τῶν διδαχῶν τὶς ποικίλες πτυχές,
 ποιός μπορεῖ νὰ ἐξιχνιάσει; Ἀλήθεια ὁ μυαλωμένος
 ἀπονέμει σ' αὐτὰ τὸν σεβασμὸ μόνο μὲ σιωπὴ,
 διότι ξεπερνοῦν σ' ἕκταση καὶ δύναμη ὅλες τὶς συγγραφές.

1. Φαίνεται ὅτι τὸ ποίημα ἀναφέρεται μόνο στοὺς τρεῖς θεολογικοὺς λό-
 γους, πὺ ἔχουν συμβολικὸ ἀριθμὸ.

ΒΙΒΛΟΣ
ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ
(ΛΟΓΟΙ Α'-Γ')

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ 24

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΙΘΕΜΕΝΩΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

1 Τὸ περὶ Θεοῦ λέγειν ἢ φθέγγεσθαι καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐρευνᾶν
καὶ τὰ ἀνέκφορα ποιεῖν ἔκφορα καὶ τὰ πᾶσιν ἀκατάληπτα ὡς κα-
ταληπτὰ ὑπεμφαίνειν τολμηρῶς ἂν εἶη καὶ ἀθάδοῦς ψυχῆς ἔν-
δειγμα. Καὶ τοῦτο πάσχουσιν οὐχ ὅσοι ἀφ' ἑαυτῶν τι λέγειν τολ-
5 μῶσι μόνον περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰ πρὸς αἰρετικούς πάλαι
λαληθέντα παρὰ τῶν θεσπεσίων θεολόγων καὶ γραφῆ παραδο-
θέντα ἀποστηθίζουσί τε καὶ πολυπραγμονοῦσιν, οὐχ ἵνα πνευμα-
τικήν τινα ὠφέλειαν καρπώσωνται, ἀλλ' ἵνα θαυμάζωνται παρὰ
τῶν ἀκουόντων ἐν πότοις καὶ συνεδρίοις καὶ θεολόγοι ἐπιφημι-
10 ζωνται· ὃ καὶ μᾶλλον λυπεῖ με καὶ ἐν ἀδημονίᾳ ποιεῖ, ἐννοοῦντα
τὸ φρικτὸν τοῦ ἐγχειρήματος καὶ τὸ τοῖς τολμηταῖς ἀποκείμενον
κρῖμα. Οἷα δέ φασι τῶν θείων κατατολμῶντες! 'Κατὰ τοῦτο',
φησί, 'μόνον μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καθ' ὃ αἰτιός ἐστι τῆς
ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ'. Καὶ ἡ ἀνθυποφορά· 'μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν
15 Πατέρα πῶς φῆς;' "Ὅτι δὴ', φησί, 'μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ'
—λέγω δὲ ἀντὶ τοῦ πρώτου— 'ἐκ τοῦ Πατρὸς γάρ'. Ταῦτα τῆς και-
νῆς κενοφωνίας αὐτῶν καὶ ἀσυνέτου θεολογίας, τὴν αἰτίαν δι' ἣν
ταῦτα πρὸς τῶν θεολόγων ἐλέχθησαν πρὸς αἰρετικούς ἀγνοοῦν-

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΕΚΕΙΝΩΝ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΟΥΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

1 Τὸ νὰ μιᾶ ἢ νὰ φθέγγεται κανεὶς γιὰ τὸν Θεό, τὸ νὰ ἐρευ-
νᾷ τὰ γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἐκφράζει τὰ ἀνέκφραστα, καθὼς
καὶ τὸ νὰ ἐμφανίζει ὡς καταληπτὰ τὰ ἀκατᾶληπτα, εἶναι δεῖγμα
τολμηρῆς καὶ αὐθάδους ψυχῆς. Αὐτὸ παθαίνουν ὄχι μόνον ὅσοι
τολμοῦν ἀφ' ἑαυτῶν νὰ λέγουν κάτι γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ ὅσοι
ἀποστηθίζουν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ παλαιότερα λεχθέντα ἀπὸ
τοὺς θεσπέσιους θεολόγους πρὸς τοὺς αἰρετικούς καὶ παραδο-
μένα στὴν γραφή, ὄχι γιὰ νὰ καρπωθοῦν κάποια πνευματικὴ
ὠφέλεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ θαυμάζονται ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς σέ γεύ-
ματα καὶ συνέδρια καὶ ν' ἀποκαλοῦνται θεολόγοι· αὐτὸ μὲ λυπεῖ
περισσότερο καὶ μὲ κάνει νὰ ἀδημονῶ, ἐπειδὴ διακρίνω τὸ φρι-
κτὸ τῆς προσπάθειας καὶ τὸ τελικὸ κρῖμα γιὰ τοὺς τολμητές.
Καὶ τί τολμηρότητες λέγουν γιὰ τὰ θεῖα! “Ὡς πρὸς αὐτό”, λέγει,
‘μόνον ὁ Πατὴρ εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ¹,’ ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι
αἷτιος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ’. Καὶ ἡ ἀναπαρατήρηση· ‘Πῶς
λέγεις ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ;’ ‘Λέγω λοιπόν’,
ἰσχυρίζεται, ‘ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ, ἀντὶ νὰ
εἰπῶ ὅτι εἶναι πρῶτος· διότι προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα’. Αὐ-
τοὶ εἶναι οἱ ἰσχυρισμοὶ τῆς νεωτεριστικῆς κενοφωνίας καὶ τῆς
ἀσύνητης θεολογίας τους, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν γιὰ ποιὸν λόγο ἐλέ-
χθησαν ἐκεῖνα ἀπὸ τοὺς θεολόγους πρὸς τοὺς αἰρετικούς. Διότι,
ἀνίκανοι νὰ κατανοήσουν τὴν δύναμη τῶν γεγραμμένων, κενο-

1. Ἰω. 14,28.

των· τὴν γὰρ δύναμιν τῶν γεγραμμένων νοῆσαι μὴ ἰκανῶς ἔχοντες, κενεμβατοῦσιν καὶ ἃ λέγουσιν ὡς βέβαια καὶ ἀληθῆ καὶ οὕτως ἔχοντα διαβεβαιοῦνται. Πρὸς οὓς εἰκότως οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον γινῶσιν μυσταγωγούμενοι, τῷ
5 ὑπηχοῦντι ἄνωθεν πειθόμενοι Πνεύματι, εἶπωμεν ὧδε.

2 Εἰ ἀδιαίρετος ἦν, ὧ οὔτοι, καὶ ἔστι καὶ ἔσται ἀεὶ ἡ παναγία Τριάς, ἡ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγοῦσα, τίς ἐδίδαξε, τίς ἐνενόησε μέτρα καὶ βαθμούς, πρῶτον καὶ δεύτερον, μείζον καὶ ἔλαττον ἐν αὐτῇ; Τίς τοῖς ἀθεάτοις καὶ ἀγνώστοις καὶ πάντη
10 ἀνερμηνεύτοις καὶ ἀκατανοήτοις ταῦτα ἐξέθετο; Τὰ γὰρ ἀεὶ ἠνωμένα καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄντα, ἀλλήλων πρῶτα εἶναι οὐ δύναται. Εἰ δὲ πρῶτον βούλει σὺ τὸν Πατέρα εἰπεῖν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος, καὶ κατὰ τοῦτο μᾶλλον καὶ μείζονα, λέγω σοι κάγῳ πρῶτον εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· εἰ μὴ γὰρ οὗτος ἐγεννή-
15 θη, οὐκ ἂν πατήρ ὁ Πατήρ ὠνομάζετο. Εἰ δὲ προτάσσεις ὅλως τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα καὶ πρῶτον αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως ὀνομάξεις, καὶ τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ αἴτιον ἀποβάλλομαι. Ὑπόνοιαν γὰρ παρέχεις ὅτι οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὸ τοῦ γεννηθῆναι καὶ θέλων ἐγεννήθη ἢ μὴ θέλων, καὶ θέλοντος τοῦ Πατρὸς ἢ μὴ θέ-
20 λοντος, καὶ ἔγνω ὅτι ἐγεννήθη καὶ πῶς ἦ οὐδαμῶς.

3 Ὅρας εἰς ὅσας ἀτοπίας, ἵνα μὴ λέγω βλασφημίας, ἐκ τῶν τοιούτων ἐμπίπτομεν συζητήσεων; Ἡ τοίνυν τὸ πρῶτον λέγειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα ἀπόδραθι καὶ τηνικαῦτα τὸ αἴτιον λέγειν σε τὸν Πατέρα δεξόμεθα· ἢ τοῦτό σου λέγοντος, τὸν λόγον οἰκονο-
25 μοῦντες ἐν κρίσει, τό γε νῦν ἔχον καὶ αὐτὸ παραιτούμεθα· τὰ γὰρ ἀεὶ, ὡσπερ εἴρηται, ἠνωμένα καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄντα ἀλλήλων αἰ-

βατοῦν καὶ ὅσα λέγουν τὰ παρουσιάζουν ὡς βέβαια, ἀληθινὰ καὶ πραγματικά. Πρὸς αὐτούς, φυσικὰ ὄχι ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλὰ μυσταγωγούμενοι ἀπὸ τὸν διδάσκαλο τῆς ἀνθρωπογνωσίας² καὶ ὑπακούοντας στὸ Πνεῦμα ποῦ ἤχει ἐκ τῶν ἄνω, θὰ εἰποῦμε τὰ ἐξῆς.

2 Ἐάν, ἄνθρωποι, ἡ παναγία Τριάς ποῦ ἐδημιούργησε τὸ σύμπαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀδιαίρετος, ποιός ἐδίδαξε, ποιός ἐπινόησε μέτρα καὶ βαθμούς, πρῶτο καὶ δεύτερο, μεγαλύτερο καὶ μικρότερο σ' αὐτήν; Ποιός ἐξέθεσε τοῦτα γιὰ τὰ πρόσωπα ποῦ εἶναι ἀθέατα καὶ ἄγνωστα καὶ ἐντελῶς ἀνερμήνευτα καὶ ἀκατανόητα; Διότι ἐκεῖνα ποῦ εἶναι πάντα ἐνωμένα καὶ πάντα ἀναλλοίωτα, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι πρῶτα μεταξύ τους. Ἐάν λοιπὸν ἐσὺ θέλεις νὰ λέγεις τὸν Πατέρα πρῶτον τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ ἐγεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, καὶ κατὰ τοῦτο μεγαλύτερο καὶ ἀνώτερο, κι ἐγὼ σοῦ λέγω ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι πρῶτος τοῦ Πατρός· διότι, ἐάν δὲν ἐγεννιόταν, δὲν θὰ ὀνομαζόταν πατέρας ὁ Πατήρ. Ἐάν ὁμως προτάσσεις ἐξολοκλήρου τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα καὶ τὸν ὀνομάζεις 'πρῶτον' ὡς αἰτία τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, τότε ἀπορρίπτω καὶ τὸ ὅτι εἶναι αἰτία τοῦ Υἱοῦ. Διότι δημιουργεῖς τὴν ὑπόνοια ὅτι δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱὸς προτοῦ γεννηθεῖ καὶ ὅτι ἐγεννήθηκε θέλοντας ἢ μὴ ὁ ἴδιος καὶ θέλοντος ἢ μὴ θέλοντος τοῦ Πατρός· καὶ ὅτι ἐγνώρισε ὅτι ἐγεννήθηκε καὶ πῶς ἐγεννήθηκε ἢ ὄχι.

3 Βλέπεις σὲ πόσες ἀτοπίες, γιὰ νὰ μὴ εἰπῶ βλασφημίες, συζητήσεων πέφτομε ἐξαιτίας αὐτῶν; Ἡ λοιπὸν ἀπόφευγε νὰ λέγεις τὸν Πατέρα 'πρῶτον' τοῦ Υἱοῦ, ὅποτε θὰ δεχθοῦμε νὰ λέγεις τὸν Πατέρα αἰτία, ἢ ἂν τὸν λέγεις 'πρῶτον', γιὰ νὰ διευθετήσομε τὰ πράγματα³, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐγκαταλείπομε κι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι αἷτιος· διότι, ὅπως εἰπώθηκε, ἐκεῖνα ποῦ πά-

2. Ψαλμὸς 93,10.

3. Ψαλμὸς 111,5.

τια εἶναι οὐ δύνανται. Μὴ δὴ ἐννοήσης προϋπάρξαι ποτὲ τοῦ Υἱοῦ
 τὸν Πατέρα καὶ οὔτε πρῶτον οὔτε μείζονα καλέσεις αὐτὸν τοῦ
 Υἱοῦ· τὸ γὰρ προϋπάρξαν πρῶτον ἂν κληθήσεται τοῦ ἐξ αὐτοῦ
 γεννηθέντος ἢ προελθόντος ἢ ποιηθέντος, ὁ δὲ μήτε προῶν, μήτε
 5 ποτὲ γεγωνῶς ἢ γινόμενος πρῶτος τοῦ συναϊδίου καὶ συνανάρχου
 Υἱοῦ, ἀλλ' ὄλος ὢν ἐν ὄλω τῷ ὁμοτίμῳ Υἱῷ, ὡς καὶ ὁ Υἱὸς ἐν
 ὄλω τῷ ὁμοουσίῳ Πατρὶ, πῶς πρῶτος τοῦ συναϊδίου κληθήσε-
 ται; Εἰ δὲ αἴτιον λέγεις τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, φημι κάγώ, εἰ μὴ
 που ὑπόνοιαν ἐμποιεῖς ὅτι ἦν ποτε ὁ Θεὸς μόνος, ὅτε οὐκ ἦν ὁ
 10 Υἱός, καὶ ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν ὕστερον αἴτιος γενόμενος τῆς αὐτοῦ
 ὑπάρξεως, ὅπερ σε πόρρω τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἀπάγει, ὡς
 ἀσεβοῦντα, καὶ μετὰ τῶν λεγόντων ἀσεβῶς τὸν Υἱὸν ὑπὸ τοῦ
 Πατρὸς γεγενῆσθαι ποιεῖ· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ μόνον ἐννοῆσαι πάσης
 ἀθεότητος καὶ ἀσεβείας ἐστίν.

4 Αἴτιον γὰρ τοῦ γεννωμένου υἱοῦ τὸν πατέρα εἶναι ἐπὶ τῆς
 σωματικῆς γεννήσεως λέγομεν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ ἀνυπάρκτου
 ὑπάρξεως καὶ ἀγεννήτου γεννήσεως καὶ ἀνυποστάτου ὑποστάσε-
 ως καὶ ὑπερουσίου οὐσιώσεως, ἢ τί ἕτερον εἶπω οὐκ οἶδα, ὁ
 πρῶτον λέγων ἀνάγκη καὶ δεῦτερον ὀνομάσαι καὶ τρίτον, ὅπερ ἐν
 20 τῇ παναγίᾳ Τριάδι ἔμφασιν ὄλως οὐκ ἔχει λέγεσθαι. Τὸ γὰρ με-
 τρεῖν τὰ ἀμέτρητα καὶ τὰ ἄρρητα λέγειν καὶ τὰ ἀφθεγκτα φθέγγε-
 σθαι ἐπισφαλὲς ὑπάρει καὶ ἐπικίνδυνον. Τοιγαροῦν καὶ ἐπὶ τῆς
 ἀρρήτου καὶ θείας τοῦ Θεοῦ Λόγου γεννήσεως αἴτιον μὲν τοῦ
 Υἱοῦ λέγομεν τὸν Πατέρα, ὡς νοῦν λόγου καὶ πηγὴν ρεύματος καὶ
 25 ρίζαν τῶν κλάδων αὐτῆς, πρῶτον δὲ οὐδαμῶς, ἵνα μὴ τὸν ἀρι-
 θμὸν πλεονάσωμεν εἰς τρεῖς θεοὺς τὴν ἀδιαίρετον καὶ μίαν θεότη-
 τα διαιροῦντες. Οὔτε γὰρ πρῶτον, οὔτε δεῦτερον, οὔτε τρίτον, οὐ

ντοτε ἦταν ἐνωμένα καὶ πάντοτε στήν ἴδια κατάσταση, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι αἷτια μεταξύ τους. Μὴ διανοηθεῖς λοιπὸν ὅτι προὔπηρξε τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ κι οὔτε νὰ τὸν καλέσεις 'πρῶτον' ἢ 'ἀνώτερον' τοῦ Υἱοῦ· διότι τὸ προὔπαρξαν μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ πρῶτο ἀπὸ ἐκεῖνο πὺ ἐγεννήθηκε ἢ προῆλθε ἢ ἐδημιουργήθηκε ἀπὸ αὐτό, ἐνῶ αὐτὸς πὺ οὔτε προὔπηρξε, οὔτε ἔγινε, οὔτε θὰ γίνεῖ πρῶτος τοῦ συναΐδιου καὶ συνάναρχου Υἱοῦ, ἀλλὰ ὑπάρχει ὅλος σὲ ὅλον τὸν ὁμότιμο Υἱό, ὅπως καὶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει σ' ὅλον τὸν ὁμοούσιο Πατέρα, πῶς θὰ ὀνομασθεῖ πρῶτος τοῦ συναΐδιου; Ἐὰν ὁμως λέγεις τὸν Πατέρα αἷτιο τοῦ Υἱοῦ, κι ἐγὼ τὸ δέχομαι, ἐκτὸς ἐὰν προκαλέσεις τὴν ὑπόνοια ὅτι κάποτε ὁ Θεὸς ἦταν μόνος, ὅταν δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός, κι ὅτι τὸν ἐγέννησε ὕστερα γενόμενος αἷτιος τῆς ὑπάρξεώς του, πρᾶγμα πὺ σὲ ὀδηγεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀλήθεια, ὡς ἀσεβῆ, καὶ σὲ τοποθετεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἀσεβῶς ἰσχυριζόμενους, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινε ἀπὸ τὸν Πατέρα· διότι καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖς καὶ μόνον αὐτό, εἶναι γνώρισμα κάθε ἀθεότητος καὶ ἀσέβειας.

- 4 Πράγματι, λέμε ὅτι ὁ πατέρας εἶναι αἷτια τοῦ γεννωμένου υἱοῦ στήν περίπτωση τῆς σωματικῆς γεννήσεως⁴· γιὰ τὴν θεία ὁμως καὶ ἀνύπαρκτη ὑπαρξη, τὴν ἀγέννητη γέννηση, τὴν ἀνυπόστατη ὑπόσταση καὶ τὴν ὑπερούσια οὐσίωση, ἢ καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, ἐκεῖνος πὺ λέγει 'πρῶτο' πρέπει νὰ ἀναφέρει καὶ δευτέρο καὶ τρίτο, πρᾶγμα πὺ δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ ἐφαρμοσθεῖ στήν παναγία Τριάδα. Διότι τὸ νὰ μετρᾶ κανεῖς τὰ ἀμέτρητα καὶ νὰ λέγει τὰ ἀνέκφραστα καὶ νὰ φθέγγεται τὰ ἀφθεγκτα εἶναι ἐπισφαλὲς καὶ ἐπικίνδυνο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ γιὰ τὴν ἀνέκφραστη καὶ θεία γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, λέμε βέβαια αἷτιον τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, ὅπως τὸν νοῦ τοῦ λόγου καὶ τὴν πηγὴ τοῦ ρεύματος καὶ τὴν ρίζα τῶν κλάδων τῆς, καθόλου ὁμως 'πρῶτο', γιὰ νὰ μὴ πλεονάσομε τὸν ἀριθμὸ, διαιρώντας σὲ τρεῖς θεοὺς τὴν μία κι ἀδιαίρετη θεότητα. Καὶ βέβαια, οὔτε πρῶτο,

4. Βλ. Ἰω Δαμασκηνοῦ, *Περὶ ὀρθοδόξου πίστεως*, PG 9.

μειζον, οὐκ ἔλασσον ἔστιν ἐννοῆσαι ἢ εἰπεῖν ἐν τῇ ἀδιαιρέτῳ καὶ ἀσυγχύτῳ Τριάδι· ἀφθεγκτα γὰρ πάντα καὶ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τὰ τῆς θείας καὶ ὑπερουσίου φύσεως καὶ ἀνθρωπίνῳ νοῦ ἀκατάληπτα. Εἰ βούλει δὲ καὶ ἄλλως γυμνάσαι τὸν λόγον καὶ μα-
 5 θεῖν ὡς ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ πᾶν οὐσιώσας Θεός, κἂν τὸ Πνεῦμα προτάξης, εἴ γε καὶ οὕτως θεολογεῖν ἔξεστι, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς, ὅλην ἐν αὐτῷ εὐρήσεις καὶ τῶν συναϊδίων ὡς ὁμοουσίῳ τὴν συμφυῖαν. Καὶ ὄρα ὡς ἀκατάληπτα τὰ τῆς θείας φύσεως τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν. «Πνεῦμα», φησὶν, «ὁ Θεός» καὶ πάλιν· «τὸ δὲ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν». Εἰ οὖν «Πνεῦ-
 10 μα ὁ Θεός» καὶ «τὸ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν», ποῦ ἡ πατρότης ἐνταῦθα καὶ ἡ υἰότης, ἵνα καὶ πρῶτον καὶ μειζρόν μοι ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἀκαταλήπτῳ φύσει, ὦ σύ, καινὲ θεολόγε, διδῶς καὶ λέγῃς καὶ ἀριθμῇς;

5 Ἰωάννης «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» ἔφη θεολογῶν, καὶ οὐχ ὁ Πα-
 15 τήρ. Σὺ δέ, καὶ τούτου βαθύτερα ὑπὸ τῆς αὐτοσοφίας Ἰησοῦ μυσταγωγηθεῖς, δίδως ἡμῖν καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Πατρὶ, ἵνα καὶ δεύτερον τούτου τὸν Υἱὸν ἀποδείξης καὶ τρίτον αὐθις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κηρύσσων ἡμῖν ὡς ἄλλος τις θεολόγος τοῦ πρώην βαθύτερός τε καὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ οἰκειότερος ἔτε-
 20 ρον εὐαγγέλιον; Τῆς βλασφημίας! Πῶς, εἶπέ, ὁ τὴν τριθεΐαν ἡμῖν δογματίζων ὑπούλως, οὐκ εἶπεν ἡ θεολόγος φωνή, ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Χριστοῦ, 'ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Πατήρ', ἀλλ' «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»; Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν 'ὁ Υἱός', ἀλλ' «ὁ Λόγος», ἢ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι οὐτε Υἱός ἀπὸ τινος ἐγνωρίζετο πρὸ τοῦ κατελθεῖν καὶ σαρ-
 25 κωθῆναι τὸν Θεὸν Λόγον, οὔτε Πατήρ ὁ Θεός; οὐχ ὅτι οὐκ ἦν ἡ

5. Ἰω. 4,24.

6. Β' Κορ. 3,17.

οὔτε δεύτερο, οὔτε τρίτο, οὔτε μεγαλύτερο, οὔτε μικρότερο δὲν πρέπει νὰ διανοηθοῦμε ἢ νὰ εἰποῦμε στὴν ἀδιαίρετη καὶ ἀσύγχυτη Τριάδα· διότι ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὴν θεία καὶ ὑπερούσια φύση εἶναι γιὰ ὅλους ἄφθεγκτα, ἄρρητα, ἀκατανόητα καὶ ἀκατάληπτα γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ. Ἐὰν ὅμως θέλεις καὶ διαφορετικὰ νὰ τεθεῖ ἡ συζήτηση καὶ νὰ μάθεις πόσο ἀκατάληπτος εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος οὐσίωσε τὸ σύμπαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, κι ἂν ἀκόμη προτάξεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, ἐὰν βέβαια εἶναι δυνατὸν κι ἔτσι νὰ θεολογεῖς, θὰ εὔρεις σ' αὐτὸ ὅλη τὴν συμφοῖα τῶν συναϊδίων ὡς ὁμοουσίων. Καὶ κοίταξε πόσο ἀκατάληπτα εἶναι σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τὰ τῆς θείας φύσεως. «Πνεῦμα», λέγει, «εἶναι ὁ Θεός»⁵· καὶ πάλι, «τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος»⁶. Ἐὰν λοιπὸν Πνεῦμα εἶναι ὁ Θεός καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος, ποῦ εὐρίσκεται ἐδῶ ἡ πατρότης καὶ ἡ υἰότητα, ὥστε νὰ μοῦ δίδεις καὶ νὰ μοῦ λέγεις καὶ νὰ μοῦ ἀριθμεῖς ἐσύ, καινὲ θεολόγε, στὴν θεία καὶ ἀκατάληπτη φύση καὶ πρῶτο καὶ μεγαλύτερο;

- 5 Ὁ Ἰωάννης θεολογώντας εἶπε· «στὴν ἀρχὴ ἦταν ὁ Λόγος»⁷ καὶ ὄχι ὁ Πατήρ. Ἐσὺ ὅμως μυσταγωγούμενος βαθύτερα ἀπὸ ὅ,τι αὐτὸς ἀπὸ τὴν αὐτοσοφία τοῦ Ἰησοῦ, παρουσιάζεις σ' ἐμᾶς καὶ σ' ὅλο τὸν κόσμον τὸ 'πρῶτο' στὸν Πατέρα, γιὰ ν' ἀποδείξεις τὸν Υἱὸ δεύτερο αὐτοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἀμέσως τρίτο, κηρύσσοντας σ' ἐμᾶς σὰν κάποιος ἄλλος θεολόγος βαθύτερος καὶ οἰκειότερος τοῦ παλαιοῦ μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἄλλο εὐαγγέλιο⁸; Τί βλασφημία! Πές μας, ἐσὺ ποὺ ὑπουλα δογματίζεις σ' ἐμᾶς τὴν τριθεΐα, πῶς δὲν εἶπε ἡ θεολόγος φωνή, ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Χριστοῦ, «στὴν ἀρχὴ ἦταν ὁ Πατήρ», ἀλλὰ «στὴν ἀρχὴ ἦταν ὁ Λόγος»; Γιατί δὲν εἶπε ὁ Υἱός, ἀλλὰ ὁ Λόγος, ἢ μήπως γιὰ νὰ μᾶς διδάξει ὅτι οὔτε Υἱὸς ἀναγνωρίζεται ὁ Λόγος ἀπὸ κανέναν πρὶν νὰ κατεβεῖ καὶ σαρκωθεῖ ὁ Θεός Λόγος, οὔτε

7. Ἰω. 1,1.

8. Γαλ. 1,6.

τὰ πάντα παραγαγοῦσα τρισυπόστατος θεότης, ἀλλ' ὅτι οὐπω ἦν γνωρισθὲν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Μετὰ γὰρ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Πατὴρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐγνωρίσθη ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ Υἱὸς Θεοῦ ὁ σαρκωθείς δι' ἡμᾶς Θεὸς Λόγος κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν εἰρημένον· φησὶ γάρ· «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε». Καὶ ὁ Υἱός· «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω», καὶ αὐθις· «ἐγνώρισά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις»· καὶ πάλιν· «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε»· καὶ 5
10 «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν». Εἰ τοίνυν καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἰσι, πολλῶ μᾶλλον πρὸ τῆς σαρκώσεως.

6 Καὶ σκόπει μοι συνετῶς τῶν ρημάτων τὴν δύναμιν. Λέγει γάρ· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν», καὶ προέταξεν ἑαυτὸν τοῦ Πα-
15 τρός. Τί τοῦτο; Ἴνα δείξῃ τὸ ἐν πᾶσιν ἰσότιμον καὶ ὁμόδοξον ἑαυτοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι οὔτε ὁ Πατὴρ πρῶτος, κἂν αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε δεύτερος ὁ Υἱός, κἂν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὔτε τρίτον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κἂν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευῆται. Εἰ γὰρ ἐν ἐξ ἀρχῆς ἡ Τριάς καὶ τοῦτο καλεῖται κατὰ τὰς ὑποστάσεις
20 Τριάς, ἄρα τὸ ἐν οὔτε ἑαυτοῦ πρῶτον δύναται εἶναι, οὔτε τῶν σὺν αὐτῷ ὑποστάσεων· οὐδὲ γὰρ προϋπέστη τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον, ἵνα τὸ προϋποστὰν πρῶτον τοῦ ἐξ αὐτοῦ λάμψαντος γένηται. Μία γὰρ θεότης ἡ μία Τριάς καὶ τοῦτο διὰ τὰ πρόσωπα, ὡσπερ εἴρηται, καὶ τὰς ὑποστάσεις καλεῖται· ἐπεὶ δὲ μερίζεται μὲν ἀμερί-
25 στως, ἦνεται δὲ ἀσυγχύτως, μία καλεῖται Τριάς ὁ Θεός, μὴ προϋπάρξαντος τούτων ἑνὸς οὐδαμῶς πως, ἢ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ

9. Ματθ. 17,5.

10. Ἰω. 17,25.

11. Ἰω. 15,15.

Πατήρ ὁ Θεός; Οὔτε εἶπε ὅτι δὲν ἦταν ἡ τρισυπόστατη θεότητα ἡ ὁποία παρήγαγε τὰ πάντα, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἦταν γνωστό τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας. Διότι μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ὁ Θεὸς Πατήρ ἐγνωρίσθηκε σ' ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς ὡς Πατήρ, καὶ ὡς Υἱὸς Θεοῦ γιὰ μᾶς ὁ Θεὸς Λόγος κατὰ τὸ ἄνωθεν λεχθὲν ἀπὸ τὸν Πατέρα· διότι λέγει, «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· ἀκούετε αὐτόν»⁹. Καὶ ὁ Υἱὸς, «Πάτερ δίκαιε, ὁ κόσμος δὲν σὲ ἐγνώριζε, ἐγὼ ὁμῶς σὲ ἐγνώρισα»¹⁰, καὶ ἀμέσως, «ἐγνώρισα τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀνθρώπους»¹¹, καὶ πάλι, «Πάτερ, δόξασε τὸν Υἱόν σου, γιὰ νὰ σὲ δοξάσει καὶ ὁ Υἱὸς σου»¹², καί, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμαστε ἓνα»¹³. Ἐὰν λοιπὸν καὶ μετὰ τὴν σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ εἶναι ἓνα, πολὺ περισσότερο πρὶν τὴν σάρκωση.

- 6 Καὶ σκέψου μὲ σύνεση τὴν ἐννοια τῶν λόγων. Διότι λέγει, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμαστε ἓνα», καὶ προέταξε τὸν ἑαυτό του τοῦ Πατρός. Γιατί αὐτό; Γιὰ νὰ δείξει τὸ ἰσότημο καὶ ὁμόδοξο τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Πατέρα σ' ὅλα, κι ὅτι οὔτε ὁ Πατήρ εἶναι πρῶτος, παρ' ὄλο πὸ εἶναι αἴτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς δευτερός, παρ' ὄλο πὸ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα τρίτο, παρ' ὄλο πὸ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἡ Τριάς εἶναι ἓνα, καὶ αὐτὸ τὸ ἓνα καλεῖται τριάς κατὰ τὶς ὑποστάσεις, ἐπομένως τὸ ἓνα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πρῶτο οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του οὔτε τῶν ὑποστάσεών του· διότι οὔτε προῦπῆρχε τοῦ ἐνός τὸ ἄλλο, ὥστε τὸ προῦπάρξαν νὰ γίνει πρῶτο τοῦ λάμπαντος ἀπὸ αὐτό. Πράγματι, μία θεότης εἶναι ἡ μία Τριάς καὶ καλεῖται ἔτσι, ὅπως εἰπώθηκε¹⁴, γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ὑποστάσεις· ἐπειδὴ λοιπὸν μερίζεται ἀμερίστως, καὶ ἐνώνεται ἀσυγχύτως, μία Τριάς καλεῖται ὁ Θεός, ἀφοῦ δὲν προῦπῆρχε τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ μὲ κανέναν τρόπο, εἴτε ὁ Πατήρ

12. Ἰω. 17,1.

13. Ἰω. 10,30.

14. Βλ. παραπάνω παράγρ.4

τοῦ Υἱοῦ, ἢ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ Πατρός, ἢ τῶν ἀμφοτέρων τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ πρῶτον τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον γένηται· σύνδρομον γὰρ τὴν ἀναρχον ἔσχον ἀρχὴν καὶ συναΐδιον.

7 Τοιγαροῦν εἷς Θεὸς ἢ Τριάς, ἀφραστος, ἀναρχος, ἀκτιστος, 5 ἀκατάληπτος, ἀμέριστος, μήτε νοηθῆναι παρ' ἡμῶν μήτε ρηθῆναι δυναμένη. Ἴνα δὲ μὴ τῇ μακρᾷ σιωπῇ λήθην Θεοῦ παντελῆ νοσήσωμεν καὶ ὡς ἄθεοί τινες ἐν τῷ κόσμῳ διάζωμεν, συνεχωρήθη ἡμῖν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει λαλεῖν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, καθὼς ἀπὸ τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν 10 θεοπνεύστων πατέρων ἡμῶν ἐδιδάχθημεν, ὡς ἂν συνεχῆ τὴν περὶ αὐτοῦ μνήμην ἀναλαμβάνοντες δοξάζωμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς φιλάνθρωπον οἰκονομίαν αὐτοῦ. Ἡμεῖς δέ, οἱ γῆ καὶ σποδός, ὡσπερ ἑαυτοὺς οἴονει ἀγνοήσαντες εἰς ἀμετρίαν ἐπεκτεινόμενοι, τὰ ἀγγέλοις καὶ πάσαις ταῖς οὐρανίαις 15 νάμεσιν ἀκατάληπτα καὶ ἀνέκφορα ἐξερευνᾶν καὶ πολυπραγμονεῖν, νοεῖν τε καὶ ἐπινοεῖν καὶ ἀναπλάττειν οὐ φρίττομεν, ἀλλ' ὡς ἄπιστοί τινες καὶ πάντῃ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀμύητοι οὕτω καὶ φρονοῦμεν καὶ ἀφειδῶς λαλοῦμεν ἀναισχύντῳ ψυχῇ τὰ περὶ Θεοῦ.

8 Εἰπέ οὖν μοι, ὦ οὔτος, ὁ τὰ τῆς θείας φύσεως μὴ φειδόμενος ἐρευνᾶν· πιστεύεις ὅτι ἐστὶ Θεὸς τρισυπόστατος, ἀναρχος, ἀκτιστος, ἀκατάληπτος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, μήτε νῶ καταληπτός, μήτε λόγῳ ρητός, καὶ ὅτι ἦν ἀεὶ ὁ αὐτός, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε χρόνων ἢ αἰώνων ποτὲ ἐσχηκώς, ἀλλὰ ἀεὶ ὢν; Ναί, 25 φησὶν. Εἰ οὖν τοῦτο πιστεύεις ὅτι ἦν, ὡσπερ καὶ ἦν, μόνος Θεὸς ἢ ἀγία Τριάς, ὅτε δὲ ἠβουλήθη, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ τὰς οὐρα-

τοῦ Υἱοῦ, εἴτε ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, εἴτε καὶ τὰ δύο τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ γίνει πρῶτο τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου· διότι εἶχαν τὴν ἀρχὴ συνδρομῆ, ἀναρχῆ καὶ συναΐδια.

7 Ἔτσι λοιπὸν ἓνας Θεὸς εἶναι ἡ Τριάς, ἀφραστος, ἀναρχος, ἄκτιστος, ἀκατάληπτος, ἀμέριστος, ποὺ δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ νοηθεῖ οὔτε νὰ εἰπωθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς. Ὅμως γιὰ νὰ μὴ νοσήσομε μὲ τὴν μακρόχρονη σιωπὴ καὶ λησμονήσομε τελείως τὸν Θεὸ καὶ ζήσομε σὰν κάποιοι ἄθεοι στὸν κόσμῳ¹⁵, συγχωρήθηκε σ' ἐμᾶς κατὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως νὰ ὁμιλοῦμε γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὰ θεῖα, ὅπως ἐδίδαχθήκαμε ἀπὸ τοὺς θεῖους ἀποστόλους καὶ τοὺς θεόπνευστους πατέρες μας, ὥστε, ἀναλαμβάνοντας συνεχῆ μνηεῖα γι' αὐτόν, νὰ δοξάζομε τὴν ἀγαθότητά του καὶ τὴν φιλάνθρωπη οἰκονομία του γιὰ μᾶς. Ἐμεῖς ὅμως ἂν καὶ εἴμαστε γῆ καὶ σποδός¹⁶, σὰν νὰ ἀγνοήσαμε τὴν φύση μας, τείνομε πρὸς τὴν ἀμετρία, καὶ δὲν φρίττομε νὰ ἐξερευνοῦμε καὶ νὰ πολυασχολοῦμαστε μὲ τὰ ἀκατάληπτα καὶ στοὺς ἀγγέλους καὶ σὲ ὅλες τὶς ἀγγελικὲς δυνάμεις, καὶ τὰ ἀνεκφραστα νὰ τὰ κατανοοῦμε, νὰ τὰ ἐπινοοῦμε καὶ νὰ τὰ ἀναπλάττομε, ἀλλὰ σὰν ἄπιστοι καὶ ἐντελῶς ἀμύητοι στὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ φρονοῦμε καὶ ὁμιλοῦμε ἀφειδῶς μὲ ἀδιάντροπη ψυχὴ τὰ περὶ Θεοῦ.

8 Πές μου λοιπὸν, ἄνθρωπε, ἐσὺ ποὺ δὲν ἀποφεύγεις νὰ ἐρευνᾷς τὰ τῆς θεῖας φύσεως· πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, ἀναρχος, ἀκατάληπτος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, οὔτε μὲ τὸ νοῦ καταληπτός, οὔτε μὲ τὸν λόγο ὀνομαστός, καὶ ὅτι ἦταν πάντοτε ὁ ἴδιος, χωρὶς ποτὲ νὰ εἶχε ἀρχὴ ἡμερῶν¹⁷, οὔτε χρόνων ἢ αἰώνων, ἀλλὰ ὑπῆρχε πάντοτε; Ναί, λέγει. Ἐὰν λοιπὸν πιστεύεις τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἦταν (ὅπως καὶ ἦταν) μοναδικὸς Θεὸς ἡ ἀγία Τριάς, καὶ ὅταν ἐθέλησε παρήγαγε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται σ' αὐτὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος

16. Γεν. 18,27.

17. Ἐβρ. 7,3.

νίους πάσας δυνάμεις ἐποίησεν, εἶτα καὶ τὸν ἄνθρωπον τούτων
 ἀπάντων ἐποίησεν ἔσχατον, καὶ οὐδέν ἐστιν ἡ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ
 ἢ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὃ μὴ παρήχθη καὶ
 γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων, μόνος δὲ ὁ τούτων ποιητῆς καὶ κτίστης
 5 Θεὸς ἄκτιστος, ἄναρχος, καὶ ἀεὶ ὢν καὶ πρὸ πάντων ὢν, τί καὶ
 αὐτὸς οὐ σιωπῆ καὶ φόβῳ τὸν δημιουργὸν προσκυνεῖς, καθὰ πᾶ-
 σαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ ἑαυτὸν ἀφείς ἐπισκέπτε-
 σθαι, τὴν ἀκατάληπτον αὐτοῦ φύσιν τολμηρᾷ καὶ αὐθάδει περιερ-
 γάζῃ ψυχῇ; Οὐ φρίττεις μὴ που σκηπτὸς ἄνωθεν κατελθὼν πα-
 10 ρανάλωμά σε ποιήσει πυρός; Εἰ γὰρ ἄκτιστος, ἄναρχος, καὶ ἀεὶ
 καὶ πρὸ πάντων ἦν ἡ τρισυπόστατος μονὰς ὁ Θεός, πάντα δέ, εἴτε
 ὄρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἐνσῶματα, εἴτε ἀσῶματα, εἴτε γινωσκό-
 μενα παρ' ἡμῶν, εἴτε ἀγνοούμενα, διὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέ-
 του Τριάδος τῆς μιᾶς παρήχθη θεότητος, πῶς, εἶπέ, τὰ παρα-
 15 χθέντα τὸν παραγαγόντα καὶ τὰ γεγονότα τὸν ἀεὶ ὄντα, τὰ κτιστὰ
 τὸν ἄκτιστον, καὶ τὸν ἄναρχον τὰ ὕστερον παρ' ἐκείνου λαβόντα
 τὴν ὑπαρξιν, ἐπιγνῶναι τὸ οἶος καὶ ὄσος καὶ ὄπως ἐγεννήθη
 ὄλως δυνήσονται; Οὐδαμῶς, εἰ μὴ ὅσον πάντως ὁ ποιητῆς αὐτὸς
 τῶν ποιηθέντων ἐκάστω, ὥσπερ δὴ πνοὴν καὶ ζωὴν, ψυχὴν τε
 20 καὶ νοῦν καὶ λόγον χαρίζεται, οὕτω καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν φι-
 λανθρωπῶς καθ' ὅσον συμφέρει δωρήσεται.

9 Ἄλλως δὲ πῶς εἶποις ἄρα τὸ ποιηθὲν ἐκ Θεοῦ τὸν ἑαυτοῦ
 ποιητὴν ἐπιγνῶναι; Ἀμήχανον ἑτέρως τοῦτο γενέσθαι καὶ πᾶσι
 πάντη ἀδύνατον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ μέτρον τῆς γνῶσεως κατὰ τὸ
 25 μέτρον τῆς πίστεως ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν δέδωκεν, ὡς
 ἂν ἡ γνῶσις τὴν δίχα γνώσεως πίστιν ἐπιβεβαιώσῃ καὶ βε-
 βαιωθῇ διὰ τῆς γνώσεως ὁ τὸν λόγον κατηχηθεὶς καὶ πιστεύσας

στο εἶναι καὶ ἐδημιούργησε ὅλες τὶς οὐράνιες δυνάμεις, ἔπειτα ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἄνθρωπο τελευταῖον ὄλων αὐτῶν, καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει εἴτε ἀπὸ τὰ οὐράνια εἴτε ἀπὸ τὰ γῆϊνα εἴτε ἀπὸ τὰ καταχθόνια τὸ ὁποῖο νὰ μὴ ἐδημιουργήθηκε καὶ νὰ μὴ ἔγινε ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ἀλλὰ μόνος ὁ δημιουργὸς αὐτῶν καὶ ὁ κτίστης Θεὸς εἶναι ἄκτιστος, ἄναρχος καὶ πάντοτε ὢν καὶ πρὸ πάντων ὢν, γιατί κι ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲν προσκυνᾷς τὸν δημιουργὸ μὲ σιωπὴ καὶ φόβο, ὅπως ὅλες οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἀφήνεις τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ἐπισκέπτεται καὶ νὰ περιεργάζεται τὴν ἀκατάλυπτη φύση του μὲ τολμηρὴ καὶ αὐθάδη ψυχὴ; Δὲν φρίττεις μῆπως κάποιος κεραυνὸς κατέβει ἀπὸ πάνω καὶ σὲ κάνει παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς; Πράγματι, ἐὰν ἡ τρισυπόστατη μονάδα ὁ Θεός, ἦταν ἄκτιστος, ἄναρχος καὶ πάντοτε καὶ πρὸ πάντων, καὶ ὅλα, εἴτε ὀρατὰ εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἐνσώματα εἴτε ἀσώματα, εἴτε γνωριζόμενα ἀπὸ ἐμᾶς εἴτε ἀγνωσούμενα, ἐδημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ὁμοούσια καὶ ἀδιαίρετη Τριάδα, ἀπὸ τὴν μία θεότητα, πές μου, πῶς θὰ μπορέσουν νὰ γνωρίσουν τὰ δημιουργήματα τὸν δημιουργὸ καὶ τὰ γεννώμενα τὸν πάντοτε ὄντα, τὰ κτιστὰ τὸν ἄκτιστο, καὶ τὸν ἄναρχο ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβαν ὕστερα τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ ἐκεῖνον; Πῶς θὰ μπορέσουν νὰ ἀντιληφθοῦν γενικῶς ποιὸς εἶναι καὶ πόσος καὶ πῶς ἐγεννήθηκε; δὲν θὰ μπορέσουν καθόλου, ἐκτὸς μόνον ὅσο ὁ ἴδιος ὁ Ποιητὴς δωρήσει φιλόανθρωπα τὴν γνώση γι' αὐτόν, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον, στὸ καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια χαρίζει πνοή¹⁸ καὶ ζωὴ, ψυχὴ καὶ νοῦ καὶ λόγο.

- 9 Ἀλλιῶς δέ, πῶς θὰ ἔλεγες ἄραγε ὅτι τὸ δημιουργημένο ἀπὸ τὸν Θεὸ θὰ γνωρίσει τὸν δημιουργό του; Εἶναι δύσκολο αὐτὸ νὰ γίνῃ διαφορετικὰ καὶ τελείως ἀδύνατο καθ' ὅλα. Ἀλλὰ βέβαια ἔδωσε τὸ μέτρο τῆς γνώσεως σ' ἐμᾶς ποῦ πιστεύομε σ' αὐτόν κατὰ τὸ μέτρο τῆς πίστεως, ὥστε ἡ γνώση νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν δίχως γνώση πίστη καὶ νὰ βεβαιωθεῖ μὲ τὴν γνώση

18. Πράξεις 17,25.

ὅτι ἐστὶ Θεός, εἰς ὃν διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας ἐπίστευσεν. Ταύτην οὖν διὰ ποικίλων καὶ πολυτρόπων σημείων λαμβάνουσιν οἱ πιστοί, δι' αἰνιγμάτων, δι' ἐσόπτρων, διὰ μυστικῶν καὶ ἀνεκφράστων ἐνεργειῶν, διὰ θείων ἀποκαλύψεων, δι' ἐλλάμψεων 5 ἀμυδρῶν, διὰ θεωρίας τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ ἐτέρων πολλῶν ἐξ ὧν καθ' ἑκάστην αὔξει ἡ πίστις τῶν τοιούτων καὶ εἰς ἀγάπην Θεοῦ ἀνεισιν. Οὐ μόνον δέ· ἀλλὰ γὰρ καὶ πληροφορεῖ αὐτοὺς ὁ Θεός, ὡσπερ τοὺς ἀποστόλους, διὰ τῆς ἀποστολῆς καὶ παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ φωτίζονται τελεώτερον καὶ δι- 10 δάσκονται διὰ τοῦ φωτός, ὡς ἄρρητος καὶ ἀνέκφραστος, ἄκτιστος καὶ αἰώνιος καὶ αἰδῖος καὶ ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ Θεός. Πᾶσαν γὰρ γνῶσιν καὶ ἐπίγνωσιν καὶ πάντα λόγον σοφίας καὶ λόγον γνώσεως μυστικωτέρας, πρὸς δὲ καὶ θαυμάτων ἐνέργειαν καὶ προφητείας χάριν καὶ γένη γλωσσῶν καὶ ἐρμηνείαν γλωσσῶν, 15 ἀντιλήψεις τε καὶ κυβερνήσεις πόλεων καὶ λαοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπίτευξιν, υἰοθεσίαν τε καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδεδύσθαι Χριστὸν καὶ τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια Χριστοῦ καὶ τὸ γνῶναι τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήριον καὶ ἀπαξαπλῶς πάντα, ὅσα μὲν οἱ ἄπιστοι ἀγνο- 20 οῦσιν, ἡμεῖς δέ, οἱ καταξιωθέντες εἶναι πιστοί, εἰδέναι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν δυνάμεθα, διὰ μόνου τοῦ Πνεύματος ἐκδιδάσκονται.

10 Ἐκ τούτων οὖν καὶ τῶν τοιούτων πληροφορούμεθα καὶ βεβαιούμεθα ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τὰ πάντα ποιήσας Θεός, ὁ καὶ παρα- 25 γαγῶν ἡμᾶς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ νοῦν καὶ λόγον καὶ ψυχὴν νοερὰν ἡμῖν χαρισάμενος, ὁ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ ποιήσας ἡμᾶς καὶ τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας ἀποδιώξας ἡμῶν· καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀμυδρῶς πως καταξιώσας ὡς ἐν σκιᾷ ὑποδειῖξαι ἡμῖν ἀφ' ὧν καὶ ἐμάθομεν, δι' ὧν

ἐκεῖνος πού κατηχήθηκε τὸν λόγο καὶ ἐπίστευσε ὅτι ὑπάρχει Θεός, στὸν ὁποῖον ἐπίστευσε μὲ τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν γνώση λαμβάνουν οἱ πιστοὶ μὲ ποικίλα καὶ πολύτροπα σημεῖα, μὲ αἰνίγματα, μὲ ἔσοπτρα, μὲ μυστικὲς καὶ ἀνέκφραστες ἐνέργειες, μὲ θεῖες ἀποκαλύψεις, μὲ ἀμυδρὲς ἐλλάμψεις, μὲ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐξάνει καθημερινῶς ἡ πίστις αὐτῶν καὶ ἀνεβαίνουν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Κι ὄχι μόνον αὐτὸ· ἀλλὰ καὶ τοὺς πληροφορεῖ ὁ Θεός, ὅπως τοὺς ἀποστόλους, μὲ τὴν ἀποστολὴ καὶ παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ φωτίζονται τελειότερα καὶ διδάσκονται μὲ τὸ φῶς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄρρητος κι ἀνέκφραστος, ἄκτιστος καὶ αἰώνιος, αἰδῖος καὶ ἀκατάληπτος. Διότι, μόνον μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα διδάσκονται κάθε γνώση καὶ ἐπίγνωση, κάθε λόγο σοφίας καὶ μυστικώτερης γνώσεως καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ τὴν ἐνέργεια τῶν θαυμάτων, τὴν χάρη τῆς προφητείας, τὰ γένη τῶν γλωσσῶν καὶ τὴν ἐρμηνεία τῶν γλωσσῶν¹⁹, ἀντιλήψεις καὶ κυβερνήσεις πόλεων καὶ λαοῦ²⁰, ἐπίγνωση τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπίτευξη τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, υἰοθεσία, τὴν ἔνδυση μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, τὴν γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, τὴν κατανόηση τοῦ μυστηρίου τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας αὐτοῦ, καὶ γενικὰ ὅλα, ὅσα ἀγνοοῦν οἱ ἄπιστοι καὶ μποροῦμε ἐμεῖς, οἱ ἄξιοι νὰ εἴμαστε πιστοί, νὰ γνωρίζομε, νὰ πιστεύομε, νὰ λέγομε.

- 10 Ἀπὸ τοῦτα λοιπὸν καὶ τὰ παρόμοια πληροφοροῦμαστε καὶ βεβαιωνόμαστε ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς πού ἐδημιούργησε τὰ πάντα καὶ μᾶς ἔπλασε παίρνοντας χῶμα ἀπὸ τὴν γῆ, πού μᾶς ἐχάρισε νοῦ, λόγο καὶ νοερὴ ψυχὴ, πού μᾶς ἐδημιούργησε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν²¹ αὐτοῦ καὶ ἔδιωξε τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας μας· κι αὐτὸς εἶναι πού ἀξίωσε νὰ μᾶς ὑποδείξει ἀμυδρὰ κάπως τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀπὸ τὰ καθ' ἡμᾶς, σὰν σὲ σκιά, ἀπὸ τὰ

20. Α' Κορ. 12,28.

21. Γεν. 1,26.

καὶ ὁρῶμεν, παρ' ὧν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὡσπερ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸν ἡμῶν τὸν ἐνδιάθετον λόγον ἐν τῇ πλάσει τοῦ σώματος ἡμῶν ἅμα παρήγαγε (τὸ γὰρ εἶπεῖν ὅτι «ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ 5 ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς ψυχὴν ζῶσαν», δείκνυσιν ὅτι συνυπῆρχε τῇ ψυχῇ ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ὁ λόγος, μὴ προϋπάρξαντος ἐνὸς ἐξ αὐτῶν μηδὲ προϋποστάντος, ὡς ἐν ὄντων ἅμα τῶν τριῶν καὶ εἰς ἐν πνεῦμα ζωῆς δοθέντων ἡμῖν). Ὡσπερ οὖν ἐν τούτοις, οὐ προϋπῆρξεν ἐν οὐδὲ 10 προϋπέστη τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, μιᾶς οὐσίας ὄντων καὶ φύσεως, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ὁμοτίμῳ Τριάδι προϋπῆρξε τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. Οὐδὲ γὰρ ἔσχε ποτὲ ὁ ποιητὴς τῆς εἰκόνης Θεός, τρισυπόστατος ὢν, προϋποστὰν τῶν τριῶν ἐν, ἀλλ' ἅμα τὰ τρία ἐν ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἐν ὡσαύτως ἀεὶ τρία.

11 Τοῦτο τοιγαροῦν ὁμολογοῦντες πιστεύομεν καὶ πᾶσιν ἄλλοις οἷς οὐ τολμηρὸν τὰ περὶ Θεοῦ λέγειν καὶ ἐρευνᾶν διαμαρτυρόμεθα, ὅτι ἐστὶ Θεὸς τρισυπόστατος, Πατὴρ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ ἀγία Τριάς, εἰς ἣν βεβαπτίσμεθα, ὃ ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν 20 ἱερῶν θεσμῶν τε καὶ εὐαγγελίων ἐβεβαιώθημεν. Πῶς δὲ Τριάς ἢ πότε ἢ ὁποία καὶ ποδαπή, ἢ οὓσα κτίστις τῶν ὄλων, οἱ κτισθέντες οὐκ ἴσμεν ἡμεῖς. Εἰ δὲ οὐκ ἴσμεν, ὡσπερ οὐδὲ οἶδαμεν, πόσων ἐσμὲν σκηπτῶν ἄξιοι, περὶ ὧν οὐκ οἶδαμεν λέγοντες; Τὸ γὰρ μὴ ὄν τῶν γεγενημένων ἀπάντων μηδὲν, μήτε τῶν ὁρωμένων, 25 μήτε τῶν ἀοράτων, πῶς εἶδέναι δυνάμεθα, ἡμεῖς οἱ ὁρατοὶ καὶ

ὅποια καὶ ἐμάθαμε, μὲ τὰ ὅποια καὶ βλέπομε, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ πιστεύομε, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ νοῦ μας, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν κι αὐτὸν τὸν ἐνδιάθετο λόγο τὰ παρήγαγε συγχρόνως κατὰ τὴν δημιουργία τοῦ σώματος. Διότι ὁ λόγος ὅτι «ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο, λαμβάνοντας χῶμα ἀπὸ τῆ γῆ, κι ἐνεφύσησε στὸ πρόσωπό του πνεῦμα ζωῆς κι αὐτὸ ἀνάχθηκε σὲ ψυχὴ ζῶσα»²², δείχνει ὅτι συνυπῆρχε μὲ τὴν ψυχὴ ὁ νοῦς μας καὶ ὁ λόγος, καὶ ὅτι δὲν προϋπῆρξε τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτά, σὰ νὰ ἦταν τὰ τρία συγχρόνως ἓνα καὶ σὰ νὰ ἐδόθησαν σ' ἐμᾶς σ' ἓνα πνεῦμα ζωῆς. Ὅπως λοιπὸν σ' αὐτὰ δὲν προϋπῆρξε ἓνα οὔτε προϋπέστη τοῦ ἑνὸς τὸ ἄλλο, ἀφοῦ ἔχουν μία οὐσία καὶ μία φύση, ἔτσι οὔτε στὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια καὶ ὁμότιμη Τριάδα δὲν προϋπῆρξε τοῦ ἑνὸς τὸ ἄλλο. Διότι δὲν εἶχε ποτὲ ὁ Θεὸς ὁ ποιητὴς τῆς εἰκόνας, πὺ εἶναι τρισυπόστατος, προϋπάρχον τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία, ἀλλὰ συγχρόνως τὰ τρία εἶναι ἓνα, ὁ Θεός, καὶ τὸ ἓνα παρομοίως πάντοτε τρία.

- 11 Ὅμοιολογώντας λοιπὸν αὐτό, τὸ πιστεύομε καὶ μαρτυροῦμε σ' ὄλους τοὺς ἄλλους, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι τολμηρὸ νὰ λέγουν καὶ νὰ ἐρευνοῦν τὰ περὶ Θεοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἁγία Τριάς, στὴν ὁποία ἐβαπτισθήκαμε· γι' αὐτὸ ἐβεβαιωθήκαμε ἀπὸ τὶς ἐνέργειες καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πὺ ἔγιναν σ' ἐμᾶς κι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς καὶ τὰ εὐαγγέλια. Πῶς ὅμως ὑφίσταται ἡ Τριάς, πὺ εἶναι ἡ κτίσις τῶν ὄλων, ἢ πότε ἢ ποιά εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ, δὲν τὸ γνωρίζομε ἐμεῖς, πὺ εἴμαστε κτίσματα. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν γνωρίζομε, ὅπως δὲν γνωρίζομε, πόσων κεραυνῶν εἴμαστε ἄξιοι, ἀφοῦ ὁμιλοῦμε γιὰ πράγματα πὺ δὲν γνωρίζομε; Διότι ἐκεῖνο πὺ δὲν εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ γενόμενα γενικῶς, οὔτε ἀπὸ τὰ ὀρατὰ οὔτε ἀπὸ τὰ ἀόρατα, πῶς μπορούμε νὰ τὸ γνωρίσομε ἐμεῖς οἱ ὀρατοὶ καὶ κτιστοί, οἱ φθαρτοί, οἱ αἰ-

κτιστοί, οί φθαρτοί, οί αίσθητοί, οί τυφλοὶ καὶ ἀφώτιστοι; Καὶ ταῦτα, ὡσπερ τεῖχος μέσον ἡμῶν καὶ Θεοῦ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν προκειμένων καὶ διειργόντων ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ, ὃ εἰ μὴ διὰ μετανοίας ἀνέλωμεν ἢ καὶ ὑπερβῶμεν, οὐ μόνον οὐ γινῶναι Θεὸν δυνηθῶμεν, ἀλλ' οὐδ' ὅτι ἄνθρωποι ἐσμεν εἰσόμεθα. Τοῦ γὰρ φραγμοῦ ἵσταμένου καὶ χωρίζοντος ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ φωτός, πῶς ἐν σκότει διάγοντες ἑαυτοὺς καταμαθεῖν ἰσχύσομεν, ἢ ὁποῖοί ἐσμεν καὶ ποδαποί, ἢ ποῦ καὶ πόθεν φερόμεθα, ἢ ποῦ ἀπαγόμεθα καὶ τίνες ἐσμεν ἐν ἀληθείᾳ ἐπιγνωσόμεθα; Εἰ δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγνοοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον τὸν ὄντα ἀσυγκρίτως ὑπὲρ ἡμᾶς; Εἰ γὰρ μὴ ἑαυτοὺς ἠγνοοῦμεν, οὐκ ἂν τολμηρῶς περὶ Θεοῦ ἐφθεγγόμεθα· τὸ γὰρ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων λέγειν ἀφωτίστους ὄντας ἡμᾶς καὶ κενοῦς Πνεύματος ἀγίου, ἀγνοίαν ἡμῶν ἑαυτῶν ἐμφανίζει. Καὶ εἰκότως· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἀκριβῶς ἐγινώσκομεν, οὐδὲ εἰς οὐρανὸν ἀτενίσαι οὐδὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπειν, οὐδὲ πατεῖν τὴν γῆν αὐτὴν ἀξίους ἂν ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἐλογισάμεθα πῶποτε, ἀλλ' ὑπὸ γῆν κατορύξαι προεθυμήθημεν ἂν.

12 Τί γὰρ ἀκαθαρότερον, εἶπέ μοι, τοῦ μετὰ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας διδάσκειν ἐπιχειροῦντος τὰ τοῦ Πνεύματος ἄνευ Πνεύματος; Τί μιαιώτερον τοῦ μὴ μετανοήσαντος καὶ προκαθάραντος ἑαυτόν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀφέντος, διὰ μόνης δὲ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ τῆς ἔξω σοφίας βουλομένου θεολογεῖν καὶ περὶ τῶν ὄντων καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄντων τολμηρῶς διαλέγεσθαι; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον ἀμαρτήσας ἐστίν, ὅπερ ἀδύνατον, τοῦτο δὲ αὐτὸ 25 μόνον ὑπόδικον κρίσεως αἰωνίου καθίστησι τὸν τοιοῦτον, ἐπειδὴ «ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος». Εἰς τοσοῦτον γὰρ

σθητοί, οί τυφλοί και ἀφώτιστοι; Και μάλιστα ὅταν στέκουν σάν τεῖχος ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς και ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἁμαρτίες μας και μᾶς παρεμποδίζουν ἀπὸ αὐτόν· αὐτὸ τὸ τεῖχος ἐὰν δὲν τὸ ἀφαιρέσομε ἢ δὲν τὸ ὑπερβοῦμε μὲ τὴν μετάνοια, ὄχι μόνο δὲν θὰ μπορέσομε νὰ γνωρίσομε τὸν Θεό, ἀλλ' οὔτε θὰ λησμονήσομε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι. Διότι, ἐὰν ὁ φραγμὸς στέκεται και μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ φῶς, πῶς θὰ μπορέσομε, ἐνῶ ζοῦμε στὸ σκοτάδι, νὰ γνωρίσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ποιοί εἴμαστε και ἀπὸ ποῦ, ἢ ποῦ και ἀπὸ ποῦ φερόμαστε, ἢ ποῦ ὀδηγοῦμαστε, και νὰ μάθομε ποιοί εἴμαστε στ' ἀλήθεια; Ἐὰν λοιπὸν ἀγνοοῦμε ἐμᾶς τοὺς ἰδίους, πολὺ περισσότερο ἀγνοοῦμε ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερός μας. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀγνοοῦσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ὀμιλοῦσαμε τολμηρῶς γιὰ τὸν Θεό· διότι τὸ νὰ συζητοῦμε γιὰ τὸν Θεὸ και τὰ θεῖα, ἐνῶ εἴμαστε ἀφώτιστοι και κενοὶ ἁγίου Πνεύματος, φανερώνει ἄγνοια τῶν ἰδίων τῶν ἑαυτῶν μας. Και εὐλογα· διότι, ἐὰν ἐγνωρίζαμε ἀκριβῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ θεωροῦσαμε ποτέ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀξίους, οὔτε νὰ ἀτενίσομε τὸν οὐρανό, οὔτε νὰ βλέπομε τὸ φῶς τοῦ κόσμου αὐτοῦ²³, οὔτε νὰ πατοῦμε τὴν γῆ αὐτή, ἀλλὰ θὰ ἐπιθυμοῦσαμε νὰ κρυφτοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν γῆ

- 12 Διότι, πές μου, τί εἶναι ἀκαθαρτώτερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ διδάσκει μὲ φαντασία και ὑπερηφάνεια τὰ τοῦ Πνεύματος χωρὶς Πνεῦμα; Τί εἶναι μιαρώτερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν μετανόησε και δὲν προκαθάρισε τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀφήνει αὐτὸ και θέλει μὲ τὴν ψευδώνυμη μόνο γνώση²⁴ και τὴν κοσμικὴ σοφία νὰ θεολογεῖ και νὰ διαλέγεται τολμηρὰ περὶ τῶν ὄντων και πάντοτε ἔτσι ὄντων; Και στὴν περίπτωση ποὺ δὲν ἔχει ἁμαρτήσῃ γιὰ τίποτε ἄλλο, ποὺ εἶναι ἀδύνατο, αὐτὸ και μόνο τὸν καθιστᾷ ὑπόδικο αἰώνιας κρίσεως, ἐπειδὴ «κάθε ὑψηλοκάρδιος εἶναι ἀκάθαρτος γιὰ τὸν Κύριο»²⁵. Σὲ τόσο μεγάλη

24. Α' Τιμ. 6,20.

25. Παροιμ. 16,5.

ἀνοίας ἐξώκειλαν τῶν τοιούτων τινές, ὥστε μὴδὲ λέγειν μὴδὲ νομίζειν ἡμαρτηκένοι αὐτούς. Τῆς μανίας! Οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός· «Πάντες» γὰρ φησὶν «ἡμαρτον» ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεὰν 5 τῆ αὐτοῦ χάριτι». Εἰ δέ, κατὰ τὸ ὄσιον λόγιον, «οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἷς ὁ Θεὸς καὶ πάντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ», ὁ λέγων μὴ ἡμαρτηκένοι, ὡς οὐκ οἶδεν, ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ καὶ ἔστιν ὁμοιον τῷ εἰπόντι· «Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν καὶ ἔσομαι ὁμοιος τῷ Ὑψίστῳ». Εἰ δὲ 10 ἡμαρτηκένοι ὁμολογεῖς, δεῖξόν μοι τὴν γνησίαν ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων ἐξομολόγησιν, τὴν πρὸς τὸν ἀναδεξάμενόν σου τοὺς λογισμοὺς πνευματικὸν πατέρα πίστιν εἰλικρινῆ, τὴν ὑποταγὴν, τὴν ἐν τοῖς εὐτελέσιν ἔργοις ὑπακοήν, τὴν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν, τὴν ἐν τοῖς ἀσθενοῦσι διακονίαν, ἔτι δὲ τὴν 15 ἀπὸ ψυχῆς ταπεινώσιν, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ ἄπλατον καὶ ἀνυπόκριτον ἦθος. Καὶ εἰ ἐνδιαθέτω γνώμη ψυχῆς ὑποκάτω πάντων ἑαυτὸν ἔσχες, ὅθεν ἢ διηνεκῆς κατάνυξις καὶ τὰ χαροποιὰ δάκρυα τίκτονται, ἀφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἢ κάθαρσις ἐπιγίνεται τῆς ψυχῆς τῷ σπουδαίῳ καὶ ἢ τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ἐπίγνωσις, καὶ τότε 20 λάλει περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, κάγω σου τῶν λόγων γνωρίσω τὴν δύναμιν.

13 Ὁ γὰρ καρπὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς μετανοίας ταῦτά εἰσιν, ἃ τὴν μὲν ἄγνοιαν ἀποδιώκουσι, τὴν δὲ γνῶσιν ὁμοῦ προστιθέασιν· γνῶσιν δὲ λέγω τὴν περὶ ἡμᾶς πρῶτον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἔπειτα 25 τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ τῶν θείων τῶν τοῖς ἀμετανοήτοις ἀθεάτων καὶ ἀγνώστων μυστηρίων, φημὶ δὴ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως, ἣν οὐδεὶς ἂν πλουτήσῃ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν εἰρημένων, εἰ καὶ πᾶ-

μάλιστα άνοησία έξέπεσαν μερικοί από αυτούς, ὥστε οὔτε νά λέγουν οὔτε νά πιστεύουν ὅτι ἔχουν άμαρτήσει. Τί μανία! Κανείς δέν εἶναι άναμάρτητος, έκτός από ἕναν, τόν Θεό· «διότι ὅλοι άμαρτάνουν», λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «καί στεροῦνται τήν δόξα τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεάν μέ τήν χάρη αὐτοῦ»²⁶. Ἐάν λοιπόν κατά τὸ ἱερὸ λόγο, δέν εἶναι κανείς άναμάρτητος πλὴν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ²⁷ καί ὅλοι άμαρτάνουν καί στεροῦνται τήν δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος πού λέγει ὅτι δέν ἔχει άμαρτήσει, χωρὶς νά τὸ συνειδητοποιεῖ, έξισώνει τὸν ἑαυτό του μέ τὸν Θεό καί εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον πού εἶπε· «θά τοποθετήσω τὸν θρόνο μου ἐπάνω στὰ σύννεφα καί θά γίνω ὅμοιος μέ τὸν Ὑψιστο»²⁸. Ἐάν ὅμως ὁμολογεῖς ὅτι ἔχεις άμαρτήσει, δεῖξε μου τήν γνήσια έξομολόγηση γιὰ τίς άμαρτίες, τήν εἰλικρινῆ πίστη πρὸς τὸν πνευματικὸ πατέρα πού ἐδέχθηκε τοὺς λογισμοὺς σου, τήν ὑπακοή στὰ εὐτελεῖ ἔργα, τήν ὑπηρεσία στοὺς ὑποδεέστερους από τοὺς ἀδελφούς, τήν διακονία στοὺς άσθενεῖς, καί άκόμη τήν από ψυχῆς ταπείνωση, τὸ άσχημάτιστο, τὸ ἄπλαστο καί άνυπόκριτο ἦθος. Ἔτσι, ἐάν τοποθετεῖς τὸν ἑαυτό σου κάτω από ὅλους, μέ ἐνδιάθετη ψυχικὴ διάθεση, από ὅπου γεννῶνται ἢ συνεχῆς κατάνυξη καί τὰ χαροποιὰ δάκρυα, από τὰ ὁποῖα καί μέ τὰ ὁποῖα πραγματοποιεῖται ἢ ψυχικὴ κάθαρση, καί τὸ σπουδαιότερο, ἢ ἐπίγνωση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, τότε νά μιλάς γιὰ τὰ θεῖα καί ανθρώπινα πράγματα, κι ἐγὼ θά σοῦ άναγνωρίσω τήν δύναμη τῶν λόγων.

- 13 Αὐτὰ λοιπόν εἶναι ὁ καρπὸς καί τὸ ἔργο τῆς μετανοίας, τὰ ὁποῖα άπομακρύνουν τήν ἄγνοια καί προσθέτουν μαζί καί τήν γνώση· κι ὅταν λέγω 'γνώση' ἐννοῶ πρῶτα αὐτῶν πού εἶναι γύρω μας καί δικᾶ μας, ἔπειτα αὐτῶν πού εἶναι πάνω από ἐμᾶς, καθὼς καί τῶν θεῶν μυστηρίων, πού γιὰ τοὺς άμετανοήτους εἶναι άθέατα καί άγνωστα· ἐννοῶ δηλαδή τήν πίστη μας, τήν

27. Λουκᾶ 18,19. Ἰω. 3,5.

28. Ἦσ. 14,14.

σαν ἐγκύκλιον διέλθοι φιλοσοφίαν· εἰ δὲ μὴ ταύτης ἐν μετοχῇ γέ-
νηται πλουσία, ἐν σκότει βαθυτάτῳ διάζει τῆς ἀγνωσίας τὸν τῆς
ζωῆς αὐτοῦ χρόνον. Εἰ γὰρ καὶ ἐν γράμμασι κεῖνται καὶ παρὰ
πάντων τὰ θεῖα καὶ περὶ τῶν θείων πᾶσιν ἀναγινῶσκονται, ἀλλὰ
5 μόνοις ἐκείνοις ταῦτα ἀποκαλύπτονται τοῖς θερμῶς μετανοήσασι
καὶ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας καλῶς καθαρθεῖσι, καὶ τοσοῦ-
τον, καθ' ὅσον ἡ ἀναλογία καὶ τὸ μέτρον ὑπάρχει τῆς αὐτῶν με-
τανοίας ὁμοῦ καὶ καθάρσεως· οἷς καὶ φανεροῦνται τὰ βάθη τοῦ
Πνεύματος καὶ ἀφ' ὧν ὁ λόγος πηγάζει τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καὶ
10 γνώσεως, ὡς ποταμὸς πολύρρους κατακλύζων τὰς φρένας τῶν
ἐναντίων. Τοῖς δὲ γε ἄλλοις ἅπασιν ἄγνωστα καὶ κεκρυμμένα
ὑπάρχει καὶ μηδὲν ἀναπτυσσόμενα ὑπὸ τοῦ διανοίγοντος τὸν
νοῦν τῶν πιστῶν εἰς τὸ συνιέναι τὰς Γραφάς. Καὶ εἰκότως· «τὸ
γὰρ μυστήριόν μου», φησὶν, «ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς». Τοίνυν καὶ δο-
15 κοῦσι βλέπειν μὴ βλέποντες οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀκούειν μηδὲν ἀκούοντες
καὶ συνιέναι ἀσύνητοι ὄντες, αἰσθησὶν τῶν ἀναγινω-
σκομένων λαβεῖν μὴ δυνάμενοι. Καὶ καθάπερ ἕκαστος τῶν ἀπί-
στων φρονεῖν οἴεται μὴ φρονῶν, καὶ εἰδέναι τι δοκεῖ μηδὲν ὄλως
εἰδῶς (εἴ τι γὰρ καὶ οἶδε, κακῶς οἶδεν, ὃ καὶ χειρόν πάσης ἀγνω-
20 σίας ἐστίν), οὕτως, οἶμαι, καὶ οὗτοι. Δοκοῦντες γὰρ εἶναι σοφοί,
μωροὶ τῷ ὄντι γεγόνασιν, ὡσπερ ἐξεστηκότες καὶ ἔκφρονες τὰς
ἑαυτῶν ἡμέρας οἱ δυστυχεῖς διερχόμενοι καὶ μηδὲν τῶν τοῦ Χρι-
στοῦ μυστηρίων εἰδότες, ὡς δεῖ ὧν τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφα-

29. Βλ. Α' Κορ. 2,10.

30. Ρωμ. 11,33. Α' Κορ. 12,8.

31. Βλ. Ματθ. 13,13.

ὅποια κανεῖς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀποκτήσει προτοῦ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὰ ποῦ ἀναφέραμε, κι ἂν ἀκόμη χρησιμοποιοῦσε κάθε ἐγκύκλιο φιλοσοφία· ἐὰν ὅμως δὲν συμμετάσχει πλουσίως σ' αὐτήν, τότε θὰ περάσει τὸν χρόνο τῆς ζωῆς του στὸ βαθύτατο σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας. Διότι, παρ' ὅλο ποῦ τὰ θεῖα καὶ τὰ περὶ τῶν θείων εὐρίσκονται γραμμένα καὶ διαβάζονται ἀπὸ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα, ὅμως ἀποκαλύπτονται μόνο σ' ἐκείνους ποῦ μετανόησαν θερμῶς καὶ μὲ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοια ἐκαθαρίσθηκαν καλῶς, καὶ μάλιστα τόσο, ὅση εἶναι ἡ ἀναλογία καὶ τὸ μέτρο τῆς μετανοίας τους μαζὶ μὲ τῆς καθάρσεως. Σ' αὐτοὺς φανερῶνονται καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος²⁹ καὶ ἀπὸ αὐτὰ πηγάζει ὁ λόγος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς γνώσεως³⁰, ὡς ποταμὸς πολύρρους ποῦ κατακλύζει τὰ ἐμπόδια τῶν ἐναντίων. Γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ὅμως παραμένουν ἄγνωστα καὶ κρυμμένα³¹ καὶ δὲν ξετυλίγονται καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ διανοίγει τὸν νοῦ τῶν πιστῶν γιὰ νὰ κατανοοῦν τὶς Γραφές³². Καὶ εὐλόγα· «διότι τὸ μυστήριό μου», λέγει, «εἶναι γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς δικούς μου»³³. Ἔτσι λοιπὸν αὐτοὶ νομίζουν ὅτι βλέπουν χωρὶς νὰ βλέπουν, ὅτι ἀκούουν χωρὶς νὰ ἀκούουν, ὅτι καταλαβαίνουν ὄντας ἀσύνητοι, χωρὶς νὰ μπορούν νὰ λάβουν τὴν αἴσθησιν τῶν ἀναγινωσκομένων. Κι ὅπως ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀπίστους νομίζει ὅτι σκέπτεται, ἐνῶ δὲν σκέπτεται, καὶ πιστεύει ὅτι γνωρίζει κάτι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει καθόλου (διότι ἐὰν γνωρίζει κάτι, κακῶς τὸ γνωρίζει, κι αὐτὸ εἶναι χειρότερο ἀπὸ κάθε ἀγνωσία), ἔτσι νομίζω, κι αὐτοί. Διότι, νομίζοντας ὅτι εἶναι σοφοί, στὴν πραγματικότητα ἔγιναν μωροί³⁴, περνώντας οἱ δυστυχεῖς τὶς ἡμέρες τους ὡς ἐξωπραγματικοὶ καὶ ἔκφρονες, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, ὅπως πρέπει. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶθε νὰ μᾶς καθαρῖσει ἀπὸ τὸν κομπασμὸ καὶ τὴν ὑπε-

32. Λουκᾶ 24,45.

33. Εἶναι ἄγραφο λόγιο. A. Resch, *Agrapha* (Texte und untersuch. N. F. X. V., 3-4, Leipzig, 1916), σ. 108.

34. Ρωμ. 1,22.

νίας ρύσαιτο ἡμᾶς ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ καὶ μιμητὰς γενέσθαι τῆς αὐτοῦ ταπεινώσεως ἀξιῶσοι.

14 Ταύτης οὖν τῆς ὁδοῦ, φημὶ δὴ τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης, ὁ παρεκκλίνων καὶ ἔξω που, δεξιὰ τυχὸν ἢ ἀριστερά, βαδίζων
5 καὶ πορευόμενος καὶ τοῖς ἴχνεσι τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ μὴ καταδε-
χόμενος ἔπεσθαι, πῶς εἰς τὸν νυμφῶνα αὐτοῦ σὺν αὐτῷ εἰσελεύ-
σεται; Μὴ συνεισελθῶν δέ, πῶς τὴν αὐτοῦ δόξαν θεάσεται; Μὴ
θεασάμενος δὲ ταύτην, πῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἢ τὰ περὶ αὐτὴν ἄλλοις
ἐκδιηγῆσεται; Πῶς περὶ ὧν οὐκ οἶδε καὶ οὐκ ἐθεάσατο πώποτε
10 εἰπεῖν καθόλου τολμήσειεν; Εἰ δ' ἐπιχειρήσειε περὶ τοιούτων καὶ
τηλικούτων διδάσκειν, ἄρα τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου ἔστιν ἐπὶ τῆς
γῆς ἀφρονέστερος; ἼΑρα οὐχὶ καὶ αὐτῶν τῶν τετραπόδων
κτηνῶν ἀλογώτερος ἔσται καὶ παντάπασι κτηνωδέστερος; Πάντα
γάρ, ὡς ὁρᾶται, τὰ ἄλογα ζῶα τὴν ἑαυτῶν φυλάττει καὶ φύσιν καὶ
15 τάξιν, καὶ τοὺς ἰδίους ὄρους ἕκαστον αὐτῶν οὐχ ὑπερβαίνει ποτέ.
Οὗτος δὲ ὁ χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς, ὁ λόγῳ καὶ αὐτεξουσιότητι παρ'
αὐτοῦ τιμηθεὶς, οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ ἀξίᾳ, οὐδὲ τὴν ἰδίαν
ἐπέγνω ἀσθένειαν, οὐδὲ ἐνέμεινεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντεθεῖσι
τῇ φύσει αὐτοῦ ἀγαθοῖς, οὐδὲ ἐντὸς τῶν ἰδίων ὄρων ἔστη ἢ τὰ
20 ἑαυτοῦ μέτρα συνῆκεν· ἀλλ' ὡς ὁ Ἐωσφόρος ἢ καὶ ὁ Ἀδὰμ ὕστε-
ρον, ὁ μὲν ἄγγελος ὢν, ὁ δὲ ἄνθρωπος, κατεπαρθέντες τοῦ ποιη-
τοῦ, θεοὶ γενέσθαι προεθυμήθησαν, οὕτως οἴμοι καὶ οὗτος, τοὺς
ὄρους τῆς ἰδίας φύσεως ὑπερβάς καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτὸν ἐπιθυμήσας
καὶ φαντασθεὶς, οὐ διὰ ταπεινώσεως καὶ χριστομιμήτου πολι-
25 τείας πρὸς ὕψος πνευματικῆς γνώσεως ἀνελθεῖν ἠβουλήθη, ἀλλὰ
διὰ ὑπερηφανίας καὶ ἐπάρσεως· οἶονεὶ πλίνθους τῆς ψευδωνύμου
γνώσεως ἄλλοθεν ἄλλους συλλέξας καὶ δι' ἐπιμόνου μελέτης

ρηφάνεια και νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ γίνομε μιμητὲς τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ.

- 14 Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ παρεκκλίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁδὸν, ἐννοῶ βέβαια τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης, βαδίζοντας καὶ πορευόμενος δεξιὰ καὶ ἀριστερά, χωρὶς νὰ καταδέχεται ν' ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, πῶς θὰ εἰσέλθει μαζί του στὸν νυμφῶνα του; Καὶ χωρὶς νὰ συνεισέλθει, πῶς θὰ ἰδεῖ τὴν δόξα του; Καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἰδεῖ, πῶς θὰ διηγηθεῖ σ' ἄλλους τὰ κατ' αὐτὴν ἢ τὰ περὶ αὐτήν; Καὶ πῶς, γι' αὐτὰ ποὺ δὲν ἐγνώρισε καὶ δὲν εἶδε ποτέ, θὰ τολμοῦσε καθόλου νὰ μιλήσει; Ἐὰν θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ διδάσκει γιὰ τέτοια καὶ τόσο μεγάλα, ἄραγε ὑπάρχει στὴν γῆ ἀφρονέστερος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπος; Ἄραγε δὲν εἶναι ἀλογώτερος κι ἀπὸ αὐτὰ τὰ τετράποδα κτήνη κι ἐντελῶς κτηνωδέστερος; Διότι, ὅπως βλέπομε, ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα φυλάττουν τὴν φύση καὶ τὴν τάξη τους, καὶ δὲν ὑπερβαίνει ποτὲ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δικά του ὅρια. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἐπλάσθηκε μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐτιμήθηκε ἀπὸ αὐτὸν μὲ λόγο καὶ αὐτεξουσιότητα, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀξία του σωστά, οὔτε ἀπέβαλε τὴν δική του ἀσθένεια, οὔτε παρέμεινε στὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐτέθηκαν στὴν φύση ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε ἐστάθηκε μέσα στὰ δικά του ὅρια, οὔτε ἐτήρησε τὰ μέτρα του· ἀλλ' ὅπως ὁ Ἐωσφόρος ἢ καὶ ὁ Ἀδὰμ ὕστερα, ὁ ἕνας ἄγγελος καὶ ὁ ἄλλος ἄνθρωπος, ἀπὸ ἔπαρση ἐμπρὸς στὸν Ποιητὴ, ἐθέλησαν νὰ γίνουν θεοί, ἔτσι νομίζω κι αὐτὸς, ὑπερβαίνοντας τὰ ὅρια τῆς δικῆς του φύσεως, ἐπεθύμησε καὶ ἐφαντάσθηκε τὰ ὑπὲρ αὐτὸν καὶ ἐθέλησε ν' ἀνεβεῖ στὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς γνώσεως ὄχι μὲ ταπείνωση καὶ χριστομίμητο τρόπο ζωῆς, ἀλλὰ μὲ ὑπερηφάνεια καὶ ἔπαρση. Συνέλεξε ἕνα εἶδος πλίνθων³⁵ τῆς ψευδώνυμης γνώσεως³⁶, ἀπὸ ἐδῶ κι ἀπὸ ἐκεῖ, τοὺς ἔψησε μὲ ἐπίμο-

36. Α' Τιμ. 6,20.

ἐξοπτήσας αὐτούς, διὰ φιλοδοξίας τε καὶ ἀνθρωπαρεσκίας μετὰ οἰήσεως οἰκοδομήσας αὐτούς, πύργον θεολογίας καὶ πνευματικῆς γνώσεως κτήσασθαι προσεδόκησε· πρὸς δέ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἢ καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς εἶναι οἰόμενος καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἵστασθαι φανταζόμενος, περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς διαλέγεται. Τὸν τοιοῦτον οὖν τις ἄρα καλέσειεν ἄνθρωπον, ἢ τῶν κτηνῶν αὐτῶν ἴσον ἢ ὄλως αἰσθησιν ἔχοντα; Εἰ γὰρ ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος καὶ καταξιωθεὶς ἰσαγγέλου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, διὰ μιᾶς ἐντολῆς Θεοῦ 10 παράβασιν οὐ μόνον τῆς ἀγγελικῆς ἐκείνης διαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, δικαίως ἀπεστερήθη, θανάτῳ καὶ φθορᾷ καὶ κατάρα καταδικασθεὶς, τί πείσονται ἄρα οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενοι ἅπαντες καὶ ἔτι τοῦ χοϊκοῦ τὴν εἰκόνα φοροῦντες καὶ θεολογεῖν ἀνάγνως ἐπιχειροῦντες;

15 Ἄλλὰ γὰρ εἶπέ μοι, πᾶς τις ὁ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων μὴ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ διδάσκειν ἐπιχειρῶν, εἰ ἐκ τοῦ ἄδου πρῶτον ἀνῆλθες καὶ πρὸς τῇ γῆ γέγονας· καὶ πῶς τοῦτό σοι παθεῖν ἐξεγένετο, καὶ διὰ ποίων τῶν ἐπιστηριγμάτων καὶ ἐπιβάσεων, διὰ τίνων δὲ καὶ ὁποίων τῶν συνεργησάντων καὶ βοηθησάντων πρὸς 20 τὴν ἀνάβασιν; Ἀνελθὼν δὲ ὀδωδῶς καὶ βρύων φθοράν, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου κρατούμενος καὶ νεκρὸς ὢν ἔτι, πῶς ἔζησας καὶ ἰσχυρότερος γέγονας τοῦ θανάτου καὶ τὰς ἐκείνου χεῖρας διαδρᾶναι ἐξίσχυσας; Φράσον οὖν ἡμῖν καὶ εἶθ' οὕτως ἐρεῖς πάντως καὶ πῶς μετὰ τὸ ἀνελθεῖν ἐκ τοῦ ἄδου καὶ ἐπιβῆναι τῇ γῆ τῆς τε 25 φθορᾶς ἀπηλλάγης καὶ τῆς κατάρης ἠλευθερώθης. Εἶτα διδάξεις ἡμᾶς πῶς πάλιν ἀνήχθης ἀπὸ τῆς γῆς, ποίαις χρησάμενος βαθμίσι, ποίοις πτεροῖς πετασθεὶς ὑψώθης πρὸς οὐρανοὺς, ποίου ἄρ-

νη μελέτη, και τούς οίκοδόμησε ὑπεροπτικᾶ με φιλοδοξία και ἀνθρωπαρέσκεια· ἔτσι ἔλπισε ὅτι θ' ἀποκτήσει πύργο θεολογίας³⁷ και πνευματικῆς γνώσεως. Ἐπὶ πλέον, νομίζοντας ὅτι εὐρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς ἢ και ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, και φανταζόμενος ὅτι στέκεται ἐπάνω ἀπὸ αὐτοὺς, διαλέγεται γιὰ τὸν Ποιητὴ τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς και ὄλων ποὺ βρίσκονται σ' αὐτά. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ὀνόμαζε αὐτὸν ἀνθρωπο ἢ ἴσο με τὰ ἴδια τὰ κτήνη ἢ ὅτι ἔχει καθόλου αἴσθησι; Διότι, ἐὰν ὁ ἀνθρωπος ποὺ ἐπλάσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ³⁸ και ἀξιώθηκε ἰσάγγελη και ἀθάνατη ζωὴ, με τὴν παράβασι μιᾶς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἀποστερήθηκε δικαίως ὄχι μόνο τὴν ἀγγελικὴ ἐκείνη ζωὴ ἀλλὰ και τὴν αἰώνια, καταδικασμένος σὲ θάνατο, φθορᾶ και κατάρρα, τί θὰ πάθουν ἄραγε ὄλοι ἐκεῖνοι ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ αὐτὸν και ἐξακολουθοῦν νὰ φοροῦν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ³⁹ και ἐπιχειροῦν νὰ θεολογοῦν κατὰ τρόπο διεφθαρμένο;

- 15 Ἄλλὰ πὲς μου, ὅποιος δὲν θέλει νὰ διδάσκεται περὶ Θεοῦ και περὶ τῶν θείων, ἀλλὰ ἐπιχειρεῖ νὰ διδάσκει, ἀν πρῶτα ἀνέβηκες ἀπὸ τὸν Ἄδη και ἔφθασες στὴν γῆ· και πῶς σοῦ συνέβηκε αὐτό, με ποιὰ ἐπιστηρίγματα και ποιὰ σκαλοπάτια, με ποιοὺς συνεργοὺς και βοηθοὺς στὴν ἀνάβασι; Και ἀφοῦ ἀνῆλθες, γεμᾶτος βρῶμα και φθορά, ἢ καλύτερα κρατούμενος ἀπὸ τὸν θάνατο και νεκρὸς ὄντας ἀκόμη, πῶς ἔζησες κι ἔγινες ἰσχυρότερος τοῦ θανάτου και κατόρθωσες νὰ ξεφύγεις ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου; Πὲς μας λοιπὸν αὐτά, και τότε μόνο θὰ μᾶς εἰπεῖς και πῶς μετὰ τὴν ἀνοδο ἀπὸ τὸν Ἄδη και τὸν ἐρχομὸ στὴν γῆ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὴν φθορᾶ και ἐλευθερώθηκες ἀπὸ τὴν κατάρρα. Ἐπειτα θὰ μᾶς διδάξεις πῶς πάλι ἀνέβηκες ἀπὸ τὴν γῆ, ποιὰ σκαλοπάτια χρησιμοποιοῦντας και με ποιὰ φτερά πετώντας ἀνυψώθηκες στοὺς οὐρανοὺς, ἐπάνω σὲ ποιὸ ἄρμα ἀνέβηκες,

38. Γεν. 1,27.

39. Α' Κορ. 15,49.

ματος ἐπιβάς, ἐν σώματι ὧν χωρὶς σώματος, ὑπερέβης αὐτούς, ποῖα σε νεφέλη ὑπέλαβε. Δειῖξον ἡμῖν ταῦτα καὶ δίδαξον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἡμᾶς καὶ τότε δεξόμεθά σε περὶ Θεοῦ μετρίως πως καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου λέγοντα. Εἰ δὲ χωρὶς τῶν εἰρημένων τού-
 5 των, τῶν ἀεὶ μυστικῶς γινομένων ἐν τοῖς εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρῶματος ἀναδεδραμηκόσι Χριστοῦ, καὶ πρὸ τῆς πράξεως τῶν ἐντεταλμένων ὑπὸ Θεοῦ φθέγγασθαι τολμηρῶς ἐπιχειρήσεις, ὡς μαινόμενον καὶ ἔκφρονα καὶ δαιμονῶντά σε ἀποστραφησόμεθα, ἐπειδὴ οὔτε Ἡλίας ἄνευ τοῦ φλογεροῦ ἄρ-
 10 ματος ἐκείνου σωματικῶς πρὸς οὐρανὸν ἦρθη, οὔτε ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ἄνευ τῆς ὑπολαβούσης αὐτὸν νεφέλης τοῦ Πνεύματος.

16 Καίτοι καὶ τὸν Ἡλίαν αὐτὸν δίχα τοῦ ὀφθέντος ἄρματος, ὡσπερ τὸν Ἐνῶχ, μεταθεῖναι ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανὸν ἴσχυε καὶ
 15 αὐτὸς πάλιν ὁ Δεσπότης ἄνευ νεφέλης καὶ τῶν συνεπομένων ἀγγέλων εἰς οὐρανοὺς ἀνελθεῖν ἠδύνατο, ἀλλὰ τοῦτο οὐ ποιεῖ. Τί τοῦτο; Ἴνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν δέεται τινος πάντως τοῦ ἀναφέροντος αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐκεῖσε θεάματα ὑποδεικνύοντος αὐτῷ καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκκαλύπτοντος·
 20 ὡς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται ἄνευ πτερύγων εἰς ὕψος πετασθῆναι πτηνόν, οὕτως οὐδὲ νοῦν ἀνθρώπου ἀναβῆναι πρὸς τὰ ἐξ ὧν ἐξέπεσεν, εἰ μὴ τὸν προάγοντα καὶ ἀναφέροντα αὐτὸν σχῆ. Ἄλλως δὲ καὶ ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων πιστώσῃται τὴν τοῦ δούλου καὶ τὴν ἰδίαν ὁ Δεσπότης ἀνάληψιν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον καὶ δι-

40. Β' Κορ. 12,3.

41. Ἐφ. 4,13.

ὄντας στὸ σῶμα χωρὶς σῶμα⁴⁰, πῶς τοὺς ὑπερέβηκες, ποιά νεφέλη σὲ ἄρπαξε. Δεῖξε μας αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ δίδαξέ μας γι' αὐτὰ καὶ τότε θὰ δεχθοῦμε νὰ ὁμιλεῖς περὶ τοῦ Θεοῦ, μὲ κάποια μετριοφροσύνη καὶ μὲ φόβο καὶ τρόμο. Ἄν ὅμως ἐπιχειρήσεις μὲ τόλμη νὰ ὁμιλήσεις χωρὶς αὐτὰ τὰ ἐπιτεύγματα, ποὺ πάντοτε ἐπιτελοῦνται κατὰ τρόπο μυστικὸ σ' ἐκείνους ποὺ ἔφθασαν στὴν κατάστασι ὄριμου ἀνδρὸς κατὰ τὸ μέτρο τοῦ πλήρους ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ⁴¹ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, θὰ σὲ ἀποστραφοῦμε ὡς μανιακὸ καὶ παράφρονα καὶ δαιμονισμένον· διότι οὔτε ὁ Ἡλίας δὲν ἀνυψώθηκε σωματικῶς πρὸς τὸν οὐρανὸ χωρὶς ἐκεῖνο τὸ φλογερὸ ἄρμα⁴², οὔτε ὁ Δεσπότης μας καὶ Θεὸς δὲν ἀνέβηκε χωρὶς τὴν νεφέλη τοῦ Πνεύματος ποὺ τὸν παρέλαβε⁴³.

- 16 Κι ὅμως ὁ Θεὸς καὶ τὸν Ἡλία αὐτὸν μποροῦσε νὰ μεταθέσει ἀπὸ τὴν γῆ στὸν οὐρανὸ χωρὶς τὸ ἄρμα ποὺ φάνηκε, ὅπως τὸν Ἐνώχ⁴⁴, καὶ ὁ ἴδιος πάλι ὁ Δεσπότης μποροῦσε ν' ἀνεβεῖ στους οὐρανούς χωρὶς νεφέλη καὶ χωρὶς τοὺς συνοδοὺς ἀγγέλους· ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνει. Γιατί γίνεται αὐτό; Γιὰ νὰ μᾶς διδάξει ὅτι καὶ ὁ νοῦς μας χρειάζεται ὅπωςδὴποτε κάτι ποὺ θὰ τὸν ἀνυψώσει πρὸς τὸν οὐρανό, θὰ τοῦ ὑποδείξει τὰ ἐκεῖ θεάματα καὶ θὰ τοῦ ἀποκαλύψει τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δηλαδὴ ἓνα πτηνὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πετᾶξει στὸ ὕψος χωρὶς πτέρυγες, ἔτσι οὔτε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ ν' ἀνεβεῖ πρὸς ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξέπεσε, ἂν δὲν ἔχει αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν προαγάγει καὶ θὰ τὸν ἀνεβάσει. Γίνεται ἐπίσης καὶ γιὰ ἄλλον λόγο· γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει ὁ Δεσπότης ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τὴν ἀνάληψη καὶ ἄνοδο στους οὐρανούς καὶ τοῦ δούλου του καὶ τὴν δική του, νὰ μᾶς διδάξει νὰ μὴ ἐξαπατώμαστε μὲ τὰ λόγια μὲ-

42. Δ' Βασ. 2,11.

43. Πράξ. 1,9.

44. Γεν. 5,24.

δάξη ἡμᾶς μὴ λόγοις μόνοις ἐξαπαταῖσθαι καὶ πάντα ἄνθρωπον πιστεῦειν πνευματικὸν ἑαυτὸν εἶναι λέγοντα, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ πρότερον βεβαιουμένους, καὶ μάλιστα ἐὰν ταῖς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων 5 διδασκαλίαις συνάδωσιν οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ αἱ πράξεις, καὶ τηνικαῦτα προσδέχεσθαι καὶ ἀκούειν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς λόγους Χριστοῦ· εἰ δ' οὐκ, ἀλλ' εἰ καὶ νεκροὺς ἀνιστᾶ, κἂν μυρία ἄλλα θαύματα ἐπιδείκνυται, ὡς δαίμονα αὐτὸν ἀποστρέφεισθαι καὶ μισεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν νοθετούμενον μὴ καταδεχόμενον ὁρῶμεν 10 μεταθεῖναι τὸ ἴδιον φρόνημα, ἀλλ' ἔτι ἐμμένοντα τῇ πεπλανημένῃ γνώσει αὐτοῦ καὶ εἰς οὐρανοὺς οἰόμενον τὸ πολίτευμα καὶ τὴν διαγωγὴν ἔχειν.

17 Οὕτω γὰρ ἄνωθεν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων Χριστοῦ καὶ τῶν θεοσπεσίων πατέρων ἡμῶν τῆς θεοπνεύστου μυσταγωγηθέντες δι- 15 δασκαλίας, ἀποτρεπόμεθα τὰς διακένους τῶν εἰς μηδὲν ἕτερον εὐκαιρούντων, ἢ εἰς τὸ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀνέφικτα, κενοφωνίας· κρατοῦμεν δὲ τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν τῆς πίστεως ἀσινῆ καὶ ἀκράδαντον, ἣν ἄνωθεν παρ' αὐτῶν παρελάβομεν, τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τῆς 20 μιᾶς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, ἐν ᾗ βεβαπίσμεθα, δι' ἧς καὶ ζῶμεν καὶ γινώσκομεν καὶ νοοῦμεν, ὑφ' ἣν καὶ ἐσμεν καὶ εἰς αἰῶνας αἰῶνων ἐσόμεθα, ὡς ἐξ αὐτῆς ἐσχηκότες τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι, τῆς τὸ πᾶν ἐξ οὐκ ὄντων παραγαγούσης σοφία· μεθ' ἧς καὶ μετασταίημεν τῶν ἐνταῦθα εἰς γαληνοὺς 25 λιμένας ζωῆς ἀκηράτου, ἐνθα πάντων εὐφραينوμένων ἢ κατοικία καὶ ὁ χῶρος τῶν ἐορταζόντων ἐν Πνεύματι, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ δεῖ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

νον καὶ νὰ πιστεύομε κάθε ἄνθρωπο ποὺ λέγει ὅτι εἶναι πνευματικός· ἀλλὰ νὰ βεβαιωνόμαστε πρῶτα ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὶς πράξεις του, καὶ μάλιστα ἂν συμφωνοῦν οἱ λόγοι καὶ οἱ πράξεις του μὲ τὶς διδασκαλίες τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τότε νὰ δεχόμαστε καὶ ν' ἀκοῦμε τοὺς λόγους του ὡς λόγους Χριστοῦ. Ἀλλιῶς καὶ νεκροὺς ἀκόμη ἂν ἀνασταίνει καὶ μύρια ἄλλα θαύματα ἂν ἐπιδεικνύει, νὰ τὸν ἀποστρεφόμεσθε καὶ νὰ τὸν μισοῦμε σὰν δαίμονα, καὶ μάλιστα ὅταν τὸν βλέπομε νουθετούμενος νὰ μὴ δέχεται νὰ μεταβάλλει τὸ φρόνημά του, ἀλλ' ἀκόμη νὰ ἐμμένει στὴν πλανεμένη γνώση του καὶ νὰ νομίζει ὅτι ἔχει τὸ πολίτευμά του καὶ τὴν διαγωγή του στοὺς οὐρανοὺς⁴⁵.

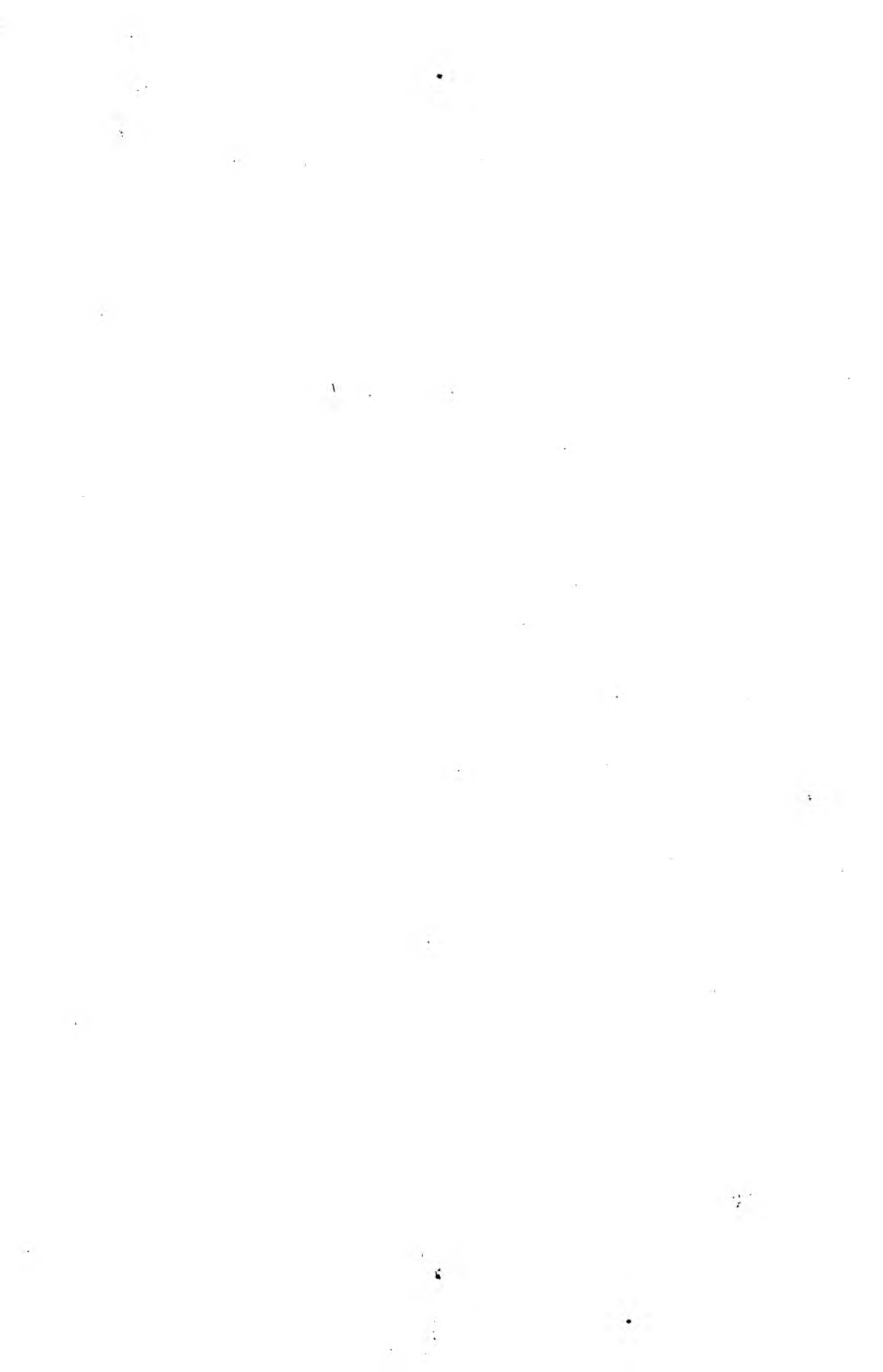
17 Ἔτσι πράγματι, μυσταγωγημένοι ἄνωθεν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς θεσπέσιους πατέρες στὴν θεόπνευστη διδασκαλία, ἀπορρίπτομε τὶς μάταιες κενοφωνίες ἐκείνων ποὺ δὲν εὐκαιροῦν σὲ τίποτε ἄλλο⁴⁶ παρὰ στὸ νὰ περιεργάζονται καὶ νὰ πολυπραγμονοῦν τὰ πράγματα ποὺ εἶναι καὶ γιὰ τοὺς ἀγγέλους ἀδύνατα. Κρατοῦμε τὴν ὁμολογία⁹⁷ τῆς πίστεώς μας σταθερὴ καὶ ἀκράδαντη, τὴν ὁποία παρελάβαμε ἄνωθεν ἀπὸ αὐτοὺς, στὸ δῆγμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς μιᾶς θεότητος καὶ τῆς ἀσύγχυτης καὶ ἀδιαίρετης Τριάδος, στὴν ὁποία ὑπάρχομε καὶ θὰ ὑπάρχομε στοὺς αἰῶνες, διότι ἀπὸ αὐτὴν ἐλάβαμε τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι, ἢ ὁποία παρήγαγε μὲ σοφία τὰ πάντα ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα. Μαζὶ μ' αὐτὴν, εἴθε νὰ μεταστοῦμε ἀπὸ τὰ ἐδῶ σὲ γαλήνιους λιμένες ἄφθαρτης ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ κατοικία ὅλων τῶν εὐφραινομένων⁴⁸ καὶ ὁ τόπος ἐκείνων ποὺ ἐορτάζουν ἐν Πνεύματι, στὴν ὁποία πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

45. Φιλ. 3,20.

46. Πράξεις 17,21.

47. Ἐβρ. 4,14.

48. Βλ. Ψαλμ. 86,7.

Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο Σ

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Σ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΟΥΝΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΕΙΝ

ΑΝΕΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

1 Ὁ ἄνωθεν εἰληφῶς τὴν τοῦ Θεοῦ αἶνεσιν ἐν τῷ στόματι διὰ παντὸς περιφέρειν, ὁ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἐλκύων πνεῦμα ζωῆς, εὐρυχωρότερον σπουδάζει τοῦτο καθ' ὥραν ποιεῖν εἰς ἄφθονωτέραν ὑποδοχὴν τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ 5 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, περὶ οὗ εἴρηται· «πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πληρῶσω αὐτό». Τοίνυν καὶ ὁ γενέσθαι τοιοῦτος ἀξιώθεις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δύναται ἐντετυπωμένην ἅπαξ καὶ οἶονεὶ ἐσφραγισμένην τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἔχειν διὰ παντὸς ἐνυπάρχουσαν τῇ ψυχῇ, δύναται δὲ καὶ κατὰ τὴν 10 ἀποστολικὴν ὑποθήκην πάντοτε χαίρειν, ἀδιαλείπτως προσεύχεται, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖν, κἂν εἴτε ἐσθίῃ, κἂν εἴτε πίνῃ, ὑπὸ τοῦ ἄρτου δηλαδὴ τῆς ζωῆς διηνεκῶς τρεφόμενός τε καὶ δυναμούμενος. Τοῦ τοιούτου καθεύδοντος ἡ καρδιά ἐγρήγορε καὶ ἐγρηγορότος οὐδέποτε τοῦ Θεοῦ καθ' οἶον- 15 δῆποτε τρόπον χωρίζεται· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος λέγει· «ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ ἐν σῶμά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τῷ

1. Ψαλμ. 33,2.

2. Ψαλμ. 118,132.

3. Ἰω. 6,50.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΕΚΕΙΝΩΝ ΠΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΟΥΝ ΝΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΝ

ΧΩΡΙΣ ΠΝΕΥΜΑ

1 Ἐκεῖνος πού ανέλαβε ἐκ τῶν ἄνω νὰ περιφέρει διαπαντός στὸ στόμα του τὸν ἔπαινο τοῦ Θεοῦ¹, ἐκεῖνος πού ἀνοίγει τὸ στόμα του καὶ ἐλκύει πνεῦμα ζωῆς², φροντίζει συνεχῶς νὰ τὸ κάνει εὐρυχωρότερο γιὰ νὰ γίνει ἀφθονώτερη ἢ ὑποδοχὴ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, πού εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ὁποῖος κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ³ καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο λέγεται, «ἀνοιξε τὸ στόμα σου καὶ θὰ τὸ πληρώσω»⁴. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἀξιώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ γίνει τέτοιος, μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοια ἐντυπωμένη γιὰ πάντα καὶ σφραγισμένη στὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς του· μπορεῖ ἐπίσης νὰ χαίρεται πάντοτε κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ὑπόθηκη, νὰ προσεύχεται ἀδιαλείπτως, σὲ ὅλα νὰ εὐχαριστεῖ⁵, νὰ κάμει τὰ πάντα σὲ δόξα Θεοῦ, κι ὅταν τρώγει κι ὅταν πίνει⁶, τρεφόμενος δηλαδὴ καὶ δυναμούμενος διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς. Ἡ καρδιὰ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου κι ὅταν κοιμᾶται γρηγορεῖ⁷ κι ὅταν γρηγορεῖ οὐδέποτε καὶ μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ Ἀπόστολος λέγοντας, «ὁ προσκολλώμενος στὴν γυναῖκα γίνεται ἓνα σῶμα κι ὁ προσ-

4. Ψαλμ. 80,11.

5. Α' Θεσσ. 5,17.

6. Α' Κορ. 10,31.

7. Ἰσμία Ἰσμ. 5,2.

Κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστι». «Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνουῶντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Τοιγαροῦν καὶ ὁ οὕτω συναφθεὶς πνευματικῶς τῷ Θεῷ, ὥστε ἐν πνεῦμα γενέσθαι μετ' αὐτοῦ, ἀμαρτάνειν οὐ δύναται· φησὶ γὰρ ἡ θεολόγος φωνή· «εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ καὶ ἀμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι· πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει, πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτὸν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν». Καὶ πάλιν· «πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν ὅτι ἐκ Θεοῦ γεγέννηται».

2 Εἰ οὖν πᾶς ὁ ἀμαρτάνων τὸν Θεὸν οὐχ ἐώρακεν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν, ὁ δὲ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, τέκνον χρηματίζων αὐτοῦ, θαυμάζειν μοι ἔπεισιν ἐπὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων οἱ, πρὸ τοῦ γεννηθῆναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τέκνα χρημα-
15 τίσαι αὐτοῦ, θεολογεῖν καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν οὐ φρίττουσι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὅταν περὶ θείων καὶ ἀνεφίκτων πραγμάτων ἀκούω τούτων τινὰς φιλοσοφοῦντας καὶ ἀνάγνωσ θεολογοῦντας καὶ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξηγουμένους ἄνευ τοῦ συνετίζοντος Πνεύματος, φρίττει μου τὸ πνεῦμα καὶ οἶονεὶ ἔξω ἐμαυτοῦ γίνο-
20 μαι, ἀναλογιζόμενος καὶ σκοπῶν τὸ πᾶσιν ἀκατάληπτον τῆς θεότητος καὶ ὅπως, τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοοῦντες καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς, περὶ τῶν ἀνεφίκτων ἡμῖν ἀφοβία Θεοῦ καὶ τόλμη φιλοσοφεῖν προθυμούμεθα, καὶ ταῦτα κενοὶ Πνεύματος ὄντες τοῦ ταῦτα φωτίζοντος ἢ καὶ ἀναπτύσσοντος καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ περὶ Θεοῦ λέγειν τι ἀμαρ-
25 τάνοντες. Εἰ γὰρ τὸ γινῶναι μόνον ἕκαστον ἑαυτὸν χαλεπὸν καὶ κομιδῇ ὀλίγοις φιλοσοφούμενον, μικροῦ δὲ οὐδ' ὀλίγοις ἐν τῷ

8. Α' Κορ. 6,16-17.

9. Ἰω. 4,24.

κολλώμενος στὸν Κύριο γίνεται ἓνα Πνεῦμα»⁸. Διότι «ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ ὅσοι τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»⁹. Ἐπομένως κι αὐτὸς ποὺ συνάφθηκε ἔτσι πνευματικῶς μετὰ τὸν Θεό, ὥστε νὰ γίνει μαζί μ' αὐτὸν ἓνα Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμαρτάνει· διότι λέγει ἡ θεολόγος φωνή, «γι' αὐτὸ ἐφανερώθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ σηκώσει τίς ἀμαρτίες μας, καὶ ἀμαρτία σ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει· ὅποιος μένει σ' αὐτὸν δὲν ἀμαρτάνει, καὶ ὅποιος ἀμαρτάνει οὔτε εἶδε οὔτε ἐγνώρισε αὐτόν»¹⁰. Καὶ πάλι, «ὅποιος ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν ἀμαρτάνει, διότι μέσα του ὑπάρχει σπέρμα του, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμαρτάνει, ἐπειδὴ ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό»¹¹.

- 2 Ἀφοῦ λοιπὸν ὅποιος ἀμαρτάνει δὲν βλέπει οὔτε γνωρίζει τὸν Θεό, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν ἀμαρτάνει, ἀπομένει σ' ἐμένα ν' ἀπορῶ γιὰ πολλοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι, προτοῦ γεννηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ διατελέσουν τέκνα του, δὲν φρίττουν ποὺ θεολογοῦν καὶ ὁμιλοῦν γιὰ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κι ὅταν ἀκούω μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ φιλοσοφοῦν γιὰ θεῖα καὶ ἀδύνατα πράγματα, νὰ θεολογοῦν βεβήλως καὶ νὰ ἐξηγοῦν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν χωρὶς τὸ Πνεῦμα ποὺ συνετίζει, φρίττει τὸ πνεῦμα μου καὶ γίνομαι ἐκτὸς ἐαυτοῦ· κι αὐτὸ ἐπειδὴ ἀναλογίζομαι καὶ σκέπτομαι τὸ σ' ὅλους ἀκατάληπτο τῆς θεότητας καὶ ὅτι, ἀγνοώντας ἐμεῖς αὐτὰ ποὺ εἶναι μπροστά μας καὶ τοὺς ἐαυτούς μας, προθυμοποιούμαστε μὲ ἀφοβία Θεοῦ καὶ τόλμη νὰ φιλοσοφοῦμε γιὰ τὰ ἀδύνατα σ' ἐμᾶς· κι ὅλα αὐτὰ, ἐνῶ εἴμαστε κενοὶ ἀπὸ Πνεῦμα, ποὺ τὰ φωτίζει ἢ καὶ τὰ ἀναπτύσσει, ἀμαρτάνοντας καὶ μόνο μετὰ τὸν λόγο μας περὶ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι δύσκολο καὶ μόνο καὶ γνωρίσει κανεὶς τὸν ἐαυτό του, καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνο ἀπὸ

10. Α' Ἰω. 3,8, 5-6.

11. Α' Ἰω. 3,9.

καιρῷ τούτῳ καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ἡνίκα καὶ ὁ τῆς φιλοσοφίας ἔρως ἐσβέσθη τῇ βιαίῃ φορᾷ καὶ ἀντιπνεύσει τῆς κατασχούσης ἡμᾶς ἀμελείας καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, ἀνταλλαττομένοις τῶν αἰωνίων τὰ μηδενὸς ἄξια καὶ μηκέτ' ὄντα ἢ οὐδαμῶς ὄντα, 5 ἄλλοτε ἄλλως μετατυπούμενα καὶ ὄρον μὴ ἔχοντα στάσεως, πολλῷ μᾶλλον τὸ γινῶναι Θεὸν χαλεπώτερον καὶ προσέτι πάντη ἄλογον καὶ ἀσύνητον καὶ φύσιν Θεοῦ καὶ οὐσίαν ἐξερευνᾶν. Ἄλλὰ τί τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες, ὧ οὗτοι, καλῶς διατίθεσθαι, τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐξερευνᾶτε; Μεταβῆναι δεῖ πρῶτον ἡμᾶς ἐκ τοῦ 10 θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, εἴθ' οὕτω δέξασθαι σπέρμα ἐν ἑαυτοῖς ἄνωθεν τοῦ ζῶντος Θεοῦ καὶ γεννηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὡς χρηματίσαι τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἐλκύσαι Πνεῦμα ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ οὕτως ἐλλαμπομένους τὰ περὶ Θεοῦ φθέγγεσθαι, καθόσον οἶόν τε καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐλλαμπόμεθα.

3 Τὸ δὲ νῦν ἔχον πιστευέ μοι εἰς ἓνα Θεόν, ὁ καὶ οὕτω θεολογεῖν ἐφιέμενος, τὸν μὴ παρ' ἑτέρου γεγονότα τινὸς (οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ αὐτοῦ τι πρεσβύτερον οὔτε γέγονε), μήτε πεποιηκότα ἑαυτόν, ὡς τινες τῶν λίαν ἀνοήτων ὑπέλαβον (αὐτομάτως γὰρ τὸ μὴ ὄν γενέσθαι ἀδύνατον), τὸν ἀεὶ ὄντα καὶ προόντα καὶ αἰδίως ἐσόμε- 20 νον ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν. Οὐδὲ γὰρ ἀνυπόστατον τὸν ἐνυπόστατον καὶ τρισυπόστατον φαίη τις εἶναι, πρεσβεύων ὀρθῶς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατ' αὐτόν τὰ ὑπὲρ αὐτόν διδασκόμενος ἐν τρισὶν ὁμοουσίοις προσώποις προσκυνεῖ τὴν μίαν θεότητα. Εἰ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα τοῖς πάθεσι μὴ συνέχεέ τε καὶ συνεζόφωσε, 25 πρῶτον μὲν ἐπιγνοὺς ἐπίσταται ἑαυτόν ὅτι δὴ ψυχὴν ζῶσαν καὶ

πολὺ λίγους, σχεδὸν μάλιστα οὔτε ἀπὸ λίγους στὸν σημερινὸ καιρὸ καὶ στὴν σημερινὴ γενεά, ὅποτε ὁ ἔρωσ τῆς φιλοσοφίας ἐσβήσθηκε μὲ τὴν βίαια φορὰ καὶ τὴν ἀντίθετη πνοὴ τῆς ἀδιαφορίας ποὺ μᾶς κατέχει καὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ βίου καθὼς μὲ τὰ αἰώνια ἀνταλλάσσομε τὰ μηδαμινὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα ἀκόμη ἢ τὰ ἐντελῶς ἀνύπαρκτα ποὺ μεταμορφώνονται κάθε φορὰ μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ δὲν ἔχουν ὄριο καταπαύσεως· πολὺ δυσκολότερο εἶναι νὰ γνωρίσει κανεὶς τὸν Θεὸ καὶ ἐπιπλέον εἶναι ἐντελῶς ἄλογο καὶ ἀσύνητο νὰ ἐξερευνᾷ τὴν φύση καὶ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ γιατί, ἄνθρωποι, παραλείποντας νὰ ρυθμίζετε καλὰ τὰ δικά σας, ἐξερευνᾷτε τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων; Πρέπει πρῶτα νὰ μεταβοῦμε ἀπὸ τὸν θάνατο στὴν ζωὴ¹², ἔπειτα νὰ δεχθοῦμε μέσα μας ἐκ τῶν ἄνω τὸ σπέρμα τοῦ ζῶντος Θεοῦ, νὰ γεννηθοῦμε ἀπὸ αὐτόν, γιὰ νὰ διατελέσομε τέκνα του, νὰ ἐλκύσομε στὰ σπλάγχνα μας τὸ Πνεῦμα¹³ κι ἔτσι ἐλλαμπόμενοι νὰ λέγομε τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλλαμφθοῦμε ἀπὸ τὸν Θεό.

- 3 Πρὸς τὸ παρόν, ἐσὺ ποὺ ἐπιθυμεῖς νὰ θεολογεῖς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, πίστευε, παρακαλῶ, σ' ἓναν Θεό, ὁ ὁποῖος οὔτε ἔγινε ἀπὸ κάποιον ἄλλον (διότι τίποτε δὲν ἦταν παλαιότερο πρὶν ἀπὸ αὐτόν οὔτε ἔγινε), οὔτε ἐδημιούργησε τὸν ἑαυτό του, ὅπως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀνόητους ὑποστήριξαν (διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνεῖ αὐτομάτως τὸ μὴ ὄν)· πίστευε λοιπὸν τὸν ἓνα Θεὸ σὲ τρεῖς ὑποστάσεις ποὺ πάντοτε εἶναι, ἦταν πρωτύτερα καὶ αἰώνια θὰ εἶναι. Διότι δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἰπεῖ κάποιος ἀνυπόστατο τὸν ἐνυπόστατο καὶ τρισυπόστατο, καὶ νὰ πρεσβεύει ὀρθῶς τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ διδασκόμενος ἀπὸ τὰ κατ' αὐτόν τὰ ὑπὲρ αὐτόν νὰ προσκυνεῖ τὴν μία θεότητα σὲ τρία ὁμοῦσια πρόσωπα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέχεε οὔτε συσκοτιζε τὸ κατ' εἰκόνα μὲ τὰ πάθη, πρῶτα θὰ ἐγνώριζε τὸν ἑαυτό του με ἐπίγνωση,

12. Ἰω. 5,24.

13. Ψαλμ. 50,12. 118,131.

ἐνυπόστατον παρὰ τοῦ κτίσαντος εἴληφεν, αὕτη δὲ τριμερῆς ἐστὶ,
 νοῦν καὶ λόγον τὰ συνεπόμενα ἔχουσα· καὶ οὕτως ἐκ τῶν κατ'
 αὐτὸν τὰ περὶ Θεοῦ νῶ σοφωτάτῳ καὶ λαμπροτάτῳ νοεῖ. Κινεῖ-
 ται γὰρ νοεῖν ἀπὸ τοῦ κινουῦντος ἄνωθεν Πνεύματος ὅτι δὴ ὁ Θεὸς
 5 καὶ Πατὴρ, ὁ τὸ πᾶν ἐξ οὐκ ὄντων τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ ὑποστησάμε-
 νος καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ συνέχων αὐτὸ καὶ διακρα-
 τῶν, γεννᾷ τὸν ὁμοούσιον ἀχρόνως καὶ αἰδίως Υἱὸν μηδαμῶς ἐξ
 αὐτοῦ χωριζόμενον, μεθ' οὗ καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα συνεκπορεύε-
 ται, ὁμοούσιον ὄν τῷ Υἱῷ, ἐξ ὁμοουσίου Πατρός. Οὕτω δὲ κα-
 10 λῶς περὶ Θεοῦ νοῶν καὶ ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαν-
 τος ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι ψυχὴν λογικὴν τε καὶ νοερὰν καὶ ἀθάνα-
 τον περιφέροντα, νῶ καὶ λόγῳ τοῖς ὁμοουσίοις καὶ ἐνυποστάτοις
 δεδημιουργημένην· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἄνουν πάντως καὶ ἄλογον κα-
 τηγορεῖ ἑαυτόν. Πόθεν γὰρ ἂν ἄλλοθεν καὶ ἐκ ποίων ἄρα τῶν χα-
 15 ρακτῆρων κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἔσται, τῶν θείων ἐκπίπτων
 ἰδιωμάτων; Εἰ δὲ ταῦτα μὲν τις ἑαυτῷ προσμαρτυρεῖ καὶ ὀρθῶς
 ἐπιγράφεται, τὸν δὲ ποιητὴν ἑαυτοῦ καὶ Θεὸν ἀλόγως τῶν εἰρη-
 μένων ἀποστερεῖ τό γε ἐφ' ἑαυτόν, οὐδέν μοι τῶν ἐθνικῶν διενή-
 νοχεν ὁ τοιοῦτος· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν κτηνῶν ἢ ἐρπετῶν καὶ θη-
 20 ρίων.

4 Ἐγώ γε οὖν πιστεύω ὅτι, ὡς περ οὐ προῦπέστη ἢ προῦφίστα-
 ται ἢ ψυχὴ τοῦ νοῦς ἢ ὁ νοῦς τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννωμένου λόγου,
 ἀλλ' ἅμα μὲν ἔχουσι τὸ εἶναι ὑπὸ Θεοῦ, ὁ δὲ νοῦς τὸν λόγον ἀπο-
 γεννᾷ καὶ ἐξάγει δι' αὐτοῦ τὴν βούλησιν τῆς ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ
 Πατὴρ καὶ Θεός, ἢ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος προῦπέστη, ἀλλ'
 25 ὡς ὁ νοῦς ὑπάρχει ἐν τῇ ψυχῇ τὸν δὲ λόγον ἔχει παρ' ἑαυτῷ, τῷ
 ὁμοίῳ τρόπῳ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν ὄλῳ ὑπάρχει τῷ Πνεύματι
 τῷ ἀγίῳ καὶ τὸν Θεὸν Λόγον γεγεννημένον ἔχει ὄλον ἐν ἑαυτῷ·

ὅτι δηλαδή ἔλαβε ἀπὸ τὸν δημιουργὸ ψυχὴ ζῶσα καὶ ἐνυπόστατη, ποὺ εἶναι τριμερῆς, ἔχοντας συνακόλουθα νοῦ καὶ λόγο. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὰ δικά του κατανοεῖ μὲ σοφώτατο καὶ λαμπρότατο νοῦ τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ. Πράγματι, κινεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ κινεῖ ἄνωθεν νὰ κατανοήσῃ ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἐκ τῶν μὴ ὄντων μὲ τὸν Λόγο του καὶ τὰ συνέχει καὶ τὰ διακρατεῖ μὲ τὴν δύναμη τοῦ Πνεύματός του, γεννᾷ ἀχρόνως καὶ αἰδίως τὸν ὁμοούσιο Υἱό, μὴ ἀποχωριζόμενος καθόλου ἀπὸ αὐτόν, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο συνεκπορεύεται καὶ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ὁμοούσιο μὲ τὸν Υἱό, ἀπὸ ὁμοούσιο Πατέρα. Ἔτσι λοιπὸν κατανοώντας καλῶς καὶ συγχρόνως ὁμολογώντας τὰ περὶ Θεοῦ, δείχνει τὸν ἑαυτό του νὰ περιφέρει κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του, ψυχὴ λογικὴ, νοερὴ καὶ ἀθάνατη, δημιουργημένη ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὸν λόγο, ὁμοουσίως καὶ ἐνυποστάτως. Ἀλλιῶς κατηγορεῖ ἑαυτόν ὡς ὅπως δὴποτε ἀνόητον καὶ ἄλογον. Διότι ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ καὶ ἀπὸ ποιοῦς ἄραγε χαρακτηῖρες θὰ εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίστη, ἐφ' ὅσον ἐκπίπτει ἀπὸ τὰ θεῖα ιδιώματα; Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἀποδίδει κανεὶς στὸν ἑαυτό του καὶ σωστὰ τὰ προσγράφει, ἐνῶ τὸν δημιουργό του καὶ Θεὸ τὸν ἀποστερεῖ ἀλόγως ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, ὁ τέτοιος ἄνθρωπος δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς· διότι διστάζω νὰ εἰπῶ ἀπὸ τὰ κτήνη ἢ τὰ ἔρπετα καὶ τὰ θηρία.

- 4 Ἐγὼ λοιπὸν βέβαια πιστεύω ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν προὔπῃρξε οὔτε προὔπαρχει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν νοῦ οὔτε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν λόγο ποὺ γεννᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ὅτι συγχρόνως ἔχουν τὴν ὑπαρξὴ τους ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅτι ὁ νοῦς γεννᾷ καὶ ἐξάγει δι' αὐτοῦ τὴν βούληση τῆς ψυχῆς· ἔτσι οὔτε ὁ Πατήρ καὶ Θεὸς δὲν προὔπῃρξε τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος· ἀλλ' ὅπως ὁ νοῦς ὑπάρχει στὴν ψυχὴ καὶ ἔχει μέσα του τὸν λόγο, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ὑπάρχει σ' ὄλο τὸ ἅγιο Πνεῦμα κι ἔχει μέσα του γεννημένο ὄλον τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει ὁ λόγος ἢ ὁ νοῦς χωρὶς τὴν ψυχὴ, ἔτσι εἶ-

καὶ καθάπερ ἀδύνατον δίχα ψυχῆς λόγον ἢ νοῦν εἶναι, οὕτως ἀμήχανον Υἱὸν σὺν Πατρὶ ἄνευ ἀγίου λέγεσθαι Πνεύματος. Πῶς γὰρ τὸν ζῶντα δίχα ζωῆς ὑπάρξαι ποτέ; ζωὴ γὰρ καὶ ζωοποιὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοιγαροῦν ὁμολόγει μοι τὸν Πατέρα οὐ προ-
5 ὄντα γεννῶντα, τὸν Υἱὸν οὐχ ὕστερον γεννηθέντα ἢ γεγονότα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν μὲν, συναΐδιον δὲ καὶ ὁμοούσιον αὐτῷ σὺν Υἱῷ καὶ Πατρὶ· προσκύνει ὅλον τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν ὄλω καὶ μόνῳ τῷ συνανάρχῳ Πατρὶ, καὶ ὅλον τὸν Πατέρα ἐν ὄλω καὶ μόνῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, τὴν μίαν τρισυπόστα-
10 τον καὶ συναΐδιον καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀσύγχυτον οὐσίαν καὶ φύσιν, ὡς μίαν τῶν ὄλων ἀρχὴν καὶ ἓνα Θεὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, ἐπειδὴ καὶ ἐν ὄλω τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ, ἴν' ἐκ τῶν κατὰ σὲ τὰ ὑπὲρ σὲ μυσταγωγούμενος τῆς εἰκόνας μὴ ἐπιλάθῃ, ἧς πρὸς αὐτοῦ ἠξιώθης, ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ
15 πνεῦμα ἐν τοῖς δυσὶν ἢ ψυχῇ ἀδιαιρέτως, ἀσυγχύτως. Τοῦτο γὰρ ἢ εἰκὼν καὶ τοῦτο πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν τὸ ἀφομοιωθῆναι Θεῷ τῷ Πατρὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ γεγεννηκότος καὶ κτίσαντος· ταύτη γὰρ καὶ ἄνθρωπον προσκυνοῦντες μίαν αὐτῷ προσάγομεν τὴν τιμὴν, ὡς νοῦν ἔχοντι καὶ ἐμψύχῳ καὶ λογικῷ,
20 οὐ διαιροῦντες ἢ προτιμῶντες τούτων ἐν τῶν τριῶν, ἀλλ' ὡς ἀδιαιρέτα ἔχοντι τὰ τρία ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀσύγχυτά καὶ οὐχ ὡς τρία ὄντα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἓνα, προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν αὐτὸν διὰ τὴν κοινὴν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος.

5 Οὕτω μοι ἐκ τῶν θείων ἰδιωμάτων ὧν ἐπιφέρῃ νοῶν καὶ τὰ
25 περὶ Θεοῦ τοῦ τοιαῦτά σοι δωρησαμένου, ὡς ἓνα Θεὸν εὐσεβῶς τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον προσκύνει Τριάδα καὶ ὄρα οἷοις σε τετίμηκεν ὁ Θεὸς ἀγαθοῖς, δημιουργήσας σε κατ' εἰ-

ναι ασυμβίβαστο νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα χωρὶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Διότι πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ποτέ ὁ ζῶν Θεὸς χωρὶς ζωή; διότι ζωὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο καὶ ζωοποιόν¹⁴. Ὁμολόγησε λοιπὸν, παρακαλῶ, μαζί μου ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν προῦπῆρχε ὡς γεννήτωρ, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἐγεννήθηκε ἢ ἐγινε ὕστερα, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι βέβαια ἐκπορευτό, ἀλλὰ συναῖδιο καὶ ὁμοούσιο μὲ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα μαζί μὲ τὸν Υἱό. Νὰ προσκυνᾷς ὅλο τὸ ἅγιο Πνεῦμα σ' ὅλον καὶ μόνο τὸν συνάναρχο Πατέρα, ὅλον τὸν Πατέρα σ' ὅλον καὶ μόνο τὸν συναῖδιο Υἱό, καὶ ὅλον τὸν Υἱὸ σ' ὅλον καὶ μόνο τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα· προσκύνησε τὴν μία τρισυπόστατη, συναῖδια, ἀδιαίρετη καὶ ἀσύγχυτη οὐσία καὶ φύση, ὡς μία ἀρχὴ τῶν ὅλων καὶ ἓνα Θεὸ τὸν δημιουργὸ τοῦ παντός, ἐπειδὴ καὶ σ' ὅλον τὸν νοῦ πού ὑπάρχει μέσα σου, γιὰ νὰ λησμονήσεις τὴν εἰκόνα μὲ τὴν ὁποία ἀξιώθηκες ἀπὸ αὐτόν, μυσταγωγούμενος ἀπὸ τὰ δικά σου ἐκεῖνα πού εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ σένα, εὐρίσκεται ὅλος ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ δύο ἢ ψυχὴ κατὰ τρόπο ἀδιαίρετο καὶ ἀσύγχυτο. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἡ εἰκόνα καὶ αὐτὸ ἐπλούτησαμε ἀπὸ ἄνω, τὸ νὰ ἀφομοιωθοῦμε προφανῶς μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ νὰ φέρομε τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ καὶ κτίστη· μ' αὐτὴν προσκυνώντας καὶ τὸν ἄνθρωπο μία τιμὴ τοῦ προσφέρομε, μὲ τὴν σκέψη ὅτι ἔχει νοῦ καὶ ἔμψυχο καὶ λογικό, χωρὶς νὰ διαιροῦμε ἢ νὰ προτιμοῦμε τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία, ἀλλὰ μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι ἔχει μέσα του τὰ τρία ἀδιαίρετα καὶ ἀσύγχυτα· καὶ ὄχι σὰ νὰ εἶναι τρία, ἀλλὰ σὰν ἓναν ἄνθρωπο, τὸν προσκυνοῦμε καὶ τὸν τιμοῦμε γιὰ τὴν κοινὴ εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ.

- 5 Ἐτσι, παρακαλῶ, ἀπὸ τὰ θεῖα ἰδιώματα πού φέρεις, κατανοώντας τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ πού σοῦ τὰ ἐδώρησε, προσκύνησε εὐσεβῶς ὡς ἓνα Θεὸ τὴν ἀγία καὶ ὁμοούσια καὶ συνάναρχη Τριάδα καὶ δὲς μὲ ποιά ἀγαθὰ σ' ἐτίμησε ὁ Θεός, δημιουργῶ-

14. Ἰω. 6,63.

κόνα αὐτοῦ καὶ τοῖς αὐτοῦ συνδοξάσας σε ἰδιώμασιν. Ἰσότιμον
 ὁμολογοῦμεν καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμοδύναμον τὸν Πατέρα σὺν
 Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, τὴν ἁγίαν Τριάδα, ὡς μίαν ἀρχὴν καὶ
 ἐξουσίαν καὶ κυριότητα· ἰσότιμον ἴσθι καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοού-
 5 σιον τὸν ἐν σοὶ νοῦν σὺν τῷ λόγῳ καὶ τῇ ψυχῇ, ὡς μιᾶς ὄντα οὐ-
 σίας καὶ φύσεως. Τοῦτο γὰρ ἡ τιμὴ καὶ τὸ εἶναι ἀπὸ Θεοῦ, ἴν' ὡς
 Πατέρα καὶ δημιουργὸν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες καὶ γεγονότες
 γνωρίζωμεν καὶ σεβώμεθα τὸν Θεόν. Τοίνυν καὶ εἰ ἐνὸς λείπεται
 τούτων ὁ ἄνθρωπος τῶν τριῶν, ἄνθρωπος εἶναι οὐ δύναται· κἂν
 10 γὰρ τὸν νοῦν συστείλης, συνέστειλες αὐτῷ καὶ τὸν λόγον καὶ
 ἔσται ἄνους καὶ ἄλογος· κἂν τὴν ψυχὴν, συνανείλες ταύτῃ τὸν
 νοῦν καὶ τὸν λόγον· κἂν μόνον τὸν ἐνδιάθετον λόγον, ἀνεέργητον
 τὸ ὄλον ζῶον πεποίηκας. Νοῦς γὰρ μὴ προϊέμενος λόγον οὐδὲ λό-
 γον ἑτέρου εἰσδέξεται· πῶς γάρ, ὁ ἅπαξ κωφευθεὶς καὶ τῆς οἴ-
 15 κείας παρακινηθεὶς φύσεως; Καθάπερ γὰρ τὸ ἀναπνεῖν ἡμεῖς φυ-
 σικῶς ἔχομεν καὶ τὸ πνεῦμα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ἐὰν μὴ, ἀλλ'
 ἐκλείπομεν ἅμα, οὕτω καὶ ὁ νοῦς τὸ λογιστικὸν φυσικῶς ἔχει ἐν
 ἑαυτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ τὸν λόγον ἀπογεννᾶν. Ἐὰν οὖν
 τοῦ φυσικῶς ἀπογεννᾶν στερηθῇ, οἶονεὶ τεμνόμενος καὶ διχοτο-
 20 μούμενος τοῦ συνόντος αὐτῷ λόγου, νεκροῦται καὶ εἰς οὐδέν ἐστι
 χρήσιμος. Καὶ ἵνα σαφέστερον, ὃ λέγω, ἐκ τῶν σωματικῶς ἐπι-
 συμβαινόντων ποιήσωμαι, εἰκόνα τοῦ λόγου τὴν ὠδίνουσαν τε-
 κεῖν λήψομαι. Καθάπερ οὖν ἡ συλλαβοῦσα τὸ βρέφος γυνή, ἐὰν
 μὴ εἰς τὸν ἐπιτήδειον φυσικῶς τέκη καιρόν, σὺν αὐτῷ τὸ ἐμβρύον
 25 ἀπόλλυται, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς τὸ γεννᾶν ἀεὶ τὸν λόγον
 φυσικῶς λαβὼν ἐκ Θεοῦ, ὃν ἀδιαίρετον ἔχει καὶ συνουσιωμένον
 ἐν ἑαυτῷ, ἐὰν τοῦτον ἀνέλῃς, συνανείλες καὶ τὸν τούτου γεννήτο-
 ρα.

ντας σε κατ' εικόνα αὐτοῦ καὶ συνδοξάζοντάς σε μὲ τὰ ιδιώματά του. Ἰσότημη ὁμολογοῦμε τὴν ἁγία Τριάδα ὁμοούσια καὶ ὁμοδύναμη, δηλαδή τὸν Πατέρα μαζί μὲ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡς μία ἀρχή, ἐξουσία καὶ κυριότητα· ἰσότημο γνῶριζε καὶ ὁμότιμο καὶ ὁμοούσιο τὸν νοῦ σου μαζί μὲ τὸν λόγο καὶ τὴν ψυχὴ, ὡς ἔχοντα μία οὐσία καὶ φύση. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε, ὅσοι ἐγεννηθήκαμε καὶ ἐγίναμε ἀπὸ αὐτὸν νὰ γνωρίζομε καὶ νὰ σεβόμαστε τὸν Θεὸ ὡς Πατέρα καὶ δημιουργό. Ἐὰν λοιπὸν στερηθεῖ ὁ ἄνθρωπος κι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄνθρωπος· διότι, ἐὰν περιορίσεις τὸν νοῦ, περιορίσεις σ' αὐτὸν καὶ τὸν λόγο καὶ θὰ εἶναι ἄνους καὶ ἄλογος· κι ἂν ἀφαιρέσεις τὴν ψυχὴ ἀφαίρεσες μαζί της τὸν νοῦ καὶ τὸν λόγο· κι ἂν διαθέτεις μόνο τὸν ἐνδιάθετο λόγο, κατέστησες τὸ σύνολο ἀνενέργητο ζῶο. Διότι, ἐὰν ὁ νοῦς δὲν ἐκπέμψει τὸν λόγο, δὲν θὰ δεχθεῖ τὸν λόγο οὔτε ἄλλου. Πῶς θὰ μπορούσε νὰ κάμει ἀλλιῶς, αὐτὸς ποῦ μιὰ φορὰ κουφάθηκε καὶ παρεκτράπηκε ἀπὸ τὴ φύση του; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς ἔχομε φυσικὸ ἰδίωμα τὴν ἀναπνοὴ καὶ τὸ πνεῦμα μέσα μας, καὶ ἐν τούτοις ἐκλείπομε μαζί, ἔτσι κι ὁ νοῦς ἔχει μέσα του ἀπὸ τὴν φύση τὸ λογιστικὸ, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δημιουργεῖ τὸν λόγο. Ἐὰν λοιπὸν στερηθεῖ ἀπὸ τὴν φύση τὴν δημιουργία, σὰν νὰ τέμνεται καὶ νὰ διχοτομεῖται ἀπὸ τὸν συνυπάρχοντα μ' αὐτὸν λόγο, νεκρῶνεται καὶ σὲ τίποτε δὲν εἶναι χρήσιμος. Καὶ γιὰ νὰ διασαφηνίσω αὐτὸ ποῦ λέγω ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν ἐπάνω στὸ σῶμα, θὰ λάβω ὡς εἰκόνα τοῦ λόγου ἐκείνη τοῦ ἐπώδυνου τοκετοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἡ γυναῖκα ποῦ συλλαμβάνει τὸ βρέφος, ἐὰν δὲν τὸ γεννήσει φυσικῶς στὸν κατάλληλο καιρὸ, πεθαίνει μαζί μὲ τὸ ἔμβρυο αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς μας, λαμβάνοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ φυσικὸ χάρισμα νὰ γεννᾷ πάντοτε τὸν λόγο, τὸν ὁποῖο ἔχει μέσα του ἀδιαίρετο καὶ ἐνωμένο, ἐὰν τὸν ἀφαιρέσεις, ἀφαίρεσες καὶ τὸν γεννήτορά του.

6 *Μετάβηθι τοιγαροῦν, εἰ δοκεῖ, τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ πρωτότυπα καὶ μάθε ἀκριβῶς ὅτι ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπαρνούμενος καὶ αὐτὸν ἀπαρνεῖται τὸν τούτου γεννήτορα. Ὁ δὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀπαρνούμενος, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀρνητὴν*
 5 *ἑαυτὸν καὶ μὴ βουλόμενος ἀποδείκνυσιν; Ὁ τοίνυν ἢ μείζονα ἢ ἐλάττωνα ἓνα τούτων τῶν ἄλλων προσώπων ἀποκαλῶν, οὕτω τοῦ βυθοῦ τῶν παθῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ νοῦς ἀνενήξατο, ἵνα καὶ δυνηθῇ βλέπειν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἐπιγνῶναι καλῶς ἑαυτὸν κάκειθεν μαθεῖν ὅτι, ὡς οὐκ ἔστι μείζων ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς,*
 10 *οὐδὲ ἡ ψυχὴ τοῦ νοῦς, οὐδὲ ὁ λόγος τῶν ἀμφοτέρων μείζων ἢ ἐλάττων, οὕτως οὐδὲ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἢ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τούτων δὴ τῶν συνανάρχων καὶ ὁμοτίμων μείζον ἢ ἐλαττόν ἐστιν· ὅπως γὰρ ταῦτα ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ Τριάδι οὐ χρὴ ἐννοεῖν. Ἐννόει μοι, ἄνθρωπε, τὰ ὑπὲρ σέ ἐκ τῶν*
 15 *κατὰ σέ καὶ ἀφ' ὧν εἰκῶν ἐδείχθης Θεοῦ· τῶν ἄλλων ἀπάντων κτισμάτων ὑπερτιμηθεὶς τῇ τοῦ λόγου ἀξίᾳ, δι' οὗ καὶ ἄρχεις καὶ βασιλεύεις αὐτῶν, ἴσθι ὅτι, ὡσπερ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος διὰ τοῦ λόγου (καλὸν γὰρ αἰεὶ καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου ἐν τοῖς αὐτοῖς διατρίβειν, ὡς ἂν δυνηθῆς τρανωθῆναι τὰ αἰσθητήρια καὶ γνῶναι*
 20 *καλῶς τὰ ἐν σοὶ κεκρυμμένα τῆς βασιλείας μυστήρια) καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν δύο τούτων γνωρίζεται, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου αὐτοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν συναϊδίων Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐγνωρίσθη ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ γνωρίζεται.*

7 *Καὶ καθάπερ τοῦ νοῦ τὸν λόγον γεννῶντος, τὸ τῆς ψυχῆς θέλημα, ὡς κοινὸν ἀμφοτέρων, τοῖς ἀκούουσι γνώριμον γίνεται ἢ διὰ ζώσης φωνῆς ἢ διὰ γραμμάτων, μὴ συγχεομένων αὐτῶν δηλαδὴ ἢ διαιρουμένων εἰς τρία, ἀλλ' ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ ἅμα τῶν*

6 Νὰ μεταφερθεῖς λοιπόν, ἐάν νομίζεις, μὲ τὴν διάνοια πρὸς τὰ πρωτότυπα καὶ μάθε ἀκριβῶς ὅτι ὁ ἀπαρνούμενος τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπαρνεῖται καὶ τὸν ἴδιο τὸν γεννήτορά του. Καὶ ἐκεῖνος πού ἀπαρνεῖται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, πῶς δὲν ἀπαρνεῖται, κι ἂς μὴ τὸ θέλει, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Αὐτὸς λοιπόν πού ἀποκαλεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἀνώτερο¹⁵ ἢ κατώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα, δὲν ἐλευθέρωσε τὴν κεφαλὴ τοῦ νοῦ ἀπὸ τὸν βυθὸ τῶν παθῶν, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ ἰδεῖ μὲ τοὺς νοερούς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ γνωρίσει καλὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ μάθει ὅτι, ὅπως ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ψυχὴ, οὔτε ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν νοῦ, οὔτε ὁ λόγος ἀνώτερος ἢ κατώτερος κι ἀπὸ τὰ δύο, ἔτσι οὔτε ὁ Πατὴρ ἀπὸ τὸν Υἱὸ ἢ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο εἶναι ἀνώτερο ἢ κατώτερο ἀπὸ αὐτὰ τὰ συνάναρχα καὶ ὁμότιμα· διότι δὲν πρέπει καθόλου νὰ σκεπτόμαστε τέτοια πράγματα γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμότιμη Τριάδα. Κατανόησε, παρακαλῶ, ἄνθρωπε, ἀπὸ τὰ δικά σου ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ ἐσένα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναδείχθηκες εἰκόνα τοῦ Θεοῦ· μὲ τὴν ἀξία τοῦ λόγου ὑπερτιμῆθηκες ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κτίσματα καὶ μ' αὐτὸν τὰ ἐξουσιάζεις καὶ τὰ βασιλεύεις. Γνώριζε ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς γνωρίζεται μὲ τὸν λόγο (διότι εἶναι καλὸ νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ ἴδια σ' ὅλον τὸν λόγο, ὥστε νὰ μπορέσεις ν' αὐξήσεις τίς αἰσθήσεις καὶ νὰ γνωρίσεις καλὰ τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας πού εἶναι κρυμμένα μέσα σου) καὶ ἡ ψυχὴ γνωρίζεται μὲ αὐτὰ τὰ δύο, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἐγνωρίσθηκε καὶ γνωρίζεται σ' ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς μὲ τὸν μονογενῆ Υἱὸ καὶ Λόγο του, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ πού εἶναι συναῖδιοι.

7 Συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς μὲ τὸν νοῦ, ὁ ὁποῖος γεννᾷ τὸν λόγο, τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς, ὡς κοινὸ χαρακτηριστικὸ καὶ τῶν δύο, τὸ κάνει γνώριμο σ' ἐκείνους πού ἀκούουν εἴτε μὲ τὸν προφορικὸ εἴτε μὲ τὸν γραπτὸ λόγο, χωρὶς νὰ συγχέονται δηλαδὴ ἢ

15. *Θεολογικός* 1,14.

τριῶν νοουμένων ἢ ὀρωμένων ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ ἐν ἐνὶ τῷ θελήματι, οὕτω μοι νόει καὶ εὐσεβῶς ὁμολόγει καὶ ἐπὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τὸν μὲν Πατέρα γεννᾶν ἀφράστως τὸν Θεὸν Λόγον, ὃν ἐν ἀρχῇ ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἔχει 5 γεγεννημένον ἀχωρίστως καὶ ὑπὲρ λόγον, τὸν δὲ Υἱὸν γεννᾶσθαι τὸν ἀεὶ ἀδιαιρέτως πρὸς τὸν γεννῶντα Πατέρα ὄντα συναϊδίως καὶ μηδαμῶς ἐξ αὐτοῦ χωριζόμενον, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι συμφυῆς ὃν καὶ συνηνωμένον τοῖς ὁμοουσίοις Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ, ὡς συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον αὐτοῖς παρὰ πάσης πνοῆς. Τούτων ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα γνῶριζε, ἐπειδὴ οὕτω πᾶσι τοῖς ἐλλαμπομένοις ἄνωθεν καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς γνωριζόμενόν τε καὶ ἀποκαλυπτόμενόν ἐστιν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εὐδοκία τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ. Τούτων τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ βασιλείας (ἵνα πάλιν ἐπὶ 15 τοῖς αὐτοῖς γένωμαι, τῇ μνήμῃ καὶ τῷ λόγῳ ἀγιαζόμενος) τρισυπόστατον πίστευε καὶ πιστεύων συνομολόγει μοι τρανῶς καὶ ἀνυποστόλως, ὡς μήτε εἰς ἐν συγχεομένων τῶν τριῶν ὑποστάσεων, μήτε διαιρουμένων εἰς τρία τῶν φυσικῶς ἠνωμένων· ἐν γὰρ ἐνὶ τούτων ἐκάστῳ τὰ συναμφοτέρα νοούμενα καθορῶνται, ἐν μιᾷ τῇ 20 οὐσίᾳ καὶ φύσει καὶ δόξῃ καὶ ἐνὶ τῷ θελήματι. Ταῦτα ἓνα Θεὸν πίστευε, πάντων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων.

8 Ὁ γὰρ πιστεύων ὅτι ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶ ποιητῆς καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε, τὰ τε ἐν οὐρανῷ, τὰ τε ἐπὶ τῆς γῆς 25 καὶ τὰ ἐν τοῖς καταχθονίοις, ὑπὸ Θεοῦ κτισθεῖς, μένει τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός, τὸν πεποιηκότα γινώσκων· καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν γενεσιουργὸν ἀπὸ τῆς καλλονῆς ἀναγόμενος τῶν κτισμάτων, ἀνυμνεῖ

νά διαιροῦνται σὲ τρία, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία νοοῦνται συγχρόνως ἢ βλέπονται στὸ κάθε ἓνα, κατὰ τὴν μία οὐσία καὶ ἓνα θέλημα· ἔτσι, παρακαλῶ, κατανόησε καὶ ὁμολόγησε εὐσεβῶς καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἁγίας, ὁμοούσιας καὶ ἀδιαίρετης Τριάδος, ὅτι δηλαδή ὁ Πατὴρ γεννᾷ ἀφράστως τὸν Θεὸ Λόγο, τὸν ὁποῖο εἶχε μέσα του στὴν ἀρχὴ¹⁶ καὶ τὸν ἔχει ἀχωρίστως γεννημένο κι ἐπάνω ἀπὸ τὸν λόγο, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται καὶ εὐρίσκεται πάντοτε ἀδιαίρετως πρὸς τὸν γεννῶντα Πατέρα συναϊδίως καὶ καθόλου χωριζόμενος ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὄντας συμφυῆς καὶ συνενωμένο με τοὺς ὁμοουσίους Πατέρα καὶ Υἱό, ὡς συμπροσκυνούμενο καὶ συνδοξαζόμενο μαζί τους ἀπὸ κάθε ὄν. Αὐτῶν τῶν τριῶν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα γνώριζε, ἐπειδὴ ἔτσι γνωρίζεται καὶ ἀποκαλύπτεται ἐκ τῶν ἄνω σ' ὄλους τοὺς ἐλλαμπομένους καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ταπεινούς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι μετὰ τὴν εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Πίστευε ὡς τρισυπόστατη τὴν ὑπερούσια οὐσία τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας αὐτῶν (γιὰ νὰ ἐπανέλθω πάλι σ' αὐτά, ἁγιαζόμενος μετὰ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὸν λόγο), καὶ πιστεύοντας συνομολόγησε, παρακαλῶ, περίτρανα καὶ εἰλικρινά, ὅτι οὔτε σὲ ἓνα συγχέονται οἱ τρεῖς ὑποστάσεις οὔτε σὲ τρία διαιροῦνται ἐκεῖνα ποὺ εἶναι φυσικῶς ἐνωμένα. Πράγματι, αὐτὰ θεωροῦνται ἐννοούμενα τὰ δύο μαζί στὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, στὴν μία οὐσία, φύση καὶ δόξα καὶ στὸ ἓνα θέλημα. Αὐτά, πιστευέτα, ἓναν Θεό, ποιητὴ καὶ δημιουργὸ ὅλων τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων.

- 8 Διότι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ ὅτι τὰ παρήγαγε ὅλα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ὅσα δηλαδή εὐρίσκονται στὸν οὐρανό, στὴ γῆ καὶ στὰ καταχθόνια, ἀφοῦ ἐκτίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, παραμένει μέσα στὰ δικά του ὄρια, γνωρίζοντας τὸν δημιουργό του. Καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων¹⁷ πρὸς αὐτὸν τὸν δημιουργό, τὸν ἀνυμνεῖ

16. Ἰω. 1,2.

17. Σοφία Σολ. 13,5. Ρωμ. 1,20.

καὶ δοξάζει αὐτὸν ὡς δημιουργὸν τῶν ἀπάντων καὶ οὐδαμῶς τὴν ἀκατάληπτον αὐτοῦ φύσιν περιεργάζεται. Οἶδε γὰρ κτίσμα ἑαυτὸν ἐκείνου καὶ τὰλλα πάντα, ὡς εἴρηται, αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ παντός ποιητὴν, ἄκτιστον, ἄναρχον, ἀκατάληπτον, ἀνερμήνευτον, ἀνεξι-
 5 χνίαστον, ἀεὶ ὄντα καὶ προόντα. Οὐ γὰρ ἦν χρόνος ποτέ, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Θεὸς (τοὺς γὰρ αἰῶνας αὐτὸς ἐποίησε καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς αὐτὸς ἦν, ὡς μήτε ἀρχὴν περὶ αὐτὸν ἐννοεῖσθαι μήτε τέλος εὐρίσκεσθαι), ἀλλ' ἦν μὲν ἄναρχος, ἔστι δὲ τῶν ὄλων ἀρχὴ καὶ ἔσται αἰδίως εἰς ἀπείρους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας ὁ ἀπρόσιτος, ὁ ἀό-
 10 ρατος, ὁ ἀνεκδιήγητος, ὁ ἄφραστος, ὁ πᾶσιν ἀκατανόητος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γενομένοις, ὃς καὶ ἠγνοήθη ἡμῖν περὶ πολλοὺς πρότερον θεοὺς πλανωμένοις καὶ λατρεύουσι τῇ κτίσει καὶ προσκυνοῦσιν εἰδώλοις, γηϊνοῖς οὖσιν ἔτι καὶ ταπεινοῖς, ὃς καὶ κατελεήσας ἡμῶν τὴν ἄγνοιαν, τοσοῦτον συγκατέβη τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, ὅσον
 15 ἵνα γνῶμεν ὅτι ἐστὶ Θεὸς τελεία Τριάς, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι εὐσεβῶς ὀφείλουσα προσκυνεῖσθαι. Ὅποια δὲ ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ, ἢ ποδαπὴ τῇ ιδέᾳ, ἢ ποῦ ἢ πόση τῷ μεγέθει, ἢ πῶς τῇ συνουσίᾳ ἢ τῇ ἐνώσει, οὐ μόνον οὐκ ἀνθρώποις ἐννοῆσαι γέγονέ ποτε, ἀλλ' οὐδὲ ταῖς ἄνω δυνάμεσι καταληπτὸν ἐξεγένετο τὸ
 20 τῆς ὑπερουσίου φύσεως ἀκατάληπτον.

9 Καὶ μὴ μοι τὰς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς λέγειν ἐπιχειρήσης θεολογίας· πρὸς γὰρ τὰς βλασφήμους ἐκεῖναι τῶν αἰρετικῶν ἀντιθέσεις πρὸς τῶν θεολόγων ἐρρέθησαν. Ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει μοι, ὅτι ἀπρόσιτος οὖσα ἡ θεία φύσις καὶ ἀκατανόητος δηλονότι, τὸ δὲ
 25 ἀκατανόητον πάντη καὶ ἄφραστον· αὐτὸ γὰρ πολλάκις, ὃ κατανοοῦμεν τοῦ εἰπεῖν, ἐκφράσαι ὄλως οὐκ ἐφικνούμεθα. Τὸν οὖν ἀό-

καὶ τὸν δοξάζει ὡς δημιουργὸ τῶν πάντων καὶ καθόλου δὲν περιεργάζεται τὴν ἀκατάληπτη φύση του. Διότι ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὡς κτίσμα ἐκείνου, ὅπως εἰπώθηκε, ἐνῶ τὸν ἴδιο τὸν Ποιητὴ τοῦ σύμπαντος τὸν ἀναγνωρίζει ὡς ἄκτιστο, ἄναρχο, ἀκατάληπτο, ἀνερμήνευτο, ἀνεξιχνιάστο, πάντοτε ὑπάρχοντα καὶ προὑπάρχοντα. Πράγματι, δὲν ἦταν ποτὲ χρόνος, πού νὰ μὴ ὑπῆρχε ὁ Θεός (διότι αὐτὸς ἐδημιούργησε τοὺς αἰῶνες καὶ αὐτὸς ἦταν πρὶν ἀπὸ κάθε ἀρχή, ὥστε οὔτε ἀρχὴ νὰ ἐννοεῖται σ' αὐτὸν οὔτε τέλος νὰ εὐρίσκεται), ἀλλὰ ἦταν ἄναρχος, ἀρχὴ τῶν ὄλων, καὶ θὰ ὑπάρχει αἰδίως στοὺς ἄπειρους καὶ ἀτελείωτους αἰῶνες, ὁ ἀπρόσιτος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀνεκδιήγητος, ὁ ἀφραστός, ὁ ἀκατανόητος ἀπὸ ὅλους ὅσοι ἐγεννήθηκαν ἀπὸ αὐτόν. Εἶναι αὐτὸς πού ἀγνοήθηκε ἀπὸ ἐμᾶς, οἱ ὁποῖοι παλαιότερα ἐπλανηθήκαμε γύρω ἀπὸ πολλοὺς θεοὺς, πού ἐλατρεύσαμε τὴν κτίση¹⁸, ἐπροσκυνήσαμε τὰ εἰδῶλα, γήϊνοι ὄντας ἀκόμη καὶ ταπεινοί· αὐτὸς πού κατελέησε τὴν ἀγνοιά μας, καὶ τόσο βαθιὰ ἔσκηψε στὴν ἀσθένειά μας, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ γνωρίσομε ὅτι ὁ Θεός εἶναι τέλεια Τριάς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ προσκυνεῖται εὐσεβῶς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι. Ποιὰ ὁμως εἶναι στὴν οὐσία ἢ τί λογῆς στὴν ἰδέα ἢ ποῦ ἢ πόση στὸ μέγεθος, ἢ πῶς εὐρίσκεται κατὰ τὴν συνουσία καὶ τὴν ἔνωση, ὅχι μόνο ἀπὸ ἀνθρώπους δὲν συνέβηκε ποτὲ νὰ ἐννοηθεῖ, ἀλλ' οὔτε κι ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις κατορθώθηκε νὰ γίνῃ καταληπτὸ τὸ ἀκατάληπτο τῆς ὑπερουσίας φύσεως¹⁹.

- 9 Καὶ μὴ ἐπιχειρήσεις, παρακαλῶ, νὰ ἀναφέρεις τὶς θεολογίες ἀπὸ τὴ θεία Γραφή· διότι ἐκεῖνες εἰπώθηκαν γιὰ τοὺς θεολόγους ἐναντίον τῶν βλασφημῶν ἀντιθέσεων τῶν αἰρετικῶν. Ἄλλὰ ἐκεῖνο κατανόησε, παρακαλῶ, ὅτι δηλαδὴ ἡ θεία φύση εἶναι ἀπρόσιτη καὶ ἀκατανόητη, καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι τελείως ἀκατανόητο, εἶναι καὶ ἀνείπωτο· διότι πολλὰς φορὲς συμβαίνει, ἐκεῖνο πού μπορούμε νὰ τὸ εἰποῦμε, νὰ μὴ καταφέρομε νὰ τὸ

19. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Περὶ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ*.

ρατον καὶ ἀκατανόητον καὶ τοῦτο παρὰ πάσης μαρτυρούμενον τῆς
 θεοπνεύστου Γραφῆς τίς ἀνθρώπων ἢ ἀγγέλων ἐρμηνεῦσαι ἰσχύ-
 σει; Οὐδεὶς οὐδαμῶς· οὐ γὰρ δύναται ποτε τὸ μηδὲν ὄν ὑπὸ ἀν-
 θρωπίνης ἐννοίας ἐννοηθῆναι καὶ ἐνσημανθῆναι ὀνόματι. Παρί-
 5 στησι δὲ πᾶσα θεία Γραφή διὰ πασῶν τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων
 ἐννοιῶν τε καὶ λέξεων ὅτι ἔστιν, οὐχ οἶος δὲ ἔστι, προσμαρτυροῦ-
 σα μόνον αὐτῷ τὸ αἰεὶ εἶναι καὶ τὸ ὄν, Θεὸς ὁ αἰεὶ ὢν, τρισυπό-
 στατος, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης, κτίστης καὶ
 δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, ἀνευδεής, ὑπερφυῆς, τοσοῦτον παρ'
 10 ἡμῶν γινωσκόμενος, ὅσον τις πέλαγος ἀόριστον ὑδάτων θαλάσ-
 σης, ἐν νυκτὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἰστάμενος καὶ λαμπάδα φαίνου-
 σαν κρατῶν, καθορᾶ. Τοῦ γὰρ ὄλου τῶν ἀπείρων ἐκείνων θα-
 λασσῶν πόσον οἶει ὄραν τὸν τοιοῦτον; Πάντως μικρὸν ἢ οὐδέν.
 Πλὴν ὁμως ἀκριβῶς βλέπει τὸ ὕδωρ ὁποῖον καὶ ἀπλανῶς, εἰ καὶ
 15 μὴ ἐφικνεῖται εἰπεῖν ποταπόν. Καὶ οἶδε μὲν ὅτι θεαθῆναι ὄλον ὑπ'
 αὐτοῦ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἔστι· τὸ δὲ ὄλον, εἰ καὶ μὴ ὄρα, ἀλλὰ
 δοκεῖ πως καθορᾶν ἀπὸ τοῦ μέρους καὶ τὸ ἄπειρον τῶν ὑδάτων
 τεκμαίρεσθαι.

10 Εἰ δοκεῖ δέ, καὶ παραδείγματι ἀμυδρῷ τῷ σκοπῷ τοῦ λόγου
 20 χρησόμεθα. Ἐὰν οὖν ἀνθρωπὸς τις πηρὸς τὰς ὄψεις μὴ θεασάμε-
 νός ποτε πηγὴν ὕδατος εὐρεθῆ, ἢ τοῦτο αὐτὸ τὸ ὕδωρ ὁποῖόν ἐστι
 μὴ εἰδῶς, ἦν δὲ ἄπειρος τούτου καὶ ἄγευστος· αὐτὸς δὲ ἐξηγοῦ
 τούτῳ τὰ περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑδάτων καὶ ὅτι, φησί, καλὸν τὸ
 ὕδωρ, λίμνας καὶ φρέατα καὶ θαλάσσας ποταμῶν ὑποτιθέμενος· ὁ
 25 δὲ ἤρετο μαθεῖν τὴν φύσιν, τὴν ιδέαν, τὴν ποιότητα, αὐτὴν αὐτοῦ

ἐκφράσομε τελείως. Αὐτὸν λοιπὸν ποὺ εἶναι ἀόρατος καὶ ἀκατανόητος, καὶ αὐτὸ μαρτυρεῖται ἀπὸ ὅλη τὴν θεόπνευστη Γραφή, ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀγγέλους θὰ μπορέσει νὰ τὸν ἐρμηνεύσει; Κανείς, ποτέ· διότι δὲν μπορεῖ ποτέ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει²⁰ νὰ ἐννοηθεῖ ἀπὸ ἀνθρωπίνη ἔννοια καὶ νὰ ἐπισημανθεῖ μὲ ὄνομα. Καὶ ὁλόκληρη ἡ θεία Γραφή μὲ ὅλες τὶς ἔννοιες καὶ λέξεις ποὺ ἀφοροῦν τὸν Θεὸ δείχνει ὅτι ὑπάρχει αὐτός, ὄχι βέβαια ποιὸς εἶναι, μαρτυρώντας γι' αὐτὸν μόνον ὅτι ὑπάρχει πάντοτε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὼν²¹, ὁ Θεὸς ὁ αἰεὶ ὼν, τρισυπόστατος, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης, κτίστης καὶ δημιουργὸς ὅλων, ἀνευδεῆς καὶ ὑπερφυῆς· τόσο μάλιστα γνωρίζεται ἀπὸ ἐμᾶς, ὅσο κάποιος, στεκόμενος τὴν νύκτα στὸν γυαλὸ καὶ κρατώντας λαμπάδα γιὰ νὰ φωτίζει, διακρίνει ἀπέραντο πέλαγος ὑδάτων θάλασσας²². Πράγματι, πόσο μπορεῖ αὐτὸς νὰ διακρίνει στὴν ὅλη ἀπεραντωσύνῃ ἐκείνης τῆς θάλασσας; Βέβαια λίγο ἢ καθόλου. Πλὴν ὅμως βλέπει ἀκριβῶς καὶ ἀπλανῶς ποιὸ εἶναι τὸ νερό, ἂν καὶ δὲν καταφέρει νὰ εἰπεῖ καὶ τί λογῆς εἶναι. Καὶ γνωρίζει βέβαια ὅτι αὐτὸ ποὺ βλέπει εἶναι θάλασσα, ὅτι τὸ πέλαγος εἶναι ἀχανές καὶ ὅτι γιὰ νὰ ἰδωθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ὅλο εἶναι ἀπὸ τὰ μὴ ἐνδεχόμενα· ὅμως ὅλο τὸ πέλαγος, ἂν καὶ δὲν τὸ βλέπει, πιστεῦει ὅπωςδὴποτε ὅτι τὸ διακρίνει κάπως ἀπὸ ἓνα μέρος του καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ τὸ ἄπειρο τῶν ὑδάτων.

- 10 Ἐὰν ὅμως θεωρηθεῖ καλὸ, θὰ χρησιμοποιήσομε γιὰ τὸν σκοπὸ τοῦ λόγου καὶ ἀμυδρὸ παράδειγμα. Ἐὰν λοιπὸν εὔρεθεῖ κάποιος ἀνθρώπος ἀνάπηρος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶδε ποτέ πηγὴ νεροῦ, ἢ δὲν ἐγνώρισε ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ νερό, δὲν ἔχει οὔτε τὴν πείρα οὔτε τὴν γεύση του, καὶ ἐσὺ τοῦ ἐξήγησες τὰ σχετικὰ μὲ τὴν φύση τῶν ὑδάτων καὶ ὅτι, ἃς ποῦμε, εἶναι καλὸ τὸ νερό, ἐννοώντας τὶς λίμνες, τὰ πηγάδια καὶ τὶς θάλασσες τῶν ποταμῶν· αὐτὸς ὅμως προτίμησε νὰ μάθει τὴν φύση, τὴν ἰδέα, τὴν ποιό-

21. Ἐξ. 3,14.

22. Συμεών, *Κεφάλαια* 11-13.

τὴν ποσότητα καὶ πῶς κινεῖται καὶ πόθεν τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ πῶς διὰ παντὸς ἐκχεῖται καὶ οὐκ ἐκλείπει. Τί πρὸς ταῦτα ἂν τῷ πυνθανομένῳ σου ἀπεκρίθης; Ἔγωγε οὖν οἶμαι, κἂν εἰ λίαν διαβατικώτατος ἦσθα καὶ θεωρητικώτατος τὴν διάνοιαν, οὐδαμῶς πα-
 5 ραστῆσαι τῷ λόγῳ ἰσχυσας τὴν τούτου ἀρχὴν καὶ οὐσίαν καὶ κίνησιν, οὐδ' ὁποῖόν ἐστι τῇ ποσότητι καὶ ποιότητι διδάξαι τὸν ἀπείρως περὶ τὴν μέθεξιν καὶ θεωρίαν ἔχοντα τοῦ τοιούτου κἂν ποσῶς ἠδυνήθης. Εἰ δὲ περὶ ρεούσης καὶ ὀρωμένης καὶ κρατου-
 μένης οὐσίας οὕτως οὐκ ἐφικνούμεθά τι εἰπεῖν ἢ διερμηνεῦσαι τῷ
 10 λόγῳ τοῖς πυνθανομένοις ἡμῶν, τίς ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῆς καὶ πόθεν ἢ ἐκ ποίων εἰδῶν τὴν σύστασιν ἔχει, πῶς ἂν τις τῶν ἀγγέλων ἢ τῶν ἀπάντων ἀγίων τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν διδάξαι, οἷός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας καὶ τίνα τὰ τῆς οὐσίας καὶ δόξης αὐτοῦ, ἰσχύσει κἂν ὅλως ποτέ; Οὐδεὶς ἂν οὐδα-
 15 μῶς. Ὁ δέ γε ἰδεῖν κἂν ποσῶς ἀξιώθεις τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἀπροσίτω δόξῃ τοῦ ἀπείρου καὶ θείου φωτὸς αὐτοῦ τῷ τρόπῳ, ᾧ προειρήκαμεν, διδασκαλίας ἐτέρου οὐ δεηθήσεται· ἔχει γὰρ αὐτὸν ὅλον ἐν ἑαυτῷ μένοντα καὶ κινούμενον καὶ λαλοῦντα καὶ μυσταγωγοῦντα αὐτὸν τὰ κεκρυμμένα τούτου μυστήρια κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ
 20 εἰρημένον ὀσιώτατον λόγιον· «τὸ μυστήριόν μου», φησὶν, «ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς».

11 Ἄλλως δὲ θεᾶσασθαι τοῦτον ἀμήχανον εἰ μὴ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀκριβοῦς φυλακῆς, μὴ παραφθειρομένης δηλονότι τῇ ἀμελείᾳ καὶ καταφρονήσει τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἐν μηδενὶ
 25 μηδαμῶς, ἀλλὰ διατηρουμένης καὶ ἐργαζομένης ἐμμελῶς καὶ σπουδαίως. Τοιγαροῦν «καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσου-

τητα, τὴν ποσότητά του, τὸ πῶς κινεῖται, ἀπὸ ποῦ ἔχει τὴν ἀρχὴ καὶ πῶς χύνεται γιὰ πάντα καὶ δὲν σταματᾷ. Τί θ' ἀποκρινόσουν γι' αὐτὰ σ' αὐτὸν ποὺ σ' ἐρωτᾷ; Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω ὅτι, κι ἂν ἀκόμη ἦσουν στοχαστικώτατος καὶ θεωρητικώτατος στὴν διάνοια, δὲν θὰ κατάφερνες καθόλου νὰ παραστήσεις μὲ τὸν λόγο τὴν ἀρχή, τὴν οὐσία καὶ τὴν κίνηση αὐτοῦ, οὔτε μπόρεσες ἔστω καὶ γιὰ λίγο νὰ διδάξεις σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἄπειρος στὴν μέθεξη καὶ θεωρία αὐτοῦ, ποιό εἶναι κατὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα. Ἐὰν λοιπὸν δὲν κατορθώσαμε ἔτσι νὰ εἰποῦμε κάτι ἢ νὰ ἐρμηνεύσομε μὲ τὸν λόγο σ' ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀκοῦν, τὴν ρέουσα καὶ ὄρατὴ καὶ ἀπτὴ οὐσία, ποιά δηλαδὴ εἶναι ἡ φύση τῆς καὶ ἀπὸ ποῦ καὶ ἀπὸ ποιά εἶδη ἔχει τὴν σύσταση, πῶς θὰ κατόρθωνε τελείως ποτὲ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἢ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτόν, νὰ διδάξει ποιός εἶναι ἐκεῖνος ποὺ οὐσίωσε τὸ σύμπαν καὶ ποιά εἶναι τὰ τῆς οὐσίας καὶ τῆς δόξας του; Κανείς, ποτέ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε νὰ ἰδεῖ κάπως τὸν Θεὸ στὴν ἀπρόσιτη δόξα τοῦ ἀπείρου καὶ θείου φωτός του μὲ τὸν τρόπο ποὺ προαναφέραμε, δὲν θὰ χρειασθεῖ τὴν διδασκαλία ἄλλου. Διότι ἔχει μέσα του τὸν ἴδιο ὀλόκληρο, ὁ ὁποῖος μένει, κινεῖ, λαλεῖ καὶ μυσταγωγεῖ αὐτὸν στὰ κρυμμένα μυστήριά του, κατὰ τὸ ἱερώτατο λόγιο ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο· «τὸ μυστήριό μου», λέγει, «γιὰ ἐμένα καὶ γιὰ τοὺς δικούς μου»²³.

- 11 Τὸ νὰ ἰδωθεῖ ὅμως αὐτὸς μὲ ἄλλον τρόπο, εἶναι ἀδιανόητο, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀκριβὴ φύλαξη τῶν ἐντολῶν του, χωρὶς δηλαδὴ νὰ φθείρεται ἢ ἐκτέλεσὴ τους ἀπὸ ἀμέλεια καὶ καταφρόνηση σὲ τίποτε καὶ καθόλου, ἀλλὰ νὰ διατηρεῖται καὶ νὰ πραγματώνεται μὲ ἐπιμέλεια καὶ πολλὴ προθυμία. Ἐπομένως «καὶ ὅσοι θὰ συνταχθοῦν στὸν κανόνα αὐτόν»²⁴ «δὲν θὰ εὔρε-

24. Γαλ. 6,16.

σιν» «οὐ μακρὰν εὐρεθήσονται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν» ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς σπουδῆς καὶ τῆς μετὰ προθυμίας καὶ ἐν χαρᾷ ἐργασίας αὐτῶν, ἢ συντομώτερον ἢ βραδύτερον, πλεῖον ἢ ἔλαττον, τὸν μισθὸν τῆς θεοπτίας κομίσονται καὶ κοινωνοὶ θείας 10 γενήσονται φύσεως καὶ θεοὶ θέσει καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίσουσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

θοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁵, ἀλλὰ κατ' ἀναλογία τῆς φροντίδος καὶ τῆς πραγματώσεως τούτων μὲ προθυμία καὶ χαρά, ἢ συντομώτερα ἢ βραδύτερα, περισσότερο ἢ λιγότερο, θ' ἀποκομίσουν τὸν μισθὸ τῆς θεοπτίας, θὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως²⁶ καὶ θὰ διατελέσουν θέσει θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανάγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

25. Μαρκ. 12,34.

26. Β' Πέτρ. 1,4.

Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο Σ

Τ Ρ Ι Τ Ο Σ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΑΙ ΟΤΙ, ΕΙ ΤΙ Ο ΠΑΤΗΡ, ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ Ο ΥΙΟΣ, ΚΑΙ ΕΙ ΤΙ

ὁ Υἱός, τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὅτι ἐν

ταῦτα Πνεῦμα ὁμότιμον, ὁμοούσιον καὶ ὁμόθρονον.

Ἄει μὲν ὁ Θεὸς ὑμνούμενός τε καὶ παρ' ἡμῶν δοξαζόμενος ὁ ἀναρχος Πατήρ, ὁ συνάναρχος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, τὸ συναϊδιον καὶ ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πανάγιον Πνεῦμα, ἡ μία ταῦτα φύσις καὶ δόξα καὶ συμφυῖα, ἡ ὁμοούσιος Τριάς, ἡ μία θεότης, ἡ ὁμότιμος οὐσία καὶ τρισυπόστατος, ἡ τῶν ὄλων ἀρχὴ καὶ ὑποστατικὴ καὶ δημιουργὸς δύναμις, ἡ ὁμόθρονος, ἡ ὁμόδοξος, ἡ μία ἐξουσία καὶ παντοκρατορικὴ κυριότης καὶ βασιλεία, εἷς Θεὸς καὶ ἔστι καὶ λέγεται, ὃς ποτὲ μὲν μονὰς θεωρούμενός τε καὶ πιστευόμενος μοναδικῶς παρ' ἡμῶν καὶ λατρεύεται, 10 ποτὲ δὲ τριάς ὁμολογούμενος τριαδικῶς ἀνυμνεῖται ἐν διηρημέναις ταῖς ὑποστάσεσιν, ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς τῆς τρισυποστάτου θεότητος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεμυσταγωγήμεθα, βαπτίζειν προτρεπομένου εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ πάλιν οὕτω λέγοντος· «ὁ Πατήρ μου μείζων μού 15 ἔστιν», ἕτερον ἑαυτὸν παρὰ τὸν Πατέρα δεικνύντος, καὶ «ἐγὼ ἅπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν», καὶ πάλιν· «ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ

1. Ματθ. 28,19.

2. Ἰω. 14,28.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΟΤΙ, Ο,ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΑΤΗΡ ΚΑΙ Ο ΥΙΟΣ, ΚΑΙ Ο,ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΥΙΟΣ, ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἓνα Πνεῦμα ὁμότιμο, ὁμοούσιο καὶ ὁμόθρονο.

1 Ὁ Θεὸς ποὺ ὑμνεῖται πάντοτε καὶ δοξάζεται ἀπὸ ἐμᾶς, ὁ ἄναρχος Πατήρ, ὁ συνάναρχος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, τὸ συναῖδιο καὶ ὁμοούσιο τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πανάγιο Πνεῦμα, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἡ μία φύση καὶ δόξα καὶ συμφυΐα, ἡ ὁμοούσια Τριάς, ἡ μία θεότης, ἡ ὁμότιμη καὶ τρισυπόστατη οὐσία, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄλων, ἡ ὑποστατικὴ καὶ δημιουργὸς δύναμη, ἡ ὁμόθρονη, ἡ ὁμόδοξη, ἡ μία ἐξουσία, ἡ παντοκρατορικὴ κυριότης καὶ βασιλεία· αὐτὰ εἶναι καὶ λέγονται ἓνας Θεός, ποὺ ἄλλοτε βέβαια θεωρούμενος καὶ πιστευόμενος ἀπὸ ἐμᾶς ὡς μονάδα μοναδικῶς καὶ λατρεύεται ἀπὸ ἐμᾶς, ἄλλοτε ὁμως ὁμολογούμενος Τριάς, τριαδικῶς καὶ ἀνυμνεῖται σὲ διηρημένες ὑποστάσεις, μὲ σκοπὸ νὰ μυσταγωγηθοῦμε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἓνα Κύριο τῆς τρισυπόστατης θεότητος, τὸν Ἰησοῦ Χριστό μας, ὁ ὁποῖος προτρέπει νὰ βαπτίζουσι στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος¹, καὶ ὁ ὁποῖος λέγει πάλι, «ὁ Πατήρ μου εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐμένα»², ἀποδεικνύοντας ἄλλον τὸν ἑαυτοῦ δίπλα στὸν Πατέρα, καὶ «ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου δὲν κάνω τίποτε»³· καὶ πάλι, «θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα»⁴ νὰ σᾶς στείλει ἄλλον Παράκλητο, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ

3. Ἰω. 8,28.

4. Ἰω. 14,16.

τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται», ἄλλον πάλιν Παράκλητον ὀνομάζων τὸ Πνεῦμα.

2 Ἐντεῦθεν οὖν ἡμῖν ἡ χάρις ἐννοεῖν δίδωσι τὸ ἐν κατὰ πάντα τῆς τρισυποστάτου καὶ ὁμοουσίου θεότητός τε καὶ βασιλείας καὶ
5 τὸ ταῦτόν καὶ ὡσαύτως ὄν τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων τῆς αἰδίου δόξης καὶ ἀχωρίστου ἐνότητος, ὡς εἰδέναι ὅλον ἐκεῖσε εἶναι τὸν Πατέρα μετὰ τοῦ Πνεύματος, ἐνθα ὅλος ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς ὀνομάζεται, καὶ ὅλον ἐκεῖσε εἶναι τὸν Υἱὸν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐν οἷς
10 Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνθα ὅλος ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ συνομολογεῖται καὶ συνδοξάζεται.

3 Οὕτω δὲ μυσταγωγηθέντες παρὰ τοῦ Πνεύματος ταῦτα οὕτως ἔχειν ὁμοουσίως καὶ ὁμοτίμως τὰ πρόσωπα, εἴτ' οὖν ἀσυγχύτους εἶναι τὰς ὑποστάσεις αὐτῶν καὶ ἀδιαιρέτους ἅμα ἐν τῇ μιᾷ τού-
15 των καὶ θείᾳ τῶν ὄλων ὑποστατικῇ φύσει τε καὶ αἰτίᾳ, ὅποτεν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν ἀναγώμεθα τῷ συναναφέροντι Πνεύματι διὰ τοῦ Λόγου καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ὄμματα, «Πάτερ ἡμῶν», λέγομεν, «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὅπηνίκα δὲ τῷ μονογενεῖ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ ἐν τῷ συνετίζοντι Πνεύματι προσερχόμεθα τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, «ὁ μονογενὴς Υἱός», λέγο-
20 μεν, «ὁ συναἰδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁ μόνος ἐκ μόνου, ὁ ἐκ Θεοῦ Θεός, ὁ ἀναρχος ἐξ ἀνάρχου, ὁ ἐξ αἰδίου αἰδιος, ὁ ἐξ αἰωνίου αἰώνιος, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἢ ἐκ τῆς ζωῆς ζωή, ὁ ἐκ τοῦ ἀπροσίτου ἀπρόσιτος, ὁ ἀκατάληπτος ἐξ ἀκαταλήπτου, ὁ ἀφραστος ἐξ ἀφράστου, ὁ ἀναλλοιώτος ἐξ ἀναλλοιώτου, ὁ ἀκα-
25 τανόητος ἐξ ἀκατανοήτου, ἰλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν». Οὕτω δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπικαλούμενοι λέγομεν· «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀφράστως ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ

τὸν Πατέρα»⁵, ὀνομάζοντας πάλι τὸ Πνεῦμα ὡς ἄλλον Παράκλητο.

2 Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἡ χάρις μᾶς ἀφήνει νὰ κατανοήσομε τὸ ἓνα μέσα σ' ὅλα τῆς τρισυπόστατης καὶ ὁμοούσιας θεότητος καὶ βασιλείας, καὶ τὴν ταυτότητα καὶ ὁμοιότητα ὑπάρξεως τῶν ὑποστάσεων αὐτῆς, δηλαδὴ τῆς αἰώνιας δόξας καὶ ἀχώριστης ἐνότητας· ὥστε νὰ γνωρίσομε ὅτι ὁλος ὁ Πατὴρ μαζί μὲ τὸ Πνεῦμα εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου ὁλος ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται καὶ Θεός, καὶ ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ὁλος ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Πνεύματος, ὅπου ἀνυμνεῖται ὁλος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκεται ὅλο τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπου ὁλος ὁ Πατὴρ συνομολογεῖται καὶ συνδοξάζεται μὲ τὸν Υἱό.

3 Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ μυσταγωγηθοῦμε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὅτι τὰ πρόσωπα αὐτὰ εὐρίσκονται ἔτσι κατὰ τρόπο ὁμοούσιο καὶ ὁμότιμο, δηλαδὴ ὅτι οἱ ὑποστάσεις αὐτῶν εἶναι ἀσύγχυτες καὶ ἀδιαίρετες συγχρόνως στὴ μία καὶ θεία ὑποστατικὴ φύση καὶ αἰτία τῶν ὅλων, ὅταν ἀναγόμεσθε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸ μὲ τὸ Πνεῦμα ποῦ μᾶς ἀνεβάζει μαζί διὰ τοῦ Λόγου καὶ ἐκτείνομε τὰ χέρια καὶ τὸ βλέμμα πρὸς αὐτόν, λέμε «Πατέρα μας ποῦ εὐρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς»⁶. Ὅταν ὁμως προσερχόμεσθε ν' ἀποδώσομε τὶς εὐχὲς στὸν μονογενῆ Υἱὸ τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ Πνεῦμα ποῦ συνετίζει, λέγομε «ὁ μονογενῆς Υἱός, ὁ συναΐδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁ μόνος ἀπὸ μόνον, ὁ Θεὸς ἀπὸ Θεό, ὁ ἄναρχος ἀπὸ ἄναρχον, ὁ αἰδῖος ἀπὸ αἰδῖον, ὁ αἰώνιος ἀπὸ αἰώνιον, τὸ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς, ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν ζωὴ, ὁ ἀπρόσιτος ἀπὸ τὸν ἀπρόσιτο, ὁ ἀκατάληπτος ἀπὸ τὸν ἀκατάληπτο, ὁ ἀνέκφραστος ἀπὸ τὸν ἀνέκφραστο, ὁ ἀναλλοίωτος ἀπὸ τὸν ἀναλλοίωτο, ὁ ἀκατανόητος ἀπὸ τὸν ἀκατανόητο, γίνε εὐμενῆς στὶς ἁμαρτίες μας». Ἔτσι πάλι, ἐπικαλούμενοι τὸ ἅγιο Πνεῦμα, λέμε, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο τὸ ἀνεκφράστως ἐκπορευόμενο ἀπὸ

6. Ματθ. 6,9.

ἡμῖν ἐπιφοιτῶν τοῖς πιστοῖς, Πνεῦμα ζωῆς καὶ συνέσεως, Πνεῦ-
 μα ἀγιωσύνης καὶ τελειότητος, Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ
 φιλόανθρωπον, τὸ ἡδύ, τὸ ἐνδοξον, τὸ τρέφον ὁμοῦ καὶ ποτίζον, τὸ
 ἔλεοῦν, τὸ φωτίζον, τὸ δυναμοῦν, Πνεῦμα θεῖον ὑπομονῆς, Πνεῦ-
 5 μα χαρᾶς μεταδοτικόν, ἀμνησικακίας, ἀμεριμνίας τῶν κάτω, θε-
 ωρίας τῶν ἄνω, διωκτῆριον ἀκηδίας, ἀμελείας ἀπελατήριον, πε-
 ριεργίας καὶ πονηρίας φυγαδευτήριον, Πνεῦμα μυστηρίων δηλωτι-
 κόν, ἀρραβῶν οὐρανῶν βασιλείας, προφητείας πηγῆ, διδασκαλίας
 κρατήρ, ἀμαρτίας ἀναιρετικόν, μετανοίας θύρα, τὴν εἴσοδον
 10 τοῖς ἀγωνιζομένοις ὑποδεικνύον οἷα δὴ θυρωρός, Πνεῦμα
 ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκρατείας, Πνεῦμα πόθου καὶ πόθον
 ἐμποιοῦν, ἐλθὲ καὶ ἐνσκήνωσον καὶ μεῖνον ἐν ἡμῖν ἀχωρίστως,
 ἀδιαιρέτως, ἀγιάζον καὶ μεταποιοῦν καὶ φωτίζον ἡμῶν τὰς καρ-
 δίας, ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ καὶ ὡς
 15 θεοὺς τοὺς ὑποδεχομένους σε ἐργαζόμενον καὶ πᾶσαν μὲν ἀμαρ-
 τίαν ἐξαφανίζον, πᾶσαν δὲ ἀρετὴν συνεισφέρων τῇ εἰσόδῳ σου,
 οὐκ ἐξωθεν ταῦτα συνεπαγόμενον, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο ὑπάρχον πᾶν
 ὀτιοῦν καὶ ἔστιν ἀγαθόν· ἐν οἷς γὰρ ἐγκατοικήσεις, ἔχουσιν οὐ-
 σιωδῶς ἐν ἑαυτοῖς τὸ πᾶν ἀγαθόν».

4 Τοιγαροῦν καὶ οὐχ ὡς διαιροῦντες τὸ ἀτμητον τῆς ὀλικῆς ἐνά-
 δος, τρισὶ θεοῖς καὶ οὐχ ἐνὶ τὸν ὕμνον προσφέρομεν, ἀλλ' ὡς ἐν
 τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα καὶ
 τὸν Πατέρα, ἐν δὲ τῷ Πνεύματι τὸν Πατέρα προσκυνοῦντες καὶ
 τὸν Υἱόν· ἃ καὶ μίαν φύσιν δοξάζομεν μιᾶς τρισυποστάτου θεότη-
 25 τος, ὁμοούσιον, ὁμοδύναμον, αὐτοδύναμον, παντοδύναμον, αὐτο-
 θέλητον, συναἰδιον, συνάναρχον, ὑπερούσιον, ἀσύγχυτόν τε καὶ
 ἀδιαιρέτον. Οὐ γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐτέρας καὶ ἐτέρας καὶ ἐτέρας
 φύσεως, τὴν μὴ τεμνομένην ἐνάδα τε καὶ θεότητα διαιροῦντες,
 φρονοῦμεν, εἰς ἐκφύλους ἀλλοτριότητος ἀσυνέτως ἐκκλίνοντες,
 30 ἀλλ' ἓνα ταῦτα Θεὸν ἀδιαιρέτως ταῖς ὑποστάσεσι διαιρούμενον
 καὶ ἀσυγχύτως τῇ ἐνότητι τῆς μιᾶς οὐσίας ἐνούμενον ἔγνωμεν,

τὸν Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐπιφοιτᾷ σ' ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς, Πνεῦμα ζωῆς καὶ συνέσεως, Πνεῦμα ἁγιωσύνης καὶ τελειότητος· Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ φιλόανθρωπον, τὸ γλυκύν, τὸ ἔνδοξον, ποὺ τρέφει μαζὶ καὶ ποτίζει, ποὺ ἔλεει, φωτίζει καὶ δυναμώνει· Πνεῦμα θεῖο ὑπομονῆς, Πνεῦμα μεταδοτικὸν χαρᾶς, εὐφροσύνης, σωφροσύνης, σοφίας, γνώσεως, πραότητος, ἀμνησικακίας, ἀμεριμνησίας τῶν κάτω, θεωρίας τῶν ἄνω, διωκτῆριον ἀφροντησιᾶς, ἀπομάκρυνση ἀμέλειας, φυγαδευτῆριον περιεργίας καὶ πονηρίας· Πνεῦμα δηλωτικὸν μυστηρίων, ἀρραβῶνας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πηγὴ προφητείας, κρατήρας διδασκαλίας, ἀναιρετικὸν ἁμαρτίας, θύρα μετανοίας· ὑποδεικνύει τὴν εἴσοδον στοὺς ἀγωνιζομένους σὰν θυρωρός, Πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκράτειας· Πνεῦμα πόθου, ἐσὺ ποὺ ἐμβάλλεις πόθον, ἔλα, κατασκήνωσε καὶ μέινε ἀχωρίστως καὶ ἀδιαιρέτως μέσα μας, ἁγιάζοντας, μεταμορφώνοντας καὶ φωτίζοντας τὶς καρδιές μας, ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον μὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, καθιστώντας θεοὺς ἐκεῖνους ποὺ σὲ ὑποδέχονται, ἐξαφανίζοντας κάθε ἁμαρτία καὶ συνεισφέροντας μὲ τὴν εἴσοδόν σου κάθε ἀρετὴν, μὴ μεταφέροντάς τα ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ ὑπάρχοντας ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ ἀγαθόν· διότι σ' ὅσους ἐγκατοικήσεις, ἔχουν οὐσιωδῶς μέσα τους τὸ ὅλον ἀγαθόν».

- 4 Ἔτσι λοιπὸν προσφέρομε τὸν ὕμνον σὲ τρεῖς θεοὺς καὶ ὄχι σὲ ἓναν, μὴ διαιρώντας τὸν ἄτμητον τῆς ὀλικῆς ἐνάδος, ἀλλὰ προσκυνώντας τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα στὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Πατέρα στὸν Υἱόν, καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν στὸ Πνεῦμα. Αὐτὰ τὰ δοξάζομε ὡς μία φύση μιᾶς τρισυπόστατης θεότητος, ὁμοούσια, ὁμοδύναμη, αὐτοδύναμη, παντοδύναμη, αὐτοθέλητη, συναΐδια, συνάναρχη, ὑπερούσια, ἀσύγχυτη καὶ ἀδιαίρετη. Πράγματι, δὲν πιστεύομε ἄλλο καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο ἄλλης καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης φύσεως διαιρώντας τὴν μὴ τεμνόμενη ἐνάδα καὶ θεότητα, παρεκκλίνοντας ἀφρόνως σὲ ἔκφυλες παρεξενιές, ἀλλὰ τὰ θεωροῦμε ἓναν Θεὸν διαιρούμενον ἀδιαιρέτως στὶς ὑποστάσεις, καὶ ἐνούμενον ἀσυγχύτως στὴν ἐνότητα τῆς μιᾶς οὐσίας, ὅλον ἐνιζόμενον στὶς ὑποστάσεις καὶ ὅλον

ὄλον ἐν ταῖς ὑποστάσεσι ἐνιζόμενον καὶ ὄλον ἐν τῇ ὑπερουσίῳ ἐνάδι τρισσούμενον· τὸν αὐτὸν τρία τοῖς προσώποις καὶ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς οὐσίας εἴτε φύσεως χρῆ λέγειν.

5 Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μονογενὴς αὐτὸς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς τὸ κατὰ
 5 πάντα ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμόθρονον ἑαυτοῦ μεθ' ἅμα
 τῶν ὁμοουσίῳ Πατρὸς καὶ Πνεύματος παῖσιν ἡμῖν διετράνωσεν
 οὕτως εἰπὼν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». Καὶ πάλιν ἐτέρωθι
 περὶ τοῦ Πνεύματος, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἀπαραλλάκτως εἶ-
 ναι δηλῶν, οὕτω φησί· «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ
 10 Πατρὸς ἐκπορεύεται». Ὡς γὰρ ἐξ ὀφθαλμοῦ, ἤτοι πηγῆς ὕδατος,
 ὕδωρ ὁ ποταμὸς ἐκπορεύεται, οὕτως ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς Θεὸς
 ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, διὸ καὶ φησί· «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς
 προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».
 Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ Πνεῦμά ἐστι, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς Υἱὸς
 15 Πνεῦμα δηλονότι ἐστί· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ δὲ
 Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν». Εἰ γὰρ καὶ σάρκα ἀνέλαβεν, ἀλλὰ καὶ
 ταύτην θεώσας πνευματικὴν ἀπειργάσατο. Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῖς ἀνα-
 ξίοις ἡμῖν, οὐχ ὡς μὴ θέλον πεμπόμενον ἢ διανεμόμενον, ἀλλ' ὡς
 20 δι' ἐνὸς τῆς Τριάδος, αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, τὰ τῷ Πατρὶ δοκοῦντα ὡς
 οἰκεῖα θελήματα ἐκπληροῦν. Τῇ γὰρ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θε-
 λήσει ἀμέριστος ἢ ἀγία Τριάς, ταῖς δὲ ὑποστάσεσι προσωπικῶς
 ὀνομάζεται Πατὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς ὧν ταῦτα Θεός,
 ὄνομα δὲ αὐτοῦ Τριάς, ὅς, ὑπεράνω παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομέ-

7. Ἰω. 10,30.

8. Ἰω. 15,26.

9. Ἰω. 4,24.

τρισσύμενον στήν ὑπερούσια ἐνάδα· τὸν ἴδιο πρέπει νὰ λέμε ὅτι εἶναι τρία ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ ἓνα ὡς πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας εἴτε τῆς φύσεως.

- 5 Ἔτσι λοιπὸν αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ κατὰ πάντα ὁμότιμος, ὁμοούσιος καὶ ὁμόθρονος τοῦ ἑαυτοῦ του μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοουσίους Πατέρα καὶ Πνεῦμα, διετράνωσε σ' ὄλους ἐμᾶς λέγοντας, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἶμαστε ἓνα»⁷. Καὶ πάλι σὲ ἄλλο σημεῖο σχετικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα, δηλώνοντας ὅτι εἶναι ἀπαρράλλάκτως ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνη, λέγει, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα»⁸. Διότι, ὅπως ὁ ποταμὸς ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πηγὴ ὕδατος ὡς ὕδωρ, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς Θεός· γι' αὐτὸ καὶ λέγει, «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ τὸν προσκυνοῦν, πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»⁹. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι Πνεῦμα, Πνεῦμα βέβαια εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς ποῦ ἐγεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν· καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσε ὁ Παῦλος λέγοντας, «τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος»¹⁰. Πράγματι, παρ' ὅλο ποῦ ἀνέλαβε καὶ σάρκα, ἀλλὰ θεώνοντας τὴν, τὴν ἀπεργάσθηκε πνευματικὴ¹¹. Πνεῦμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, διότι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ δίδεται διὰ τοῦ Υἱοῦ σ' ἐμᾶς τοὺς ἀναξίους, ὄχι βέβαια σὰ νὰ μὴ θέλει νὰ στέλλεται ἢ νὰ διανέμεται, ἀλλὰ σὰν νὰ ἐκπληρώνει ὡς δικὰ του θελήματα δι' ἐνὸς προσώπου τῆς Τριάδος, δηλαδὴ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ὅσα προβάλλονται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι κατὰ τὴν φύση, τὴν οὐσία καὶ τὴν θέληση ἡ ἁγία Τριάς εἶναι ἀμέριστη, κατὰ τὶς ὑποστάσεις ὅμως ὀνομάζεται προσωπικῶς Πατέρας, Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Τριάδα· αὐτός, εὐρισκόμενος ἐπάνω ἀπὸ κάθε ὀνομαζόμενο ὄνομα¹² καὶ λόγο καὶ ἔκφραση, ὑπέρκειται καὶ ὑπερεκκίπτει

10. Β' Κορ. 3,17. βλ. *Θεολογικὸς* 1,89.

11. βλ. *Ἠθικός* 1,3,53.

12. Ἐφ. 1,21.

νου καὶ λόγου καὶ ρήματος ὧν, ὑπέρκειται καὶ πάσης διανοίας κατάληψιν ὑπερακρίπτει, μηδὲν ὧν.

6 Ἄλλὰ σύνες ἐντεῦθεν πῶς ἐν τὰ τρία ἢ ἁγία λέγει Γραφή. Καλὸν γὰρ πάλιν τὰ αὐτὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀναλαβεῖν καὶ εἰπεῖν, ἐπειδὴ
5 καὶ τὸ ἐντρυφᾶν τοῖς τοιοῦτοις ἀεὶ ἡδονὴν ἐμποιεῖ τῷ τὰ τοιαῦτα θεοπρεπῶς εἰδῶτι τρυφᾶν καὶ τὰς ψυχικὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ ὁ λόγος ὁ θεῖος καθαγιάζει. «Πνεῦμα» φησὶν «ὁ Θεός», τοῦτο δὲ καὶ ὁ Υἱός, ὡσπερ εἴρηται. Εἰ οὖν «ὁ Θεὸς Πνεῦμά ἐστι» καὶ «τὸ Πνεῦμα ὁ Κύριος» καὶ ὁ Κύριος Πνεῦμα παρὰ τῆς θείας καλεῖται
10 Γραφῆς, ἐν Πνεῦμά ἐστιν ἐν τρισὶ προσώποις εἴτ' οὖν ὑποστάσει γνωριζόμενον ὁ Θεὸς (καθὼς ἔφη τοῦτο παραδηλῶν ὁ Υἱὸς «ἐν»), ἰσοδύναμον, ὁμόθρονον, ὁμοφυές, ὁμοούσιον. Ταῦτα διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηται «Πνεῦμα ἐν», ἵνα μηδεμίαν ἀνισότητα ὑπεροχῆς ἢ ὑφέσεως ὑπολάβῃς ἐν τοῖς τρισὶ τῆς Τριάδος προσώποις,
15 μῆτε μὴν ὄλως καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐν αὐτοῖς χωρισμόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅπως διὰ μόνων τῶν ὀνομάτων τὰ πρόσωπα, αὐτὰς δὴ τὰς ὑποστάσεις, ἐκδιδαχθῆς, εἴρηται. Οὕτω ταῦτα μαθῶν καὶ οὕτω καλῶς τὰ περὶ Θεοῦ μυσταγωγηθεὶς, μηδὲν περαιτέρω πολυπραγμονῶν ἐκζητήσης, πίστει δὲ μόνῃ ταῦτα παραδε-
20 ξάμενος μέχρι τούτου στῆθι, ἀκατάληπτα πάντα τὰ ὑπὲρ ταῦτα καὶ πληροφορούμενος καὶ ὁμολογῶν.

7 Ἴνα δὲ εἰδῆς καὶ τὰ τῆς θείας φύσεως ἴδια, πῶς ὁ Θεὸς καὶ τὰ περὶ Θεὸν καὶ τὰ ἀπὸ Θεοῦ καὶ τὰ ἐν τῷ Θεῷ πάντα ἐν φῶς ἐστίν, ἐν ἐκάστη τῶν ὑποστάσεων προσκυνούμενον καὶ ἐν πᾶσι
25 τοῖς ιδιώμασιν αὐτοῦ καὶ χαρίσμασι καθορώμενον, καὶ οὕτω σε ταῦτα μυσταγωγήσομεν. «Ὁ Θεὸς φῶς ἐστίν» καὶ φῶς ἄπειρόν τε

ἀπὸ τὴν ἀντίληψη κάθε διάνοιας, σὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια.

6 Ἄλλὰ ἄκουσε ἀπὸ ἐδῶ, πῶς ἡ ἀγία Γραφή τὰ τρία τὰ λέγει ἓνα. Διότι εἶναι καλὸ νὰ τὰ ξαναπάρουμε αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὰ εἰποῦμε, ἐπειδὴ ἡ ἐντρύφηση μὲ αὐτὰ δημιουργεῖ πάντοτε ἡδονὴ σ' ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει νὰ τὰ ἐξετάζει θεοπρεπῶς καὶ ὁ θεῖος λόγος καθαγιάζει τὶς ψυχικὲς τοῦ αἰσθήσεις. «Πνεῦμα εἶναι ὁ Θεός»¹³, λέγει, καὶ σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ ὁ Υἱός. Ἐὰν λοιπὸν «ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος» καὶ ὁ Κύριος καλεῖται Πνεῦμα ἀπὸ τὴ θεία Γραφή, τότε ὁ Θεὸς εἶναι ἓνα Πνεῦμα ἰσοδύναμο, ὁμόθρονο, ὁμοφυές, ὁμοούσιο, καὶ γνωρίζεται σὲ τρία πρόσωπα καὶ τρεῖς ὑποστάσεις (ὅπως εἶπε καὶ ὁ Υἱὸς «ἓνα»¹⁴ γιὰ νὰ δηλώσει τοῦτο). Αὐτὰ γι' αὐτὸν τὸν λόγο εἰπώθηκαν ὅτι εἶναι ἓνα Πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ ὑποθέσεις καμμία ἀνισότητα ὑπεροχῆς ἢ ὑφέσεως στὰ τρία πρόσωπα τῆς Τριάδος, οὔτε βέβαια μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο τέλειο χωρισμὸ σ' αὐτὰ· δὲν ἀναφέρθηκαν αὐτὰ γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ διδαχθεῖς μὲ τὰ ὀνόματα μόνο τὰ πρόσωπα, τὶς ἴδιες δηλαδὴ ὑποστάσεις. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ μάθεις αὐτὰ καὶ μυσταγωγηθεῖς ἔτσι καλῶς τὰ περὶ Θεοῦ, μὴ ζητήσεις ν' ἀσχοληθεῖς μὲ τίποτε παραπάνω, ἀλλὰ παραδέξου αὐτὰ μόνο μὲ τὴν πίστη καὶ σταμάτησε μέχρι ἐδῶ, πληροφορούμενος καὶ ὁμολογώντας ὅτι ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰ εἶναι σ' ὄλους ἀκατάληπτα.

7 Καὶ ἀποσκοπώντας στὸ νὰ γνωρίσεις τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς θείας φύσεως, θὰ σὲ μυσταγωγήσομε παρακάτω καὶ αὐτὰ, πῶς δηλαδὴ ὁ Θεός, τὰ περὶ τὸν Θεό, τὰ ἀπὸ τὸν Θεό καὶ ὅλα τὰ μέσα στὸν Θεό εἶναι ἓνα φῶς, πῶς προσκυνεῖται σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς ὑποστάσεις καὶ θεωρεῖται σ' ὅλα τὰ ιδιώματα καὶ χαρίσματά του. «Ὁ Θεὸς εἶναι φῶς»¹⁵, φῶς ἀπειρο καὶ ἀκατάληπτο·

14. Βλ. Ἰω. 10,30. 17,22.

15. Α' Ἰω. 1,5.

καὶ ἀκατάληπτον· τὰ γὰρ περὶ αὐτὸν φῶς εἰσὶν ἐνούμενά τε καὶ
 διαιρούμενα τοῖς προσώποις ἀδιαιρέτως καὶ (ἵνα καθ' ἓν σοὶ τὰ
 ἀδιαίρετα διαιρῶν εἶπω) ὁ Πατὴρ φῶς ἐστίν, ὁ Υἱὸς φῶς ἐστι, τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον φῶς· ἐν ταῦτα φῶς ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἄχρονον,
 5 συναῖδιον, ὁμότιμον καὶ ὁμόδοξον. Πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ
 πάντα φῶς εἰσὶν ὡς ἐκ φωτὸς ἡμῖν χορηγούμενα· ἡ ζωὴ φῶς, ἡ
 ἀθανασία φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς φῶς, τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν φῶς, ἡ
 ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ θύρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,
 αὐτὴ φῶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὁ νυμφὼν φῶς, ἡ παστὰς, ὁ
 10 παράδεισος, ἡ τοῦ παραδείσου τρυφή, ἡ γῆ τῶν πραέων, οἱ στέ-
 φανοὶ τῆς ζωῆς, αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων ἐνδύματα φῶς· ὁ Χριστὸς ὁ
 Ἰησοῦς, ὁ σωτὴρ καὶ βασιλεὺς τοῦ παντός, φῶς· ὁ ἄρτος τῆς
 ἀχράντου σαρκὸς αὐτοῦ φῶς, τὸ ποτήριον τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵμα-
 τος φῶς, ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ φῶς, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φῶς· ἡ
 15 χεὶρ, ὁ δάκτυλος, τὸ στόμα αὐτοῦ φῶς, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φῶς· ὁ
 Κύριος φῶς, ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς ἐκ φωτὸς φῶς, ὁ Παράκλητος
 φῶς· ὁ μαργαρίτης, ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθι-
 νή, ἡ ζύμη, ἡ ἐλπίς, ἡ πίστις φῶς.

8 Ταῦτα τοιγαροῦν καὶ ἕτερα τούτων, ὅσα ἂν διὰ προφητῶν καὶ
 20 ἀποστόλων ἀκούεις λεγόμενα περὶ τῆς ἀνεκφράστου καὶ ὑπερου-
 σίου θεότητος, αὐτὴν οὐσιωδῶς τὰ πάντα εἶναι μοι νόει τὴν μίαν
 ὑπεράρχιον ἀρχὴν, τὴν ἐν μονάδι τριαδικοῦ προσκυνουμένην
 φωτός. Εἷς γὰρ Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, φῶς
 ὦν ἀπρόσιτόν τε καὶ προαιώνιον, ὃ καὶ πολυώνυμον ὑπάρχον κα-
 25 λεῖται πάντα τὰ εἰρημένα καὶ τούτων ἕτερα πλείονα· καὶ οὐ μόνον
 ταῦτα καλεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐνεργεῖ, ὡς παρὰ τῶν ἐξ αὐτῆς τῆς πεί-
 ρας διδαχθέντων καὶ τῇ θεωρίᾳ πιστωθέντων καὶ βεβαιωθέντων
 περὶ τῶν προσόντων καλῶν τῷ ὑπεραγάθῳ Θεῷ ἔμαθον. Καὶ

ὅλα γύρω ἀπὸ αὐτὸν εἶναι φῶς, ἐνούμενα καὶ διαιρούμενα ἀδιαιρέτως μὲ τὰ πρόσωπα· καὶ (γιὰ νὰ σοῦ ἀναφέρω τὸ καθένα διαιρώντας τ' ἀδιαίρετα), σοῦ λέγω ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι φῶς, ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς, τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι φῶς¹⁶. ἓνα φῶς εἶναι αὐτά, ἀπλό, ἀσύνθετο, ἄχρονο, συναΐδιο, ὁμότιμο κι ὁμόδοξο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὸν εἶναι φῶς, ἐπειδὴ μᾶς χορηγοῦνται ἀπὸ φῶς· φῶς δηλαδή ἡ ζωὴ, φῶς ἡ ἀθανασία, φῶς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, φῶς τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς, φῶς ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ θύρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, φῶς κι αὐτὴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· φῶς ὁ νυμφώνας, ὁ κοιτώνας, ὁ παράδεισος, ἡ ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου, ἡ γῆ τῶν πράων, οἱ στέφανοι τῆς ζωῆς, φῶς κι αὐτὰ τὰ ἐνδύματα τῶν ἁγίων· φῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ σωτήρας καὶ βασιλεὺς τοῦ παντός· φῶς καὶ ὁ ἄρτος τῆς ἄχραντης σάρκας του, φῶς τὸ ποτήριον τοῦ τιμίου αἵματός του, φῶς ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, φῶς καὶ τὸ πρόσωπό του· τὸ χέρι, τὸ δάκτυλο, τὸ στόμα του φῶς, φῶς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του· φῶς ὁ Κύριος, σὰν φῶς ἐκ φωτός ἢ φωνῆ του, φῶς καὶ ὁ Παράκλητος· φῶς ὁ μαργαρίτης, ὁ κόκκος τοῦ συναπιῶν, ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος, ἡ ζύμη, ἡ ἐλπίδα, ἡ πίστις.

- 8 Κατανόησε λοιπόν, παρακαλῶ, ὅτι αὐτὰ καὶ ἄλλα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, ὅσα ἀκούσεις νὰ λέγονται ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἀποστόλους γιὰ τὴν ἀνέκφραστη καὶ ὑπερούσια θεότητα, εἶναι οὐσιωδῶς αὐτή, ἡ μία ὑπεράρχια ἀρχή, ἡ προσκυνουμένη στὴν μονάδα τοῦ τριαδικοῦ φωτός. Πράγματι, ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, φῶς ἀπρόσιτο καὶ προαιώνιο, καὶ ὄντας πολυώνυμος καλεῖται μὲ ὅλα τὰ παραπάνω ὀνόματα καὶ μὲ ἄλλα περισσότερα αὐτῶν· καὶ ὄχι μόνο καλεῖται ἔτσι, ἀλλὰ καὶ ἐνεργεῖ ἔτσι, ὅπως δηλαδὴ ἔμαθα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πεῖρα, ποὺ διαπιστώθηκαν καὶ ἐβεβαιώθηκαν μὲ τὴν θεωρία σχετικὰ μὲ τὰ καλὰ προσόντα στὸν ὑπεράγαθο Θεό. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ φανερώσω καὶ μερικὰ

16. Βλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος* 31,3. PG 36,136.

ἵνα πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερά σοι φῶτα Θεοῦ παραδηλώσω τινά ἢ ἀγαθότης αὐτοῦ φῶς· τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἢ εὐσπλαγχνία, ὁ ἀσπασμὸς αὐτοῦ φῶς, ἢ χρηστότης αὐτοῦ φῶς· ἢ ράβδος, ἢ βακτηρία καὶ ἢ παράκλησις αὐτοῦ φῶς.

9 Εἰ δὲ καὶ ἐν ἡμῖν τὰ πλείονα τούτων ἢ καὶ πάντα προσεῖναι λέγονται, ἀλλ' ἡμῖν μὲν ὡς ἄνθρωποις, ἐκεῖνῳ δὲ ταῦτα πρόσεστιν ὡς Θεῷ. Καί, ἵνα μὴ κατοκνήσω καθ' ἐν σοι ταῦτα πάλιν εἶπεῖν, Πατὴρ ὀνομαῖζεται ὁ Θεός, πατέρες καλοῦνται καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείονες· Υἱὸς Θεοῦ ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, υἱοὶ πάλιν
10 ἀνθρώπων ἡμεῖς· Πνεῦμα Θεοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, πνεύματα λέγονται καὶ ἡμῶν αἱ ψυχαί· ζωὴ ὁ Θεός, ζῆν λεγόμεθα καὶ ἡμεῖς· ἀγάπη ὁ Θεός, ἀγάπην ἔχουσιν εἰς ἀλλήλους καὶ οἱ λίαν ἁμαρτωλοί. Τί οὖν; Τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγάπην καλέσεις Θεόν; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας! Ἄλλ' εἰρήνην τὴν εἰς ἀλλήλους ἐν τῷ
15 μὴ διαμάχεσθαι ἢ ἀμφιβάλλειν περὶ τινος, τοῦτο εἶποις εἶναι «εἰρήνην τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν»; Οὐ μένουν. Ἄλλὰ ἀλήθειαν Θεοῦ τὸ μὴ εἶπεῖν σε λόγον ψευδοῦ πρὸς τινά; Οὐδαμῶς. Ὡσπερ γὰρ λόγοι μὲν ἀνθρώπων ρευστοὶ καὶ διακενεῖς, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ζῶν τέ ἐστι καὶ ἐνυπόστατος καὶ ἐνεργής, Θεὸς ἀληθής,
20 οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀλήθεια, ὁ Θεός, ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρώπων ἐστίν· ἄτρεπτος, ἄρρευτος, ἐνυπόστατός τε ὑπάρχει καὶ ζῶν. Οὕτω τοιγαροῦν οὐτε τὸ ὕδωρ τὸ παρ' ἡμῖν ὡς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο τὸ ζῶν, οὐτε ὁ ἄρτος ὁ παρ' ἡμῖν ὡς ἐκεῖνος ὁ ἄρτος ἐστίν, ἀλλὰ καθάπερ ἄνωθεν εἴρηται, ἅπαντα φῶς ἐκεῖνα καὶ φῶς ἐν ὁ
25 Θεός, οὐ μετασχὼν τις τῇ μετοχῇ ἐκείνου μέτοχος ἀμφοῖν γίνεται πάντων ὧν εἶπομεν ἀγαθῶν, γίνεται δὲ καὶ πρῶτος καὶ ταπεινός·

ἄλλα φῶτα τοῦ Θεοῦ μαζί με τὰ παραπάνω, φῶς εἶναι καὶ ἡ ἀγαθότητα αὐτοῦ· φῶς τὸ ἔλεός του, ἡ εὐσπλαχνία, ὁ ἀσπασμὸς του, φῶς ἡ χρηστότητά του· φῶς ἡ ράβδος, ἡ βακτηρία καὶ ἡ παράκληση αὐτοῦ¹⁷.

- 9 Παρ' ὄλο ὅμως πού τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἢ καὶ ὅλα λέγονται ὅτι προϋπάρχουν καὶ σ' ἐμᾶς, σ' ἐμᾶς βέβαια προσυπάρχουν σὰν σὲ ἀνθρώπους, σ' ἐκεῖνον ὅμως σὰν σὲ Θεό. Καὶ γιὰ νὰ μὴ παραμελήσω νὰ σοῦ εἰπῶ πάλι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, Πατέρας ὀνομάζεται ὁ Θεός, πατέρες καλοῦνται καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· Υἱὸς Θεοῦ καλεῖται ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, ἐμεῖς πάλι υἱοὶ ἀνθρώπων· Πνεῦμα Θεοῦ καλεῖται τὸ πανάγιο Πνεῦμα, πνεύματα λέγονται καὶ οἱ ψυχές μας· ζωὴ λέγεται ὁ Θεός, κι ἐμεῖς λεγόμαστε ὅτι ζοῦμε· ἀγάπη ὀνομάζεται ὁ Θεός, ἀγάπη ἔχουν κι οἱ πολὺ ἁμαρτωλοὶ μεταξύ τους. Τί λοιπόν; Τὴν ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων θὰ τὴν ἀποκαλέσεις Θεό; Τί βλασφημία! Μήπως τὴν εἰρήνη πού ὑπάρχει μεταξύ μας ὥστε νὰ μὴ φιλονικοῦμε ἢ διεκδικοῦμε κάτι, τοῦτο τὸ πρᾶγμα θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι «ἡ εἰρήνη πού ὑπερέχει ἀπὸ κάθε νοῦ»¹⁸; "Ὁχι βέβαια. Ἀλλὰ θὰ ἔλεγες ἀλήθεια Θεοῦ τὸ νὰ μὴ λέγεις ψευδῆ λόγο σὲ κάποιον; Καθόλου. "Ὅπως δηλαδὴ ὑπάρχουν λόγοι ἀνθρώπου ρευστοὶ καὶ τελείως κενοί, ἀλλὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζῶν, ἐνυπόστατος καὶ ἐνεργητικὸς¹⁹, Θεός δηλαδὴ ἀληθινός· ἔτσι βέβαια καὶ ἡ ἀλήθεια, δηλαδὴ ὁ Θεός, εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ ἀνθρώπινη ἐννοια καὶ ἀνθρώπινο λόγο, ἄτρεπτος, ἄρρευστος, ἐνυπόστατος καὶ ζῶν. "Ἐτσι λοιπὸν οὔτε τὸ ὕδωρ πού εὐρίσκεται σ' ἐμᾶς εἶναι ὅπως ἐκεῖνο τὸ ζῶν ὕδωρ, οὔτε ὁ ἄρτος εἶναι ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἄρτος, ἀλλὰ ὅπως καὶ παραπάνω ἀναφέρθηκε, ὅλα ἐκεῖνα εἶναι φῶς, καὶ φῶς μοναδικὸ εἶναι ὁ Θεός, ὥστε μετέχοντας κάποιος σ' αὐτὸ μετὴν μετοχὴ ἐκείνου γίνεται μέτοχος ὅλων τῶν ἀγαθῶν πού ἀναφέραμε, ἀλλὰ γίνεται

18. Φιλ. 4,7.

19. Ἐβρ. 4,12.

ταῦτα δὲ πάλιν φῶς σὺν τοῖς εἰρημένοις εἰσί, μᾶλλον δὲ σὺν τῷ φωτὶ ἔχει καὶ ταῦτα ὁ ἔχων ἐκεῖνο τὸ φῶς.

- 10 Ἄλλα γὰρ συνάμα τούτοις καὶ ἐγρήγορσις λέγεται ὁ Θεός, ὡς διεγείρων πρὸς τὰ καλὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ἣν κατοικεῖ, ὅς αὐτῇ γίνεται πᾶν ἀγαθόν· καὶ οὐχ ὑστερεῖται, ἔνοικον ἔχουσα τὸν Θεὸν ἢ τοιαύτη, παντὸς ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐμπίπλαται καὶ περισσεύει ἀεὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἀπορρήτοις ἐκείνοις ἀγαθοῖς τοῦ Θεοῦ, συνδιδαιτωμένη καὶ συνευφραινομένη ταῖς τάξεσι τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ὧν γένοιτο καὶ πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν καὶ ἐν
10 ἀπολαύσει τούτων πλουσίᾳ γενέσθαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ἐπίσης πρᾶος καὶ ταπεινός· κι αὐτὰ ὅμως πάλι μαζί με τὰ ἄλλα εἶναι φῶς, ἢ καλύτερα τὰ ἔχει μαζί με τὸ φῶς αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐκεῖνο τὸ φῶς.

- 10 Ἄλλα συνάμα με αὐτὰ ὁ Θεὸς λέγεται καὶ ἐγρήγορη²⁰, ἐπειδὴ διεγείρει πρὸς τὰ καλὰ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὅπου κατοικεῖ, καὶ γίνεται σ' αὐτὴν κάθε ἀγαθό. Ἐὰν ἡ ψυχὴ ἔχει ἔνοικο τὸν Θεό, δὲν στερεῖται ἀπὸ κανένα ἀγαθό²¹, ἀλλὰ ὑπερχειλίζει καὶ περισσεύει πάντοτε μ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, συνδιαιωμένη καὶ συνευφραϊνόμενη με τὶς τάξεις τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ τὰ ἐπιτύχομε ὅλοι ἐμεῖς καὶ νὰ τὰ ἀπολαύσομε πλουσίως με τὴν χάρη καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζί με τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο!

20. Ἱερ. 1,12.

21. Ψαλμ. 33,11.

ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ

(ΛΟΓΟΙ Α' - Σ')

ΛΟΓΟΣ Α'

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1 Ἐὰ μὲν οὖν ἀπολογήσασθαι καὶ εἰπεῖν ἔδει πρὸς τοὺς ἀντιδια-
τιθεμένους ἡμῖν καὶ τὰς πικρὰς γλωσσαλγίας αὐτῶν αἷς τὸ προσ-
πεσὸν ἅπαν ὁμοῦ κατασύρεται, κἂν εἴ τι τῶν τιμιωτέρων ἐστίν,
ἱκανῶς ἔχει καὶ ὡς ὁ Λόγος τὸν λόγον εὐώδωσεν, ἵνα μὴ ἐξ
5 ἡμῶν ἦ τὰ τῆς εὐδρομίας τοῦ λόγου καὶ τῶν εὐστόχων βολίδων
αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος συμμαχίας,
παρ' οὗ πᾶσιν εὐοδοῦται τὸ κατορθούμενον. Χρεῶν δὲ ἄρτι τῆς
πρὸς ἐκείνους λήξαντας στάσεως ἰδεῖν καὶ κατασκοπῆσαι καὶ
σκέψασθαι τίνα τὰ ὑπὸ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, Παύλῳ τῷ θείῳ
10 πειθομένους, τίς ὁ πλοῦτος τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ὃν
ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς ἐχαρίσατο κτίσεως, τίς ἢ πλάσις ἡμῶν καὶ πῶς
παρέβημεν τὴν δοθεῖσαν ἄνωθεν ἐντολὴν καὶ τῶν ἀθανάτων
ἐκείνων ἀγαθῶν ἐξεπέσομεν, τίς δὲ ὁ νῦν βίος καὶ τίς ὁ κόσμος
οὗτος ὑφ' ὃν καὶ μεθ' ὃν τὸ πᾶν ὄραται κινούμενον, καὶ τίνα τὰ
15 μετὰ ταῦτα διαδεξόμενα τοὺς προσκυνητὰς τῆς Τριάδος ἡμᾶς.

2 Ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν, ἀρχὴν τοῦ λόγου ποιούμενος τὸν Θεόν.

ΛΟΓΟΣ Α΄

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1 Ὅσα λοιπὸν ἔπρεπε ν' ἀπολογηθοῦμε καὶ νὰ εἰποῦμε πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀντιτίθενται σ' ἐμᾶς καὶ πρὸς τὶς πικρὰς φλυαρίες τους, μὲ τὶς ὁποῖες παρασύρεται κάθε τι ποὺ θὰ προσπέσει σ' αὐτές, ἔστω κι ἂν εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα, εἶναι ἀρκετὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν εὐδόωση ποὺ ὁ Λόγος πρόσφερε στὸν λόγο, ὥστε ἡ εὐδρομία τοῦ λόγου καὶ τῶν εὐστόχων βολίδων του νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τὸ σύμμαχο Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εὐοδώνονται τὰ ἐπιτεύγματα ὄλων. Τώρα χρειάζεται, σταματώντας τὴν διαφωνία μ' ἐκείνους, νὰ ἰδοῦμε, νὰ ἐξετάσομε καὶ νὰ σκεφθοῦμε ποιά εἶναι αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισε ὁ Θεός¹, ὑπακούοντας στὸν θεῖο Παῦλο, ποιός εἶναι ὁ πλοῦτος² τῆς ἀγαθότητός του πρὸς ἐμᾶς, ποὺ μᾶς ἐχάρισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς κτίσεως, ποιά ἡ πλάση μας καὶ πῶς παρεβήκαμε τὴν ἐντολὴ ποὺ μᾶς ἐδόθηκε ἄνωθεν καὶ ἐξεπέσαμε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ· ποιός εἶναι ὁ σημερινὸς βίος καὶ ποιός εἶναι ὁ κόσμος αὐτός, κάτω ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μετὰ τὸν ὁποῖο τὸ πᾶν βλέπεται κινούμενο, καὶ ποιά εἶναι ἐκεῖνα ποὺ θὰ δεχθοῦν ἔπειτα ἐμᾶς τοὺς προσκυνητὲς τῆς Τριάδος.

2 Θ' ἀρχίσω ἀπὸ ἐδῶ, θέτοντας ὡς ἀρχὴ τοῦ λόγου τὸν Θεό³.

2. Ἐφ. 1,18.

3. Βλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. PG 35,408A.

**α'. Μερική τις φυσιολογία περι τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως
καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ.**

1 Ὁ Θεὸς οὐχὶ τὸν παράδεισον μόνον, ὡς ἂν τινες οἴονται, τοῖς πρωτοπλάστοις δέδωκεν ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, οὔτε ἄφθαρτον μόνον ἐκεῖνον ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον πρὸ ἐκείνου τὴν ἅπασαν γῆν, ταύτην δὴ ἦν ἡμεῖς κατοικοῦμεν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ
5 ἅπαντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν πέντε ἡμέραις παραγαγών, τῇ ἕκτη ἡμέρᾳ ἐπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ πάσης τῆς ὀρωμένης κτίσεως κύριον αὐτὸν καὶ βασιλέα κατέστησε. Καὶ οὔτε ἡ Εὐὰ παραχθεῖσα ἦν τότε οὔτε μὴν ὁ παράδεισος, ἀλλ' οὗτος ὁ κόσμος ὡσπερ τις παράδεισος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γέγονεν εἷς,
10 ἄφθαρτος μὲν, ὑλικὸς δὲ καὶ αἰσθητὸς παραχθείς· τοῦτον, ὡς εἴρηται, τῷ Ἀδὰμ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς ἀπόλαυσιν δέδωκεν. Ἀλλὰ μὴ φανῆ σοι τοῦτο παράδοξον, ἀνάμεινον δὲ τὸν λόγον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς ἀποδείξει τοῦτο σαφέστατα. Γέγραπται γάρ· «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ
15 ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος». Καθεξῆς δὲ τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἔργα τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἀκριβῶς ἐξηγούμενος, μετὰ τὸ εἰπεῖν, «καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα πέμπτη», ἐπήγαγε· «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ἄρσεν δὲ καὶ θῆλυ λέγει οὐχ ὡς τῆς Εὐὰς ἤδη γενομένης, ἀλλ' ὡς ἐν τῇ τοῦ Ἀδάμ
25 πλευρᾷ οὔσης καὶ αὐτῷ συνούσης· καὶ τοῦτο μετὰ ταῦτα σαφέ-

**α. Μερική φυσιολογία για την κτίση τοῦ κόσμου
καὶ τὴν πλάση τοῦ Ἀδάμ.**

1 Ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε μόνο τὸν παράδεισο, ὅπως θὰ ἐνόμιζαν μερικοί, στοὺς πρωτοπλάστους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, οὔτε ἐδημιούργησε ἄφθαρτον μόνον ἐκεῖνον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο παρήγαγε πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ὅλη τὴν γῆ, αὐτὴν ποὺ κατοικοῦμε ἐμεῖς, καὶ ὅλα ὅσα εὐρίσκονται σ' αὐτήν, καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτὸν σὲ πέντε ἡμέρες· κατὰ τὴν ἕκτη ἡμέρα ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν κατέστησε κύριο καὶ βασιλέα ὅλης τῆς ὄρατῆς κτίσεως. Καὶ οὔτε ἡ Εὐὰ εἶχε πλασθεῖ τότε οὔτε βέβαια ὁ παράδεισος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κόσμος ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν ἓνας παράδεισος, ἀφθαρτος βέβαια, ὑλικὸς ὅμως καὶ αἰσθητός· αὐτόν, ὅπως εἶπαμε, τὸν ἔδωσε στὸν Ἀδὰμ καὶ στοὺς ἀπογόνους του γιὰ ἀπόλαυση. Ἀλλὰ μὴ σοῦ φανεῖ αὐτὸ παράδοξο, περίμενε τὸν λόγο καὶ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξει σαφέστατα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν θεία Γραφή. Διότι ἔχει γραφεῖ, «στὴν ἀρχῇ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ· ἡ δὲ γῆ ἦταν ἀόρατη καὶ ἀκατασκευάστη»¹. Ἐξηγώντας ἀκριβῶς στὴν συνέχεια ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἔργα τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὸν λόγο, «καὶ ἔγινε ἑσπέρα καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πέμπτη»², πρόσθεσε· «καὶ εἶπε ὁ Θεός· ἄς πλάσομε τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα μας καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ θὰ κυβερνήσουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θάλασσας καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ κτήνη καὶ ὅλη τὴν γῆ καὶ ὅλα τὰ ἔρπετὰ ποὺ ἔρπουν στὴν γῆ. Κι ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο· τὸν ἔπλασε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ τοὺς ἔκαμε ἄνδρα καὶ γυναῖκα»³. Καὶ λέγει «ἄνδρα καὶ γυναῖκα» χωρὶς ἀκόμη ἡ Εὐὰ νὰ ἔχει γεννηθεῖ, ἀλλὰ γιὰ τὸν λόγο ὅτι εὐρίσκεται στὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ συνυπάρχει μαζί του·

2. Γεν. 1,23.

3. Γεν. 1,26-27.

στερον γνώσεσθε. «Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς».

2 Ὅρας πῶς τοῦτον ὄλον τὸν κόσμον, ὡς ἓνα παράδεισον, τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεός; Ποίαν γὰρ ἄλλην γῆν λέγει, εἰ μὴ ταύτην ἐν ἧ καὶ νῦν, ὡς εἴρηται, κατοικοῦμεν ἡμεῖς, ἑτέραν δὲ οὐδαμῶς; Διὸ καὶ ἐπιφέρων φησί· «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴδου δέ-
10 δωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω τῆς γῆς· καὶ πᾶν ξύλον ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἔρπετῷ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶδες πῶς τὰ ὀρώμενα ἅπαντα, τὰ τε ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ἐν τῇ
15 θαλάσῃ, τῷ Ἀδὰμ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξ αὐτοῦ δέδωκεν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ οὐχὶ τὸν παράδεισον μόνον αὐτῷ ἐχαρίσατο; Ὅσα γὰρ τῷ Ἀδὰμ εἶπεν, ὡς πρὸς πάντας ἡμᾶς ταῦτα ἔλεγε, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὕστερον ὁ αὐτὸς διὰ τοῦ ζῶντος Λόγου αὐτοῦ ἔφη· «ἃ δὲ λέγω ὑμῖν, πᾶσι λέγω», ὡς εἰδὼς ὅτι εἰς ἄπειρα
20 πλήθη καὶ ἀναρίθμητα ἔμελλε τὸ γένος ἡμῶν πληθυνθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ γὰρ καὶ παραβάντες τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ καὶ βιοῦν καὶ ἀποθνήσκειν κατακριθέντες εἰς τοσοῦτον πλῆθος οἱ ἄνθρωποι ἐγενόμεθα, ἐννόει μοι ὅσοι ἔμελλον εἶναι οἱ ἀπὸ κτίσεως κόσμου γεννηθέντες, εἰ μὴ ἀπέθανον, ὅποιαν δὲ ζωὴν καὶ διαγωγὴν ἔχειν
25 ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ ἀφθαρτοὶ διατηρούμενοι καὶ ἀθάνατοι, ἀναμάρτητον δηλονότι καὶ ἄλυπον, ἀμέριμνόν τε καὶ ἄμοχθον διανύοντες βίον, ὅπως τε κατὰ προκοπὴν τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν ἐννοιῶν εἰς τελειότεραν ἔμελλον ἀνάγεσθαι κατὰ καιρὸν δόξαν τε καὶ ἀλλοίωσιν, πλησιάζοντες τῷ Θεῷ καὶ ταῖς πηγαζούσαις ἀγαθαῖς τῆς θεότητος, τὴν μὲν ψυχὴν λαμπροτέραν ἐκάστου γίνεσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν καὶ ὑλῶδες σῶμα εἰς αἴθρον καὶ πνευματικὸν ὑπὲρ αἰσθησιν πᾶσαν

4. Γεν. 1,28.

5. Γεν. 1,29–30.

καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε σαφέστερα μετὰ ἀπὸ αὐτά. «Καὶ εὐλόγησε αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγοντας· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆ καὶ κατακυριεύσατε αὐτὴν καὶ ἐξουσιάσατε τοὺς ἰχθῦς τῆς θάλασσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὄλα τὰ κτήνη καὶ ὄλη τὴν γῆ καὶ ὄλα τὰ ἔρπετὰ ποὺ ἔρπουν στὴ γῆ»⁴.

2 Βλέπεις πῶς ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐξ ἀρχῆς ὄλον τὸν κόσμον, σὰν ἓνα παράδεισο, στὸν ἄνθρωπο; Διότι ποιά ἄλλη γῆ ἐννοεῖ, παρὰ αὐτὴν ποὺ καὶ τώρα, ὅπως ἐλέχθηκε, κατοικοῦμε, καὶ καμμία ἄλλη; Γι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει λέγοντας· «καὶ εἶπε ὁ Θεός, νά, σᾶς ἔδωσα κάθε σπόριμο χόρτο, τὸ ὁποῖο θὰ δώσει σπέρμα ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω στὴ γῆ· καὶ κάθε ξύλο ποὺ ἔχει μέσα του καρπὸ σπορίμου σπέρματος θὰ χρησιμεύσει γιὰ τροφή δική σας, γιὰ ὄλα τὰ θηρία τῆς γῆς, γιὰ ὄλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γιὰ κάθε ἔρπετὸ ποὺ ἔρπει στὴ γῆ»⁵. Εἶδες πῶς ὄλα τὰ ὄρατά, ὄσα εὐρίσκονται στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, τὰ ἔδωσε στὸν Ἀδὰμ καὶ σ' ἐμᾶς, ὅπως κι ἀργότερα ὁ ἴδιος εἶπε διὰ τοῦ ζῶντος Λόγου του πρὸς τοὺς ἀποστόλους· «αὐτὰ ποὺ λέγω σ' ἐσᾶς τὰ λέγω γιὰ ὄλους»⁶, ἐπειδὴ ἐγνώριζε ὅτι τὸ γένος μας ἐπρόκειτο νὰ πληθυνθεῖ σὲ ἄπειρα καὶ ἀναρίθμητα πλήθη ἐπάνω στὴ γῆ. Διότι, ἐὰν ἐγίναμε τόσοι πολλοὶ οἱ ἄνθρωποι, παρ' ὄλο ποὺ παραβήκαμε τὴν ἐντολή του καὶ καταδικασθήκαμε νὰ ζοῦμε καὶ νὰ πεθαίνομε, σκέψου, παρακαλῶ, πόσοι ἐπρόκειτο νὰ ἦταν οἱ γεννημένοι ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐὰν δὲν ἐπέθαιναν· σκέψου πῶς θὰ ἐζοῦσαν καὶ θὰ διαβίωναν σὲ ἄφθαρτο κόσμον, διατηρούμενοι ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι· ζωὴ βέβαια ἀναμάρτητη καὶ ἄλυπη, ἀμέριμνη καὶ ἄμοχθη. Μὲ τὴν προκοπὴ τῆς διαφυλάξεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν ἐννοιῶν θὰ ἀνάγονταν μὲ τὸν καιρὸ σὲ τελειότερη δόξα καὶ ἀλλοίωση, θὰ ἐπλησίαζαν στὸν Θεὸ καὶ στίς πηγάζουσες αὐγές τῆς θεότητος· ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς θὰ γινόταν λαμπρότερη, καὶ τὸ αἰσθητὸ καὶ ὑλικὸ σῶμα θὰ μεταποιοῦνταν καὶ θὰ μεταβαλ-

6. Μάρκ. 13,37.

μεταποιεῖσθαι τε καὶ μεταβάλλεσθαι· ὁπόση δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις ἡμῖν προσγίνεσθαι ἔμελλεν; ἄρρητος πάντως τῷ ὄντι καὶ λογισμοῖς ἀνεπίβατος.

3 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ὡσπερ οὖν χώραν
5 μίαν ἢ ἀγρὸν ἓνα, ἵνα τὰ αὐτὰ πάλιν εἶπω, οὕτω τὸν κόσμον
ἅπαντα τῷ Ἀδάμ, ὡς εἴρηται, ἐχαρίσατο. Ταῦτα δὲ ἐν ταῖς ἑξ
ἡμέραις συνετέλεσεν ὁ Θεός· καὶ ἄκουε τῆς θείας Γραφῆς τοῦτο
δηλούσης σαφέστατα. Μετὰ γὰρ τὸ εἶπεῖν, «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς
τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ
10 ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς» καὶ τὰ λοιπὰ καθεξῆς,
τότε ἐπήγαγεν οὕτως εἰπών· «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίη-
σεν καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί,
ἡμέρα ἕκτη· καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα
αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ
15 ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι». Εἶτα
βουλόμενος διδάξαι ἡμᾶς ὅπως ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς
καὶ πόθεν, ἀνακεφαλαιωσάμενος τὸν λόγον, οὕτω πως πάλιν
φησὶν· «αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο»
καὶ μετ' ὀλίγα· «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς
20 γῆς», ὅπερ χρῆ ἐννοεῖν οὕτως· ἐποίησε δὲ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον
χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, «καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐ-
τοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

4 Τὸν οὖν τρόπον τῆς δημιουργίας δῆλον ποιήσας ἡμῖν, τότε κα-
θάπερ ἄνθρωπός τις βασιλεὺς ἢ ἀρχὼν καὶ πλούσιος τὴν ὑπ' αὐ-
25 τοῦ δεσποζομένην χώραν καὶ γῆν οὔτε πόλιν πᾶσαν περιτειχίσας
μόνον ποιεῖ, οὔτε οἶκον ἓνα περιφράξας ὅλην ἀποτελεῖ, ἀλλὰ εἰς
πολλὰ τὴν μίαν διαχωρίσας, τὴν μὲν σπορίμην εἶναι ἑᾶ, τὴν δὲ εἰς
ἀμπελῶνα ἀφορίζει, ἑτέραν χέρσον εἶναι ἀφήσιν, ἐν ἐνὶ δὲ μέρει

7. Γεν. 1,27.

8. Γεν. 1,31.

9. Γεν. 2,2-3.

λόταν ὑπὲρ αἴσθησι σὲ αὔλο καὶ πνευματικό. Πόσι δὲ θὰ γινόταν ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ ἀγαλλίασι σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὴν μεταξὺ μας διαγωγή; πράγματι ἀνέκφραστη ὅπωςδὴποτε καὶ ὑπεράνω λογισμῶν.

- 3 Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθομε στὸ θέμα μας. Γιὰ νὰ εἰπῶ λοιπὸν πάλι τὰ ἴδια, ὁ Θεὸς ἐχάρισε στὸν Ἀδάμ, ὅπως ἐλέχθηκε, ὅλον τὸν κόσμον, σὰν μία χώρα ἢ ἕναν ἀγρό. Αὐτὰ τὰ ἔφερε σὲ πέρας ὁ Θεὸς σὲ ἕξι ἡμέρες· καὶ ἄκουσε τὴν θεία Γραφή πὺ τὸ δηλώνει σαφέστατα. Πράγματι, μετὰ τὸν λόγο, «καὶ ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἔπλασε, ἐποίησε αὐτοὺς ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ τοὺς εὐλόγησε»⁷ καὶ τὰ ὑπόλοιπα, ἔπειτα πρόσθεσε τὰ ἐξῆς· «καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἐδημιούργησε καὶ ἦταν πολὺ καλὰ· καὶ ἔγινε ἑσπέρα καὶ ἔγινε πρωί, ἡ ἕκτη ἡμέρα⁸· καὶ ἀποτελείωσε ὁ Θεὸς τὴν ἕκτη ἡμέρα τὰ ἔργα τοῦ πὺ κατασκεύασε, καὶ ἔπαυσε ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ πὺ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ»⁹. Ἐπειτα, θέλοντας νὰ μᾶς διδάξει πῶς ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ πὺ, ἀνακεφαλαιώνοντας τὸν λόγο, ἔτσι κάπως λέγει πάλι ἡ Γραφή. «Αὐτὴ εἶναι ἡ βίβλος τῆς γενέσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅταν ἐγιναν»¹⁰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο, «καὶ ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χῶμα ἀπὸ τὴν γῆ», πρᾶγμα πὺ πρέπει νὰ τὸ κατανοήσομε ἔτσι· ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον παίρνοντας χῶμα ἀπὸ τὴν γῆ· «καὶ ἐμφύσησε στὸ πρόσωπό του πνοὴ ζωῆς καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα»¹¹.

- 4 Ἄφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐφάνέρωσε τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας, ἔπειτα ἔκαμε ὅ,τι κάνει κάποιος ἄνθρωπος βασιλέας ἢ ἀρχοντας καὶ πλούσιος· δὲν περιτείχισε ὀλόκληρη τὴν χώρα καὶ τὴν γῆ πὺ δεσπόζει γιὰ νὰ τὴν κάμει μία μόνο πόλη, οὔτε τὴν περιέφραξε ὅλη γιὰ νὰ τὴν κάμει ἕναν μόνον οἶκον· ἀλλὰ τὴν ἐχώρισε σὲ πολλὰ μέρη, ἀλλοῦ ἄφησε νὰ εἶναι χέρσα, καὶ σ' ἕνα

10. Γεν. 2,4.

11. Γεν. 2,7.

καὶ τόπῳ τερπνῶ τε καὶ περικαλλεῖ τὰς κατασκηνώσεις ποιεῖται, ἔνθα καὶ παλάτια οἰκοδομεῖ καὶ οἴκους κατασκευάζει, λουτρά τε κτίζει καὶ παραδείσους φυτεύει καὶ παντοίας ἐκεῖσε ἀπολαύσεις ἐπινοεῖ καὶ φραγμὸν ἔξωθεν τούτων ἀπάντων περιτιθεῖ, κλεῖς τε
 5 καὶ πύλας ἀνοιγομένας καὶ κλειομένας ποιεῖ· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ φύλακας, εἰ καὶ μηδένα πτοεῖται, ἀποκαθιστᾷ, ὡς ἂν τὸ αὐτοῦ οἰκητήριον περιφανέστατον καὶ ἐνηλλαγμένον ἦ διὰ πάντων καὶ ἵνα τοῖς μὲν ἀγνώμοσι φίλοις καὶ πονηροῖς καὶ αὐτοῖς τοῖς προσ-
 10 κεκρουκόσι τὸν ὑπὸ χεῖρα καὶ δούλων, εἴ ποτέ τινες τοιοῦτοι φανῶσιν, ἄβατος ἔσται, τοῖς δὲ γνησίοις καὶ πιστοῖς φίλοις καὶ αὐτοῖς τοῖς εὐγνώμοσι δούλοις ἀκώλυτος ἢ πρὸς αὐτὸν ὑπάρχη εἴσοδος τε καὶ ἔξοδος· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς τῷ πρωτοπλάστῳ ἐποίησε. Μετὰ γὰρ τὸ κτίσαι πάντα ἐξ οὐκ ὄντων καὶ αὐτὸν πλά-
 15 πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν, τότε ἐφύτευσε τὸν παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς, ὡσπερ τινὰ βασιλεία ἐν ἐνὶ μέρει τοῦ κόσμου τοῦτον φυτεύσας, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε.

5 Διὰ τί οὖν ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ οὐκ ἐποίησε τὸν παράδεισον 20 μέλλοντα γενέσθαι, ἀλλὰ μετὰ τὴν παραγωγὴν πάσης ἅμα τῆς κτίσεως κατὰ ἀνατολὰς τοῦτον ἐφύτευσεν; Ἐπειδὴ ὁ Θεός, ὡς προειδὼς τὰ πάντα, τάξει καὶ καταστάσει εὐκόσμῳ τὴν κτίσιν ἐδημιούργησε καὶ τὰς μὲν ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τύπον τῶν ἑπτὰ αἰώ-
 25 νων τῶν ὕστερον μελλόντων διελθεῖν ἔταξε, τὸν δὲ παράδεισον ἐφύτευσε μετὰ ταῦτα, ὡς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ὄντα σημαντικόν. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὴν ἡμέραν, ἣτις ἐστὶν ἡ ὀγδόη, ταῖς προλαβού-
 30 σαις ἑπτὰ οὐ συνῆψε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἐπειδήπερ τῷ κύκλῳ τούτων τῶν ἡμερῶν συναριθμεῖσθαι ταύτην οὐχ ἤρμοζεν, ἐν ᾧ πρώτη καὶ δευτέρα καὶ καθεξῆς αἱ ἑπτὰ ἀνακυκλοῦσαι τὰς ἐβδο-
 30 μάδας ἀποτελοῦσι, πολλὰς ἐν τούτῳ τὰς πρώτας καὶ τοσαύτας τὰς ἐβδόμους ἀπεργαζομένας ἡμέρας, ἀλλ' ἔξωθεν τούτων ἐκεῖ-

μέρος καὶ τόπο τερπνὸ καὶ περικαλλῆ κατασκεύασε τὶς κατασκηνώσεις· ἐκεῖ οἰκοδομεῖ παλάτια, κατασκευάζει οἰκίαι, κτίζει λουτρά, φυτεύει παραδείσους, ἐπινοεῖ γι' αὐτὸ τὸ μέρος κάθε εἶδους ἀπολαύσεις, περιβάλλει ἔξω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ φράχτη, καὶ κατασκευάζει κλειδιά καὶ πύλες ποὺ ἀνοίγουν καὶ κλείνουν· καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ τοποθετεῖ καὶ φύλακες, ἂν καὶ δὲν φοβᾶται κανέναν, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ κατοικία του μὲ αὐτὰ περιφανέστατη καὶ πολυποίκιλη, καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἄβατη βέβαια στοὺς ἀγνώμονες καὶ πονηροὺς φίλους καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀποκρούουν τοὺς ὑποχειρίους καὶ δούλους, ἐὰν ποτὲ φανοῦν μερικοὶ τέτοιοι, ἐνῶ στοὺς γνησίους καὶ πιστοὺς φίλους καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς εὐγνώμονες δούλους θὰ εὐρίσκεται ἐλεύθερη ἡ πρὸς αὐτὴν εἴσοδος καὶ ἔξοδος. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔκαμε κι ὁ Θεὸς μὲ τὸν πρωτόπλαστο. Διότι μετὰ τὴν κτίση τῶν ὄλων ἐκ τῶν μὴ ὄντων καὶ τὴν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν παύση κατὰ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του ποὺ ἄρχισε νὰ κάνει, τότε ἐφύτευσε τὸν παράδεισο ἀνατολικά τῆς Ἑδέμ¹²· καὶ τὸν ἐφύτευσε σ' ἓνα μέρος τοῦ κόσμου, ὅπως γίνεται μὲ μερικὰ βασίλεια, καὶ ἐτοποθέτησε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπο τὸν ὁποῖο ἔπλασε.

- 5 Γιατί ὁμως δὲν ἐδημιούργησε κατὰ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα τὸν παράδεισο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, ἀλλὰ τὸν ἐφύτευσε ἀνατολικά μετὰ τὴν παραγωγή ὅλης ἐντελῶς τῆς κτίσεως; Ἐπειδὴ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος προγνώριζε τὰ πάντα, ἐδημιούργησε τὴν κτίση μὲ τάξη καὶ εὐκοσμη σειρᾶ· τὶς ἑπτὰ ἡμέρες τὶς ἔταξε στὸν τύπο τῶν ἑπτὰ αἰώνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν ὕστερα, ἐνῶ τὸν παράδεισο τὸν ἐφύτευσε μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὡς σημεῖο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Γιὰ ποιὸν λόγο ὁμως τὴν ἡμέρα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὄγδοη, δὲν τὴν συνῆψε τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὶς προηγούμενες ἑπτὰ; Ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν ἄρμοζε νὰ τὴν συναριθμήσει στὸν κύκλο αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, ὅπου ἡ πρώτη, ἡ δευτέρα καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἕως τὶς ἑπτὰ, ἀνακυκλώνουν τὶς ἑβδομάδες καὶ σχηματίζουν σ' αὐτὸν τὶς πρῶτες καὶ τὶς τόσες πολλὲς ἑβδομεσ ἡμέρες, ἀλλ' ἐκείνη ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτές, ἐπειδὴ δὲν

νην εἶναι ἐχρῆν ὡς ἀρχὴν ἢ τέλος μὴ ἔχουσαν. Οὐδὲ γὰρ νῦν μὲν οὐκ ἔστι, μέλλει δὲ γενέσθαι καὶ ἀρχὴν λήψεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἦν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἔστι νῦν καὶ ἔσται εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀρχὴν δὲ λαβεῖν λέγεται, ὅτε πάντως ἐλεύσεται καὶ ἡμῖν ἐσχάτως 5 ἀποκαλυφθῆ ἀνέσπερος μία ἡμέρα καὶ ἀτελεύτητος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς γινομένη.

6 Ὅρα δὲ ὅτι οὐδὲ γέγραπται, 'ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον', οὐδὲ ὅτι 'εἶπε· γενηθήτω, καὶ ἐγένετο', ἀλλ' ὅτι «ἐφύτευσεν αὐτὸν καὶ ἐξανάτειλεν ἔτι ἐκ τῆς γῆς ὁ Θεὸς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς 10 ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν», καρποὺς παντοδαπεῖς τε καὶ ποικίλους ἔχον μῆτε φθειρομένους κἄν ὅλως μῆτε ἐκλείποντας, ἀλλὰ νεαροὺς ἀεὶ καὶ μάλα δὴ τὸ ἠδύνον ἔχοντας καὶ ἄφραστον τὴν ἡδονὴν τοῖς πρωτοπλάστοις καὶ τὴν τροφὴν ἐμποιοῦντας. Ἐπρεπε καὶ γὰρ τοῖς ἀφθάρτοις αὐτῶν σώμασιν ἄφθαρτον καὶ τὴν τροφὴν 15 ἐπιχορηγεῖσθαι· ὅθεν καὶ ἄμοχθος ἦν αὐτῶν ἡ διαγωγὴ καὶ ἀκάματος ἡ ζωὴ, ἐν μέσῳ δηλονότι τοῦ παραδείσου, ὃν καὶ περιτειχίσας οἶονεὶ πως ὁ τούτου δημιουργὸς εἴσοδον ἔθετο αὐτοῖς δι' ἧς εἰσήεσαν καὶ ἐξήεσαν.

β'. Περὶ τῆς παραβάσεως καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ.

1 Τοιγαροῦν καὶ ἐπλάσθη σῶμα μὲν ἔχων ὁ Ἀδὰμ ἄφθαρτον, 20 ὑλικὸν μέντοιγε καὶ ὅλον οὐπω πνευματικόν, καὶ ὡς βασιλεὺς ἀθάνατος ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ, οὐ λέγω μόνῳ τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' οὐρανόν, κατέστη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμον αὐτοῖς δέδωκεν ἐντειλάμενος μὴ φαγεῖν ἐκ μόνου τοῦ ξύλου ἐκείνου, καταφρονήσας δὲ ἠπίστευσε τῷ πλα- 25 στοουργῷ καὶ Δεσπότη οὕτως εἰπόντι αὐτῷ· «ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε», πιστότερον τὸν σκολιὸν

ἔχει ἀρχὴ ἢ τέλος. Καὶ οὔτε τώρα ὑπάρχει, ἀλλὰ οὔτε πρόκειται νὰ γίνει καὶ νὰ λάβει ἀρχή· ἀλλὰ καὶ ἦταν πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ τώρα εἶναι καὶ θὰ εἶναι στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων, λέγεται δὲ ὅτι θὰ λάβει ἀρχή, ὅταν θὰ ἔλθει πάντως καὶ θ' ἀποκαλυφθεῖ ἐσχάτως σ' ἐμᾶς γινόμενη μία ἀνέσπερη ἡμέρα καὶ ἀτελείωτη γιὰ μᾶς.

- 6 Καὶ πρόσεχε, ὅτι δὲν ἔχει γραφεῖ, 'ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν παράδεισο', οὔτε ὅτι 'εἶπε νὰ γίνει, καὶ ἔγινε', ἀλλ' ὅτι «τὸν ἐφύτευσε καὶ ἔκανε ὁ Θεὸς ν' ἀναφυεῖ ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆ κάθε δένδρο ὠραῖο γιὰ τὴν ὄραση καὶ καλὸ γιὰ τροφή»¹³. νὰ ἔχει κάθε εἶδους καὶ ποικιλίας καρποὺς πού οὔτε νὰ φθείρονται, οὔτε νὰ ἐκλείπουν τελείως, ἀλλὰ νὰ μένουν πάντοτε καινοῦργοι, νὰ προσφέρουν περισσότερη γλυκύτητα καὶ νὰ προκαλοῦν στοὺς πρωτόπλαστους ἀνέκφραστη εὐχαρίστηση καὶ ἀπόλαυση. Διότι ἔπρεπε στὰ ἄφθαρτα σώματά τους νὰ χορηγεῖ καὶ ἄφθαρτη τροφή· ἔτσι ἡ διαβίωσή τους ἦταν ἄμοχθη καὶ ἡ ζωὴ ἀκούραστη στὸ μέσον τοῦ παραδείσου, τὸν ὁποῖο ὁ δημιουργὸς του τὸν περιτείχισε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐτοποθέτησε εἴσοδο γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὁποία εἰσέρχονταν καὶ ἐξέρχονταν.

β. Παράβαση καὶ ἐξορία τοῦ Ἀδάμ.

- 1 Ἔτσι λοιπὸν ἐπλάσθηκε ὁ Ἀδάμ ἔχοντας ἄφθαρτο σῶμα, ὑλικὸ βέβαια καὶ καθόλου ἀκόμη πνευματικὸ, κι ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεὸ ὡς ἀθάνατος βασιλέας σὲ ἄφθαρτο κόσμον, καὶ δὲν ἔννοῶ μόνο τὸν παράδεισο, ἀλλὰ σ' ὅλη τὴν κτίση κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἐνῶ ὁμοῦς τοὺς παρέδωσε καὶ νόμον καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ μὴ φάγουν ἀπὸ ἐκεῖνο μόνο τὸ δένδρο, αὐτὸς τὸν περιφρόνησε καὶ ἀπίστησε στὸν πλαστοουργὸ καὶ Δεσπότη, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε τὸ ἐξῆς· «τὴν ἡμέρα πού θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό, θὰ ἀποθάνετε μὲ θάνατον»¹⁴, ἐπειδὴ ἐθεώρησε

13. Γεν. 2,9.

14. Γεν. 2,17.

ἠγησάμενος ὄφιν οὕτως εἰπόντα· «οὐχὶ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἀλλ' ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ ἔφαγεν ἀπ' αὐτοῦ», εὐθὺς ἐγυμνώθη τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς καὶ δόξης καὶ τὴν τῆς φθορᾶς γυμνότητα ἐνεδύσατο. Ἰδὼν οὖν ἑαυτὸν γυμνὸν ὁ Ἀδὰμ ἐκρύβη καὶ φύλλα συκῆς ῥάψας περιεζώσατο, τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ καλύψαι πειρώμενος. Ὅθεν καὶ τοῦ Θεοῦ εἰπόντος αὐτῷ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», «τῆς φωνῆς σου», φησὶν, «ἤκουσα καὶ τὴν γύμνωσίν μου κατανοήσας, φοβηθεὶς ἐκρύβην». Πρὸς μετάνοιαν δὲ αὐτὸν ἐκκαλούμενος ὁ Θεὸς φησὶ πρὸς αὐτόν· «καὶ τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;» Ἐπεὶ δὲ εἰπεῖν ἐκεῖνος τὸ ἥμαρτον οὐκ ἠθέλησε, τὸναντίον μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αἰτίαν προσῆψε τῷ τὰ πάντα καλὰ λῖαν πεποιηκότι Θεῷ ἐν τῷ εἰπεῖν, «ἡ γυνή, ἣν δέδωκάς μοι, αὕτη ἔδωκέ μοι καὶ ἔφαγον», κάκεινη πάλιν τῷ ὄφει τὴν αἰτίαν ἐπεγράψατο καὶ μετανοῆσαι καὶ προσπεσεῖν τῷ Δεσπότη ἢ συγχώρησιν ἐξαιτήσασθαι οὐδαμῶς ἠβουλήθησαν, τότε αὐτούς, ὡσπερ ἐκ παλατίων βασιλικῶν καὶ οἴκων πανευπρεπῶν, αὐτοῦ δὴ λέγω τοῦ παραδείσου, ἐξωθεῖ καὶ ἐκβάλλει, ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ γῆ 20 ὡς ἐξόριστοι διατελῶσι καὶ ὑπερόριοι.

2 «Καὶ εὐθὺς ἔταξε τὴν φλογίνην ρομφαίαν τοῦ φυλάττειν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς», οὐχ ὡς ἐν αὐτῷ μελλόντων πάλιν τῷ αἰσθητῷ τε καὶ ὑλικῷ παραδείσῳ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν ἐπανάγεσθαι, οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ νῦν ἐτηρήθη, οὐδὲ τούτου 25 χάριν οὐ κατηράσατο αὐτὸν ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ τὸ τύπον αὐτὸν ἐπέχειν τῆς μελλούσης ἀκαταλύτου ζωῆς καὶ εἰκόνα τυγχάνειν τῆς

15. Βλ. Ἦσ. 27,1.

16. Γεν. 3,5.

17. Γεν. 3,6.

18. Γεν. 3,9.

πιστότερο τὸν διεστραμμένο ὄφι¹⁵, πού τοῦ εἶπε, «δὲν θὰ ἀποθάνετε μέ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἡμέρα πού θὰ φάγετε, θὰ εἶσθε σὰν θεοί, γνωρίζοντας τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό»¹⁶. «καὶ ἔφαγε ἀπὸ αὐτόν»¹⁷. Ἀμέσως ἐγυμνώθηκε ἀπὸ τὴν ἄφθαρτη περιβολή καὶ δόξα καὶ ἐνδύθηκε τὴν γυμνότητα τῆς φθορᾶς. Βλέποντας λοιπὸν ὁ Ἀδὰμ τὸν ἑαυτό του γυμνό, ἐκρύφθηκε καὶ ράπτοντας φύλλα συκῆς τὰ περιεζώθηκε, προσπαθώντας νὰ καλύψει τὴν ἀσχημοσύνη του. Ἔτσι, ὅταν ὁ Θεὸς τὸν ἐρώτησε, «Ἀδάμ, πού εἶσαι;»¹⁸, ἐκεῖνος ἀπάντησε· «ἄκουσα τὴν φωνή σου καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν γύμνωσή μου, ἐφοβήθηκα κι ἐκρύφθηκα»¹⁹. Προσκαλώντας τὸν ὁμοῦς ὁ Θεὸς πρὸς μετάνοια, τοῦ λέγει· «καὶ ποιός σου ἀνήγγειλε ὅτι εἶσαι γυμνός; Μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρο ἀπὸ τὸ ὁποῖο μόνο σου παρήγγειλα νὰ μὴ φάγεις;»²⁰. Ἐκεῖνος ὁμοῦς δὲν ἐθέλησε νὰ πεῖ τὸ ἥμαρτον, ἀντίθετα μάλιστα προσῆψε τὴν αἰτία στὸν Θεὸ πού ἐδημιούργησε τὰ πάντα πολὺ καλά, λέγοντας· «ἡ γυναῖκα πού μου ἔδωσες, αὐτὴ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα»²¹, κι ἐκεῖνη πάλι ἀπέδωσε τὴν αἰτία στὸν ὄφι, καὶ καθόλου δὲν ἐθέλησαν νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ προσπέσουν στὸν Δεσπότη ἢ νὰ ζητήσουν συγχώρηση. Τότε τοὺς ἐξώθει καὶ τοὺς ἀποβάλλει σὰν ἀπὸ βασιλικά παλάτια καὶ περίλαμπρους οἴκους, ἀπὸ τὸν ἴδιο δηλαδή τὸν παράδεισο, γιὰ νὰ εὐρίσκονται σ' αὐτὴ τὴν γῆ ὡς ἐξόριστοι καὶ ὑπερόριοι.

- 2 «Κι ἀμέσως ἐτοποθέτησε τὴν πύρινη ρομφαία νὰ φυλάσσει τὴν εἴσοδο τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς»²². Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐπανεέλθουν πάλι μετὰ τὴν ἀνάκληση σ' αὐτὸν τὸν αἰσθητὸ καὶ ὑλικὸ παράδεισο· ἄλλωστε δὲν παρέμεινε βέβαια μέχρι τώρα γι' αὐτὸν τὸν λόγο ὁ παράδεισος οὔτε γι' αὐτὸ δὲν τὸν καταράσθηκε αὐτὸν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐτηρήθηκε γιὰ νὰ ἐπέχει τὸν τύπο τῆς μελλοντικῆς ἀκατάλυτης ζωῆς καὶ νὰ εἶναι εἰκόνα

19. Γεν. 3,10.

20. Γεν. 3,11.

21. Γεν. 3,12.

22. Γεν. 3,24.

αἰδίου βασιλείας τῶν οὐρανῶν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἐκεῖνον ἔδει καταραθῆναι μᾶλλον, ὡς ἐν αὐτῷ καὶ τῆς παραβάσεως γενομένης. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τὴν δὲ λοιπὴν ἅπασαν γῆν, ἐπεὶ, ὡς ἔφαμεν, ἄφθαρτος ἦν καθὼς καὶ ὁ παράδεισος, πάντα αὐτο-
 5 μάτως προσφέρουσα, ἵνα μὴ κάκειθεν ἐξερχόμενος ὁ Ἀδὰμ ἀμοχθὸν ἔχη καὶ αὐθις βίον, κόπων καὶ ἰδρώτων ἀπηλλαγμένον, προκατηράσατο αὐτὴν οὕτως εἰπὼν· «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῆ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι καὶ φαγῆ τὸν χόρτον τοῦ
 10 ἀγροῦ τὸν τοῖς θηρίοις καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἀφωρισμένον· ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

3 Εἰκότως οὖν ἔδει τῷ εἰς φθορὰν καὶ θάνατον κατενεχθέντι διὰ τῆς παραβάσεως ρευστὴν καὶ φθαρτὴν ὡσαύτως γῆν κατοικεῖν
 15 καὶ τοιαύτης ἀξίως μετέχειν τροφῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἄφθορος τρυφή, ἡ ἄφθαρτος καὶ ἀκάματος διαγωγὴ, εἰς λήθην τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων ἀγαθῶν καὶ εἰς καταφρόνησιν αὐτὸν τῆς δοθείσης ἠγαγεν ἐντολῆς, ἐν κόπῳ κατεδικάσθη δικαίως καὶ ἰδρῶτι τὴν γῆν ἐργάζεσθαι καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἐξ αὐτῆς ὡς ὑπὸ οἰκο-
 20 νόμου τινὸς κομίζεσθαι τὰς τροφάς. Εἶδες πῶς καταραθεῖσα ἡ γῆ πρότερον καὶ τῆς προτέρας αὐτομάτου βλαστήσεως σταρηθεῖσα, οὕτω τὸν παραβάτην ἐδέξατο; Οὐ χάριν καὶ διατί; Ἴνα ἐργαζομένη μὲν παρ' αὐτοῦ ἐν ἰδρῶτι καὶ κόπῳ παρέχη τὰ ἐξ αὐτῆς συμμέτρως φυόμενα εἰς αὐτάρκη χρείαν αὐτῷ, μὴ ἐργαζομένη δὲ
 25 μένη ἄκαρπος, ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνον προφέρουσα. Τοιγαροῦν καὶ ἐξελθόντα τοῦ παραδείσου αὐτὸν πᾶσα ἡ κτίσις, ἡ ὑπὸ Θεοῦ παραχθεῖσα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, θεασαμένη, οὐκέτι ὑποταγῆναι

τῆς αἰώνιας βασιλείας τῶν οὐρανῶν· διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ὁ λόγος, ἔπρεπε ἐκεῖνος μᾶλλον ὁ παράδεισος νὰ δεχθεῖ κατὰρα, ἐπειδὴ μέσα του ἐγινε ἡ παράβαση. Ἄλλὰ αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ κάνει, ὅμως τὴν ὑπόλοιπη γῆ ὀλόκληρη, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπαμε, ἦταν ἄφθαρτη ὅπως καὶ ὁ παράδεισος, καὶ προσέφερε αὐτομάτως τὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴ ἔχει καὶ πάλι ὁ Ἄδὰμ βγαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ ἄμοχθο βίον, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κόπους καὶ ἰδρῶτες, τὴν καταράσθηκε λέγοντας τὰ ἐξῆς· «καταραμένη νὰ εἶνα ἡ γῆ στὰ ἔργα σου· νὰ τὴν ἀπολαμβάνεις μὲ λύπες ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς σου· ἀγκάθια καὶ ζιζάνια νὰ φυτρῶνει γιὰ σένα καὶ θὰ τρώγεις τὸ χόρτο τοῦ ἀγροῦ πού εἶναι προορισμένο γιὰ τὰ θηρία καὶ τὰ ἄλογα ζῶα· μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγεις τὸν ἄρτο σου, ἕως ὅτου ἐπιστρέψεις στὴν γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐλήφθηκες, διότι γῆ εἶσαι καὶ στὴν γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»²³.

- 3 Εὐλόγα λοιπὸν ἄρμοζε σ' ἐκεῖνον πού διὰ τῆς παραβάσεως κατάντησε στὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο νὰ κατοικεῖ σὲ παρομοίως ρευστὴ καὶ φθαρτὴ γῆ καὶ νὰ μετέχει ἐπαξίως σὲ τέτοια τροφή. Πράγματι, ἐπειδὴ ἡ ἄφθονη ἀπόλαυση, ἡ ἄφθαρτη καὶ ἀκάματη διαβίωση τὸν ὁδήγησε σὲ λήθη τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ καταφρόνηση τῆς δεδομένης ἐντολῆς, δικαίως καταδικάσθηκε σὲ κόπους καὶ νὰ καλλιεργεῖ μὲ ἰδρῶτα τὴν γῆ κι ἔτσι σιγὰ σιγὰ ν' ἀποκομίζει ἀπὸ αὐτὴν τὶς τροφές σὰν ἀπὸ κάποιον οἰκονόμο. Εἶδες πῶς ἡ γῆ πρῶτα ἐπῆρε τὴν κατὰρα καὶ ἐστερήθηκε τὴν πρώτη αὐτόματη βλάστηση, κι ὕστερα ἐδέχθηκε τὸν παραβάτη; Χάριν ποιοῦ καὶ γιατί; Γιὰ νὰ παρέχει συμμετρικῶς, καλλιεργούμενη μὲ ἰδρῶτα καὶ κόπο ἀπὸ αὐτόν, τὰ φυτὰ τῆς γιὰ τὴν ἐπάρκειά του, μὴ καλλιεργούμενη ὅμως νὰ μένει ἄκαρπη, ἀναφύοντας ἀγκάθια καὶ ζιζάνια. Μόλις λοιπὸν ἐξῆλθε αὐτὸς ἀπὸ τὸν παράδεισο, ὅλη ἡ κτίση πού ἐδημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος βλέποντάς τον, δὲν ἤθελε νὰ ὑποταγεῖ

23. Γεν. 3,17-18.

τω παραβάντι ἐβούλετο· ὁ ἥλιος λάμπαι οὐκ ἤθελεν, ἡ σελήνη φαῖναι οὐκ ἔφερε, τὰ ἄστρα ὀφθῆναι τούτῳ οὐκ εἶλοντο, αἱ πηγαὶ βρῦειν οὐκ ἔμελλον· οὐκ ἐβούλοντο ρέειν οἱ ποταμοί, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμελέτα ὁ ἀὴρ συσταλῆναι καὶ μὴ δοῦναι τῷ προσκεκρουκότη
 5 ἀναπνοήν· τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ ζῶα τῆς γῆς, γυμνωθέντα τοῦτον τῆς πρώην θεασάμενα δόξης, καταφρονήσαντα αὐτοῦ, ἐτραχύνθησαν ἅπαντα εὐθὺς κατ' αὐτοῦ· ὁ οὐρανὸς καταπεσεῖν δικαίως ἐπ' αὐτὸν οἶονεῖ πως κεκίνητο καὶ ἡ γῆ ἐπὶ τοῦ νώτου φέρειν τοῦτον οὐκ ἔστεγε.

4 Τί οὖν; Ὁ δημιουργήσας τὰ πάντα καὶ πλάσας τοῦτον Θεός, παραβῆναι μέλλοντα πρὸ καταβολῆς κόσμου γινώσκων τὴν ἐντολήν τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν τῆς ἐκ παλιγγενεσίας αὐτοῦ ζωὴν καὶ ἀνάπλασιν διὰ τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ προορίσας, τί ποιεῖ; Συγκρατεῖ πάντα τῇ οἰκείᾳ δυνάμει
 15 καὶ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ἀναστέλλει τὴν ὄρμην τῶν κτισμάτων ἀπάντων, εὐθὺς καὶ τούτῳ τὰ πάντα ὡσαύτως καθυποτάττει, ἵνα τῷ δι' οὗ γέγονεν ἀνθρώπῳ δουλεύσασα, φθαρτῶ φθαρτῆ γεγонуῖα, ὅτε πάλιν ἐκεῖνος ἀνακαινισθῆ καὶ πνευματικὸς, ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος γένηται, τότε καὶ αὐτὴ ἐλευθερωθεῖ-
 20 σα τῆς δουλείας ἢ κτίσις ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ προσκεκρουκότη ὑποταγεῖσα καὶ αὐτῷ ἐκδουλεύσασα συνακαινισθῆ αὐτῷ καὶ ἀφθαρτωθῆ καὶ πνευματικὴ ὅλη γένηται· τοῦτο γὰρ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς καὶ Κύριος προωρίσατο.

5 Ἄλλὰ τούτων οὕτω σοφῶς ἐκ Θεοῦ γεγονότων, τοῦ παραδεί-
 25 σου ἐκβληθεῖς ὁ Ἀδὰμ ἐτέκνωσεν, ἐβίωσε καὶ ἀπέθανεν· οὕτω δὲ ὁμοίως καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ. Τοῖνυν καὶ νεαρὰν τὴν μνήμην ἔχοντες οἱ τότε ἄνθρωποι τῆς ἐκπτώσεως, ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ πάντως καὶ τῆς Εὔδας ταύτην ἐκδιδασκόμενοι, ἐσέβοντο τὸν Θεὸν καὶ ὡς Δεσπότην ἐτίμων αὐτόν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ἄβελ σὺν τῷ Κάϊν θυσίας

στὸν παραβάτη· ὁ ἥλιος δὲν ἤθελε νὰ λάμψει, ἡ σελήνη δὲν ἐρχόταν νὰ φανεῖ, τὰ ἄστρα δὲν ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδωθοῦν ἀπὸ αὐτόν, οἱ πηγές δὲν ἐπρόκειτο νὰ τρέξουν· οἱ ποταμοὶ δὲν ἤθελαν νὰ ρέουν, ὁ ἀέρας ἐφρόντιζε ἀπὸ μόνος του νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ μὴ δίνει ἀναπνοή σ ἐκεῖνον ποὺ συγκρούσθηκε μὲ τὸν Θεό· τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ ζῶα τῆς γῆς, θεωρώντας τὸν ἀπογυμνωμένο ἀπὸ τὴν προηγούμενη δόξα, τὸν περιφρόνησαν κι ἀμέσως ὅλα ἐτραχύνθησαν ἐναντίον του· ὁ οὐρανὸς ἐκινήθηκε κάπως νὰ πέσει δικαίως ἐπάνω του καὶ ἡ γῆ δὲν ἤθελε νὰ τὸν φέρει ἐπάνω της.

4 Τί λοιπόν; Τί κάνει ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ πλάστης τοῦ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε πρὸ καταβολῆς κόσμου ὅτι ὁ Ἄδὰμ ἐπρόκειτο νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολὴ καὶ προόρισε τὴν κατὰ παλιγγενεσία ζωὴ καὶ ἀνάπλασή του, μὲ τὴν ἔνσαρκη γέννηση τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Θεοῦ; Συγκρατεῖ τὰ πάντα μὲ τὴν δύναμη, τὴν εὐσπλαχνία καὶ ἀγαθότητά του, ἀναστέλλει τὴν ὄρμη ὄλων τῶν κτισμάτων καὶ ὑποτάσσει ἀμέσως τὰ πάντα μπροστά του· ἔτσι ὥστε ἡ κτίσις, ἡ ὁποία κατασκευάσθηκε γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο, γενόμενη ἀπὸ τὸν φθαρτὸ φθαρτή, ὅταν ἐκεῖνος πάλι ἀνακαινισθεῖ καὶ γίνῃ πνευματικός, ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος, ἐλευθερωμένη τότε κι αὐτὴ ἀπὸ τὴν δουλεία, αὐτὴ λοιπόν ἡ κτίσις ποὺ ἦταν ἀπὸ τὸν Θεὸ ὑποταγμένη στὸ προσκρούσαντα καὶ τὸν ὑπηρετοῦσε, νὰ συνακαινισθεῖ μαζί του, νὰ ἀφθαρτωθεῖ καὶ νὰ γίνῃ ὀλόκληρη πνευματικὴ· διότι αὐτὸ τὸ προόρισε ὁ πολυεύσπλαχνος Θεὸς καὶ Κύριος πρὸ καταβολῆς κόσμου.

5 Ἄλλὰ ἐφ' ὅσον αὐτὰ ἐγιναν ἔτσι σοφὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ Ἄδὰμ ἀφοῦ ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισο ἐτεκνοποίησε, ἐζήσησε καὶ ἀπέθανε· τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους του. Οἱ τότε ἄνθρωποι λοιπόν ἔχοντας νοερὴ τὴν ἀνάμνηση τῆς ἐκπτώσεως, διδασκόμενοι πάντως αὐτὴν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν Εὐὰ, ἐσέβονταν τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν ὡς Δεσπότη. Γι' αὐτὸ ὡς γνωστὸν καὶ ὁ Ἄβελ μαζί μὲ τὸν Κάϊν τοῦ πρόσφεραν

ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς αὐτῷ προσέφερον· ὅθεν καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἄβελ τῇ προσφορᾷ καὶ θυσίᾳ προσεσχηκέναι τὸν Θεὸν γέγραπται, ἐπὶ δὲ τοῦ Κάϊν οὐκέτι· καὶ τοῦτο γνόντα τὸν Κάϊν λυπηθῆναι λέγεται ἕως θανάτου καὶ ἐντεῦθεν πρὸς φθόνον καὶ φόνον 5 τοῦ ἀδελφοῦ προχωρῆσαι. Ἄλλ' Ἐνώχ μὲν μετὰ ταῦτα εὐαρεστήσας Θεῷ ὑπ' αὐτοῦ μετετέθη, Ἡλίας δὲ ἐν ἄρματι ἀνελήφθη πυρός, τοῦ Θεοῦ δεικνύντος ἐκ τούτων ὅτι, εἰ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν, εἰ μετὰ τὸ ἐξόριστον αὐτὸν παρ' αὐτοῦ γενέσθαι τοὺς εὐαρεστήσαν- 10 τας αὐτοῦ υἱοὺς οὕτω τῇ μεταθέσει καὶ μακροζωῖα ἐτίμησε καὶ τῆς φθορᾶς, ἥτοι τῆς εἰς γῆν ἀποστροφῆς καὶ τῆς ἐν τῷ ἄδη καταβάσεως, αὐτοὺς ἠλευθέρωσεν ὕστερον τεθνήξασθαι ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀλλαγῆσασθαι μέλλοντας, πόσης ἂν αὐτὸν ἐκεῖνον, εἰ μὴ παρέβη τὴν ἐντολήν, ἢ καὶ μετὰ τὸ παραβῆναι εἰ μετενόησε, 15 δόξης καὶ τιμῆς καὶ συμπαθείας ἠξίωσεν ἕνδον ἐάσας εἶναι τοῦ παραδείσου αὐτόν;

6 Οὕτως οὖν ἐπὶ χρόνους τὰ περὶ Θεοῦ κατὰ διαδοχὴν διδασκόμενοι ὑπ' ἀλλήλων τὸν ποιητὴν αὐτῶν οἱ παλαιοὶ ἐπεγίνωσκον. Ὑστερον δὲ πληθυνθέντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἑαυτῶν διά- 20 νοιαν ἐκ νεότητος ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκδεδωκότων, εἰς λήθην καὶ ἄγνοιαν τοῦ πεποιηκότος αὐτοὺς Θεοῦ κατηνέχθησαν καὶ οὐ μόνον εἰδῶλα καὶ δαίμονας ὡς θεοὺς ἐσεβάσθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κτίσιν τὴν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν αὐτοῖς θεοποιήσαντες, ταύτη ἐλάτρευσαν, εἰς πᾶσάν τε ἀσέλγειαν 25 καὶ ἀκάθαρτον πρᾶξιν ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν καταμιάναντες τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸν ἅπαντα ταῖς πράξεσι ταῖς ἀτόποις αὐτῶν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον τῶν ἄλλων ἀπάντων οὕτω μαιίνει καὶ ἀκάθαρτον τὸ καθαρὸν ἔργον ἀπεργάζεται τοῦ

24. Γεν. 4,3-5.

26. Δ' Βασ. 2,11.

25. Γεν. 5,24.

27. Βλ. Α' Κορ. 15,51.

θυσίες ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους· ἔτσι γιὰ τὸν Ἰαβὲλ ἔχει γραφεῖ ὅτι τὸν πρόσεχε ὁ Θεὸς κατὰ τὴν προσφορὰ καὶ τὴν θυσία, γιὰ τὸν Κάϊν ὁμοίως καθόλου· καὶ ὅταν τὸ κατάλαβε τοῦτο ὁ Κάϊν, λέγεται ὅτι ἐλυπήθηκε ἕως θανάτου καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ προχώρησε στὸν φθόνο καὶ στὸν φόνο τοῦ ἀδελφοῦ του²⁴. Ἀλλὰ ὁ Ἐνώχ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ εὐαρεστώντας τὸν Θεὸ μετατέθηκε ἀπὸ αὐτόν²⁵, καὶ ὁ Ἡλίας ἀναλήφθηκε σὲ ἄρμα πυρός²⁶. Μὲ αὐτὸ ἐδίδαξε ὁ Θεὸς ὅτι, ἐὰν μετὰ τὴν ἀπόφασή του κατὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῶν ἀπογόνων του, ἐὰν μετὰ τὴν ἐξορία του, τοὺς υἱοὺς του ποὺ τὸν εὐαρέστησαν ἐτίμησε τόσο πολὺ μὲ τὴν μετάθεση καὶ μακροζωΐα καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν φθορά, δηλαδὴ τὴν ἐπιστροφή στὴν γῆ καὶ τὴν κατάβαση στὸν Ἰαδὴ, ἐνῶ ἐπρόκειτο ὕστερα ν' ἀποθάνουν ἢ, γιὰ νὰ ὁμιλήσω ἀληθέστερα, ν' ἀλλαγούν²⁷, μὲ πόση δόξα, τιμὴ καὶ συμπάθεια θὰ ἀξίωνε ἐκεῖνον τὸν ἴδιο ἐπιτρέποντάς τον νὰ μένει μέσα στὸν παράδεισο, ἐὰν δὲν παρέβαινε τὴν ἐντολή, ἣ καὶ ἂν μετὰ τὴν παράβαση μετανοοῦσε;

- 6 Ἔτσι λοιπὸν διδασκόμενοι οἱ παλαιοὶ μεταξὺ τους γιὰ χρόνια τὰ περὶ Θεοῦ κατὰ διαδοχὴ, ἐγνώριζαν τὸν ποιητὴ τους. Ὑστερα ὁμοίως, ἐπειδὴ ἐπληθύνθηκαν οἱ ἄνθρωποι²⁸ καὶ παρέδωσαν ἀπὸ τὴν νεότητά τὴν σκέψη τους στὰ πονηρά²⁹, κατάντησαν στὴν λήθη καὶ τὴν ἄγνοια τοῦ δημιουργοῦ τους Θεοῦ· καὶ ὄχι μόνον ἐσεβάσθησαν εἰδωλα καὶ δαίμονες ὡς θεοὺς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν κτίση ποὺ τοὺς ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετεῖ τὴν ἐθεοποίησαν, τὴν ἐλάτρευσαν³⁰, καὶ ἐπιδόθηκαν σὲ κάθε ἀσελγεία καὶ ἀκάθαρτη πράξη³¹, μαιίνοντας μὲ τὶς ἄτοπες πράξεις τους τὴν γῆ, τὸν ἀέρα, τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα τὰ κάτω ἀπὸ αὐτόν. Πράγματι, τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν μολύνει ἔτσι καὶ δὲν ἀπεργάζεται ἀκάθαρτο τὸ καθαρὸ ἔργο

28. Γεν. 6,1.

29. Γεν. 8,21.

30. Βλ. Ρωμ. 1,25.

31. Βλ. Ἐφ. 4,19.

Θεοῦ, ὡς τὸ θεοποιηθῆναι αὐτὸ τοῦτο καὶ λατρευθῆναι ἴσα καὶ Θεῷ παρὰ τὸν πεπονηκότα καὶ κτίσαντα. Τοιγαροῦν καὶ πᾶσα ἡ κτίσις παρὰ τῶν ἀνθρώπων θεοποιηθεῖσα καὶ προσκυνηθεῖσα κατερρυπώθη καὶ εἰς τελείαν κατῆχθη φθοράν· ὅτε δὲ ὁ κολοφῶν 5 ἐπληρώθη τῆς ἄγαν κακίας καὶ εἰς ἀπειθείαν ἅπαντες συνεκλείσθησαν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τότε κατῆλθεν ἐπὶ γῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀναπλάσαι τὸν συντριβέντα, ζωοποιῆσαι τὸν τεθνατωμένον καὶ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα ἐκ τῆς πλάνης ἀνακαλέσασθαι.

7 Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ λόγου· ἔσται γὰρ ἡμῖν τε ὠφέλιμος ὁ λόγος καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς. Χρεῶν δὲ ἐξ εἰκόνοσ τινὸς τὴν τοῦ Λόγου σάρκωσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἀπόρρητον γέννησιν αὐτοῦ θεωρῆσαι καὶ γινῶναι καλῶς τὸ τῆς οἰκονομίας ἐκεῖθεν μυστήριον τὸ ἀποκε- 15 κρυμμένον πρὸ τῶν αἰῶνων εἰς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν.

γ'. Περὶ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ κατὰ τίνα τρόπον δι' ἡμᾶς ἐσαρκώθη.

1 Καθᾶπερ οὖν ἐν τῇ πλάσει πάλαι τῆς προμήτορος Εὔας τὴν τοῦ Ἀδάμ πλευρὰν ἐψυχωμένην ἔλαβεν ὁ Θεὸς καὶ εἰς γυναῖκα ταύτην ἀνωκοδόμησε (διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς τὸν Ἀδάμ πνοὴν ζωῆς, ἀλλὰ τὸ μέρος, ὃ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἴληφεν, εἰς σῶμα γυναικὸς ὀλόκληρον ἀπετέλεσε· καὶ τὴν 20 ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος, ἣν σὺν τῇ ἐψυχωμένῃ σαρκὶ εἴληφεν, εἰς ψυχὴν ζῶσαν τελείαν πεποίηκε, τὰ ἀμφοτέρα ἀνθρωπον ἐργασάμενος ἅμα), τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβῶν, ζύμην οἶονεῖ

τοῦ Θεοῦ, ὅσο ἡ θεοποίησις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ ἡ ἀπόδοσις ἴσης μὲ τὸν Θεὸ λατρείας, κατὰ περιφρόνησις τοῦ ποιητῆ καὶ κτίστη του. Ἔτσι λοιπὸν θεοποιημένη καὶ προσκυνούμενη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅλη ἡ κτίσις, καταρρυπώθηκε καὶ ὀδηγήθηκε σὲ τέλεια φθορά· ὅταν μάλιστα ἐπληρώθηκε ὁ κολοφώνας τῆς ὑπερβολικῆς κακίας καὶ ὅλα συνεκλείσθησαν στὴν ἀπειθεια³², κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστολο, τότε κατῆλθε στὴν γῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς γιὰ ν' ἀναπλάσει τὸν συντριμμένο, νὰ ζωοποιήσει τὸν θανατωμένο καὶ ν' ἀνακαλέσει τὸ πλάσμα του ἀπὸ τὴν πλάνη.

7 Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, στὴν ἀκρίβεια τοῦ λόγου· διότι ὁ λόγος θὰ ἀποβεῖ ὠφέλιμος γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὶς μετὰπειτα γενιές. Πρέπει ὅμως μὲ κάποια εἰκόνα νὰ ἰδοῦμε τὴν σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ τὴν ἀπόρρητη γέννησή του ἀπὸ τὴν ἀειπάρθενο Μαρία καὶ νὰ γνωρίσομε καλὰ τὸ ἀπὸ ἐκεῖ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τὸ ἀποκρυμμένο πρὸ τῶν αἰώνων³³ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ γένους μας.

**γ. Σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ μὲ ποιὸν τρόπο
ἐσαρκώθηκε γιὰ μᾶς.**

1 Συμβαίνει λοιπὸν ὅ,τι καὶ παλαιὰ μὲ τὴν πλάσις τῆς προμήτορος Εὔας, ὅποτε ὁ Θεὸς ἔλαβε τὴν ἔμψυχη πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ τὴν ἀναδόμησε σὲ γυναῖκα· γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἐνεφύσησε σ' αὐτὴν πνοὴ ζωῆς ὅπως στὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖο ἔλαβε ἀπὸ τὴν σάρκα του, τὸ ὀλοκλήρωσε σὲ σῶμα γυναικός· καὶ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποία ἔλαβε μαζὶ μὲ τὴν ἔμψυχη σάρκα, τὴν ἐτελειοποίησε σὲ ψυχὴ ζῶσα, δημιουργώντας καὶ μὲ τὰ δύο συγχρόνως ἓναν ἄνθρωπο. Μὲ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπο ὁ πλαστοουργὸς καὶ κτίστης Θεός, λαμβάνοντας ἀπὸ τὴν ἁγία Θεοτόκο καὶ ἀειπάρθενο Μαρία σὰν ζύμη ἔμψυχη σάρκα

32. Ρωμ. 11,32.

33. Ἐφ. 3,9.

καὶ μικρὰν ἀπαρχὴν ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ὁ πλαστοργὸς καὶ κτίστης Θεὸς ἤνωσε τῇ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι, μᾶλλον δὲ τῇ ἡμετέρᾳ οὐσίᾳ ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν 5 ἐνώσας οὐσιωδῶς, ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῇ ἑαυτοῦ, ὠκοδόμησε ταύτην εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῷ καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ Ἀδὰμ ποιητῆς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος.

2 Ὡσπερ γὰρ ἐκ τῆς ἐκείνου πλευρᾶς τὴν γυναῖκα ἐποίησε, 10 καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν, οὕτως ἐκ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου σάρκα δανεισάμενος καὶ ἀναλαβὼν ἀνευ σπορᾶς ὁμοίως ἐγεννήθη τῷ πρωτοπλάστῳ, ἵνα καθὰ περ ἐκεῖνος διὰ τῆς παραβάσεως ἀρχῆ τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν ἐχρημάτισεν, οὕτως ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς διὰ τῆς 15 ἐκπληρώσεως ἀπάσης δικαιοσύνης ἀπαρχῆ τῆς ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀναπλάσεως καὶ ἀθανασίας ἡμῶν γένηται. Τοῦτο γὰρ βούλεται καὶ Παῦλος οὕτω λέγων ὁ θεῖος· «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἶος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ 20 ἐπουράνιοι». Καὶ πάλιν· «ἀπαρχῆ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ». Ἐπειδὴ γὰρ ψυχῇ καὶ σώματι τέλειος ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως μεταδιδούς ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτοῦ θεότητος, συγγενεῖς καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κατὰ τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐργά- 25 ζεται. Καὶ ὄρα μοι τοῦ μυστηρίου τὸ καινὸν καὶ παράδοξον. Ἔλαβεν ἐξ ἡμῶν ὁ Θεὸς Λόγος ἦν κατὰ φύσιν οὐκ εἶχε σάρκα καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, ὅπερ οὐκ ἦν· μεταδίδωσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἦν οὐδεὶς οὐδέπω ἀγγέλων ἢ ἀν-

34. Βλ. Ματθ. 3,15.

35. Α' Κορ. 15,47-48. Βλ. Ἠθικὸς 13.

καὶ μικρὴ ἀπαρχὴ ἀπὸ τὸ φύραμα τῆς φύσεώς μας, δηλαδή ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μαζί, ἔνωσε μὲ τὴν ἀκατάληπτη καὶ ἀπρόσιτη θεότητά του, ἢ καλύτερα ἔνωσε οὐσιωδῶς ὅλη τὴν ὑπόστασι τῆς θεότητάς του μὲ τὴν δική μας οὐσία· ἀνέμειξε ἀμίκτως τὴν μία μὲ τὴν ἄλλη, τὴν ἀνθρώπινη δηλαδή φύση μὲ τὴν δική του, τὴν οἰκοδόμησε σὲ ἅγιο ναὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του κι ἔτσι κατὰ τρόπο ἀναλλοίωτο καὶ ἄτρεπτο ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τοῦ Ἄδὰμ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος.

- 2 Διότι, ὅπως ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἄδὰμ, ἔτσι ἐδανείσθηκε σάρκα ἀπὸ τὴν ἀειπάρθενο καὶ Θεοτόκο θυγατέρα του Μαρία καὶ ἀναλαμβάνοντάς την χωρὶς σπορὰ ἐγεννήθηκε ὅπως καὶ ὁ πρωτόπλαστος· ὥστε, ὅπως ἐκεῖνος προκάλεσε μὲ τὴν παράβασή τὴν ἀρχὴ τῆς γενέσεώς μας στὴν φθορὰ καὶ στὸν θάνατο, ἔτσι ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς μὲ τὴν ἐκπλήρωση κάθε δικαιοσύνης³⁴ νὰ γίνεῖ ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀναπλάσεως καὶ ἀθανασίας μας στὴν ἀφθαρσία. Αὐτὸ ὑπονοεῖ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγοντας· «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν γῆ, ἦταν γήινος, ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος, εἶναι ἀπὸ τὸν οὐρανό· ὅπως εἶναι ὁ γήινος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ γήινοι· κι ὅπως εἶναι ὁ ἐπουράνιος, τέτοιοι εἶναι κι οἱ ἐπουράνιοι»³⁵. Καὶ πάλι· «ἀπαρχὴ ὁ Χριστὸς, ἀκολουθοῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ»³⁶. Πράγματι, ἐπειδὴ ἐχρημάτισε τέλειος ἄνθρωπος καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα ὁμοῖος κατὰ πάντα μὲ μᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία³⁷, μεταδίδοντάς μας διὰ τῆς πίστεως σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν θεότητά του, μᾶς ἀπεργάζεται συγγενεῖς του κατὰ τὴν φύση καὶ οὐσία τῆς θεότητάς του. Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, τὸ καινὸ καὶ παράδοξο τοῦ μυστηρίου. Ὁ Θεὸς Λόγος ἔλαβε ἀπὸ ἐμᾶς σάρκα τὴν ὁποία κατὰ φύσιν δὲν εἶχε κι ἔγινε ἄνθρωπος, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἦταν· μεταδίδει σ' ἐκείνους ποῦ πιστεύουν σ' αὐτὸν τὴν θεότητά του, τὴν ὁποία κανεὶς οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους οὔτε

36. Α' Κορ. 15,23.

37. Ἐβρ. 4,15.

θρώπων ἐκτίσατο, καὶ γίνονται θεοί, ὅπερ οὐκ ἦσαν, θέσει καὶ χάριτι· οὕτω γὰρ χαρίζεται αὐτοῖς ἐξουσίαν τοῦ υἱοῦ Θεοῦ γίνεσθαι, διὸ καὶ ἐγένοντο καὶ ἄει ὡσαύτως γίνονται καὶ οὐδέποτε τοῦ μὴ γίνεσθαι λήξουσι. Καὶ ἄκουε Παύλου τοῦτο παραινούντος τοῦ θεοῦ· «καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου». Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἐχέσθω δὲ καὶ αὐθις τῆς ἀκολουθίας ὁ λόγος.

3 Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς σωματικῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς τοῦ ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσει τὸν ἄνθρωπον ἐλήλυθεν ἐπὶ γῆς καὶ τὴν δι' αὐτὸν καταραθεῖσαν ἅπασαν κτίσιν ἐπευλογῆσαι, ἄκουε νουνεχῶς! πρῶτον μὲν τὴν ψυχὴν ἣν ἀνέλαβεν ἐζώωσε καὶ ἀφθαρτώσας ἐθεοποίησε, τὸ δὲ ἄχραντον αὐτοῦ καὶ θεῖον σῶμα, εἰ καὶ ἐθέωσεν, ἀλλ' ἔτι φθαρτὸν αὐτὸ καὶ ὑλικὸν περιέφερε. Τὸ γὰρ ἐσθίον καὶ πῖνον, τὸ κοπιοῦν καὶ ἰδρῶτας φέρον, τὸ δεσμούμενον καὶ τυπτόμενον, ἐπὶ σταυροῦ τε ἀναρτώμενον καὶ καθηλούμενον, φθαρτὸν ἐστὶ δηλονότι καὶ ὑλικόν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα φθαρτοῦ σώματος ἰδιώματα καθεστήκασιν, ὅθεν καὶ ἀπέθανε καὶ ἐν μνημείῳ κατετέθη νεκρός. Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι ἀφθαρτον, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν, θεῖον πάντη καὶ ἀδύλον, συνανέστησεν· ἔνθεν τοι οὐδὲ τὰς σφραγίδας τοῦ μνήματος ἔλυσεν ἐξελθὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἀκωλύτως εἰσῆρχετο καὶ ἐξῆρχετο. Διατί δὲ οὐκ εὐθὺς σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ὅπερ ἀνέλαβε πνευματικόν καὶ ἀφθαρτον ἀπειργάσατο; Ἐπειδὴ φαγὼν καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐκ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ 25 Θεὸς μὴ φαγεῖν, εὐθὺς μὲν τὸν τῆς ψυχῆς παραβὰς ἀπέθανε θάνατον, τὸν δὲ τοῦ σώματος μετὰ πολλοὺς ὕστερον ἐνιαυτούς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τὸ ἐπιτίμιον δεξαμένην ψυχὴν τῆς τοῦ θανάτου τιμω-

38. Ἰω. 1,12.

39. Α' Κορ. 15,49.

τοὺς ἀνθρώπους ἀπέκτησε, καὶ γίνονται θέσει καὶ χάριτι θεοί, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἦταν· ἔτσι λοιπὸν χαρίζει σ' αὐτοὺς ἐξουσία νὰ γίνουν υἱοὶ Θεοῦ³⁸, γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν καὶ γίνονται πάντοτε ἔτσι καὶ οὐδέποτε παύουν νὰ γίνονται. Κι ἄκου τὸν θεῖο Παῦλο ποὺ παραινεῖ τοῦτο· «καὶ ὅπως ἐφορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γήινου, ἔτσι θὰ φορέσομε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου»³⁹. Αὐτὰ λοιπὸν γιὰ τοῦτα τὰ πράγματα. Ἄς συνεχισθεῖ ὁ ὁμιλῶν λόγος.

- 3 Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν πάντων ἦλθε στὴ γῆ μὲ τὴν σωματικὴ του παρουσία γιὰ ν' ἀναπλάσει καὶ ν' ἀνακαινίσει τὸν ἄνθρωπο, καὶ γιὰ νὰ εὐλογῆσει ὅλην τὴν ἐξ αἰτίας του καταραμένη κτίση, ἄκουε μὲ προσοχή. Πρῶτα βέβαια τὴν ψυχὴ τὴν ὁποία ἀνέλαβε τὴν ἐξωποίησε καὶ ἀφθαρτώνοντάς τὴν τὴν ἐθεοποίησε, ἐνῶ τὸ ἄχραντο καὶ θεῖο του σῶμα, παρ' ὄλο ποὺ τὸ ἐθέωσε, τὸ ἔφερε ἀκόμη φθαρτὸ καὶ ὑλικό. Πράγματι, ἐκεῖνο ποὺ τρώγει, πίνει, κοπιᾶζει καὶ ἰδρώνει, ἐκεῖνο ποὺ δεσμεύεται καὶ τύπτεται, ἐκεῖνο ποὺ ἀναρτήθηκε καὶ καθηλώθηκε στὸν σταυρό, εἶναι φυσικὰ φθαρτὸ καὶ ὑλικό, διότι ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ιδιώματα φθαρτοῦ σώματος, γι' αὐτὸ καὶ ἀπέθανε καὶ νεκρὸς ἐτοποθετήθηκε σὲ μνημεῖο. Μετὰ ὁμως τὴν ἀνάστασι, συνανέστησε κι αὐτὸ τὸ σῶμα ἄφθαρτο, πνευματικὸ καὶ σ' ὄλους θεῖο καὶ αὔλο· καὶ οὔτε μάλιστα ἔλυσε βγαίνοντας τὶς σφραγίδες τοῦ μνήματος⁴⁰, ἀλλὰ καὶ μὲ κλειστὲς τὶς θύρες⁴¹ εἰσερχόταν κι ἐξερχόταν ἀνεμπόδιστα. Γιατί ὁμως δὲν ἀπεργάσθηκε ἀμέσως μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ὁποῖο ἀνέλαβε πνευματικὸ καὶ ἄφθαρτο; Ἐπειδὴ τρώγοντας ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ δένδρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς τὸν διέταξε νὰ μὴ φάγει, ἀμέσως βέβαια μετὰ τὴν παράβασι ἀπέθανε μὲ ψυχικὸ θάνατο, ἐνῶ μὲ σωματικὸ θάνατο ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια· καὶ γι' αὐτὸ ἀνέστησε, ἐξωποίησε καὶ ἐθέωσε πρῶτα τὴν ψυχὴ ποὺ ἐδέχθηκε τὸ ἐπιτίμιο τῆς θανατικῆς τιμωρίας, καὶ κατόπιν ἔκανε τὸ ἴδιο

40. Βλ. Ματθ. 28,2.

41. Ἰω. 20,19.

ρίας πρῶτον ἀνέστησέ τε καὶ ἐζώωσε καὶ ἐθέωσεν, εἴθ' οὕτω τὸ σῶμα, κατὰ τὴν πάλαι ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀποστρέφειν διὰ τοῦ θανάτου εἰς γῆν, τὴν ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπολαβεῖν ὠκονόμησεν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ, τῶν 5 μὲν ἐκεῖσε κατεχομένων ἀγίων τὰς ψυχὰς τῶν αἰωνίων ἐλευθερώσας δεσμῶν ἐξανέστησε καὶ εἰς τόπον ἀναπαύσεως καὶ φωτὸς ἀνεσπέρου κατέταξε, τὰ δὲ σώματα αὐτῶν οὐκέτι, ἀλλ' εἶασεν αὐτὰ ἐν σοροῖς μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

4 Τὸ γοῦν μυστήριον τοῦτο οὐ μόνον τῷ ρηθέντι τρόπῳ γέγονεν 10 ἀπ' ἀρχῆς Χριστοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πάλαι ἀγίων ἐγένετο καὶ μέχρι τοῦ νῦν αἰεὶ γίνεται. Λαμβάνοντες γὰρ τὸ τοῦ Δεσπότη ἡμῶν καὶ Θεοῦ Πνεῦμα, συμμετοχοὶ αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας γινόμεθα· ἐσθίοντες δὲ τὴν παναμώμητον αὐτοῦ σάρκα, τὰ θεῖα λέγω μυστήρια, σύσσωμοι 15 αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς ἐν ἀληθείᾳ ὀλοκλήρως γινόμεθα, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Παῦλός φησιν ὅτι «ὄστοῦν ἐσμεν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ», καὶ πάλιν, ὅτι «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ τῆς θεότητος, ἡμεῖς», δηλονότι πάντες, «ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος». Τοῦτο δὲ γινόμενοι, ὅμοιοι αὐτῷ 20 τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ Δεσπότη ἡμῶν κατὰ χάριν γινόμεθα, ἀνακαινιζόμενοι καὶ ἀνανεούμενοι τὴν ψυχὴν, ἀφθαρτοποιούμενοί τε καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες ἐξανιστάμενοι, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι καταξιώσαντα, βλέποντες καὶ βλεπόμενοι ὑπ' αὐτοῦ οἱ ἀξιοθέντες ὅμοιοι γενέσθαι αὐτῷ, ὡς εἴ τις ἀπὸ μα- 25 κρόθεν πρόσωπον φίλου αὐτοῦ καθορᾷ, καὶ διαλέγεται αὐτῷ καὶ προσομιλεῖ καὶ φωνῆς ἀκούει αὐτοῦ.

5 Οὕτω τοιγαροῦν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι, οἱ πάλαι τε καὶ νῦν πνευματικῶς βλέποντες, οὐ σχῆμα ἢ εἶδος ἢ ἐκτύπωμα βλέπουσιν, ἀλλὰ φῶς ἀσχημάτιστον, ὡς καὶ αὐτοὶ φῶς ἐκ τοῦ φωτὸς 30 Πνεύματος χρηματίζοντες. Τοιοῦτος δὲ ἕκαστος τῶν ἀγίων γινόμενος, οὐχὶ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εὐθὺς ἀφθαρτον καὶ πνευματικὸν

καὶ γιὰ τὸ σῶμα· οἰκονόμησε δηλαδὴ νὰ ἀπολάβει διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀφθαρσία, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὴν παλαιότερη ἀπόφαση ἐπέστρεφε μὲ τὸν θάνατο στὴ γῆ. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ κατέβηκε στὸν ἅδη καὶ ἐλευθερώνοντας ἀπὸ τὰ αἰώνια δεσμὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων ποὺ κρατοῦνταν ἐκεῖ, τὶς ἀνέστησε καὶ τὶς κατέταξε σὲ τόπο ἀναπαύσεως καὶ ἀνεσπέρου φωτός, ἐνῶ τὰ σώματά τους τὰ συγκέντρωσε σὲ σωροὺς μέχρι τὴν κοινὴν ἀνάσταση.

4 Τὸ μυστήριον βέβαια αὐτὸ δὲν ἔγινε σ' ὅλο τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν τρόπο μόνον ποὺ ἐλέχθηκε, ἀλλὰ ἐγίνετο καὶ στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἁγίους καὶ γίνεται πάντοτε μέχρι σήμερα. Διότι λαμβάνοντας τὸ Πνεῦμα τοῦ Δεσπότη καὶ Θεοῦ μας, γινόμαστε συμμέτοχοι τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας του· τρώγοντας ὅμως τὴν παναμώμητη σάρκα του, δηλαδὴ τὰ θεῖα μυστήρια, γινόμαστε πραγματικὰ ἐξ ὀλοκλήρου σύσσωμοι καὶ συγγενεῖς του, σύμφωνα καὶ μ' αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ θεῖος Παῦλος· ὅτι δηλαδὴ «εἴμαστε ὅστοῦν ἀπὸ τὰ ὅστᾱ του καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα του»⁴²· καὶ πάλι· «ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητάς του, ἐμεῖς», δηλαδὴ ὅλοι, «ἐλάβουμε χάρη ἀντὶ χάριτος»⁴³. Ἔτσι λοιπὸν γινόμαστε, καὶ ἐξομοιωνόμαστε μὲ τὸν ἴδιο τὸν φιλόνητο Θεὸ καὶ Δεσπότη μας κατὰ χάριν, ἀνακαινισμένοι καὶ ἀνανεωμένοι στὴν ψυχὴ, ἄφθαρτοι καὶ ἀναστημένοι ὡς ἐκ νεκρῶν ζωντανοί· βλέπομε αὐτὸν ποὺ ἀξιοθήκαμε νὰ γίνομε ὅμοιοί του, ὅπως κάποιος θὰ μπορούσε νὰ ἰδεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ φίλου του ἀπὸ μακριὰ καὶ νὰ διαλεχθεῖ μαζί του καὶ νὰ ὁμιλήσει καὶ ν' ἀκούσει τὴν φωνὴν του.

5 Ἔτσι λοιπὸν οἱ ἀπὸ αἰώνων ἅγιοι, οἱ ὅποιοι βλέπουν πνευματικῶς καὶ παλαιὰ καὶ σήμερα, δὲν βλέπουν σχῆμα ἢ εἶδος ἢ ἀποτύπωμα, ἀλλὰ ἀσχημάτιστο φῶς, ἐπειδὴ κι αὐτοὶ διατελοῦν φῶς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος. Ὄταν λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους γίνει ἔτσι, δὲν γίνεται ἀμέσως καὶ τὸ σῶμα του

43. Ἰω. 1,16. Κολ. 2,9.

γίνεται, ἀλλὰ καθάπερ σίδηρος ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐκπυρούμενος τῆς λαμπρότητος μὲν αὐτοῦ μεταλαμβάνει καὶ τὴν μελανίαν εὐθὺς ἀποβάλλεται, χωριζόμενος δὲ πάλιν τοῦ πυρὸς ψυχρὸς καὶ μέλας καθορᾶται καὶ γίνεται, οὕτω δὴ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀγίων ὑπὸ 5 τῆς ἐνωθείσης τῇ ψυχῇ αὐτῶν χάριτος, ἦτοι τοῦ θείου πυρὸς μεταλαμβάνοντα, ἀγιάζονται καὶ ἐκπυρούμενα διαυγῆ καὶ αὐτὰ γίνονται καὶ πολὺ τῶν ἄλλων σωμάτων διαφορώτερα καὶ τιμιώτερα ἀποκαθίστανται. Ἐπειδὴν δὲ ἡ ψυχὴ ἐξέλθοι καὶ τοῦ σώματος χωρισθῆ, εὐθὺς καὶ αὐτὰ τῇ φθορᾷ παραδίδονται καὶ ἐκ τοῦ κατὰ 10 μικρὸν διαλύονται· τὰ δὲ καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμένουσι, μῆτε ἀφθαρτα μένοντα παντελῶς, μῆτε πάλιν τελείως φθειρόμενα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς φθορᾶς τὰ γνωρίσματα ἐν ἑαυτοῖς διασώζουσιν, εἰς τὴν τελευταίαν ἐξανάστασιν ἀφθαρτωθῆναι τελείως καὶ ἀνακαινισθῆναι τηρούμενα.

6 Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἔπρεπε πρὸ τῆς τῶν κτισμάτων ἀνακαινίσεως τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναστῆσεσθαι καὶ ἀφθαρτωθήσεσθαι σώματα, ἀλλ' ὥσπερ αὕτη παρήχθη πρῶτον ἀφθαρτος, ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος, ὕστερον, οὕτω πάλιν πρῶτον τὴν κτίσιν ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν χρῆ μεταποιηθῆναι, εἴτ' 20 οὖν ἀλλαγῆναι, καὶ οὕτω σὺν αὐτῇ καὶ ἅμα αὐτῇ καὶ τὰ φθαρῆντα σώματα τῶν ἀνθρώπων ἀνακαινισθῆναι, ἵνα καὶ αὐθις πνευματικὸς καὶ ἀθάνατος ὁ ἄνθρωπος γεγωνῶς ἐν ἀφθάρτῳ χωρίῳ καὶ αἰδίῳ καὶ πνευματικῷ κατοικῆ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ἀκουε Πέτρου λέγοντος τοῦ ἀποστόλου· «ἤξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου 25 ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἧ ὄρανοι πυρούμενοι, λυθήσονται καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται», οὐχ ὡς ἀπολλυμένων τούτων, ἀλλ' ὡς ἀναχωνευομένων δηλονότι καὶ ἀναστοιχειουμένων εἰς κρείττονά τε καὶ αἰδιδιον λῆξιν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ρημάτων τοῦ ἀποστόλου, δι' ὧν ἐπιφέρει λέγων· «και-

ἄφθαρτο καὶ πνευματικό· ἀλλὰ, ὅπως ὁ πυρωμένος ἀπὸ τὴν φωτιά σίδηρος λαμβάνει ἀπὸ τὴν λαμπρότητά της κι ἀμέσως ἀποβάλλει τὸ μελανὸ χρῶμα, χωριζόμενος ὅμως πάλι ἀπὸ τὴν φωτιά φαίνεται μαῦρος καὶ γίνεται ψυχρός. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ σώματα τῶν ἁγίων· ὅταν δηλαδή ἡ χάρη ἐνωθεῖ μὲ τὴν ψυχὴ τους καὶ μεταλάβουν τοῦ θείου πυρός, ἀγιάζονται καὶ ἀπὸ τὴν πυρὰ γίνονται κι αὐτὰ διαυγῆ καὶ ἀποκαθίστανται κατὰ πολὺ διαφορώτερα καὶ τιμιώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα σώματα. Ὄταν ὅμως ἡ ψυχὴ βγεῖ καὶ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀμέσως κι αὐτὰ παραδίδονται στὴν φθορὰ καὶ διαλύονται μὲ τὸ παραμικρό. Μερικὰ ὅμως διαμένουν γιὰ πολλοὺς χρόνους οὔτε ἐντελῶς ἄφθαρτα, οὔτε πάλι τελείως φθειρόμενα, ἀλλὰ διασώζουν μέσα τους τὰ γνωρίσματα τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς φθορᾶς, μὲ σκοπὸ ν' ἀφθαρτωθοῦν τελείως καὶ ν' ἀνακαινισθοῦν στὴν τελευταία ἀνάσταση.

- 6 Για ποῖό λόγο ὅμως καὶ γιατί; Διότι δὲν ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνακαίνιση τῶν κτισμάτων ν' ἀναστηθοῦν καὶ ν' ἀφθαρτωθοῦν τὰ ἀνθρώπινα σώματα· ἀλλὰ ὅπως πρώτη ἡ κτίση παρᾶχθηκε ἄφθαρτη κι ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος, ἔτσι πάλι πρέπει πρώτη ἡ κτίση νὰ μεταποιηθεῖ ἀπὸ τὴν φθορὰ στὴν ἀφθαρσία, καὶ κατόπιν μαζὶ καὶ συγχρόνως μ' αὐτὴν ν' ἀλλάξουν καὶ ν' ἀνακαινισθοῦν τὰ φθαρῆντα σώματα τῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ πάλι ὁ ἄνθρωπος, πνευματικὸς κι ἀθάνατος, νὰ κατοικεῖ σὲ ἄφθαρτο, αἰδίο καὶ πνευματικὸ τόπο. Καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθεύει, ἄκουε τὸν ἀπόστολο Πέτρο πὺ λέγει· «θὰ ἔλθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέπτης τὴν νύκτα, ὅπου οἱ οὐρανοὶ θ' ἀνοίξουν πυρούμενοι καὶ θὰ γεννοῦν φλεγόμενα στοιχεῖα»⁴⁴, ὄχι γιὰ νὰ χαθοῦν αὐτοί, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀναχωνευθοῦν καὶ νὰ ἀναστοιχειωθοῦν γιὰ ἀνώτερο καὶ αἰδίο τέλος. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ τὰ ἴδια πάλι τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου μὲ τὰ ὁποῖα συνεχίζει λέγοντας:

44. Β' Πέτρ. 3,10.

νοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν». Κατὰ ποῖον καὶ τίνος ἐπάγγελμα; Κατὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ πάντως καὶ Θεοῦ ἡμῶν τοῦ εἰπόντος· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Παρέλευσιν 5 τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἐναλλαγὴν αὐτοῦ εἰρηκῶς, κἂν γὰρ ὁ οὐρανός, φησὶν, ἀλλαγῆσεται, ἀλλ' οἱ ἐμοὶ λόγοι τὸ ἀναλλοίωτον καὶ πάγιον ἔξουσι. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ προανανέκραγεν οὕτως εἰπὼν· «καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι». Τί τοίνυν τῶν λόγων τούτων σαφέστερον γένοιτ' ἄν;

7 Ἄλλὰ σκοπήσωμεν πῶς ἡ κτίσις ἀνακαινισθῆναι καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῆσεται κάλλος.

δ'. Πῶς αὐθις ἡ κτίσις μέλλει πᾶσα ἀνακαινισθῆναι καὶ γενέσθαι καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον.

1 Καινοὺς τοιγαροῦν οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν ἐπαγγελιαμένου αὐτοῦ, οὐδεὶς ἀντερεῖ τῶν πιστῶν· οὐδὲ μὴν ἄρα τῷ Κυρίῳ ταῦτα 15 λέγοντι ἀπιστήσει. Καθάπερ γὰρ τὰ ἡμέτερα λυόμενα σώματα οὐκ εἰς τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς εἶναι χωρεῖ, ἀλλὰ πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνακαινίζεται, οὕτω δὴ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, ἡγουν πᾶσα ἡ κτίσις, ἀνακαινισθῆσεται καὶ ἐλευθερωθῆσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς· καὶ συμμεθέξει τὰ στοι- 20 χεῖα ταῦτα μεθ' ἡμῶν τῆς ἐκεῖθεν λαμπρότητος καὶ ὄν τρόπον

«καὶ θὰ προσδοκοῦμε καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴ γῆ κατὰ τὴν ἐπαγγελία αὐτοῦ»⁴⁵. Σύμφωνα μὲ ποιόν καὶ τίνος ἐπάγγελμα; Κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μας ὅπως δὴποτε, ὁ ὁποῖος εἶπε, «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὁμως δὲν θὰ παρέλθουν»⁴⁶. Παρέλευση τοῦ οὐρανοῦ ἐννοεῖ τὴν ἀλλαγὴ αὐτοῦ, διότι ὁ οὐρανὸς, λέγει, θ' ἀλλάξει, ἀλλὰ οἱ λόγοι μου θὰ μένουν ἀναλλοίωτοι καὶ πάγιοι. Πράγματι, αὐτὸ ἀνέκραξε ὁ προφήτης Δαυὶδ ὅταν εἶπε, «καὶ σὰν περιβόλι θὰ τοὺς ξετυλίξεις καὶ θὰ ἀλλάξουν· ἐσὺ ὁμοῦ παραμένεις ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ἐκλείψουν»⁴⁷. Τί θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ γίνεῖ σαφέστερο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους;

7 Ἄλλὰ ἅς ἐξετάσομε πῶς θ' ἀνακαινισθεῖ ἡ κτίσις καὶ πῶς θὰ ἀποκατασταθεῖ στὸ ἀρχαῖο κάλλος.

δ. Πῶς πάλι πρόκειται, κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστολο, νὰ ἀνακαινισθεῖ ὅλη ἡ κτίσις καὶ νὰ γίνουν καινοὶ οὐρανοὶ καὶ καινὴ γῆ.

1 Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐπαγγέλεται καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴ γῆ, κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δὲν ἀντιλέγει· οὔτε βέβαια θ' ἀπιστήσῃ στὸν Κύριο ποὺ λέγει αὐτὰ. Διότι, ὅπως τὰ δικά μας σώματα διαλυόμενα δὲν πηγαίνουν στὴν ἀπόλυτη ἀνυπαρξία, ἀλλὰ ἀνακαινίζονται πάλι διὰ τῆς ἀναστάσεως, ἔτσι καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα τὰ δικά της, δηλαδὴ ὅλη ἡ κτίσις, θ' ἀνακαινισθεῖ καὶ θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς φθορᾶς⁴⁸· καὶ θὰ συμμετάσχουν αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μαζὶ μ' ἐμᾶς στὴν ἀπὸ

46. Ματθ. 24,35.

47. Ψαλμ. 101, 27-28.

48. Ρωμ. 8,21.

ἅπαντας ἡμᾶς τὸ πῦρ δοκιμάσει, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, οὕτω καὶ ἡ κτίσις πᾶσα διὰ πυρὸς ἀνακαινισθήσεται. Καὶ τοῦτο, δι' ὧν ὁ ἀπόστολος Πέτρος γράφει, μαθεῖν ἔστιν· «ἤξει» γάρ, φησὶν, «ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἧ ὁὐρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται». Ὁρᾷς πῶς διὰ πυρὸς λέγει τὰ πάντα ἀναχωνευθήσεσθαι καὶ ἀλλοιωθήσεσθαι; Διὸ καὶ ἐπιφέρων φησί· «τούτων οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις;». Λυθήσονται δὲ ἄρα πῶς;
 10 Ὡσπερ σκεῦος χαλκοῦν πεπαλαιωμένον, ρυπωθὲν καὶ ἀχρειωθὲν ὑπὸ ἰοῦ, τῷ πυρὶ παραδίδοται ὑπὸ τοῦ τεχνίτου καὶ οὕτως ἀναχωνευόμενον καινὸν ὑπ' αὐτοῦ πάλιν κατασκευάζεται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ κτίσις, ἐπεὶ ἐπαλαιώθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐρρυπώθη, ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων διὰ πυρὸς λυθήσεται,
 15 εἴτ' οὖν ἀναχωνευθήσεται καὶ ἀναστοιχειωθήσεται καὶ λαμπρὰ καὶ καινότερα ἀσυγκρίτως τῆς νυνὶ ὄρωμένης γενήσεται.

2 Οὕτω δὲ περὶ τούτων τοῦ ἀποστόλου γράψαντος Πέτρου, μετ' ὀλίγα πάλιν φησί· «διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες σπουδάσατε ἄσπιλοι εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἠγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἔστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν».
 25 Τοῦτο δὲ οὐχ οἱ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν οἱ πλεῖστοι ἢ καὶ οἱ πάντες σχεδὸν εἰπεῖν πάσχομεν ἐξ ἀγνοίας, πάντα συγχέοντες,

49. Α' Κορ. 3,13.

50. Β' Πέτρ. 3,10.

έκεῖ λαμπρότητα, καὶ ὅπως ὅλοι ἐμεῖς θὰ δοκιμάσομε τὸ πῦρ⁴⁹, κατὰ τὸν θεῖο ἀπόστολο, ἔτσι καὶ ὅλη κτίση θ' ἀνακαινισθεῖ διὰ τοῦ πυρός. Καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ μάθομε ἀπὸ ὅσα ὁ ἀπόστολος Πέτρος γράφει: «θὰ ἔλθει», λέγει, «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέπτῃς τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποία οἱ οὐρανοὶ θ' ἀφανισθοῦν παταγωδῶς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως θὰ διαλυθοῦν στὴν φωτιά καὶ ἡ γῆ μαζὶ μὲ τὰ εὐρισκόμενα σ' αὐτὴν θὰ κατακαεῖ»⁵⁰. Βλέπεις πῶς λέγει ὅτι τὰ πάντα θ' ἀναχωνευθοῦν καὶ θ' ἀλλοιωθοῦν διὰ τοῦ πυρός; Γι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει λέγοντας: «ἀφοῦ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ θὰ διαλυθοῦν, πῶς πρέπει νὰ εἴμαστε ἐμεῖς στὶς ἅγιες ἀναστροφές κι εὐσέβειες;»⁵¹. Κὰ πῶς ἄραγε θὰ διαλυθοῦν; Ὅπως ἓνα χάλκινο παλαιὸ σκεῦος, ποὺ μολύνθηκε καὶ ἀχρηστεύθηκε ἀπὸ ἰό, παραδίδεται ἀπὸ τὸν τεχνίτη στὴν φωτιά κι ἔτσι ἀναχωνευόμενο κατασκευάζεται ἀπ' αὐτὸν πάλι καινούργιο, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ κτίση, ἐπειδὴ ἐπαλαιώθηκε κι ἐμολύνθηκε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας, θὰ διαλυθεῖ διὰ πυρός ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τῶν ὅλων, ἔπειτα θ' ἀναχωνευθεῖ, θ' ἀναστοιχειωθεῖ καὶ θὰ γίνῃ λαμπρὴ καὶ ἀσυγκρίτως καινότερη ἀπὸ αὐτὴν ποὺ φαίνεται τώρα.

- 2 Γράφοντας ὁμοῦς ἔτσι γι' αὐτὰ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, μετὰ ἀπὸ λίγο συνεχίζει πάλι: «γι' αὐτὸ, ἀγαπητοί, προσδοκῶντας αὐτὰ φροντίσατε νὰ εὐρεθεῖτε ἄσπιλοι ἐν εἰρήνῃ καὶ θεωρήσατε τὴν μακροθυμία τοῦ Κυρίου μας ὡς σωτηρία, ὅπως καὶ ὁ ἀγαπητὸς μας ἀδελφὸς Παῦλος ἔγραψε σ' ἐσᾶς κατὰ τὴν σοφία ποὺ τοῦ δόθηκε: ὅπως ἐπίσης ἐλάλησε σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιστολές του γι' αὐτὰ, ὅπου μερικὰ εἶναι δυσνόητα, καὶ τὰ ὁποῖα οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι διαστρεβλώνουν, ὅπως κάνουν καὶ γιὰ τὶς ὑπόλοιπες γραφές, γιὰ δικὴ τους ἀπώλεια»⁵². Αὐτὸ ὄχι μόνον οἱ τότε, ἀλλὰ καὶ σήμερα οἱ περισσότεροι ἢ καὶ ὅλοι σχεδὸν τὸ παθαίνομε ἀπὸ ἄγνοια, συγχέοντας τὰ πάντα, δια-

51. Β' Πέτρ. 3,11.

52. Β' Πέτρ. 3,14-16.

πάντα τὰ τῆς θείας Γραφῆς πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν στρεβλοῦν-
τες, ἤγουν παρερμηνεύοντες, συνηγόρους οἶονεὶ τῶν ἰδίων παθῶν
καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀπωλείας ἡμῶν σπουδάζοντες ἔχειν
καὶ ποιεῖν τὰς θείας Γραφάς.

3 Ἄλλ' ἴδωμεν τί καὶ Παῦλος ὁ θεϊὸς φησι περὶ τῆς κτίσεως καὶ
τοῦ ταύτης ἀνακαινισμοῦ· εἰπὼν τοίνυν, «λογίζομαι ὅτι οὐκ ἄξια
τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς», ἐπήγαγεν· «ἢ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσε-
ως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται». «Ἀποκα-
10 ραδοκίαν» τὴν προσδοκίαν, τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν φησὶν, «ἀπο-
κάλυψιν» δὲ τὴν ἐν τῇ ἀναστάσει φανέρωσιν· ἐν ταύτῃ γὰρ διὰ
τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ παρουσίας φανερωθῆναι δεῖ τοὺς υἱοὺς
τοῦ Θεοῦ καὶ φανῆναι τὸ κάλλος αὐτῶν καὶ αὐτοὺς ὄλους οἰοί
εἶσι, καθὼς γέγραπται· «τότε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος»,
15 οἱ τοῦ δικαίου Θεοῦ υἱοὶ δηλονότι. Ἴνα δὲ μὴ ὑπολάβῃς ἑτέραν
τινὰ κτίσιν τὸν θεῖον λέγειν ἀπόστολον, ἐπιφέρων φησί· «τῇ γὰρ
ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαν-
τα, ἐπ' ἐλπίδι».

4 Ὅρᾳς ὅπως οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἔφθην εἰπὼν ὅτι οὐκέτι δουλεῦ-
20 σαι τῷ παραβάντι Ἀδὰμ ἢ κτίσις ἐβούλετο, τοῦτον ἰδοῦσα ἐκπε-
πτωκότα τῆς θείας δόξης ὡς προσκεκρουκότα Θεῷ τῷ αὐτοῦ
ποιητῇ· Διὰ δὴ τοῦτο, πρὸ καταβολῆς κόσμου τὴν ἐκ παλιγγενε-
σίας αὐτοῦ σωτηρίαν ὁ Θεὸς προορίσας, ὑπέταξεν αὐτῷ τὴν κτί-
σιν, καταρασάμενος ταύτην ἵνα, φθαρτῷ γενομένῳ τῷ δι' ὃν πα-
25 ρήχθη ἀνθρώπῳ, φθαρτὴ καὶ αὐτὴ γένηται, ὡς ἂν φθαρτὴν αὐτῷ
τὴν τροφήν ἐτησίως παρέχῃ· ὅποταν δὲ ἀνακαινίσῃ τὸν ἀνθρω-
πον καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ πνευματικὸν αὐτὸν ἀπεργά-

στρεβλώνοντας, δηλαδή παρερμηνεύοντας ὅλη τὴν θεία Γραφή πρὸς ἀπώλειά μας, φροντίζοντας νὰ ἔχομε καὶ νὰ κάνομε τὶς θεῖες Γρεφές συνηγόρους τῶν ἰδικῶν μας παθῶν, τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀπώλειάς μας.

3 Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμε τί λέγει ὁ θεῖος Παῦλος γιὰ τὴν κτίση καὶ τὸν ἀνακαινισμό της· λέγει λοιπὸν, «σκέπτομαι ὅτι δὲν εἶναι ἰσάξια τὰ σημερινὰ παθήματα μὲ τὴν δόξα ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ» καὶ συνεχίζει· «διότι ὁ πόθος τῆς κτίσεως περιμένει μὲ λαχτάρια τὴν ἀποκάλυψη τῆς δόξας τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ»⁵³. Ὡς «ἀποκαταδοκία» ἐννοεῖ τὴν προσδοκία, τὴν σφοδρὴ ἐπιθυμία, ἐνῶ «ἀποκάλυψη» τὴν φανέρωση κατὰ τὴν ἀνάσταση· πράγματι, κατ' αὐτὴν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ θὰ φανερωθοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ φανεῖ τὸ κάλλος τους καὶ ὅλοι αὐτοὶ ποιοὶ εἶναι⁵⁴, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «τότε θὰ λάμπουν οἱ δίκαιοι ὅπως ὁ ἥλιος»⁵⁵, δηλαδή οἱ υἱοὶ τοῦ δικαίου Θεοῦ. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι ὁ θεῖος ἀπόστολος ὁμιλεῖ γιὰ κάποια ἄλλη κτίση, συνεχίζει λέγοντας· «διότι ἡ κτίση ὑποτάχθηκε στὸν ἀφανισμό, ὄχι ἐκουσίως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς θελήσεως αὐτοῦ ποὺ τὴν ὑπέταξε, πάντοτε μὲ τὴν ἐλπίδα»⁵⁶.

4 Βλέπεις πῶς δὲν εἶπα μόλις πρὸ ὀλίγου σκοπίμως ὅτι ἡ κτίση δὲν ἤθελε πλέον νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν παραβάτη Ἀδάμ, ἀφοῦ τὸν εἶδε νὰ ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν θεία δόξα, ἐπειδὴ συγκρούσθηκε μὲ τὸν Θεὸ τὸν δημιουργό του; Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Θεὸς προόρισε πρὸ καταβολῆς κόσμου τὴν διὰ παλιγγενεσίας σωτηρία του, καὶ ὑπέταξε σ' αὐτὸν τὴν κτίση καὶ τὴν καταρᾶσθηκε, ὥστε, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος, χάριν τοῦ ὁποίου ἐπλάσθηκε, ἔγινε φθαρτός, νὰ γίνῃ κι αὐτὴ φθαρτὴ, καὶ νὰ τοῦ παρέχει ἐτησίως φθαρτὴ τὴν τροφή. Ὅταν ὁμοίως ἀνακαινίσῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀπεργασθεῖ ἀφθαρτο, ἀθάνατο καὶ πνευματικό, τότε κι

54. Βλ. Α' Ἰω. 3,2.

55. Ματθ. 13,43.

56. Ρωμ. 8,20.

σηται, τηνικαῦτα καὶ αὐτὴν ὄλην τὴν κτίσιν, φημί, σὺν αὐτῷ ἀλλοιώσει καὶ ἀίδιον καὶ ἄῤῥον ταύτην ἀποτελέσει· τοῦτο γὰρ δι' ὧν εἶπεν ἐδήλωσεν· «τῇ γὰρ ματαιότητι», φησίν, «ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι». Οἷόν, 5 οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς, φησί, τῇ ἀνθρωπότητι ὑπετάγη, οὐχ ἔκουσα εἰς φθορὰν μετήχθη καὶ φθαρτοὺς προφέρει καρποὺς καὶ βλαστάνει ἀκάνθας ὁμοῦ καὶ τριβόλους, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ πειθαρχοῦσα προστάζει τοῦ ἐπ' ἐλπίδι πάλιν ἀνακαινίσεως ταῦτα διορισμένου. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι σαφέστερον βουληθεὶς ἔφη· «Καὶ γὰρ καὶ 10 αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ».

5 Εἶδες πῶς οὐκ ἀπεικὸς εἶπομεν ὅτι καὶ ἡ κτίσις αὕτη ἀφθαρτος πᾶσα τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς παραδείσου τάξιν παρήχθη παρὰ Θεοῦ, καταραθεῖσα δὲ εἰς φθορὰν καὶ δουλείαν μετήχθη, τῇ μα- 15 ταιότητι τῶν ἀνθρώπων ὑποταγεῖσα; Ὅρα δὲ καὶ οἶα ἔσται ἡ ἐσχάτη λαμπρότης αὐτῆς.

ε'. Ὅποία ἔσται καὶ ἡ ἐσχάτη λαμπρότης
τῆς κτίσεως.

1 Τοιγαροῦν καὶ ἀνακαινιζομένη, οὐχὶ οἶα ἐξ ἀρχῆς παρήχθη τοιαύτη καὶ αὐθις γενήσεται, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ, καθάπερ σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ὡς τὸ λόγιον, καὶ ἐγείρεται σῶμα οὐχ οἷον τὸ 20 τοῦ πρωτοπλάστου πρὸ τῆς παραβάσεως ἦν, ὑλικὸν δηλαδὴ καὶ αἰσθητὸν καὶ τρεπτόν, δεόμενον τροφῆς αἰσθητῆς, ἀλλὰ ἐγείρε-

57. Ρωμ. 8,20. •

58. Ρωμ. 8,21.

ὄλην αὐτὴν τὴν κτίση, λέγω, θὰ τὴν ἀλλοιώσει μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ θὰ τὴν καταστήσει αἴδια καὶ αὐλή. Πράγματι, αὐτὸ ἐδήλωσε ὁ ἀπόστολος μ' αὐτὰ πού εἶπε· «ἐξ αἰτίας τῆς ματαιότητος», λέγει, «ὑποτάχθηκε ἡ κτίση, ὄχι ἐκουσίως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς θελήσεως αὐτοῦ πού τὴν ὑπέταξε πάντοτε μὲ τὴν ἐλπίδα»⁵⁷. Ἔτσι ἡ φύση, λέγει, δὲν ὑποτάχθηκε μόνη τῆς στὴν ἀνθρωπότητα, οὔτε μεταφέρθηκε ἐκουσίως στὴν φθορὰ καὶ προσφέρει φθαρτοὺς καρποὺς καὶ βλαστάνει ἀγκάθια μαζὶ καὶ τριβόλια, ἀλλ' ἐπειθάρχησε στὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὰ ἀνέθεσε πάλι στὴν ἐλπιδοφόρα ἀνακαίνιση. Αὐτὸ ἐπιθυμώντας νὰ τὸ διασαφηνίσει, εἶπε· «ἔτσι κι' αὐτὴ ἡ κτίση θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς φθορᾶς στὴν ἐλευθερία τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁵⁸.

- 5 Εἶδες ὅτι δὲν εἶπαμε ἀταίριαστα ὅτι κι' αὐτὴ ἡ κτίση παράχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατ' ἀρχὰς ὅλη ἄφθαρτη καὶ σὲ τάξη παραδείσου, ὅταν ὅμως ἐδέχθηκε τὴν κατὰρα μετέπεσε στὴν φθορὰ καὶ δουλεία, ὑποταγμένη ἀπὸ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων; Κοίταξε ὅμως καὶ ποιά θὰ εἶναι ἡ ἐσχάτη λαμπρότητᾶ τῆς.

**ε. Ποιά θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐσχάτη λαμπρότητα
τῆς κτίσεως.**

- 1 Ἀνακαινιζόμενη λοιπὸν ἡ κτίση, δὲν θὰ γίνει πάλι τέτοια πού παράχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ θὰ συμβεῖ ὅ,τι καὶ μὲ τὸ σῶμα. Σπείρεται σῶμα ψυχικό⁵⁹, ὅπως γράφει τὸ λόγιό, ἀλλὰ ἀνεγείρεται σῶμα ὄχι ὅπως ἦταν τοῦ πρωτοπλάστου πρὸ τῆς παραβάσεως, ὑλικὸ δηλαδή, αἰσθητό, μεταβλητό,

59. Α' Κορ. 15,44. Ψυχικὸ ἐδῶ σημαίνει 'ζωϊκό'.

σῶμα πνευματικὸν ὄλον καὶ ἄτρεπτον, οἷον τὸ τοῦ Δεσπότητος ἡμῶν καὶ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦν, τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ δηλονότι καὶ πρωτοτόκου ἡμῶν γενομένου ἐκ τῶν νεκρῶν, κατὰ πολὺ διαφέρον ἐκείνου, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ κτίσις ἅπασα θείῳ
 5 γενήσεται νεύματι οὐχ οἷα παρήχθη, ὑλική τε καὶ αἰσθητή, ἀλλ' εἰς ἄϋλον καὶ πνευματικὸν ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ μεταποιηθήσεται οἰκητήριον. Ἄλλως τε δὲ καὶ καθὼς ὁ θεῖος Παῦλός φησιν ὅτι «πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα ἐν ἀτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ», οὕτω καὶ ἡ κτί-
 10 σις ὑπὸ τοῦ θεοῦ φλεχθεῖσα πυρὸς ἀλλοιωθήσεται, ὡς ἂν καὶ τὸ προφητικὸν πληρωθήσεται λόγιον τὸ οὕτω φάσκον· «δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν», οὐκ αἰσθητὴν πάντως (πῶς γάρ, οἱ πνευματικοὶ χρηματίζοντες;), ἀλλὰ πνευματικὴν πᾶσαν καὶ ἄϋλον, ἵνα οἱ ἀσώματα κεκτημένοι τὰ σώματα καὶ ὑπὲρ αἴσθησιν ἐν αἰσθή-
 15 σει γενόμενοι, καὶ ἀπερίγραπτοι ἐν ἀπεριγράπτοις ὄντες οἱ περιγραπτοί, ἄξιον ἔχωσι τῆς ἑαυτῶν δόξης κατοικητήριον.

2 Τοιγαροῦν καὶ νόει μοι ἄρτι κόσμον πνευματικὸν καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμῶν αἴσθησιν πέλοντα. Τὸ οὖν ὑπὲρ αἴσθησιν ὄν καὶ πνευματικὸν χρηματίσαν ἀληπτόν ἐστι πάντως τὸ καθ' ἡμᾶς καὶ ἀόρατον·
 20 τὸ δὲ μῆτε ὀρώμενον, μῆτε ὄλως κρατοῦμενον, πῶς κἂν ὄλως ἔσται περιοριστὸν παρ' ἡμῖν, ἢ τίς εἴφρονῶν τοῦτο εἶποιεν; Οὐδεὶς οὐδαμῶς. Τοιοῦτος τοίνυν ἐστὶν ἡμῖν καὶ ὁ περὶ τῶν ἀγγέλων λόγος. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἶονεὶ σωματοὶ πῶς εἰσι καὶ περιγραπτοὶ τῇ ἀύλῳ καὶ ἀσωμάτῳ φύσει συγκρινόμενοι τῆς θεότη-
 25 τος, καθὼς γέγραπται· «σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια», ὑλικὰ μὲν ταῦτα, ἄϋλα δὲ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς· καὶ ἀλλαχοῦ· «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Ἐπεὶ οὖν λειτουργικὰ εἰσι πνεύματα καὶ οἱ νόες οἱ

60. Κολ. 1,18.

61. Α' Κορ. 15,21.

62. Ψαλμ. 36,29.

πού ἔχει ἀνάγκη αἰσθητῆς τροφῆς, ἀλλὰ ἀνεγείρεται σῶμα ὀλόκληρο πνευματικὸ καὶ ἀμετάβλητο, ὅπως ἦταν τὸ τοῦ Δεσπότη μας καὶ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀνάσταση, τοῦ δευτέρου δηλαδὴ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος ἔγινε πρωτότοκός μας ἀπὸ τοὺς νεκρούς⁶⁰, διαφέροντας κατὰ πολὺ ἀπὸ τὸν πρῶτο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ κτίσις θὰ γίνῃ ὀλόκληρη μὲ θεῖο νεῦμα ὄχι ὅπως παράχθηκε, ὑλικὴ δηλαδὴ καὶ αἰσθητὴ, ἀλλὰ κατὰ τὴν παλιγγενεσία θὰ μεταποιηθεῖ πάνω ἀπὸ κάθε αἴσθησις σὲ αἴθετο καὶ πνευματικὸ κατοικητήριον. Ἄλλωστε, ὅπως λέγει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, «ὄλοι δὲν θὰ κοιμηθοῦμε, ὄλοι ὅμως θὰ ἀλλάξομε ἀτομικὰ, σὲ ριπὴ ὀφθαλμοῦ»⁶¹, ἔτσι καὶ ἡ κτίσις φλεγόμενη ἀπὸ τὸ θεῖο πῦρ θὰ ἀλλοιωθεῖ, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ καὶ ὁ προφητικὸς λόγος πού λέγει· «οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆ»⁶², ὄχι πάντως αἰσθητὴ (διότι πῶς θὰ ἦταν δυνατό, ἐφ' ὅσον θὰ εἶναι πνευματικοί;) ἀλλὰ ὀλόκληρη πνευματικὴ καὶ αἴθετο· ἔτσι ὥστε αὐτοὶ πού κατέχουν ἀσώματα σῶματα καὶ ἔγιναν σὲ αἴσθησις ὑπὲρ αἴσθησις καὶ εἶναι ἀπερίγραπτοι σὲ ἀπερίγραπτα οἱ περιγραπτοί, νὰ ἔχουν κατοικητήριον ἄξιο τῆς δόξας τους.

- 2 Ἔτσι λοιπὸν τώρα σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πνευματικὸ τὸν κόσμον, νὰ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν αἴσθησίν μας. Ἐκεῖνο πού εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ αἴσθησις καὶ διατελεῖ πνευματικὸ εἶναι πάντως ἀκατάληπτο καὶ ἀόρατο γιὰ μᾶς· ἐκεῖνο ὅμως πού οὔτε φαίνεται, οὔτε καθόλου κρατεῖται, πῶς θὰ περιοριζόταν τελείως ἀπὸ μᾶς, ἢ ποιὸς λογικῶς σκεπτόμενος θὰ τὸ ὑποστήριζε αὐτό; Κανεῖς ποτέ. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι σ' ἐμᾶς καὶ ὁ λόγος γιὰ τοὺς ἀγγέλους. Πράγματι, κι αὐτοὶ ὡς κάπως σωματικοί, εἶναι καὶ περιγραπτοί, συγκρινόμενοι μὲ τὴν αἴθετο καὶ ἀσώματη φύσις τῆς θεότητος, ὅπως ἔχει γραφεῖ· «σώματα ἐπουράνια καὶ σῶματα ἐπίγεια»⁶³, ὑλικά αὐτά, καὶ αἴθετα ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ ἐμᾶς. Κι ἄλλοῦ, «ἐκεῖνος πού κάνει τοὺς ἀγγέλους τοῦ πνεύματος καὶ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ φλόγα πυρός»⁶⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ

63. Α' Κορ. 15,40.

64. Ψαλμ. 103,4.

ἐπουράνιοι εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ Παύλῳ τῷ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων, ὅτε πάντως ἄγγελος θεῖος ἄνωθεν καταπεμφθῆ ἔκ Θεοῦ τῷ θείῳ λειτουργήσων προστάγματι ἐπὶ τῆς γῆς, τὰς μὲν οὐρανίους χοροστασίας κατα-
 5 λιμπάνει, πρὸς δὲ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἡμᾶς ὁμολογουμένως γίνεται. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτω δοκεῖ τῇ καταλήψει τῆς ἀληθείας, περιγραφτὸς ἐν τούτῳ ὧν δείκνυται καὶ περιοριστός· πρὸς γὰρ ἐκείνην τὴν θεῖαν καὶ ἄκτιστον φύσιν, τὴν ἀσώματον πάντη καὶ ἀπερίγρα-
 πτον, κτιστοὶ καὶ περιγραφτοὶ πέλουσι, πρὸς δὲ τὴν ἡμετέραν καὶ
 10 πάντη ἀσώματοι, ἄληπτοι καὶ ἀόρατοι.

3 Τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ ψυχῆς ἡμῖν λόγος. Θεῷ γὰρ τῷ φύσει ἀσωμάτῳ καὶ ἀγγέλοις συγκρινομένη, σωματὴ πῶς οἶονεῖ ἐστὶ καὶ περιγραφτὴ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ δεσμεῖν δυναμένῳ ταύτην καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι σὺν τῷ σώματι εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν πυρός, αἰ-
 15 σθήσει δὲ καὶ ὄψει βροτεῖα πάντη ἀσώματός τε καὶ ἀκατάληπτος, μὴ δυναμένη περιγραφῆναι τόποις ἢ χωρίοις αἰσθητοῖς τὸ καθόλου. Καὶ θαυμάση μηδεὶς ταῦτα ἀκούων, ἐννοούμενος ὅπως καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἀοράτως εἰσέρχεσθαι καὶ ἐξέρχεσθαι γίνεται τοὺς ἀσωμάτους ἀγγέλους, τῷ αὐτῷ δὲ τρόπῳ καὶ τὰς
 20 ψυχὰς λαμβάνειν αὐτοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀκουέτω τοῦ Κυρίου λέγοντος· «ἐν τῇ ἀναστάσει», φησί, «τῶν δικαίων, οὐτε γαμοῦσιν, οὐτε ἐγκαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ», καὶ Παύλου· «σπείρεται» λέγοντος «σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν», κάκειθεν ἀκριβῶς μανθανέτω, ὅτι τὰ σῶματα
 25 ἡμῶν πνευματικὰ καὶ οἷον εἰπεῖν τῶν ἀγγέλων παρόμοια μέλλουσι γενέσθαι, ἀνισταμένων ἀπὸ νεκρῶν. Εἰ γὰρ ψυχικὰ σπείρονται

65. Ἐβρ. 1,14.

66. Ματθ. 10,28.

ἐπουράνιοι νόες εἶναι λειτουργικὰ πνεύματα ἀποστελλόμενα σὲ διακονία⁶⁵, ὅπως φαίνεται στὴν ἀλήθεια καὶ στὸν Παῦλο τὸν μυσταγωγὸ αὐτῶν, ὅταν πάντως σταλθεῖ ἀπὸ ἐπάνω θεῖος ἄγγελος ἐκ Θεοῦ γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖο πρόσταγμα στὴν γῆ, ἐγκαταλείπει βέβαια τὶς οὐράνιες χοροστασίες, καταγίνεται ὅμως ὁμολογουμένως μὲ τὰ ἐγκόσμια καὶ μ' ἐμᾶς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἔτσι φαίνεται τοῦτο σύμφωνα μὲ τὴν κατανόηση τῆς ἀληθείας, εἶναι περιγραφτὸς κατὰ τοῦτο καὶ φαίνεται καὶ περιοριστὸς· πράγματι, γιὰ ἐκείνη τὴν θεία καὶ ἄκτιστη φύση, τὴν σὲ ὄλους ἀσώματη καὶ ἀπερίγραπτη εὐρίσκονται κτιστοὶ καὶ περιγραφτοί, γιὰ τὴν δική μας ὅμως εὐρίσκονται ἐντελῶς ἀσώματοι, ἀκατάληπτοι καὶ ἀόρατοι.

- 3 Παρόμοιος εἶναι σ' ἐμᾶς καὶ ὁ λόγος γιὰ τὴν ψυχή. Πράγματι, συγκρινόμενη μὲ τὸν φύσει ἀσώματο Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, εἶναι κάπως σωματικὴ καὶ περιγραφτὴ· ἀλλὰ μόνο γιὰ ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν δεσμεύει καὶ ἔχει ἐξουσία νὰ τὴν βυθίσει μαζί μὲ τὸ σῶμα στὴν γέεννα τοῦ πυρός⁶⁶. Ὅμως γιὰ τὴν ἀνθρώπινη αἴσθηση καὶ ὄψη εἶναι ἐντελῶς ἀσώματη καὶ ἀκατάληπτη, χωρὶς καθόλου νὰ μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ σὲ αἰσθητοὺς τόπους καὶ χώρους. Καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀπορήσει ἀκούγοντας αὐτά, σκεπτόμενος ὅτι καὶ μὲ κλειστὲς τὶς θύρες μποροῦν ἀοράτως οἱ ἀσώματοι ἄγγελοι νὰ εἰσέρχονται καὶ νὰ ἐξέρχονται, καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ παίρνουν τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἄκουε τὸν Κύριο ποὺ λέγει, «στὴν ἀνάστασι», λέγει, «τῶν δικαίων, οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται, ἀλλὰ εἶναι ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁶⁷, καὶ τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «σπείρεται σῶμα ψυχικό, ἐγείρεται σῶμα πνευματικό»⁶⁸. Ἀπὸ ἐδῶ μάθε ἀκριβῶς ὅτι τα σῶματά μας γίνονται πνευματικὰ καὶ θὰ ἔλεγα ὅτι πρόκειται νὰ γίνουν παρόμοια μὲ τῶν ἀγγέλων, ὅταν ἀνεγερθοῦν ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἔτσι, ἐὰν σπείρονται ψυχικά⁶⁹ καὶ ἐγείρο-

67. Ματθ. 22,30.

68. Α' Κορ. 15,44.

69. Ὁ ὁρος ψυχικός ἐδῶ σημαίνει βιολογικός, σωματικός.

καὶ πνευματικὰ ταῦτα ἐγείρονται, ὡς τὸ λόγιον, καὶ εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι ὀφείλομεν ὡς Θεοῦ ἄγγελοι, καθὰ καὶ ὁ Κύριος εἶρηκε, δηλονότι ὁμοιοὶ αὐτοῖς, εἰ καὶ μὴ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ ἐσόμεθα. Σωματικοὺς δὲ αὐτοὺς ὡς πρὸς Θεὸν φημι, ὡς δὲ 5 πρὸς ἡμᾶς ἀϋλοὺς καὶ ἀοράτους· εἰ δὲ τοῦτο πολλῶ μᾶλλον αἰ ψυχὰι κατὰ τον ἀποδοθέντα ὄρον καὶ νόμον τῆς εἰρημένης συγκρίσεως.

4 Τοιούτων τοίνυν γινομένων ἡμῶν ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε, ποία τοῦ λοιποῦ χρεία τοῖς οὕτω πνευματικοῖς γε-
10 νομένοις καὶ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν τὴν ἐνταῦθα, τοῖς ὡς ἀγγέλοις οὐσι Θεοῦ, εἰ καὶ μὴ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, αἰσθητῆς ὄλως γαίας καὶ κατοικίας; Ἀξία δὲ ἀγγέλων Θεοῦ καὶ στάσις καὶ ἔφεσις τὸ ἐλλάμπεσθαι ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτὸς ὡς φῶτα δευτέρα, τὸ βλέπειν τὴν δόξαν καὶ λαμπρότητα
15 αὐτοῦ τοῦ ἀπροσίτου καὶ ἀπείρου φωτὸς καὶ ἀπολαύειν τῆς ἀφράστου καὶ τρισυποστάτου θεότητος. Ἡ γὰρ ἅπασα κτίσις, ὡς εἶρηται μοι πολλάκις, ἀνακαινισθεῖσα, σὺν αὐτῷ παραδείσω ὄλη γενομένη πνευματικῆ, εἰς ἄϋλον καὶ ἄφθαρτον, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀίδιον καὶ νοερὸν μετασκευασθήσεται οἰκητήριον. Καὶ οὐρανὸς
20 μὲν ἀσυγκρίτως λαμπρότερος ἔσται, οἷα δὲ καινὸς ἄλλος καὶ τοῦ ὀρωμένου φωτοειδέστερος. Γῆ δὲ ἄφραστον καὶ καινὸν ἀναλήψεται κάλλος καὶ χλόης εἶδος ἀμάραντον, ἀνθεσι δηλαδὴ φωτοειδέσι καὶ ποικιλίᾳ πνευματικῇ ὠραιζομένη, ἐν οἷς δικαιοσύνη, κατὰ τὸ ὄσιον λόγιον, κατοικεῖ. Λάμπει δὲ ἑπταπλασίως ὁ ἥλιος τῆς
25 δικαιοσύνης, ἥ δὲ σελήνη τοῦ νυνὶ λάμποντος ἡλίου διπλότερον ἐξαστράψει· τὰ δὲ γε ἄστρα ἔσονται τῷ ἡλίῳ τούτῳ παρόμοια, εἴ τινα ταῦτά ἐστι καὶ οἷσισιν ἀναθεωροῦνται τοῖς λόγοις τοῖς ὑψηλοῖς τὴν διάνοιαν. Πάντα δὲ ὑπὲρ λόγον, ὡς πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνοντα, πλὴν ὁμῶς πνευματικὰ ὄντα καὶ θεῖα, ἐνοῦνται

νται αὐτὰ πνευματικὰ, ὅπως ὁ λόγος, ὀφείλομε νὰ εἶμαστε στὸν μέλλοντα αἰῶνα ὡς ἄγγελοι Θεοῦ, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπε ὁ Κύριος, δηλαδὴ νὰ γίνομε ὅμοιοι μ' αὐτούς, ὄχι βέβαια κατὰ τὴν φύση ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξία. Αὐτοὶ ὅμως, λέγω, εἶναι σωματικοὶ ὡς πρὸς τὸν Θεό, ὡς πρὸς ἐμᾶς ὅμως αὐλοὶ καὶ ἀόρατοι· καὶ ἐὰν οἱ ἄγγελοι εἶναι σωματικοί, πολὺ περισσότερο εἶναι οἱ ψυχές, σύμφωνα μὲ τὸν ὄρο καὶ νόμο ποὺ ἀποδόθηκαν στὴν ἀναφερόμενη σύγκριση.

- 4 Ἀφοῦ, ὅπως ἀπέδειξε ὁ λόγος, γινόμαστε τέλειοι κατὰ τὴν ἀνάσταση, ποιά ἀνάγκη στὸ ἐξῆς ὑπάρχει σ' αὐτούς ποὺ γίνονται ἔτσι πνευματικοὶ καὶ εὐρίσκονται πέρα ἀπὸ κάθε γήινη αἴσθηση ὡς ἄγγελοι Θεοῦ⁷⁰ (ὄχι βέβαια κατὰ τὴν φύση ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξία τους) γιὰ αἰσθητὴ τελείως γῆ καὶ κατοικία; Ἀξία ἐπίσης καὶ στάση καὶ ἔφεση τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ λάμπομε ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ θεῖο φῶς ὡς δεύτερα φῶτα, τὸ νὰ βλέπομε τὴν δόξα καὶ λαμπρότητα αὐτοῦ τοῦ ἀπροσίτου καὶ ἀπείρου φωτὸς καὶ νὰ ἀπολαμβάνομε τὴν ἄφραστη καὶ τρισυπόστατη θεότητα. Διότι, ὅπως εἶπα πολλές φορές, ἀνακαινιζόμενη ὅλη ἡ κτίση καὶ γινόμενη μαζὶ μ' αὐτὸν τὸν παράδεισο ὀλόκληρη πνευματικὴ, μετασκευάζεται σὲ ἄτρεπτο, αἶδιο καὶ νοερὸ κατοικητήριο. Καὶ ὁ οὐρανὸς γίνεται ἀσυγκρίτως λαμπρότερος, σὰν ἄλλος οὐρανὸς καινὸς καὶ φωτεινότερος τοῦ ὄρατοῦ. Ἡ γῆ πάλι θὰ ἀναλάβει ἀνέκφραστο καὶ καινὸ κάλλος καὶ ἀμάραντο εἶδος χλόης, μὲ ἄνθη δηλαδὴ φωτοειδῆ καὶ ἐξωραιζόμενη μὲ πνευματικὴ ποικιλία, ὅπου κατὰ τὸ ἱερὸ ρητό, κατοικεῖ ἡ δικαιοσύνη⁷¹. Ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης θὰ λάμψει ἑπταπλάσια⁷², καὶ ἡ σελήνη θὰ ἀστράψει διπλὰ ἀπὸ τὸν τῶρα λαμπερὸ ἥλιο· τὰ ἄστρα θὰ γίνουν παρόμοια μ' αὐτὸν τὸν ἥλιο, ὅποια κι ἂν εἶναι αὐτὰ καὶ μὲ ὅποια ἐπιχειρήματα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς στοχαστές. Ὅλα βέβαια εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε λόγο, ὑπερβαίνουν κάθε διάνοια, πλὴν ὅμως ὄντας πνευματικὰ καὶ

70. Ματθ. 22,30.

71. Β' Πέτρ. 3,13.

τοῖς νοητοῖς καὶ γίνονται παράδεισος νοερὸς ἄλλος καὶ Ἱερουσα-
 λὴμ ἐπουράνιος, ἐξομοιωθεῖσα τοῖς ἐπουρανίοις καὶ ἐνωθεῖσα,
 καὶ κληρὸς ἄσυλος τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἧς κληρονόμος οὐδεὶς οὐ-
 δαμῶς τῶν ἐπὶ γῆς ἐχρημάτισεν, ἀλλ' οὐδὲ κατώκησεν ἐν ταύτῃ,
 5 οὐδὲ βήματος ποδὸς κύριος γέγονε· πάντες γὰρ πάροιχοι ἐγενόμε-
 θα καὶ ἐσμεν καὶ ἐσόμεθα ἐν αὐτῇ, καθὼς πᾶσα θεία ὑπαγορεύει
 Γραφή.

5 Ὅπότεν οὖν ὀλοκλήρως πάντα τοῖς ἐπουρανίοις ἐνωθῆ τὰ
 ἐπίγεια, τηνικαῦτα καὶ οἱ δίκαιοι τὴν ἀνακαινισθεῖσαν ταύτην
 10 κληρονομήσουσι γῆν, ἣν οἱ μακαριζόμενοι πρᾶεῖς παρὰ τοῦ Κυ-
 ρίου κληρονομοῦσι. Νῦν μὲν γὰρ τὰ μὲν ἠνώθη τοῖς οὐρανίοις, τὰ
 δὲ μέλλει· αἱ μὲν γὰρ ψυχαὶ τῶν ἀγίων, καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν,
 διὰ τῆς δωρεᾶς καὶ ἐνώσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἔτι αὐτῶν ὄν-
 των ἐν σώματι, κολλῶνται Θεῷ καὶ ἀνακαινιζόμεναι ἀλλοιοῦνται
 15 καὶ ἐκ τοῦ θανάτου ἀνίστανται καὶ ἐν ἀνεσπέρῳ φωτὶ ἐν δόξῃ
 ἀποκαθίστανται μετὰ κοίμησιν· τὰ δὲ γε σώματα αὐτῶν οὐκέτι,
 ἀλλ' ἐν σοροῖς καὶ φθορᾷ ἀφίενται, ἀφθαρτα καὶ αὐτὰ γενήσεσθαι
 μέλλοντα ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ὅτε καὶ πᾶσα δηλονότι ἡ ἐπί-
 γειος κτίσις, ἡ ὀρωμένη αὕτη καὶ αἰσθητὴ, ἀλλοιωθήσεται καὶ
 20 τοῖς ἐπουρανίοις, ἧγουν τοῖς ἀοράτοις καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν ἐνωθή-
 σεται.

**s'. Πῶς ἐνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ καὶ ἐν γίνονται
 μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι.**

1 Ἐπειδήπερ μέλη Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ὄντως οἱ
 ἅγιοι χρηματίζουσι πάντες καί, ὡς εἴρηται, ἐν αὐτῷ εἶναι κεκολ-

θεῖα, ἐνώνονται μὲ τὰ νοητὰ καὶ γίνονται ἄλλος νοερὸς παράδεισος καὶ ἐπουράνια Ἰερουσαλήμ⁷³, ἡ ὁποία ἐξομοιώθηκε καὶ ἐνώθηκε μὲ τὰ ἐπουράνια· ἔγινε ἄσυλος κλῆρος τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ κληρονόμος της κανεῖς ποτὲ δὲν διετέλεσε ἐπάνω στὴν γῆ, ἀλλ' οὔτε κατοίκησε σ' αὐτήν, οὔτε ἔγινε κύριος ἐκτάσεως ἐνὸς μέτρου⁷⁴· διότι ὅλοι ἤμασταν, εἴμαστε καὶ θὰ εἴμαστε σ' αὐτὴν πάροιχοι, ὅπως ὀλη ἡ θεία Γραφή ὑπαγορεύει.

5 Ὅταν λοιπὸν ὅλα τὰ ἐπίγεια ἐνωθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τὰ ἐπουράνια, ἀμέσως καὶ οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν αὐτὴν τὴν ἀνακαινισμένη γῆ, τὴν ὁποία κληρονομοῦν οἱ μακαριζόμενοι πρᾶεῖς ἀπὸ τὸν Κύριον⁷⁵. Διότι τώρα ἄλλα ἐνώθηκαν μὲ τὰ οὐράνια, καὶ ἄλλα πρόκειται νὰ ἐνωθοῦν· πράγματι, οἱ ψυχῆς τῶν ἀγίων, σύμφωνα μὲ ὅσα προαναφέραμε, ὅταν ἀκόμη αὐτοὶ ζοῦν, προσκολλῶνται μὲ τὴν δωρεὰ καὶ ἔνωση τοῦ ἀγίου Πνεύματος στὸν Θεὸ καὶ ἀνακαινιζόμενες ἀλλοιώνονται καὶ ἀνασταίνονται ἀπὸ τὸν θάνατο, καὶ ἀποκαθίστανται μετὰ τὴν κοίμησιν σὲ δόξα ἀνεσπέρου φωτός. Μὲ τὰ σώματα ὁμοῦς αὐτῶν δὲν συνέβηκε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἀφέθηκαν σὲ σωροὺς καὶ σὲ φθορά· πρόκειται νὰ γίνουν κι αὐτὰ ἄφθαρτα κατὰ τὴν κοινὴ ἀνάστασιν, ὅταν καὶ ὀλη βεβαίως ἡ ἐπίγεια κτίσις, αὐτὴ ἡ ὀρατὴ καὶ αἰσθητὴ, θ' ἀλλοιωθεῖ καὶ θὰ ἐνωθεῖ μὲ τὰ ἐπουράνια, δηλαδὴ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν.

σ'. Πῶς ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐνώνονται μὲ τὸν Χριστὸ καὶ Θεὸ καὶ γίνονται ἓνα μαζὶ του.

1 Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὅλοι οἱ ἅγιοι εἶναι πραγματικὰ μέλη Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, ὅπως εἰπώθηκε, ὀφείλουν νὰ εἶναι

73. Ἐβρ. 11,22.

74. Βλ. Πράξ. 7,5.

75. Ματθ. 5,5.

λημένοι καὶ συνημμένοι ὀφείλουσι τῷ σώματι αὐτοῦ, ἵνα ἐκεῖνος
 μὲν ἢ ἐν αὐτοῖς κεφαλή, οἱ ἀπ' αἰῶνος δὲ καὶ μέχρι ἐσχάτης ἡμέ-
 ρας ἅγιοι ὡσι μέλη αὐτοῦ, ὅπως γένωνται οἱ πολλοὶ ἐν σῶμα
 Χριστοῦ, οἷα δὴ ἄνθρωπος εἷς, οἱ μὲν τὴν εἰς χειρῶν τάξιν ἀπο-
 5 πληροῦσιν ἐργαζόμενοι ἕως ἄρτι καὶ ποιοῦντες αὐτοῦ τὸ πανάγιον
 θέλημα, ἀξίους ἐξ ἀναξίων ἀναπλάττοντες καὶ αὐτῷ ἀνασφύζον-
 τες· οἱ δέ, τῶν ὤμων, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζοντες ἢ καὶ τὸ
 ἀπολωλὸς αὐτὸ ἄρτι αὐτοῖς εὔρεθέν, τὸ πάλαι εἰς ὄρη καὶ βου-
 νοὺς καὶ τόπους οὐδὲ ἐπισκοπεῖ Κύριος περιπλανώμενον, καὶ
 10 πληροῦντες τὸν νόμον αὐτοῦ· οἱ δέ, τοῦ στήθους, πηγάζοντες τοῖς
 διψῶσι καὶ πεινῶσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, τὸ διειδέστατον
 νᾶμα τοῦ λόγου τῆς ἀπορρήτου σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ χορη-
 γοῦντες αὐτοῖς τὸν ἄρτον, ὃν ἐσθίουσιν αἱ ἄνω δυνάμεις τῶν οὐ-
 ρανῶν, ὡς ἐπιστήθιοι καὶ φιλούμενοι ὑπ' αὐτοῦ· οἱ δέ, κοιλίας,
 15 πάντας ἐγκολπούμενοι διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐν τοῖς ἐγκάτοις Πνεῦ-
 μα σωτηρίας ἐγκυμονοῦντες καὶ χωρητικὴν ἔχοντες διάθεσιν τῶν
 ἀπορρήτων καὶ κεκρυμμένων μυστηρίων αὐτοῦ· ἄλλοι, μηρῶν,
 τὸ γόνιμον ἐν ἑαυτοῖς φέροντες τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων τῆς
 μυστικῆς θεολογίας καὶ γεννῶντες Πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς,
 20 ἤγουν τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν σπόρον ἐν ταῖς τῶν ἀν-
 θρώπων καρδίαις διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας αὐτῶν· οἱ δέ,
 σκελῶν καὶ ποδῶν, τὴν ἀνδρείαν ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ τὴν ὑπο-
 μονὴν ἐνδεικνύμενοι κατὰ τὸν Ἰώβ καὶ μηδοπωσοῦν σαλευόμενοι
 ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ καλὰ στάσεως ἢ ἀτονοῦντες, ἀλλὰ τὰ βάρη τῶν
 25 αὐτοῦ χαρισμάτων βαστάζοντες.

2 Οὕτως οὖν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, συναρμολογού-

76. Α' Κορ. 6,17.

77. Βλ. Κολ. 1,18.

78. Α' Κορ. 12,27.

79. Βλ. Ἰω. 5,17.

80. Γαλ. 6,2.

81. Λουκᾶ 15,6.

προσκολλημένοι⁷⁶ καὶ ἐνωμένοι σ' αὐτὸν μὲ τὸ σῶμα του· ὥστε ἐκεῖνος νὰ εἶναι σ' αὐτοὺς κεφαλή»⁷⁷, ἐνῶ οἱ ἀπὸ αἰῶνων μέχρι ἐσχάτων ἡμερῶν ἅγιοι νὰ εἶναι μέλη αὐτοῦ, γιὰ νὰ γίνουν οἱ πολλοὶ ἓνα σῶμα Χριστοῦ⁷⁸, σὰν ἓνας ἄνθρωπος δηλαδή. Ἔτσι, ἄλλοι ἐκπληρώνουν τὸ ἔργο τῆς τάξεως τῶν χειρῶν ἐργαζόμενοι συνεχῶς⁷⁸ καὶ ἐκτελώντας τὸ πανάγιο θέλημά του, ἀναπλάττοντας ἀξίους ἀπὸ ἀναξίους καὶ σώζοντάς τους γιὰ χάρη του· ἄλλοι τὴν τάξη τῶν ὤμων, βαστάζοντας τὰ βάρη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου⁸⁰ ἢ καὶ αὐτὸ τὸ ἀπολωλὸς⁸¹ ποῦ εὐρέθηκε ἀπὸ αὐτοὺς (ἐνῶ παλαιὰ περιπλανιόταν σὲ ὄρη καὶ βουναὶ καὶ σὲ τόπους ποῦ δὲν ἐπιβλέπει ὁ Κύριος⁸²), καὶ ἐκτελώντας τὸν νόμο αὐτοῦ⁸³· ἄλλοι τὴν τάξη τοῦ στήθους πηγάζοντας γιὰ τοὺς διψασμένους καὶ πεινασμένους τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ⁸⁴, τὸ διαυγέστατο νερὸ τοῦ λόγου τῆς ἀπόρρητης σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ χορηγώντας σ' αὐτοὺς τὸν ἄρτο, τὸν ὁποῖο τρώγουν οἱ ἐπάνω δυνάμεις τῶν οὐρανῶν⁸⁵, ὡς ἐπιστήθιοι καὶ ἀγαπώμενοι ἀπὸ αὐτόν· ἄλλοι τὴν τάξη τῆς κοιλιᾶς, ἀγκαλιάζοντας ὄλους μὲ τὴν ἀγάπη, ἐγκυμονώντας στὰ σπλάγχνα Πνεῦμα σωτηρίας καὶ ἔχοντας χωρητικὴ διάθεση τῶν ἀπορρήτων καὶ κρυμμένων μυστηρίων αὐτοῦ· ἄλλοι τὴν τάξη τῶν μηρῶν, φέροντας μέσα τους τὸ γόνιμο σπέρμα τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ γεννώντας Πνεῦμα σωτηρίας ἐπάνω στὴ γῆ⁸⁶, δηλαδή τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν σπόρο μέσα στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας τους· ἄλλοι τέλος τὴν τάξη τῶν σκελῶν καὶ τῶν ποδιῶν, ἐπιδεικνύοντας στοὺς πειρασμοὺς τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰῶβ καὶ μὴ σαλευόμενοι καθόλου ἀπὸ τὴν στάση στὰ καλά οὔτε ἀτονώντας, ἀλλὰ βαστάζοντας τὰ βάρη τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ.

2 Ἔτσι λοιπὸν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, συν-

82. Βλ. Ἐξ. 14,6. Παρμ. 19,23. Ματθ. 18,12.

83. Βλ. Γαλ. 6,2.

84. Ματθ. 5,6.

85. Βλ. Ψαλμ. 77,25

86. Βλ. Ἦσ. 26,18.

μενον δια τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων αὐτοῦ, ἄρτιον ὑπάρχει καὶ ὀλόκληρον εἰς ἔνωσιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, πρὸς οὓς «μὴ χαίρετε», λέγει καὶ νῦν ὁ Θεός, «ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται», ὅπερ ἐν τοῖς 5 κουφοτέροις τυφον μάλλον καὶ οἴησιν ἐμποιεῖ, «χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὅτι δὲ οἱ ἅγιοι πάντες μέλη ὄντες Χριστοῦ εἰς ἓν γίνονται σῶμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μέλλουσι εἰσέτι γενέσθαι, πειράσομαι τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς θείας ἀποδειξαι Γραφῆς. Καὶ ἐν πρώτοις ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος 10 ἡμῶν καὶ Θεοῦ, ὅπως τὴν μετ' αὐτοῦ ἔνωσιν ἀδιάσπαστον ἐμφαίνει καὶ ἀχώριστον ἐν τῷ λέγειν πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἀποστόλους· «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί· κἀγὼ ἐν ὑμῖν», καὶ πάλιν· «οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα 15 πάντες ἐν ᾧσι». Βουλόμενος δὲ τὸν τρόπον πιστώσασθαι τῆς ἐνώσεως, ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον φησί· «καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι». Σαφέστερον δὲ τοῦτο ποιῶν, ἐπιφέρει· «καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν· ἐγὼ ἐν αὐτοῖς 20 καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν», καὶ μετ' ὀλίγα· «Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι θέλω ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι», καὶ πάλιν· «ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ἢ κἀγὼ ἐν αὐτοῖς». Εἶδες μυστηρίων βάθος; Ἐγnows ὑπερβαλλούσης δόξης 25 ὑπεράπειρον ὑπερβολήν; Κατενόησας ἐνώσεως τρόπον ὑπὲρ νοῦν ὄντα καὶ ὑπὲρ ἅπασαν ἐννοιαν;

87. Ἐβρ. 12,23.

88. Λουκᾶ 10,20.

89. Ἰω. 14,20.

90. Ἰω. 17,20.

91. Ἰω. 17,21.

92. Ἰω. 17,22.

αρμολογούμενο διὰ τῶν ἀπὸ αἰῶνων ἀγίων του, εὐρίσκεται ἄρτιο καὶ ὀλόκληρο στὴν ἔνωση τῶν πρωτοτόκων υἱῶν τοῦ Θεοῦ τῶν καταγραμμένων στοὺς οὐρανοὺς⁸⁷. Σ' αὐτοὺς λέγει καὶ τώρα ὁ Θεός, «μὴ χαίρεσθε, ἐπειδὴ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται σ' ἐσᾶς», πρᾶγμα ποὺ στοὺς ἐλαφρότερους προξενεῖ μᾶλλον ἀλαζονεῖα καὶ ἔπαρση, «ἀλλὰ νὰ χαίρεσθε ἐπειδὴ τὰ ὀνόματά σας ἐγράφηκαν στοὺς οὐρανοὺς»⁸⁸. Τὸ ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοι, ὄντας μέλη Χριστοῦ, καταλήγουν σ' ἓνα σῶμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρόκειται ἀκόμη τώρα νὰ γίνουν, θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ τὴν θεία Γραφή. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα μας καὶ Θεό, πῶς ἐμφανίζει ἀδιάσπαστη καὶ ἀχώριστη τὴν μαζί του ἔνωση, ὅταν λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους του· «ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' ἐμένα· κι ἐσεῖς εἴσθε μέσα σ' ἐμένα κι ἐγὼ μέσα σ' ἐσᾶς»⁸⁹. καὶ πάλι, «καὶ δὲν παρακαλῶ μόνον γι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν μὲ τὸν λόγο τους σ' ἐμένα, ὥστε νὰ γίνουν ὅλοι ἓνα»⁹⁰. Ἐπιθυμώντας νὰ διαπιστωθεῖ ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως, ἐπαναλαμβάνω τὸν λόγο ποὺ λέγει· «ὅπως ἐσύ, Πάτερ, εἶσαι μέσα σ' ἐμένα καὶ ἐγὼ μέσα σ' ἐσένα, ὥστε νὰ γίνουν κι αὐτοὶ ἓνα μέσα σ' ἐμᾶς»⁹¹. Καὶ διασαφηνίζοντας αὐτό, συνεχίζει· «καὶ ἐγὼ τὴν δόξα ποὺ μοῦ ἔδωσες, τὴν ἔδωσα σ' αὐτοὺς, γιὰ νὰ γίνουν ἓνα, ὅπως κι ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα· ἐγὼ μέσα σ' αὐτοὺς καὶ σὺ μέσα σ' ἐμένα, γιὰ νὰ τελειωθοῦν σέ ἓνα»⁹². καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο, «Πάτερ, αὐτοὶ ποὺ μοῦ ἔδωσες θέλω ὅπου εἶμαι ἐγὼ, κι ἐκεῖνοι νὰ εἶναι μαζί μου, γιὰ νὰ ἴδουν τὴν δόξα τῆ δικῆ μου, τὴν ὁποία μοῦ ἔδωσες»⁹³. καὶ πάλι, «ὥστε ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία μ' ἀγάπησες, νὰ εὐρίσκεται σ' αὐτοὺς κι ἐγὼ σ' αὐτούς»⁹⁴. Εἶδες βάθος μυστηρίων; Ἐγνώρισες τὸ ὑπεράπειρο μέγεθος τῆς ὑπερβολικῆς δόξας⁹⁵; Κατενόησες τὸν τρόπο τῆς ἐνώσεως ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ ἔννοια;

93. Ἰω. 17,24.

94. Ἰω. 17,26.

95. Β' Κορ. 3,10.

3 Ὡ τοῦ θαύματος, ἀδελφοί, ὡ τῆς ἀφράστου συγκαταβάσεως τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅτι οἶαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἔχει ἔνωσιν φυσικῶς, τοιαύτην καὶ αὐτὸς ἔχει ἐν χάριτι πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν θέλωμεν, ἐπαγγέλλεται, καὶ ἡμεῖς πρὸς 5 ἐκεῖνον ὁμοίως ἔξομεν τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς ἐργαζόμενοι· ὁ γὰρ ἐκεῖνος φυσικῶς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦτο ἡμῖν πρὸς αὐτὸν τῆ θέσει δίδωσι καὶ τῆ χάριτι. Ὡ ἐπαγγελίας φρικτῆς, ὅτι τὴν δόξαν ἣν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν θεία χάριτι· καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτι ὡσπερ ἐκεῖνος ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ 10 ἐν αὐτῷ, οὕτως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ ἐσόμεθα τῷ Υἱῷ, εἰ βουλόμεθα, τῆ χάριτι. Ὡ χάριτος ἀνυπερβλήτου, ὅτι τὴν ἀγάπην ἣν ἠγάπησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, αὐτὴν ἐν ἡμῖν λέγει ἔσεσθαι καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν. Καὶ εἰκότως· συγγενῆς 15 γὰρ ἅπαξ ἡμῶν γεγονώς τῆ σαρκὶ καὶ συμμετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος ἡμᾶς ἐργασάμενος, συγγενεῖς αὐτοῦ πάντας τοὺς τοιοῦτους πεποίηκεν. Ἄλλως δὲ καὶ τῆς μεταδοθείσης ἡμῖν διὰ τῆς κοινωνίας θεότητος ἀτμήτου οὔσης καὶ ἀχωρίστου, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ταύτης μετεσχηκότας ἀχωρίστους ἐν ἐνὶ 20 Πνεύματι ἐν σῶμα μετὰ Χριστοῦ εἶναι.

4 Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἄκουε Παύλου λέγοντος· «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ Ἰουδαῖος, οὐχ Ἕλληνας, οὐ Σκύθης, οὐ βάρβαρος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός». Ὁρᾶς ὅπως οὐκ εἶπεν ἄλλ' οἱ πάντες χριστιανοί', 25 ἀλλὰ «Χριστός» εἶς, ὡς ἐκ μελῶν πολλῶν σῶμα ἓν. Καὶ ἄκουε πάλιν αὐτοῦ τοῦτο δηλοῦντος ἐτέρωθι. Εἰπόντος γὰρ πρῶτον, «ἐκάστῳ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον» καὶ τὰς διαφορὰς τῶν χαρισμάτων ἀπαριθμησαμένου, ὅστε-

3 Πῶ πῶ θαῦμα, πῶ πῶ ἀνέκφραστη συγκατάβαση τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ! διότι, ὅποια ἔνωση ἔχει αὐτὸς φυσικῶς πρὸς τὸν Πατέρα του, τέτοια ἔνωση ἐπαγγέλλεται νὰ ἔχει κι αὐτὸς κατὰ χάριν πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν θέλομε, καὶ ἐργαζόμενοι τὶς ἐντολές του τὴν ἴδια θὰ ἔχομε κι ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνον· διότι αὐτὸ πού ἐκεῖνος ἔχει φυσικῶς πρὸς τὸν Πατέρα, αὐτὸ δίδει σ' ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν κατὰ θέση καὶ κατὰ χάρη. Πῶ πῶ φρικτὴ ἐπαγγελία, διότι τὴν δόξα πού ἔδωσε ὁ Πατὴρ στὸν Υἱό, ὁ Υἱὸς τὴν ἔδωσε σ' ἡμᾶς μὲ θεία χάρη! Καὶ τὸ σπουδαιότερο βέβαια, ὅτι ὅπως εἶναι ἐκεῖνος μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ μέσα σ' αὐτόν, ἔτσι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι μέσα σ' ἡμᾶς κι ἡμεῖς θὰ εἴμαστε μέσα στὸν ἴδιο τὸν Υἱό, ἐὰν θέλομε, μὲ τὴν χάρη. Πῶ πῶ ἀνυπέρβλητη χάρη, διότι ἡ ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀγάπησε ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν μονογενῆ του Υἱὸ καὶ Θεό μας, αὐτὴ λέγει ὅτι θὰ ὑπάρχει σ' ἡμᾶς καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ὑπάρχει σ' ἡμᾶς. Καὶ εἶναι φυσικό· διότι γενόμενος ἐξ ὀλοκλήρου συγγενῆς μας μὲ τὴν σὰρκα καὶ κἀνοντὰς μας συμμετόχους τῆς θεότητάς του, μᾶς ἔκανε ὅλους ἡμᾶς συγγενεῖς του. Ἐξ ἄλλου, ἀφοῦ ἡ θεότητα πού μᾶς μεταδόθηκε διὰ τῆς κοινωνίας εἶναι ἀτμητὴ καὶ ἀχώριστη, κι ἡμεῖς πού μετέχομε σ' αὐτὴν ἀληθινὰ κατ' ἀνάγκην εἴμαστε ἀχώριστοι σὲ ἓνα Πνεῦμα, ἓνα σῶμα μὲ τὸν Χριστό.

4 Καὶ ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ἄκουε τὸν Παῦλο πού λέγει «στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλευθερός, οὔτε Ἰουδαῖος οὔτε Ἑλληνας, οὔτε Σκύθης οὔτε βάρβαρος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ σ' ὅλους εἶναι ὁ Χριστός»⁹⁶. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶπε 'ὄλοι οἱ Χριστιανοί', ἀλλὰ «Χριστός» ἓνας, ὡς ἓνα σῶμα ἀπὸ πολλὰ μέλη. Καὶ ἄκουε πάλι αὐτόν πού τὸ δηλώνει αὐτὸ σὲ ἄλλο σημεῖο. Ἀφοῦ λέγει πρῶτα «στὸν καθένα δίδεται ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος γιὰ τὸ συμφέρον του»⁹⁷ καὶ ἀπαριθμεῖ τὶς ποικιλίες τῶν χαρισμάτων, ὕστερα συνεχίζει πάλι ὁ ἴδιος «ὄλα

96. Κολ. 3,11.

97. Α' Κορ. 12,7.

ρον πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπήγαγε· «πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται». Τὰς διδομένας δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις μέλεσι τοῦ Χριστοῦ γνωρίσας ἡμῖν ἐπιφέρει καὶ φησι· «καθάπερ γὰρ τὸ
5 σῶμα ἐν ἔστι καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνὸς πολλά ὄντα ἐν ἔστι σῶμα, οὕτω καὶ ὁ Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντες εἰς ἐν πόμα ἐποτίσθημεν· καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος
10 ἀλλὰ πολλά».

5 Καθάπερ δὲ πάλιν ἐκάστω, ὡς προείπομεν, κατ' ἀξίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς ἀκηράτοις μοναῖς ἢ ἀποκλήρωσις δίδεται, οὕτω καὶ ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ἕκαστος ἐν ᾧ ἔστιν ἄξιος καταριθμηθήσεται μέρος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο αὐτὸς μετ' ὀλίγα
15 δηλοῖ ἐν ταύτῃ αὐτοῦ τῇ ἐπιστολῇ λέγων· «νῦν δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησε· πολλὰ μὲν οὖν μέλη, ἐν δὲ σῶμα». Ἴνα δὲ καὶ τὰς διαφορὰς τῶν μελῶν καὶ τίνα ταῦτα καὶ τίνες εἰσὶν ἀποδείξῃ, ἔφη· «ὕμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ οὐς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν
20 τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἴτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν». Εἶδες τὰς διαφορὰς τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ; Ἔμαθες τίνες εἰσὶ μέλη αὐτοῦ; Ἄκουε καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν μελῶν ἀκολούθως τῷ Δεσπότη καὶ τοῦτον δηλοῦντα.

6 Ἐκεῖνος μὲν γὰρ οἶαν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἔνωσιν ἔχει, καὶ ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν τοιαύτην ἔχειν ὁμοίως ἐδίδαξεν, ὁ δὲ γε τούτου μαθητὴς καὶ ἀπόστολος, οἶαν ὁ ἀνὴρ ἔχει πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα· διὸ καὶ φησιν· «αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀνὴρ ἔστι κεφαλὴ

98. Ἄ' Κορ. 12,11.

99. Ἀ' Κορ. 12,12-14.

αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, πὺ τὰ κατανέμει στὸν καθένα ὅπως θέλει»⁹⁸. Καὶ ἀφοῦ γνωρίσει σ' ἐμᾶς τὶς ἐνέργειες πὺ δίδονται διὰ τοῦ Πνεύματος σ' αὐτὰ τὰ μέλη τὰ ἅγια μέλη τοῦ Χριστοῦ, συνεχίζει καὶ λέγει· «διότι, ὅπως τὸ σῶμα εἶναι ἓνα καὶ ἔχει πολλὰ μέλη, ὅλα ὁμως τὰ μέλη τοῦ ἐνὸς σώματος, ἂν καὶ εἶναι πολλά, εἶναι ἓνα σῶμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός· διότι καὶ ὅλοι ἐμεῖς μὲ ἓνα Πνεῦμα ἐβαπτισθήκαμε γιὰ νὰ γίνομε ἓνα σῶμα, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἑλληνας εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ ὅλοι ἐποτισθήκαμε μὲ ἓνα πόμα· διότι καὶ τὸ σῶμα δὲν εἶναι ἓνα μέλος ἀλλὰ πολλά»⁹⁹.

5 Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πάλι, ὅπως προείπαμε¹, στὸν καθένα δίδεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ τὴν ἀξία τοῦ ὁ κληρὸς στὶς ἀφθαρτες μονές, ἔτσι καὶ στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ καθένας θὰ ἀριθμηθεῖ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ πὺ εἶναι ἄξιος. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ ἴδιος ὕστερα ἀπὸ λίγο σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ τοῦ λέγοντας· «τώρα λοιπὸν ὁ Θεὸς ἔθεσε τὸ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη στὸ σῶμα, ὅπως θέλησε· πολλὰ βέβαια εἶναι τὰ μέλη, ἓνα ὁμως τὸ σῶμα»^{1α}. Καὶ γιὰ νὰ δείξει τὶς διαφορὲς τῶν μελῶν καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές, εἶπε· «ἐσεῖς λοιπὸν εἴσθε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη του, ὁ καθένας στὸ μέρος του· καὶ ὁ Θεὸς ἔθεσε στὴν Ἐκκλησία πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφῆτες, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, κατόπιν χαρίσματα θεραπευτικά, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν»². Εἶδες τὶς διαφορὲς τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ; Ἐμαθες ποιὸί εἶναι μέλη του; Ἄκουε στὴν συνέχεια καὶ τὴν ἔνωση τῶν μελῶν πὺ τὸ δηλώνει ὁ ἴδιος, ἀκολουθώντας τὸν Δεσπότη.

6 Ἐκεῖνος λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε, ὅποια ἔνωση ἔχει αὐτὸς πρὸς τὸν Πατέρα του, τὴν ἴδια νὰ ἔχομε κι ἐμεῖς πρὸς αὐτὸν ὁμοίως· ὁ μαθητὴς του καὶ ἀπόστολος μᾶς ἐδίδαξε νὰ ἔχομε τὴν ἔνωση πὺ ὁ ἄνδρας ἔχει πρὸς τὴν γυναῖκα του καὶ ἡ γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς

1. Ἡθικός 1,5,125.

1α. Α' Κορ. 12,18.20.

2. Α' Κορ. 12,27-28.

τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος», καὶ αὐθις· «οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καὶ πα-
 5 ραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος». Καὶ μετ' ὀλίγα· «ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα» πρόσεχέ μοι τῷ βάθει τοῦ λόγου, παρακαλῶ! «ἑαυτόν», φησὶν, «ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλὰ τρέφει καὶ θάλπει αὐ-
 10 τὴν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Ὁρᾷς ὅπως ἐδειξεν ἡμῖν ὅτι, ὡσπερ ἡ Εὐὰ ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ ἐκ τῶν ὀστέων ἐλήφθη τοῦ Ἀδάμ καὶ μία σὰρξ οἱ δύο ὑπῆρχον, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, μεταδιδούς ἡμῖν ἑαυτὸν εἰς μετάληψιν ἐκ τῆς
 15 σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, ὧν ἐδειξε τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, οὕτως εἰπὼν· «ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα», ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τρώγειν ἡμᾶς δίδωσι καὶ ἐν μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης ποιεῖ καὶ ἡμᾶς. Ἔτι
 20 δὲ καθ' ὑπερβολὴν δεῖξαι θέλων τὴν πρὸς Θεὸν ἡμῶν συνάφειαν, ἐπάγει λέγων· «ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα», ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ, φησί, καταλείψει αὐτούς, «καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ», ἡγούσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν», τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ
 25 δηλονότι.

7 Καὶ ὅτι οὕτως ἔχεται τῆς διανοίας ὁ λόγος καὶ οὐκ ἀπὸ συλλογισμῶν ταῦτα φθεγγόμεθα, ἐπιφέρει καὶ φησὶν ὁ αὐτός· «τὸ μυ-

3. Ἐφ. 5,23.

4. Ἐφ. 5,27.

5. Ἐφ. 5,28–29.

ἄνδρες σας ὅπως στὸν Κύριο, διότι ὁ ἄνδρας εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἴδιος εἶναι σωτήρας τοῦ σώματος»³. Καὶ πάλι· «οἱ ἄνδρες, νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παραδόθηκε γι' αὐτήν, γιὰ νὰ τὴν ἀγιάσει καὶ νὰ τὴν δοξᾷ στὸν ἑαυτό του, ὥστε νὰ μὴ ἔχει σπῖλο ἢ ρυτίδα ἢ κάτι ἀπὸ αὐτὰ· ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ ἄμωμη»⁴. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο λέγει· «ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα του (πρόσεχε παρακαλῶ στὸ βάθος τοῦ λόγου!) ἀγαπᾷ», λέγει, «τὸν ἑαυτό του· διότι κανεὶς ποτέ δὲν ἐμίσησε τὸ σῶμα του, ἀλλὰ τὸ τρέφει καὶ τὸ θάλπει, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία· διότι εἴμαστε μέλη τοῦ σώματός του ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ τὰ ὀστά του»⁵. Βλέπεις πῶς ἔδειξε σ' ἐμᾶς ὅτι, ὅπως ἡ Εὐα κατασκευάσθηκε ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ τὰ ὀστά τοῦ Ἀδάμ καὶ εὐρίσκονται οἱ δύο σὲ μία σάρκα, ἔτσι ἔγινε καὶ μετὰ τὸν Χριστό· μᾶς ἔδωσε τὸν ἑαυτό του σὲ μετάληψη ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ τὰ ὀστά του καὶ αὐτὰ ἔδειξε στοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασή του, λέγοντας· «ψηλαφίσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά, ὅπως βλέπετε ἐμένα ποὺ ἔχω»⁶. Ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἴδια μᾶς δίδει νὰ τρώγομε⁷ καὶ μᾶς κάνει ἓνα μαζί του μετὰ τὴν κοινωνία αὐτή. Ἀκόμη θέλοντας ν' ἀποδείξει καθ' ὑπερβολὴν τὴν συνᾶφεια πρὸς τὸν Θεό μας, συνεχίζει λέγοντας· «ἀντὶ τούτου θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του»· ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ δηλαδή, λέγει, θὰ τοὺς ἐγκαταλείψει, «καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴν γυναῖκα του», δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, «καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα»⁸, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

7 Καὶ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἔννοια τοῦ λόγου καὶ δὲν τὰ ἐκφράζομε αὐτὰ ἀπὸ συλλογισμούς, συνεχίζει καὶ λέγει ὅ

6. Λουκᾶ 24,39.

7. Βλ. Ἰησ. Ναυῆ 6,56.

8. Ἐφ. 5,31.

στήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Ὅντως οὖν μέγα καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα ἐστὶ καὶ ἔσεται τὸ μυστήριον τοῦτο, ὅτι οἶαν κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, οἰκειότητά τε καὶ συγγένειαν ἔχει ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἀνὴρ πρὸς τὴν
 5 γυναιῖκα, τοιαύτην θεοπρεπῶς καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ λόγον ἔχει καὶ ὁ δεσπότης καὶ ποιητὴς τοῦ παντὸς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης, ὡς πρὸς μίαν γυναιῖκα, ἀμωμήτως ταύτη καὶ ὑπερρρήτως ἐνούμενος καὶ ἀδιασπᾶστος καὶ ἀχωρίστος ὢν καὶ συνὼν αὐτῇ, ὡς ἠγαπημένη καὶ πεφιλημένη αὐτῷ. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ἐκ-
 10 κλησία τῷ αὐτῆς πεφιλημένῳ Θεῷ ἐνωθεῖσα κεκόλληται ὡς ὀλόκληρον σῶμα τῇ κεφαλῇ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ. Καθάπερ γὰρ οὐ δύναται σῶμα ἄνευ τῆς προσπεφυκυίας αὐτῷ κεφαλῆς τὸ καθόλου ζῆν, οὕτως οὐδὲ ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, τῶν υἰῶν, φημί, τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπογεγραμμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δύναται εἶναι εἰς
 15 σῶμα ἄρτιον καὶ ὀλόκληρον τῷ Θεῷ ἄνευ τῆς κεφαλῆς, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ἢ ζῆν τὴν ὄντως ζωὴν καὶ ἀνώλεθρον, μὴ τρεφομένη ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, παρ' οὗ τὸ ζῆν καὶ αὔξειν εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιγίνεται.

8 Ἄλλὰ γὰρ τούτων οὕτως ἀποδειχθέντων λαμπρῶς καὶ τρανωθέντος ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ ρηθέντος ζητήματος, ὅπως οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι οἱ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ἕως τῆς συντελείας γινόμενοι ἐν σῶμα μέλλουσι γενέσθαι μετὰ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ Χριστῷ, ἄγε δὴ καὶ περὶ τοῦ πῶς πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον φιλοσοφήσω-
 25 μεν. Ἄλλᾳ διαπετᾶσατέ μοι τὰς ἀκοὰς καὶ τὸν ἠγεμόνα νοῦν τοῖς ρηθησομένοις προσέχειν ἐπιστήσατε, ἐπειδὴ περὶ θείων πραγμάτων ἡμῖν ὁ λόγος ἐκάστῳ ζητήματι.

9. Ἐφ. 5,32.

10. Ἐβρ. 12,23.

ἴδιος· «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο, ἐννοῶ βέβαια γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν»⁹. Πράγματι λοιπὸν εἶναι καὶ θὰ εἶναι μεγάλο, πολὺ μεγάλο τὸ μυστήριον αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅποια κοινωνία καὶ ἔνωση, οἰκειότητα καὶ συγγένεια ἔχει ἡ γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἄνδρας πρὸς τὴν γυναῖκα, τέτοια ἔνωση ἔχει θεοπρεπῶς καὶ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἐννοια καὶ λόγο καὶ ὁ Θεός· ὁ Δεσπότης καὶ Ποιητὴς τοῦ παντὸς μὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνούμενος σὰν πρὸς γυναῖκα κατὰ τρόπο ἀμώμητο καὶ ὑπεράρρητο, καὶ ὄντας καὶ συνευρισκόμενος μαζί της κατὰ τρόπο ἀδιάσπαστο καὶ ἀχώριστο, ὡς ἀγαπημένη καὶ εὐνοούμενη ἀπὸ αὐτόν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐνώθηκε καὶ προσκολλήθηκε μὲ τὸν ἀγαπημένο της Θεό, ὡς ὀλόκληρο σῶμα μὲ τὴν ἴδια τὴν κεφαλή του. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν μπορεῖ τὸ σῶμα νὰ ζεῖ καθόλου χωρὶς τὴν κεφαλή του, ἔτσι οὔτε ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, τῶν υἱῶν δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπογραμμένων στοὺς οὐρανοὺς¹⁰, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ γιὰ τὸν Θεὸ ἄρτιο καὶ ὀλοκληρωμένο σῶμα χωρὶς τὴν κεφαλή, χωρὶς δηλαδὴ τὸν Χριστὸ καὶ Θεό· οὔτε νὰ ζεῖ τὴν πραγματικὴ καὶ ἀνώλεθρη ζωὴ, χωρὶς νὰ τρέφεται καθημερινὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον¹¹, ἀπὸ ὅπου προέρχεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ αὐξηση σὲ τέλειον ἄνδρα, στὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ¹² γιὰ ὅλους ὅσοι τὸν ἀγαποῦν.

8 Κι ἐφ' ὅσον ἀποδείχθηκαν αὐτὰ ἔτσι λαμπρῶς καὶ ἀναπτύχθηκε τὸ παρὸν ζήτημα ἀπὸ τὸν λόγο, πῶς δηλαδὴ οἱ ἀπὸ αἰώνων ἅγιοι καὶ οἱ μέχρι τώρα καὶ ὅσοι θὰ γίνουν ἕως τὴν συντέλεια πρόκειται νὰ γίνουν ἓνα σῶμα μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μέσα στὸν Χριστό, ἃς φιλοσοφήσομε τώρα καὶ πῶς πρόκειται νὰ πληρωθεῖ ὁ ἐπάνω κόσμος. Ἄλλ' ἐντείνετε τὴν ἀκοή σας καὶ ἐπιστήσατε τὸν νοῦ σας νὰ προσέχει στὰ λεγόμενα, ἐπειδὴ σὲ κάθε ζήτημα ὁ λόγος μας ἀφορᾷ θεῖα πράγματα.

11. Ματθ. 6,11.

12. Ἐφ. 4,13.

ζ'. Πῶς δεῖ πληρωθῆναι τὸν ἄνω κόσμον καὶ ὁποῖός τις ἔστι καὶ τίνα πληρωθήσεται τρόπον.

1 Χρεῶν δὲ ζητῆσαι πρῶτον τίνα καλεῖ κόσμον ὁ λόγος, ὃν δεῖ πληρωθῆναι καὶ οὐ μὴ πληρωθέντος οὐχ ἤξει τὸ τέλος, καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ τέλος ὃ λέγεται, τί ἐστίν. Ἐμοὶ δοκεῖ κόσμον ὠραϊσμένον εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ αὐτὸν ὄλον τὸν ἄνθρωπον, 5 ἐν ᾧ κατοικεῖν λέγεται καὶ ἐμπεριπατεῖν τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἀκτῖνας τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ φαιδράς, ὡς ἥλιος δικαιοσύνης ὢν, καταπέμπειν· ἦν καὶ σῶμα οἶδαμεν καλεῖσθαι Χριστοῦ καὶ νύμφην, ὡς Παῦλος ὁ ταύτης νυμφαγωγὸς ἀνακράζει· «ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ», καὶ Δα- 10 βίδ ὁ θεῖος· «παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τῆς Θεοτόκου μόνης τοῦτο φασὶ εἰρῆσθαι, ἀλλ' οἰκείως μάλα δὴ ἔχει καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς καὶ Θεοῦ, ὡς δηλώσει τρανότερον τὰ ἐπόμενα· «ἀπενεχθήσονται», φησί, «τῷ βασιλεῖ 15 παρθένοι ψυχαὶ ὀπίσω αὐτῆς· αἱ πλησίον αὐτῆς ψυχαὶ ἀπενεχθήσονται σοι· ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως». Τίνα οὖν τὸν ναὸν τοῦτον ὑπολαμβάνεις εἶναι; Ἄρα γε ἕτερόν τινα οἶκον ἐννοεῖς εἶναι τὸν ναὸν καὶ ἕτερον παρὰ τοῦτον τὸν βασιλέα; Οὐδαμῶς δὴ. Ὡσπερ γὰρ κε- 20 φαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστός ἐστι καὶ Θεός, οὕτω καὶ ναὸς αὐτὸς ταύτη γίνεται, καθὰ δὴ πάλιν καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ναὸς ἐκείνου καὶ κόσμος ὠραῖος καθέστηκεν, ὡς τὰ ἀνωτέρω εἰρημέ-

13. Β' Κορ. 6,16.

14. Μαλ. 3,20.

15. Β' Κορ. 11,2.

ζ. Πώς πρόκειται να πληρωθεῖ ὁ ἐπάνω κόσμος
καὶ ποιός ἀκριβῶς εἶναι καὶ μὲ ποιόν τρόπο
θὰ πληρωθεῖ.

1 Πρέπει πρῶτον ν' ἀναζητήσομε ποιός καλεῖται κόσμος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ πληρωθεῖ καὶ τοῦ ὁποίου, ἐὰν δὲν πληρωθεῖ, δὲν θὰ ἔλθει τὸ τέλος, καὶ τί εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο πού λέγεται τέλος. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὠραιότερος κόσμος εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ὅπου λέγεται ὅτι κατοικεῖ καὶ περιπατεῖ¹³ ὁ Θεὸς καὶ καταπέμπει φαιδρὲς τὶς ἀκτῖνες τῶν χαρισμάτων του, ὡς ἥλιος δικαιοσύνης¹⁴. Αὐτὴ γνωρίζομε ὅτι καλεῖται καὶ σῶμα Χριστοῦ καὶ νύμφη, ὅπως ἀνακράζει καὶ ὁ Παῦλος ὁ νυμφαγωγός της· «σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἓναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν ἀγνή παρθένο στὸν Χριστό»¹⁵· καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ· «ἐστάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιά σου περιβεβλημένη καὶ πεποικιλμένη μὲ διάχρυσο ἱματισμό»¹⁶. Ἄν καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ μόνο γιὰ τὴν Θεοτόκο, ὅπως δὴποτε ὁμως ἀρμόζει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Υἱοῦ της καὶ Θεοῦ, ὅπως θὰ δηλώσουν καθαρῶτερα τὰ ἐπόμενα· «θὰ ὀδηγηθοῦν», λέγει, «στὸν βασιλέα οἱ παρθένες ψυχὲς πίσω της· οἱ ψυχὲς πού εὐρίσκονται πλησίον της θὰ ὀδηγηθοῦν σὲ σένα· θὰ ὀδηγηθοῦν μὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση, θὰ ὀδηγηθοῦν στὸν ναὸ τοῦ βασιλέως»¹⁷. Ποιός ναὸς νομίζεις ὅτι εἶναι αὐτός; Ἄραγε νομίζεις ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος ὁ ναὸς καὶ ἄλλος ἐκεῖνος πού εὐρίσκεται σ' αὐτὸν τὸν βασιλέα; Καθόλου βέβαια. Διότι, ὅπως κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός καὶ Θεός, ἔτσι αὐτὸς γίνεται ναὸς γι' αὐτήν, ὅπως πάλι καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἔγινε ναὸς ἐκείνου καὶ κόσμος ὠραῖος, ὅπως μοῦ δηλώνουν κατὰ τρόπο περίτρανο τὰ παραπάνω, καὶ πρέπει

16. Ψαλμ. 44,10.

17. Ψαλμ. 44,16.

να μοι διατρανοῖ, ἃ καὶ χρῆ πάλιν ἐπαναλαβεῖν καὶ εἰπεῖν εἰς περισσοτέραν ἀκριβείας ἀπόδειξιν.

- 2 Ποῖα δὴ ταῦτα; Ἦ Χριστὸς αὐτὸς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα περὶ τῶν πιστῶν καὶ αὐτῶν ἔφη τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ·
 5 «οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν ὧσι». Πῶς ἔν; «Καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν». Εἶδες πῶς καὶ βασιλεὺς καὶ ναὸς πάντων αὐτὸς τῶν σφωζομένων καθέστηκε; Μάθε τοιγαροῦν καὶ ὅπως πάλιν οἱ πιστοὶ πάντες, ἥτοι ἡ βασίλισσα Ἐκκλησία καὶ αἱ ὀπίσω
 10 αὐτῆς ἀκολουθήσασαι, ναὸς καὶ κόσμος τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως γενήσονται. Καὶ τοῦτο πρῶτον ἐξ αὐτοῦ μαθήση τοῦ βασιλέως Χριστοῦ· φησὶ γάρ· «ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν». Τί δὲ ὁ Παῦλος ὁ αὐτοῦ μαθητής;
 15 «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον οἴκεῖ ἐν ὑμῖν;». Ὁρᾷς συνάδοντα τοῖς δεσποτικοῖς ρήμασι μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης τὰ τοῦ Ἀποστόλου ρητά, ναὸν τοῦ βασιλέως Θεοῦ καὶ πόλιν καὶ κόσμον τὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεικνύοντα; Γνώθι ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐν προφήταις καὶ ἀποστόλοις καὶ αὐτός
 20 ἐστὶν ὁ ἐν ἀμφοτέροις τούτοις λαλῶν καὶ τὰ νῦν.

η'. Ὅτι, εἰ μὴ πάντες οἱ προωρισμένοι κατὰ γενεὰς καὶ γενεὰς τεχθήσονται ἕως ἐσχάτης ἡμέρας καὶ πληρωθήσονται, ὁ ἄνω κόσμος οὐ πληρωθήσεται.

- 1 Ἐπεὶ δὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ νύμφη Χριστοῦ καὶ κόσμος ὁ ἄνω

18. Ἰω. 17,20.

19. Ἰω. 17,21.

καὶ πάλι νὰ τὰ ἐπαναλάβω καὶ νὰ εἰπῶ γιὰ περισσότερὴ ἀπόδειξη ἀκριβείας.

- 2 Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Πατέρα του γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀποστόλους του. «Καὶ δὲν παρακαλῶ μόνο γι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὄλους ποὺ πιστεύουν μὲ τὸν λόγο τους σ' ἐμένα, γιὰ νὰ γίνουν ὄλοι ἕνα»¹⁸. Πῶς θὰ γίνουν ἕνα; «Ὅπως ἐσύ, Πάτερ, εἶσαι μέσα σ' ἐμένα κι ἐγὼ μέσα σ' ἐσένα, ἔτσι κι αὐτοὶ νὰ γίνουν μέσα σ' ἐμᾶς ἕνα»¹⁹. Εἶδες πῶς ἐγινε αὐτὸς καὶ βασιλεὺς καὶ ναὸς ὄλων τῶν σωζομένων; Μάθε λοιπὸν καὶ ὅτι πάλι ὄλοι οἱ πιστοί, δηλαδὴ ἡ βασίλισσα Ἐκκλησία καὶ ὄσες ἀκολούθησαν πίσω της, θὰ γίνουν ναὸς καὶ κόσμος τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως. Καὶ τοῦτο θὰ τὸ μάθεις πρῶτον ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν βασιλέα Χριστό· διότι λέγει, «ἐγὼ εἶμαι μέσα σ' αὐτοὺς καὶ σύ, Πάτερ, μέσα σ' ἐμένα, ὥστε νὰ τελειωθοῦν σὲ ἕνα»²⁰. Τί λέγει ὁ Παῦλος ὁ μαθητὴς του; «Δὲν γνωρίζετε ὅτι εἴσθε ναὸς Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα του τὸ ἅγιο κατοικεῖ μέσα σας;»²¹. Βλέπεις πῶς συμφωνοῦν καὶ πῶς ἀποδεικνύουν τὴν Ἐκκλησία ναὸ καὶ πόλη καὶ κόσμος τοῦ βασιλέως Θεοῦ; Γνώριζε ὅτι αὐτὸς ἦταν ἀνάμεσα στοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ αὐτὸς ποὺ μίλησε καὶ στοὺς δύο αὐτοὺς ὁμιλεῖ καὶ τὰ τωρινά.

η. Ὅτι, ἐὰν ὄλοι οἱ προορισμένοι ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ δὲν γεννηθοῦν μέχρι τὴν ἔσχατη ἡμέρα καὶ δὲν πληρωθοῦν, ὁ ἄνω κόσμος δὲν θὰ πληρωθεῖ.

- 1 Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι σῶμα καὶ νύμφη Χριστοῦ, καὶ

20. Ἰω. 17,23.

21. Α' Κορ. 3,16.

καὶ ναὸς Θεοῦ ἢ Ἐκκλησία ἐστὶ, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ οἱ ἅγιοι καθεστήκασι πάντες, οὕτω δὲ οἱ πάντες παρήχθησαν ἢ εὐηρέστησαν, οὐδὲ τὸ σῶμα δηλονότι ὀλόκληρόν ἐστι τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ὁ ἄνω κόσμος πεπλήρωται, αὐτὸς οὗτος τῆς τοῦ Θεοῦ
 5 Ἐκκλησίας φημί, ἀλλὰ πολλοὶ μὲν εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ σήμερον ἄπιστοι οἱ καὶ πιστεύσουσι τῷ Χριστῷ, πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄσωτοι οἱ καὶ μεταμεληθήσονται μετανοήσαντες, πολλοὶ ἀπειθεῖς οἱ καὶ πεισθήσονται, πολλοὶ ἔτι καὶ ἀκμὴν τεχθήσονται καὶ εὐαρεστήσουσιν ἕως τῆς ἐσχάτης σάλπιγγος τῷ Θεῷ, τεχθῆναι δεῖ
 10 πάντας τοὺς προεγνωσμένους καὶ παραχθῆναι καὶ πληρωθῆναι τὸν ὑπεράνω τοῦ κόσμου κόσμον τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων Ἰερουσαλήμ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· καὶ τηνικαῦτα τὸ τέλος καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ σώματος Χριστοῦ πληρωθήσεται ὑπὸ τῶν προωρισμένων Θεῷ εἰς τὸ συμμόρφους γενέσθαι τῆς εἰκόνας τοῦ
 15 Υἱοῦ αὐτοῦ· εἰσὶ δὲ οἱ τοῦ φωτὸς υἱοὶ καὶ τῆς ἡμέρας αὐτοῦ.

2 Οὗτοι οὖν πάντες προωρισμένοι εἰσὶ καὶ ἀπογεγραμμένοι καὶ ἠριθμημένοι, οἱ καὶ προστεθῆναι καὶ κολληθῆναι μέλλουσι τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ· καὶ τηνικαῦτα ὀλόκληρον οἶονεὶ γενόμενον, μηδενὸς μέλους λειπόμενον, πληρωθήσεται ἡγουν τελειωθήσεται,
 20 καθὰ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ καὶ Παύλῳ τῷ ἀποστόλῳ οὕτω λέγοντι· «μέχρις οὗ καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Οὓς γὰρ προέγνω, τούτους καὶ προώρισεν· οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσε· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ
 25 ἐδόξασε συμμόρφους γενέσθαι τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ». Εἶδες πῶς προωρισμένοι εἰσὶ καὶ προεγνωσμένοι πάντες οἱ ἅγιοι; Γνωθὶ οὖν πῶς καὶ ἀπογεγράφθαι λέγει αὐτούς. Εἰπὼν γάρ, «προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει ζῶντος Θεοῦ Ἰερουσαλήμ

22. Ἐβρ. 12,22-23.

23. Ρωμ. 8,29.

ἄνω κόσμος καὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μέλη αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔγιναν ὅλοι οἱ ἅγιοι, κι-ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν παρήχθησαν οὔτε εὐαρέστησαν ὅλοι, οὔτε βέβαια τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὀλοκληρώθηκε, οὔτε ὁ ἄνω κόσμος ἐπληρώθηκε (αὐτὸς δηλαδὴ ὁ ἴδιος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ πολλοὶ στὸν κόσμο σήμερα εἶναι ἄπιστοι, πὺ θὰ πιστεύσουν στὸν Χριστό, πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄσωτοι, πὺ θὰ μετανοήσουν καὶ θὰ μεταμεληθοῦν, πολλοὶ ἀπειθεῖς πὺ θὰ πεισθοῦν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπίσης ἀκόμη θὰ γεννηθοῦν καὶ θὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεὸ μέχρι τῆς ἐσχάτης σάλπιγγος, πρέπει νὰ γεννηθοῦν ὅλοι οἱ προγνωσμένοι, νὰ παραχθεῖ καὶ νὰ πληρωθεῖ ὁ ὑπεράνω τοῦ κόσμου κόσμος τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, δηλαδὴ ἡ ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ²². Τότε ἀμέσως θὰ ἔλθει τὸ τέλος καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ θὰ πληρωθεῖ ἀπὸ τοὺς προορισμένους ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του²³· καὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας αὐτοῦ²⁴.

2 Ὅλοι αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι προορισμένοι, ἀπογραμμένοι καὶ ἀριθμημένοι, καὶ πρόκειται νὰ προστεθοῦν καὶ νὰ προσκολληθοῦν στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀμέσως θὰ ὀλοκληρωθεῖ, χωρὶς νὰ λείπει κανένα μέλος, θὰ πληρωθεῖ, δηλαδὴ θὰ τελειωθεί, ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀληθινὰ πιστεύει καὶ λέγει ἔτσι· «μέχρι νὰ καταστήσομε ὅλοι σὲ τέλειο ἄνδρα, στὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ²⁵. Διότι αὐτοὺς πὺ προγνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε· καὶ ὄσους προόρισε, αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσε· ὄσους πάλι ἐκάλεσε, αὐτοὺς καὶ ἐδικαίωσε· καὶ ὄσους ἐδικαίωσε, αὐτοὺς καὶ ἐδόξασε, ὥστε νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του»²⁶. Εἶδες πῶς ὅλοι οἱ ἅγιοι εἶναι προορισμένοι καὶ προγνωσμένοι; Μάθε λοιπὸν καὶ πῶς λέγει ὅτι θ' ἀπογραφοῦν αὐτοί. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «ἐπλησιάσατε στὸ ὄρος Σιών καὶ στὴν πόλη τοῦ ζῶντος Θεοῦ, στὴν ἐπουρά-

24. Α' Θεσσ. 5,5.

25. Ἐφ. 4,13.

26. Ρωμ. 8,29-30.

ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει», ἐπήγαγε· «καὶ Ἐκ-
 κλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων». Εἰ οὖν ἀπο-
 γεγραμμένοι, εἶδηλον ὅτι καὶ ἠριθμημένοι, καθὼς γέγραπται·
 «ἔγνω Κύριος τοὺς αὐτοῦ». Καὶ τὸ ὄσιον λόγιον, «ὕμῶν δέ»,
 5 φησί, «καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσὶν». Εἰ δὲ αἱ
 τρίχες ἡμῶν ἠριθμημέναι παρὰ τῷ τὰ πάντα εἰδότη Θεῷ, πόσω
 γε μᾶλλον ἡμεῖς; Τῶν οὖν ἁγίων πάντων προεγνωσμένων ὄντων
 Θεῷ, προωρισμένων τε ἅμα καὶ ἠριθμημένων ὡς καὶ ἀπογε-
 γραμμένων κατ' ὄνομα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μέλη δὲ ὄντων αὐτῶν
 10 ὁμοῦ τοῦ Χριστοῦ, εἰς σῶμα ἐν ὀφειλόντων γενέσθαι καὶ ἀποτε-
 λεσθῆναι αὐτοῦ, φανερῶς ἀποδέδεικται διὰ τοῦ λόγου ὅτι, ὅποταν
 οὗτοι πάντες εἰς ἓν σῶμα ἀποσυναχθέντες γένωνται τοῦ Χριστοῦ,
 τότε καὶ ὁ ἄνω κόσμος, αὐτὴ ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ, ἣτις καὶ
 Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων ἐστὶ, πληρωθήσεται, ἡγουν ὀλόκλη-
 15 ρον τὸ σῶμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὃ ἐστὶ Χρι-
 στοῦ τοῦ Θεοῦ, γενήσεται.

3 Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ ἐξωθεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πολ-
 λὰς μονὰς ἀναπλάττοντες ἐν τῇ ματαιότητι τῶν διανοιῶν αὐτῶν
 πρὸς ἀπώλειαν ἑαυτῶν; Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες ὅτι εἰς τὴν βασι-
 20 λείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν οὐ θέλομεν, πολὺ γὰρ τοῦτό ἐστιν,
 ἀλλ' ἐν τόπῳ ἀνέσεως εἶναι βουλόμεθα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν; Ἐν
 σῶμα πάντες εἶναι μετὰ Χριστοῦ ὀφείλουσιν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι.
 Καὶ ποῦ εἶναι ἀλλαχοῦ οἱ τοιοῦτοι ὑπονοοῦσιν, ἐὰν τοῦ σώματος
 αὐτοῦ εὐρεθῶσιν ἀνάξιοι καὶ ἀποτιμηθῶσιν ἐξ αὐτοῦ; Ἀνακαινι-
 25 ζονένου δὲ τοῦ κόσμου παντὸς διὰ πυρός, ἐν ποίῳ τόπῳ ὑπολαμ-
 βάνουσί ποτε γενήσεσθαι ἑαυτοῦς, ἵνα μὴ πειραν ἐκείνου λάβωσι
 καὶ ὑπ' ἐκείνου δοκιμασθήσονται; Ὅντως «ἐματαιώθησαν ἐν

27. Ἐβρ. 12,23.

28. Β' Τιμ. 2,19.

νια Ἱερουσαλήμ καὶ στήν πανήγυρι μυριάδων ἀγγέλων», πρόσθεσε· «καὶ στήν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, ποὺ εἶναι ἀπογραμμένοι στοὺς οὐρανοὺς»²⁷. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀπογραμμένοι, εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ ἀριθμημένοι, καθὼς ἔχει γραφεῖ· «ἐγνώρισε ὁ Κύριος τοὺς δικούς του»²⁸. Καὶ τὸ ἱερὸ ρητὸ λέγει, «σ' ἐσᾶς καὶ οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς εἶναι ἀριθμημένες»²⁹. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν οἱ τρίχες μας εἶναι ἀριθμημένες ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα, πόσο περισσότερο βέβαια εἴμαστε ἐμεῖς; Ἀφοῦ λοιπὸν ὅλοι οἱ ἅγιοι εἶναι προγνωρισμένοι ἀπὸ τὸν Θεό, προορισμένοι συγχρόνως καὶ ἀριθμημένοι καθὼς καὶ ἀπογραμμένοι κατ' ὄνομα στοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ αὐτοὶ εἶναι μαζὶ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὀφείλουν νὰ γίνουν καὶ ν' ἀποτελέσουν ἓνα σῶμα αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται φανερῶς μὲ τὸν λόγο ὅτι, ὅταν ὅλοι αὐτοὶ συναχθοῦν καὶ γίνουν ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τότε καὶ ὁ ἄνω κόσμος, αὐτὴ ἡ ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, θὰ πληρωθεῖ· θὰ ὀλοκληρωθεῖ δηλαδὴ τὸ σῶμα τῆς βασίλισσας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο εἶναι σῶμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

- 3 Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀναπλάθουν ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν πολλὰς μονὰς στήν ματαιότητα τῶν σκέψεων τους³⁰ πρὸς ἀπώλεια τῶν ἑαυτῶν τους; Ποῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ λέγουν ὅτι δὲν θέλομε νὰ εἰσέλθομε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, διότι αὐτὸ εἶναι πολὺ, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ εὐρισκόμαστε σὲ τόπο ἀνέσεως κι αὐτὸ μᾶς ἀρκεῖ; Ὅλοι οἱ ἀπὸ αἰῶνος ἅγιοι ὀφείλουν νὰ εἶναι ἓνα σῶμα μαζὶ μὲ τὸν Χριστό. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ φαντάζονται αὐτοὶ ὅτι θὰ εἶναι, ἐὰν εὐρεθοῦν ἀνάξιοι αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ ἀποκοποῦν ἀπὸ αὐτό; Καὶ ὅταν ἀνακαινισθεῖ ὁ κόσμος ὅλος διὰ πυρός, σὲ ποιὸν τόπο πιστεύουν ὅτι θὰ εὐρεθοῦν, ὥστε νὰ μὴ λάβουν τὴν πείρα ἐκείνου καὶ δοκιμαστοῦν ἀπὸ ἐκεῖνον; Πράγματι «ἐματαιώθηκαν στοὺς διαλογι-

29. Ματθ. 10,30.

30. Ἐφ. 4,17.

τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἢ ἀσύνητος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν».

- 4 Ἄλλ' ἄγωμεν καὶ τίς ἐστὶν ὁ γάμος ὁ μυστικὸς τοῦ Θεοῦ ἐκζητήσωμεν καὶ οὕτως ἐφ' ἑτέραν ὑπόθεσιν τὸν λόγον ἰθύνωμεν.
5 Ποίαν δὲ ταύτην; Ἦν ζητοῦσί τινες τῶν ἀμυήτων μαθεῖν. Φασί γάρ· Ἔρα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι γνωρίζουσιν ἀλλήλους οἱ ἅγιοι, ἠνίκα ἐκάστῳ ἀποδίδεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἢ οὐ;». Χρὴ οὖν ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν ρημάτων ἡμᾶς ἐνάρξασθαι πρῶτον καὶ οὕτως ὁδῶ προβαίνων ὁ λόγος καὶ περὶ τούτων
10 δηλώσει.

θ'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· «ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ». Καὶ τίς ἐστὶν ὁ γάμος ὁ μυστικὸς τοῦ Θεοῦ.

- 1 «Ὁμοιώθη», φησὶν, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ ἐκάλεσε πολλούς», τίνα λέγων βασιλέα, εἰ μὴ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα καὶ Θεόν; Τίνι δὲ ἑτέρῳ τοὺς γάμους πεποίηκεν, εἰ μὴ αὐτῷ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ
15 Υἱῷ καὶ Θεῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ τῷ Χριστῷ; Μετὰ τίνος δὲ ἄρα ἢ ποίου βασιλέως ὁ τῶν ἀπάντων Δεσπότης καὶ Κύριος τὸ τῆς μνηστείας κατεδέξατο ποιῆσαι συνάλλαγμα; Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων νύμφην τῷ ἑαυτοῦ υἱῷ ἀγαγέσθαι βουλό-
20 ρου θυγατέρα νύμφην λαβεῖν. Ὁ οὖν Θεὸς τίνα κἂν ἴσον εὐρήσει ἑαυτοῦ, ἵνα νύμφην ἐξ αὐτοῦ ἀγάγοιτο ἑαυτῷ; Φησὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ ὁ προφήτης· «ὁ κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸν γῦρον τῆς γῆς

σμούς τους και έσκοτίσθηκε ή ασύνετη καρδιά τους· διότι λέγοντας ότι είναι σοφοί, έμωράθησαν»³¹.

- 4 'Αλλ' έμπρός άς αναζητήσομε νά βρούμε ποιός είναι ό μυστικός γάμος του Θεού κι έτσι άς κατευθύνουμε τόν λόγο σέ άλλη υπόθεση. Ποιά είναι αυτή; Αυτή πού μερικοί από τούς άμυήτους ζητούν νά μάθουν. Διότι λέγουν· 'άραγε στόν μέλλοντα αιώνα γνωρίζονται οί άγιοι μεταξύ τους, τότε πού θα αποδοθει στόν καθένα από τόν Θεό σύμφωνα με τά έργα του, ή όχι;». Πρέπει λοιπόν ν' αρχίσουμε πρώτα από τά ευαγγελικά χωρία και ό λόγος προχωρώντας σιγά σιγά θα φανερώσει και αυτά.

θ. Στο ρητό του Ευαγγελίου· «όμοιώθηκε ή βασιλεία των ουρανών με βασιλέα»³². Και ποιός είναι ό μυστικός γάμος του Θεού.

- 1 «Όμοιώθηκε», λέγει, «ή βασιλεία των ουρανών με βασιλέα, ό όποιος έπραγματοποίησε γάμους για τόν υιό του και έκάλεσε πολλούς»· για ποιόν άλλον έκαμε τούς γάμους, εάν όχι για αυτόν τόν μονογενή του Υιό και Θεό, τόν Κύριό μας Ίησοφ τόν Χριστό; Με ποιόν άραγε ή ποιού βασιλέως καταδέχθηκε ό Δεσπότης και Κύριος των πάντων νά κάνει τό συνάλλαγμα της μνηστείας; Πράγματι, ό καθένας από έμάς τούς ανθρώπους, επιθυμώντας νά όδηγήσει νύμφη στόν υιό του, σπεύδει νά λάβει νύμφη την θυγατέρα του περιφανεστέρου και ένδοξοτέρου και πλουσιωτέρου. Ό Θεός λοιπόν ποιόν θα εύρει έστω και ίσον άκόμη με τόν έαυτό του, ώστε από αυτόν νά όδηγήσει την νύμφη στόν έαυτό του; Περι αυτόφ λέγει ό προφήτης· «αυτός κατέχει στο χέρι του τόν γυρο της γής και τούς κατοίκους της ως

31. Ρωμ. 1,22.

32. Ματθ. 22,1-14.

καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδας». Καὶ ἄλλος· «ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς» καὶ θεμελιώσας ἐπ' οὐδενὸς τοὺς στύλους αὐτῆς. Καὶ ὁ Δαβίδ· «ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Ὁ γοῦν τοιοῦτος καὶ τηλικούτος 5 τίνος ἄρα σκοπήσωμεν θυγατέρα νύμφην ἠγάγετο καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ γάμους πεποίηκεν; Βούλεσθε μαθεῖν τίνος; Ἄλλ' ἐξιστᾶ μου τὸν λογισμὸν τὸ τῆς συγκαταβάσεως μέγεθος καὶ βούλομαι μὲν εἰπεῖν, φρίττω δέ· εἰς δὲ τὴν αὐτοῦ θαρρήσαντες ἀγαθότητα ἐροῦμεν ὧδε. Θυγατέρα προσκεκρουκότος αὐτῷ καὶ μοιχείαν καὶ φόνον 10 νον πεποιηκότος, οἷον εἰπεῖν μοιχοῦ καὶ φονέως, νύμφην ἠγάγετο ἑαυτῷ.

2 Εἶδες ἀσύγκριτον καὶ ἄφατον ἀγαθότητά του καὶ συγκατάβα-
σιν; Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν; Εἶδες ἀγάπης καὶ χρηστό-
τητος μέγεθος; Μάθε μοι τοίνυν ἐντεῦθεν, πᾶς ὁ μεγάλα περὶ ἑαυ-
15 τοῦ οἰόμενος, ταπεινοῦσθαι καὶ μετριοφρονεῖν καὶ μηδέποτε τίνος
κατεπαίρεσθαι, κἂν βασιλέων πάντων βασιλικώτατος, κἂν ἀρ-
χόντων περιφανέστερος, κἂν πλουσίων ἀπάντων πλουσιώτερος
ᾗς, τὸν Δεσπότην βλέπων καὶ Κύριον τῶν ἀπάντων, τὸν ἅγιον
τῶν ἀγίων, τὸν μακάριον Θεὸν καὶ μόνον δυνάστην, τὸν ἐνοι-
20 κοῦντα ἐν ἀπροσίτῳ καὶ ὑπεραρρήτῳ φωτί, οὕτω συγκαταβαί-
νοντα καὶ ἐκ προσκεκρουκότος νύμφην ἑαυτῷ ἀγόμενον εἰς τὸν
μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν ἀνεξι-
χνίαστον, τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάντων, διὰ σὲ καὶ
τὴν σὴν σωτηρίαν. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ τὸν φόνον καὶ τὴν μοιχείαν πε-
25 ποιηκώς, οὗ τὴν θυγατέρα εἰς νύμφην ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ἐξελέξατο;
Δαβίδ ὁ τοῦ Ἰεσσαί, ὃς καὶ τὸν Οὐρίαν ἀπέκτεινε καὶ τὴν τούτου

33. Ἦσ. 40,22.

34. Ἦσ. 40,28.

ἀκρίδες»³³. Καὶ ἄλλος· «εἶναι ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος πού κατασκευά-
σε τὰ ἄκρα τῆς γῆς»³⁴ καὶ πού δὲν ἐθεμελίωσε σὲ τίποτε τοὺς
στύλους τῆς³⁵. Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει, «εἶναι αὐτὸς πού ἐπιβλέπει
ἐπάνω στὴν γῆ καὶ τὴν κάνει νὰ τρέμει»³⁶. Αὐτὸς λοιπὸν πού εἶ-
ναι τόσο μεγάλος, ἃς σκεφθοῦμε τίνος ἄραγε θυγατέρα ἐπῆρε
νύμφη καὶ ἔκαμε γάμους μὲ τὸν υἱό του. Θέλετε νὰ μάθετε τί-
νος; Ἄλλὰ ἐκπλήσσει τὸν λογισμό μου τὸ μέγεθος τῆς συγκα-
ταβάσεως καὶ θέλω βέβαια νὰ τὸ εἰπῶ, ἀλλὰ φρίττω· παίρνο-
ντας ὁμως θάρρος ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά του θὰ εἰποῦμε αὐτὰ ἐδῶ.
Τὴν θυγατέρα κάποιου πού συγκρούσθηκε μαζί του καὶ διέπρα-
ξε μοιχεία καὶ φόνο, δηλαδὴ ἑνὸς μοιχοῦ καὶ φονέως, αὐτὴν
ὁδήγησε ὡς νύμφη γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

- 2 Εἶδες τί ἀσύγκριτη καὶ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ συγκα-
τάβαση; Εἶδες τί ὑπερβολικὴ φιланθρωπία; Εἶδες τί μέγεθος
ἀγάπης καὶ χρηστότητας; Μάθε λοιπὸν, παρακαλῶ, ἀπὸ ἐδῶ, ὁ
καθένας πού ὑπερηφανεῦεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ ταπεινώνε-
σαι καὶ νὰ μετριοφρονεῖς καὶ ποτὲ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι σὲ
κάποιον, κι ἂν ἀκόμη εἶσαι ὁ βασιλικώτατος ὄλων τῶν βασιλέ-
ων ἢ ὁ περιφανέστερος τῶν ἀρχόντων, ἢ ὁ πλουσιώτερος ὄλων
τῶν πλουσίων, βλέποντας τὸν Δεσπότη καὶ Κύριο τῶν πάντων,
τὸν ἅγιο τῶν ἁγίων, τὸν μακάριο Θεὸ καὶ μόνον δυνάστη, ὁ
ὁποῖος κατοικεῖ σὲ ἀπρόσιτο³⁷ καὶ ἀνεκκλάλητο φῶς, πού ἔδειξε
τέτοια συγκατάβαση καὶ πού ὁδήγησε νύμφη στὸν μονογενῆ
του Υἱὸ ἀπὸ κάποιον πού συγκρούσθηκε μαζί του, τὸν ἀόρατο,
τὸν ἀκατάληπτο, τὸν ἀνεξιχνίαστο, τὸν ποιητὴ, τὸν δημιουργὸ
τῶν πάντων, γιὰ σένα καὶ τὴν δική σου σωτηρία. Ποιὸς εἶναι
λοιπὸν αὐτὸς πού διέπραξε τὸν φόνο καὶ τὴν μοιχεία, τοῦ
ὁποῖου τὴν θυγατέρα ἐπέλεξε ὁ Θεὸς ὡς νύμφη γιὰ τὸν ἑαυτὸ
του; Ὁ Δαβὶδ τοῦ Ἰεσσαί, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Οὐρία ἐφόνευσε καὶ

35. Ἰὼβ 38, 4-6.

36. Ψαλμ. 103, 32.

37. Βλ. Α' Τιμ. 6, 15-16.

γυναῖκα ἐμοίχευσε. Τούτου τοιγαροῦν τὴν θυγατέρα, Μαρίαν φημί τὴν ὑπεράμωμον, τὴν ὑπέραγνον καὶ ἀγνὴν παρθένον, νύμφην ἡγάγετο. Ὑπέραγνον δὲ λέγω καὶ ὑπεράμωμον ταύτην ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς τότε ἀνθρώπους, συγκρίνων αὐτὴν ἐκείνοις τε καὶ 5 ἡμῖν τοῖς δούλοις αὐτῆς, ὡς δὲ πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμφίον καὶ τὸν ἐκείνου Πατέρα, ἄνθρωπον μὲν, ἀγίαν δὲ καὶ ὑπεραγίαν καὶ ὑπὲρ ἅπαντας ἀνθρώπους πασῶν τῶν γενεῶν καθαρωτάτην καὶ ἄχραντον. Ταύτην οὖν ἡγάγετο καὶ γάμους ἐποίησε τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Τίνα τρόπον; ἼΑκουε νουνεχῶς.

3 Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἓνα τῶν αὐτοῦ δούλων, Γαβριήλ, φημί, τὸν ἀρχάγγελον, ἐξαποστείλας ἐξ ὕψους ἀγίου αὐτοῦ μηνύει τῇ Παρθένῳ τὸ χαῖρε· ὃς καὶ κατελθὼν διακονεῖ τὸ μυστήριον τῇ Παρθένῳ καὶ λέγει αὐτῇ· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Καὶ σὺν τῷ λόγῳ συνεισηλ-
15 θεν ὁ ἐνυπόστατος καὶ ὁμοούσιος καὶ συναῖδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὄλος ἐν τῇ τῆς κόρης γαστρὶ καὶ ἐπελεύσει καὶ συνεργία τοῦ ὁμοουσίου αὐτοῦ Πνεύματος ἀνελάβετο σάρκα ἔννου καὶ ἐψυχωμένην ἐξ ἀγνῶν αἱμάτων αὐτῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἄφραστος συνουσία καὶ τοιοῦτος ὁ γάμος ὁ μυ-
20 στικὸς τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω γέγονε τὸ συνάλλαγμα Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἐνωθεὶς ἀσυγχύτως τῇ φθαρτῇ καὶ πτωχῇ ἡμῶν οὐσίᾳ καὶ φύσει ὁ ὑπὲρ φύσιν καὶ ὑπερούσιος. Συνέλαβεν οὖν ἡ Παρθέ-
νος καὶ ἔτεκεν ἐκ δύο φύσεων παραδόξως, θεότητος, λέγω, καὶ ἀνθρωπότητος, ἓνα υἱόν, Θεὸν τέλειον καὶ τέλειον ἄνθρωπον, τὸν
25 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, μήτε τὴν παρθενίαν αὐτῆς διαφθείραντα, μήτε τοῦ κόλπου χωρισθέντα τοῦ πατρικοῦ.

4 Ἄλλὰ γὰρ ἐντεῦθεν ὅσον ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ρήματος νοεῖν μοι καὶ ἕτερόν τι δίδωσιν ἢ χάρις καὶ εἰπεῖν κατεπείγει, ὁ μυστι-

38. Α' Βασ. 11,2-5.

39. Β' Κορ. 11,31.

έμοίχευσε τήν γυναίκα του³⁸. Αυτόῦ λοιπόν τήν θυγατέρα, τήν Μαρία τήν υπεράμωμη, τήν υπέραγνη καὶ ἀγνή παρθένο, ὀδήγησε ὡς νύμφη. Καὶ τήν λέγω αὐτήν υπέραγνη καὶ υπεράμωμη σὲ σχέση μ' ἐμᾶς καὶ τοὺς τότε ἀνθρώπους, συγκρίνοντας αὐτήν μ' ἐκείνους καὶ μ' ἐμᾶς τοὺς δούλους της· ὡς πρὸς τὸν νυμφίο της ὁμως καὶ τὸν Πατέρα ἐκείνου, εἶναι ἀνθρωπος βέβαια, ἀγία ὁμως καὶ υπεραγία, καθαρῶτατη καὶ ἄχραντη περισσότερο ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὄλων τῶν γενεῶν. Αὐτήν λοιπόν ὀδήγησε νύμφη κι ἔκαμε γάμους γιὰ τὸν υἱό του. Μὲ ποιόν τρόπο; ᾽Ακουσε προσεκτικᾶ.

- 3 Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁹ ἔστειλε ἀπὸ τὸ ἅγιο ὕψος του⁴⁰ ἕναν ἀπὸ τοὺς δούλους του, τὸν Γαβριὴλ δηλαδὴ τὸν ἀρχάγελο, καὶ μηνύει στὴν Παρθένο τὸ Χαῖρε· αὐτός, ἀφοῦ κατῆλθε, διακονεῖ τὸ μυστήριον στὴν Παρθένο καὶ τῆς λέγει, «χαῖρε, χαριτωμένη, ὁ Κύριος μαζί σου»⁴¹. Καὶ μαζί μὲ τὸν λόγο ὁ ἐνυπόστατος καὶ ὁμοούσιος καὶ συναϊδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός εἰσῆλθε ὄλος στὴν γαστέρα τῆς κόρης· μὲ τὴν ἔλευση καὶ συνεργία τοῦ ὁμοουσίου του Πνεύματος ἀνέλαβε λογικὴ καὶ ἔμψυχη σάρκα ἀπὸ τὰ ἀγνὰ αἵματα αὐτῆς κι ἔγινε ἄνθρωπος. Αὐτὴ λοιπόν εἶναι ἡ ἀνέκφραστη συνουσία κι αὐτὸς εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τοῦ Θεοῦ, κι ἔτσι ἔγινε ἡ συναλλαγὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· ἐνώθηκε δηλαδὴ ἀσυγχύτως μὲ τὴν φθαρτὴ καὶ πτωχὴ οὐσία καὶ φύση μας αὐτὸς ποὺ εἶναι ὑπὲρ φύσιν καὶ υπερούσιος. Συνέλαβε λοιπόν ἡ Παρθένος κι ἐγέννησε παραδόξως ἀπὸ δύο φύσεις, τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕναν υἱό, τέλειο Θεὸ καὶ τέλειο ἄνθρωπο, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, χωρὶς νὰ διαφθειρετὴ τὴν παρθενία της καὶ χωρὶς νὰ χωρισθεῖ ὁ κόλπος ἀπὸ τὸν πατρικό.

- 4 Ἄλλ' ὁμως ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ τὸ εὐαγγελικὸ χωρίο ἡ χάρις μοῦ δίδει νὰ κατανοήσω καὶ κάτι ἄλλο καὶ ἐπείγει νὰ τὸ εἰπῶ, αὐτὸ

40. Ψαλμ. 101,20.

41. Λουκᾶ 1,28.

κῶς αἰεὶ γίνεται καὶ ἐν πᾶσι τοῖς υἱοῖς τοῦ φωτός. Διατί γὰρ οὐκ εἶπεν, ἔποίησε γάμον τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἀλλὰ «γάμους»; Ἐνταῦθά μοι τὸ καινὸν τοῦ νοήματος. Διά τι; Ἐπειδὴ ἐφ' ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πιστῶν καὶ υἱῶν τῆς ἡμέρας ὁ αὐτὸς αἰεὶ γάμος παραπλησίως καὶ ἀπαραλλάκτως γίνεται. Πῶς καὶ τίνα τρόπον; Ἐν ὑπεραμώμῳ καὶ ὑπεράγνῳ γάμῳ ἐνούμενος ἡμῖν, ὁ Θεὸς ἐμποιεῖ τι μεῖζον ἡμῶν τῆς δυνάμεως. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; Ἄκουε συνετῶς.

1. Ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι τῇ Θεοτόκῳ παραπλησίως καὶ γεννῶσιν αὐτὸν καὶ γεννᾶται ἐν αὐτοῖς καὶ γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πῶς υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ χρηματίζουσιν.

1 Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς εἰσελθὼν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς πανα-
 10 γίας Παρθένου καὶ σάρκα ἀναλαβόμενος ἐξ αὐτῆς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος ἐτέχθη, ὡς εἶπομεν, ἄνθρωπος τέλειος καὶ Θεὸς τέλειος, ὁ αὐτὸς ἀσυγχύτως τὰ ἀμφοτέρα ὢν. Πρόσεχε οὖν· τί τὸ γεγονός μεῖζον εἰς ἡμᾶς; Ἐκαστος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων πιστεύομεν εἰς αὐτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸν τῆς ἀειπαρθένου καὶ
 15 Θεοτόκου Μαρίας καὶ πιστεύοντες δεχόμεθα τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον πιστῶς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ὃν καὶ ὁμολογοῦντες τῷ στόματι καὶ ὑπὲρ τῶν προτέρων ἡμῶν ἀνομημάτων μετανοοῦντες ἀπὸ ψυχῆς, εὐθύς, ὡσπερ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου εἰσηλθεν ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὁ λόγος ὃν δε-
 20 χόμεθα, διδασκόμενοι τὴν εὐσέβειαν, ὡσπερ σπόρος εὐρίσκεται. Ἐκστηθὶ τὸ φρικτὸν ἀκούων τοῦ μυστηρίου καὶ τὸν λόγον πιστὸν ὄντα μετὰ πάσης ὑπόδειξαι πληροφορίας καὶ πίστεως.

δηλαδή πού πάντοτε γίνεται μυστικῶς καὶ σ' ὄλους τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός. Γιατί δηλαδή δὲν εἶπε, 'ἐπραγματοποίησε γάμο μὲ τὸν υἱό του' ἀλλὰ «γάμους»; Ἐδῶ, παρακαλῶ, εὐρίσκεται τὸ καινὸ νόημα. Γιατί; Ἐπειδὴ στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καὶ υἱοὺς τῆς ἡμέρας τελεῖται πάντοτε παραπλησίως καὶ ἀπαραλλάκτως ὁ ἴδιος γάμος. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Ὁ Θεὸς ἐνώνεται μαζί μας σὲ ὑπεράνωμο καὶ ὑπέραγνο γάμο, καὶ τελεῖ κάτι ἀνώτερο τῆς δυνάμεώς μας. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτό; Ἦ Ἄκουε μὲ σύνεση.

1. Ὅτι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι συλλαμβάνουν μέσα τους τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπο παραπλήσιο μὲ τὴν Θεοτόκο καὶ γεννοῦν αὐτὸν καὶ γεννᾶται μέσα τους καὶ γεννῶνται ἀπὸ αὐτὸν, καὶ πῶς διατελοῦν υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ.

1 Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς εἰσερχόμενος στὴν γαστέρα τῆς παναγίας Παρθένου καὶ ἀναλαμβάνοντας ἀπὸ αὐτὴν σάρκα, ἐνανθρώπησε καὶ ἐγεννήθηκε, ὅπως εἶπαμε, τέλειος ἄνθρωπος καὶ τέλειος Θεός, ὄντας καὶ τὰ δύο ὁ ἴδιος ἀσυγχύτως. Πρόσεχε λοιπὸν ποιὸ γεγονός εἶναι μεγαλύτερο σ' ἐμᾶς; Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους πιστεύομε σ' αὐτὸν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸ τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας· πιστεύομε καὶ δεχόμαστε πιστῶς μέσα στὶς καρδιές μας τὸν περὶ αὐτοῦ λόγο. Αὐτὸν τὸν ὁμολογοῦμε μὲ τὸ στόμα, μετανοοῦμε ἀπὸ ψυχῆς γιὰ τὰ προηγούμενα ἀνομήματά μας, καί, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Πατρὸς εἰσῆλθε στὴν γαστέρα τῆς Παρθένου, ἔτσι καὶ ὁ λόγος τὸν ὁποῖο δεχόμαστε διδασκόμενοι τὴν εὐσέβεια, εὐρίσκεται μέσα σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους σὰν σπόρος. Νοιῶσε ἔκσταση ἀκούγοντας τὸ φρικτὸ μυστήριον καὶ ὑποδέξου τὸν πιστὸν λόγο μὲ κάθε βεβαιότητα καὶ πίστη.

2 Συλλαμβάνομεν οὖν αὐτὸν οὐχὶ σωματικῶς, ὡς ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος τοῦτον συνέλαβεν, ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν, οὐσιωδῶς δέ· καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἐκεῖνον ὃν καὶ ἡ ἄγνη Παρθένος συνέλαβεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καθὼς ὁ θεῖος Παῦλός φησιν· «ὁ
5 Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτῶν φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», οἷον εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ 'αὐτὸς ὁλος οὐσιωδῶς γέγονεν ἐν ἡμῖν'. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ λεγόμενον διανοίας, διὰ τῶν ἐξῆς ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν· «ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι»,
10 θησαυρὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα καλῶν. Ἐτέρωθι δὲ καὶ τὸν Κύριον εἶναι Πνεῦμα καλεῖ· «τὸ γὰρ Πνεῦμα», φησίν, «ὁ Κύριός ἐστιν». Ταῦτα δὲ λέγει ἵνα, κἂν Υἱὸν ἀκούης Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα νοῆς καὶ συνακούης αὐτῶ· κἂν Πνεῦμα πάλιν, καὶ τὸν Πατέρα τούτῳ συνεννοῆς, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ «Πνεῦμα» φησίν «ὁ Θεός»,
15 πανταχοῦ διδάσκων σε τὸ ἀχώριστον καὶ ὁμοούσιον τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ὅτι, ὅπου ὁ Υἱὸς ἐκεῖ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ ὅπου ὁ Πατὴρ ἐκεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκεῖ τὸ πᾶν τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ὁ εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ σὺν Υἱῶ καὶ Πνεύματι τοῖς ὁμοουσίοις, «ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας,
20 ἀμήν».

3 Τοιγαροῦν καὶ ὀλοψύχως πιστεύοντες καὶ μετανοοῦντες θερμῶς, συλλαμβάνομεν, ὡς εἴρηται, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ὡς ἡ Παρθένος, παρθένοισι δηλαδὴ καὶ ἄγναις ἐπιφερόμενοι τὰς ἰδίας ψυχάς· καὶ καθάπερ ἐκείνην ὑπεράμωμον
25 οὔσαν τὸ πῦρ οὐ κατέφλεξε τῆς θεότητος, οὕτως οὐδὲ ἡμᾶς ἄγναις καὶ καθαρὰς ἐπιφερομένους τὰς καρδίας καταφλέγει, ἀλλὰ δρόσος ἢ ἐξ οὐρανοῦ καὶ πηγὴ ὕδατος καὶ ἀθανάτου ζωῆς ρεῖθρον ἐν ἡμῖν γίνεται. Ὅτι δὲ καὶ ἡμεῖς τὸ ἀστεκτον πῦρ τῆς θεότητος ὡσαύτως δεχόμεθα, ἀκουσον τοῦ Κυρίου λέγοντος· «πῦρ ἦλθον

42. Β' Κορ. 4,6.

43. Β' Κορ. 4,7.

2 Συλλαμβάνομε λοιπόν αὐτὸν ὄχι σωματικῶς, ὅπως τὸν συνέλαβε ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος, ἀλλὰ πνευματικῶς καὶ οὐσιωδῶς· καὶ τὸν ἔχομε ἐκεῖνον μέσα στὶς καρδιές μας, αὐτὸν ποὺ ἡ ἀγνή Παρθένος συνέλαβε, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Παῦλος· «ὁ Θεὸς αὐτὸς ποὺ εἶπε νὰ λάμψει τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκότος, αὐτὸς ποὺ ἔλαμψε στὶς καρδιές μας γιὰ τὸν φωτισμὸ τῆς γνώσεως τοῦ Υἱοῦ του»⁴², σὰν νὰ ἔλεγε· ‘αὐτὸς ὅλος ἐγεννήθηκε μέσα μας οὐσιωδῶς’. Καὶ ὅτι τὸ λεγόμενο τῆς διανοίας ἔχει ἔτσι, τὸ ἐδήλωσε μὲ τὰ ἐξῆς λέγοντας· «ἔχομε τὸν θησαυρὸ αὐτὸν σὲ ὀστράκινα σκεύη»⁴³, καλώντας θησαυρὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Σὲ ἄλλο σημεῖο πάλι λέγει ὅτι καὶ ὁ Κύριος εἶναι Πνεῦμα· «τὸ Πνεῦμα», λέγει, «εἶναι ὁ Κύριος»⁴⁴. Αὐτὰ τὰ λέγει ὥστε, κι ἂν ἀκούσεις γιὰ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα νὰ σκέπτεσαι μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ καὶ σχετικὰ μ’ αὐτὸ «Πνεῦμα» λέγει «εἶναι ὁ Θεός»⁴⁵, ποὺ σὲ διδάσκει παντοῦ τὸ ἀχώριστο καὶ ὁμοούσιο τῆς ἀγίας Τριάδος· καὶ ὅπου εὐρίσκεται ὁ Υἱὸς ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ὅπου ὁ Πατήρ ἐκεῖ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκεῖ ὀλόκληρη ἡ τρισυπόστατη θεότης, ὁ ἕνας Θεὸς καὶ Πατήρ μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοουσίους Υἱὸ καὶ Πνεῦμα, «αὐτὸς ποὺ εἶναι εὐλογητὸς στοὺς αἰῶνες, γένοιτο»⁴⁶.

3 Ἔτσι λοιπόν, πιστεύοντας ὀλόψυχα καὶ μετανοώντας θερμά, συλλαμβάνομε, ὅπως εἰπώθηκε, στὶς καρδιές μας τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ Παρθένος, μὲ τὸ νὰ διατηροῦμε δηλαδὴ τὶς ψυχές μας παρθένες καὶ ἀγνές. Κι ὅπως ἐκείνη, ἐπειδὴ ἦταν ὑπεράμωμη, δὲν τὴν ἔφλεξε τὸ πῦρ τῆς θεότητος, ἔτσι οὔτε ἐμᾶς μᾶς καταφλέγει, ὅταν διατηροῦμε ἀγνές καὶ καθαρές τὶς καρδιές· ἀλλὰ γίνεται δροσιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ πηγὴ ὕδατος καὶ ἀθάνατης ζωῆς, ποὺ ρέει μέσα μας. Τὸ ὅτι δεχόμαστε κι ἐμεῖς παρομοίως τὸ ἀφόρητο πῦρ τῆς θεότητος, ἄκουσε τὸν

44. Β' Κορ. 3,17.

45. Ἰω. 4,24.

46. Ρωμ. 1,25.

βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς». Ποῖον ἄλλο, εἰ μὴ τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ τῆς θεότητος Πνεῦμα, μεθ' οὗ συνεισέρχεται καὶ συνθεωρεῖται σὺν τῷ Πατρὶ καὶ αὐτὸς καὶ ἕνδον ἡμῶν γίνεται; Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐσαρκώθη ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς Παρθένου καὶ σωματικῶς ἐξ αὐ-
 5 τῆς ἐγεννήθη ἀφράστως καὶ ὑπὲρ λόγον, πάλιν δὲ σαρκουῖσθαι ἢ σωματικῶς τίκτεσθαι αὐτὸν οὐκ ἐνδέχεται ἐξ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν, τί ποιεῖ; Ἐκείνην αὐτοῦ τὴν ἀχραντον σάρκα, ἣν προσελάβετο ἐξ ἄγνων λαγόνων τῆς παναχράντου Μαρίας καὶ Θεοτόκου, μεθ' ἧς καὶ ἐτέχθη σωματικῶς, ἐξ αὐτῆς μεταδίδωσιν ἡμῖν εἰς
 10 βρωσίν· καὶ τρώγοντες αὐτήν, ὅλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸν τῆς παρθένου καὶ παναμώμου Μαρίας, τὸν ἐν δεξιᾷ καθημένον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἕκαστος ἡμῶν τῶν πιστῶν τῶν ἀξίως ταύτην ἐσθιόντων τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἐν ἡμῖν ἔχομεν, κατὰ τὸ ὑπ'
 15 αὐτοῦ εἰρημένον· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κάγω ἐν αὐτῷ», μηδέποτε ἐξ ἡμῶν προερχόμενον ἢ σωματικῶς γεννώμενον καὶ χωριζόμενον ἀφ' ἡμῶν. Οὐκέτι γὰρ κατὰ σάρκα γινώσκεται ὢν ἐν ἡμῖν ὡσπερ βρέφος, ἀλλὰ ἀσωμάτως ἐστὶν ἐν σώματι, συνανακιρνώμενος ἡμῶν ταῖς οὐ-
 20 σίαις καὶ φύσεσιν ἀρρήτως καὶ θεοποιῶν ἡμᾶς ὡς συσσώμους αὐτοῦ καὶ σάρκα ὄντας ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. Τοῦτο τὸ μείζον ἐν ἡμῖν τῆς ἀφράστου οἰκονομίας αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ λόγον συγκαταβάσεως, τοῦτο τὸ φρίκης ἀπάσης γέμον μυστήριον, ὃ καὶ ἀνένευον γράψαι καὶ πρὸς τὴν ἐγχείρησιν
 25 ἔτρεμον.

4 Ἄλλ' ἐπεὶ βούλεται αἰεὶ ὁ Θεὸς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτοῦ ἐκκαλύπτεσθαι καὶ φανεροῦσθαι ἡμῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ποτε τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα ἐννοήσαντες καὶ αἰδεσθέντες ἀγαπήσῃαι

47. Λουκᾶ 12,49.

48. Ἰω. 6,56.

Κύριο πού λέγει· «ἦλθα νὰ βάλω πῦρ ἐπάνω στὴν γῆ»⁴⁷. Ποιό ἄλλο εἶναι, παρὰ τὸ ὁμοούσιο τῆς θεότητάς του Πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖο συνεισέρχεται καὶ συνθεωρεῖται καὶ ὁ ἴδιος μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ εὐρίσκεται μέσα μας; Ἀφοῦ ὁμοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθηκε μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν Παρθένο καὶ ἐγεννήθηκε σωματικῶς ἀπὸ αὐτὴν ἀνεκφράστως καὶ ὑπὲρ λόγον, δὲν μπορεῖ ὁμοῦ αὐτὸς νὰ σαρκωθεῖ ἢ νὰ γεννηθεῖ σωματικῶς καὶ πάλι ἀπὸ τὸν καθένα μας, τί κάνει; Ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀχραντὴ σάρκα του, τὴν ὁποία προσέλαβε ἀπὸ τὶς ἀγνὲς λαγόνες τῆς πανάχραντης καὶ Θεοτόκου Μαρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐγεννήθηκε σωματικῶς, ἀπὸ αὐτὴν τὴν σάρκα μᾶς μεταδίδει γιὰ βρώση· καὶ τρώγοντάς την, ἔχομε μέσα μας ὅλον τὸν σαρκωμένο Θεὸ καὶ Κύριό μας Ἰησοῦ τὸν Χριστό, αὐτὸν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸ τῆς παρθένου καὶ πανάμωμης Μαρίας, τὸν καθισμένο δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς τοὺς πιστοὺς τρώγοντας αὐτὴ τὴν σάρκα του, τὸν ἔχομε μέσα μας, κατὰ τὸ λεγόμενο ἀπὸ τὸν ἴδιο· «ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου μένει μέσα μου κι ἐγὼ μέσα σ' αὐτόν»⁴⁸, χωρὶς νὰ προέρχεται ἢ νὰ γεννᾶται σωματικῶς καὶ νὰ χωρίζεται ἀπὸ ἐμᾶς. Πράγματι, δὲν γνωρίζεται ὄντας κατὰ σάρκα⁴⁹ σ' ἐμᾶς ὡς βρέφος ἀλλὰ εὐρίσκεται ἀσωμάτως σὲ σῶμα, ἀναμιγνυόμενος κατὰ τρόπο ἀνεκφραστο μὲ τὶς οὐσίες καὶ φύσεις καὶ θεοποιώ- ντας μας ὡς συσσώμους του καὶ ὡς ὄντες σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα του καὶ ὅστοῦν ἀπὸ τὰ ὅστα του⁵⁰. Αὐτὸ εἶναι μέσα μας τὸ θαυμαστὸ τῆς ἀνεκφραστης οἰκονομίας αὐτοῦ κι ἐπάνω ἀπὸ λόγο συγκαταβάσεως, αὐτὸ τὸ μυστήριον τὸ γεμᾶτο ἀπὸ μεγάλη φρίκη, αὐτὸ πού ἀνέβαλλα νὰ τὸ γράψω κι ἔτρεμα νὰ τὸ ἐπιχειρήσω.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θέλει πάντοτε νὰ μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ νὰ μᾶς φανερώνει τὴν πρὸς ἐμᾶς ἀγάπη του, ὥστε κι ἐμεῖς κάποτε νὰ προθυμοποιηθοῦμε νὰ κατανοήσουμε τὴν πολλὴ ἀγαθό-

49. Βλ. Β' Κορ. 5,17.

50. Ἐφ. 5,29.

προθυμηθῶμεν αὐτόν, ὑπὸ τοῦ ἄνωθεν κινουῦντος καὶ φωτίζοντος τὰς καρδίας ἡμῶν κινήθεις Πνεύματος διὰ γραφῆς ὑμῖν δῆλα ταῦτα πεποίηκα τὰ μυστήρια, οὐχ ἵνα τῆς τὸν Κύριον τεκούσης κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀπορρήτου γεννήσεως αὐτῆς ἴσον τινὰ τῶν ἀν-
 5 θρώπων ἀποδείξω (μὴ γένοιτο! οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τοῦτο. Ἴδιον γὰρ ἢ ἔνσαρκος τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀφραστός γεννήσις ἐξ αὐτῆς, καὶ ἄλλη ἢ πνευματικῶς παρ' ἡμῶν γινομένη· ἐκείνην μὲν γάρ, σαρκωθέντα τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ τέξασα, τὸ μυστήριον τῆς ἀναπλάσεως τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου
 10 παντὸς ἐπὶ τῆς γῆς τέτοκεν, ἣτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός, ὁ τὰ διεστῶτα ἐνώσας πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀράμενος· αὕτη δέ, ἐν θείῳ Πνεύματι τὸν Λόγον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ τίκτουσα, ἀεὶ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν
 15 καὶ τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἔνωσιν ἀπεργάζεται, ἣν καὶ τὸ θεῖον οὕτω λέγον ὑπαινίττεται λόγιον· «δι' οὗ ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐκούήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς»), ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ ἡ ὑπεράπειρος αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καὶ γνησίᾳ ἀγάπῃ καὶ ὅτι, εἰ βουλοίμεθα, καὶ πάντες
 20 ἡμεῖς κατὰ τὸ θεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγιον μήτηρ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίσωμεν καὶ ἴσοι πάντως τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων γενώμεθα, οὐχὶ κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκείνων οὐδὲ κατὰ τὰς περιόδους καὶ τοὺς κόπους οὕσπερ ὑπέστησαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ
 25 καὶ τὴν δωρεάν, ἣν πλουσίως ἐξέχεεν ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύειν καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἀνεπιστρόφως ἐθέλοντας, καθὼς αὐτὸς τοῦτο βουλόμενος ἀριδῆλως βοᾷ· «μήτηρ μου», φησί, «καὶ ἀδελφοί μου εἰσὶν οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ποιοῦντες αὐτόν».

5 Εἶδες πῶς πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ποιοῦντας αὐτόν εἰς τὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀξίαν ἀνήγαγε καὶ

51. Βλ. Ἐφ. 2,14-15.

52. Ἰω. 1,29.

τητά του και να τον αγαπήσουμε με όλο μας τον σεβασμό, προ-
 τρεπόμενος από τό άνωθεν Πνεύμα, που κινεί και φωτίζει τις
 καρδιές μας, σᾶς έφανέρωσα αυτά τὰ μυστήρια με σύγγραμμα·
 όχι για να άποδείξω τόν τρόπο τῆς άπόρρητης γεννήσεως αυτής
 που έγέννησε τόν Κύριο ίσον με κάποιον τῶν ανθρώπων, μή γέ-
 νοιτο! διότι δέν μπορεί να γίνει αυτό. Πράγματι, άλλη ήταν ή
 ένσαρκη άνέκφραστη γέννηση του Θεού Λόγου από αυτήν, κι
 άλλη αυτή που γίνεται πνευματικῶς από έμᾶς. Διότι εκείνη
 έγέννησε τόν σαρκωμένο Υίο και Λόγο του Θεού και έγέννησε
 τήν σωτηρία του κόσμου όλου επάνω στην γῆ, που είναι ο Κύ-
 ριός μας Ίησοῦς Χριστός και Θεός που ένωσε στον έαυτό του
 τὰ χωριζόμενα⁵¹ και έξάλειψε τήν άμαρτία του κόσμου⁵². Αυτή
 έγέννησε θείῳ Πνεύματι τόν Λόγο τῆς γνώσεως του Θεού και
 άπεργάζεται στις καρδιές μας τὸ μυστήριο τῆς ανακαινίσεως
 τῶν ανθρωπίνων ψυχῶν και τήν κοινωνία και ένωση με τόν
 Θεό Λόγο, τήν όποία υπαινίσσεται τὸ θεῖο λόγιο που λέγει: «δι'
 αὐτοῦ έλάβαμε στην γαστέρα και έγκυμονήσαμε και έγεννήσα-
 με πνεῦμα σωτηρίας, τὸ όποιο έκυφορήσαμε επάνω στην
 γῆ»⁵³, αλλά για να φανερωθεῖ ή υπεράπειρη και γνήσια άγάπη
 του προς έμᾶς και, έάν έπιθυμοῦμε, όλοι έμεῖς να διατελέσομε
 κατά τὸ θεῖο λόγιο του Κυρίου μας Ίησοῦ Χριστοῦ μητέρα και
 σύμφωνα με τόν παραπάνω τρόπο και άδελφοί αὐτοῦ· να γίνομε
 όπωςδήποτε ίσοι με τούς μαθητές και άποστόλους του, όχι
 κατά τήν άξία εκείνων ούτε κατά τήν χάρη και τήν δωρεά του
 Θεού, τήν όποία έξέχεε πλουσίως σ' όλους που ήθελαν να τόν
 πιστεύουν και να τόν ακολουθοῦν χωρίς έπιστροφή, όπως ο
 ίδιος έπιθυμώντας αὐτὸ καταφανῶς βοᾷ: «μητέρα μου», λέγει,
 «και άδελφοί μου είναι όσοι ακούουν τόν λόγο του Θεού και
 τόν πραγματοποιοῦν»⁵⁴.

- 5 Εἶδες πῶς όλους, όσοι ακούουν τόν λόγο του και τόν εφαρ-
 μόζουν, τούς άνύψωσε στην άξία τῆς μητέρας του, τούς λέγει

53. Ἦσ. 26,18.

54. Λουκᾶ 8,21.

ἀδελφοὺς αὐτοῦ λέγει καὶ συγγενεῖς τούτους πάντα ἀποκαλεῖ· Πλὴν ἐκείνη μὲν κυρίως μήτηρ αὐτοῦ καθέστηκεν ὡς σωματικῶς, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ἀφράστως τοῦτον καὶ ἀπειράνδρως ἀποτεκουῖσα, οἱ δέ γε ἅγιοι πάντες κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν 5 συλλαμβάνοντες αὐτὸν ἔχουσιν· καὶ ἐκ μὲν τῆς παναμώμου μητρὸς αὐτοῦ τὴν σάρκα αὐτοῦ τὴν παναμώμητον ἔδανείσατο, ἀντ' αὐτῆς δὲ τὴν θεότητα αὐτῇ ἔδωρήσατο —ὦ ξένου καὶ καινοῦ συναλλάγματος!— ἀπὸ δὲ τῶν ἁγίων σάρκα μὲν οὐ λαμβάνει, μεταδίδωσι δὲ αὐτοῖς τὴν τεθεωμένην σάρκα αὐτοῦ. Καὶ ὄρα μοι τὸ 10 βάθος τοῦ μυστηρίου. Ἡ μὲν οὖν χάρις τοῦ Πνεύματος, ἦγουν τὸ πῦρ τῆς θεότητος, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐστὶ καὶ Θεοῦ ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς πανάγνου καὶ ἁγίας σαρκὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκ τῶν παναχράντων αἱμάτων αὐτῆς, ἐξ ἧς ταύτην ἀναλαβὼν ἰδιοποιή- 15 σατο, κατὰ τὸ ὄσιον λόγιον· «καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Ταύτητοι καὶ μεταδίδωσι τοῖς ἁγίοις ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀχράντου Παρθένου υἱὸς ἐκ μὲν τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ συναϊδίου Πατρὸς αὐτοῦ τὴν χάριν, ὡς εἶρηται, τοῦ Πνεύματος, ἦτοι τὴν θεότητα, καθὼς διὰ τοῦ προφήτου φησί· «καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις 20 ἡμέραις, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα», δηλαδὴ τὴν πιστεύσασαν, ἐκ δὲ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς ἀποτεκούσης αὐτόν, τὴν σάρκα ἣν ἀνέλαβεν ἐξ αὐτῆς.

6 Καὶ ὡσπερ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, 25 οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἀμωμήτου σαρκὸς τῆς παναγίας Μητρὸς αὐτοῦ ἦν ἀνέλαβε μεταλαμβάνομεν ἅπαντες· καὶ καθάπερ υἱὸς αὐτῆς καὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν γέγονεν, ἀδελφὸς δὲ ἡμῶν ἐχρημάτισεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς —ὦ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας!— υἱοὶ τῆς Θεοτόκου μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ γινόμεθα, 30 ὡς διὰ τοῦ μετ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ γεγονότος ὑπεραμώμου καὶ ὑπεραγνώστου γάμου γεννηθέντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐ-

55. Ἰω. 1,14.

56. Πράξ. 2,17.

ἀδελφούς του καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ ὄλους συγγενεῖς; Πλὴν ὁμως ἐκείνη κυρίως ἔγινε μητέρα του, ἐπειδὴ, ὅπως ἀνέφερα ἤδη, τὸν ἐγέννησε σωματικῶς, κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο καὶ χωρὶς ἀνδρα, ἐνῶ ὄλοι οἱ ἅγιοι βέβαια τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἔχουν κατὰ χάρη καὶ δωρεά. Ἀπὸ τὴν πανάμωμη μητέρα του ἐδανείσθηκε τὴν παναμώμητη σάρκα του, καὶ ἀντὶ αὐτῆς τῆς ἐδώρησε τὴν θεότητα –τί παράξενη καὶ καινὴ συναλλαγή!– ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους δὲν λαμβάνει βέβαια σάρκα, μεταδίδει ὁμως σ' αὐτοὺς τὴν θεωμένη σάρκα του. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου. Ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος λοιπόν, δηλαδὴ τὸ πῦρ τῆς θεότητος, εἶναι τοῦ Σωτῆρος μας καὶ Θεοῦ ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴν οὐσία του, τὸ σῶμα του ὁμως δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πάναγνη καὶ ἁγία σάρκα τῆς Θεοτόκου καὶ ἀπὸ τὰ πανάχραντα αἵματά της, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνέλαβε καὶ τὴν ἰδιοποιήθηκε, κατὰ τὸ ἱερὸ λόγιον· «καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα»⁵⁵. Αὐτὴν λοιπόν μεταδίδει στοὺς ἁγίους ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀχραντῆς Παρθένου· ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴν οὐσία τοῦ συναϊδίου Πατρὸς του μεταδίδει, ὅπως ἐλέχθηκε, τὴν χάρη τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὴν θεότητα, ὅπως λέγει διὰ τοῦ προφήτου· «καὶ θὰ συμβεῖ στίς ἔσχατες ἡμέρες νὰ διαχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου ἐπάνω σὲ κάθε σάρκα»⁵⁶, πὺ ἐπίστευσε δηλαδὴ· ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴν οὐσία ὁμως ἐκείνης πὺ τὸν ἐγέννησε κυρίως καὶ ἀληθῶς μεταδίδει τὴν σάρκα τὴν ὁποία ἀνέλαβε ἀπὸ αὐτὴν.

- 6 Κι ὅπως ἀκριβῶς ὄλοι ἐμεῖς ἐλάβαμε ἀπὸ τὸ πλήρωμά του⁵⁷, ἔτσι ὄλοι μεταλαμβάνομε ἀπὸ τὴν ἀμώμητη σάρκα τῆς παναγίας Μητέρας του, τὴν ὁποία ἀνέλαβε ἀπὸ αὐτὴν· κι ὅπως ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς μας ἔγινε υἱὸς της καὶ Θεός, ἐνῶ διετέλεσε ἀδελφὸς μας, ἔτσι κι ἐμεῖς –πῶ πῶ ἀνέκφραστη φιλανθρωπία!– θὰ γίνομε υἱοὶ τῆς Θεοτόκου μητέρας του καὶ ἀδελφοὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ὑπεράμωμο καὶ ὑπεράγνωστο γάμο πὺ ἔγινε μαζὶ μ' αὐτὴν καὶ μέσα της, ἔγεν-

57. Ἰω. 1,16.

τῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ πάλιν πάντες οἱ ἅγιοι. Ὡσπερ γὰρ ἐκ τῆς συν-
 ουσίας καὶ σπορᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἢ Εὔα πρώτη ἔτεκεν καὶ ἐξ ἐκεί-
 νης καὶ δι' ἐκείνης πάντες ἐγεννήθησαν ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἡ
 Θεοτόκος τὸν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἀντὶ σπορᾶς δεξαμένη συν-
 5 ἔλαβε καὶ ἔτεκε μόνον αὐτὸν τὸν Μονογενῆ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ
 αἰώνων καὶ μονογενῆ ἐπ' ἐσχάτων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα· καὶ
 παυσαμένη τοῦ συλλαμβάνειν καὶ τίκτειν αὐτή, ὁ Υἱὸς αὐτῆς καὶ
 ἐγέννησε καὶ γεννᾷ καθ' ἐκάστην τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν καὶ
 φυλάσσοντας τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντολάς. Ἐπρεπε καὶ γάρ, ἐπεὶ ἡ
 10 ἐν φθορᾷ γέννησις ἡμῶν διὰ τῆς γυναικὸς Εὔας ἐγένετο, τὴν
 πνευματικὴν γέννησιν ἡμῶν καὶ ἀνάπλασιν διὰ τοῦ ἀνδρός, ἦτοι
 τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ καὶ Θεοῦ, γίνεσθαι. Καὶ ὄρα μοι ἐντεῦθεν τὴν
 τοῦ λόγου ἀκρίβειαν· ἀνδρὸς θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ ἢ σπορὰ φθαρ-
 τοῦς υἱοὺς καὶ θνητοὺς διὰ γυναικὸς ἀπεγέννησε καὶ γεννᾷ· ἀθα-
 15 νάτου καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος Λόγος ἀθάνα-
 τα καὶ ἄφθαρτα τέκνα ἀπεγέννησε καὶ αἰεὶ γεννᾷ, ἐκ τῆς Παρθέ-
 νου πρῶτον αὐτὸς τεχθεὶς, δηλονότι ἐν ἀγίῳ Πνεύματι.

7 Κατὰ τοῦτο οὖν δέσποινα καὶ βασιλις καὶ κυρία καὶ μήτηρ
 πάντων τῶν ἁγίων ἢ τοῦ Θεοῦ Μήτηρ ἐστὶ, οἱ δὲ ἅγιοι πάντες
 20 δοῦλοι μὲν αὐτῆς εἰσι, καθὸ Μήτηρ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, υἱοὶ δὲ αὐτῆς,
 καθὸ ματελαμβάνουσιν ἐκ τῆς παραχράντου σαρκὸς τοῦ Υἱοῦ αὐ-
 τῆς (πιστὸς ὁ λόγος· ἡ γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου, τῆς Θεοτόκου ἐστὶ
 σὰρξ)· καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θεωθείσης τοῦ Κυρίου σαρκὸς μεταλαμ-
 βάνοντες, ζωὴν αἰώνιον μεταλαμβάνειν ὁμολογοῦμέν τε καὶ πι-
 25 στεύομεν, εἰ μὴ τι ἀναξίως καὶ εἰς κατάκριμα ἑαυτῶν ταύτην
 μᾶλλον ἐσθίομεν. Συγγενεῖς δὲ αὐτῆς τρισσῶς οἱ ἅγιοι εἰσι· καθ'
 ἓνα μὲν τρόπον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πληοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πνοῆς εἴτ'
 οὖν ψυχῆς συγγένειαν ἔχουσι· κατὰ δεύτερον δέ, ὅτι ἐκ τῆς προσ-
 ληφθείσης σαρκὸς αὐτῆς κοινωνίαν καὶ μετουσίαν ἔχουσι μετ'

νήθηκε ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπὸ αὐτὸν πάλι ὅλοι οἱ ἅγιοι. Πράγματι, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν συνουσία καὶ τὴν σπορὰ τοῦ Ἀδάμ ἐγέννησε πρῶτη ἡ Εὐα καὶ ἀπὸ ἐκείνην καὶ μέσω ἐκείνης ἐγεννήθηκαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ ἡ Θεοτόκος ἀντὶ σπορᾶς ἐδέχθηκε καὶ συνέλαβε τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἐγέννησε μόνον αὐτὸν τὸν Μονογενῆ πρὸ αἰώνων ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ μονογενῆ καὶ ἔνσαρκο ἀπὸ αὐτὴν στὶς ἔσχατες ἡμέρες. Καὶ ὅταν ἔπαυσε αὐτὴ νὰ συλλαμβάνει καὶ νὰ γεννᾷ, ὁ Υἱὸς τῆς ἐγέννησε καὶ γεννᾷ κάθε ἡμέρα ὅσους πιστεύουν σ' αὐτὸν καὶ φυλάσσουν τὶς ἅγιες ἐντολές του. Διότι ἔπρεπε, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν γυναῖκα Εὐα ἡ γέννησή μας ὀδηγήθηκε σὲ φθορά, μὲ τὸν ἄνδρα, δηλαδὴ τὸν δεύτερο Ἀδάμ καὶ Θεό, νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ πνευματικὴ γέννησή μας καὶ ἀνάπλαση. Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν ἀπὸ ἐδῶ ἀκρίβεια τοῦ λόγου· ἡ σπορᾶ ἐνὸς θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ ἀνδρὸς ἐγέννησε καὶ γεννᾷ μὲ γυναῖκα φθαρτοὺς καὶ θνητοὺς υἱούς· ὁ ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος Λόγος τοῦ ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐγέννησε καὶ γεννᾷ πάντοτε ἀθάνατα καὶ ἀφθάρτα τέκνα, ἀφοῦ πρῶτα αὐτὸς ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι βεβαίως.

- 7 Σύμφωνα μ' αὐτὸ ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ λοιπὸν εἶναι δέσποινα καὶ βασίλισσα, κυρία καὶ μητέρα ὅλων τῶν ἁγίων, ἐνῶ οἱ ἅγιοι εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅλοι δοῦλοι τῆς, ἐπειδὴ εἶναι Μητέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου υἱοὶ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον μεταλαμβάνουν ἀπὸ τὴν πανάχραντη σάρκα τοῦ Υἱοῦ τῆς (ὁ λόγος εἶναι πιστός)⁵⁸· διότι ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου, εἶναι σάρκα τῆς Θεοτόκου), καὶ μεταλαμβάνοντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεωθεῖσα σάρκα τοῦ Κυρίου, ὁμολογοῦμε καὶ πιστεύομε ὅτι μεταλαμβάνομε αἰώνια ζωὴ, ἐὰν βέβαια δέν τὴν τρῶμε ἀναξίως καὶ μᾶλλον σὲ κρῖμα τῶν ἑαυτῶν μας. Συγγενεῖς πάλι αὐτῆς εἶναι τριπλῶς οἱ ἅγιοι· κατὰ ἕναν τρόπο ἐφ' ὅσον προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο πηλὸ καὶ τὴν ἴδια πνοή, δηλαδὴ ἔχουν ψυχῆς συγγένεια· δεύτερον, ἐφ' ὅσον προσέλαβαν ἀπὸ τὴν σάρκα τῆς εὐρίσκονται μαζί τῆς σὲ

58. Α' Τιμ. 1,15. 3,1 ἐ.

αὐτῆς· καθ' ἕτερον δέ, ὅτι διὰ τὴν κατὰ Πνεῦμα ἐγγινομένην ἀγιωσύνην αὐτοῖς δι' αὐτῆς ἐν ἑαυτῷ ἕκαστος συλλαμβάνων ὁμοίως ἔχει τὸν τῶν ἀπάντων Θεόν, καθάπερ κάκεινη τοῦτον ἔσχεν ἐν ἑαυτῇ· εἰ γὰρ καὶ σωματικῶς αὐτὸν ἀπεγέννησεν, ἀλλ' 5 ὄλον αὐτὸν καὶ πνευματικῶς ἐν ἑαυτῇ πάντοτε εἶχε καὶ νῦν αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχει ἀχώριστον.

8 Τοῦτο τοίνυν τὸ τῶν γάμων μυστήριον, ὃ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ ἐποιήσατο ὁ Πατήρ, ὁ συναῖδιος καὶ ὁμότιμος· καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλη-
10 μένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

ια'· Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· «καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν».

1 Τίνες οὖν ἦσαν οἱ ἀπεσταλμένοι; Οἱ προφήται, φησί. Τίνες οἱ κεκλημένοι; Τῶν Ἰουδαίων οἱ παῖδες· ἐκεῖνοι γὰρ ἦσαν οἱ τότε καὶ ἐξ ἀρχῆς κεκλημένοι, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἀκοῦσαι αὐτῶν. «Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων· εἶπατε τοῖς κεκλημέ-
15 νοις· ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἠτοιμάσα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν». Ποίους λέγει δούλους; Τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ. Τί
20 δὲ ἐστὶ τὸ ἄριστον; Ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, ἣν προητοίμασε τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ταύρους δὲ τίνας λέγει καὶ σιτιστὰ; Αὐτὸν τὸν τῆς Παρθένου Υἱὸν

κοινωνία καὶ σὲ μετουσία· καὶ τρίτον, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ἀγιάσθη-
καν κατὰ Πνεῦμα δι' αὐτῆς ὁ καθένας μέσα του μπορεῖ νὰ συλ-
λαμβάνει ὁμοίως τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ὅπως κι ἐκείνη εἶχε αὐτὸν
μέσα της. Διότι, παρ' ὄλο πού τὸν ἐγέννησε σωματικῶς, ὄλον
αὐτὸν τὸν εἶχε μέσα της πάντοτε καὶ πνευματικῶς καὶ ὁμοίως
τὸν ἔχει ἀχώριστο τώρα καὶ πάντοτε.

8 Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον τῶν γάμων, τὸ ὁποῖο
ἐπραγματοποίησε ὁ Πατήρ, ὁ συναΐδιος καὶ ὁμότιμος, γιὰ τὸν
μονογενῆ του Υἱό· καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς καὶ ἀπέστειλε τοὺς
δούλους του νὰ καλέσουν τοὺς προσκεκλημένους στοὺς γάμους
καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἔλθουν.

ια. Στὸ ρητὸ τοῦ Εὐαγγελίου· «καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους
του νὰ καλέσουν στοὺς γάμους τοὺς προσκεκλημένους
καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἔλθουν»⁵⁹.

1 Ποιοὶ λοιπὸν ἦσαν ἀπεσταλμένοι; Οἱ προφῆτες, λέγει.
Ποιοὶ οἱ προσκεκλημένοι; Τὰ παιδιά τῶν Ἰουδαίων· διότι ἐκεῖ-
νοι ἦσαν τότε ἀρχικῶς οἱ προσκεκλημένοι, καὶ δὲν ἠθέλησαν
νὰ τοὺς ἀκούσουν. «Πάλι ἀπέστειλε ἄλλους δούλους λέγοντας·
νὰ εἰπεῖτε στοὺς προσκεκλημένους, νὰ ἐτοίμασα τὸ ἄριστό μου,
οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτευτὰ εἶναι σφαγμένα κι ὄλα ἔτοιμα·
ἐλάτε στοὺς γάμους. Αὐτοὶ ὁμως ἀμέλησαν καὶ ἐπῆγαν ἄλλος
στὸν ἀγρό του, ἄλλος στὸ ἐμπορικὸ του· ἄλλοι πάλι ἐκράτησαν
τοὺς δούλους του, τοὺς ἔβρισαν καὶ τοὺς ἐσκότωσαν». Ποιούς
λέγει δούλους; Τοὺς ἀποστόλους του. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ ἄριστο;
Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία προετοίμασε γιὰ τοὺς
κατὰ πρόθεση κλητοὺς ὄντας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου⁶⁰. Ποιούς
λέγει ταύρους καὶ σιτευτὰ; Αὐτὸν τὸν Υἱὸ τῆς Παρθένου καὶ

59. Ματθ. 22,3-14.

60. Βλ. Ρωμ. 8,28. Ματθ. 26,34.

καὶ Θεόν, τὸν μόσχον ὄντα τῇ θεότητι σιτευτόν· οὗτος γὰρ καὶ ταῦρος ἐστὶ τῇ δυνάμει ὄντως ἀήττητος, πληθυντικῶς δὲ ταύρους ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ὅτι εἰς πολλὰ μερίζεται ἡ ἀγία αὐτοῦ σὰρξ καὶ μία ἐκάστη μερίς ἢ ἐξ αὐτοῦ ὄλος ἐκεῖνος πάλιν ἐστὶ, τοσοῦτον 50 ὧν δυνατός, ὅτι καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν λαμβανόντων αὐτὸν ἀποτρέπεται ἅπαντας κάκεινοις δύναμιν δίδωσιν, ὥστε νικῆσαι τὸν κόσμον καὶ δυνηθῆναι γενέσθαι αὐτοὺς υἱοὺς Θεοῦ. Ἀμνὸς δὲ λέγεται ὁ πανάμωμος ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνιαύσιος, κριὸς δὲ ὡς κεράτων δίκην τὸν σταυρὸν ἐπιφερόμενος ἄνωθεν, δι' οὗ καὶ τὴν 10 πληγὴν καιρίαν τῷ ἀντιπάλῳ δέδωκε καὶ εἰς ὃν ἐκεῖνοι τοῦτον σταυρώσαντες ἀπέκτειναν. Ἄλλους δὲ δούλους φησὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους αὐτοῦ, οὓς καὶ ἀπέστειλε παραγγείλας αὐτοῖς εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπελθεῖν καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθεῖν, πορευθῆναι δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ οἴκου 15 Ἰσραὴλ· οἱ δὲ οὐδὲ τοῦτους ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὕβρισαν καὶ ἔτυψαν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτειναν, ἐξ ὧν καὶ Στέφανος ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων ὑπάρχει. «Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε». Τοὺς ἀσεβεῖς Ἑβραίους φησὶν, οὓς 20 καὶ κατέσφαξε, διὰ τῆς τῶν Ρωμαίων ἐφόδου τὴν παντελεῆ ἐρήμωσιν αὐτῶν ἐργασάμενος. Στρατεύματα δὲ Θεοῦ καὶ οἱ πονηροὶ λέγονται, εἰς τιμωρίαν ἐτέρων πονηρῶν ἐκπεμπόμενοι, καθὼς φησὶ διὰ Μωϋσέως ὁ Θεός· «ἐπαποστελῶ εἰς αὐτοὺς θυμὸν καὶ ὀργήν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν».

2 «Τότε τοίνυν λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· πορευθεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὄσους ἂν εὑρητε καλέσατε εἰς τοὺς γά-

61. Ἰω. 1,12.

62. Α' Πέτρ. 1,19.

63. Λευιτ. 12,6. Ἰεζ. 46,13 ἐ.

Θεό, πού εἶναι ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς τῆς θεότητος. Πράγματι, αὐτὸς εἶναι ὁ ταῦρος, στήν δύναμη ὄντως ἀήττητος, καὶ ἐκάλεσε πληθυντικῶς τὸν ἑαυτὸ του ταύρους, διότι ἡ ἀγία του σάρκα διαιρεῖται σὲ πολλὰ καὶ ἡ κάθε μία μερίδα ἀπὸ αὐτὸν εἶναι πάλι ὄλος ἐκεῖνος· κι εἶναι τόσο πολὺ δυνατός, διότι καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνων πού τὸν λαμβάνουν τοὺς ἀποτρέπει ὄλους καὶ σ' ἐκείνους δίνει δύναμη, ὥστε νὰ νικήσουν τὸν κόσμον καὶ νὰ μπορέσουν νὰ γίνουν κι αὐτοὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ⁶¹. «Ἀμνὸς» πάλι λέγεται ὁ πανάμωμος ἀμνὸς⁶² τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνιαύσιος⁶³, κριὸς ἐπειδὴ φέρει ἐπάνω του τὸν σταυρὸ ὡς κέρατα, μὲ τὸν ὁποῖο ἔδωσε στὸν ἀντίπαλο καίρια τὴν πληγὴ καὶ στὸν ὁποῖο ἐκεῖνοι τὸν ἐσταύρωσαν καὶ τὸν ἐσκότωσαν. «Ἄλλους δούλους» λέγει τοὺς ἀγίους του ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε παραγγέλλοντάς τους νὰ μὴ πορευθοῦν στήν ὁδὸ τῶν ἐθνῶν καὶ νὰ μὴ εἰσέλθουν στήν πόλη τῶν Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ νὰ πορευθοῦν μᾶλλον πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ⁶⁴. Αὐτοὶ ὁμως οὔτε αὐτοὺς ἐδέχθηκαν, ἀλλ' ἄλλους ἔβρισαν καὶ ἐκτύπησαν, κι ἄλλους ἐσκότωσαν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὑπάρχει καὶ ὁ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυρας⁶⁵. «Μόλις τὸ ἄκουσε ὁ βασιλεὺς ὀργίσθηκε καὶ στέλλοντας τὰ στρατεύματά του ἐσκότωσε τους φονεῖς ἐκείνους καὶ ἔκαψε τὴν πόλη τους». Τοὺς ἀσεβεῖς Ἑβραίους ἐννοεῖ, τοὺς ὁποίους καὶ κατέσφαξε, ἐργαζόμενος τὴν τέλεια ἐρήμωσή τους μὲ τὴν ἐφοδο τῶν Ρωμαίων. Στρατεύματα τοῦ Θεοῦ λέγονται καὶ οἱ πονηροί, οἱ ὁποῖοι στέλλονται γιὰ τιμωρία ἄλλων πονηρῶν, ὅπως λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως· «θὰ ἀποστείλω ἐναντίον τους θυμὸ καὶ ὀργή, ἀποστολὴ μὲ πονηροὺς ἀγγέλους»⁶⁶.

- 2 «Τότε λοιπὸν λέγει στοὺς δούλους του· ὁ γάμος βέβαια εἶναι ἔτοιμος, οἱ προσκεκλημένοι ὁμως δὲν ἦταν ἄξιοι· πηγαίνετε λοιπὸν στὰ σταυροδρόμια καὶ ὄσους εὐρεῖτε, νὰ τοὺς καλέσετε

64. Ματθ. 10,5-6.

65. Πράξ. 6,8.

66. Ψαλμ. 77,49.

μους». Είδες ἀκολουθίαν πραγμάτων; Είδες παραβολῆς ἀκρί-
 βειαν; «Τότε» γάρ φησι. «Τότε». Πότε; Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι δηλονό-
 τι, κληθέντες εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὑπὸ τῶν ἀποστό-
 λων, οὐ μόνον οὐκ ἠνέσχοντο ἀκοῦσαι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαν-
 5 τες αὐτοὺς ἀπέκτειναν, τότε ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν σύμπαντα
 κόσμον καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη. «Καὶ ἐξελθόντες», φησὶν, «οἱ δοῦ-
 λοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας ὄσους εὖρον πονη-
 ροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων». Τὴν
 γὰρ οἰκουμένην περιελθόντες οἱ ἀπόστολοι πᾶσαν, ἐκήρυξαν τὸν
 10 τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ τοὺς ὑπακούσαντας πάντας εἰς μίαν συνήγα-
 γον θεογνωσίας πίστιν πονηροὺς τε ἅμα τοῖς τρόποις καὶ ἀγα-
 θοὺς, μεταβαλλομένους δηλονότι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγομέ-
 νους. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ «συνήγαγον»· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν
 ἐξῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν διδασκόμεθα. Φησὶ γάρ· «εἰσελθὼν δὲ
 15 ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον
 οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς εἰσ-
 ῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφिमώθη. Τότε εἶπεν ὁ
 βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε
 αὐτὸν καὶ ἐμβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· πολλοὶ γάρ εἰσι
 20 κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί». Ὅρᾳς ὅπως τοὺς μεταβαλλομένους
 τὸν τρόπον συνάγεσθαι εἰς τοὺς γάμους λέγει, τοὺς δὲ μετὰ πονη-
 ρίας ἢ κακίας τινός, κἂν εἰσέλθωσι, πάλιν μετ' αἰσχύνῃς ὑπὸ τῶν
 ἀγγέλων ἐκβάλλεσθαι, οὗς καὶ διακόνοους καλεῖ; Οἱ οὖν ἀνακείμε-
 νοι ἐν τοῖς γάμοις οἱ ἅγιοι εἰσιν. Αὐτὸν δὲ τὸν μὴ ἔχοντα ἔνδυμα
 25 γάμου, οἶδα ὅτι τινὲς τοὺς ἐν πορνείᾳ μόνον καὶ μοιχείᾳ καὶ φό-
 νοις τὰ ἑαυτῶν καταρρυπώσαντας σώματα λογίζονται εἶναι. Ἄλλ'
 οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· πάντα γὰρ τὸν ὑπὸ οἰουδηποτοῦν πά-
 θους ἢ κακίας λέγει ρερυπωμένον. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές,
 30 ἄκουε Παύλου λέγοντος· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί,

στοὺς γάμους». Εἶδες ἀκολουθία πραγμάτων; Εἶδες ἀκρίβεια παραβολῆς; «Τότε», λέγει. «Τότε»; Πότε; Ὅταν δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι, προσκεκλημένοι στήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀπό τοὺς ἀποστόλους, ὄχι μόνο δὲν ἀνέχθησαν νὰ τοὺς ἀκούσουν, ἀλλὰ τοὺς ἐβρῖσαν καὶ τοὺς ἐσκότωσαν, τότε τοὺς ἀπέστειλε σ' ὄλον τὸν κόσμον καὶ σ' ὅλα τὰ ἔθνη. «Καὶ ἐξερχόμενοι», λέγει, «ἐκεῖνοι οἱ δοῦλοι στίς ὁδοὺς, συγκέντρωσαν ὄλους ὄσους εὐρῆκαν, πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἐγέμισε ἡ αἶθουσα τοῦ γαμηλίου συμποσίου ἀπὸ τοὺς συνδαιτημόνες». Πράγματι, οἱ ἀποστολοὶ περιήλθαν ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλους ὄσοι ὑπάκουσαν τοὺς συγκέντρωσαν σὲ μία πίστη θεογνωσίας, καὶ τοὺς πονηροὺς στοὺς τρόπους καὶ τοὺς ἀγαθοὺς συγχρόνως, οἱ ὁποῖοι βεβαίως ἄλλαξαν καὶ ἐπανοδηγήθησαν στήν ἀρετή. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνει τὸ «συγκέντρωσαν»: ἀλλ' ὁμως καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα πάλι αὐτὸ τὸ ἴδιο διδασκόμεστε. Διότι λέγει· «εἰσερχόμενος ὁ βασιλεὺς νὰ ἰδεῖ τοὺς συνδαιτημόνες, εἶδε ἐκεῖ κάποιον ἄνθρωπον ποὺ δὲν ἐφοροῦσε ἔνδυμα γάμου καὶ τοῦ λέγει· φίλε, πῶς εἰσῆλθες ἐδῶ χωρὶς ἔνδυμα γάμου; Ἐκεῖνος ἔμεινε ἄφωνος. Τότε εἶπε ὁ βασιλεὺς στοὺς διακόνους· νὰ δέσατε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του, καὶ νὰ τὸν πάρετε καὶ νὰ τὸν πετάξετε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· διότι πολλοὶ εἶναι οἱ κλητοί, λίγοι ὁμως οἱ ἐκλεκτοί». Βλέπεις πῶς λέγει νὰ συγκεντρωθοῦν στοὺς γάμους ὄσοι ἀλλάζουν τρόπο ζωῆς, ἐνῶ ὄσοι διατηροῦν τὴν πονηρία ἢ κάποια κακία, κι ἂν ἀκόμη εἰσέλθουν, λέγει νὰ ἐκβληθοῦν πάλι μὲ αἰσχύνῃ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ὁποῖους καλεῖ καὶ διακόνους; Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ παρακάθονται στοὺς γάμους εἶναι οἱ ἅγιοι. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἔνδυμα γάμου, γνωρίζω ὅτι σκέπτονται μερικοὶ ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κατασπιλῶνουν τὰ σῶματά τους στήν πορνεία μόνο, στήν μοιχεία καὶ τοὺς φόνους. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν εἶναι δυνατόν· διότι μολυσμένο λέγει τὸν καθένα ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ ὁποιοδήποτε πάθος ἢ κακία. Καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτό, ἄκουε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «μὴ πλανᾶσθε, οὔτε οἱ πόρνοι, οὔτε οἱ μοιχοί, οὔτε οἱ μαλθακοί, οὔτε οἱ ἀρσενοκοῖτες, οὔτε οἱ

μους». Είδες ἀκολουθίαν πραγμάτων; Είδες παραβολῆς ἀκρίβειαν; «Τότε» γάρ φησι. «Τότε». Πότε; Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι δηλονότι, κληθέντες εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, οὐ μόνον οὐκ ἠνέσχοντο ἀκοῦσαι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαντες αὐτοὺς ἀπέκτειναν, τότε ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη. «Καὶ ἐξελθόντες», φησὶν, «οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας ὄσους εὖρον πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων». Τὴν γὰρ οἰκουμένην περιελθόντες οἱ ἀπόστολοι πᾶσαν, ἐκήρυξαν τὸν

10 τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ τοὺς ὑπακούσαντας πάντας εἰς μίαν συνήγαγον θεογνωσίας πίστιν πονηροὺς τε ἅμα τοῖς τρόποις καὶ ἀγαθοὺς, μεταβαλλομένους δηλονότι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγομένους. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ «συνήγαγον»: ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν διδασκόμεθα. Φησὶ γάρ· «εἰσελθὼν δὲ

15 ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς εἰσηλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφिमώθη. Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐμβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· πολλοὶ γάρ εἰσι

20 κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί». Ὁρᾷς ὅπως τοὺς μεταβαλλομένους τὸν τρόπον συνάγεσθαι εἰς τοὺς γάμους λέγει, τοὺς δὲ μετὰ πονηρίας ἢ κακίας τινός, κἂν εἰσέλθωσι, πάλιν μετ' αἰσχύνῃς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἐκβάλλεσθαι, οὗς καὶ διακόνους καλεῖ; Οἱ οὖν ἀνακείμενοι ἐν τοῖς γάμοις οἱ ἅγιοί εἰσιν. Αὐτὸν δὲ τὸν μὴ ἔχοντα ἔνδυμα

25 γάμου, οἶδα ὅτι τινὲς τοὺς ἐν πορνείᾳ μόνον καὶ μοιχείᾳ καὶ φόνοις τὰ ἑαυτῶν καταρρυπώσαντας σώματα λογίζονται εἶναι. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· πάντα γὰρ τὸν ὑπὸ οἰουδηποτοῦν πάθους ἢ κακίας λέγει ρερυπωμένον. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές,

30 ἄκουε Παύλου λέγοντος· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί,

στοὺς γάμους». Εἶδες ἀκολουθία πραγμάτων; Εἶδες ἀκρίβεια παραβολῆς; «Τότε», λέγει. «Τότε»; Πότε; Ὅταν δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι, προσκεκλημένοι στήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀπό τοὺς ἀποστόλους, ὄχι μόνο δὲν ἀνέχθηκαν νὰ τοὺς ἀκούσουν, ἀλλὰ τοὺς ἐβρῖσαν καὶ τοὺς ἐσκότωσαν, τότε τοὺς ἀπέστειλε σ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ σ' ὅλα τὰ ἔθνη. «Καὶ ἐξερχόμενοι», λέγει, «ἐκεῖνοι οἱ δοῦλοι στὶς ὁδοὺς, συγκέντρωσαν ὅλους ὄσους εὐ- ρῆκαν, πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἐγέμισε ἡ αἶθουσα τοῦ γαμη- λίου συμποσίου ἀπὸ τοὺς συνδαιτημόνες». Πράγματι, οἱ ἀπό- στολοι περιῆλθαν ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλους ὅσοι ὑπάκουσαν τοὺς συγκέντρωσαν σὲ μία πίστη θεογνωσίας, καὶ τοὺς πονηροὺς στοὺς τρόπους καὶ τοὺς ἀγαθοὺς συγχρόνως, οἱ ὅποιοι βεβαίως ἄλλαξαν καὶ ἐπανοδη- γήθηκαν στήν ἀρετή. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνει τὸ «συγκέντρω- σαν»· ἀλλ' ὅμως καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα πάλι αὐτὸ τὸ ἴδιο διδασκό- μαστε. Διότι λέγει· «εἰσερχόμενος ὁ βασιλεὺς νὰ ἴδῃ τοὺς συν- δαιτημόνες, εἶδε ἐκεῖ κάποιον ἄνθρωπον ποὺ δὲν ἐφοροῦσε ἔν- δυμα γάμου καὶ τοῦ λέγει· φίλε, πῶς εἰσῆλθες ἐδῶ χωρὶς ἔνδυ- μα γάμου; Ἐκεῖνος ἔμεινε ἄφωνος. Τότε εἶπε ὁ βασιλεὺς στοὺς διακόνους· νὰ δέσατε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του, καὶ νὰ τὸν πά- ρετε καὶ νὰ τὸν πετάξετε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· διότι πολλοὶ εἶναι οἱ κλητοί, λίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί». Βλέπεις πῶς λέγει νὰ συγκεντρωθοῦν στοὺς γάμους ὅσοι ἀλλάζουν τρόπο ζωῆς, ἐνῶ ὅσοι διατηροῦν τὴν πονηρία ἢ κάποια κακία, κι ἂν ἀκόμη εἰσ- ἔλθουν, λέγει νὰ ἐκβληθοῦν πάλι μὲ ἀίσχυνη ἀπὸ τοὺς ἀγγέ- λους, τοὺς ὁποίους καλεῖ καὶ διακόνους; Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ πα- ρακάθονται στοὺς γάμους εἶναι οἱ ἅγιοι. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἔν- δυμα γάμου, γνωρίζω ὅτι σκέπτονται μερικοὶ ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κατασπιλῶνουν τὰ σώματά τους στήν πορνεία μόνο, στήν μοιχεία καὶ τοὺς φόνους. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν εἶναι δυνατὸν· διότι μολυσμένο λέγει τὸν καθένα ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ ὅποιοδῆποτε πάθος ἢ κακία. Καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτό, ἄκουε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «μὴ πλανᾶσθε, οὔτε οἱ πόρνοι, οὔτε οἱ μοιχοί, οὔτε οἱ μαλθακοί, οὔτε οἱ ἀρσενικοῖτες, οὔτε οἱ

οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οἱ καὶ εἰδωλολάτραι δηλονότι, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοῖδοροι», προσθήσω δὲ οὔτε οἱ μῖσος πρὸς τινὰ ἀδελφὸν ἢ φθόνον ἔχοντες, «**βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν**», οὐδὲ μερίδα ἔχουσιν ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅρας πῶς τὸ τῆς ψυχῆς ἔνδυμα πᾶσα πονηρία καὶ ἁμαρτία μολύνει καὶ ἡμᾶς ποιεῖ τῆς βασιλείας ἐκβάλλεσθαι;

ιβ'. Ὅτι οὐ χρὴ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν προκοπῆς τε καὶ τελείωσεως τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐρευνᾶν τῶν ἀμυήτων τινά· καὶ ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου ἐλεύσει πάντες ἀλλήλους γνωρίζουσιν οἱ ἅγιοι.

1 Τοιγαροῦν ἐάσωμεν τὰς ματαιὰς καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις καὶ μὴ τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ μανθάνειν σπουδάζωμεν, πει-
10 θώμεθα δὲ μᾶλλον οὕτω λέγοντι τῷ Δεσπότη. «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς». Ἐρευνᾶτε καὶ μὴ πολυπραγμονεῖτε. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς καὶ μὴ ἐξωθεν τῶν ἁγίων Γραφῶν συζητήσεις ποιεῖσθε. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ἵνα περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης διδασκησθε· περὶ πίστεως, ἵνα μὴ παντὶ ἀνέμῳ συμπεριφέρησθε
15 κατὰ τὴν κυβείαν τῶν ἀστηρίκτων ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ δογμάτων ὀρθῶν τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας στερεοῦσθε καὶ τὸν «λόγον ὀρθοτομεῖτε» αὐτῆς. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς πίστεως καρπὸν καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος διὰ τῆς πράξε-

67. Β' Κορ. 6,9-10. Κολ. 3,5.

68. Βλ. Τίτ. 3,9.

κλέπτες, οὔτε οἱ πλεονέκτες, πού εἶναι βεβαίως καὶ εἰδωλολάτρες, οὔτε οἱ μέθυσοι, οὔτε οἱ ὑβριστές», καὶ προσθέτω οὔτε ὅσοι μισοῦν κάποιον ἀδελφὸ ἢ ἔχουν φθόνο «θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁶⁷, οὔτε ἔχουν μερίδιο στὴν εὐφροσύνη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βλέπεις πῶς κάθε πονηρία καὶ ἁμαρτία μολύνει τὸ ἔνδυμα τῆς ψυχῆς κι ἐμᾶς μᾶς ἐκβάλλει ἀπὸ τὴν βασιλεία;

ιβ. Ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους νὰ ἐρευνᾷ τὰ κρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν προκοπὴ καὶ τελείωση στὴν ἀρετὴ, καὶ ὅτι κατὰ τὴν δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου ὅλοι οἱ ἅγιοι θὰ γνωρίζονται μεταξὺ τους.

1 Ἄς ἀφήσουμε λοιπὸν τὶς μάταιες καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις⁶⁸ καὶ ἄς φροντίζουμε νὰ μὴ μαθαίνομε τὰ τοῦ καιροῦ ἀκαιρως· ἄς ὑπακούομε μᾶλλον στὸν Δεσπότη πού λέγει, «ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές»⁶⁹. Ἐρευνᾶτε καὶ μὴ πολυπραγμονεῖτε. Ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές καὶ μὴ συζητεῖτε ἔξω ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές. Ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές, γιὰ νὰ διδάσκεσθε γιὰ τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη· γιὰ τὴν πίστη, ὥστε νὰ μὴ συμπεριφέρεσθε σὲ κανένα ἀνεμο σύμφωνα μὲ τὴν ἀστάθεια τῶν ἀσταθῶν ἀνθρώπων⁷⁰, ἀλλὰ νὰ στερεώνεσθε μὲ τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ «νὰ διδάσκεσθε ὀρθῶς τὸν λόγο»⁷¹ τῆς. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ θὰ διδαχθεῖτε νὰ ζητεῖτε τὸν καρπὸ τῆς πίστεως καὶ τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν πραγματώ-

69. Ἰω. 5,39.

70. Βλ. Ἐφ. 4,14.

71. Β' Τιμ. 2,15.

ως τῶν ἐντολῶν τοῦ ἐκζητεῖν διδαχθήσεσθε καί, ὅταν εὐρεῖν τοῦτο δυνηθῆτε, τηνικαῦτα καὶ τὴν ἐλπίδα ἀκαταίσχυντον κτήσεσθε καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην ἐν αὐτῇ ὀλικὴν ἔχετε. Ἄλλως γὰρ ἀδύνατον παντὶ ἀνθρώπῳ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην τελείαν κτήσασθαι, εἰ μὴ διὰ πίστεως ἀκραιφνοῦς καὶ ἐλπίδος βεβαίας καὶ ἀδιστακτοῦ. Τί οὖν καταλιπόντες τὸ ἀνακρίνειν ἑαυτοὺς περὶ τούτων, καὶ εἰ ἄρα πίστιν ἔσχομεν πρὸς τὸν Θεὸν τοιαύτην οἷαν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ καὶ κρῖναι μέλλων καὶ ἀπαιτῆσαι ταύτην ἡμᾶς λέγει, τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς πολυπραγμονοῦμεν, καὶ ταῦτα, μηδὲ τὰ ἐν πο-

10 σὶν εἰδότες ποσῶς;

2 Ὅποια δέ ἐστὶν ἡ πίστις ἣν ἀπαιτούμεθα πρὸς Θεοῦ καὶ ποταπῆ ἦν ὀφείλομεν πρὸς αὐτὸν ἔχειν, αὐτὸς οὗτος διὰ τῶν εὐαγγελίων ἐδήλωσεν, οὕτως εἰπὼν· «ὁ θέλων ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω

15 μοι· ὅστις γὰρ ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής». Καὶ πάλιν· «ὁ εὐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ», ἐν τοῖς εἰρημένοις δηλονότι, «ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ

20 εὐαγγελίου μου», ἤγουν τῆς τῶν ἐντολῶν μου ἐκπληρώσεως, «εἰς ζωὴν αἰώνιον εὐρήσει αὐτήν». Ἰκούσατε τῆς πίστεως τὰ γνωρίσματα; Ἀρκεῖσθε τοῖς εἰρημένοις ἢ ἔτι χρεῖαν ἔχετε καὶ τῶν ἐξῆς ἀναμνησθῆναι; Εἰ οὖν βούλεσθε μαθεῖν ὅτι τοιαύτην πίστιν ἀπαιτεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός, ὥστε μηδὲ περὶ τῆς παρουσίας ταύτης ζωῆς

25 τὸ καθόλου φροντίζειν πιστεύοντας εἰς αὐτόν, ἐξ αὐτοῦ μάθετε ἀκριβῶς τοῦ Κυρίου οὕτω διαρρηδὴν βοῶντος· «μὴ μεριμνήσητε

72. Λουκᾶ 9,23.

73. Λουκᾶ 14,26.

ση τῶν ἐντολῶν καί, ὅταν μπορέσετε νά τὸ εὐρεῖτε, ἀμέσως τότε θὰ ἀποκτήσετε ἀκαταίσχυνη τὴν ἐλπίδα καὶ θὰ ἔχετε μέσα σας ὀλικὴ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Διότι ἀλλιῶς εἶναι ἀδύνατο στὸν κάθε ἄνθρωπο νὰ ἀποκτήσει τὴν τελεία ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀκέραια πίστη, τὴν βεβαία καὶ ἀδίστακτη ἐλπίδα. Γιατί λοιπὸν, ἐγκαταλείποντας τὴν ἐξέταση τῶν ἑαυτῶν μας γι' αὐτὰ, καὶ ἰδίως ἐὰν ἔχομε πίστη πρὸς τὸν Θεὸ τὸση ὅση λέγει ἐκεῖνος, ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς κρίνει, ὅτι θ' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ μᾶς, πολυεξετάζομε τὰ ἐπάνω ἀπὸ μᾶς, καὶ μάλιστα ἐνῶ δὲν γνωρίζομε καθόλου οὔτε τί ὑπάρχει ἐμπρὸς στὰ πόδια μας;

- 2 Καὶ ποιά εἶναι ἡ πίστη τὴν ὁποία ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς ὁ Θεὸς καὶ ποιά εἶναι αὐτὴ ποὺ ὀφείλομε νὰ ἔχομε πρὸς αὐτόν, μᾶς τὸ ἐδήλωσε αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὰ εὐαγγέλια, λέγοντας· «ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἔλθει ὀπίσω μου, ἅς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἅς σηκώσῃ τὸν σταυρὸ του καὶ ἅς μὲ ἀκολουθήσῃ»⁷². «ὁποῖος ὅμως ἔρχεται πρὸς ἐμένα καὶ δὲν μισεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τίς ἀδελφές του καὶ ἀκόμη τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μαθητὴς του»⁷³. Καὶ πάλι· «ἐκεῖνος ποὺ θὰ εὕρει τὴν ζωὴ του», σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω δηλαδή, «θὰ τὴν χάσῃ»⁷⁴ καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴ του ἐξαιτίας μου καὶ ἐξαιτίας τοῦ εὐαγγελίου μου», δηλαδή γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν μου, «θὰ τὴν εὕρει στὴν αἰώνια ζωὴ»⁷⁵. Ἀκούσατε τὰ γνωρίσματα τῆς πίστεως; Ἀρκεῖσθε μὲ τὰ λεγόμενα ἢ χρειάζεσθε ἀκόμη νὰ θυμηθεῖτε καὶ τὰ ἐξῆς; Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθετε ὅτι τέτοια πίστη ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Θεός, ὥστε πιστεύοντας σ' αὐτόν νὰ μὴ φροντίζομε καθόλου γι' αὐτὴν τὴν παρούσα ζωὴ, θὰ τὸ μάθετε ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ποὺ τὸ βοᾷ σαφῶς. «Μὴ μεριμνήσετε γιὰ τὸ αὐριο, τί θὰ φᾶτε δηλαδή ἢ τί θὰ πιεῖτε ἢ τί θὰ ἐνδυθεῖτε»⁷⁶.

74. Ματθ. 10,39.

75. Μάρκ. 8,35. Ματθ. 16,25.

76. Ματθ. 6,25.34.

περὶ τῆς αὔριον τί φάγητε ἢ τί πίνητε ἢ τί ἐνδύσησθε». Κατὰ μικρὸν δὲ ἀνάγων ἐπὶ τὰ τελεώτερα φησιν· «ἐάν τις σε ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμά-
5 τιον· καὶ τῷ αἴροντι τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει». Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν πίστεως εὔχεσθαι καὶ ἀγαπᾶν κελεύει τοὺς ἐχθροὺς καὶ καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς εὔχεσθαι. Καὶ ἄλλα πλείονα κελεύει ποιεῖν ἡμᾶς ἐξ ὧν πρότερον δηλονότι δείκνυται ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις ἡμῶν,
10 καὶ τότε τὸ πιστοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι λέγειν χρεῶν· χωρὶς γὰρ τούτων νεκρὰ ἢ πίστις ἡμῶν καὶ ἡμεῖς νεκροὶ δηλονότι.

3 Ἐρεύνησον τοιγαροῦν σεαυτὸν ἀκριβῶς, ὧ οὗτος· καὶ ἐὰν μηδὲν τῶν εἰρημένων ἐλλείψαντα σεαυτὸν εὐρήσης, ἀλλὰ πάντα μεθ' ὑπερβολῆς ἀπὸ ζεύσεως καρδίας καὶ προθέσεως πράξαντα,
15 πάντως ἔχειν ἐν φωτὶ κατανοήσεις ἑαυτὸν καὶ ἐλπίδα ἀκαταί-
σχυντον, οὐχὶ τὴν ἐξ οἰήσεως ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις προσγινομένην, ἧς τὸ μάταιον καὶ ἀπατηλὸν οὐδεὶς τῶν κεκτημένων αὐτὴν ἐπιγνῶναι δύναται, ἀλλὰ τὴν χρηστὴν ἐλπίδα καὶ ἀληθινὴν ἐν ἀληθινῷ καὶ ἀκαταισχύντῳ φωτί. Ἐν ταύτῃ δὲ ὡσπερ ἐπ' ὀχή-
20 ματι χερουβικῷ κατίδοις τὴν ἀγάπην ἐποχομένην, ἣτις ἐστὶν ὁ Θεός· ἦν, ἐὰν οὕτως εὐρῶν ἴδης, οὐ πολυπραγμονήσεις ἕκτοτε τῶν μελλόντων καὶ ἀοράτων οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐπιστομί-
σεις καὶ παραγγείλης μὴ πολυπραγμονεῖν τι μηδὲ συζητεῖν περὶ τῶν ἐκεῖσε, ὡς αὐτῇ τῇ πείρᾳ μαθῶν ὅτι νῶ καὶ λόγῳ ἀκατάλη-
25 πτα καὶ ἀφραστα πάντα εἰσὶ τὰ ἐκεῖσε. Εἰ δὲ τὰ πιστόν σε τέως

77. Ματθ. 6,39-40.

78. Λουκᾶ 6,30. Βλ. Ἠθικὸς 11,441.

79. Β'Κορ. 4,17.

Και ὀδηγῶντας λίγο-λίγο πρὸς τὰ τελειότερα λέγει· «ἐὰν κάποιος σὲ κτυπήσει στὴν δεξιά σιαγόνα, στρέψε του καὶ τὴν ἄλλη· καὶ σ' ἐκείνον πού θέλει νὰ κριθεῖ ἀπὸ ἐσένα καὶ νὰ πάρει τὸν χιτῶνα σου, ἄφησέ του καὶ τὸ ἱμάτιο»⁷⁷. «καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πού σοῦ ἄρπαξε τὰ πράγματά σου μὴ τὰ ζητήσεις»⁷⁸. Καὶ ἀκόμη κατὰ τρόπο ὑπερβολικὸ συμβουλεύει νὰ προσευχόμεσθε γιὰ ὑπερβολικὴ πίστη⁷⁹, νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἐχθρούς μας, νὰ εὐεργετοῦμε ὄσους μᾶς μισοῦν καὶ νὰ προσευχόμεσθε γιὰ ὄσους μᾶς ἐνοχλοῦν⁸⁰. Καὶ ἄλλα περισσότερα ζητεῖ νὰ κάνομε, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βέβαια δείχνεται πρῶτα ἡ πίστη μας πρὸς αὐτόν, κι ἔπειτα πρέπει νὰ λέγομε ὅτι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε πιστοί· διότι χωρὶς αὐτὰ ἡ πίστη μας εἶναι νεκρῆ⁸¹ καὶ βέβαια κι ἐμεῖς νεκροί.

- 3 Ἐρεύνησε λοιπὸν ἀκριβῶς τὸν ἑαυτό σου, ἄνθρωπε· καὶ ἐὰν εὕρεις ὅτι δὲν παρέλειψες τίποτε ἀπὸ τὰ παραπάνω, ἀλλὰ τὰ ἐπραξες ὅλα μὲ ὑπερβολὴ καὶ μὲ θερμὴ καρδιά καὶ προαίρεση, σκέψου τότε ὅπωςδήποτε ὅτι ἔχεις μέσα στὸ φῶς ἐλπίδα ἀκαταίσχυνη· ὄχι αὐτὴν πού ἀπὸ ὑπερηφάνεια δημιουργεῖται στοὺς φθαρμένους⁸², τῆς ὁποίας τὸ μάταιο καὶ ἄπατηλὸ κανεῖς ἀπὸ ἐκείνους πού τὴν κατέχουν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει, ἀλλὰ τὴν χρηστὴ καὶ ἀληθινὴ ἐλπίδα σὲ ἀληθινὸ καὶ ἀκαταίσχυνο φῶς. Σ' αὐτὴν, σὰν ἐπάνω σὲ χερουβικὸ ὄχημα, θὰ ἰδεῖς νὰ κάθεται ἡ ἀγάπη, πού εἶναι ὁ Θεός. Ἐὰν τὴν εὕρεις καὶ τὴν ἰδεῖς ἔτσι, στὸ ἐξῆς μὴ πολυασχοληθεῖς μὲ τίποτε ἀπὸ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ ἀόρατα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀποστομώσεις⁸³ καὶ νὰ τοὺς παραγγείλεις νὰ μὴ πολυασχολοῦνται καθόλου μῆτε νὰ συζητοῦν γιὰ τὰ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἔμαθες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πεῖρα ὅτι τὰ ἐκεῖ εἶναι ὅλα ἀκατάληπτα καὶ ἀνέκφραστα μὲ τὸν νοῦ καὶ τὸν λόγο. Ἐὰν ὁμως δὲν ἐπραγματοποίησες κατὰ

80. Ματθ. 5,44. Λουκᾶ 6,27-28.

81. Ἰακ. 2,20.

82. Β' Θεοσ. 2,10.

83. Α' Τιμ. 1,3.

καὶ Χριστιανὸν ποιοῦντα ἐν πρώτοις γνωρίζεσθαι οὐκ ἔπραξας, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀπίστων πιστὸς καὶ μετὰ τῶν πιστῶν κατεκεκριμένος ὑπὸ τοῦ συνειδότος ὡς ἄπιστος εἶ, καὶ οὐκέτι τελείαν ἔχεις ἐλπίδα καὶ πληροφορίαν σωθήσεσθαι, οὐδὲ ὡς ὁ ἅγιος Παῦλος 5 λέγειν καὶ σὺ δύνασαι· «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγῶνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτής», τί πολυπραγμονεῖς καὶ μαθεῖν ἐρωτᾷς, εἰ ἄρα μέλλουσι γνωρίζειν οἱ ἅγιοι ἀλλήλους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅταν ἐν 10 τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ γενόμενοι ὁρῶσιν αὐτόν; Τί σοι ἔσται ἐκ τούτου ὄφελος; Εἶπέ μοι.

4 Ἦθελον γὰρ ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν παρὰ σοῦ τί σοι τὸ ὄφελος, ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὡς ἔφαμεν, κρινομένῳ σοι, ἐπειδὴ τὰς ἐν-ταλθείσας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐντολὰς οὐκ ἐφύλαξας, καὶ διὰ τοῦτο 15 μετὰ Χριστοῦ μερίδα μὴ ἔχοντι, ἐὰν τὰς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἀπολαύσεις καὶ δόξας καὶ τρυφὰς καὶ ἀποκαταστάσεις μάθης διδασκόμενος παρ' ἡμῶν. Οὐδὲν οὐδαμῶς πάντως, ἀλλὰ καὶ κα-τάκριμα μεῖζον μᾶλλον σεαυτῷ προξενήσεις, ὅτι καὶ ταῦτα μα-θῶν κατεφρόνησας καὶ τὴν οἴησιν ἀποβαλέσθαι καὶ ταπεινῶσιν 20 κτήσασθαι οὐκ ἠθέλησας. Ἄλλως δὲ καὶ ἐρωτῶντί μοι πρῶτως, ἐν εἰρήνῃ σὺ ἀποκρίθητι. Παιδὶ μικρῷ μηδὲ τὰ στοιχεῖα καταδε-ξαμένῳ τῶν γραμμάτων μαθεῖν, τὰ περὶ γραμματικῆς καὶ ρητορι-κῆς ζητοῦντι διερμηνεύεσθαι, ἄρα ἀνέξεται ποτε ἄνθρωπος, λογι-σμοῦ κύριος ὢν, κἂν λόγου ψιλοῦ ἀξιῶσαι τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ, 25 καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀπώσεται ὡς ἀφρονα καὶ παιδικὰ φρονοῦντα καὶ ἀναισθήτως αἰτοῦντα τὰ ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν; Εἰ δὲ ἐν τού-τοις δίκαιον τοῦτο καὶ πρέπον ἐστί, πόσῳ μᾶλλον ἐν τοῖς ὑπὲρ

πρῶτον ἐκεῖνα ποὺ κάνουν νὰ φαίνεσαι πιστὸς καὶ Χριστιανός, ἀλλ' εἶσαι πιστὸς μὲ τοὺς ἀπίστους καὶ ὡς ἄπιστος μὲ τοὺς πιστοὺς κατακριμένος ἀπὸ τὴν συνείδησή σου, καὶ δὲν ἔχεις πλέον τέλεια ἐλπίδα καὶ βεβαιότητα νὰ σωθεῖς, δὲν μπορεῖς νὰ λέγεις καὶ σὺ ὅπως ὁ ἅγιος Παῦλος· «ἀγωνίσθηκα τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ, ἐτελείωσα τὸν δρόμο, ἐτήρησα τὴν πίστη· μοῦ ἀπομένει πλέον ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖο θὰ μοῦ ἀποδῶσει ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτής»⁸⁴. Τί ἐνασχολεῖσαι κι ἐρωτᾶς νὰ μάθεις, ἐὰν πρόκειται οἱ ἅγιοι νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὅταν τὸν ἴδουῖν, φθάνοντας στὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων; Πές μου, ποιό θὰ εἶναι τὸ ὄφελός σου ἀπὸ αὐτό;

- 4 Πράγματι, ἤθελα ν' ἀκούσω καὶ νὰ μάθω ἀπὸ ἐσένα ποιό θὰ εἶναι τὸ ὄφελός σου, ἐφ' ὅσον ἐσύ, ὅπως εἶπαμε, κρίνεσαι ἀπὸ τὴν συνείδησή σου, ἐπειδὴ δὲν ἐφύλαξες τὶς ἐντολές ποὺ παρήγγειλε ὁ Χριστός, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχεις μερίδιο μὲ τὸν Χριστό⁸⁵, ἐὰν διδαχθεῖς ἀπὸ ἐμᾶς καὶ μάθεις τὶς ἀπολαύσεις καὶ δόξες καὶ γλυκύτητες καὶ ἀποκαταστάσεις στὴν βασιλεία αὐτοῦ. Ὅπωςδήποτε ἀπολύτως τίποτε, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ προξενήσεις στὸν ἑαυτό σου μεγαλύτερο κρῖμα, διότι, ἂν καὶ τὰ ἔμαθες αὐτά, τὰ καταφρόνησες καὶ δὲν θέλησες νὰ ἀποβάλλεις τὴν ὑπερηφάνεια καὶ νὰ ἀποκτήσεις τὴν ταπείνωση. Ἀλλιῶς ἐγὼ θὰ σὲ ἐρωτήσω ἤρεμα, καὶ σὺ ἀποκρίσου εἰρηνικά⁸⁶. Ἄν κάποιον πολὺ μικρὸ παιδί, ποὺ δὲν ἐδέχθηκε νὰ μάθει τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων, ζητεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γραμματικὴ καὶ ρητορικὴ, ἄραγε θὰ ἀνεχθεῖ ποτὲ ἄνθρωπος λογικὸς, νὰ θεωρήσει ἄξιο γιὰ τὴν ἀφροσύνη του ἔστω καὶ ἕναν ἀπλὸ λόγον καὶ δὲν θὰ τὸ ἀπωθήσει μᾶλλον ὡς ἄμυαλο καὶ σκεπτόμενον παιδικὰ, ζητώντας ἀσυναίσθητα πράγματα ποὺ ξεπερνοῦν τὴν δυνάμη του; Ἐὰν λοιπὸν σ' αὐτὰ εἶναι δίκαιο καὶ πρέπον αὐτό, πόσο περισσότερο σ' ἐκεῖνα ποὺ ξεπερνοῦν τὸν λόγον, τὸν νοῦ καὶ τὴν

85. Ἰω. 13,8.

86. Βλ. Σοφ. Σειράχ 5,12.

λόγον καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν; Εἰ δὲ καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων μὴ μάθη τις, ἀκούσει δὲ ἄπερ δι' ἑτέρων λέξεων ὁ Ἑλληνας συνεγράψαντο καὶ νοήσει αὐτὰ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λεγόμενα, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐπειδὴ περὶ αἰσθητῶν ὁ λόγος αὐτοῖς καὶ μάταιοι
5 περὶ ματαίων πραγμάτων αἱ διηγήσεις αὐτῶν.

5 Τὰ δὲ περὶ οὗ ἔρωτᾶς οὐ τοιαῦτα· ἀλλ' ὅποια καὶ πῶς; Ὡς ὁ προφήτης λέγει Δαβίδ· «καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Τίς οὗτος ὁ γνόφος; Ἡ σὰρξ αὐτῆ τοῦ Κυρίου, περὶ ἧς καὶ Ἰωάννης ὁ μέγας πρόδρομος αὐτοῦ ὄστε-
10 ρον ἔφη· «οὐ οὐκ εἰμι ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ». Κατέβη τοίνυν καὶ ἦλθεν ἀντὶ γνόφου περικείμενος τὴν σάρκα. Καὶ αὐθις· «ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ· κύκλω αὐτοῦ ἢ σκηνὴ αὐτοῦ». Ὁρᾶς ὅπως οὐ περὶ αἰσθη-
15 τῶν σοι πραγμάτων ἢ ἔρευνα, ἀλλὰ περὶ θείων καὶ ἀκαταλήπτων καὶ οὐ ραδίως παρὰ πάντων καταλαμβανομένων; Εἰ γὰρ γνόφον καὶ σκότος ἔθετο ἀποκρυβὴν τῶν μυστηρίων αὐτοῦ καὶ πολλοῦ δέεται τις φωτὸς τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀποκεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, πῶς, μήπω τοῦ θείου
20 φωτὸς κατοικητήριον γεγονῶς, ἐρευνᾶς ἃ μαθεῖν οὐκ ἰσχύσεις, ἀτελὴς ἔτι καὶ ἀφῶτιστος ὢν; Ἴνα γὰρ μὴ ὑπολάβῃς, ὡς ἐν σκότει καθήμενος, ὅτι κάκεινος ἐν τῷ σκότει γεγονῶς ἐκρύβη, «κύκλω αὐτοῦ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ», ἔφη ὁ προφήτης Δαβίδ· σκηνὴν δὲ λέγει ἦν ὁ Παῦλος φῶς ὀνομάζει («φῶς» γάρ, φησὶν,
25 «οἰκῶν ἀπρόσιτον»), ἀμφοτέροι τὸ ἀκατάληπτον καὶ ἄστεκτον αὐτοῦ τῆς θεότητος δηλοῦντες, οὐχὶ δὲ περιοριστὸν ποιοῦντες τὸ

87. Ψαλμ. 17,10.

88. Μάρκ. 1,7.

διάνοια; Καὶ ἀκόμη ἂν κάποιος δὲν μάθει τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων, ἀκούσει ὅμως ὅσα οἱ Ἕλληνες συνέγραψαν μὲ ἄλλες λέξεις καὶ τὰ κατανοήσει ὅταν αὐτὰ λέγονται στὴν δική του διάλεκτο, αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο· ἐπειδὴ αὐτὰ ὁμιλοῦν γιὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ οἱ διηγῆσεις τους εἶναι μάταιες γιὰ μάταια πράγματα.

5 Αὐτὰ ὅμως ποὺ ἐρωτᾶς δὲν εἶναι τέτοια. Ἀλλὰ τί εἶδους εἶναι καὶ πῶς; Ὅπως λέγει ὁ προφήτης Δαβίδ· «καὶ ἔκλινε τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκατέβηκε καὶ ἔγινε γνόφος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁸⁷. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ γνόφος; Εἶναι αὐτὴ ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου, γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὕστερα καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ μέγας πρόδρομὸς του· «ἀπέναντί του δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ σκύψω καὶ νὰ λύσω τὴν ζώνη τῶν ὑποδημάτων του»⁸⁸. Ἐκατέβηκε λοιπὸν καὶ ἦλθε ἀντὶ γνόφου περιβεβλημένος τὴν σάρκα. Καὶ πάλι· «ἀνέβηκε στὰ Χερουβὶμ κι ἐπέταξε, ἐπέταξε ἐπάνω σὲ πτερύγια ἀνέμων. Καὶ ἔβαλε σκότος γιὰ νὰ τὸν κρύψει· γύρω του εἶναι ἡ σκηνὴ του»⁸⁹. Βλέπεις ὅτι ἡ ἔρευνα δὲν γίνεται γιὰ πράγματα ποὺ αἰσθάνεσαι, ἀλλὰ γιὰ θεῖα καὶ ἀκατάληπτα, τὰ ὁποῖα δὲν συλλαμβάνονται εὐκολὰ ἀπ' ὅλους; Διότι, ἐὰν ἐτοποθέτησε γνόφο καὶ σκότος γιὰ ν' ἀποκρύψει τὰ μυστήριά του καὶ χρειάζεται κάποιος πολὺ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ παναγίου Πνεύματος γιὰ νὰ κατανοήσει τὰ ἀποκρυμμένα μυστήριά του, πῶς, δίχως νὰ ἔχεις γίνει κατοικητήριον τοῦ θεοῦ φωτὸς, ἐρευνᾶς, ὅσα δὲν θὰ μπορέσεις νὰ μάθεις, ὄντας ἀκόμη ἀτελής καὶ ἀφώτιστος; Καὶ γιὰ νὰ μὴ ἐκλάβεις, ἐπειδὴ κάθεσαι σὲ σκότος⁹⁰, ὅτι κι ἐκεῖνος ἐκρύφθηκε μέσα σὲ σκότος, εἶπε ὁ προφήτης Δαβίδ, «γύρω του εἶναι ἡ σκηνὴ του»· καὶ «σκηνὴ» λέγει αὐτὴν ποὺ ὁ Παῦλος ὀνομάζει φῶς («κατοικώντας», λέγει, «φῶς ἀπρόσιτο»⁹¹), δηλώνοντας καὶ οἱ δύο τὸ ἀκατάληπτο καὶ ἀφόρητο τῆς θεότητάς του· δὲν περιορίζουν ὅμως τὸ θεῖο, ἀλλὰ ὁμιλοῦν μ' αὐτὸν

89. Ψαλμ. 17,11-12.

90. Ματθ. 4,16.

91. Α' Τιμ. 6,16.

θεῖον, ἀλλ' οἷον οὕτω πως τὸν λόγον ποιούμενοι πρὸς τοὺς περιεργότερον ἔχοντάς φασι. Μὴ ὑπολάβετε, ὡ ἀνόητοι, ὅτι ἐν σκότει ὁ ἀναληφθεὶς Κύριος καὶ Θεὸς εἰσελθὼν ἐκρύβη· ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ τῇ τὸ πᾶν καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν πληρούση θεότητί ἐστιν, ἐν ἧ καὶ πρὸ τούτου ἦν, φειδόμενος δὲ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἄρδην ἀπολώμεθα, ἔθετο σκότος καλύπτον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἡμᾶς· «ὁ Θεὸς γὰρ ἡμῶν», φησί, «πῦρ καταναλίσκον», οὐχὶ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

7 Ἴδε οὖν· ἔμαθες ὡς ἐν παραδρομῇ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν θεϊὰ
 10 τε καὶ φρικτὰ μυστήρια παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἡμῶν· ἔμαθες ὅτι καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ ἀνῆλθεν αὐθις εἰς οὐρανοὺς καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβῆν αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔδει πρὸ τῆς κρίσεως μετὰ τῆς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δόξης φανῆναι ἡμῖν, ἀλλὰ τότε τοῦτο γενέσθαι ὅτε καὶ τὸν καιρὸν ὁ
 15 Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσία. Εἰ οὖν οὕτως ὑπάρχει τὰ μυστήρια κεκρυμμένα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ οὐ πᾶσι δέδοται γινώσκειν αὐτά, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, τί, ἀφείς ἐργάζεσθαι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, περὶ τῶν ἀποκεκρυμμένων πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπερωτᾶς; Ἴδου γὰρ καθ' ἐκάστην ἀκούεις τοῦ Ἀπο-
 20 στόλου βοῶντος περὶ ἐκείνων αὐτῶν, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», τὰ ἀγαθὰ «ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Πρὸ γὰρ τοῦ ἀναληφθῆναι αὐτόν καὶ τὸ σκότος θεῖναι ἀποκρυβῆν αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντολάς, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐργαλεῖα ἡμῖν δε-
 25 δωκῶς, τὴν δὲ πίστιν τὴν εἰς αὐτόν ὡσπερ τινὰ τεχνίτην, ὡς εἶναι ἡμᾶς μὲν σκεύη, τὴν δὲ πίστιν τεχνίτην, τὰς δὲ ἐντολάς ἐργαλεῖα, δι' ὧν ὁ τεχνίτης Λόγος ἀναστοιχειοῖ καὶ νεουργεῖ τοὺς ἐργάτας τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν καθαιρόμενοι φωτιζώμεθα κατὰ προκοπὴν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τὴν
 30 γνῶσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

92. Δευτ. 4,24.

93. Πράξ. 1,7.

τόν τρόπο σάν νά λέγουν σ' ἐκείνους πού εἶναι περιεργότεροι. 'Μή σκεφθεῖτε, ἀνόητοι, ὅτι ὁ Κύριος καί Θεός, ὁ ὁποῖος ἀναλήφθηκε, εἰσηλθε κι ἐκρύφθηκε σέ σκότος· ἀλλ' ἐκεῖνος εὐρίσκεται μέσα στήν δική του δόξα, στήν θεότητα ἢ ὁποῖα πληροῖ τὸ πᾶν καί ὑπὲρ τὸ πᾶν, ὅπου εὐρισκόταν καί πρὶν ἀπὸ αὐτό φροντίζοντας ὅμως γιά μᾶς, ὥστε νά μὴ χαθοῦμε ἀμέσως, ἔθεσε σκότος τὸ ὁποῖο δέν καλύπτει ἐκείνον, ἀλλὰ ἐμᾶς. Διότι, «ὁ Θεός μας», λέγει, «εἶναι πῦρ πού κατατρώγει»⁹² ὄχι τοὺς δικαίους ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλούς.

6 Πρόσεχε λοιπόν. Ἔμαθες μὲ συντομία ἀπὸ μᾶς τὰ θεῖα καί φρικτὰ μυστήρια, ἢ καλύτερα ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μέσω ἡμῶν· ἔμαθες ὅτι ὁ Θεός καί κατήλθε ἐπάνω στήν γῆ καί ἀνῆλθε πάλι στοὺς οὐρανοὺς καί ἔθεσε σκότος πρὸς ἀπόκρυψή του. Διότι δέν ἔπρεπε νά φανεῖ σ' ἐμᾶς τότε, ὅταν ὁ Πατήρ του ἔθεσε στήν ἐξουσία του καί τοὺς καιροὺς⁹³. Ἐὰν λοιπόν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εὐρίσκονται ἔτσι κρυμμένα καί δέν ἐδόθηκε σ' ὅλους νά τὰ γνωρίζουν⁹⁴ κατὰ τὴν φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἐφ' ὅσον ἄφησε ἐντολὴ νά ἐργαζόμαστε τίς ἐντολές του, τί ἐρωτᾶς γιά ἐκεῖνα πού εἶναι κρυμμένα σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Πράγματι, καθημερινὰ ἀκοῦς τὸν Ἀπόστολο πού βοᾷ γιά ἐκεῖνα τὰ ἴδια, «ὄσα ὀφθαλμὸς δέν εἶδε καί αὐτὶ δέν ἄκουσε καί σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δέν ἀνέβηκαν», τὰ ἀγαθὰ «τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεός γιά ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν»⁹⁵. Διότι, προτοῦ αὐτὸς ἀναληφθεῖ καί τοποθετήσῃ σκότος πρὸς ἀπόκρυψή του, μᾶς ἔδωσε τίς ἅγιες ἐντολές του· θὰ ἔλεγε κανεῖς, μᾶς ἔδωσε ἐργαλεῖα, καί τὴν πίστη πρὸς αὐτὸν σάν τεχνίτη, ὥστε νά εἴμαστε ἐμεῖς σκεύη, ἐνῶ ἡ πίστη τεχνίτης καί οἱ ἐντολές ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ τεχνίτης Λόγος ἀναστοιχειώνει καί ἀνανεώνει τοὺς ἐργάτες τῶν ἐντολῶν του, ὥστε, καθαριζόμενοι μὲ τὴν ἐργασία αὐτῶν, νά φωτιζόμαστε κατὰ προκοπὴ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μὲ τὴν γνώση τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

94. Ματθ. 13,11.

95. Α' Κορ. 2,9.

8 Καὶ καθάπερ τὰ ἐργαλεῖα δίχα τεχνίτου καὶ ὁ τεχνίτης δίχα ἐργαλείων ἐνεργεῖν τι οὐ δύναται, οὕτως οὐδὲ ἡ πίστις δίχα τῆς τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, οὐδὲ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν δίχα πίστεως καινοῦς ἡμᾶς ἀπεργάζεται. Ὅπηνίκα δὲ τὰ ἀμφοτέρα
5 ἐν ἀδιστακτῶ καρδίᾳ κτησόμεθα καὶ εὐχρηστον σκεῦος τῷ Δεσπότη εἰς ὑποδοχὴν τοῦ νοητοῦ μύρου γενώμεθα, τηνικαῦτα καὶ ὁ θεὸς τὸ σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ ἐγκαινίζει ἡμῖν τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δωρεᾷ καὶ καινοῦς ἀντὶ παλαιῶν καὶ ζῶντας ὡς ἀπὸ νεκρῶν ἐξανίστησι καὶ διατέμνει τὸ σκότος καὶ διαβιβάζει ἐκεῖ-
10 θεν τούτου τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ ὡς ἐξ ὀπῆς τινος παρακύπτειν αὐτὸν καὶ βλέπειν χαρίζεται ἀμυδρῶς πῶς, ὅσον ἡλίου κύκλον ἢ σελήνης ἔστιν· ἐνθεν τοι καὶ διδάσκεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν γινῶσκει καὶ μυεῖται, πληροφορούμενος ὅτι ὄντως ἄλλως οὐκ ἔστι ἐν μερικῇ μετοχῇ τῶν ἀπορρήτων γενέσθαι τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, εἰ μὴ
15 ἐν ταπεινῶσει καρδίας καὶ πιστεῖ ἀδιστακτῶ ὀλοψύχου προθέσεως πάντα τὸν κόσμον οὗτοι καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν τοῖς θελήμασιν αὐτῶν ἀπαρνήσονται ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐὰν μὴ ἀνεπαισχύντως, μᾶλλον δὲ ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας καὶ χαρᾷ, τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους ὁμοῦ καὶ πει-
20 ρασμοὺς διελεύσονται οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν καὶ μάλιστα οἱ νήπιοι βαπτισθέντες καὶ μὴ ἐπαισθανόμενοι ἔχειν «τὴν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δωρεάν».

9 Σὺ οὖν, ὁ ταῦτα ἀναγνούς, μὴ ἐν οἰῆσει τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ ἀναπλάσει λογισμῶν ματαίων, ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ
25 τρόμῳ σεαυτὸν ἀνάκρινον· καὶ εἰ βούλει μαθεῖν ὅπως ἔχεις βίου καὶ καταστάσεως, ἐρώτησόν σου τὴν ψυχὴν καὶ εἶπε αὐτῇ· 'Ψυχὴ, ἐφύλαξας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ πάσας ἢ οὐ;' Καὶ ἀνοίξασα τὸ τοῦ συνειδότος αὐτῆς στόμα, ἐρεῖ σοι πάντως τὸ ἀληθές· οὐ

96. Β' Τιμ. 2,21.

97. Βλ. Α' Πέτρ. 1,12.

98. Βλ. Α' Ἰω. 2,15.

8 Κι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐργαλεῖα δίχως τὸν τεχνίτη καὶ ὁ τεχνίτης δίχως τὰ ἐργαλεῖα δὲν μποροῦν νὰ ἐπιτελέσουν κάτι, ἔτσι οὔτε ἡ πίστη δίχως τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν, οὔτε ἡ ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν δίχως τὴν πίστη μᾶς ἀνανεώνει καθόλου καὶ μᾶς ἀναπλάθει ἢ μᾶς ἀπεργάζεται ἀπὸ παλαιούς καινούς. Ὅταν ὁμως ἀποκτήσομε καὶ τὰ δύο μὲ ἀδίστακτη καρδιά καὶ γίνομε εὐχρηστο σκεῦος στὸν Δεσπότη⁹⁶ γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ νοητοῦ μύρου, τότε κι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔθεσε τὸ σκότος πρὸς ἀπόκρυψή του, μᾶς ἐγκαινιάζει μὲ τὴν δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ σὰν ἀπὸ νεκρῶν μᾶς ἀνασταίνει ἀντὶ παλαιῶν καινούς καὶ ζῶντας· τέμνει τὸ σκότος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διαβιβάζει τὸν νοῦ μας καὶ σὰν ἀπὸ κάποια ὀπή τὸν ἀφήνει νὰ σκύψει⁹⁷ καὶ νὰ βλέπει κάπως ἀμυδρῶς τόσο, ὅσος εἶναι ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης. Ἀπ' ἐδῶ βεβαίως διδάσκεται ἡ, γιὰ νὰ ἀκριβολογῶ, γνωρίζει καὶ μυεῖται, πληροφορούμενος ὅτι πράγματι δὲν μποροῦν αὐτοὶ ἀλλιῶς νὰ μετάσχουν μερικῶς στὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἀπαρνηθοῦν μὲ ταπείνωση καρδιάς καὶ ἀδίστακτη πίστη καὶ μὲ ὀλόψυχη πρόθεση ὅλον τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐγκόσμια⁹⁸ μαζί μὲ τὰ θελήματά τους, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη ἐὰν ἐκεῖνοι, ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ καὶ μάλιστα οἱ νηπιοβαπτισθέντες καὶ μὴ αἰσθανόμενοι ὅτι ἔχουν «τὴν δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ»⁹⁹, δὲν διέλθουν κατὰ τρόπο ἀνεπαίσχυντο, ἢ καλύτερα μὲ ἀγαλλίαση καρδιάς καὶ χαρὰ, τοὺς πόνους γιὰ τὴν ἀρετὴ μαζί καὶ τοὺς πειρασμούς.

9 Ἐσὺ λοιπόν, ποῦ ἀνέγνωσες αὐτά, μὴ ἀνακρίνεις τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν ψευδαίσθησι τῆς ψευδώνυμης γνώσεως¹ καὶ τὴν ἀνάπλασι ματαίων λογισμῶν, ἀλλὰ μὲ φόβο καὶ τρόμο· καὶ ἂν θέλεις νὰ μάθεις πῶς ζεῖς καὶ εὐρίσκεσαι, ἐρώτησε τὴν ψυχὴ σου καὶ πές της· 'ψυχὴ, ἐφύλαξες ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἢ ὄχι;' Καὶ ἀνοίγοντας τὸ στόμα τῆς συνειδήσεώς της, θὰ σοῦ εἰπεῖ ὅπωςδήποτε τὴν ἀλήθεια· διότι δὲν θὰ σὲ ἐντραπεῖ, ἀλλὰ

99. Ἐφ. 3,7.

1. Α' Τιμ. 6,20.

γὰρ αἰδεσθῆταί σε, ἀλλ' ἐλέγξει σε καὶ ἡ προαπέθου καὶ ἔχεις ἐν
 ἑαυτῷ, εἴτε ἀγαθά, εἴτε φαῦλα, ὑποδείξει σοι. Ἐν γὰρ τῷ συνει-
 δότι αὐτῆς εὐρήσεις, εἴτε τὸν κόσμον ἠγάπησας, εἴτε τούτου προ-
 ετίμησας τὸν Θεόν, εἴτε τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐζήτησας, εἴτε
 5 τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ διδομένην μόνον ἐπόθησας· ἐν ἑαυτῷ παρακύ-
 ψας ὡς ἐν κιβωτίῳ καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀναψηλαφῶν, ἐν ἐν τῶν
 ἀποκειμένων ἐκβάλλων, πάντα γνωρίσεις τρανῶς. Ὑπόθου μοι
 γὰρ ἐν πρώτοις ἐναποκειῖσθαι φιλοδοξίας καὶ κενοδοξίας ἔρωτα,
 εἶδος ἀνθρωπαρεσκίας, ἠδύσματα τῶν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνων,
 10 ὑποκρίσεως ἔνδυμα, σπέρμα φιλαργυρίας ἐγκεκρυμμένον, καὶ
 ἀπλῶς πολλὰ ἐγκείμενα ἐν αὐτῷ καὶ ἕτερον ὑφ' ἑτέρου συγκαλυ-
 πτόμενον, ἐπάνω δὲ τούτων ἀπάντων ἔστω ἀνακειμένη φυσίωσις
 («ἢ γὰρ γνῶσις», φησί, «φυσιοῖ»), σὺν ταύτῃ οἴησις καὶ τὸ δοκεῖν
 εἶναί τι μηδὲν ὄντα τὸν πεφουσιωμένον τὸν λογισμόν. Τούτων τοι-
 15 γαροῦν ἐπικειμένων τοῖς ἄλλοις οἷσπερ προείπομεν ἅπασι, πῶς
 ἰσχύσεις, εἶπέ μοι, ταῦτα θεάσασθαι; Πάντως ἐρεῖς· οὐδαμῶς.
 10 Λέγε μοι οὖν ἄρτι καὶ τοῦτο. Μὴ πειθομένου σου ὅτι κάλυμμα
 τι τῶν τοιούτων ἐπίκειται τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ' ἀπιστοῦντος, καθά-
 δῃ καὶ Ἑβραῖοι, τοῦτο αὐτὸ τοῦ Παύλου λέγοντος πρὸς αὐτούς,
 20 ἀπιστοῦσι, καὶ μὴ περιαιροῦντός σου τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐκ τῆς
 καρδίας σου, ἵνα καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καλυπτόμενα πάθη ἴδῃς καὶ
 τὴν ταλαίπωρόν σου ψυχὴν οἰκτειρήσῃς καὶ σπεύσῃς αὐτὴν ἐκ-
 καθαῖραι καὶ τοὺς νοεροὺς αὐτῆς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπον
 δάκρυσι θερμοῖς ἀπονίψῃς, πᾶσαν ἀπορριψάμενος ὀπισθεν σο-
 25 φίαν καὶ γνῶσιν τὴν ἕξωθεν, Παύλῳ πειθόμενος, ὡς ἂν γένη
 μωρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἵνα γένη φρόνιμος ἐν Χριστῷ, πῶς,
 εἶπέ, μωροῦ ὄντος σου, τὰ περὶ Θεοῦ σοι καὶ τῶν θείων ἐκδιηγῆ-
 σομαι, ἀποκεκρυμμένων ὄντων καὶ ἀοράτων αὐτῶν; Οὐκ αὐτὸς

1α. Α' Κορ. 8,1.

2. Βλ. Γαλ. 6,3.

θὰ σὲ ἐλέγξει καὶ ὅσα προαπέθεσες καὶ ἔχεις μέσα σου, εἴτε ἀγαθὰ εἴτε ἄσχημα, θὰ σοῦ τὰ ὑποδείξει. Πράγματι, στὴν συνείδησή της θὰ εὗρεις, ἐὰν ἀγάπησες τὸν κόσμον, ἐὰν προτίμησες τὸν Θεὸ ἀπ' αὐτόν, ἐὰν ἐζήτησες τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν ἐπόθησες μόνον ἐκείνη πού δίδεται ἀπὸ τὸν Θεό· σκύψε μέσα σου σὰν σὲ κιβώ. ο καὶ ψηλάφησε τὸ περιεχόμενο, βγάζοντας ἔξω ἕνα ἕνα τὰ ἀντικείμενα καὶ θὰ τὰ γνωρίσεις ὅλα καλά. Ὑπόθεσε, σὲ παρακαλῶ, πρῶτον ὅτι ἐναπόκειται ὁ ἔρωτας τῆς φιλοδοξίας καὶ κενοδοξίας, εἶδος ἀνθρωπαρεσκείας, ἠδύσματα ἀπὸ ἀνθρώπινους ἐπαίνους, ἔνδυμα ὑποκρίσεως, κρυμμένο μέσα σπέρμα φιλαργυρίας, καὶ μέσα σ' αὐτὸ τοποθετημένα γενικῶς πολλά, πού συγκαλύπτεται τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ὅτι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εὐρίσκεται ἡ φυσίωση (διότι, λέγει, «ἡ γνώση φυσιοῦ»^{1α}), καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν ὁ κομπασμὸς καὶ ἡ πεποίθηση ὅτι εἶναι κάτι παρ' ὄλο πού δὲν εἶναι τίποτε παρὰ φυσιωμένος λογισμὸς². Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὰ ὁποῖα προαναφέραμε, πῶς θὰ μπορέσεις, πές μου, νὰ ἰδεῖς αὐτά; Ὅπωςδήποτε θὰ εἶπεις, δὲν εἶναι δυνατόν.

- 10 Λέγε λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, τώρα καὶ αὐτό. Ἐὰν δὲν πείθῃσαι ὅτι κάτι ἀπὸ αὐτὰ εὐρίσκεται στὴν καρδιά σου ὡς κάλυμμα, ἀλλὰ ἀπιστεῖς, ὅπως ἀπιστοῦν καὶ οἱ Ἑβραῖοι³, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Παῦλος, καὶ δὲν ἀφαιρεῖς αὐτὸ τὸ κάλυμμα ἀπὸ τὴν καρδιά σου, ὥστε νὰ ἰδεῖς τὰ καλυπτόμενα ἀπὸ αὐτὸ πάθη καὶ νὰ οἰκτειρήσεις τὴν ταλαίπωρη ψυχὴ σου καὶ νὰ σπεύσεις νὰ τὴν καθαρίσεις καὶ νὰ νίψεις τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς της καὶ τὸ πρόσωπο μὲ θερμὰ δάκρυα, ἀπορρίπτοντας πίσω κάθε σοφία καὶ ἐξωτερικὴ γνώση (ὑπακούοντας στὸν Παῦλο), γινόμενος ἔτσι μωρὸς ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ φρόνιμος ἐν Χριστῷ⁴, πῶς, πές μου, ἀφοῦ εἶσαι μωρὸς, θὰ σοῦ διηγηθῶ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ θείων, πού εἶναι ἀποκρυμμένα καὶ ἀόρατα; Ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲν θὰ μὲ κατηγορήσεις ὅτι ἐνεργῶ ἀνα-

3. Βλ. Ρωμ. 11,23. Β' Κορ. 3,15.

4. Α' Κορ. 4,10.

σὺ καταγνώσεις μου ὡς ἀνάξιον πρᾶγμα ποιῶντος καὶ ἐν
 σεαυτῷ δικαίως ἐρεῖς, 'Οὗτος', φησὶν, 'ὄντως ἄφρων ἐστίν, ὁ
 ἐμοὶ τῷ ἄφροντι τὰ περὶ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκαταλήπτων πάση
 πνοῇ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ πάση κτίσει τῇ ὑπεράνω οὐσῆ τῶν
 5 οὐρανῶν διηγούμενος'; Εἰ γὰρ τὰ τότε μέλλοντα γενέσθαι οὐδὲ οἱ
 ἄγγελοι ἐπίστανται τοῦ Θεοῦ, καθὼς οὐδὲ τὴν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ πα-
 ρουσίαν ὅποια ἦ ποταπή, ἢ πότε ἢ ὅτε κατελθεῖν ἔμελλε καὶ ἄν-
 θρωπος γενέσθαι ἐγίνωσκον, πόσῳ μᾶλλον τὴν μετὰ δόξης αὐτοῦ
 παρουσίαν ἔσχατον ἀγνοεῖν ὀφείλουσιν, ὅποτε γενήσεται καὶ ὀπό-
 10 ση, ἢ τίνα ἄπερ τότε τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μέλλει χαρίζεσθαι; Καὶ ὅτι
 ταῦτα οὕτως ἔχει ἐπὶ τῆς ἀληθείας, ὁ μὲν Παῦλος ἐδήλωσεν εἰ-
 πῶν, «ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς
 Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ», ὁ δὲ Κύριος περὶ
 τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὅτι, «καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευ-
 15 θήσονται», ἀντὶ τοῦ ἐκπλαγήσονται καὶ θαυμάσουσιν, αἰφνης θε-
 ῶμεναι ἄπερ μέχρι τότε πάντως οὐκ εἶδον. Εἰ τοίνυν αἱ δυνάμεις
 ἀγνοοῦσι τῶν οὐρανῶν, σύ, πῶς ὅλως ἀποτολμᾷς καὶ λέγεις ὅτι
 οὐ μὴ γνωρίζουσιν ἀλλήλους οἱ ἅγιοι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ,
 ὅποταν ἐν τῇ θεωρίᾳ τούτου γενήσονται; Ὁ δέ γε τούτῳ πάλιν
 20 ἀντιπίπτων, σύ, καὶ φάσκων, 'ὄντως ὁρᾶν καὶ γνωρίζειν ἀλλή-
 λους ὀφείλουσι', πόθεν τοῦτο μεμᾶθηκας;

11 Ὡς ἀγνοία καὶ μανία καὶ σκότωσις! οὐ φρίττετε, οὐ φοβεῖσθε;
 Ἐκ γὰρ τῶν λόγων ὑμῶν ἀμφοτέροι καταδικασθήσεσθε παρὰ
 τοῦ δικαίου καὶ ἀπροσωπολήπτου κριτοῦ. Πρὸς γὰρ τοὺς λέγον-
 25 τας μὴ ὁρᾶν μηδὲ γνωρίζειν ἀλλήλους τοὺς ἀγίους, ἀλλὰ μόνον
 ἐκεῖνον ὁρᾶν, ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις ὅλους ὅλω δῆθεν ἐνουμέ-
 νους ἐκείνω, φθέγγεται πως καὶ εἶπη· "Ἐγνωτέ με, ὧ οὔτοι; Εἶ-
 δετέ μου τὸ φῶς; Ἐνδέξασθέ με ἐν ὑμῖν; Τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύ-
 ματός μου τοῦ ἀγίου αὐτῇ τῇ πείρᾳ ἐμάθετε ἢ οὐ;" Οἱ οὐ μὴ τολ-

ξίως, καὶ δικαίως δὲν θὰ εἰπεῖς μέσα σου, 'αὐτὸς πράγματι εἶναι ἄφρων, ἀφοῦ διηγεῖται σ' ἐμένα τὸν ἄφρονα ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα σὲ κάθε ζωντανὸ ὄν κάτω ἀπὸ τὴν γῆ καὶ σὲ κάθε κτίσμα ποῦ εἶναι ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν;' Διότι, ἐὰν οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ γνωρίζουν ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν τότε, ὅπως δὲν ἐγνώριζαν οὔτε τὴν παρουσία του ἐπάνω στὴν γῆ, ποιά δηλαδὴ ἦ τί λογῆς ἦταν, οὔτε πότε ἢ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κατέλθει καὶ νὰ ἐνανθρωπήσει, πόσο μᾶλλον θὰ πρέπει ν' ἀγνοοῦν τὴν μετὰ δόξης αὐτοῦ ἐσχάτη παρουσία, πότε δηλαδὴ θὰ γίνει καὶ πῶς, ἢ ποιά θὰ εἶναι αὐτὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ χαρίσει τότε στοὺς ἀγίους του; Καὶ ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἔτσι ἀληθῶς, τὸ ἐδήλωσε ὁ Παῦλος λέγοντας, «γὰρ νὰ γίνῃ γνωστὴ τώρα διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ στις ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες»⁵, ἐνῶ ὁ Κύριος λέγοντας γὰρ τὴν παρουσία του ὅτι «καὶ οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ σαλευθοῦν»⁶, ἀντὶ τοῦ θὰ ἐκπλαγοῦν καὶ θὰ θαυμάσουν, θεωρώντας ξαφνικὰ ὅσα ὁπωςδήποτε μέχρι τότε δὲν εἶδαν. Ἐὰν λοιπὸν ἀγνοοῦν οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, πῶς τολμᾶς ἐσὺ καὶ λέγεις ὅτι δὲν γνωρίζονται μεταξύ τους οἱ ἅγιοι στὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅταν εὐρεθοῦν στὴν θεωρία αὐτοῦ; Καὶ ἐσύ, ὁ ὁποῖος ἀντιλέγεις πάλι σ' αὐτὸ καὶ λέγεις, 'ὄντως ὀφείλουν νὰ βλέπονται καὶ νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους', ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθες αὐτό;

- 11 Πῶ πῶ ἀγνοία καὶ μανία καὶ σκοτισμός! Δὲν φρίττετε, δὲν φοβᾶσθε; Διότι θὰ καταδικασθεῖτε καὶ οἱ δύο γὰρ τοὺς λογισμοὺς σας⁷ ἀπὸ τὸν δίκαιο καὶ ἀπροσωπόληπτο κριτὴ. Διότι πρὸς ἐκείνους ποῦ λέγουν ὅτι δὲν βλέπονται οὔτε γνωρίζονται μεταξύ τους οἱ ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι βλέπουν μόνον ἐκεῖνον, ἐνούμενοι δῆθεν ὅλοι μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις μ' ὅλον ἐκεῖνον, θὰ ἐκφραστεῖ κάπως ἔτσι καὶ θὰ εἰπεῖ: 'μ' ἐγνώρισάτε ἐσεῖς; Εἶδατε τὸ φῶς μου; Μὲ δεχθήκατε μέσα σας; Τίς ἐνέργειες τοῦ ἀγίου μου Πνεύματος τὶς ἐμάθατε μὲ τὴν ἴδια τὴν πεῖρα σας ἢ ὄχι;'. Αὐτοί,

6. Ματθ. 24,29.

7. Ματθ. 12,37.

μήσωσιν ἀντιφθέγξασθαι, οἴμαι, καὶ εἰπεῖν· 'Ναί', φησί, 'Δέσποτα'. 'Εἰ γὰρ τοῦτο ἐροῦσιν, ἀντερεῖ πρὸς αὐτούς· 'Πῶς οὖν, εἰ τούτων ἐν πείρα γεγόνατε, τοὺς ἐμὲ ἐν ἑαυτοῖς ἔχειν μέλλοντας μὴ γνωρίζειν ἀλλήλους λέγετε; 'Εγὼ Θεὸς ἀψευδής, Θεὸς ἀληθινός, 5 Θεὸς ἅγιος, ὃ ἐν ἀγίοις ἐγκατοικῶν. Πῶς οὖν ἐν αὐτοῖς κατοικῶ; "Ὡσπερ εἶπον ὅτι «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς· καὶ καθάπερ «ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ πάλιν ἐν τῷ Πατρὶ μου», οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀγίοις πασιν ἐγὼ ἔσομαι κατοικῶν καὶ οἱ ἅγιοι πάντες κατοικήσουσιν ἐν 10 ἐμοί'. Πρὸς δὲ τούτοις ἐρεῖ καὶ ταῦτα· 'Εἰ τοίνυν ἐγὼ ἐν τοῖς ἀγίοις μου καὶ οἱ ἅγιοί μου ἐν ἐμοί, ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐν ἐμοί, καθὼς δὲ γινώσκει με ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα, εὐδηλον ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι ἐμὲ καὶ ἐγὼ τοὺς ἀγίους, καὶ ὡσαύτως ἀλλήλους οἱ ἅγιοι γνωρίζειν καὶ γινώσκειν ὀφεί- 15 λουσιν'. "Ἴνα δὲ σαφέστερον τοῦτο γένηται, ὡς ἂν δῆλον καὶ τοῖς ἀναισθήτοις ἔσται, χρεῶν προσθεῖναι καὶ ἔτι πάλιν εἰπεῖν· ἐν πᾶσι τοῖς ἀγίοις Χριστὸς ἐνοικῶν ἔσεται.

12 Ὅπταν οὖν αἱ βίβλοι τοῦ συνειδότος ἐκάστου διανοιχθήσονται, ἐν μὲν ταῖς τῶν ἀμαρτωλῶν καρδίαις καὶ συνειδήσεσιν εὐρε- 20 θήσονται, εἰ μὴ τι ἄλλο, οἴησις ἢ κενοδοξία ἢ αἵρεσις ἢ ζῆλος ἢ φθόνος ἢ τι τῶν τοιούτων· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἀμέλεια, ραθυμία καὶ τὸ μὴ πάση ἰσχυρῶς ποιῆσαι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, ὅθεν ἔλλειψις ἔσται τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οὖν «σκοτισθήσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν» καὶ αἰσχυνθήσονται καὶ ἀκούσονται· «ἐφ' 25 ὅσον οὐκ ἐποιήσατε μίαν τῶν ἐντολῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ

νομίζω, δὲν θὰ τολμήσουν ν' ἀντιμιλήσουν καὶ νὰ εἰποῦν, 'ναί, δέσποτα'. Διότι, ἐὰν εἰποῦν αὐτό, θ' ἀνταπαντήσῃ πρὸς αὐτούς: 'Πῶς λοιπὸν, ἐὰν ἀποκτήσατε πεῖρα σ' αὐτά, λέτε, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἔχουν μέσα τους δὲν πρόκειται νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους; Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀψευδῆς Θεός, ὁ ἀληθῆς Θεός, ὁ ἅγιος Θεός, ποὺ κατοικῶ μέσα στοὺς ἁγίους. Πῶς λοιπὸν κατοικῶ μέσα τους; Ὅπως εἶπα, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ μέσα σ' ἐμένα», ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι εἶναι μέσα σ' ἐμένα κι ἐγὼ μέσα σ' αὐτούς⁸· κι ὅπως «ὁ Πατὴρ εἶναι μέσα σ' ἐμένα κι ἐγὼ πάλι μέσα στὸν Πατέρα μου», ἔτσι θὰ κατοικήσω καὶ σ' ὄλους τοὺς ἁγίους κι ὄλοι οἱ ἅγιοι θὰ κατοικήσουν μέσα σ' ἐμένα'. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ θὰ εἰπεῖ καὶ αὐτά: 'Ἐὰν λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι μέσα στοὺς ἁγίους μου καὶ οἱ ἅγιοί μου εἶναι μέσα σ' ἐμένα, ἐγὼ μέσα στὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατὴρ μου μέσα σ' ἐμένα, καὶ ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ, κι ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι γνωρίζουν ἐμένα κι ἐγὼ τοὺς ἁγίους, καὶ ὁμοίως μεταξύ τους οἱ ἅγιοι πρέπει νὰ γνωρίζονται καὶ νὰ ἀναγνωρίζονται'. Καὶ γιὰ νὰ διασαφηνισθεῖ αὐτό, ὥστε νὰ γίνῃ φανερὸ καὶ στοὺς ἀναισθήτους, πρέπει νὰ προσθέσω καὶ νὰ ἐπαναλάβω πάλι ὅτι, ὁ Χριστὸς θὰ κατοικήσῃ μέσα σ' ὄλους τοὺς ἁγίους.

- 12 Ὅταν λοιπὸν ἀνοιχθοῦν οἱ βίβλοι τῆς συνειδήσεως τοῦ καθενός, στῶν ἁμαρτωλῶν τὶς καρδιές καὶ τὶς συνειδήσεις θὰ εὑρεθοῦν, ἂν μὴ τι ἄλλο, ὑπερηφάνεια ἢ κενοδοξία ἢ αἵρεση ἢ ζῆλος ἢ φθόνος ἢ κάτι παρόμοιο· καὶ ἐὰν δὲν εὑρεθοῦν αὐτά, ὅπωςδὴποτε θὰ εὑρεθεῖ ἀμέλεια, ραθυμία καὶ ἡ ἀδυναμία νὰ πραγματοποιήσουν μὲ κάθε ἰσχὺ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ θὰ προέλθῃ ἡ ἔλλειψη τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν «θὰ σκοτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ τους, ὥστε νὰ μὴ βλέπουν»⁹ καὶ θὰ ἐντραποῦν καὶ θὰ ἀκούσουν· «ἐφ' ὅσον δὲν ἐκτελέσατε μία ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες ἐντολές μου, ἀλλὰ τὴν καταφρονήσατε, γιὰ

8. Ἰω. 17,21.

9. Ρωμ. 11,20. Ψαλμ. 68,24.

ταύτης κατεφρονήσατε, ἐμοὶ οὐκ ἐποιήσατε. Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Ἐν δὲ τῷ διανοιγῆναι τὰς τοῦ συνειδότος τῶν ἀγίων βίβλους, πρόσεχε! λάμψει ὁ νῦν ἀποκεκρυμμένος ἐν αὐτοῖς
 5 Χριστὸς ὁ Θεός, ὡς ἔλαμψε πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρός, καὶ ἔσονται οἱ ἅγιοι ὅμοιοι τῷ Ὑψίστῳ. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἄκουσον τοῦτο λέγοντος· «τότε ἐκλάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος». Ποῖον δὲ ἄλλον λέγει καιρὸν ἢ ἥλιον, εἰ μὴ πάντως ὄνπερ εἰρήκαμεν, καὶ ἑαυτὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης μό-
 10 νον ὀνομαζόμενον καὶ ἐν δικαίοις μόνον ἀνατέλλοντα καὶ ἐκλάμποντα; Καὶ τοῦτο ὁ ἐπιστήθιος καὶ Χριστοῦ μαθητῆς ἠγαπημένος ἐκδηλότερον διατρανοῖ λέγων· «ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ' οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα». Καὶ ὁ Παῦλος· «νῦν γινώσκω ἐκ
 15 μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην».

13 Εἰ οὖν ὅμοιοι τοῦ Θεοῦ οἱ ἅγιοι καὶ τοσοῦτον ἐπιγνώσονται τὸν Θεόν, ὅσον ὁ Θεὸς ἐπέγνω αὐτούς, καὶ καθὼς γινώσκει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν καὶ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, οὕτως ὀφείλουσι καὶ οἱ ἅγιοι ἀλλήλους καὶ ὁρᾶν καὶ γινώσκειν, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδέποτε ἀλ-
 20 λήλους σωματικῶς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἰδόντες τότε γνωρίζειν ἀλλήλους ὀφείλουσι, πῶς οὐκ ἐρυθριᾶτε περὶ ὧν οὐκ οἶδατε λέγειν καὶ ἐπερωτᾶν καὶ διδάσκειν, ὡς ἤδη καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὴν γνῶσιν δῆθεν πεπλουτηκότες καὶ ἄνωθεν προχειρισθέντες διδάσκαλοι; Ὡσπερ γὰρ οὐδέποτε ἀγνοήσει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἢ ὁ
 25 Υἱὸς τὸν Πατέρα, οὕτως οὐδὲ οἱ ἅγιοι, θέσει θεοὶ γεγονότες ἐν τῷ ἔχειν οἰκοῦντα ἐν ἑαυτοῖς τὸν Θεόν, ἀλλήλους ποτὲ ἀγνοήσουσιν,

10. Ματθ. 25,45. 5,19.

11. Ματθ. 25,41.

12. Βλ. Κολ. 3,3.

13. Βλ. Ἦσ. 14,14.

έμένα δὲν τὴν ἐκτελέσατε»¹⁰. «Φύγετε ἀπὸ μένα καὶ πηγαίνετε στὸ πῦρ τὸ αἰῶνιο, τὸ ἐτοιμασμένο γιὰ τὸν Διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»¹¹. Ὅταν ὁμοῦς διανοιγοῦν οἱ βίβλοι τῆς συνειδήσεως τῶν ἀγίων, πρόσεχε! θὰ λάμψει ὁ τώρα ἀποκρυμμένος¹² μέσα τους Χριστὸς ὁ Θεός, ὅπως ἔλαμψε πρὸ τῶν αἰώνων ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ οἱ ἅγιοι θὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ τὸν Ὑψιστο¹³. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα ποὺ τὸ λέγει· «τότε θὰ λάμπουν οἱ δίκαιοι ὅπως ὁ ἥλιος»¹⁴. Καὶ ποιὸν ἄλλον καιρὸ λέγει ἢ ἥλιο, ἂν ὄχι ὅπως δὴποτε αὐτὸν ποὺ ἔχομε εἰπεῖ, δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸ του ποὺ μόνον αὐτὸς ὀνομάζεται ἥλιος δικαιοσύνης¹⁵ καὶ μόνος ἀνατέλλει καὶ ἐκλάμπει στοὺς δικαίους; Καὶ αὐτὸ ὁ ἐπιστήθιος καὶ ἀγαπημένος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ τὸ διατρανώνει ἐκδηλότερα λέγοντας· «ἀδελφοί, τώρα εἴμαστε τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐφανερώθηκε ἀκόμη τί θὰ γίνουμε»¹⁶. Καὶ ὁ Παῦλος, «τώρα τὸν γνωρίζω ἐν μέρει, τότε ὁμοῦς θὰ τὸν γνωρίσω καλά, ἔτσι ὅπως μὲ γνωρίζει ἐκεῖνος»¹⁷.

13 Ἐὰν λοιπὸν οἱ ἅγιοι εἶναι ὅμοιοι τοῦ Θεοῦ καὶ τόσο θὰ γνωρίσουν τὸν Θεό, ὅσο ὁ Θεὸς ἐγνώρισε αὐτούς, καὶ ὅπως γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸ καὶ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, ἔτσι πρέπει καὶ οἱ ἅγιοι νὰ βλέπονται καὶ νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους, ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι ποὺ ποτὲ δὲν εἰδῶθηκαν μεταξύ τους σωματικῶς σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, πρέπει τότε νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους, πῶς δὲν κοκκινίζετε νὰ λέγετε καὶ νὰ ἐρωτᾶτε καὶ νὰ διδάσκετε γιὰ πράγματα ποὺ δὲν γνωρίζετε ὡς ἤδη πλουτισμένοι δῆθεν μὲ τὴν γνώση τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ προχειρισμένοι ἐκ τῶν ἄνω διδάσκαλοι; Διότι, ὅπως οὐδέποτε θὰ ἀγνοήσει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸ ἢ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, ἔτσι οὔτε οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι ἐγιναν θέσει θεοὶ μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὸν Θεὸ νὰ κατοικεῖ μέσα τους, δὲν θὰ ἀγνοήσουν ποτὲ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἀλλὰ βλέπουν ὁ καθένας τὴν

14. Ματθ. 13,14.

15. Μαλ. 3,20.

16. Α' Ἰω. 3,2.

17. Α' Κορ. 13,12.

ἀλλὰ βλέποντες ἔσονται ἀλλήλων καὶ ἑαυτῶν τὴν δόξαν, ὡς ὁ
 Υἱὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ. Τίς δὲ καὶ ὅποια ἔσται
 τῶν ἀγίων ἡ δόξα; Οἷα ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο αὐτὸς
 δι' ἑαυτοῦ ἀριδῆλως δεδήλωκε· φησὶ γάρ· «καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἦν
 5 δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν
 ἔσμεν». Ὅρας ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δοθεῖσα πρὸ τῶν
 αἰῶνων τῷ Υἱῷ δόξα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῖς ἀγίοις δεδώρηται
 καὶ εἰς ἐν οἱ πάντες εἰσί;

- 14 Τοιγαροῦν οἱ λέγοντες, ὅτι οὐ μὴ ὀρῶσιν, οὐδ' οὐ μὴ γνωρί-
 10 ζωσιν ἀλλήλους οἱ ἅγιοι ἐν τῇ θεωρίᾳ γινόμενοι τοῦ Θεοῦ, ὄντως
 ἐν σκότει πορεύονται καὶ ἐν μετουσίᾳ ἢ θεωρίᾳ καὶ ἐπιγνώσει
 Θεοῦ οὐκ ἐγένοντο καὶ λαλοῦσι καὶ διαμαρτύρονται ἃ οὔτε ἐπί-
 στανται, οὔτε ποτὲ ἐθεάσαντο. Οἷονεὶ γὰρ λέγουσιν ἐν ἐκστάσει
 καὶ τότε γίνεσθαι, ὡσπερ καὶ νῦν, τοὺς ἀγίους καὶ ἐπιλανθάνε-
 15 σθαι ἑαυτῶν τε καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς, δοκοῦντες, ὡς οἶμαι, μᾶλλον
 δὲ κακῶς τὰ τῶν θείων νοοῦντες Γραφῶν, ὅτι ἡ αὐτῇ ἀλλοίωσις
 καὶ ἀρπαγὴ νῦν τε καὶ εἰς τὸ μέλλον ἔσται τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἀγίοις.
 Ὅταν γὰρ ἀκούσωσιν ὅτι ὁ δεῖνα ὁ ἅγιος, ἐν θεωρίᾳ Θεοῦ γενό-
 μενος καὶ τὸν νοῦν ἀρπαγείς, τόσας ἢ τόσας ἡμέρας καὶ νύκτας
 20 ἐποίησε, μηδὲν ὄλως τῶν ἐπιγείων ἐνθυμηθεῖς, ἀλλὰ μετὰ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σώματος ἐπελάθετο, ὄλος
 ὄλη ψυχῇ καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς αἰσθήσεσι κεκολλημένος ἔμεινεν,
 ὧν ἐκεῖ, τοιοῦτόν τι ὑπολαμβάνουσι καὶ τότε, ἐν τῇ βασιλείᾳ
 λέγω τῶν οὐρανῶν, ἔσεσθαι, ἀγνοοῦντες ὄλως τὰ θεῖα τοῦ Πνεύ-
 25 ματος καὶ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ τὰ ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα καὶ
 ἄγνωστα τοῖς ἐσκοτισμένοις μυστήρια καὶ ὅτι ἡ ἀρπαγὴ αὕτη τοῦ
 νοῦς οὐχὶ τελείων, ἀλλ' ἀρχαρίων ἐστίν. Ὡς γὰρ ὁ ἀπὸ γεννήσε-
 ως ἐν σκοτεινῇ καὶ ζοφωτᾷτῃ ὧν φυλακῇ καὶ ὑπὸ λυχνιαίου καὶ
 βραχυτάτου φωτὸς φωτιζόμενος, μόλις κἂν μικρὰ τινα καθορᾷ,
 30 μὴ εἰδὼς ὅτι φῶς ἡλιακόν ἐστιν ἐξωθεν, ἀγνοῶν παντάπασιν τὰ

δόξα τοῦ ἄλλου καὶ τὴν δική τους, ὅπως ὁ Υἱὸς βλέπει τὴν δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ. Ποιὰ ὁμως καὶ τί λογῆς θὰ εἶναι ἡ δόξα τῶν ἁγίων; Ὅποια εἶναι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο το ἐδήλωσε περίτρανα ὁ ἴδιος δι' ἑαυτοῦ. Πράγματι λέγει, «κι ἐγὼ τὴν δόξα πού μου ἔδωσες τὴν ἔδωσα σ' αὐτούς, γιὰ νὰ γίνουν ἓνα, καθὼς ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα»¹⁸. Βλέπετε ὅτι ἡ δόξα πού ἐδόθηκε πρὸ αἰῶνων ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στὸν Υἱὸ ἐδωρήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ στοὺς ἁγίους καὶ εὐρίσκονται ὅλοι σὲ ἓνα;

14 Ἔτσι λοιπὸν ὅσοι λέγουν, ὅτι οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχαν τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ, οὔτε βλέπουν, οὔτε γνωρίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὄντως πορεύονται σὲ σκότος καὶ δὲν ἔφθασαν σὲ μετουσία ἢ θεωρία καὶ ἐπίγνωση Θεοῦ καὶ λέγουν καὶ διακηρύσσουν ὅσα οὔτε γνωρίζουν, οὔτε εἶδαν ποτέ. Διότι λέγουν ὅτι τότε οἱ ἅγιοι θὰ εὐρεθοῦν περίπου σὲ ἔκσταση, ὅπως καὶ τώρα, καὶ θὰ λησμονήσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ αὐτοὺς πού θὰ εἶναι μαζί τους, νομίζοντας, ὅπως πιστεύω, ἢ καλύτερα κακῶς νοοῦντες τὰ τῶν θείων Γραφῶν, ὅτι ἡ ἴδια ἀλλοίωση καὶ ἀρπαγή θὰ ὑπάρχει καὶ τώρα καὶ στὸ μέλλον γιὰ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους. Πράγματι, ὅταν ἀκούσουν ὅτι ὁ τάδε ἅγιος ἦλθε σὲ θεωρία Θεοῦ καὶ ἀρπάχθηκε ὁ νοῦς του, κι ἔμεινε ἔτσι τόσες ἢ τόσες ἡμέρες καὶ νύκτες, καὶ ὅτι δὲν ἐνθυμεῖται καθόλου τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ ἐλησμόνησε μαζί μὲ ὅλα τ' ἄλλα καὶ τὸ ἴδιο σῶμα του, ἔμεινε ὅλος μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ ὅλες μαζί τίς αἰσθήσεις προσκολλημένος ἐκεῖ, κάτι τέτοιο νομίζουν ὅτι θὰ συμβεῖ καὶ τότε, δηλαδή στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀγνοώντας τελείως τὰ θεῖα τοῦ Πνεύματος καὶ τὰ ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα καὶ ἀγνωστα γιὰ τοὺς σκοτισμένους μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀρπαγὴ αὐτὴ τοῦ νοῦ δὲν εἶναι γνώρισμα τῶν τελείων, ἀλλὰ τῶν ἀρχαρίων. Πράγματι, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐκ γενετῆς εὐρίσκεται σὲ σκοτεινὴ καὶ ζοφωτάτη φυλακὴ καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὸ χαμηλὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ, καὶ μόλις πού διακρίνει κάτι, μὴ

18. Ἰω. 17,22.

ἔξω τῆς φυλακῆς, λέγω δὴ τὸν ὀρώμενον κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἀνεκδιήγητα ἔργα καὶ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἔτι ἐν τῇ σκοτεινῇ φυλακῇ τῆς τοῦ κόσμου τούτου αἰσθήσεως ὧν καὶ ὑπὸ βραχυτάτης γνώσεως ἐλλαμφθεῖς, μόλις περὶ τῶν μυστηρίων τῆς 5 πίστεως ἡμῶν ὀλίγην τινὰ καὶ ἀμυδρὰν γνῶσιν λαμβάνει, τὰ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ παντάπασιν ἀγνοῶν καὶ τίνα τὰ μέλλοντα διαδέξεσθαι τοὺς ἀγίους.

15 Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀφεγγεῖ καθεζόμενος φυλακῇ, εἰ συμβῆ διανοιχθῆναι ὅπῃ ἐν τῷ ὀρόφῳ τῆς 10 φυλακῆς καὶ θεάσασθαι αὐτὸν αἴφνης τὸν αἰθέρα τοῦ οὐρανοῦ, ὀλίγον καὶ κατὰ μέτρον τῆς γενομένης ὀπῆς, ὃν οὐδέποτε εἶδεν οὐδὲ εἶναι τοιοῦτόν τι λαμπρότατον φῶς ὑπενόησεν, ἐκπληξίς εὐθὺς λαμβάνει αὐτὸν καὶ ὡς ἐξεστηκῶς ὑπάρχει, ἐπὶ πολὺ ἄνω τὰ δμματα ἔχων καὶ θαυμάζων τὸ ἀθρόον γεγονὸς ἐν αὐτῷ, οὕτω δὴ 15 καὶ ὁ αἴφνης ἐν θεωρίᾳ τοῦ νοητοῦ φωτὸς γεγονώς, ἄρτι δηλονότι τῶν δεσμῶν ἀπολυθεὶς τῶν παθῶν τε καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἐκπλήττεται καὶ ὡς ἐξεστηκῶς τοῖς οὐ καλῶς ὀρῶσι νομίζεται, εἰς ἑαυτὸν ὄλον δηλαδὴ τὸν νοῦν ἐπισωρεύσας καὶ θαυμάζων τοῦ φανέντος αὐτῷ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν λαμπρότητα. Καὶ ὡσπερ πά- 20 λιν, ἐπὰν ἐκεῖνος συχνῶς καὶ καθ' ἡμέραν πρὸς ἐκείνην τὴν ὀπῆν ἀποβλέπη, ἄρτι πλατυνθεῖσαν καὶ φωτίζουσαν ἐπὶ πλεον τὸν ζοφώδη χῶρον τῆς φυλακῆς καὶ ἐφ' ἱκανοὺς χρόνους ἐν τῷ φωτὶ διαμένουσαν, ἢ συνήθεια τῆς ὀράσεως τοῦ φωτὸς τὴν πολλὴν ἐκπληξίν ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀφαιρεῖται (ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ 25 ἡλίου γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς· τῇ γὰρ συνηθείᾳ τῆς ὀράσεως ὡς εὐκαταφρόνητον αὐτὸν λογιζόμεθα· εἰ γὰρ μηδέπω ἤμεν αὐτὸν θεασάμενοι, αἴφνης δὲ τοιοῦτος ὠράθη ἡμῖν, ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως διαπεφωνήκαμεν ἄν), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἢ κατὰ μικρὸν τῆς ψυχῆς προκοπή, ἐν συνηθείᾳ τῆς τοῦ νοητοῦ φωτὸς ὀράσεως γινομένη, 30 τῆς πολλῆς ἐκπλήξεως ἐξίσταται, μνηθεῖσά τι ἐντεῦθεν ἕτερον εἶ-

γνωρίζοντας ὅτι ἔξω εὐρίσκεται ἡλιακὸ φῶς καὶ ἀγνοώντας τε-
λειῶς τὰ ἐκτὸς φυλακῆς, ἐνοῶ δηλαδὴ τὸν ὄρατὸ αὐτὸν κόσμο
καὶ τὰ ἀνεκδιήγητα ἔργα καὶ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι κι ἐκεῖ-
νος ποὺ εὐρίσκεται ἀκόμη στὴν σκοτεινὴ φυλακὴ τῆς αἰσθήσε-
ως τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὁ ὁποῖος ἐλλάμφθηκε ἀπὸ μικρὴ
γνώση, μόλις λαμβάνει κάποια μικρὴ καὶ ἀμυδρὴ γνώση γιὰ τὰ
μυστήρια τῆς πίστεώς μας, ἀγνοώντας τελείως τὰ σχετικὰ μὲ τὰ
αἰῶνια ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ποιά εἶναι ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ
δεχθοῦν οἱ ἅγιοι.

- 15 Συμβαίνει πάλι ὅ,τι καὶ μ' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐκάθησε γιὰ
πολλὰ ἔτη σ' ἐκείνην τὴν σκοτεινὴ φυλακὴ· ἐὰν συμβεῖ νὰ
ἀνοιχθεῖ ὀπὴ στὸν ὄροφο τῆς φυλακῆς καὶ ξαφνικὰ αὐτὸς νὰ
ἰδεῖ τὸν οὐράνιο αἰθέρα, λίγο καὶ κατὰ τὸ μέτρο τῆς δημιουργη-
μένης ὀπῆς, τὸν ὁποῖο οὐδέποτε εἶδε οὔτε ἐσκέφθηκε ποτὲ τέ-
τοιο λαμπρότατο φῶς, ἀμέσως αὐτὸς ἐκπλήσσεται καὶ ἐξίστα-
ται, ἔχοντας τὰ μάτια πολλὴ ὥρα ψηλὰ καὶ θαυμάζοντας τὸ
ξαφνικὸ γι' αὐτὸν γεγονός. Ἔτσι λοιπὸν κι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος
ξαφνικὰ ἐθεώρησε τὸ νοητὸ φῶς, ἀμέσως, ἀφοῦ ἀπολυθεῖ βέ-
βαια ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν παθῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἐκπλήσσε-
ται, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν βλέπουν καλῶς φαίνεται ἐκστασια-
σμένος, συγκεντρώνοντας δηλαδὴ τὸν νοῦ του σ' ὀλόκληρον
τὸν ἑαυτὸ του καὶ θαυμάζοντας τὴν θεωρία καὶ τὴν λαμπρότητα
ἐκείνου ποὺ τοῦ ἐφανερώθηκε. Κι ὅπως πάλι, ὅταν ἐκεῖνος κοι-
τάζει συχνὰ καὶ καθημερινὰ πρὸς ἐκείνην τὴν ὀπῆ, ποὺ πρό-
σφατα ἐπλατύνθηκε καὶ φωτίζει περισσότερο τὸν σκοτεινὸ
χῶρο τῆς φυλακῆς καὶ διαμένει γιὰ ἀρκετὸ χρόνο στὸ φῶς, ἡ
συνήθεια τῆς ὀράσεως τοῦ φωτὸς ἀφαιρεῖ λίγο-λίγο τὴν μεγά-
λη ἐκπληξή, ὅπως γίνεται καὶ σ' ἐμᾶς μὲ τὸν ἥλιο. Ἐξαιτίας τῆς
συνήθειας τῆς ὀράσεως τὸν θεωροῦμε αὐτὸν ὡς εὐκαταφρόνη-
το. Διότι, ἐὰν δὲν τὸν εἶχαμε ἰδεῖ ποτὲ καὶ μᾶς φανερωνόταν
ξαφνικὰ, ἀπὸ τὴν ἐκπληξή θὰ ξεφωνούσαμε· μὲ τὸν ἴδιο τρόπο
καὶ ἡ ψυχὴ μὲ τὴν προοδευτικὴ προκοπὴ, συνηθίζοντας στὴν
δραση τοῦ νοητοῦ φωτὸς, βγαίνει ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐκπληξή, μυ-

ναι τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ θεωρίας τελεώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον.

16 Καὶ καθάπερ αὖθις ἐπιγινώσκειν ποιεῖ τέως τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἢ χρονία καί, ἀπὸ γεννήσεως αὐτοῦ κάθειρξις ὅτι ἐν φυ-
5 λακῇ ζοφωτάτῃ ἐστί, καὶ ἔξω ταύτης θαυμαστά τινα ἐκ τοῦ ὀλί-
γου φωτὸς ἐκείνου εἶναι ὑπονοεῖ, ὅποια δὲ εἰσιν ἐν ἀληθείᾳ λογι-
σασθαι ἢ ἐννοῆσαι οὐ δύναται, ἐπὰν δὲ καὶ τῆς φυλακῆς ἔξωθεν
ἐκβληθῆ, τότε καὶ τὸ φῶς ὅλον καὶ τὰ ἐν τῷ φωτὶ ἅπαντα καὶ
ἅπαντας ὁμοῦ καθορᾷ, οὕτω μοι νόει καὶ τὸν ἄρτι ἐκδεδημηκότα
10 τῶν τοῦ σώματος ἀναγκῶν καὶ ὅλον ἔξω γεγονότα τοῦ κόσμου
καὶ τῶν ὀρωμένων τῆς ταπεινώσεως. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν σύμ-
παντα κόσμον ὡς μίαν ὄντα τῷ ὄντι σκοτεινοτάτην καὶ ἀφεγγῆ
φυλακὴν ἄλλως μοι πάλιν ὑπονόει, λυχνιαῖον δὲ φῶς τὸ τοῦ
ἡλίου λογίζου μοι φῶς, ἔξωθεν δὲ τούτου τὸ ἐνεκλάλητον, τὸ
15 ἄφραστον, τὸ ἀπρόσιτον, τὸ ὑπὲρ ἐννοίαν καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ
ὑπὲρ πᾶν φῶς τρισυπόστατον φῶς, τὰ δὲ ἐν τῷ φωτὶ ἐκείνῳ
πᾶσι τοῖς ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ γενομένοις ἀόρατά τε καὶ ἄγνωστα,
ἄφθεγκτα καὶ ἀνερμήνευτα, εἰ καὶ δοκοῦσι τινες διὰ τῶν Γραφῶν
ταῦτα νοεῖν τε καὶ θεωρεῖν· τοῖς γὰρ πλείοσιν οὐδὲ ὅτι πέρα τού-
20 των ἐστὶν τι γινώσκεται.

17 Ὅπηνίκα οὖν πάσῃ σπουδῇ, πάσῃ πίστει καὶ παντὶ πόθῳ
ζητήσομεν, οὐχὶ τὸ ἰδεῖν τὸ ἔξωθεν ταύτης τῆς φυλακῆς φῶς,
οὐδὲ τὰ ἐν τῷ φωτὶ ἐκείνῳ καὶ κόσμῳ πράγματα (οὐδεὶς γὰρ τῶν
ταῦτα ζητούντων ἠξιώθη ἰδεῖν, οὐδ' οὐ μὴν ἀξιωθήσεται ποτε
25 αὐτὰ καθόλου θεάσασθαι), ἀλλὰ τὸ φυλάξαι ἐν πρώτοις τὰς ἐντο-
λὰς τοῦ Θεοῦ, τὸ μετανοεῖν, τὸ πενθεῖν, τὸ ταπεινοῦσθαι καὶ τὰ
λοιπὰ ἃ προείπομεν, τηνικαῦτα καὶ διανοίγεται ἡμῖν, ὡσπερ ὀπή-
τις μικρὰ ἐν τῷ ὀρωμένῳ τούτῳ ὀρόφῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ ὑπε-
ράνω τούτου φῶς ἄϋλόν τε καὶ νοητὸν παραδείκνυται. Ὅ καὶ ἡ
30 ψυχὴ κατιδοῦσα ὄλη καθόλου ἐξίσταται, ὄλη ἐκπλήττεται, θαῦμα
καινὸν ὀρῶσα, θαῦμα παράδοξον καὶ ὁ μέχρι τότε οὐδέπω τεθέα-

ούμενη ἀπὸ ἐδῶ ὅτι ὑπάρχει κάτι ἄλλο τελειώτερο καὶ ὑψηλό-
τερο αὐτῆς τῆς καταστάσεως καὶ θεωρίας.

16 Κι ὅπως πάλι ἡ χρονία καὶ ἀπὸ γεννήσεως αὐτοῦ ἐγκλειση
κάνει τώρα ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι εὐρί-
σκεται σὲ σκοτεινότατη φυλακὴ καὶ ὑπονοεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ λίγο
φῶς, ὅτι ἔξω ἀπὸ αὐτὴν ὑπάρχουν πράγματα θαυμαστά, ἀλλὰ
δὲν μπορεῖ ἀληθῶς νὰ ὑπολογίσει ἢ νὰ κατανοήσῃ ποιά εἶναι,
ὅταν ὁμως βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακὴ, τότε βλέπει ὀλόκληρο τὸ
φῶς καὶ ὅλα τὰ φωτεινά καὶ ὅλους μαζί, ἔτσι, παρακαλῶ, θεώ-
ρησε κι ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος πρόσφατα ἐκδήμησε ἀπὸ τὶς ἀνάγκες
τοῦ σώματος καὶ ἐβγῆκε ὀλόκληρος ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ
φαινόμενα τῆς ταπεινώσεως. Καὶ ἐξ ἄλλου ὑπονόησε, παρακα-
λῶ, πάλι ὅτι ὁλος αὐτός ὁ κόσμος εἶναι πράγματι μία σκοτεινό-
τατη καὶ ἀφεγγῆς φυλακὴ, καὶ σκέψου, παρακαλῶ, ὅτι τὸ φῶς
τοῦ ἡλίου εἶναι λυχνιαῖο φῶς, ἐνῶ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ὅτι εὐρίσκεται
τὸ ἀνεκλάλητο, τὸ ἀνέκφραστο, τὸ ἀπρόσιτο, τὸ ὑπὲρ ἔννοιαν
καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ὑπεράνω κάθε φωτὸς τρισυπόστατο φῶς,
ἐνῶ ὅσα εὐρίσκονται σ' ἐκεῖνο τὸ φῶς εἶναι ἀόρατα καὶ ἄγνω-
στα, ἀνέκφραστα καὶ ἀνερμήνευτα γιὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ εὐρί-
σκονται σ' αὐτὴ τὴν φυλακὴ, παρ' ὅλο πὺ μερικοὶ νομίζουν ὅτι
διὰ τῶν Γραφῶν τὰ κατανοοῦν καὶ τὰ βλέπουν αὐτά· διότι οἱ πε-
ρισσότεροι δὲν γνωρίζουν οὔτε ὅτι ὑπάρχει κάτι πέρα ἀπὸ αὐτά.

17 Ὅταν λοιπὸν ζητήσομε μὲ κάθε προθυμία, μὲ κάθε πίστη
καὶ κάθε πόθο, ὅχι νὰ ἰδοῦμε τὸ φῶς ποὺ εὐρίσκεται σ' ἐκεῖνο
τὸ φῶς καὶ τὸν κόσμον (διότι κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζητοῦν
αὐτά δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὰ ἰδεῖ, οὔτε καὶ θὰ ἀξιωθεῖ ποτέ νὰ τὰ
ἰδεῖ καθόλου), ἀλλὰ νὰ φυλάξομε κατὰ πρῶτον τὶς ἐντολὰς τοῦ
Θεοῦ, νὰ μετανοήσομε, νὰ πενήσομε, νὰ ταπεινωθοῦμε καὶ τὰ
ὑπόλοιπα ὅσα προαναφέραμε, τότε διανοίγεται καὶ σ' ἐμᾶς ὡς
κάποια μικρὴ ὀπή στὸν ὄρατὸ αὐτὸ ὄροφον τοῦ οὐρανοῦ καὶ φα-
νερῶνεται τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ φῶς αἴγλο καὶ νοητὸ. Μόλις ἡ
ψυχὴ τὸ ἰδεῖ αὐτό, ἐξίσταται ὀλόκληρη, ὀλόκληρη ἐκπλήσσε-
ται, θεωρῶντας καινὸ θαῦμα, θαῦμα παράδοξο, τὸ ὁποῖο οὐδέ-
ποτε εἶδε μέχρι τότε· καὶ σ' αὐτὸ ἐπιμένει ἔτσι ἀρπαζόμενη

ται, ἐν ᾧ καὶ ἐπιμένει ὡσπερ ἀρπαζομένη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ βιαζομένη εἶναι ἐκεῖ καὶ κατανοεῖν τὸ τούτου ἀκατανόητον καὶ μάλιστα ἐν τῷ βλέπειν αὐτὸ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς καὶ διδάσκεισθαι καθ' ἐκάστην ἐκεῖθεν ὅτι πέλει ἀνέσπερον, ὅτι ἄπειρον
5 ὑπάρχει καὶ ἄφραστον, ὅθεν καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν ταύτην ἐπιστραφῆναι καὶ βλέπειν αὐθις τὰ ἐν αὐτῇ ὅλως οὐ βούλεται.

18 Τοῦτο τοίνυν ἀρχὴν ἴσθι τῶν εἰσαγωγικῶν εἰς εὐσέβειαν καὶ ἄρτι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀποδυσασμένων ἀγῶνας. Ἐπὶ οὖν
10 χρονίση ἀνεπιστρόφως πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην, ὡς οὐκ οἶδε, διανοίγεται αὐτῷ, οὐκ οἶδα ὁ οὐρανός, οὐκ οἶδα ὁ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὄφθαλμός καὶ οὗτος μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος, εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκείνου καὶ ἔνδον τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, λέγω δὴ τούτου τοῦ σκήνου, τὸ φῶς ἐκεῖνο εἰσέρχεται τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, φωτίζον συμμέτρως αὐτόν, ὅσον ἢ φύσις δηλονότι
15 χωρεῖ. Οὕτω δὲ πάλιν χρονίσας, ὡς σύνηθες ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον, καὶ ὡς αἰεὶ ποτε τούτῳ συνών, λογίζεται τὸ τοιοῦτον· θαύματα δὲ ἐπὶ θαύμασι καὶ μυστήρια ἐπὶ μυστηρίοις καὶ θεωρίας ἐπὶ θεωρίαις, ἐλλαμπόμενος ἐξ αὐτοῦ καθ' ὄραν, ἴν' εἴπω, καὶ ὁρῶν καὶ νοῶν καὶ μνούμενος ἐκδιδάσκειται· ἃ καὶ εἰ γράφειν θελήσει, οὐδὲ
20 χάρτης οὐδὲ μέλαν ἀρκέσει αὐτῷ, ἐπιλείψει δέ, οἶμαι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸν ἐξηγούμενον ταῦτα λεπτομερῶς. Μᾶλλον δέ, πῶς ἄρα γράψαι δυνήσεται τὰ μὴ δυνάμενα ρηθῆναι, ἄφραστα ὄντα καὶ ἄρρητα πάντη; Ὅθεν καὶ ὡς ἐν φωτὶ τότε, μᾶλλον μετὰ τοῦ φωτός, σύνεστι καὶ οὐχ ὡς ἐν ἐκστάσει διατελεῖ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ
25 κατ' αὐτὸν καθορᾷ καὶ τοὺς πλησίον βλέπει ἐν οἷοις εἰσὶ καὶ προλέγει καὶ προγινώσκει ὅτι, ἐὰν ἔξω τῆς φυλακῆς ταύτης γένηται καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἄστεκτον ὅσον ἐστὶ θεάσεται, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀγαθὰ «ἃ ὄφθαλμός οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ
30 ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» ἀποκαλυφθῆσονται

στὸν οὐρανὸ καὶ ἐπείγεται νὰ εὐρίσκειται ἐκεῖ καὶ νὰ κατανοεῖ τὸ ἀκατανόητο αὐτοῦ καὶ μάλιστα νὰ βλέπει αὐτὸ ἡμέρα καὶ νύκτα καὶ νὰ διδάσκεται καθημερινὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅτι εἶναι ἀνέσπερο, ἄπειρο καὶ ἀνέκφραστο, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν θέλει καθόλου νὰ ἐπιστρέψει σ' αὐτὴν τὴν φυλακὴ καὶ νὰ βλέπει πάλι τὰ μέσα σ' αὐτὴν.

- 18 Αὐτὸ λοιπὸν μάθε ὅτι εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν εἰσαγομένων στὴν εὐσέβεια, πού πρόσφατα ἐπιδόθηκαν στοὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς. Ὅταν λοιπὸν χρονίσει κάποιος ἀνεπιστρόφως πρὸς τὴν θεωρία ἐκείνη, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, διανοίγεται σ' αὐτόν, δὲν γνωρίζω ἂν ὁ οὐρανός, δὲν γνωρίζω ἂν ὁ ὀφθαλμὸς τῆς καρδιάς του, καὶ θὰ ἔλεγα αὐτὸς μᾶλλον παρὰ ἐκεῖνος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φῶς καὶ μέσα στὸν οἶκο τῆς ψυχῆς του, δηλαδὴ μέσα σὲ τοῦτο τὸ σκῆνωμα, εἰσέρχεται ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸ καὶ ὑπέρλαμπρο φῶς, τὸ ὁποῖο τὸν φωτίζει συμμετρικά, ὅσο δηλαδὴ ἐπιτρέπει ἡ φύση. Ὅταν πάλι μείνει ἔτσι ἀρκετὸ χρόνο, θεωρεῖ αὐτὸ τὸ φῶς ὡς οἰκεῖο, σὰν νὰ ἦταν γιὰ πάντα μαζί του. Ἐλλαμπόμενος ἀπὸ αὐτὸ κάθε ὥρα καὶ βλέποντας, νοώντας καὶ μυσούμενος, διδάσκεται θαύματα ἐπὶ θαυμάτων, μυστήρια ἐπὶ μυστηρίων καὶ θεωρίες ἐπὶ θεωριῶν. Κι ἂν θελήσει νὰ τὰ γράψει αὐτά, οὔτε χαρτὶ οὔτε μελάνι θὰ τοῦ ἀρκέσει, καὶ νομίζω, ὅτι καὶ ὁ χρόνος δὲν θὰ φθάσει, ὥστε νὰ τὰ ἐξηγήσει λεπτομερῶς. Ἡ καλύτερα, πῶς θὰ μπορέσει νὰ γράψει αὐτά πού δὲν μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν, ὄντως ἀνέκφραστα καὶ ἄρρητα σὲ ὄλους; Τότε λοιπὸν εὐρίσκειται σὰν σὲ φῶς, ἢ καλύτερα μαζί μὲ τὸ φῶς, καὶ δὲν διατελεῖ ἐκστασιασμένος, ἀλλὰ διακρίνει καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν καὶ βλέπει τοὺς πλησίον ποῦ εὐρίσκονται καὶ προλέγει καὶ προγνωρίζει ὅτι, ἐὰν εὐρεθεῖ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλακὴ καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνάστασι, τότε καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἀβάστακτο θὰ θεωρήσει πόσο εἶναι, καὶ τὰ ἀγαθὰ πού εἶναι σ' αὐτό, «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἐτοίμασε γιὰ ἐκείνους ποῦ τὸν ἀγαποῦν»¹⁹, θὰ τοῦ ἀποκαλυφθοῦν

αὐτῷ τρανότερον διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ὄντος νυνὶ φωτὸς ὑφ' οὗ καὶ φωτίζεται· οὐ γὰρ στερούμεθα τότε τοῦ γνωρίζειν ἢ βλέπειν, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος ἀνωτέρω ἀπέδειξε, κατὰ τὴν τοῦ φωτὸς λαμπρότητα καὶ θεωρίαν, ἀναλόγως μᾶλλον καὶ ἢ τοῦ Θεοῦ γνῶσις καὶ ἢ θεωρία, καὶ ὁ ἀναγνωρισμὸς καὶ ἡ γνῶσις ἀλλήλων πλεῖον καὶ καθαρώτερον ἐν ἀνεκφράστῳ θυμηδία καὶ ἀγαλλιάσει ἔσεται εἰς αἰῶνας αἰώνων. Καὶ τοῦτο καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ οἱ προφῆται καὶ ἐν τῇ νέᾳ πολλοὶ τῶν ἁγίων ἐκ τῶν ἔργων ἀπέδειξαν, ἐξ ὀνόματος καλέσαντες οὐδὲ οὐκ εἶδόν ποτε, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐγνώρισαν οὐδὲ οὐκ ἐγίνωσκον.

- 19 Οἱ οὖν λέγοντες μὴ γνωρίζειν μηδὲ βλέπειν ἀλλήλους τοὺς ἁγίους, ἐκ τούτων πεισθέντες, μὴ ζητεῖν περὶ ἀκαταλήπτων πραγμάτων, ἑαυτοῖς μᾶλλον, εἶπερ ἐμοὶ πείθονται, προσέχειν καὶ ἑαυτοὺς ἀνακρίνειν μὴ παύσονται. Οἱ δὲ τὰ μὲν εἰρημένα πάντα
15 ἀγνοοῦντες καὶ ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει καὶ πείρᾳ θείου φωτισμοῦ καὶ θεωρίας μὴ γεγονότες, πῶς γράφειν ὅλως ἢ λέγειν περὶ τοιούτων οὐ φρίττετε; Εἰ γὰρ ὑπὲρ παντὸς ἀργοῦ ρήματος λόγον ἀποδοῦναι ὀφείλομεν, πόσω μᾶλλον περὶ τῶν τοιούτων ἐτασθησόμεθα καὶ ὡς ἀργολόγοι κολασθησόμεθα. Ἄργος γὰρ λόγος οὐχ,
20 ὡς ἂν τις ὑπολάβοι, ὁ ἀνωφελῆς μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὁ καὶ πρὸ τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐν πείρᾳ γνώσεως λαλούμενος παρ' ἡμῶν. Ὅταν γὰρ μὴ καταφρονήσω τῆς κάτω δόξης μηδὲ βδελύξωμαι ταύτην ἀπὸ ψυχῆς, ὡς ψυχοβλαβῆ καὶ τῆς ἄνω δόξης ἀποστεροῦσάν με, ἄλλου δὲ διδάσκω περὶ αὐτῆς καὶ παραγγέλλω ταύτης
25 ἀπέχεσθαι, οὐχὶ ἀργὸς καὶ ἄπρακτος καὶ κενὸς ὁ λόγος μου ἔσται καὶ ὡς ψεύστης κατακριθήσομαι; Ὅταν δὲ πάλιν μὴ ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει λάβω τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος μηδὲ διδακτὸς Θεοῦ γένωμαι δι' αὐτῆς, μηδὲ λόγον λάβω σοφίας καὶ γνώσεως ἄνωθεν, τὰ δὲ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἀναιδῶς διερμηνεύειν ἐπι-

λαμπρότερα διὰ τοῦ φωτὸς ποῦ τώρα ὄντως εὐρίσκεται μέσα του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ φωτίζεται. Πράγματι, δὲν θὰ στερούμαστε τότε τὸ νὰ γνωρίζομε ἢ νὰ βλέπομε, ἀλλὰ, ὅπως ἀπέδειξε παραπάνω ὁ λόγος, ἡ γνώση καὶ ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ μεταξὺ μας ἀναγνωρισμὸς καὶ γνώση θὰ γίνουν περισσότερα καὶ καθαρῶτερα μέσα σὲ μίᾳ ἀνέκφραστη εὐχαρίστηση καὶ ἀγαλλίαση κατ' ἀναλογία μᾶλλον πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν θεωρία τοῦ φωτὸς στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Καὶ τοῦτο τὸ ἀπέδειξαν καὶ παλαιὰ οἱ προφῆτες καὶ πρόσφατα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἔμπρακτα, προσκαλώντας αὐτοὺς ποῦ ποτὲ δὲν εἶδαν μὲ τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ βέβαια καὶ ἐγνώρισαν ὄσους δὲν ἐγνώριζαν.

- 19 "Ὅσοι λοιπὸν λέγουν ὅτι οἱ ἅγιοι δὲν γνωρίζουν οὔτε βλέπουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πειθόμενοι ἀπὸ αὐτά, νὰ μὴ συζητοῦν γιὰ ἀκατάληπτα πράγματα, νὰ μὴ παύσουν (ἐὰν μὲ ἀκούσουν) νὰ προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ νὰ ἀνακρίνουν τοὺς ἑαυτοὺς των. "Ὅσοι ὅμως ἀγνοεῖτε ὅλα τὰ λεγόμενα καὶ δὲν ἤλθατε σὲ αἴσθησι καὶ γνώση καὶ πείρα θείου φωτισμοῦ καὶ θεωρίας, πῶς δὲν φρίττετε καθόλου νὰ γράφετε ἢ νὰ ὀμιλεῖτε γιὰ τέτοια; Διότι, ἐὰν ὀφείλομε νὰ δώσομε λόγο γιὰ κάθε ἀργὴ λέξη²⁰, πόσο μᾶλλον θὰ ἐξετασθοῦμε γι' αὐτά καὶ θὰ κολασθοῦμε ὡς ἀργολόγοι; Διότι, ἀργὸς λόγος δὲν εἶναι, ὅπως θὰ ὑπονοοῦσε κάποιος, μόνον ὁ ἀνωφελὴς λόγος, ἀλλὰ κι ἐκεῖνος ποῦ λέγεται ἀπὸ ἐμᾶς πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη καὶ τὴν ἔμπρακτὴ γνώση. Πράγματι, ὅταν δὲν καταφρονήσω τὴν κάτω δόξα καὶ δὲν τὴν βδελυχθῶ ἀπὸ ψυχῆς, ἐπειδὴ ὡς ψυχοβλαβῆς μὲ στερεῖ ἀπὸ τὴν ἄνω δόξα, διδάσκω ὅμως γι' αὐτὴν τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς παραγγέλλω ν' ἀπέχουν ἀπ' αὐτὴν, δὲν θὰ εἶναι ὁ λόγος μου καὶ ἄπρακτος καὶ κενὸς καὶ δὲν θὰ κατακριθῶ ὡς ψεύτης; "Ὅταν πάλι δὲν λάβω αἰσθητικῶς καὶ γνωστικῶς τὴν χάρη τοῦ Πνεύματος οὔτε γίνω δι' αὐτῆς μαθητὴς τοῦ Θεοῦ²¹ οὔτε λάβω ἀπὸ ἐπάνω λόγο σοφίας καὶ γνώσεως, ἐφορμῶ ὅμως μὲ ἀναίδεια νὰ ἐρμη-

21. Ἰω. 6,45.

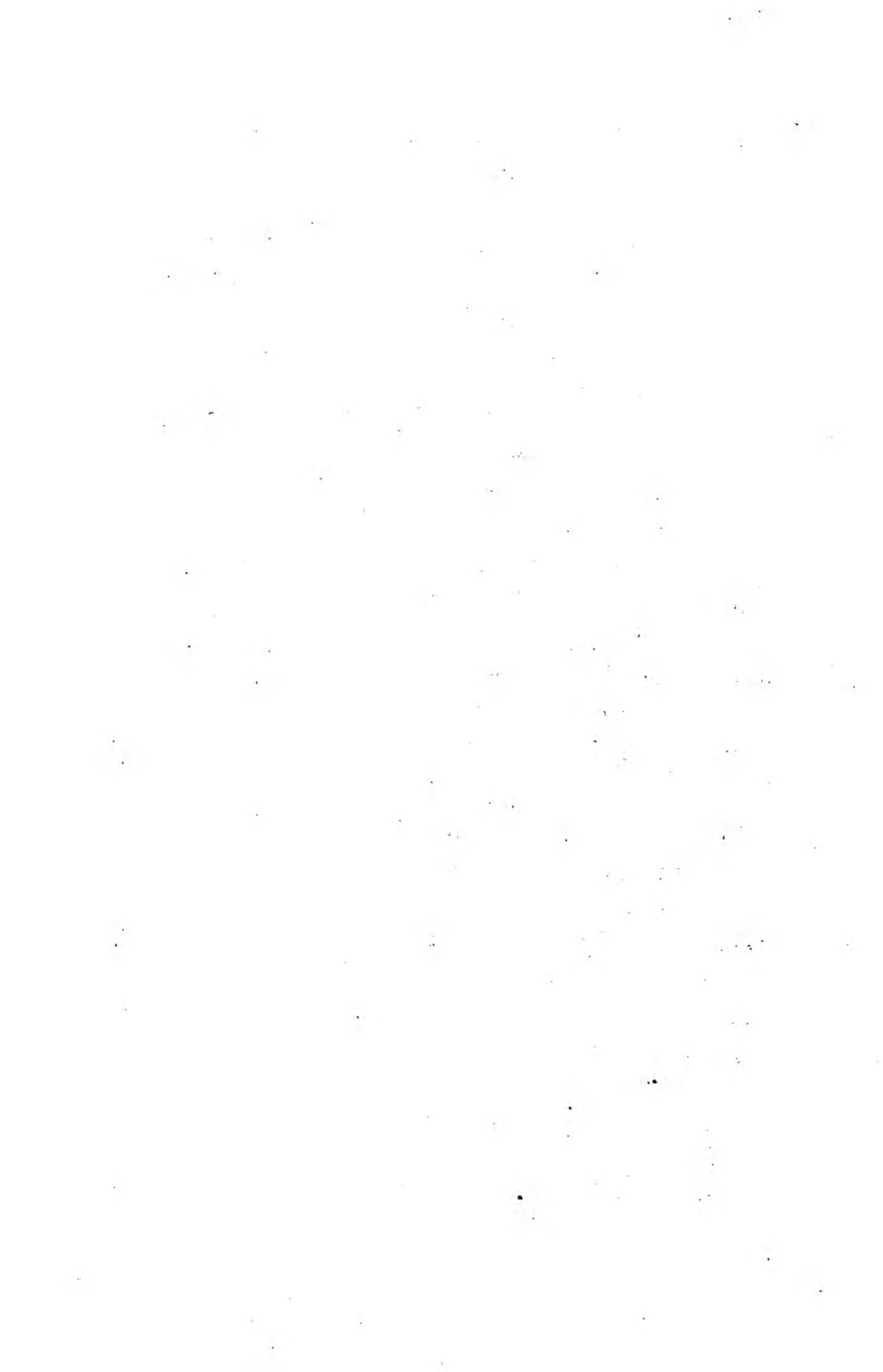
πηδῶ καὶ διδασκάλου τάξιν ἐμαυτῷ περιτίθεμαι, μόνη δηλαδὴ τῆ
 ψευδωνύμῳ γνώσει πρὸς τοῦτο χρώμενος, ἄρα γε ἀνεξέταστα
 ταῦτα Θεὸς ἐάσει καὶ λόγον ὑπὲρ τούτου οὐκ ἀπαιτήσῃ με; Οὐ-
 δαμῶς δὴ. Εἰ βούλει δέ, ἐκ τῶν κάτω καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δι-
 5 δάχθητι καὶ τὰ ἄνω καὶ θεῖα. Ποῖος, εἶπέ, τῶν ἀνθρώπων, κἂν
 ὑπὲρ πάντα ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει καὶ ἐπιστήμῃ νόμων θαυμάζη-
 ται, κἂν δικαιοσύνη καὶ εὐσεβείᾳ πάσῃ κομᾶ, μετὰ κριτῶν ὡς
 κριτῆς καθεσθῆναι καὶ κριτὴν ἑαυτὸν ὀνομάσαι καὶ ἄλλους νομο-
 θετῆσαι τολμᾷ; Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ποιήσῃ, οὐχὶ παρὰ τοῦ βασιλέως
 10 ἀτιμασθήσεται καὶ παρὰ τῆς ἀκριβείας τῶν νόμων τιμωρηθήσε-
 ται; Ὡ τῆς ἀναιδεΐας! Τοῦ ἐπιγείου βασιλέως οὐδεὶς καταφρονῆ-
 σαι τολμᾷ καὶ τιμὴν ἢ ἀξίωμα τούτου ἀρπάσαι καὶ ἀφορίσαι
 ἑαυτῷ, καὶ σὺ τοῦ ἐπουρανίου ὡς οὐδενὸς καταφρονεῖς καὶ τῶν
 ἀποστολικῶν ἀξιωματῶν ἄνευ τῆς ἐκείνου ροπῆς καὶ θελήσεως
 15 ἐπιχειρῆσαι κατατολμᾷς; Ὅλως δὲ οὕτως ἔχων, οἶει ἀνεξέτα-
 στον τοῦτο τὸν Δεσπότην καταλιπεῖν; Οὔμενον οὐδαμῶς.

20 Ἄλλ' ὦ Κύριε, δὸς ἡμῖν ἐπιγινῶναί σε καὶ ἀξίως φοβεῖσθαί σε
 καὶ τοῖς ἀγίοις σου ἐμμένειν θελήμασι. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς,
 ἀδελφοί, παύσασθε τῶν συζητήσεων τούτων καὶ σπεύσατε διὰ
 20 μετανοίας καὶ δακρύων καὶ ταπεινώσεως, ἔτι δὲ καὶ τῆ τῶν λοι-
 πῶν ἀπασῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσει τὰς ἑαυτῶν ἐκκαθᾶραι ψυχὰς
 «ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος», ἵνα καὶ τῶν πα-
 ρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐν ἀποκαλύψει καὶ αἰσθήσει καὶ θε-
 ωρίᾳ ἐπαπολαύσητε ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου
 25 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνη-
 σις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

νεύω τὰ διδάγματα τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ ἀναλαμβάνω γιὰ τὸν ἑαυτό μου διδασκαλικὴ τάξη, χρησιμοποιώντας δηλαδὴ γι' αὐτὸ μόνο τὴν ψευδώνυμη γνώση, ἄραγε ὁ Θεὸς θὰ τ' ἀφήσει ἀνεξέταστα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ ἐμένα λόγο γι' αὐτό; Καθόλου βέβαια. Καὶ ἐὰν προτιμᾷς, ἀπὸ τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα διδάξου τὰ ἄνω καὶ θεῖα. Πές μου ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, κι ἂν ἀκόμη θαυμάζεται ἐπάνω ἀπ' ὄλους γιὰ τὴν σοφία καὶ τὴν γνώση καὶ τὴν ἐπιστήμη τῶν νόμων, κι ἂν καυχσιολογεῖ γιὰ κάθε δικαιοσύνη καὶ εὐσέβεια, τολμᾷ νὰ καθίσει μαζί μὲ τοὺς κριτὲς ὡς κριτῆς καὶ νὰ ὀνομάσῃ τὸν ἑαυτό του κριτὴ καὶ νὰ νομοθετήσῃ γιὰ ἄλλους; Ἐὰν τὸ κάνει καὶ αὐτὸ δὲν θὰ ἀτιμασθεῖ ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ δὲν θὰ τιμωρηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια τῶν νόμων; Πῶ πῶ ἀναίδεια! Κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ καταφρονήσῃ τὸν ἐπίγειο βασιλέα, ν' ἄρπάξῃ τὴν τιμὴ ἢ τὸ ἀξίωμά του καὶ νὰ τὸ οἰκειοποιηθεῖ· καὶ σύ, καταφρονεῖς τὸν ἐπουράνιο σὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε καὶ τολμᾷς νὰ χρησιμοποιήσεις τὰ ἀποστολικά ἀξιώματα χωρὶς τὴν συναίνεση καὶ θέληση ἐκείνου; Καὶ εὐρισκόμενος ἐξ ὀλοκλήρου σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, φαντάζεσαι ὅτι αὐτὸ ὁ Δεσπότης θὰ τὸ ἀφήσει ἀνεξέταστο; Ὁχι βέβαια, καθόλου.

- 20 Ἄλλὰ Κύριε, δῶσε μας τὴ δύναμη νὰ σὲ γνωρίσομε καλά, νὰ σὲ φοβόμαστε ἀξίως καὶ νὰ ἐμμένομε στὰ ἅγια θελήματά σου. Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί, παύσατε αὐτὲς τὶς συζητήσεις καὶ σπεύσατε μὲ μετάνοια καὶ δάκρυα καὶ ταπείνωση, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἐκπλήρωση ὄλων τῶν ὑπολοίπων ἐντολῶν νὰ καθαρίσετε τὶς ψυχές σας «ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκὸς καὶ πνεύματος»²², ὥστε ν' ἀπολαύσετε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ἀποκαλυπτικῶς, αἰσθητικῶς καὶ θεωρητικῶς, μὲ τὴν χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Γένοιτο!

22. Β' Κορ. 7,1.

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Λ Ο Γ Ο Σ Β'

α'. Προτρεπτικὸς ἐκ προσιμίων εἰς μετάνοιαν· καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου· «οὓς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε» καὶ εἰς τὰ ἐξῆς· καὶ κατὰ τῶν στρεβλούντων αὐτό τε καὶ πᾶσαν τὴν θεῖαν Γραφήν.

1 Πολλοὺς ἀκήκοα λέγοντας τῶν ἀνθρώπων· ἔπειδήπερ φησὶν, «οὓς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισεν· οὓς δὲ προώρισε τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδόξασε», τί μοι τὸ ὄφελος ἂν πολλοὺς παραβάλλωμαι κόπους, 5 ἂν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν ἐπιδείξωμαι, προεγνωσμένος δὲ οὐκ εἰμι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ προωρισμένος εἰς τὸ σωθῆναι καὶ σύμμορφον γενέσθαι με τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Θεοῦ; Πρὸς οὓς εἰκότως ἀποφθέγγασθαι χρὴ καὶ εἰπεῖν· ὦ οὗτοι, διατί μὴ τὰ σώζοντα ὑμᾶς ἀλλὰ τὰ ἀπολλύοντα συλλογίζεσθε καὶ τὰ 10 δυσνόητα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐκλεγόμενοι διαρπάζετε καὶ στρεβλοῦτε ταῦτα καὶ πρὸς ἀπώλειαν ὑμῶν ἐκλαμβάνεσθε; Οὐκ ἀκούετε καθ' ἑκάστην τοῦ Σωτῆρος βοῶντος, «ζῶ ἐγώ, ὅτι οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν»; Οὐκ ἀκούετε αὐτοῦ λέγοντος, «μετανοεῖτε· ἤγγικε 15 γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», καὶ πάλιν, «ἀμήν λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι»; Μὴ εἶπεν ἡ

1. Ρωμ. 8,29–30.

2. Βλ. Β' Πέτρ. 3,16.

3. Ἐξ. 33,11.

ΛΟΓΟΣ Β'

α'. Προτρεπτικός πρώτον για την μετάνοια· στο ρητό του Ἀποστόλου, «αὐτοὺς ποὺ προγνώρισε, τούτους καὶ προόρισε» καὶ στὰ ἐπόμενα· καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ διαστρεβλώνουν καὶ αὐτὸ καὶ ὅλην τὴν Θεία Γραφή.

1 Ἐκουσα πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέγουν· ἔπειδή, λέγει, αὐτοὺς ποὺ προγνώρισε ὁ Θεός, τούτους καὶ προόρισε, καὶ ὅσους προόρισε αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσε, καὶ ὅσους ἐκάλεσε αὐτοὺς καὶ ἐδόξασε¹, ποιό θὰ εἶναι τὸ ὄφελός μου ἂν καταβάλλω πολλοὺς κόπους, ἂν ἐπιδείξω ἐπιστροφή καὶ μετάνοια, ἐφ' ὅσον δὲν εἶμαι προγνωρισμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ οὔτε προορισμένος νὰ σωθῶ καὶ νὰ γίνω σύμμορφος τῆς δόξας τοῦ Υἱοῦ του καὶ Θεοῦ;'. Πρὸς αὐτοὺς φυσικὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε καὶ νὰ εἰποῦμε. Ἄνθρωποι, γιατί δὲν σκέπτεσθε αὐτὰ ποὺ σᾶς σώζουν ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ σᾶς καταστρέφουν, καὶ ἐκλέγοντας τὰ δυσνόητα χωρία τῆς θεόπνευστης Γραφῆς τὰ παρερμηνεύετε καὶ τὰ διαστρεβλώνετε² καὶ τὰ ἀντιλαμβάνεσθε πρὸς ἀπώλειά σας; Δὲν ἀκοῦτε τὸν Σωτῆρα ποὺ καθημερινὰ ἀναβοᾷ, «ζῶ ἐγώ, διότι δὲν θέλω ἐκουσίως τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιστρέψει καὶ νὰ ζεῖ αὐτός»³; Δὲν τὸν ἀκοῦτε ποὺ λέγει, «μετανοεῖτε, διότι ἐπλησίασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁴, καὶ πάλι, «ἀλήθεια σᾶς λέγω, χαρὰ γίνεται στὸν οὐρανὸ ὅταν ἓνας ἁμαρτωλὸς μετανοεῖ»⁵; Μήπως εἶπε ἢ λέγει σ' ἄλλους, «μὴ

4. Ματθ. 3,2.

5. Λουκᾶ 15,17.

λέγει τισὶ μὲν, 'μὴ μετανοεῖτε, οὐ γὰρ προσδέξομαι ὑμᾶς', τισὶ δὲ οἶονεὶ τοῖς προωρισμένοις, "Ὑμεῖς δὲ μετανοεῖτε, προέγνωκα γὰρ ὑμᾶς"; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἐν ὄλω τῷ κόσμῳ καὶ ἐν πάσῃ βοᾷ Ἐκκλησία· «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ 5 πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Δεῦτε, φησὶν, οἱ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις βαρούμενοι πρὸς τὸν αἶροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· δεῦτε οἱ διψῶντες πρὸς τὴν ἀέναον πηγὴν καὶ ἀθάνατον.

2 Μὴ διεστείλατο ἢ διαχωρίζει τινά, τὸν μὲν ὡς προεγνωσμένον δηλονότι καλῶν, τὸν δὲ ὡς μὴ τοῦτο ὄντα ἀποπεμπόμενος; 10 Οὐδαμῶς. Διὰ δὴ τοῦτο «μὴ προφασίζεσθε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις», μηδὲ ἀφορμὰς ἐκ τῶν ἀποστολικῶν ρημάτων πρὸς ἀπώλειαν ὑμῶν λαμβάνειν ἐθέλοιτε, ἀλλὰ τῷ Δεσπότη καλοῦντι προσδράμετε ἅπαντες. Κἂν γὰρ τελώνης, κἂν πόρνος, κἂν μοιχός, κἂν φονεύς, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον πέλη τις, οὐκ ἀποστρέφεται ὁ 15 Δεσπότης αὐτόν, ἀλλὰ τὸ μὲν φορτίον αἶρει τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ, ἐκεῖνον δὲ ἐλεύθερον εὐθὺς ἀποδείκνυσι. Καὶ πῶς αἶρει τὸ φορτίον αὐτοῦ; Καθὼς ποτε καὶ τοῦ παραλυτικοῦ ἦρεν, εἰπὼν αὐτῷ· «τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου», καὶ εὐθέως ἐκουφίσθη τοῦ βάρους καὶ τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ θεραπείαν πεπλού- 20 τηκεν. Τοιγαροῦν προσερχέσθω πᾶς ὁ βουλόμενος καὶ ὁ μὲν βοάτω, «Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με»· καὶ ἐὰν ἀκούσῃ, 'τί θέλεις ποιήσω σοι;', εἰπάτω συντόμως· «Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω», καὶ εὐθέως ἀκούσει· «θέλω, ἀνάβλεψον». Ὁ δὲ· «Κύριε», φησὶν, «ἡ θυγάτηρ μου» ψυχὴ «κακῶς δαιμονίζεται», καὶ ἀκούσει· «κἀγὼ ἐλθὼν 25 θεραπεύσω αὐτήν». Εἰ δὲ ὀκνηρός τις ἐστὶ καὶ προσελθεῖν τῷ

6. Ματθ. 11,28.

7. Ἰω. 1,29.

8. Ἰω. 7,37.

9. Ψαλμ. 140,4.

μετανοεΐτε, διότι δέν θά σᾶς δεχθῶ', καὶ σ' ἄλλους, ὅπως στοὺς προορισμένους, 'ἐσεῖς ὁμῶς μετανοεΐτε, διότι σᾶς προγνώρισα'; Καθόλου, ἀλλὰ κάθε ἡμέρα ἀναβοᾷ σ' ὄλον τὸν κόσμον καὶ σ' ὄλη τὴν Ἐκκλησία: «ἐλᾶτε πρὸς ἐμένα ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι, κι ἐγὼ θά σᾶς ἀναπαύσω»⁶. «Ἐλᾶτε», λέγει, «ὄσοι βαρύνεστε μὲ πολλὰς ἁμαρτίες πρὸς αὐτὸν ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»⁷. ἐλᾶτε οἱ διψασμένοι πρὸς τὴν ἀστείρευτη κι ἀθάνατη πηγὴ⁸.

- 2 Μήπως διαστέλλει ἢ διαχωρίζει κανέναν, καλώντας δηλαδὴ τὸν ἕναν ὡς προγνωρισμένο, καὶ ἀποπέμποντας τὸν ἄλλο ὡς μὴ τέτοιο; Καθόλου! Γι' αὐτὸ «μὴ προφασίζεσθε ἁμαρτωλὲς προφάσεις»⁹, οὔτε νὰ ἐπιθυμεῖτε νὰ λαμβάνετε ἀφορμὲς ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια πρὸς ἀπώλειά σας, ἀλλὰ τρέξατε ὅλοι στὸν Δεσπότη ποὺ σᾶς καλεῖ. Πράγματι, κι ἂν ἀκόμη κάποιος εἶναι τελώνης, ἢ πόρνος¹⁰, ἢ μοιχός, ἢ φονεὺς, ἢ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, δέν τὸν ἀποστρέφεται ὁ Δεσπότης, ἀλλὰ σηκώνει τὸ φορτίο τῶν ἁμαρτημάτων του, καὶ τὸν ἀποδεικνύει ἐκεῖνον πάλι ἐλεύθερο. Καὶ πῶς σηκώνει τὸ φορτίο του; Ὅπως ἐσήκωσε κάποτε καὶ τοῦ παραλυτικοῦ, λέγοντάς του: «τέκνο, συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σου»¹¹, κι ἀμέσως ἀνακουφίσθηκε ἀπὸ τὸ βάρος καὶ ἀπέκτησε τὴν θεραπεία τοῦ σώματός του. Ἔτσι λοιπὸν ἂς προσέλθει ὁ καθένας ποὺ θέλει κι ὁ ἕνας ἂς φωνάζει, «Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησέ με»· κι ἐὰν ἀκούσει, 'τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω;', νὰ εἰπεῖ μὲ συντομία, 'Κύριε, θέλω ν' ἀναβλέψω', κι ἀμέσως θ' ἀκούσει, «θέλω, ἀνάβλεψε»¹². Ἄλλος ἂς φωνάζει, «Κύριε», λέγει, «ἡ θυγατέρα μου» ἢ ψυχὴ μου «δαμονίζεται κακῶς»¹³, καὶ θ' ἀκούσει, «κι ἐγὼ θὰ ἔλθω γιὰ νὰ τὴν θεραπεύσω»¹⁴. Ἐὰν

10. Βλ. Ματθ. 21,31.

11. Ματθ. 9,2.

12. Λουκᾶ 18,41-42.

13. Ματθ. 15,22.

14. Ματθ. 8,7.

Δεσπότη οὐ βούλεται, κἄν ἐρχομένῳ πρὸς αὐτὸν καὶ λέγοντι
 αὐτῷ, «ἀκολουθεῖ μοι», ὡς ὁ τελώνης ποτὲ ἀκολουθησάτω
 αὐτῷ, τὸ τελωνεῖον καὶ τὴν πλεονεξίαν καταλιπών· καί, εὖ οἶδα,
 ἀντὶ τελώνου εὐαγγελιστὴν αὐτὸν ἀπεργάσεται. Κἄν παράλυτος
 5 ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τῆ φιληδονία καὶ ἀμελεία καὶ ραθυμία κατὰ-
 κείται καὶ ἢ αὐτὸν τὸν Δεσπότην ἢ μαθητὴν αὐτοῦ ἐλθόντα ἴδοι
 καὶ λέγοντα αὐτῷ, «θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι», μετὰ περιχαρείας εὐ-
 θὺς τὸν λόγον ἀποδεξάμενος εἰπάτω· «ναί, Κύριε, ἀλλὰ ἄνθρω-
 πον οὐκ ἔχω, ἵνα εἰς τὴν κολυμβήθραν» τῆς μετανοίας «ἐμβάλη
 10 με». Καὶ ἐὰν ἀκούσῃ, «ἔγειραι καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ
 ἀκολουθεῖ μοι», εὐθὺς ἀναστὰς κατὰ πόδας τρεχέτω τοῦ καλέ-
 σαντος ἄνωθεν. Εἰ δέ γε μὴ βούληται ἕκαστος, ἢ ὡς ἡ πόρνη φι-
 λεῖν τὸν Χριστόν, ἢ ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐπαναστρέφειν ἐν μετανοία
 θερμῇ πρὸς αὐτόν, ἢ κἄν ὡς ἡ αἰμορροῦσα καὶ συγκύπτουσα
 15 τούτῳ προσελθεῖν, τί καὶ λέγει προφασιζόμενος προφάσεις ἐν
 ἁμαρτίαις, «οὐδὲ προέγνω, τούτους —ἐκ παντὸς— καὶ ἐκάλεσε»;
 Τάχα τῷ οὕτως ἔχοντι εἶποι τις ἂν εὐλόγως, ὅτι ὁ Θεός, προαιώ-
 νιος ὢν καὶ εἰδὼς πάντα πρὸ τοῦ ποιῆσαι αὐτά, προέγνω καὶ σέ,
 ὅτι καλοῦντι οὐχ ὑπακούσεις αὐτῷ, ὅτι οὐ πιστεύσεις ταῖς ἐπαγ-
 20 γελίαις καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ· ἀλλ' ὁμως, καὶ ταῦτα εἰδὼς «κα-
 τῆλθε κλίνας τοὺς οὐρανοὺς», καὶ γενόμενος ἄνθρωπος διὰ σέ
 ἦλθεν ἐνθα κατάκεισαι, καὶ πολλὰ καθ' ἐκάστην ἐπισκεπτόμενός
 σε, ποτὲ μὲν δι' ἑαυτοῦ, ποτὲ δὲ καὶ διὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, πα-
 ρακαλεῖ σε διαναστῆναι τοῦ ἐν ᾧ κατάκεισαι πτώματος καὶ ἀκο-
 25 λουθῆσαι αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀνερχομένῳ τῶν οὐρανῶν καὶ

15. Ματθ. 9,9.

16. Πράξ. 2,41.

17. Ἰω. 5,25.

18. Λουκᾶ 7,38.

ὅμως εὐρεθεῖ κάποιος ὀκνηρὸς καὶ δὲν θέλει νὰ προσέλθει στὸν Δεσπότη, καὶ ἔλθει τότε πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει, «ἀκολουθὰ με»¹⁵, ἃς τὸν ἀκολουθήσει ὅπως κάποτε ὁ τελώνης, ἐγκαταλείποντας τὸ τελωνεῖο καὶ τὴν πλεονεξία· καὶ γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι ἀντὶ τελώνη θὰ τὸν κάνει εὐαγγελιστὴ. Καὶ ἂν κατάκειται παράλυτος ἐπὶ πολλὰ χρόνια στὴν φιληδονία καὶ στὴν ἀμέλεια καὶ στὴ ραθυμία καὶ ἔλθει ἢ ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης ἢ μαθητὴς αὐτοῦ καὶ τοῦ λέγει, «θέλεις νὰ γίνεις ὑγιής;»¹⁶, ἀφοῦ δεχθεῖ ἀμέσως καὶ μὲ μεγάλη χαρὰ τὸν λόγο, ἃς εἰπεῖ· «ναί, Κύριε, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄνθρωπο, γιὰ νὰ μὲ βάλει στὴν κολυμβήθρα», τῆς μετανοίας. Καὶ ἐὰν ἀκούσει, «σήκου, πάρε τὸ κρεββάτι σου καὶ ἀκολούθὰ με»¹⁷, ἀφοῦ σηκωθεῖ ἀμέσως ἃς τρέχει πίσω ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸν κάλεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἐὰν ὅμως ὁ καθένας δὲν θέλει ἢ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Χριστὸν ὅπως ἡ πόρνη¹⁸, ἢ νὰ ἐπιστρέφει πρὸς αὐτὸν μὲ θερμὴ μετάνοια ὅπως ὁ ἄσωτος υἱός¹⁹, ἢ νὰ προσέλθει πρὸς αὐτὸν ἔστω ὅπως ἡ αἱμορροῦσα καὶ συγκύπτουσα²⁰, γιὰτί λέγει προφασιζόμενος καὶ προβάλλοντας προφάσεις ἀμαρτίας²¹, «αὐτοὺς πού προγνώρισε, τούτους» —ἀπὸ ὄλους— «καὶ ἐκέλεσε»; Πρὸς αὐτὸν πού διάκειται ἔτσι θὰ μπορούσε ἴσως νὰ εἰπεῖ κάποιος εὐλογα, ὅτι ὁ Θεός, ὄντας προαιώνιος καὶ γνωρίζοντας ὅλα προτοῦ τὰ δημιουργήσει, προγνώρισε καὶ γιὰ σένα, ὅτι ἐὰν σὲ καλέσει δὲν θὰ ὑπακούσεις σ' αὐτόν, ὅτι δὲν θὰ πιστεύσεις στὶς ἐπαγγελίες καὶ τοὺς λόγους του· ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ τὰ ἐγνώριζε αὐτά, «κατέβηκε χαμηλώνοντας τοὺς οὐρανοὺς»²², καὶ ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος ἦλθε γιὰ σένα ἐκεῖ πού βρίσκεσαι κατάκοιτος· καὶ καθημερινὰ σὲ ἐπισκέπτεται πολλὰς φορές, ἄλλοτε αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς δούλους του, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ σηκωθεῖς ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶσαι πεσμένος καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσεις κατὰ τὸ ἀνέβασμά του πρὸς τὴν

19. Λουκᾶ 15,11.

20. Ματθ. 9,20. Λουκᾶ 13,11.

21. Ψαλμ. 140,4.

22. Ψαλμ. 117,10.

συνεισελθεῖν αὐτῷ ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁμοῦς οὐ βούλει. Ποῖος οὖν, εἰπέ μοι, τῆς ἀπωλείας σου καὶ τῆς σῆς παρακοῆς ἐστὶν αἴτιος; Σὺ ὁ ἀπειθῶν καὶ μὴ θέλων ἀκολουθεῖν τῷ Δεσπότη σου, ἢ αὐτὸς ὁ πλάσας σε Θεός, ὅτι ὡς προγνώστης ἤδει σε ὡς οὐχ ὑπακούσεις 5 αὐτῷ, ἀλλ' ἐπιμείνης τῇ σκληρότητί σου καὶ ἀμετανοήτῳ καρδία; Οἶμαι, πάντως ἐρεῖς, ὅτι οὐκ ἐκεῖνος αἴτιος, ἀλλ' αὐτὸς ἐγώ. Οὐ γὰρ ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ αἰτία τῆς ἡμετέρας σκληρότητος, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἀπειθεία.

3 Προγινώσκει γὰρ τὰ πάντα, τὰ τε παρελθόντα ὁμοῦ καὶ τὰ 10 ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέχρι τῆς συντελείας γενήσεσθαι μέλλοντα καὶ οὕτως αὐτὰ καθορᾷ ὡς ἤδη ὄντα· καὶ γὰρ παρ' αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ὑφέστηκε. Καὶ καθάπερ ἐν θεάτρῳ σήμερον τοὺς τρέχοντας ὁμοῦ καὶ τοὺς πυκτεύοντας ὁ βασιλεὺς καθορᾷ, ἀλλ' οὔτε τοῖς νικῶσι τῆς νίκης οὔτε τοῖς ἠττωμένοις τῆς ἠττης αἴτιος ταύ- 15 τῆς ἢ ἐκείνης καθίσταται, ἢ σπουδῇ δὲ τῶν πυκτευόντων, ἢ ἄλλως ἢ τούτων χαύνωσις, αἰτία τῆς νίκης ἢ τῆς ἠττης αὐτῶν ὑπάρχει, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Τῷ γὰρ αὐτεξουσίῳ τιμήσας ἡμᾶς, ἐντολὰς τε δοὺς διδασκούσας ἡμᾶς μᾶλλον τὸ 20 ὅπως χρῆ πρὸς τοὺς ἀντιπᾶλους ἀντικαθίστασθαι, ἀφήσιν ἕκα- στον αὐτοπροαιρέτως ἢ ἀνθίστασθαι καὶ νικᾶν τὸν ἐχθρὸν ἢ χαυνοῦσθαι καὶ ἠττᾶσθαι ἐλεεινῶς ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἀφήσιν μόνους ἡμᾶς, οἶδε γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος συμπάρεστιν ἡμῖν καὶ μέντοιγε πολεμεῖν προαιρου- μένοις συμμαχεῖ καὶ ἰσχὺν μυστικῶς ἐμπαρέχει ἡμῖν καὶ τὴν κατὰ 25 τοῦ ἐχθροῦ νίκην αὐτὸς μᾶλλον, ἢ ἡμεῖς ἐργαζόμεθα. Ὅπερ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς ποιεῖν οὐ δύναται· ἀσθενὴς γὰρ καὶ αὐτὸς ἀν-

βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ εἰσέλθεις μαζί του σ' αὐτήν. Καὶ ὅμως δὲν θέλεις. Πές μου λοιπόν, ποιός εἶναι αἴτιος τῆς ἀπωλείας σου καὶ τῆς παρακοῆς σου; Ποιός εἶναι αἴτιος, ἐσὺ ποὺ ἀπειθεῖς καὶ δὲν θέλεις ν' ἀκολουθεῖς τὸν Δεσπότη σου, ἢ ὁ Θεὸς ποὺ σ' ἐπλασε, διότι ὡς προγνώστης ἐγνώριζε ὅτι δὲν θὰ ὑπακούσεις σ' αὐτόν, ἀλλὰ θὰ ἐπιμένεις στὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀμετανόητη καρδιά σου²³; Νομίζω ὅπωςδὴποτε πῶς θὰ εἶπεις, ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖνος αἴτιος, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ἴδιος. Διότι δὲν εἶναι αἰτία τῆς δικῆς σου σκληρότητας ἢ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ δική σου ἀπειθεία.

- 3 Πράγματι, προγνωρίζει τὰ πάντα, καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παρόντα μαζί, καὶ ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν μέχρι τὴν συντέλεια, κι ἔτσι τὰ βλέπει αὐτὰ ὡς ἤδη ὑπάρχοντα· διότι τὰ πάντα ὑφίστανται γύρω ἀπὸ αὐτόν καὶ μέσα σ' αὐτόν»²⁴. Συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ σήμερα σὲ θέατρο, ὅπου ὁ βασιλεὺς βλέπει συγχρόνως αὐτοὺς ποὺ τρέχουν καὶ πυγμαχοῦν, ἀλλ' οὔτε γιὰ τοὺς νικητὲς γίνεται αἴτιος τῆς νίκης τους οὔτε γιὰ τοὺς ἠττημένους αἴτιος τῆς ἠττας τους, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια τῶν ἀγωνιζομένων, ἢ ἀντίθετα ἡ ἀποχαύνωσή τους, εἶναι αἰτία τῆς νίκης ἢ τῆς ἠττας τους· ἔτσι σκέψου, παρακαλῶ, ὅτι γίνεται καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Πράγματι, μᾶς ἐτίμησε μὲ τὸ αὐτεξούσιο, μᾶς ἔδωσε ἐντολὲς ποὺ μᾶς διδάσκουν τὸ πῶς πρέπει νὰ συμπεριφερόμαστε πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἀφήνει τὸν καθένα αὐτοπροαιρέτως ἢ νὰ ἀντιστέκεται καὶ νὰ νικᾷ τὸν ἐχθρὸ ἢ νὰ ἀποχαυνώνεται καὶ νὰ ἠττᾶται ἐλεεινῶς ἀπὸ αὐτόν. Καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει μόνους μας, διότι γνωρίζει τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀλλὰ κι ἐκεῖνος ὁ ἴδιος μᾶς συμπαραστέκεται, συμμαχεῖ μ' ἐκείνους βεβαίως ποὺ διαλέγουν νὰ πολεμοῦν καὶ μᾶς παρέχει μυστικῶς δύναμη, καὶ τὴν νίκη ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ αὐτὸς τὴν ἀπεργάζεται παρὰ ἐμεῖς. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει· διότι εἶναι αὐτὸς ἀδύναμος ἄνθρωπος καὶ

23. Ρωμ. 2,5.

24. Κολ. 1,17.

θρωπος ὢν, δέεται μᾶλλον τῶν ὑπὸ χειρα, καθάπερ δεόμεθα καὶ ἡμεῖς.

4 Ὁ δέ γε Θεός, ἰσχυρὸς ὢν καὶ ἀήττητος, τοῖς βουλομένοις μὲν αὐτοπροαιρέτως, ὡς εἴρηται, τῷ ἐχθρῷ πολεμεῖν συμμαχεῖ καὶ νικητὰς αὐτοὺς ἀποκαθιστᾷ τοῦ πονηροῦ διαβόλου, μὴ βουλομένους δὲ πολεμεῖν ἢ παλαίειν καὶ τρέχειν οὐκ ἀναγκάζει, ἵνα μὴ τὸ
5 αὐτεξούσιον τῆς κατ' εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως ἀντανέλη καὶ εἰς ἀλόγων τάξιν ἡμᾶς καταγάγη. Οὕτω τοιγαροῦν ὁ Θεὸς ὡς ἐν θεάτρῳ ὄντας ἡμᾶς καθορᾷ, καθὰ δὴ καὶ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς τοὺς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀγωνιζομένους ὀρᾷ, ὡς δεδήλωται. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπίγειος οὐ προγινώσκει τοὺς ἠττηθῆναι ἢ νικῆσαι ὀφείλον-
10 τας, εἰ μὴ τὴν ἔκβασιν τῶν ἀμφοτέρων θεάσοιτο, καὶ τοὺς στεφάνους προετοιμάζει μὲν, οὐκ οἶδε δὲ τίσιν αὐτοὺς παρέξει· ὁ δὲ ἐπουράνιος βασιλεὺς ἀκριβῶς καὶ τοὺς ἀμφοτέρους πρὸ τῶν αἰώνων ἐπίσταται. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς αἰτησαμένους αὐτὸν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων καθίσει ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ ἔλεγεν· «οὐκ
15 ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι ὑμῖν», ἀλλ' ἐκείνοις δοθήσεται οἷς δηλαδὴ καὶ ἠτοιμάσται.

5 Τοῦτο τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος εἰδὼς εἰκότως ἔφη· «οὐς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε· οὐς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· οὐς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν». Οὐκοῦν οὐ
20 τὸ προγινώσκειν τὸν Θεὸν τοὺς νικᾶν ἐκ προαιρέσεως καὶ σπουδῆς μέλλοντας αἴτιον τῆς νίκης, ὡς οὐδὲ πάλιν τὸ προειδέναι αὐτὸν τοὺς πίπτειν καὶ ἠττᾶσθαι αἴτιον τῆς ἠττης ἐστίν, ἀλλ' ἢ ἐκάστου ἡμῶν σπουδῆ καὶ πρόθεσις καὶ ἡ ἀνδρεία αὐτῆ πρόξενος ὑπάρχει τῆς νίκης, ἢ δὲ ἀπιστία καὶ ἡ ραθυμία, ἢ ἀμέλειά τε καὶ ἡ
25 χαύνωσις, τῆς ἠττης καὶ ἀπωλείας ἡμῶν. Μὴν οὖν λέγωμεν ἐπὶ κλίνης φιλοκόσμου καὶ φιληδόνου ἀνακείμενοι· «οὐς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισε», καὶ αὐτὸ τοῦτο ὃ τί ποτε λαλοῦμεν

χρειάζεται μᾶλλον καὶ ὁ ἴδιος τοὺς ὑπηκόους, ὅπου τοὺς χρειαζόμαστε κι ἐμεῖς.

4 Ὁ Θεὸς βέβαια, ὄντας ἰσχυρὸς καὶ ἀήττητος, συμμαχεῖ μ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ πολεμοῦν αὐτοπροαιρέτως, ὅπως ἐλέχθηκε, μὲ τὸν ἐχθρὸ καὶ τοὺς καθιστᾶ νικητὲς τοῦ πονηροῦ διαβόλου· ἐὰν ὁμως δὲν θέλουν, δὲν τοὺς ἀναγκάζει νὰ πολεμοῦν ἢ νὰ παλεύουν καὶ νὰ τρέχουν, ὥστε μὴ τυχὸν τὸ αὐτεξούσιο τῆς κατ' εἰκόνα λογικῆς μας φύσεως διαβρωθεῖ καὶ μᾶς ὀδηγήσει στὴν τάξη τῶν ἀλόγων. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει σὰν νὰ εἴμαστε σὲ θέατρο, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς, ὅπως ἐλέχθηκε, κοιτάζει τοὺς ἀγωνιστὲς στὸ θέατρο. Ἄλλ' ὁ ἐπίγειος δὲν γνωρίζει ἀπὸ πρὶν ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ ἠττηθοῦν ἢ νὰ νικήσουν, ἐὰν δὲν ἰδεῖ τὴν ἔκβαση καὶ τῶν δύο, καὶ προετοιμάζει βέβαια τοὺς στεφάνους, δὲν γνωρίζει ὁμως σὲ ποιὸς θὰ τοὺς προσφέρει. Ὁ ἐπουράνιος ὁμως βασιλεὺς γνωρίζει ἀκριβῶς πρὸ τῶν αἰώνων καὶ τοὺς δύο. Γι' αὐτὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἐζήτησαν νὰ καθίσουν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν στὴν δόξα του τοὺς ἔλεγε· «δὲν μοῦ εἶναι δυνατόν νὰ σᾶς τὸ δώσω αὐτό»²⁵, ἀλλὰ θὰ δοθεῖ σ' ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους βεβαίως ἐτοιμάσθηκε.

5 Αὐτὸ λοιπὸν τὸ εἶδε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εὐλόγα εἶπε· «ὅσους προγνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε· ὅσους προόρισε, αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσε· καὶ ὅσους ἐκάλεσε, αὐτοὺς καὶ ἐδικαίωσε»²⁶. Ἐπομένως αἴτιο τῆς νίκης δὲν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς προγνώριζε αὐτοὺς ποὺ ἐκ προαιρέσεως καὶ σπουδῆς πρόκειται νὰ νικήσουν, ὅπως πάλι αἴτιο τῆς ἠττας δὲν εἶναι τὸ ὅτι προβλέπει αὐτοὺς ποὺ θὰ πέσουν καὶ θὰ νικηθοῦν· ἀλλ' ἡ προθυμία, ἡ πρόθεση καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ καθενὸς μας αὐτὴ εἶναι πρόξενος τῆς νίκης, ἐνῶ ἡ ἀπιστία, ἡ ραθυμία, ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἀποχαλνῶση, εἶναι αἰτία τῆς ἠττας καὶ τῆς ἀπωλείας μας. Ἄς μὴ λέγομε λοιπὸν, ἐπαναπαυόμενοι στὴν φιλόκοσμη καὶ φιλήδονη κλίνη, «ὅσους προγνώρισε ὁ Θεός, αὐτοὺς καὶ προόρισε»,

25. Ματθ. 20,23.

26. Ρωμ. 8,29-30.

μὴ αἰσθανόμενοι. *Ναί, ὄντως προέγνω σε ἀμελῆ καὶ ἀπειθῆ καὶ
 ράθυμον, οὐ μέντοι δὲ προσέταξεν ἢ ὠρίσε μὴ ἔχειν σε ἐξουσίαν
 μεταμεληθῆναι ἢ διαναστῆναι ἢ πεισθῆναι βουλόμενον. Σὺ δὲ
 τοῦτο λέγων ψεύστην φανερώς ἀποκαλεῖς τὸν Θεόν. Ἐκείνου γὰρ
 5 λέγοντος, «οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς με-
 τάνοιαν», σὺ, ραθυμῶν καὶ μὴ βουλόμενος μεταστρέψαι καὶ με-
 ταμεληθῆναι ἀπὸ τῆς κακίας σου, ἀντιλέγεις οἶονεὶ αὐτῷ καὶ
 ψεύδεσθαι φάσκεις τὸν ἀψευδῆ, οὕτω τοιαῦτα προφασιζόμενος.
 Οἱ μετανοῆσαι μέλλοντες, φησί, προωρισμένοι εἰσίν, ἐγὼ δὲ ἐξ
 10 ἐκείνων οὐκ εἰμί. Τοιγαροῦν καὶ μετανοήτωσαν ἐκεῖνοι, οὐδὲ
 δηλονότι προέγνω, οὐδὲ καὶ προώρισε. Τῆς ἀγαισθησίας! Ἄλλ' ὦ
 ψυχῆς καὶ αὐτῶν δαιμόνων ἀπονενοημένης καὶ χεῖρω! Πότε παρ'
 ἐκείνων ἠκούσθη τοιοῦτόν τι λαληθὲν ῥῆμα; Ποῦ ποτε ἠκούσθη
 ὅτι δαίμων αἴτιον τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας εἶπε τὸν Θεὸν εἶναι; Μὴ
 15 οὖν αἰτιώμεθα τοὺς δαίμονας· ἰδοὺ γὰρ καὶ ψυχὴ ἀνθρώπου χεί-
 ρονας ἐπινοεῖ βλασφημίας ὑπὲρ ἐκείνους.*

6 *Πόθεν οὖν ἔμαθες, εἶπέ μοι, ὅτι σὺ οὐκ εἶ ἐκ τῶν προεγνω-
 σμένων καὶ προωρισμένων εἰς τὸ γενέσθαι συμμόρφους τῆς εἰκό-
 νος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ; Εἶπέ μοι, τίς σοι τοῦτο ἀνήγγειλε; Μὴ ὁ
 20 Θεὸς ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ τῶν αὐτοῦ προφητῶν ἢ καὶ δι' ἀγγέλου
 τοῦτο ἐδήλωσεν; Οὐχί, φησί, ἀλλ' ὑπολαμβάνω μήποτε οὐκ εἰμι
 προεγνωσμένος εἰς τὸ σωθῆναι καὶ εἰς μάτην μοι ἅπας ὁ κόπος
 γενήσεται. Καὶ διατί μὴ μᾶλλον ἔχεις ἀπὸ ψυχῆς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν
 Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ διὰ σὲ μόνον καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν
 25 ἀπέστειλεν ἐπὶ τῆς γῆς, προεγνωκῶς σε καὶ προορίσας σε ἀδελ-
 φὸν αὐτοῦ καὶ συγκληρονόμον γενέσθαι, καὶ σπουδάξεις ὀλο-
 ψύχῳ καρδίᾳ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ τηρεῖν τὰς σωτηρίους αὐτοῦ ἐν-*

27. Α' Ἰω. 1,10. 5,10.

28. Ματθ. 9,13.

29. Ἰω. 3,10. Α' Ἰω. 4,10.

χωρίς νὰ αἰσθανόμαστε αὐτὸ ποὺ λέμε. Ναί, πράγματι προγνώρισε ἐσένα τὸν ἀμελῆ, τὸν ἀνυπάκουο καὶ ράθυμο, δὲν πρόσταξε ὁμως οὔτε ὄρισε ἐσὺ ποὺ ἐπιθυμεῖς νὰ μὴ ἔχεις ἐξουσία νὰ μεταμεληθεῖς ἢ ν' ἀνυψωθεῖς ἢ νὰ πεισθεῖς. Ὅμως ἐσὺ, λέγοντας αὐτό, ἀποκαλεῖς φανερὰ τὸν Θεὸ ψεύτη²⁷. Διότι, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶπε, «δὲν ἤλθα νὰ καλέσω σὲ μετάνοια τοὺς δικαίους ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς»²⁸, ἐσὺ ἀπὸ ραθυμία μὴ ἐπιθυμώντας νὰ μεταστραφεῖς ἢ νὰ μεταμεληθεῖς ἀπὸ τὴν κακία σου, ἀντιλέγεις σ' αὐτὸν καὶ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ψεύδεται ὁ ἀψευδής, ἀφοῦ προφασίζεσαι τέτοια πράγματα. Ὅσοι, λέγει, πρόκειται νὰ μετανοήσουν εἶναι προορισμένοι, ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἀνήκω σ' αὐτούς. Γι' αὐτὸ ἂς μετανοήσουν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ δηλαδή ποὺ προγνώρισε, κι αὐτοὶ ποὺ προόρισε. Πῶ πῶ ἀναισθησία! Ἀλλά, ὦ ψυχὴ παρανοϊκὴ καὶ χειρότερη κι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαίμονες! Πότε ἀκούσθηκε ἀπὸ ἐκείνους τέτοιος λόγος; Ποῦ ἀκούσθηκε ποτὲ ὅτι ὁ δαίμων εἶπε πῶς ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος τῆς δικῆς του ἀπωλείας; Ἄς μὴ κατηγοροῦμε λοιπὸν τοὺς δαίμονες· διότι νά, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπινοεῖ χειρότερες βλασφημίες ἀπὸ ἐκείνους.

- 6 Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν, πές μου, ἔμαθες ὅτι ἐσὺ δὲν εἶσαι ἀπὸ τοὺς προγνωρισμένους καὶ προορισμένους νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ; Πές μου, ποιὸς σοῦ τὸ ἀνήγγειλε τοῦτο; Μήπως ὁ Θεὸς ἢ ὁ ἴδιος ἢ διὰ τῶν προφητῶν του ἢ καὶ διὰ ἀγγέλου σοῦ τὸ ἐδήλωσε αὐτό; Ὅχι, λέγει, ἀλλὰ σκέπτομαι μήπως δὲν εἶμαι προγνωρισμένος νὰ σωθῶ καὶ ὄλος ὁ κόπος μου ἀποβεῖ μάταιος. Καὶ γιατί δὲν πιστεύεις ὀλόψυχα μᾶλλον ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Υἱὸ του τὸν μονογενῆ²⁹ γιὰ σένα μόνο καὶ τὴν δικὴ σου σωτηρία³⁰ κι ὅτι σὲ προγνώρισε καὶ σὲ προόρισε³¹ νὰ γίνεις ἀδελφός του καὶ συγκληρονόμος;³² Γιατί δὲν φροντίζεις νὰ τὸν ἀγαπᾷς μὲ ὄλη σου τὴν καρδιά καὶ

30. Βλ. *Σύμβολον Πίστεως*.

31. Βλ. Ρωμ. 8,29.

32. Βλ. Ρωμ. 8,17.

τολάς, καὶ πιστεύεις ὅτι διὰ σὲ μᾶλλον σφαγεῖς οὐκ ἐγκαταλείψει σε οὐδὲ ἐάσει σε ἀπολέσθαι; Ἦ οὐκ ἀκούεις αὐτοῦ λέγοντος, «εἰ ἐπιλήσεται γυνὴ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου»; Εἰ δὲ προλαμβάνων σὺ ἀνάξιον κρίνεις σαυτὸν 5 καὶ ἀφορίζεις ἐκουσίως ἑαυτὸν τῆς ποιμνῆς τῶν προβάτων Χριστοῦ, ὄρα ὅτι οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλὰ σὺ τῆς σῆς ἀπωλείας ὑπάρχεις πρόξενος.

7 Τοιγαροῦν πᾶσαν ἀπιστίαν καὶ νωθρείαν καὶ δισταγμὸν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀπορρίψαντες προσέλθωμεν ἐν ὄλη καρδίᾳ καὶ 10 ἀδιστακτῶ πίστει καὶ ζέοντι πόθῳ, ὡς νεώνητοι δοῦλοι αἱματι τιμίῳ ἠγορασμένοι· καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα αἰδεσθέντες καὶ τὸν τοῦτο καταβαλλόμενον Δεσπότην ἡμῶν ἀγαπήσαντες καὶ ἀποδεξάμενοι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτοῦ, γινώμεν ὅτι, εἰ μὴ ἐβούλετο σῶσαι δι' αὐτοῦ τοὺς ἐξαγορασθέντας ἡμᾶς, οὐκ ἂν καὶ κατήρχε- 15 το ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἂν καὶ ἐσφάζετο δι' ἡμᾶς· ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, θέλων πάντας σωθῆναι τοῦτο πεποίηκεν. Καὶ ἄκουσον αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος· «οὐκ ἤλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον». Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

β'. Ὅτι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες προεγνωσμένοι καὶ προωρισμένοι εἰσὶν εἰς τὸ συμμόρφους γενέσθαι αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Μωσέως· «ὅτε διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος καὶ τὰ ἐξῆς.

1 Ἔστι μὲν οὖν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ταῦτα σαφῆ τε καὶ βέ-

33. Ἦσ. 49,15.

34. Βλ. Α' Κορ. 6,20. 7,2.

35. Βλ. Α' Πέτρ. 1,29.

36. Α' Τιμ. 2,4

37. Ἰω. 12,47.

νά τηρεῖς τίς σωτήριες ἐντολές του; Γιατί δὲν πιστεύεις ὅτι γιὰ σένα μᾶλλον σφαγιασθηκε καὶ ὅτι δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψει, οὔτε θὰ σ' ἀφήσει νὰ χαθεῖς; Ἡ γιατί δὲν τὸν ἀκούεις ποὺ λέγει, «κι ἂν ἡ γυναῖκα λησμονήσει τὰ γεννήματα τῆς κοιλιᾶς της, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»³³; Ἐὰν λοιπὸν προλαμβάνεις ἐσὺ καὶ κρίνεις τὸν ἑαυτό σου ἀνάξιο καὶ ἀφόριζεσαι ἐκουσίως ἀπὸ τὴν ποιμνὴ τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, σκέψου ὅτι κανεῖς ἄλλος, ἀλλὰ ἐσὺ εἶσαι αἴτιος τῆς δικῆς σου ἀπωλείας.

7 Ἔτσι λοιπὸν ἄς ἀπορρίψουμε ἀπὸ τίς ψυχές μας κάθε ἀπιστία, νωθρότητα καὶ δισταγμὸ καὶ ἄς προσέλθουμε μὲ ὅλη τὴν καρδιά, μὲ ἀδίστακτη πίστη καὶ φλογερὸ πόθο, ὡς νέοι δούλοι ἀγορασμένοι³⁴ μὲ τίμιο αἶμα³⁵. Ἀφοῦ σεβασθοῦμε τὸ τίμημα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀγαπήσουμε τὸν Δεσπότη μας ποὺ κατέβαλε τοῦτο καὶ ἀποδεχθοῦμε τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐμᾶς, ἄς συνειδητοποιήσουμε ὅτι, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ σώσει δι' αὐτοῦ ἐμᾶς ποὺ ἐξαγορασθήκαμε, δὲν θὰ κατέβαινε ἐπάνω στὴν γῆ, καὶ δὲν θὰ ἐσφαζόταν γιὰ μᾶς. Ἀλλά, ὅπως ἔχει γραφεῖ, τὸ ἔκανε αὐτό, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ σωθοῦν ὅλοι³⁶. Καὶ ἄκουσε τὸν ἴδιο ποὺ τὸ λέγει «δὲν ἦλθα γιὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»³⁷. Ἄς ἐπανέλθουμε ὁμως στὸ θέμα μας.

β'. Ὅτι «ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν στὸν Χριστὸ εἶναι προγνωρισμένοι καὶ προορισμένοι νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ»¹· καὶ στὸ ρητὸ τοῦ Μωϋσέως, «ὅταν διαχώριζε τὰ ἔθνη ὁ Ὑψιστος»²
καὶ τὰ ἐπόμενα.

1 Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι βέβαια ἐκ τοῦ προχείρου σαφῆ καὶ βέ-

1. Ρωμ. 8,29.

2. Δευτ. 32,8.

βαια. Ἀλλὰ δέον καὶ τὸν σκοπὸν τῶν εἰρημένων καὶ τὸ βάθος τῆς γνώσεως τῶν ἀποστολικῶν ρημάτων καὶ νοημάτων εἰπεῖν, ἵνα μάθῃς ἐντεῦθεν ὅτι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες, μοναχοί τε καὶ λαϊκοί, προεγνωσμένοι καὶ προωρισμένοι εἰσὶ καὶ 5 σύμμορφοι γίνονται τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πάντες οὗτοι, ὡς προωρισμένοι, καὶ κεκλημένοι εἰσὶν· ὡς κεκλημένοι δέ, καὶ δεδικαιωμένοι· ὡς δεδικαιωμένοι, καὶ δεδοξασμένοι ὑπάρχουσιν. Οἱ γὰρ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ πιστεῦσαι εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ γενέσθαι σύμμορφοι 10 τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὴ τηροῦντες ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο ἀπόλλυνται· οἱ δέ γε μένοντες ἅπαντες σώζονται. Ἀλλ' ἐντεῦθεν τῆς ὑποθέσεως ἄρξομαι, ἄρξομαι δὲ ἄνωθεν καὶ ὅθεν ἄμεινον ἄρξασθαι.

2 «Ὅτε», φησί, «διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, οὓς διέσπειρεν 15 υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· καὶ ἐγεννήθη μερὶς Κυρίου καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι. Διαμερίσας ὁ Θεὸς τὰ ἔθνη ἅπαντα· ποῖα δὴ ταῦτα; Τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ. Εἰ οὖν υἱοὶ Ἀδάμ εἰσιν ἅπαντες, πῶς αὐτοὺς ἔθνη καλεῖ; 20 Ἐπειδὴ, ὡσπερ ὁ Ἀδάμ πρὸ τοῦ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος, ἀφθαρτος καὶ ἀγγέλων συμπολίτης καὶ συνόμιλος ἦν, τὸν παράδεισον κατοικῶν, ἀφ' οὗ δὲ παρέβη τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν μὲν ἀγαθῶν τούτων ἀπάντων ἐξέπεσε καὶ φθαρτὸς καὶ θνητὸς γεγονὼς τοῦ παραδείσου ἐκβέβληται, οὕτω 25 δὴ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπληθύνθησαν καὶ εἰς ἀγνωσίαν Θεοῦ ἐμπεσόντες ὁμοίως τῷ εἰπόντι, «ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου καὶ ἔσομαι

βαια, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναφέρομε καὶ τὸν σκοπὸ τῶν λεγομένων καὶ τὸ βάθος τῆς γνώσεως τῶν ἀποστολικῶν λογίων καὶ νοημάτων, ὥστε νὰ μάθεις ἀπ' ἐδῶ ὅτι ὅλοι οἱ πιστεύοντες στὸν Χριστό, μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, εἶναι προορισμένοι καὶ προγνωρισμένοι καὶ γίνονται σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅλοι αὐτοὶ ὡς προορισμένοι, εἶναι καὶ προσκεκλημένοι· καὶ ὡς προσκεκλημένοι, εἶναι καὶ δικαιωμένοι· καὶ ὡς δικαιωμένοι, εἶναι καὶ δοξασμένοι³. Διότι ὅσοι, ἀφοῦ βαπτισθοῦν καὶ πιστεύσουν στὸν Χριστὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δὲν διατηρηθοῦν σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι, χάνονται, ἐκεῖνοι ὁμῶς ποὺ μένουν σώζονται ὅλοι. Ἀλλὰ θ' ἀρχίσω τὸ θέμα ἀπὸ ἐδῶ· θὰ τὸ ἀρχίσω ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ ὅπου εἶναι καλύτερο ν' ἀρχίζει κανεὶς.

- 2 «Ὅταν», λέγει, «διαχώριζε ὁ Ὑψιστος τὰ ἔθνη, τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀδάμ ποὺ διέσπειρε, ἔστησε ὄρια ἐθνῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ· κι ἐγεννήθηκε ὁ Ἰσραὴλ μερίδα τοῦ Κυρίου καὶ λαὸς του καὶ κτῆμα τῆς κληρονομίας του»⁴. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς. Διεμέρισε ὁ Θεὸς ὅλα τὰ ἔθνη· ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ἐννοεῖ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀδάμ. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ὅλοι υἱοὶ τοῦ Ἀδάμ, πῶς τοὺς ἀποκαλεῖ ἔθνη; Συνέβηκε ὅ,τι ἀκριβῶς μὲ τὸν Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος προτοῦ παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἦταν ἀθάνατος, ἀφθαρτος, συμπολίτης καὶ συνόμιλος τῶν ἀγγέλων κι ἐκατοικοῦσε στὸν παράδεισο, ἀπὸ τὴν στιγμὴ ὁμῶς ποὺ παρέβηκε τὴν ἐντολὴ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, ἐξέπεσε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐγινε φθαρτὸς καὶ θνητὸς καὶ ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μ' ὅλους ὅσοι ἐγεννήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν. Πράγματι, ὅταν ἐπληθύνθηκαν⁵ καὶ περιέπεσαν σὲ ἀγνωσία Θεοῦ ὁμοίως μ' ἐκεῖνον ποῦ εἶπε, «ἐπάνω στὶς νεφέλες τοῦ οὐρανοῦ θὰ τοποθετήσω τὸν θρόνο

4. Δευτ. 32,8.

5. Γεν. 6,1.

ὁμοιος τῷ Ὑψίστῳ» καὶ αὐτοὶ κακῶς λογισάμενοι πύργον οἰκοδομεῖν ἤρξαντο καὶ ἀνελθεῖν εἰς οὐρανοὺς ἐπεχειροῦν, τούτου χάριν ἀντὶ κατάρας καὶ τιμωρίας συνέχεεν αὐτῶν τὰς γλώσσας, τὴν ἐπὶ κακῷ ὁμόνοιαν αὐτῶν διακόψας· οἶονεὶ δὲ μέλη ἀπὸ τοῦ 5 σώματος τοῦ Ἀδάμ ἐκκόψας καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίσας καὶ διασπείρας, ἐνὶ ἐκάστῳ μέλει ξένην διάλεκτον δέδωκεν, ἵνα μηκέτι δύνωνται συναφθῆναι. Τούτου γὰρ ἕνεκεν οὐκ ἀνθρώπους αὐτοὺς ἀλλ' ἔθνη ἐκάλεσε.

3 Διαμερίσας δὲ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐφ' ἐκάστη μερίδι
10 ἄγγελον δέδωκε φύλακα. Καὶ ὄρα μοι ἀκριβῶς πῶς ἀπ' ἀρχῆς κόσμου καὶ τῶν αἰώνων τὰ πάντα προεγνωσμένα καὶ προωρισμένα εἰσὶ τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ γὰρ προώρισε τὴν ἐκ παλιγγενεσίας αὐτῶν ἀνάπλασιν ὁ Θεός, ὡς ἐκ σώματος ἑνὸς τοῦ Ἀδάμ μερίδα μίαν (τὴν πλευρὰν οἶονεὶ καὶ τὴν μερίδα ἣν ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ καὶ 15 ἀνεπλήρωσε μὲν ἀντ' αὐτῆς σάρκα, τὴν δὲ πλευρὰν ἀνωκοδόμησεν εἰς γυναῖκα), οὕτως ὡς ἐκ τοῦ ἀδαμιαίου μὲν ταύτην δανεισάμενος σώματος, ἑτέραν δὲ ἀντ' αὐτῆς αὐτῷ χαρισάμενος, τὸ ὄπερ ἐδανείσατο μερὶς αὐτοῦ ἦν καὶ οὐχ ὡς τοῦ ἀδαμιαίου σώματος ἐλογίζετο, ἀλλὰ μερὶς Κυρίου εὐρίσκετο, ἐκτὸς τοῦ σώματος ὄν 20 τοῦ Ἀδάμ, εἰ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐλήφθη καὶ συγγενὲς ὑπῆρχεν αὐτοῦ. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἄγγελος φύλαξ τῆς μερίδος ἀποκατέστη, ἀλλὰ παιδαγωγὸς ὡσπερ υἱοῦ, ἢ καὶ δημαγωγὸς ὡσπερ λαοῦ καὶ στρατοῦ, ἐδόθη αὐτοῖς ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαήλ· Θεὸς δὲ φύλαξ αὐτῶν καὶ σκεπαστὴς ἦν, διὸ καὶ Ἰσραὴλ τοῦτον ἐκάλεσε νοῦν 25 ὁρῶντα Θεόν. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς θυγατρὸς Ἀδάμ καὶ Δαυὶδ γεννηθῆναι λέγεται· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ μερὶς αὐτῆ, ἢ ἐκ τοῦ σώματος φημι τοῦ Ἀδάμ, ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου

6. Ἦσ. 14,14.

7. Γεν. 11,7.

μου και θα γίνω ὁμοιος με τὸν Ὑψιστο»⁶, και αὐτοὶ κακῶς σκεπτόμενοι ἄρχισαν νὰ οἰκοδομοῦν πύργο και νὰ ἐπιχειροῦν ν' ἀνέλθουν στοὺς οὐρανοὺς, ἐξαιτίας αὐτοῦ ἀντὶ κατάρας και τιμωρίας ἐπέφερε σύγχυση στὶς γλῶσσες τους⁷, διακόπτοντας τὴν ὁμόνοιά τους πρὸς τὸ κακό⁸. Καὶ σὰν νὰ ἔκοψε μέλη ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ και σὰν νὰ τὰ διαχώρισε ἀπὸ αὐτὸ και τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο και τὰ διέσπειρε, ἔδωσε στὸ κάθε μέλος ξένη διάλεκτο, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν πλέον νὰ συναναστραφοῦν. Ἔτσι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν τοὺς ἀποκάλεσε ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἔθνη.

3 Τοὺς διασκόρπισε αὐτοὺς σ' ὅλη τὴν γῆ, και σὲ κάθε μερίδα ἔδωσε φύλακα ἄγγελο. Καὶ πρόσεξε, παρακαλῶ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου και ἀπὸ αἰῶνες τὰ πάντα εἶναι προγνωρισμένα και προορισμένα ἀπὸ τὸν Θεό. Πράγματι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προόρισε τὴν μετὴν παλιγγενεσία ἀνάπλασή τους, σὰν ἀπὸ τὸ ἕνα σῶμα τοῦ Ἀδὰμ (σὰν τὴν πλευρὰ και τὴν μερίδα ποὺ ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν⁹ και ἀναπλήρωσε ἀντὶ γι' αὐτὴν σάρκα, ἐνῶ τὴν πλευρὰ τὴν κατασκεύασε σὲ γυναῖκα), ἔτσι τὴν ἐδανείσθηκε σὰν ἀπὸ τὸ ἀδαμιαῖο σῶμα και τῆς ἐχάρισε ἄλλην ἀντὶ γι' αὐτὴν· αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἐδανείσθηκε ἦταν μερίδα αὐτοῦ και δὲν ἐλογιζόταν σὰν μέρος τοῦ ἀδαμιαίου σώματος, ἀλλὰ εὐρέθηκε σὰν μερίδα τοῦ Κυρίου, ὄντας ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ, ἂν και ἀπὸ αὐτὸ παραλήφθηκε και συγγενικό του ἦταν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν τοποθετήθηκε ἄγγελος ὡς φύλακας τῆς μερίδος, ἀλλὰ τοὺς ἐδόθηκε ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ὡς παιδαγωγὸς τοῦ υἱοῦ, ἢ και ὡς ἡγέτης τοῦ λαοῦ και τοῦ στρατοῦ· ἐνῶ ὁ Θεὸς ἦταν φύλακας και σκεπαστὴς τους^{9α}, γι' αὐτὸ και τὸν ὀνόμασε Ἰσραὴλ, ποὺ σημαίνει τὸν νοῦ ποὺ βλέπει τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι και ὁ Χριστὸς ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀδὰμ και τοῦ Δαβὶδ, και γι' αὐτὸ και ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Ματθαῖο γενεαλογεῖται¹⁰ μόνον ἢ μερίδα αὐτὴ, δηλαδὴ ἢ ἀπὸ τὸ

8. Βλ. Σοφία Σολ. 10,5.

9. Ἐξ. 15,2.

9α. Γεν. 2,21 ἐ.

10. Ματθ. 1,1-16.

γενεαλογεῖται καὶ οὐχ ὄλον τὸ σῶμα, ὡς ἀπορραγὲν δηλονότι τὸ ὄλον ἀπὸ τῆς μερίδος, καθὰ δὴ καὶ τῆς θεϊκῆς δόξης ὄλος ἐξέπε-
σεν ὁ Ἀδάμ.

4 Τίνα τρόπον καὶ διὰ τί; Ἴνα, καθὼς ἐκ τοῦ ὄλου σώματος τοῦ
5 Ἀδάμ ἡ μερίς ληφθεῖσα ὠκοδομήθη εἰς γυναῖκα, οὕτω πάλιν ἐκ
τῆς γυναικὸς ἢ αὐτὴ ληφθεῖσα μερίς ἀνοικοδομηθῆ εἰς ἄνδρα καὶ
γένηται νέος Ἀδάμ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἦν καὶ
«κατ' ἐκλογὴν» Παῦλος ὁ θεῖος ἐκάλεσε· καὶ καθάπερ ἐκ τοῦ
λήμματος, ἦγουν τῆς μερίδος, αὐτῆς δηλονότι τῆς γυναικὸς, ἢ
10 ἀφορμὴ τῆς κατάρτας ἐπὶ τὸ ὄλον σῶμα, ἦγουν τὸ γένος, διέβη,
οὕτω πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ λήμματος, ἦγουν τοῦ δεσποτικῶ
σώματος, ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα πᾶσαν ἢ εὐλογία διαδοθῆ. Διὰ
γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἄδη κατῆλθεν, ἵνα καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγίους τοὺς
πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἢ σωτηρία καὶ ἐπιφάνεια αὐτοῦ γενομέ-
15 νη συνάψῃ πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους κατὰ τῶν ἕως
τῆς συντελείας μελλόντων γενέσθαι ἀγίων· οὕτω καὶ ἐν μνημείῳ
ἐτέθη, ἵνα καὶ τὰ προκεκοιμημένα σώματα διὰ τῆς νεκρότητος
τοῦ σώματος αὐτοῦ ζωῆς συμμετόχα καὶ ἀναστάσεως αἰωνίου
ποιήσῃ. Τοιγαροῦν καὶ κληρὸν γεγονότα Θεοῦ τὸν Ἰσραὴλ καὶ
20 μερίδα αὐτοῦ χρηματίσαντα, ἀμπελῶνα τοῦτον εἰκότως ἐκάλεσε
καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν, οἷον ἄλλῳ τινὶ νέῳ παραδείσῳ
ἀφ' οὗ πάλιν ὁ Ἀδάμ ἐξεβλήθη, ἦγουν τὸ γένος τοῦ σώματος αὐ-
τοῦ, φημὶ δὲ τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος ἦν ἀντὶ τῆς φλογίνης
ρομφαίας φυλάσσωσιν τὴν ἀμπελον ταύτην τοῦ μη εἰσελθεῖν ἐν
25 αὐτῇ τὰ ἔθνη, ὁ δὲ γεωργὸς ἦν αὐτῆς ὁ Θεός.

5 Καθάπερ οὖν ἡ Εἰσα πρώτη, αὐτὴ ἢ μερίς τοῦ ὄλου ἀδαμιαίου
σώματος, τῷ ὄφει ὠμίλησε καὶ πρώτη τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνταλ-

11. Α' Κορ. 15,45.

12. Ρωμ. 11,5.

13. Ἐνθα ἀνωτέρω.

14. Βλ. Ρωμ. 7,11.

σῶμα τοῦ Ἀδάμ, καὶ ὄχι ὄλο τὸ σῶμα, διότι ἀποσπάσθηκε τὸ ὄλο ἀπὸ τὴν μερίδα, ὅπως ἐξέπεσε κι ὄλος ὁ Ἀδάμ ἀπὸ τὴν θεϊκὴ δόξα.

- 4 Μὲ ποιόν τρόπο καὶ γιατί; Ὅπως ἀπὸ ὄλο τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἐλήφθηκε ἡ μερίδα καὶ κατασκευάσθηκε σὲ γυναῖκα, ἔτσι πάλι ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐλήφθηκε ἡ ἴδια μερίδα γιὰ νὰ ἀνοικοδομηθεῖ σὲ ἄνδρα καὶ νὰ γίνεῖ ὁ νέος Ἀδάμ¹¹, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτὴν ὁ θεῖος Παῦλος τὴν ἐκάλεσε «κατ' ἐκλογή»¹². Καὶ ὅπως ἀπὸ τὸ λῆμμα¹³, δηλαδὴ τὴν μερίδα, τὴν ἴδια τὴν γυναῖκα, ἡ ἀφορμὴ¹⁴ τῆς κατάρτας ἐπέρασε σ' ὄλο τὸ σῶμα, δηλαδὴ τὸ γένος, ἔτσι πάλι διὰ μέσου τοῦ ἰδίου λήμματος, δηλαδὴ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος, θὰ διαδοθεῖ ἡ εὐλογία σ' ὄλη τὴν ἀνθρωπότητα. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο κατῆλθε στὸν ἄδη, ὥστε, ἀφοῦ ἔλθει ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ¹⁵ σ' ὄλους τοὺς ἁγίους τοὺς πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία του, νὰ συνάξει ὄλους τοὺς ἀπὸ αἰώνων κεκοιμημένους μαζὶ μ' αὐτοὺς πὺ μὲχρι τὴν συντέλεια πρόκειται νὰ γίνουιν ἅγιοι. Ἔτσι ἐτοποθετήθηκε καὶ σὲ μνημεῖο, ὥστε μὲ τὴν νεκρότητα τοῦ σώματός του τὰ προκεκοιμημένα σώματα νὰ τὰ κάνει συμμετοχα ζωῆς καὶ αἰωνίας ἀναστάσεως. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸν Ἰσραὴλ πὺ ἔγινε κληρὸς Θεοῦ καὶ διετέλεσε μερίδα αὐτοῦ, ὁ Θεὸς τὸν ἐκάλεσε εὐλογα ἄμπελῶνα κι ἐτοποθέτησε γύρω του φράκτη¹⁶, σὰν σ' ἓνα νέο παράδεισο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀποβλήθηκε πάλι ὁ Ἀδάμ, δηλαδὴ τὸ γένος τοῦ σώματός του, ἐννοῶ βέβαια τὰ ἔθνη. Καὶ ἀντὶ τῆς φλογίνης ρομφαίας¹⁷ ἦταν ὁ ἄγγελος γιὰ νὰ φυλάγει αὐτὴν τὴν ἄμπελο, ὥστε νὰ μὴ εἰσέρχονται σ' αὐτὴν τὰ ἔθνη, ἐνῶ ὁ γεωργὸς τῆς ἦταν ὁ Θεός¹⁸.

- 5 Ὅπως λοιπὸν ἡ Εὐα, αὐτὴ ἡ μερίδα τοῦ ὄλου ἀδαμιαίου σώματος, πρώτη ὁμίλησε στὸν ὄφι καὶ πρώτη αὐτὴ τοῦ ἀποκά-

15. Βλ. Β' Τιμ. 1,10.

16. Ἦσ. 5,1-2.

17. Γεν. 3,24.

18. Ἰω. 15,1.

θέντα αὐτῆ αὐτῷ ἀπεκάλυψε καὶ πρώτη τὰ ὑπὸ τοῦ ὄφρατος ἐν-
 σπαρέντα ἐδέξατο καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβη ἀπὸ τοῦ ξύλου φαγοῦ-
 σα, τοῦ Ἀδάμ μὴ παρόντος, ὕστερον δὲ καὶ διάκονος αὐτῆ τούτῳ
 ἐγένετο, δοῦσα καὶ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ξύλου φαγεῖν, οὕτω μετὰ ταῦτα
 5 καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν. Ἀθετήσας γὰρ καὶ αὐτός, ὡσπερ ἐκεί-
 νη, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐκλεξαμένου αὐτὸν Θεοῦ παρὰ
 πάντα τὰ ἔθνη, τῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας ἀποστάς, εἰδώλοις θυ-
 σίαν καὶ σπονδὰς προσῆξεν· ἤσθιέ τε καὶ ἔπινεν ἐν αὐτοῖς. Τοῦτο
 οὖν προειδώς ὁ Θεός, ἅτε Θεὸς ὢν καὶ τὰ πάντα εἰδώς, πάλιν ἐκ
 10 τούτων αὐτῶν τὴν μερίδα, τὸν κληρὸν, αὐτὸ τὸ λῆμμα, τὸ τῆς
 πλευρᾶς φημι τοῦ Ἀδάμ, ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς λαβὼν ἑαυτῷ
 συνετήρησεν. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἀπιστίαν ἅπαντες οἱ λοιποὶ συνεκλεί-
 σθησαν, ἐκ μὲν τούτων τὸ λῆμμα λαβὼν ὁ ὠκοδόμησεν εἰς γυ-
 ναῖκα, ἡγουν Μαρίαν τὴν ὑπεράμωμον, ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἀγίας
 15 Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα
 σπέρμα τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐν ἑαυτῷ ἔχων, ἀνωκοδόμησεν εἰς
 ναὸν ἑαυτῷ ἅγιον ὁ ὑπεράγιος Θεός, ἀνὴρ θεάνθρωπος γεγονώς.
 Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ καὶ αὐτὴ ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγνῆς
 Θεοτόκου οὐκ ἐκ τῆς γυναικὸς ἦν ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἀδάμ εἰς γυναῖκα
 20 οἰκοδομηθεῖσα, τὸν Ἀδάμ φορέσαι λέγεται ὁ Χριστὸς καὶ δεύτε-
 ρος Ἀδάμ ἐκ τοῦ πρώτου γεγονέναι καὶ καλεῖσθαι γέγραπται,
 υἱὸς ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸς οὐ τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ τοῦ Ἀδάμ. Τοῦ-
 το δὲ ποῦ γέγραπται; Ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ φησί· καί, εἰ
 δοκεῖ, ἐρεῦνησον καὶ εὐρήσεις γενεαλογούμενον αὐτὸν οὕτως. Εἰ-
 25 πὼν γὰρ περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσήφ, ἐπάγει· «τοῦ Ἡλί,
 τοῦ Ματθᾶν» καὶ καθεξῆς γενεαλογῶν τὸ λῆμμα καὶ διελθὼν,
 ὕστερόν φησι· «τοῦ Ἐνώς, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ». Ἀπὸ
 τοῦ Ἰωσήφ κατὰ ἀναποδισμόν εἰς τὸν Ἀδάμ ἀνελθὼν, τῆς γυναι-

19. «Λῆμμα» εἶναι ἡ ὑγιῆς μερίδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ποῦ ἔμεινε πι-
 στη στὸν Θεό. Λαμβάνω, λῆμμα, πρόσλημμα, ἐκλεκτὴ μερίδα.

20. Ρωμ. 1,32.

λυσε τις έντολές από τόν Θεό και πρώτη έδέχθηκε εκείνα που έσπάρθηκαν από τόν θφι και παρέβηκε τήν έντολή τρώγοντας από τò ξύλο, ένω ό 'Αδάμ δέν ήταν παρών, και κατόπιν αυτή έγινε διάκονός του κι έδωσε και σ' αυτόν να φάγει από τò ξύλο, έτσι έγινε έπειτα και στόν 'Ισραήλ. Πράγματι, άθέτησε κι αυτός, όπως εκείνη, τήν πίστη και τήν αγάπη του Θεού που τόν εξέλεξε επάνω από όλα τὰ έθνη, απομακρύνθηκε από τήν προς αυτόν λατρεία, και έπρόσφερε θυσίες και σπονδές σε είδωλα· έτρωγε και έπινε σ' αυτά. Αυτό λοιπόν γνωρίζοντας ό Θεός, επειδή ήταν Θεός και προγνώριζε τὰ πάντα, από τήν μερίδα πάλι αυτών έδω, τόν κλήρο, αυτό τò λήμμα¹⁹, τής πλευράς του 'Αδάμ έννοω, τò συντήρησε παίρνοντάς το από τήν φυλή του 'Ιούδα. Έπειδή όλοι οι υπόλοιποι όδηγήθηκαν στην άπιστία²⁰, παίρνοντας από αυτούς τò λήμμα τò όποιο οικοδόμησε σε γυναίκα, δηλαδή τήν Μαρία τήν υπεράμωμη, και από αυτήν τήν αγία Θεοτόκο και άειπάρθενο Μαρία έχοντας μέσα του τήν προσληφθεισα σάρκα ως σπέρμα τής πίστεως στόν Θεό, τò άνοικοδόμησε ό υπεράγιος Θεός σε ναό για τόν έαυτό του²¹, γε- νόμενος άνδρας θεάνθρωπος. Άλλά βέβαια επειδή κι αυτή ή σάρκα που προσλήφθηκε από τήν ίδια τήν άγνη Θεοτόκο δέν ήταν από τήν γυναίκα αλλά από τόν 'Αδάμ και οικοδομήθηκε σε γυναίκα, λέγεται ότι ό Χριστός έφόρεσε τόν 'Αδάμ και έχει γραφεί ότι έγεννήθηκε από τόν πρώτο και όνομάζεται δεύτερος 'Αδάμ²², όντας υιός του Θεού και υιός όχι τής γυναικός αλλά του 'Αδάμ. Αυτό όμως που έχει γραφεί; Στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο λέγει· και, εάν θέλεις, έρεύνησέ το και θα τόν εύρεις έτσι να γενεαλογεΐται. Πράγματι, αφού είπε γι' αυτόν ότι έθεωροΰνταν υιός του 'Ιωσήφ, συνεχίζει, «του 'Ηλί, του Ματθάν» και στη συνέχεια γενεαλογώντας τò λήμμα και αφού τους ανέφερε όλους, ύστερα λέγει· «του 'Ενώς, του Σήθ, του 'Αδάμ, του Θεού»²³. Από τόν 'Ιωσήφ φθάνοντας κατ' έπιστροφήν στόν

21. 'Ιω. 2,20.

22. Α' Κορ. 15,48-49.

23. Λουκά 3,23-38.

κὸς ὄλως μὴ μνημονεύσας, καὶ τοῦτο εἶασεν ὄλως ἐν μυστηρίῳ κεῖσθαι.

6 Τὸ λῆμμα οὖν, ὡς ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς πίστεως σπέρμα, λαβὼν, ὡσπερ εἶρηται, ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονεν. Ὅλον τὸν
 5 Ἀδάμ, ἦτοι τὸ γένος ἅπαν αὐτοῦ τὸ ἐκ τοῦ λῆμματος ἀποβληθὲν καὶ ὡς ἐκ τοῦ νέου παραδείσου καὶ τῆς μερίδος καὶ τοῦ ἀμπελῶ-
 νος ἔξω βληθὲν, διὰ τοῦ τῆς πίστεως σπέρματος ἐν πίστει καὶ
 αὐθις τῇ πρὸς αὐτὸν ἔκρινε δικαιοῦσαι, καθάπερ καὶ τῷ Ἀβραὰμ
 τοῦτο ὑπέσχετο, οὐ τότε τοῦτο ἐνθυμηθεὶς ὁ Θεός, ὡς ἂν τις οἰη-
 10 θεῖη τῶν λίαν γνωστικῶν, ὅτε καὶ τὴν πίστιν ὁ Ἀβραὰμ ἐπεδεί-
 ξατο θύσας τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὡς πρὸ καταβολῆς κόσμου τοῦτο γι-
 νώσκων καὶ προορίσας διὰ πίστεως τὸ λῆμμα καὶ διὰ τῆς κατὰ
 πρόθεσιν ἐν τῷ λῆμματι πίστεως πάντας τοὺς ἐκ τούτου τοῦ
 λῆμματος πρότερον χωρισθέντας σωθήσεσθαι, ὕστερον οἶονεὶ τῷ
 15 πιστῷ εὐρεθέντι Ἀβραὰμ τὴν πάλαι προορισθεῖσαν αὐτοῦ βουλήν
 ἐν αὐτῷ ἐφάνερωσεν ἦν ἀκούοντες ἡμεῖς, λογιζόμεθα ὅτι, ἐπειδὴ
 ἐπίστευσεν ὁ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο τὴν εὐλογίαν ταύτην
 καὶ τὴν διὰ πίστεως υἰοθεσίαν ἐλάβομεν, εἰπόντι πρὸς αὐτὸν ὅτι,
 «ἐν σοὶ ἐνευλογήσονται πάντα τὰ ἔθνη», οἶονεὶ ἀντίχαριν τῆς τοῦ
 20 Ἀβραὰμ διὰ τῆς πίστεως δοθεῖσαν ἡμῖν τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην
 κακῶς ὑποπεύοντες, καὶ οὐχὶ μᾶλλον διὰ τῆς προορισθείσης
 πρὸ τῶν αἰῶνων ἀπορρήτου οἰκονομίας, τῆς ἐν τῷ Ἀβραὰμ διὰ
 τῆς πίστεως ἐπαγγελθείσης καὶ φανερωθείσης ἡμῖν. Ἀλλ' οὐκ
 ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Τὸ γὰρ λῆμμα τοῦτο ἐν τῷ διαμερισμῷ τῶν
 25 υἰῶν Ἀδάμ, αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, γενόμενον εἰς μερίδα Κυρίου
 κατὰ τὸ λόγιον, ὡς ἄλλον τινὰ δεῦτερον παράδεισον ἐφύτευσε,
 μέσον τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἔχοντα ἑαυτοῦ, ἡγουν τὴν πίστιν τὴν εἰς

24. Γεν. 18,18. 22,18.

25. Ἐφ. 1,4. Α' Πέτρ. 1,20.

26. Βλ. Πράξ. 2,23.

27. Σοφία Σειράχ 44,20.

Ἄδάμ, χωρὶς νὰ μνημονεύσει καθόλου τὴν γυναῖκα, ἄφησε καὶ αὐτὸ νὰ μένει τελείως μέσα σὲ μυστήριον.

6 Ἄφοῦ λοιπόν, ὅπως εἶπαμε, ὁ Θεὸς ἔλαβε τὸ λῆμμα ποῦ εἶχε μέσα του τὸ σπέρμα τῆς πίστεως, ἔγινε ἄνθρωπος. Ὀλόκληρο τὸν Ἄδάμ, δηλαδή ὀλόκληρο τὸ γένος του τὸ ὁποῖο ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὸ λῆμμα καὶ ἦταν σὰν νὰ εἶχε διωχθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸν νέο παράδεισο καὶ τὴν μερίδα καὶ τὸν ἀμπελῶνα, ἔκρινε νὰ τὸν δικαιώσει καὶ πάλι διὰ τοῦ σπέρματος τῆς πίστεως στὴν πίστη πρὸς αὐτόν, ὅπως τὸ ὑποσχέθηκε καὶ στὸν Ἀβραάμ²⁴. Δὲν τὸ ἐθυμήθηκε τότε ὁ Θεὸς αὐτό, ὅπως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ἀπὸ τοὺς πολὺ γνωστικούς, ὅταν δηλαδή ἐπέδειξε ὁ Ἀβραάμ τὴν πίστη θυσιάζοντας τὸν Ἰσαάκ, ἀλλά, ἀφοῦ τὸ ἐγνώριζε αὐτὸ πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου²⁵ καὶ προόρισε μὲ τὴν πίστη νὰ σωθοῦν τὸ λῆμμα καὶ μὲ τὴν ἐνσυνείδητη πίστη μέσα στὸ λῆμμα ὅσοι προηγουμένως ἐχωρίσθηκαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ λῆμμα, ὕστερα ἐφανέρωσε τὴν βουλή στὸν Ἀβραάμ²⁷. Ὅταν ἐμεῖς τὴν ἀκοῦμε αὐτὴν τὴν βουλή, σκεπτόμαστε ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἐπίστευσε στὸν Θεό²⁸, γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἐλάβαμε αὐτὴν τὴν εὐλογία²⁹ καὶ τὴν διὰ πίστεως υἰοθεσία³⁰, κι αὐτό, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς αὐτόν ὅτι «μὲ σένα θὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη»³¹, ὑποπευόμενοι κακῶς ὅτι ἡ ἐπαγγελία αὐτὴ μᾶς ἐδόθηκε ὡς ἀντίχαρη τῆς πίστεως τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὄχι ἐξαιτίας μᾶλλον τῆς προορισμένης προαιωνίως ἀπόρρητης οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐπαγγέλληκε καὶ ἐφανερώθηκε σ' ἐμᾶς διὰ τῆς πίστεως στὸν Ἀβραάμ. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν συμβαίνει. Διότι τὸ λῆμμα αὐτὸ κατὰ τὸν διαμερισμὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ, δηλαδή τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ἔγινε μερίδα τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, ἐφύτευσε ἕναν ἄλλον δεύτερο Παράδεισο, ἔχοντας στὴ μέση τὸ ξύλο τῆς ζωῆς του, δηλαδή τὴν πίστη στὸν Θεὸ καὶ

28. Γεν. 15,6. Ρωμ. 4,3.

29. Γαλ. 3,14.

30. Γαλ. 4,5.

31. Γεν. 22,18.

Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ τὸ λῆμμα τοῦτο ἐκ τῆς πλευρᾶς ἦν τοῦ Ἀδάμ, ὃ καὶ εἰς γυναῖκα ἐκτίσθη, ἡ δὲ γυνὴ παρέβη πρώτη, προεγίνωσκε δὲ ὁ Θεὸς ὅτι καὶ τοῦτο πάλιν τὸ λῆμμα οὐ μὴ φυλάξῃ τὴν πίστιν τὴν εἰς αὐτόν, ὅτε τοῦτο προέγνω πρὸ 5 τῶν αἰώνων, τότε καὶ τὰ ἔθνη πάντα τὰ ἐκβληθέντα, ἦτοι τὰ ἀποικισθέντα καὶ ἀπαλλοτριωθέντα τούτου τοῦ λήμματος, ἀνακληθῆναι καὶ ἀντισταχθῆναι καὶ τῷ ἐκ τοῦ λήμματος λήμματι προστεθῆναι καὶ ἐνωθῆναι εὐδόκησεν.

7 Ἄλλὰ τοῖς λεγομένοις πρόσεχε νουνεχῶς, ἐπειδὴ δυσνόητόν 10 ἔστι τὸ ἐν τούτοις νόημα. Ὅταν οὖν ὁ ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ καὶ Ἰσραὴλ κληθεῖς (οὗτος γάρ ἐστιν ἡ μερὶς ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρός), τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴν παραβῆ («ἄκουε», γάρ, φησὶν, «Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἔστιν»), ὅτε ταύτην παραβῆ καὶ δαιμονίοις λατρεύσει καὶ εἰδώλοις 15 προσκυνήσει καὶ ἐκ τῶν σπονδῶν τῶν θυσιῶν αὐτῶν φάγη, τότε ἐξ αὐτῆς πάλιν, οἶονεὶ ἐξ ἑνὸς σώματος τοῦ ἐκ ταύτης ἐκ πολλῶν μελῶν εἰς ἓνα λαὸν οἰκοδομηθέντος, τὴν ἑαυτοῦ μερίδα λαβὼν ὁ Θεὸς ἀκέραιον ἑαυτῷ ταύτην διατηρήσει· τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα, ἦτοι τὸ ἐκ τῆς μερίδος ταύτης ἀποσπασθὲν μέρος καὶ εἰς εἰδωλο- 20 λατρίαν ἐκκλῖναν, ἐκ τοῦ παραδείσου τούτου, τοῦ ἀμπελῶνος δηλονότι τῆς μερίδος αὐτοῦ, ἀπώσεται καὶ ἐξώσει αὐτό· ἀπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, ὡς ὀλίγου τινὸς προσλαβόμενος σπέρματος, ὁ Θεὸς Λόγος γένηται ἄνθρωπος, ἦγουν, ἵνα πάλιν εἶπω, Ἀδὰμ δεῦτερος τοῦ πρώτου υἱὸς ὡς ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δίχα 25 συνουσίας καὶ ρεύσεως γεννηθῆ καὶ τηνικαῦτα εὐλογηθῆ ὅλον τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη τοῦ πρώτου Ἀδάμ, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ ἐξωσθεὶς λαὸς τῶν ἐθνῶν, διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ θεανθρώπου ἀνδρὸς ἐνωθεὶς ἐκ πίστεως τῷ λήμματι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ.

στό Πνεῦμα τὸ ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἐπειδὴ τὸ λῆμμα αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐκτίσθηκε σὲ γυναῖκα, ἡ δὲ γυναῖκα πρώτη ἔκανε τὴν παράβαση, καὶ προεγνώριζε ὁ Θεός, ὅτι καὶ αὐτὸ πάλι τὸ λῆμμα δὲν θὰ φυλαξοῦ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστη, ὅταν πρὸ αἰῶνων τὸ προεγνώρισε αὐτό, τότε καὶ εὐδόκησε ὅλα τὰ ἐκβληθέντα ἔθνη, δηλαδὴ τὰ ἀπομακρυνθέντα καὶ ἀπαλλοτριωμένα ἀπὸ τοῦτο τὸ λῆμμα, ν' ἀνακληθοῦν καὶ νὰ ἐπανεισαχθοῦν, νὰ προστεθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ λῆμμα τὸ ἐκ τοῦ λήμματος.

7 Ἀλλὰ πρόσεχε μὲ σύνεση στὰ λεγόμενα, ἐπειδὴ τὸ νόημά τους εἶναι δυσνόητο. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὀνομαζόμενος Ἰσραὴλ (διότι αὐτὸς εἶναι ἡ μερίδα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀνδρός) παραβεῖ τὴν ἐντολὴ πού τοῦ ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό (διότι, λέγει, «ἄκουσε Ἰσραὴλ, ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ἓνας Κύριος»³²), ὅταν λοιπὸν τὴν παραβεῖ καὶ λατρεύσει δαιμόνια καὶ προσκυνήσει εἰδῶλα καὶ φάγει ἀπὸ τὶς σπονδὲς τῶν θυσιῶν τους, τότε πάλι ἀπὸ αὐτὴν, πού οἰκοδομήθηκε σ' ἓναν λαό, ἀπὸ πολλὰ μέλη σὰν ἀπὸ ἓνα σῶμα αὐτῆς τῆς μερίδας, λαμβάνοντας ὁ Θεός τὴν μερίδα του θὰ τὴν διατηρήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀκέραιη· τὸ ὑπόλοιπο ὅμως σῶμα, δηλαδὴ τὸ μέρος πού ἀποσπάσθηκε ἀπὸ αὐτὴ τὴν μερίδα καὶ ἐξέκλινε στὴν εἰδωλολατρία, θὰ τὸ ἀπωθήσει καὶ θὰ τὸ ἐκβάλλει ἀπὸ τὸν παράδεισο αὐτόν, τὸν ἀμπελῶνα, δηλαδὴ τὴν μερίδα του· ἀπὸ τὴν κατ' ἐκλογὴν ὅμως πίστη καὶ μερίδα του, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, σὰν νὰ προσέλαβε κάποιον ἐλάχιστον σπέρμα, ὁ Θεός Λόγος θὰ γίνῃ ἄνθρωπος, δηλαδὴ, γιὰ νὰ ἐπαναλάβω, θὰ γεννηθεῖ ὁ δεύτερος Ἀδάμ, υἱὸς τοῦ πρώτου σὰν ἀπὸ τὴν πλευρὰ του, δίχως συνουσία καὶ γεύση, κι ἀμέσως θὰ εὐλογηθεῖ ὅλο τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη τοῦ πρώτου Ἀδάμ· θὰ εὐλογηθεῖ δηλαδὴ αὐτὸς ὁ διωγμένος λαὸς τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ἐνωθεῖ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ θεανθρώπου ἀνδρός, διὰ τῆς πίστεως μὲ τὸ λῆμμα τὸ ὁποῖο προέρχεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ.

32. Δευτ. 6,4.

- 8 Τοῦτο οὖν ἐστὶν ὁ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος πρὸ αἰώνων ὀρισθὲν καὶ προγνωσθὲν λέγει ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα προειδότος Θεοῦ, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν προσκληθῶσι καὶ ὅσοι μὲν πιστεύσουσι κολληθῶσι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πα-
 5 τρὸς αὐτῶν σαρκωθέντι Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱῷ τοῦ Ἀδάμ· καὶ οὕτω γενήσονται οἱ ἀμφοτέροι ἐν, σύσσωμοι δηλονότι καὶ συμμετοχοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ, αὐτὸς ὁ Χριστός, καὶ τὰ μακρὰν ἀποικισθέντα καὶ διασπαρέντα ἔθνη· ὅσοι δὲ ἀπιστήσουσι μείνωσιν ἔξω μετὰ τῶν ἐκ τοῦ
 10 λήμματος τῆς πίστεως, αὐτῶν δὴ τῶν Ἰουδαίων φημί, τῶν διὰ ἀπιστίαν ἐκβληθέντων καὶ ἀπωσθέντων. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ρημάτων δῆλόν ἐστι τοῖς ἀκούουσι· φησὶ γάρ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ
 15 εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται».
- 9 Ἄλλ' ἀναλαμβάνοντες τὸν λόγον ὡς ἐν ἐπιτόμῳ τᾶ ἀνωτέρω ρηθέντα αὐθις διηγησόμεθα, ὡς ἂν εὐσύνοπτα μᾶλλον ἄρτι τοῖς πᾶσι γένωνται.

γ'. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ ρηθέντων περὶ τῆς τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας καὶ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ αἰώνων καὶ τῆς τοῦ παραδείσου φυσικῆς θεωρίας.

1 Τοιγαροῦν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάν-

33. Α' Κορ. 2,7.

34. Βλ. Ματθ. 8,11.

35. Α' Κορ. 6,17.

36. Ἐφ. 2,14.

8 Τοῦτο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγει ὅτι εἶναι ὀρισμένο καὶ προγνωρισμένο³³ πρὸ αἰώνων ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος προγνωρίζει τὰ πάντα, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν νὰ προσκληθοῦν³⁴ καὶ ὅσοι πιστεύσουν νὰ προσκολληθοῦν³⁵ μὲ τὸν σαρκωθέντα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Χριστὸ τὸν Θεό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸ τοῦ Ἀδάμ. Κι ἔτσι θὰ γίνουν οἱ δύο ἓνα³⁶, σύσσωμοι δηλαδὴ καὶ συμμετοχοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ³⁷, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ τὰ ἔθνη ποὺ ἀπομακρύνθηκαν καὶ διασπάρθηκαν μακριά. Ὅσοι ὁμως ἀπιστήσουν θὰ παρεμείνουν ἔξω μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὸ λῆμμα τῆς πίστεως, ἐννοῶ βέβαια τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐκβλήθηκαν καὶ ἀπωθήθηκαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκούουν ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ ρητά· διότι λέγει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητὲς του, «μοῦ ἐδόθηκε κάθε ἐξουσία στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Πορευθεῖτε σ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας· ὁποῖος πιστεύσει καὶ βαπτισθεῖ, θὰ σωθεῖ, ὁποῖος ἀπιστήσει, θὰ κατακριθεῖ»³⁸.

9 Ἀλλὰ ἀναλαμβάνοντας τὸν λόγο, θὰ διηγηθοῦμε πάλι τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ παραπάνω μὲ συντομία, ὥστε τώρα νὰ γίνουν περισσότερο καταληπτὰ σ' ὅλους³⁹.

γ'. Ἀνακεφαλαίωση τῶν ἀναφερομένων στὸν πρῶτο λόγο¹
 σχετικά μὲ τὴν φυσικὴ θεωρία τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας,
 τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, τῶν αἰώνων καὶ τοῦ παραδείσου.

1 Ἐπλασε λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ καὶ ὅλα

37. Ἐφ. 3,6.

38. Μάρκ. 16,15-17.

39. Δὲν εἶναι ὁμως μία ἐπιτομὴ τῶν παραπάνω, ἀλλὰ διασάφηση καὶ ἐπέκτασή τους.

1. Στὸν Ἡθικὸ 1,1-2.

τα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἵνα πάλιν ἐξετάσωμεν τὰ ἐγκεκρυμμένα νοήματα τῆς θείας Γραφῆς, καὶ εἶθ' οὕτως ἐπλασε τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἄνθρωπον, αὐτὸν δηλαδὴ μόνον τὸν Ἀδάμ. Ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησε ταῦτα πάντα καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε, 5 μηδὲν ἐν αὐτῇ ἐργασάμενος μήτε μὴν ὀγδόην ὀνομάσας ἡμέραν τὴν πρώτην, ὡς ἂν μὴ ὀκτῶ ἀλλ' ἐπτὰ μόναι λέγωνται αἱ τῆς ἑβδομάδος ἡμέραι καὶ οὕτως ἀνακυκλούμεναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑβδομάδων ἀποτελῶσιν. Ἐν γὰρ ταύταις ταῖς ἡμέραις τοὺς ἐπτὰ αἰῶνας ὁ Δημιουργὸς προῦποτυπῶσας ὁρᾶται. Τοιγαροῦν καὶ 10 ταῦτα οὕτω ποιήσας ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, ἐπεὶ, ὡς ἄτε Θεὸς ὢν, προήδει ὅτι μέλλει ὁ ἄνθρωπος παραβῆναι τὴν αὐτοῦ ἐντολὴν καὶ ἀμετανόητος μεῖναι, τὸν δὲ μὴ μετανοοῦντα ἀνάγκη πᾶσα καὶ τιμωρεῖσθαι τοῦτον καὶ κατακρίνεσθαι, οὐκ εἶασεν αὐτὸν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ τῷ ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ 15 Ἀδάμ κτισθέντι· ἀλλὰ μετὰ τὸ καταπαῦσαι ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ καὶ πληρωθῆναι αὐτήν, τότε ὕστερον ἐφύτευσε τὸν παράδεισον κατὰ ἀνατολάς.

2 Τίνα τρόπον καὶ διὰ τί; Ἴνα ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὡς ἐν παλατίῳ τινὶ καὶ πόλει περοφανεστάτῃ, οἷα δὴ βασιλεύς, ὑπὸ τοῦ 20 Θεοῦ ἐν αὐτῷ εἰσαχθῆ, ὁπότεν δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ παραβῆ ἐντολὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσεῖν μέλλῃ τῆς βασιλείας καὶ τῶν βασιλείων οἴκων ἐξορισθῆναι καὶ ἀπορριφῆναι, ἐν τούτῳ πάλιν τῷ κόσμῳ διάγειν ἐπ' ἐλπίδι κατακριθῆ. Εἰ γὰρ μὴ ταῦτα οὕτως ἐποίησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ μόνον τὸν κόσμον ἀφῆκε καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον 25 ἔθετο, παραβαίνοντα καὶ μὴ ἐξομολογούμενον μηδὲ μετανοοῦντα, ποῦ εἶχεν αὐτὸν ἐξῶσαι; Ποῦ δὲ καὶ βιοῦν καὶ ἀποθνήσκειν αὐτὸν ἐχρῆν καὶ πάλιν ἐπιστρέφειν εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, μετὰ τὴν καταδίκην; Πάντως οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν ᾗδη ζῶντα ἔδει κατακρι-

ὄσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, γιὰ νὰ ἐξετάσομε πάλι τὰ κρυμμένα νοήματα τῆς θείας Γραφῆς, κι ἔπειτα ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν, δηλαδὴ τὸν Ἀδὰμ μόνο του². Σὲ ἕξι ἡμέρες ἐδημιούργησε ὄλα αὐτὰ καὶ τὴν ἑβδόμη ἔπαυσε, χωρὶς νὰ ἐργασθεῖ τίποτε σ' αὐτὴν καὶ χωρὶς βέβαια νὰ ὀνομάσει ὀγδόη ἡμέρα τὴν πρώτη, ὥστε νὰ μὴ λέγονται οἱ ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος ὀκτῶ ἀλλὰ μόνον ἑπτὰ, καὶ ἔτσι ἀνακυκλούμενες ν' ἀποτελοῦν τὸν ἀριθμὸ τῶν ἑβδομάδων. Διότι σ' αὐτὲς τὶς ἡμέρες φαίνεται ὁ Δημιουργὸς νὰ προῦποτύπωσε τοὺς ἑπτὰ αἰῶνες. Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων ἐδημιούργησε αὐτὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπειδὴ, ὄντας πάντοτε Θεός, προγνώρισε ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρόκειται νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολή του καὶ νὰ παραμείνει ἀμετανόητος, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν μετανοεῖ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη καὶ νὰ τιμωρηθεῖ καὶ νὰ κατακριθεῖ, δὲν τὸν ἄφησε σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος ἐκτίσθηκε στὶς ἕξι ἡμέρες μαζί μ' ἐκεῖνον τὸν ἴδιο τὸν Ἀδὰμ· ἀλλὰ μετὰ τὴν παύση κατὰ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα καὶ τὴν συμπλήρωσή της, τότε ἐφύτευσε τὸν παράδεισον ἀνατολικά.

- 2 Μὲ ποιὸν τρόπο καὶ γιὰτί; Ὡστε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, νὰ εἰσαχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σ' αὐτόν, σὰν βασιλεὺς σὲ κάποιο παλάτι καὶ σὲ περιφανέστατη πόλη· ὄταν ὄμως παραβεῖ τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πρόκειται νὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὴν βασιλεία καὶ νὰ ἐξορισθεῖ ἀπὸ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους καὶ ν' ἀπορριφθεῖ, νὰ κατακριθεῖ νὰ ζεῖ πάλι σ' αὐτόν τὸν κόσμον μὲ ἐλπίδα³. Ἐὰν ὄμως ὁ Θεὸς δὲν τὰ εἶχε κάνει αὐτὰ κατὰ τέτοιον τρόπο, ἀλλ' ἄφηνε μόνον τὸν κόσμον καὶ ἔθετε μέσα σ' αὐτόν τὸν ἄνθρωπο, ἐὰν αὐτὸς παρέβαινε καὶ δὲν ἐξομολογοῦνταν οὔτε μετανοοῦσε, ποῦ θὰ εἶχε νὰ τὸν διώξει; Ποῦ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ ζεῖ καὶ νὰ πεθάνει καὶ πάλι νὰ ἐπιστρέψει στὴν γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐλήφθηκε, μετὰ τὴν καταδίκη; Ὅπως δὴποτε πουθενά, ἀλλὰ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ κατακριθεῖ ζώντας στὸν ἄδη⁴, χωρὶς νὰ

3. Ρωμ. 8,20.

4. Ψαλμ. 54,16.

θῆναι αὐτόν, μηδεμίαν ἔκτοτε ἀνάκλησιν σωτηρίας ἔχοντα· καὶ λοιπὸν οὔτε γένεσις οὔτε κόσμου ἀΰησις εἰς πλῆθος καὶ ἀπώλετο τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον σοφίας Θεοῦ ἔργον ὁ ἄνθρωπος.

3 Ἐπεὶ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων ἐγίνωσκεν ὁ Θεὸς ὅτι παραβῆναι
5 μέλλει καὶ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας αὐτοῦ ἀνάπλασιν προωρίσατο, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς ἀναπλάσεως ἀρραβῶνας, μετὰ τὸ κτίσαι αὐτὸν πάντα καὶ καταπαῦσαι καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς αἰῶνας ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις μυστικῶς προσημᾶναι, οἶονεὶ ζύμην καὶ σπόρον καὶ μερίδα ἀφ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἔργων αὐτοῦ ὕστερον ἔλα-
10 βεν, ἵνα τὰς ἐκ τῶν ἔργων μερίδας τῶν κτισθέντων ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις μὴ ἐν αὐταῖς αὐτὰς ἀλλ' ἐν τῇ ὀγδόῃ λαβῶν, τὸν μέλλοντα αἰῶνα διὰ τῆς ἐν αὐτῇ δημιουργίας προὔπογράψῃ, μὴ ἀριθμήσας δὲ ταύτην ταῖς ἑπτὰ μηδὲ δήλην αὐτὴν ποιήσας, ἀλλ' ἀγνοουμένην μὲν εἶασε κεῖσθαι αὐτὴν ὅλως τοῖς πρὸ τοῦ νόμου,
15 δηλωθεῖσαν δὲ τοῖς ἐν νόμῳ προφήταις ἀμυδρῶς πως καὶ ἀπαγγελθεῖσαν πεποίηκε, φανερωθεῖσαν δὲ ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ διαυγάσασαν ὡς ἐν πρωΐᾳ, καθὰ δὴ καὶ προσδοκῶμεν τὸν ἄδυτον τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ὅσον οὐπω ἐξανατεῖλαι. Μερίδας δὲ εἶπον λαβεῖν αὐτὸν ἐκ μὲν τῆς γῆς ἐκάστης ὡς χωρίον ἐν ἐν ᾧ ἐφύτευσε
20 τὸν παράδεισον, ἐκ δὲ τοῦ ὅλου σώματος τοῦ Ἀδάμ μίαν πλευρὰν ἦτοι μέλος ἐν, ἐκ δὲ τῶν ἡμερῶν οὐδέν. Τίνα τρόπον; Ἐπειδὴ αἱ μὲν μερίδες αὗται ἐλήφθησαν ὡς ἀνακαινισθῆναι δι' αὐτῶν τὰ συγγενῆ καὶ συμφυῆ καὶ τοῖς οὐρανίοις συναφθῆναι ὀφείλοντα, αἱ δὲ ἡμέραι, οὐκ ἀνακαινισθῆναι ἀλλὰ τελείως παυθῆσεσθαι μέλ-
25 λουσαι ὑπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐάθησαν, καὶ τούτου ἕνεκεν μερίδα ἀνακαινισμοῦ οὐκ ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν ὁ Θεός, ἀπὸ τῶν αἰώνων δὲ ἔλαβε. Πῶς; ἀκουσον.

4 Ἐπτὰ ὄφειλον πληρωθῆναι αἰῶνες κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν. Οἱ μὲν οὖν ἐξ ἤδη παρῆλθον, ὁ δὲ γε ἑβδομος οὐ

ἔχει ἔκτοτε καμμία ἀνάκληση γιὰ σωτηρία· καὶ στὸ ἐξῆς δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε γένεση οὔτε αὐξηση τοῦ κόσμου σὲ πλῆθος καὶ θὰ χανόταν ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ τέτοιου εἴδους καὶ τόσο μεγάλο ἔργο σοφίας τοῦ Θεοῦ.

- 3 Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Θεὸς προαιωνίως ἐγνώριζε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπρόκειτο νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολὴ καὶ προόρισε τὴν μὲ παλιγγενεσία ἀνάπλασή του, γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἔπλασε τὰ πάντα καὶ κατέπαυσε καὶ προεσήμανε μυστικῶς τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς αἰῶνες μὲ τὶς ἑπτὰ ἡμέρες, ἔλαβε ὕστερα σὰν ζύμη καὶ σπόρο καὶ μερίδα ἀπὸ τὸ κάθε ἔργο του τοὺς ἀρραβῶνες τῆς ἀναπλάσεως. Ἔτσι ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἐκτίσθησαν τὶς ἑπτὰ ἡμέρες, λαμβάνοντας τὶς μερίδες τους, ὄχι κατ' αὐτὲς τὶς ἴδιες ἡμέρες ἀλλὰ τὴν ὀγδόη, προὔπέγραψε τὸν μέλλοντα αἰῶνα μὲ τὴν δημιουργία ποὺ ἔγινε αὐτὴν τὴν ἡμέρα. Δὲν τὴν ἀρίθμησε αὐτὴν τὴν ἡμέρα μαζὶ μὲ τὶς ἑπτὰ καὶ δὲν τὴν ἐφάνέρωσε, ἀλλὰ τὴν ἄφησε ν' ἀγνοεῖται ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸ νόμο, τῆς ἐπέτρεψε ὁμοῦς νὰ φανεῖ κάπως ἀμυδρὰ στοὺς προφῆτες τῆς νομικῆς περιόδου καὶ ν' ἀναγγελθεῖ τέλος τῆς ἐπέτρεψε νὰ φανερωθεῖ σὲ μᾶς τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ γλυκοχαράξει, καθὼς περιμένομε⁵ τὸν ἄδυτο ἥλιο τῆς δικαιοσύνης ν' ἀνατείλει σὲ λίγο⁶. Εἶπα ὅτι ἔλαβε ὁ Θεὸς μερίδες ἀπ' ὅλη τὴν γῆ ἕναν μικρὸ τόπο, ὅπου ἐφύτευσε τὸν παράδεισο, ἀπὸ ὄλο τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ μία πλευρά, δηλαδὴ ἕνα μέλος, ἀπὸ τὶς ἡμέρες ὁμοῦς δὲν ἔλαβε τίποτε. Πῶς αὐτό; Ἐπειδὴ οἱ μερίδες αὐτὲς ἐλήφθησαν γιὰ νὰ ἀνακαινισθοῦν μ' αὐτὲς τὰ συγγενῆ καὶ συμφυῆ καὶ ὅσα ὄφειλαν νὰ συναφθοῦν μὲ τὰ οὐράνια, ἐνῶ οἱ ἡμέρες, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀνακαινισθοῦν ἀλλὰ νὰ παυθοῦν τελείως ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἀφέθηκαν, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἔλαβε ἀπὸ αὐτὲς μερίδα ἀνακαινισμοῦ, ἀλλὰ ἔλαβε ἀπὸ τοὺς αἰῶνες. Πῶς; ἄκουσε.

- 4 Ἐπτὰ αἰῶνες ὄφειλαν νὰ συμπληρωθοῦν κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν. Οἱ ἕξι ἀπὸ αὐτοὺς παρήλθαν ἤδη, ὁ δὲ ἑβδο-

6. Ματ. 3,20.

τελειοῦται, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει τὴν μερίδα καὶ ἐπισυνάπτει τῷ αἰδίῳ καὶ μὴ ἔχοντι τέλος αἰῶνι. Τὸ δέ, πόσον προώρισε λαβεῖν, ἢ πότε τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων μέλλει γενέσθαι, οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ μόνη ἡ ἀγία Τριάς, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος θεότης. Τὸ γὰρ 5 παρὰ τοῦ Σωτῆρος ρηθὲν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι 'οὐδὲ ὁ Υἱὸς ταύτην οἶδε τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν', κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ φύσιν εἶπεν ἀγνοεῖν οὐ κατὰ τὴν τῆς θεότητος. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν μερίδα οὐκ ἔλαβεν, ἀπὸ δὲ τῶν αἰώνων λαμβάνει; Ἐπειδὴ οἱ μὲν αἰῶνες οὗτοι ἀπὸ ἡμερῶν καὶ ἐβδομά- 10 δων μετρούμενοι αἰῶνες καλοῦνται, ὁ δὲ μέλλον αἰὼν καὶ αἰῶδιος, οὐ μετρητὸς ὑπὸ ἡμερῶν, ἀλλ' ἀμέτρητος καὶ ἔστι καὶ ἔσται καὶ ἀτελεύτητος· ἡμερῶν οὖν μὴ μελλουσῶν εἶναι, ἀλλ' αἰῶνος, οὐκ ἐκ τῶν ἡμερῶν μερίδα, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰώνων, τῷ μέλλοντι αἰῶνι λαβὼν συνάπτει. Ἡ μέντοι μερὶς τῆς γῆς, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ παρά- 15 δεισος, τύπος τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, φημι δὴ, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἦν, ἐν ᾧ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔθετο ὁ Θεός, ἵνα ἀπὸ τοῦ τύπου καὶ τῆς σκιάς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν κατὰ προκοπὴν ἀναχθῆ. Τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου εἰκὼν ἦν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Θεός. Ἡ δὲ πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ἢ εἰς γυναῖ- 20 κα οἰκοδομηθεῖσα τύπος ὑπῆρχε τῆς Ἐκκλησίας, ἕτερον πάλιν ὄν καὶ τοῦτο οἰκονομίας μυστήριον, ἵνα, ὁπότεν ἐκπέση ἀπὸ τῆς εἰκόνης τῆς εἰς τύπον γεγονυίας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅς ἦν ὁ παράδεισος, καὶ τῆς τοῦ ξύλου ζωῆς, διὰ τῆς πλευρᾶς τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ συναφθῆ καὶ εἰς ἐκεῖνο πάλιν αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον 25 καὶ πρῶτον ἀναχθῆ κάλλος.

5 Ἐπειδὴ δὲ ἡ Εὔα πρώτη ἀπατηθεῖσα τὴν ἐντολὴν παρέβη καὶ τοῦ καρποῦ ἀπεγεύσατο, εἶτα δέδωκε τῷ Ἀδάμ κάκεινος ἔφαγε, μετανοῆσαι δὲ καὶ προσπεσεῖν τῷ Δεσπότη οὐδαμῶς ἠβουλήθη-

μος δέν τελειώνεται, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸν λαμβάνει τὴν μερίδα καὶ τὴν ἐπισυνάπτει στὸν αἶδιο καὶ ἀτελείωτο αἰῶνα. Τὸ πόσο ὁμως προόρισε νὰ λάβει, ἢ πότε πρόκειται νὰ γίνεῖ τὸ τέλος αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, κανεὶς δέν τὸ γνωρίζει, παρὰ μόνον ἡ ἅγια Τριάς, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετη θεότητα. Τὸ λόγιο τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει αὐτὴν τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα⁷, εἰπώθηκε μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι τὸ ἀγνοεῖ κατὰ τὴν φύση τῆς ἀνθρωπότητάς του καὶ ὄχι κατὰ τὴν φύση τῆς θεότητος. Γιὰ ποιὸν λοιπὸν λόγο δέν ἔλαβε μερίδα ἀπὸ τὶς ἡμέρες, ἀλλὰ λαμβάνει ἀπὸ τοὺς αἰῶνες; Ἐπειδὴ οἱ αἰῶνες αὐτοὶ ἀποτελούμενοι ἀπὸ ἡμέρες καὶ ἐβδομάδες καλοῦνται μετρητοὶ αἰῶνες, ὁ μελλοντικὸς ὁμως καὶ αἶδιος αἰῶνας δέν εἶναι μετρητὸς ἀπὸ ἡμέρες, ἀλλ' εἶναι καὶ θὰ μείνει ἀμέτρητος καὶ ἀτελείωτος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δέν πρόκειται νὰ ὑπάρξουν ἡμέρες, ἀλλὰ αἰῶνες, δέν λαμβάνει μερίδα ἀπὸ τὶς ἡμέρες ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, καὶ αὐτὴν τὴν συνάπτει στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ἡ μερίδα λοιπὸν τῆς γῆς, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ παράδεισος, ἦταν τύπος τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ⁸, δηλαδὴ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅπου ὁ Θεὸς ἔθεσε τὸν ἄνθρωπο, ὥστε ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὴν σκιά ν' ἀναχθεῖ κατὰ προκοπὴν στὴν ἀλήθεια. Τὸ δένδρο πάλι τῆς ζωῆς ποὺ εὐρισκόταν στὸ μέσον τοῦ παραδείσου ἦταν εἰκόνα τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Θεός. Ἐνῶ ἡ πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ποὺ οἰκοδομήθηκε σὲ γυναῖκα ὑπῆρξε τύπος τῆς Ἐκκλησίας, ὄντας καὶ αὐτὸ ἄλλο πάλι μυστήριον οἰκονομίας, ὥστε, ὅταν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν εἰκόνα ποὺ ἐγίνετο ὡς τύπος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ποὺ ἦταν ὁ παράδεισος, καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, νὰ συναφθεῖ διὰ τῆς πλευρᾶς μὲ τὸ Χριστὸ καὶ Θεὸ καὶ ν' ἀναχθεῖ πάλι σ' ἐκεῖνο τὸ ἴδιο ἀρχαῖο καὶ πρῶτο κάλλος.

5 Ἐπειδὴ ὁμως πρώτη ἡ Εὐα, ἀφοῦ ἀπατήθηκε, παρέβηκε τὴν ἐντολὴν καὶ ἐγεύθηκε τὸν καρπὸν, ἔπειτα ἔδωσε στὸν Ἀδάμ καὶ ἐκεῖνος ἔφαγε, καὶ δέν ἐθέλησαν νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ

7. Ματθ. 24,36.

8. Γαλ. 4,26.

σαν, ἐξορίζονται ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον οἰκεῖν κατεκρίθησαν. Ὅρα δὲ καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ προνοίας τὴν ἄφατον ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαξ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας εἰς φθορὰν κατηνέχθη, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ φαγὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς 5 ἀθάνατος γένηται (καὶ ἔσται φθαρτὸς μὲν, ἀθάνατος δέ, καὶ οὕτως ἀθάνατον γένηται τὸ κακόν), ἔθετο τὴν φλογίνην ρομφαίαν ὁ Θεὸς φυλάσσειν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

δ'. Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τίνων εἰκόνες ἦσαν τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ· καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ κατ' ἐκλογὴν λήμματος καὶ τί ἐστι τὸ λῆμμα τοῦτο· καὶ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς περιτομῆς.

1 Τοιγαροῦν καὶ γνόντες ἀλλήλους ἐτέκνωσαν καὶ ἐποίησαν
 υἱοὺς καὶ θυγατέρας καὶ «ἐκάλεσεν Ἀδὰμ Εἰδαν τὴν γυναῖκα αὐ-
 10 τοῦ ζωῆν, ὅτι αὕτη ἦν μήτηρ πάντων τῶν ζῶντων». Ἀλλὰ γὰρ
 πληθυνθέντων τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς βάθος ἐμπεσόντων κακῶν
 καὶ εἰς πλῆθος ἀμαρτημάτων πολὺ, μέλλων ὑδατι κατακλύσαι
 τὸν κόσμον ὁ Θεὸς καὶ ἀπαλεῖψαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς, τὴν
 μερίδα καὶ αὐθις οὐκ ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς
 15 αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ διεσώσατο. Ἡ δὲ
 κιβωτὸς πάλιν τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ Νῶε τοῦ Χριστοῦ τύπος ἦν,
 οἱ δὲ σὺν τῷ Νῶε ἄνθρωποι τοῦ ἐξ Ἰουδαίων λήμματος ἀπαρχή,
 αὐτῶν τῶν εἰς Χριστὸν μελλόντων πιστεύειν, τὰ δὴ θηρία καὶ

9. Γεν. 3,24.

1. Γεν. 6-7.

προσπέσουν στὸν Δεσπότη, ἐξορίζονται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ κατακρίθησαν νὰ κατοικοῦν σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Ἀλλὰ πρόσεχε τὴν ἀνέκφραστη ἀγαθότητα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γι' αὐτόν. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁδηγήθηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴν φθορά, ὥστε νὰ μὴ γίνεи ἀθάνατος ἐπειδὴ ἔφαγε πρόωρα ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς (καὶ εἶναι φθαρτὸς βέβαια, ἀθάνατος ὁμῶς, κι ἔτσι τὸ κακὸ γίνεται ἀθάνατο), ὁ Θεὸς ἔθεσε τὴν πύρινη ρομφαία νὰ φυλάγει τὴν εἴσοδο τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς⁹.

**δ'. Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ¹ καὶ τίνων εἰκόνες ἦταν ἐκεῖνα
ποὺ εὐρίσκονταν μέσα στὴν κιβωτό· περὶ τοῦ Ἀβραὰμ
καὶ τοῦ κατ' ἐκλογὴν προσλήμματος² καὶ ποιό
εἶναι τὸ πρόσλημμα αὐτό· περὶ τοῦ Ἰσραὴλ
καὶ τῆς περιτομῆς.**

1 Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ἐνώθησαν μεταξὺ τους³, ἐτεκνοποίησαν καὶ ἔκαναν υἱοὺς καὶ θυγατέρες, καὶ «ὀνόμασε ὁ Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα του Εὐὰ, δηλαδὴ ζωὴ, διότι αὐτὴ ἦταν μητέρα ὄλων τῶν ζωντανῶν»⁴. Ἀλλ' ὅταν ἐπληθύνθησαν οἱ ἄνθρωποι⁵ καὶ περιέπεσαν σὲ βάθος κακῶν καὶ μεγάλο πλῆθος ἁμαρτημάτων, κι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ κατακλύσει τὸν κόσμο μὲ ὕδωρ καὶ ν' ἀφανίσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν γῆ, καὶ πάλι δὲν ἐγκατέλειψε τὴν μερίδα, ἀλλὰ τὴν διέσωσε μέσα στὴν κιβωτό, τὸν Νῶε, τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες του. Ἡ κιβωτὸς πάλι ἦταν τύπος τῆς Θεοτόκου κι ὁ Νῶε τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἦσαν μαζί μὲ τὸν Νῶε ἦσαν ἀπαρχὴ τοῦ προσλήμματος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν στὸν Χρι-

2. Βλ. Ἠθικός 2 2,69.

3. Γεν. 4,1.

4. Γεν. 3,20.

5. Γεν. 6,1 ἐ.

πάντα τὰ κτήνη καὶ τὰ πετεινὰ καὶ ἔρπετὰ τύπος ὑπῆρχον τῶν ἔθνῶν. Ἐνθεν τοι καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἶχε τὸν Νῶε, ἡ θεοτόκος δὲ Μαριὰμ τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν μόνον σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ ἡ κιβωτὸς διε-
5 σῶσατο, οὗτος δὲ καὶ τὴν κιβωτὸν καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς τοῦ νόμου δουλείας καὶ τοῦ θανάτου ἐρρύσατο.

2 Ἀλλὰ γὰρ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἰς ἀγνωσίαν καὶ αὔθις Θεοῦ κατενεχθέντες οἱ ἄνθρωποι καὶ ὡσαύτως πάλιν τραχηλιά-
10 σαντες διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς χειῖλος ἕν, ἦτοι γλώσσαν καὶ φωνὴν μίαν, πύργον οἰκοδομεῖν ἤρξαντο καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθεῖν ἐπεχείρουν, ἰσοθεῖαν καὶ αὔθις ἐν ἑαυτοῖς φαντασθέντες. Τοίνυν καὶ συγγέειν μέλλων ὁ Θεὸς τὰς γλώσσας αὐτῶν κάκ τούτου διαμε-
15 τῆς τοῦ Ἀδὰμ πλευρᾶς γεγονότας καὶ εἰς ἕν σῶμα τῆ μιᾶ διαλέκτῳ ὄντας, πάλιν ἐκ τούτων ἔλαβε τὴν μερίδα αὐτοῦ, ἦτοι τὴν πλευράν, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα εἰς πολλὰς ποιήσας μελῶν μερίδας διέσπειρε· καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἔθνη, ἀγνοίαν Θεοῦ παντελῶς ἔχοντας. Τὴν γοῦν μερίδα ταύτην αὐτοῦ ὠνόμασεν Ἰσραήλ, τουτέ-
20 στιν ὀρώντα Θεόν· αὕτη δὲ ἦν ὁ Ἀβραὰμ ἐν ᾧ κατὰ διαδοχὴν ὑπῆρχεν ἄνωθεν τὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς θεογνωσίας σπέρμα διασωθέν, ᾧ καὶ ὠφθη λέγων· «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»· ᾧ καὶ δέδωκε τὴν περιτομήν, οἶονεὶ σύσσημον
25 καὶ σφραγίδα γνωρίσας αὐτῷ ταύτην· καὶ ὤμοσεν αὐτῷ πληθῦναι τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον

6. Βλ. Α' Πέτρ. 3,20.

7. Γεν. 11,1 ἐ.

στό, ἐνῶ τὰ θηρία κι ὄλα τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔρπετὰ ὑπῆρξαν τύπος τῶν ἐθνῶν. Γι' αὐτὸ βέβαια ἢ κιβωτὸς μετὰ τὸν κατακλυσμὸ εἶχε τὸν Νῶε, ἐνῶ ἢ Θεοτόκος Μαριὰμ τὸν ἐσαρκωμένο Θεὸ καὶ ἄνθρωπο· ἀλλ' ὁμως ἢ κιβωτὸς διέσωσε μόνον ἐκεῖνον καὶ ὄσους εὐρίσκονταν μαζί του⁶, αὐτὸς ὁμως ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν δουλεία στὸν νόμο καὶ τὸν θάνατο καὶ τὴν κιβωτὸ καὶ ὄλον τὸν κόσμο.

2 Ἄλλ' ὁμως μετὰ τὸν κατακλυσμὸ⁷ οἱ ἄνθρωποι ὀδηγήθηκαν καὶ πάλι σὲ ἀγνωσία Θεοῦ κι ἔτσι πάλι αὐθαδιάζοντας ἐπειδὴ εἶχαν ἓνα χεῖλος, δηλαδὴ μία γλῶσσα καὶ μία φωνή, ἄρχισαν νὰ οἰκοδομοῦν πύργο κι ἐπιχειροῦσαν ν' ἀνέλθουν στοὺς οὐρανοὺς, φανταζόμενοι πάλι γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους ἰσοθεῖα. Καθὼς λοιπὸν ἐπρόκειτο ὁ Θεὸς νὰ συγχύσει τὶς γλῶσσες τους καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ τοὺς διαμερίσει καὶ νὰ τοὺς διασπείρει σ' ὄλη τὴν γῆ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ εἶχαν γίνεῖ πολλὰ μέλη κι εὐρίσκονταν σ' ἓνα σῶμα μὲ τὴν μία διάλεκτο, πάλι ἔλαβε ἀπὸ αὐτοὺς τὴν μερίδα του, δηλαδὴ τὴν πλευρά, κι ἀφοῦ διαμέλισε τὸ ὑπόλοιπο σῶμα σὲ πολλὲς μερίδες τὸ διέσπειρε· καὶ τοὺς ὀνόμασε ἔθνος, ἐπειδὴ εἶχαν παντελεῖ ἀγνοία Θεοῦ⁸. Τὴν δική του ὁμως μερίδα τὴν ὀνόμασε Ἰσραήλ, βλέποντα δηλαδὴ τὸν Θεό⁹· καὶ αὐτὴ ἦταν ὁ Ἀβραὰμ στὸν ὁποῖο κατὰ διαδοχὴ ὑπῆρχε ἐκ τῶν ἄνω τὸ σπέρμα τῆς πίστεως καὶ τῆς θεογνωσίας πού διατυπώθηκε. Σ' αὐτὸν παρουσιάσθηκε ὁ Θεὸς λέγοντας, «βγῆς ἀπὸ τὴν γῆ σου καὶ τὴν συγγένειά σου καὶ ἔλα σὲ γῆ πού θὰ σοῦ δείξω, καὶ θὰ σὲ κάνω μεγάλο ἔθνος»¹⁰· σ' αὐτὸν ἔδωσε τὴν περιτομὴ, τὴν ὁποία τοῦ ἐγνώρισε ὡς σημάδι καὶ σφραγίδα¹¹. Καὶ τοῦ ὀρκίσθηκε ὅτι θὰ πληθύνει τὸ σπέρμα του, ὅπως τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅπως τὴν ἄμμο πού εὐρί-

8. Ψαλμ. 78,6. Α' Θεσσ.4,5.

9. Ηθικός 2 2,57.

10. Γεν. 12,1 ἐ.

11. Γεν. 17,10.

τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης. Μετὰ ταῦτα δὲ ὤφθη πάλιν αὐτῷ ὁ Θεός καὶ φησι, «γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδία», τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον τοῦ Ἰωσήφ καὶ Ἰακώβ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προ-
 5 μηνύων αὐτῷ· ἐξ ὧν καὶ ἐπληθύνθη ἐκεῖ ἡ μερὶς αὐτῆ καὶ ἐγένετο εἰς ἔθνος μέγα, οὗς καὶ διὰ Μωσέως ἐκεῖθεν ἐξήγαγε, τὸν ἀμνὸν πρότερον αὐτοῖς τὸν τοῦ ἀληθινοῦ ἀντίτυπον ἐστιάσας. Εἶτα καὶ διασχίσας τὴν θάλασσαν καὶ διαβιβάσας αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἀναγαγὼν καὶ διαθρέψας αὐτοὺς ἐκεῖ τεσσαράκοντα
 10 ἔτη, ἐγενήθη «μερὶς Κυρίου, λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ».

3 Εἶχον οὖν οὗτοι τὴν περιτομὴν ὡς σφραγίδα καὶ πάντες περιετέμνοντο καὶ ἦν ἐκ τούτου ἡ μερὶς Κυρίου, ὡς εἴρηται, γνώριμος καθαπερὶ προβάτων ἀγέλη βασιλικῶν, ἕκαστον αὐτῶν σφραγίδα
 15 τὴν περιτομὴν ἐν τῷ κρυπτῷ μορίῳ ἐπιφερόμενον· καὶ τοῦτο πρὸς τὸ μὴ συμμίγνυσθαι τοῖς λοιποῖς προβάτοις, ἡγουν τοῖς ἔθνεσι, τοῖς εἰς θηρίων καὶ ἀλόγων τάξιν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγνωσίας κατενεχθεῖσι, σοφῶς ὠκονομήθη ἀπὸ Θεοῦ. Διὰ τί δὲ οὐκ ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τὴν σφραγίδα ὑπέθετο γίνεσθαι; Ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἡ σπορὰ προέρχεται καὶ ἡ κατὰ
 20 σάρκα γένεσις τοῦ ὄλου ἀνθρώπου γίνεται. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὡς ὄλον ἄνθρωπον τὴν σάρκα ἀποδύμενον διὰ τούτου ἡμῖν ὑποζωγραφεῖ, ὡς ἂν ἐκ ταύτης κάκεῖνοι ὡς τῆς σαρκὸς τέκνα γνώριμοι ὧσι καὶ τύπος γένηται τῆς πνευματικῆς περιτομῆς τῶν δίχα ρεύσεως καὶ συνουσίας καὶ φθορᾶς ἀναγενναῖσθαι μελλόντων ὕστε-
 25 ρον τέκνων πνευματικῶν, ἴν' ὅταν ἐκείνη φανῇ, αὐτὴ τῆνικαῦτα παυθῇ καὶ ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἕκαστον τῶν προβάτων

12. Γεν. 15,5. 17,5.

13. Γεν. 15,13.

14. Ἐξ. 1,7.

σκεται στο χεῖλος τῆς θάλασσας¹². Μετά ἀπό αὐτὰ ὁ Θεὸς παρουσιάσθηκε καὶ πάλι σ' αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει, «μάθε καλά ὅτι τὸ σπέρμα σου θὰ γίνει πάροικο σὲ ξένη γῆ»¹³, προμηνύοντάς του τὴν κάθοδο τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ πατέρα του Ἰακώβ καὶ τῶν ἀδελφῶν του στὴν Αἴγυπτο. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐπληθύνθηκε ἐκεῖ αὐτὴ ἡ μερίδα¹⁴ καὶ ἔγινε μεγάλο ἔθνος, κι αὐτοὺς τοὺς ἐξήγαγε διὰ τοῦ Μωυσέως ἀπὸ ἐκεῖ, προσφέροντάς τους προηγουμένως δεῖπνο τὸν ἄμνόν¹⁵ τὸν ἀντίτυπο τοῦ ἀληθινοῦ. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔσχισε τὴν θάλασσα, τοὺς διαβίβασε¹⁶, τοὺς ὁδήγησε στὴν ἔρημο καὶ τοὺς ἔθρεψε ἐκεῖ σαράντα ἔτη¹⁷, ἐγεννήθηκε «ἡ μερίδα τοῦ Κυρίου, ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ, ἡ διανομὴ τῆς κληρονομίας του ὁ Ἰσραήλ»¹⁸.

- 3 Εἶχαν λοιπὸν αὐτοὶ ὡς σφραγίδα τὴν περιτομὴ καὶ ὄλοι περιτέμνονταν καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἡ μερίδα τοῦ Κυρίου ἦταν γνώριμη, ὅπως εἰπώθηκε, καθὼς συμβαίνει καὶ μὲ ἀγέλη βασιλικῶν προβάτων, ὅπου τὸ καθένα τους φέρει στὸ κρυφὸ μὀριο τὴν περιτομὴ ὡς σφραγίδα. Κι αὐτὸ οἰκονομήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ σοφία, ὥστε νὰ μὴ ἀναμιγνύονται μὲ τὰ ὑπόλοιπα πρόβατα, δηλαδὴ τὰ ἔθνη, αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ ὁδηγήθηκαν στὴν τάξη τῶν ἀλόγων. Γιατί ὁμοίως ὄρισε γιὰ τὴν σφραγίδα νὰ μὴ γίνεται σὲ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος, ἀλλὰ σ' αὐτό; Ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸ προέρχεται ἡ σπορὰ καὶ γίνεται ἡ κατὰ σάρκα γένεση τοῦ ὄλου ἀνθρώπου. Ἄλλωστε ὁ Θεὸς μᾶς ὑποδηλώνει μὲ αὐτὸ ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπο ν' ἀποδύεται τὴν σάρκα, ὥστε κι ἐκεῖνοι νὰ εἶναι γνωστοὶ ἀπ' αὐτὴν ὡς τέκνα σαρκὸς καὶ νὰ γίνει τοῦτο τύπος τῆς πνευματικῆς περιτομῆς τῶν πνευματικῶν τέκνων ποὺ πρόκειται ν' ἀναγεννηθοῦν ὕστερα χωρὶς ρεῦση, συνουσία καὶ φθορά· κι ἔτσι ὅταν φανεῖ ἐκεῖνη, αὐτὴ νὰ παυθεῖ ἀμέσως καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πρόβατα νὰ σφραγισθεῖ στὴν

15. Ἐξ. 12,1 ἐ.

16. Ἐξ. 14,5 ἐ.

17. Νεεμ. 9,21.

18. Δευτ. 32,9.

ἀντ' αὐτῆς τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ σφραγισθῆ, ἐν τῇ ἀχειροποι-
 ήτῳ περιτομῇ δηλονότι κατὰ τὸν Παῦλον καὶ τῇ ἀπεκδύσει τῆς
 σαρκός, αὐτοῦ φημι τοῦ γηϊνοῦ φρονήματος, περιτεμνομένων
 ἡμῶν μυστικῶς μὲν, ἐν αἰσθήσει δὲ ψυχῆς καὶ γνώσει γινομένων
 5 αὐτῆς.

**ε'. Ὅτι τῷ παραχθέντι πρώτῳ κατ' ἀρχὰς κόσμῳ
 ἕτεροι δύο συνεπεγένοντο, ὧν ὁ ἔσχατος τύπος
 ἐστὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων γενέσθαι,
 μέσος τις ὧν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἐς
 ὕστερον· καὶ τίνος ἦν εἰκὼν ἢ
 τῆς ἐπαγγελίας γῆ καὶ
 τὰ ἐξῆς.**

1 Ὁ μὲν οὖν λαὸς οὗτος ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ, ἡγουν ἢ
 μερίς ἢ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, οἷα δὴ νέος ἄλλος τις καὶ τρίτος
 κόσμος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατέστη, εἰκόνα τοῦ πρώτου φέρων ἐκείνου
 κόσμου καὶ παραδείσου καὶ αὐτοῦ τοῦ δευτέρου, τοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ
 10 δηλονότι, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τύπον τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων
 γενέσθαι, μέσος τις ὧν καὶ τὰ μὲν ἀρχαῖα τοῖς εἰς ὕστερον ὑπογρά-
 φων, τοῖς δέ γε ὕστερον τὰ ἀρχαῖα σημαίνων συνάπτεσθαι. Εἶχε
 γὰρ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀντὶ τοῦ παραδείσου ἐκείνου παράδει-
 σον ἄλλον δεύτερον, τὴν κιβωτὸν ἀντὶ τῆς Θεοτόκου, προμηνύων
 15 ἡμῖν δι' αὐτῶν καὶ ἐξεικονίζων τὴν ἐν ἀνακαινώσει Πνεύματος
 ἀγίου μέλλουσαν ἔσεσθαι τοῖς ἀγίοις ἐν ἐκείνῳ ἐπάνοδον καὶ
 κληρονομίαν. Εἶχε τὸν νόμον, ὡς τὴν ἐντολὴν οἱ προπάτορες· ἐδή-

19. Κολ. 2,13.

20. Κολ. 2,11.

21. Ρωμ. 8,6-7.

ἀκροβυστία τῆς σαρκός¹⁹ ἀντ' αὐτῆς μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, νὰ περιτμηθοῦμε δηλαδὴ μὲ τὴν ἀχειροποίητη περιτομή, κατὰ τὸν Παῦλο, καὶ τὴν ἀπέκδυση τῆς σαρκός²⁰, τοῦ γηϊνοῦ φρονήματος²¹, μυστικῶς βέβαια, ἀλλ' ἔχοντας συναίσθηση καὶ ἐπίγνωση αὐτῆς μέσα στὴν ψυχὴ μας.

ε'. Ὅτι στὸν κόσμον ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθηκε πρῶτος στὴν ἀρχὴ ἔγιναν ἔπειτα ἄλλοι δύο¹, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ τελευταῖος εἶναι τύπος ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν ἀργότερα, ὡς ἐνδιάμεσος τῶν προγενεστέρων καὶ μεταγενεστέρων· καὶ τίνος εἰκόνα ἦταν ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τὰ ἐπόμενα.

1 Ὁ λαὸς λοιπὸν αὐτὸς ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, δηλαδὴ ἡ μερίδα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, κατέστη σὰν κάποιος ἄλλος νέος καὶ τρίτος κόσμος ἀπὸ τὸν Θεό, φέροντας τὴν εἰκόνα τοῦ πρώτου ἐκείνου κόσμου, τοῦ παραδείσου, κι αὐτοῦ τοῦ δευτέρου, ποὺ εὐρισκόταν στὴν κιβωτό· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν τύπο ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἔπειτα, καὶ ἐπειδὴ ἦταν μέσος διέγραφε τὰ ἀρχαῖα στὰ μεταγενέστερα καὶ ἐδήλωνε ὅτι τὰ ἀρχαῖα συνάπτονται μὲ τὰ μεταγενέστερα. Εἶχε λοιπὸν ἀντὶ ἐκείνου τοῦ παραδείσου ἄλλον δεῦτερο παράδεισο, τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἄλλον δεῦτερο παράδεισο, τὴν κιβωτὸ ἀντὶ τῆς Θεοτόκου, προμηνύοντας σ' ἐμᾶς δι' αὐτῶν καὶ ἀπεικονίζοντας τὴν ἐπάνοδο σ' ἐκεῖνον καὶ τὴν κληρονομία ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ ἁγίου Πνεύματος στοὺς ἁγίους. Εἶχε τὸν νόμο, ὅπως εἶχαν οἱ προπάτορες τὴν

1. Ἡ λέξη «κόσμος» χρησιμοποιεῖται ἐδῶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς περιόδου, τῆς φάσεως. Ἔτσι οἱ κόσμοι διακρίνονται σὲ τρεῖς· α) ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ (τοῦ Παραδείσου), β) ἀπὸ τοῦ Νῶε (τῆς κιβωτοῦ), γ) ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ.

λου δὲ διὰ τῆς τοῦ νόμου δουλείας τὴν ὑπὲρ νόμον δοθήσεσθαι μέλλουσαν ἐλευθερίαν ἐν νόμῳ πνευματικῷ. Εἶχε τὴν στάμνον τοῦ μάννα ἀντὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, οὐ φαγεῖν οὐκ ἐάθησαν ἐκεῖνοι, εἰκόνα φέρουσαν καὶ δηλοῦσαν τὴν 5 στάμνον τὴν τὸν Χριστὸν φέρειν ἐντὸς μέλλουσαν. Εἶχε τὸ μάννα ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν αἰώνιον τῷ κόσμῳ διδούς· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ μάννα ἐξ οὐρανῶν ἦν· «ἄρτον γάρ», φησὶν, «ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος». Καὶ συνελόντα εἶπεῖν, παράδεισον αὐτὸν νέον πεποικηκώς, πολλὰ 10 τοῦ παραδείσου ἐκείνου τιμιώτερά τε καὶ ὑψηλότερα ἐν αὐτῷ ἔθετο, ὅσῳ καὶ μειζόνων ἐπαγγελιῶν καὶ πραγμάτων τύπος ἦν.

2 Ἔθετο καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν Μωϋσῆν, καθάπερ ἐκεῖ τὸν Ἀδάμ· καὶ ἐλάλει αὐτῷ ὁ Θεὸς ὡς τῷ Ἀδὰμ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐλάλει τῷ Θεῷ καθὼς ὁ Ἀδάμ· ἀλλ' οὐκ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ ὡς οὗτος 15 ἐπαγγελίας ἐλπίδα τοῦ σωματικῶς ἐκεῖσε παραγενέσθαι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεόν. Εἶχεν ἐκεῖνος τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, οὐκ ἐκείνην δὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν· οὗτος δὲ ἐκδηλοτέραν μὲν ὑπὲρ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν τοῖς προφήταις ἐκέκτητο, τὴν τελείαν καὶ ἀληθινὴν ζωὴν ἐν τῷ Χριστῷ 20 θήσεσθαι κατεπαγγελλομένοις. Εἶχεν ὁ παράδεισος ἐκεῖνος ἀπὸνον ζωὴν καὶ ἀμέριμνον, δένδρα τε καὶ καρποὺς ὠραίους εἰς βρωσιν· εἶχε καὶ οὗτος τὸ μάννα ἐξ οὐρανοῦ τροφήν αὐτοσχέδιον, ὡσπερ εἶρηται· ἐπινόν τε ἐκ πέτρας ἀκολουθούσης ὕδωρ ὑπὲρ μέλι γλυκάζον· οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ «τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ τὰ

2. Ἔξ. 16,33.

3. Ἰω. 6,31 ἔ.

έντολή· και έδήλωνε διά τής δουλείας του νόμου την ύπέρ νόμον έλευθερία που έπρόκειτο να δοθει με νόμο πνευματικό. Είχε την στάμνα του μάννα² άντι του δένδρου τής ζωής που ευρισκόταν στο μέσον του παραδείσου, κι από το όποιο δέν άφείθηκαν εκείνοι να φάγουν· αυτή έφερε την εικόνα και έδήλωνε την στάμνα που έπρόκειτο να φέρει τον Χριστό μέσα της. Είχε το μάννα άντι του Χριστού· διότι αυτός είναι ο άρτος ο όποιος κατέβηκε από τον ουρανό και έδωσε στον κόσμο αιώνια ζωή³· γι' αυτό έδόθηκε και το μάννα από τους ουρανούς· διότι, λέγει, «ο άνθρωπος έφαγε άρτο άγγέλων»⁴. Και για να ανακεφαλαιώσω, δημιουργώντας αυτόν τον νέο παράδεισο, έθεσε μέσα σ' αυτόν πολλά τιμιώτερα και ύψηλότερα πράγματα από εκείνον τον παράδεισο, καθ' όσον κι αυτός ήταν ο τύπος μεγαλυτέρων έπαγγελιών και πραγμάτων.

- 2 Έθεσε λοιπόν μέσα σ' αυτόν τον Μωϋσή, όπως εκεί τον 'Αδάμ· και του όμιλούσε ο Θεός όπως στον 'Αδάμ και ο Μωϋσής όμιλούσε στον Θεό⁵ όπως ο 'Αδάμ· αλλά δέν είχε ο 'Αδάμ όπως αυτός την έλπίδα τής έπαγγελίας, να έλθει δηλαδή εκεί σωματικώς μονογενής Υιός του Θεού και Θεός. Έκεινος είχε το δένδρο τής ζωής, όχι όμως κι εκείνη την ίδια την ζωή· ένω αυτός κατείχε εκδηλότερη επάνω από το δένδρο τής ζωής την χάρη του Πνεύματος που υπήρχε στους προφήτες, οι όποιοι άνήγγειλαν ότι θα δοθει ή τελεία και άληθινή ζωή διά του Χριστού. Ο παράδεισος εκείνος είχε ξεκούραση και άμέριμη ζωή, δένδρα και ώραίους καρπούς για τροφή· είχε και αυτός το μάννα από τον ουρανό ως αυτοσχέδια τροφή, όπως έλέχθηκε⁶, κι έπιναν νερό από πέτρα, ή όποία τους άκολουθούσε⁷, κι αυτό ήταν γλυκύτερο κι από το μέλι. Και όχι μόνον αυτό, αλλά και

4. Ψαλμ. 77,25.

5. Ξ. 19,19.

6. Ξ. 16,14 έ.

7. Α' Κορ. 10,4.

ὑποδήματα οὐκ ἐπαλαιούντο οὐδὲ ἐφθείροντο», ἀλλὰ συνηύξανον καὶ ταῦτα τοῖς αὐτῶν σώμασι καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. Εἶχον οἱ ἐν τῷ πρώτῳ παραδείσῳ ἀπειλὴν θανάτου καὶ κατάρας ἐν τῇ παραβάσει τῆς ἐντολῆς· εἶχον ὁ ἐν τούτῳ ἀφέ-
 5 σεως ἁμαρτιῶν ἐλπίδα καὶ εὐλογίαν ζωῆς αἰωνίου ἐν τῷ μὴ πληρῶσαι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ τινα ἐξ αὐτῶν, τοῦ Χριστοῦ ἐλθεῖν κατεπαγγελιομένου καὶ ποιῆσαι τὸ ἀδύνατον παρ' ἐκείνοις δυνα-
 τόν, οὐχὶ πρὸς κατάκρισιν τῶν μὴ φυλαζάντων, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν τῶν πιστευσάντων. Εἶχεν ὁ πρῶτος τὴν φλογίνην ρομ-
 10 φαίαν φυλάττουσαν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἀπείρ-
 γουσαν ἐξ αὐτοῦ τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ· εἶχεν οὗτος τὸν ἀρ-
 χιστράτηγον Μιχαήλ, τοὺς ἐν αὐτῷ μᾶλλον περισκέπτοντα καὶ φυλάσσοντα, τὰ δὲ διασπαρέντα ἔθνη τοῦ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῷ μὴ παραχωροῦντα. Προωκονόμησεν ἐκεῖ ὁ Θεός, ἵνα διὰ τῆς πλευ-
 15 ρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἢ τοῦ Ἀδὰμ ἀνάπλασις γένηται· καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τότε ἄνευ συνουσίας γέγονεν ἡ γυνή, ὡς ἂν ἐκ τῆς γυ-
 ναικὸς πάλιν ἢ πλευρὰ ληφθῆ τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἄνευ ρεύσεως καὶ συνουσίας γεννηθῆ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Ἀδὰμ ἀνακαινισθῆ· προεπηγγείλατο ἐν τούτῳ τῷ παραδείσῳ ὁ
 20 Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ εἰσαγαγεῖν ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ ἐξωσθέντα ἔθνη καὶ μίαν ποιμνὴν αὐτοῦ ἀπεργάσασθαι.

3 Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τούτοις ὄντες καὶ πρὸ τοῦ εἰσελ-
 θεῖν εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν παρέβησαν
 καὶ αὐτοὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ τὴν λέγουσαν, «ἄκουε, Ἰσραὴλ·
 25 Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστι καὶ οὐ προσκυνήσεις θεῷ ἄλ-
 λοτριῷ» καὶ «ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν

8. Δευτ. 8,4. 29,5.

9. Ψαλμ. 104,37.

«τὰ ἐνδύματά τους καὶ τὰ ὑποδήματα δὲν ἐπαλαιώνονταν οὔτε ἐφθείρονταν»⁸, ἀλλὰ συναύξαναν κι αὐτὰ μαζί με τὰ σώματά τους καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀσθενῆς στὶς φυλές τους⁹. Ὅσοι εὐρίσκονταν στὸν πρῶτο παράδεισο εἶχαν τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κατάρας κατὰ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς· ὅσοι ὅμως εὐρίσκονταν σ' αὐτὸν τὸν παράδεισο εἶχαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὴν εὐλογία τῆς αἰώνιας ζωῆς, ὅταν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ ἐκπλήρωνε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν ἐπαγγελία ὅτι θὰ ἔλθει ὁ Χριστὸς καὶ θὰ κάνει σ' ἐκείνους τὸ ἀδύνατο δυνατό, ὄχι πρὸς κατάκριση ἐκείνων ποὺ δὲν τὸν διαφύλατταν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρία αὐτῶν ποὺ ἐπίστευσαν. Ὁ πρῶτος εἶχε τὴν πύρινη ρομφαία νὰ φυλάγει τὴν εἴσοδο τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς καὶ ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του· αὐτὸς εἶχε τὸν ἀρχιστράτηγο Μιχαήλ, νὰ ἐποπτεύει καὶ νὰ φυλάγει μᾶλλον ὅσους εὐρίσκονταν μέσα, ἐνῶ τὰ διάσπαρτα ἔθνη νὰ μὴ ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθουν σ' αὐτὸν. Ὁ Θεὸς οἰκονόμησε ἐκεῖ ἀπὸ πρὶν, ὥστε διὰ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ νὰ γίνει ἡ ἀνάπλαση τοῦ Ἀδὰμ· καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἐγίνε τότε ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα χωρὶς συνουσία, ὅπως πάλι θὰ ληφθεῖ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἡ πλευρὰ τοῦ Ἀδὰμ καὶ θὰ γεννηθεῖ δίχως ρεῦση καὶ συνουσία ὁ ἄνδρας, ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, καὶ δι' αὐτοῦ θ' ἀνακαινισθεῖ ὁ Ἀδὰμ. Σ' αὐτὸν τὸν παράδεισο προανήγγειλε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραὰμ ὅτι θὰ εἰσαγάγει στὸ σπέρμα του¹⁰ ὅλα τὰ ἐξόριστα ἔθνη καὶ ὅτι θὰ τοὺς ἀπεργασθεῖ μία ποιίμνη¹¹.

3 Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ εὐρισκόμενοι σ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ προτοῦ εἰσέλθουν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ μετὰ τὴν εἴσοδο παρέβηκαν κι αὐτοὶ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει, «ἄκουε, Ἰσραὴλ· ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ἓνας Κύριος καὶ δὲν θὰ προσκυνήσεις ξένον Θεό»¹², καὶ ἐθυσίασαν τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγα-

10. Γεν. 17,4 ἐ.

11. Ἰω. 10,16.

12. Ἐξ. 20,2-5.

τοῖς δαιμονίοις καὶ ἤσθιον καὶ ἔπινον τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν αὐ-
 τῶν καὶ προσεκύνησαν οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν, ἀπέκτει-
 νάν τε τοὺς ἀγίους καὶ ἐλιθοβόλησαν τοὺς προφήτας, ἐστράφησαν
 εἰς τόξον στρεβλὸν καὶ παρώξυναν ἐπ' ἀλλοτρίοις καὶ ἐ βδελύ-
 5 γμασιν αὐτῶν τὸν Θεὸν τὸν θρέψαντα αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ
 ἐπελάθοντο αὐτοῦ», τί οὖν ὁ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη ἐκλεξάμενος
 αὐτοὺς Κύριος; Ὁργίσθη καὶ ἀπεστράφη αὐτούς; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ
 ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ κατακλύσαι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, ἐπει-
 δὴ ἐφθάσθησαν ὁμοιωθῆναι καὶ οὗτοι τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγρα-
 10 πται· «καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν»
 καὶ «οὐ συνῆκαν ἐν τιμῇ ὄντες». Τοιγαροῦν ἀναμνήσθητί μοι τῆς
 κιβωτοῦ, τῶν υἰῶν Νῶε καὶ τῶν θηρίων καὶ ἐρπετῶν τῶν ἐν αὐτῇ
 τότε εἰσεληλυθόντων, ὡς εἶπον, τὰ ἐν αὐτῇ διηγούμενος, τὸν μὲν
 Νῶε τύπον εἶναι τοῦ Χριστοῦ, τοὺς υἰοὺς δὲ αὐτοῦ τοῦ ἐν τῷ
 15 νόμῳ λαοῦ, τὰ δὲ θηρία καὶ τὰ ἐρπετὰ τῶν ἔθνῶν. Οἱ γοῦν ἐν τῷ
 νόμῳ ἄνθρωποι, οἱ μερὶς Κυρίου κληθέντες, ὁ κληρὸς αὐτοῦ, τοῖς
 θηρίοις εἶτ' οὖν τοῖς ἔθνεσιν ἐξωμοιώθησαν· καὶ θέλων αὐτοὺς ὁ
 Θεὸς ἀνακαλέσασθαι καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον πάλιν ἀποκαταστήσαι
 κατῆλθεν ἐπὶ γῆς καὶ ἐσαρκώθη, λαβὼν τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ
 20 ἐκ τῶν πανάγνων τῆς Θεοτόκου σαρκῶν, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος,
 ὁμοιωθεὶς ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἀμαρτίας. Τί τοῦτο; Ἴνα καὶ
 τοὺς ἐν νόμῳ φυλάξαντας τελειώσῃ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως,
 καὶ τοὺς εἰς εἰδωλολατρίαν ἐξ αὐτῶν ἐκπορνεύσαντας διὰ πίστε-
 25 ως τῷ λοιπῷ σώματι ἐπισυνᾶψῃ, καὶ οὕτως δικαιοθῶσιν ὡσαύ-

13. Ψαλμ. 105,37.

14. Δευτ. 32,38.

15. Ἰω. 2,8.

16. Ματθ. 23,37.

17. Ψαλμ. 77,57.

τέρες τους στα δαιμόνια¹³, έτρωγαν κι έπιναν τόν οίνο τών σπονδών τους¹⁴, προσκύνησαν όσα κατασκεύασαν τὰ δάκτυλά τους¹⁵, έσκότωσαν τούς άγίους κι έλιθοβόλησαν τούς προφήτες¹⁶, διαστράφηκαν σαν στρεβλό τόξο¹⁷, παρόργισαν τόν Θεό που τούς έθρεψε στην έρημο, με τούς ξένους θεούς και τὰ βδελύγματά τους¹⁸, και τόν έλησμόνησαν¹⁹. Τί έκανε ό Κύριος, ό όποιος τούς εξέλεξε από όλα τὰ έθνη; Όργίσθηκε και τούς αποστράφηκε; Καθόλου, άλλ' απέστειλε τόν Υίο του²⁰ να καταλύσει τίς άμαρτίες τους, επειδή εφθασαν να όμοιωθούν κι αυτοί με τὰ έθνη, όπως έχει γραφεί, «και αναμίχθηκαν με τὰ έθνη και έμαθαν τὰ έργα τους»²¹ και «δέν έκατάλαβαν ποιά είναι ή άξία τους»²². Θυμήσου λοιπόν, παρακαλώ, την κιβωτό, τούς υίους του Νώε, τὰ θηρία και τὰ έρπετά που εισήλθαν τότε μέσα σ' αυτήν, όπως είπα²³, όταν διηγήθηκα τὰ σχετικά μ' αυτήν, ότι δηλαδή ό Νώε είναι τύπος του Χριστού, οι υιοί του τύπος του έν νόμω λαού, ένώ τὰ θηρία και τὰ έρπετά τύπος τών έθνών. Οί άνθρωποι λοιπόν του νόμου, οι όποιοι όνομάστηκαν μερίδα Κυρίου, ό κληρος του, έξομοιώθηκαν έπειτα με τὰ θηρία, τὰ έθνη· κι επειδή ό Θεός ήθελε να τούς ανακαλέσει και να τούς αποκαταστήσει πάλι στο άρχαίο κάλλος, κατήλθε επάνω στην γη και έσαρκώθηκε, λαμβάνοντας από τίς πάναγνες σάρκες της Θεοτόκου την πλευρά του 'Αδάμ, και έγινε άνθρωπος, όμοιος κατά πάντα με μās πλην της άμαρτίας²⁴. Γιατί τó έκανε αυτό; Για να τελειώσει δια της πίστεως σ' αυτόν και όσους έζησαν στον νόμο και να έπισυνάξει δια της πίστεως στο ύπόλοιπο σωμα όσους από αυτούς εκπόρνευσαν στην ειδωλολατρία, κι έτσι να δικαιωθούν όμοίως δια της πίστεως και τὰ έθνη, κατά

18. Δευτ. 32,21. Ίερ. 32,29.

19. Δευτ. 32,18.

20. Α' Ίω. 4,10.

21. Ψαλμ. 105,35.

22. Ψαλμ. 48,21.

23. Βλ. προηγούμενο κεφάλαιο

24. Έβρ. 4,15.

τοῦ Παύλου· «εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος», φησί, «τοῦ κόσμου γέγονε, πόσω μᾶλλον ἢ σωτηρία αὐτῶν γενήσεσθαι ἔμελλεν;».

- 4 Ἄλλ' ἡ θεωρία τοῦ εἰρημένου ὅσον ἀπὸ τοῦ γράμματος νοεῖν
5 μοι καὶ ἕτερόν τι σαφῶς ὑποτίθεται. Ἀλλὰ προσέχετε, ἵνα γνῶτε
καλῶς τί ἐστὶν ὃ λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «εἰ τὸ αὐτῶν παρά-
πτωμα πλοῦτος κόσμος γέγονε, πόσω μᾶλλον ἢ σωτηρία αὐτῶν
γενήσεσθαι ἔμελλεν;».

*s'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου· «εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν
παράπτωμα πλοῦτος κόσμος γέγονε» καὶ τὰ
ἐξῆς· καὶ προσωποῖα τῶν ἑκατέρων λαῶν,
τῶν ἐθνῶν φημι καὶ τοῦ Ἰσραήλ.*

- 1 Ἀπὸ τῆς διασπορᾶς τῶν ἐθνῶν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, μερὶς Κυ-
10 ρίου γέγονεν ὁ Ἰσραήλ. Ὁ γοῦν Ἰσραήλ οὗτος, εἰς ἔθνος μέγα καὶ
λαὸν πολὺν γεγονώς, ἐξώκειλεν εἰς εἰδωλολατρίαν, καθὼς
ἐποίουν τὰ ἔθνη· καὶ ὀλίγοι λίαν ὡς ζύμη τις καὶ μερὶς τῷ Θεῷ
ἐφυλάχθησαν. Ἐλθόντος οὖν τοῦ Χριστοῦ, εἰ ἐπίστευσαν αὐτῷ καὶ
προσεκύνησαν ὡς Θεῷ, ἔμελλον ἅπαντες, δίκαιοί τε καὶ ἄδικοι,
15 θεοσεβεῖς καὶ εἰδωλολάτραι, εἰς ἓν γενέσθαι καὶ ἅμα σωθή-
σεσθαι. Καὶ εἰ τοῦτο γέγονεν, ἔλεγον ἂν τὰ ἔθνη πρὸς αὐτόν· Ἐε
τοῦ παντὸς καὶ Δέσποτα, Κύριε τῶν αἰώνων, ἰδοὺ χωρὶς ἔργων
δικαιοσύνης τινῶν πάντα αὐτοὺς ἔσωσας. Τί οὖν; Ἡμεῖς δὲ οὐκ
ἔσμεν ἔργα χειρῶν σου καὶ πλάσμα; Ἄντέλεγον δὲ τούτοις οἱ
20 Ἰουδαῖοι ἃ δὴ καὶ ἔλεγον· Οὐχί, ἀλλ' ἡμεῖς ἔσμεν μόνοι μερὶς αὐ-

τὸ σχετικὸ λόγιον τοῦ Παύλου· διότι λέγει, «ἐὰν τὸ παράπτωμά τους ἔγινε ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου, πόσο μᾶλλον ἐπρόκειτο νὰ γίνει ἡ σωτηρία τους;»²⁵.

- 4 Ἀλλὰ ἡ θεωρία τοῦ λόγου, τουλάχιστον κατὰ τὸ γράμμα, ἐπιτρέπει σαφῶς νὰ ἐννοήσω καὶ κάτι ἄλλο. Ὅμως προσέχετε, ὥστε νὰ γνωρίσετε καλῶς τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «ἐὰν τὸ παράπτωμά τους ἔγινε ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου, πόσο μᾶλλον ἐπρόκειτο νὰ γίνει ἡ σωτηρία τους;».

στ'. Στὸ ρητὸ τοῦ Ἀποστόλου· «διότι, ἐὰν τὸ παράπτωμα αὐτῶν ἔγινε πλοῦτος τοῦ κόσμου»¹ καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ἡ προσωποποιῖα² τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δύο λαούς, δηλαδὴ τῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ Ἰσραήλ.

- 1 Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς διασπορᾶς τῶν ἐθνῶν, ὅπως εἶπα, ὁ Ἰσραήλ ἔγινε μερίδα τοῦ Κυρίου. Ὁ Ἰσραήλ λοιπὸν αὐτός, ἀφοῦ ἀναπτύχθηκε σὲ μεγάλο ἔθνος καὶ πολὺν λαό, ἐκτράπηκε στὴν εἰδωλολατρία, ὅπως ἔκαναν τὰ ἔθνη· καὶ πολὺ λίγοι ἐφυλάχθηκαν σὰν ζύμη καὶ μερίδα γιὰ τὸν Θεό. Ὅταν λοιπὸν ἦλθε ὁ Χριστός, ἐὰν ἐπίστευαν σ' αὐτὸν καὶ τὸν προσκυνοῦσαν ὡς Θεό, ἐπρόκειτο ὅλοι, δίκαιοι καὶ ἄδικοι, θεοσεβεῖς καὶ εἰδωλολάτρες, νὰ γίνουν ἓνα καὶ νὰ σωθοῦν μαζί. Κι ἐὰν γινόταν αὐτό, θὰ ἔλεγεν πρὸς αὐτὸν τὰ ἔθνη· Ἐξέ τοῦ παντός καὶ Δέσποτα, Κύριε τῶν αἰώνων, νά, τοὺς ἔσωσες ὅλους αὐτοὺς χωρὶς ἔργα δικαιοσύνης³. Τί λοιπόν; Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἔργα καὶ πλάσμα τῶν χειρῶν σου;· θὰ ἀντέλεγαν τότε πρὸς αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτοὶ ποὺ ἔλεγαν ἄλλωστε τὰ ἐξῆς· Ὅχι, ἀλλ' ἐμεῖς μόνον εἶ-

1. Ρωμ. 11,12.

2. «Προσωποποιῖα» σημαίνει δραματικὸ τρόπο συνθέσεως, δραματουργία. Ἐδῶ βέβαια ἡ ἐννοια δὲν κυριολεκτεῖται.

3. Ρωμ. 3,28.

τοῦ, ἡμεῖς μόνοι κληῖρος αὐτοῦ· πρὸς ἡμᾶς αἱ πλάκες τῆς διαθή-
 κης, ἡ περιτομῆ καὶ τὰ λοιπά, ἃ μόνοις ἡμῖν ἐπηγγείλατο καὶ ἡμῖν
 δέδωκεν, ὑμῖν δὲ οὐδαμῶς δώσει· Πρὸς ταῦτα πάλιν ἂν ἀνθυπέ-
 φερων τὰ ἔθνη, λόγου μὴ ἀξιοῦντα τοὺς φθονεροὺς Ἰουδαίους·
 5 Ἐμᾶς μὲν, ᾧ Δέσποτα καὶ Λόγε Θεοῦ, ἀξίως ὡς ἀναξίους ἀπώ-
 σω, ὡς σκληροτραχήλους καὶ ἀνηκῶς ἀνεπιμελήτους καταλι-
 πῶν, καὶ λιμῶ ἀγνωσίας καὶ δίψει ἀνυδρίας τοῦ μὴ ἀκοῦσαι ἡμᾶς
 λόγων ἀγίων σου ἕσασας καὶ δικαίως. Εἰς δὲ τούτους αὐτοὺς πᾶ-
 σαν ἐπεδείξω ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν· προφήτας καὶ κριτὰς καὶ
 10 διδασκάλους ὡς ὀδηγοὺς καὶ παιδευτὰς δέδωκας αὐτοῖς· νόμον
 καὶ περιτομὴν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ἐποίησας εἰς αὐτούς· καὶ
 πάντα ταῦτα εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, ἐγκατέλιπόν σε καὶ εἰδώλοις
 μεθ' ἡμῶν ὡς θεοῖς προσεκύνησαν· καὶ ἅπερ ἡμεῖς ἐπράξαμεν
 ἔργα, πάντα καὶ αὐτοὶ διεπράξαντο· καὶ ὁμοίως ἡμῖν ἠρνήσαντό
 15 σε τὸν εὐεργέτην. Νυνὶ δὲ μόνη τῇ εἰς σὲ πίστει συνεπάθησας αὐ-
 τοῖς, ἠλέησας καὶ ὤκτειρήσας καὶ τοῖς μὴ ἀμαρτήσασιν ἀγίοις
 σου συνηρίθμησας. Οὐκ ἐλεήσεις δὲ καὶ ἡμᾶς; οὐκ οἰκτειρήσεις;
 οὐ προσδέξῃ, φιλόανθρωπε;· Καὶ οὕτως δικαίως καὶ εὐλόγως τοῖς
 ἐν περιτομῇ εἰδώλοις θύσασιν οἱ ἐν ἀκροβυστίᾳ συνήπτοντο καὶ
 20 οἱ πάντες εἰς ἓν ἐν Χριστῷ γενήσεσθαι ἔμελλον.

2 Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν προγενεστέρων αὐτῶν κακῶν καὶ αὐτὸν
 τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ὡς κακοῦργον ἀπέκτειναν, τὸν δὲ Βαραβ-
 βᾶν ὡς ἀντίτυπον τοῦ Ἀντιχρίστου ἤτήσαντο καὶ ἀπέλυσαν καὶ
 μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὺς ἐδίωξαν τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, ἐξορίσας
 25 αὐτούς, ὡςπερ εἶπομεν, ἐκ τοῦ παραδείσου, διέσπειρεν εἰς πάντα
 τὰ ἔθνη, ὡς τὴν τῶν ἐθνῶν ἀνταλλαξαμένους ἀσέβειαν. Τὰ δὲ γε
 ἔθνη τὰ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ ὁ τὴν πλευρὰν ἀναλαβὼν τοῦ

μαστε μερίδα αὐτοῦ, ἐμεῖς μόνον ὁ κλῆρος του· πρὸς ἐμᾶς ἐδόθησαν οἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ἡ περιτομῆ καὶ τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὅποια ὑποσχέθηκε μόνο σ' ἐμᾶς καὶ τὰ ἔδωσε σ' ἐμᾶς, ἐνῶ σ' ἐσᾶς δὲν θὰ τὰ δώσει καθόλου'. Πρὸς αὐτὰ πάλι θὰ ἀπαντοῦσαν τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια δὲν ὑπολόγιζαν τοὺς φθονεροὺς Ἰουδαίους· "Ἐμᾶς, Δέσποτα καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἀπώθησες δικαίως ὡς ἀναξίους, ἐγκαταλείποντάς μας ὡς σκληροτράχηλους καὶ ἀπειθεῖς καὶ ἀμελεῖς καὶ δικαίως μᾶς ἄφησες σὲ λιμὸ ἀγνωσίας καὶ δίψα ἀνυδρίας, ὥστε νὰ μὴ ἀκούσομε τοὺς ἁγίους λόγους σου. Σ' αὐτοὺς ὁμως ἐδῶ ἔδειξες κάθε ἀγάπη καὶ φροντίδα· τοὺς ἔδωσες προφῆτες καὶ κριτὲς καὶ διδασκάλους ὡς ὁδηγοὺς καὶ ἐκπαιδευτὲς· ἔδωσες σ' αὐτοὺς νόμο καὶ περιτομῆ καὶ ἔκανες σημεῖα καὶ τέρατα· καὶ χωρὶς νὰ τὰ σκεφθοῦν ὅλα αὐτά, σ' ἐγκατέλειψαν κι ἐπροσκύνησαν μαζί μας ὡς θεοὺς εἰδῶλα· κι ὅσα ἔργα ἐπράξαμε ἐμεῖς, τὰ διέπραξαν ὅλα κι αὐτοί· καὶ ὁμοίως μ' ἐμᾶς ἀρνήθηκαν ἐσένα τὸν εὐεργέτη. Τώρα ὁμως μόνον μὲ τὴν πρὸς ἐσένα πίστη τοὺς συμπάθησες, τοὺς ἐλέησες, τοὺς οἰκτείρησες καὶ τοὺς συναρίθμησες μὲ τοὺς ἀναμάρτητους ἁγίους σου. Δὲν θὰ ἐλεήσεις λοιπὸν κι ἐμᾶς; Δὲν θὰ μᾶς οἰκτείρήσεις; δὲν θὰ μᾶς δεχθεῖς φιλόανθρωπε;". Κι ἔτσι δίκαια καὶ εὐλογα οἱ ἐν ἀκροβυστία συνάφθηκαν μ' ἐκείνους ποὺ ἐθυσίασαν ἐν περιτομῆ στὰ εἰδῶλα κι ἐπρόκειτο ὅλοι ἐν Χριστῷ νὰ γίνουν ἕνα.

- 2 Ἐπειδὴ ὁμως μαζί μὲ τὰ προγενέστερα κακὰ τοὺς ἐσκότωσαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ Θεὸ ὡς κακοποιό, ἐνῶ τὸν Βαραββᾶ τὸν ἀπαίτησαν ὡς ἀντίτυπο τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τὸν ἀπέλυσαν⁴ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐδίωξαν καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀποστόλους του, ἐξορίζοντάς τους ὅπως εἶπαμε ἀπὸ τὸν παράδεισο, τοὺς διέσπειρε σ' ὅλα τὰ ἔθνη⁵, ἐπειδὴ ἀντάλλαξαν τὴν ἀσέβεια τῶν ἐθνῶν. Τὰ ἔθνη ὁμως, τὰ ὅποια προῆλθαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, τὰ ἀπέσπασε πρὸς τὸν ἑαυτό του αὐτὸς ποὺ

4. Ματθ. 27,16-26.

5. Λευιτ. 23,33. Δευτ. 4,27.

Ἄδὰμ ἐκ τῆς γυναικὸς καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον οἰκοδομήσας αὐτήν, σὰρξ αὐτὸς ὁσος ὁ φύσει Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς γε-
 γονῶς καὶ υἱὸς τοῦ Ἄδὰμ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ Ἄδὰμ χρηματίσας,
 πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Τοῦτο ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου· καὶ εἰ
 5 τοῦτο γέγονε πλοῦτος κόσμος, πῶσω μᾶλλον, εἰ κάκεῖνοι ἐπίστευ-
 σαν, γενήσεσθαι ἔμελλον. Ἦν μὲν οὖν ἐκ τῆς πρώτης διασπορᾶς
 μερὶς ὁ πᾶς Ἰσραὴλ ὄν καὶ προέγνω καὶ προώρισε· καὶ ὅτε ἦλθεν
 ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς πίστιν τὴν ἑαυτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν
 οὐκ ἠθέλησε, λαβὼν ἐκ τῆς ὅλης μερίδος μερίδα μικρὰν τοὺς εἰς
 10 αὐτὸν πιστεύσαντας, δηλονότι τὸν Ἰωάννην καὶ πρόδρομον, τοὺς
 ἀποστόλους καὶ καθεξῆς τοὺς λοιπούς, τὸ πλεῖστον τῆς μερίδος
 τὸ ἐκ προθέσεως οἰκείας εἰς ἀπιστίαν πεσὸν ἀπέρριψε· καὶ ἀντ'
 αὐτῶν εἰσῆλθον τὰ ἔθνη καὶ τῇ κατ' ἐκλογὴν πίστεως μερίδι ἐκ
 πίστεως καὶ αὐτοὶ ἐκολλήθησαν.

3 Καὶ σκόπει μοι ἀπ' ἐντεῦθεν τὴν τοῦ λόγου καθ' ὁδὸν προκο-
 πήν, ὅπως ἔρχεται τὰ τῆς καινῆς καὶ θαυμασίας μερίδος ἐκδιηγῆ-
 σασθαι.

ζ'. Ὅτι νέος κόσμος ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ νέος παρά-
 δεῖσος ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις. Καὶ πρὸς τούτοις ἀνακε-
 φαλαίωσις τοῦ πρώτου κόσμου, ἀντιπαρατιθεμένων
 τοῖς ἐν ἐκείνῳ πραχθεῖσι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
 διὰ Χριστοῦ τελεσθέντων. Καὶ πρὸς τὸ τέλος
 ἐπανάληψις τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ· «οὗς
 προέγνω, τούτους καὶ προώρισε...»

1 Πάλιν μὲν οὖν νέας μερίδος ἀρχὴ καὶ νέου κόσμου καὶ μετὰ

ἀνέλαβε τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν οἰκοδόμησε σὲ τέλειο ἄνδρα⁶ καὶ δι' αὐτῆς ἔγινε ὄλος σάρκα αὐτὸς ὁ φύσει Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κατέστη υἱὸς τοῦ Ἀδάμ κατὰ τὴν φύση τοῦ Ἀδάμ. Αὐτὸ εἶναι ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου· κι ἂν αὐτὸ ἔγινε πλοῦτος τοῦ κόσμου, πόσο μᾶλλον, ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι ἐπίστευαν, ἐπρόκειτο νὰ γίνουν. Ὁλος ὁ Ἰσραὴλ λοιπὸν, τὸν ὁποῖο προγνώρισε καὶ προόρισε, ἦταν μερίδα ἀπὸ τὴν πρώτη διασπορά· κι ὅταν ἦλθε τὸν ἐκάλεσε στὴν δική του πίστη. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐθέλησε νὰ ἔλθει πρὸς αὐτόν, λαμβάνοντας μικρὴ μερίδα ἀπὸ ὅλη τὴν μερίδα ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν σ' αὐτόν, δηλαδὴ τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο, τοὺς ἀποστόλους καὶ στὴν συνέχεια τοὺς ὑπολοίπους, ἀπέρριψε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς μερίδος τὸ ὁποῖο ἀπὸ δική του πρόθεση ἔπεσε στὴν ἀπιστία· καὶ ἀντὶ αὐτῶν εἰσῆλθαν τὰ ἔθνη καὶ προσκολλήθηκαν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πίστη στὴν μερίδα τῶν κατ' ἐντολήν.

3 Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, ἀπὸ ἐδῶ τὴν προοδευτικὴ πορεία τοῦ λόγου, πῶς ἔρχεται δηλαδὴ νὰ διηγηθεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν καινὴ καὶ θαυμασίαν μερίδα.

ζ'. Ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι νέος κόσμος καὶ ἡ πίστη πρὸς αὐτόν εἶναι νέος παράδεισος. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτά, ἀνακεφαλαίωση τοῦ πρῶτου κόσμου, μὲ ἀντιπαράθεση αὐτῶν ποὺ ἐτελέσθησαν διὰ τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία μ' αὐτὰ ποὺ ἐπράχθησαν σ' ἐκείνον. Καὶ πρὸς τὸ τέλος ἐπανάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ, «ἐκείνους ποὺ προγνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε...»¹.

1 Πάλι λοιπὸν ἀρχὴ νέας μερίδας καὶ νέου κόσμου καὶ μαζὶ

6. Ἐφ. 4,13.

1. Ρωμ. 8,29 ἐ.

τῆς μερίδος φύραμα ξένον, καινὸν καὶ παράδοξον. Τὰ μὲν μέχρι
τούτου τύποι καὶ σκιαὶ καὶ αἰνίγματα ταύτης ἦν, αὕτη δὲ ἡ ἀλή-
θεια καὶ ἡ τοῦ κόσμου παντὸς ἀνακαινισίς τε καὶ ἀνανέωσις.
Ἄλλὰ γὰρ μερὶς μὲν ἡ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ γεγонуῖα φθαρτὴ καὶ εἰς πολὺ
5 πλῆθος λαοῦ φθαρτοῦ καὶ θνητοῦ γενομένη ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ
πᾶσα ἀπώλετο· καὶ Νῶε μόνος ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μερὶς
πάλιν ἐκ ταύτης ἐναπελείφθησαν, ἀρχὴ κόσμου δευτέρου. Ἐπεὶ
δὲ πάλιν εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπεχείρουν, κατακλυσμὸν δὲ μηκέ-
τι ποιήσειν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς μηδὲ ἀποκτεῖναι πᾶσαν σάρκα
10 ζῶσαν ἐπὶ τῆς γῆς, αὕθις μερίδα ἔλαβε τὸν Ἀβραὰμ κατ' ἐκλογὴν
πίστεως καὶ πάντας ἄλλους εἰς τὸν κόσμον διέσπειρεν. Ἀπὸ ταύ-
της οὖν τῆς τοῦ Ἀβραὰμ μερίδος μερίδα τοῦ σπέρματος αὐτοῦ,
αὐτὴν δὴ τὴν πλευράν, ὡς πολλάκις εἶπον, αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνέλα-
βεν ὁ Θεὸς καὶ ὠκοδόμησεν ἐαυτῷ καὶ ὠκοδομήθη εἰς σάρκα
15 δίχα τροπῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος οὐ ψιλός. Οὐδὲ γὰρ ἀπαρχὴ
τέκνων σαρκικῶν, λαοῦ φθαρτοῦ, καθὰ καὶ ὁ Νῶε τηνικαῦτα
ἐγένετο, ὡς ἂν, ἐν τῷ πληθυνθῆναι καὶ ἀπόλλυσθαι μέλλοντος
αὐτοῦ, ἄλλην ἀπαρχὴν πάλιν εἰς ἑτέρου λαοῦ γένεσιν ὕστερον ἐξ
αὐτοῦ λάβῃ, ἀλλὰ ἀπαρχὴ ἀθάνατος καὶ ἀείζωος γέγονε τέκνων
20 πνευματικῶν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἀναμορφουμένων αὐτοῦ, καθά
φησιν ὁ Ἀπόστολος· «ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ»,
καὶ ἐτέρωθι· «μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ἡμῖν». Οἱ μὲν γὰρ
προπάτορες ἅπαντες ἐκεῖνοι θνητοὶ ὑπῆρχον, ὁ δὲ ἐκ τῆς μερίδος
τοῦ σπέρματος Ἀβραὰμ τὴν μερίδα λαβῶν καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ
25 αὐτοῦ τοῦ Ἀδὰμ υἱὸς γεγονώς, ἀφθαρτός ἐστι καὶ ἀθάνατος, οὐ
γεννῶν σαρκικῶς ἀλλὰ ἀναπλάττων πνευματικῶς.

2 Καὶ σκόπει μοι τὸν τρόπον τῆς ἀναπλάσεως. Τίς οὗτος; Ἐν
τῷ παραδείσῳ ἀπὸ ἀνδρὸς γυνὴ γέγονε, μήτηρ οὖσα πάντων τῶν

2. Γεν. 9,15.

3. Ρωμ. 9,11. 11,5.

μέ την μερίδα ξένο φύραμα, καινό και παράδοξο. Τὰ μέχρι αὐτοῦ βέβαια ἦταν τύποι, σκιές και αἰνίγματα αὐτῆς, αὐτή ὁμως εἶναι ἡ ἀλήθεια και ἡ ἀνακαίνιση και ἀνανέωση ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἐπειδή ἡ μερίδα πού προῆλθε ἀπό τόν Ἀδάμ ἦταν φθαρτή και κατέληξε σέ πολύ πλῆθος φθαρτοῦ και θνητοῦ λαοῦ, ἐχάθηκε ὅλη ἀπό τόν κατακλυσμό· και ἀπό αὐτήν μόνον ὁ Νῶε και οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπέμειναν ὡς μερίδα πάλι ἀπό αὐτήν, ὡς ἀρχή τοῦ δευτέρου κόσμου. Ἐπειδή ὁμως πάλι ἐπιχείρησαν νά ἀνέλθουν στόν οὐρανό, και ὁ Θεός ὑποσχέθηκε ὅτι δέν θά ξανακάνει κατακλυσμό οὔτε θά φονεύσει κάθε σάρκα ζωντανή ἐπάνω στήν γῆ², ἔλαβε πάλι μερίδα τόν Ἀβραάμ κατ' ἐκλογήν μέ βάση τήν πίστη³ κι ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς διέσπειρε στόν κόσμο. Ἀπό αὐτήν λοιπόν τήν μερίδα τοῦ Ἀβραάμ, μερίδα τοῦ σπέρματός του, τήν ἴδια δηλαδή τήν πλευρά, ὅπως πολλές φορές εἶπα, ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Θεός και οἰκοδόμησε στόν ἑαυτό του και οἰκοδομήθηκε σέ σάρκα δίχως τροπή κι ἐγινε ἄνθρωπος ὄχι ἀπλός· διότι βέβαια δέν ἐγινε ἀπαρχή σαρκικῶν τέκνων, φθαρτοῦ λαοῦ, ὅπως ἐγινε τότε ὁ Νῶε, γιά νά λάβει ὕστερα ἀπό αὐτόν ἄλλη ἀπαρχή πάλι πρὸς γένεση ἄλλου λαοῦ, ἐπειδή θά ἐπληθύνονταν και θά ἐχάνονταν, ἀλλ' ἐγινε ἀθάνατη και ἀείζωη ἀπαρχή πνευματικῶν τέκνων, τά ὁποῖα ἀναμορφώνουν τόν χαρακτήρα του, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «ἀπαρχή ὁ Χριστός, κι ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ»⁴· κι ἄλλοῦ, «μέχρι πού νά μορφωθεῖ μέσα μας ὁ Χριστός»⁵. Διότι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ προπάτορες ὑπῆρξαν θνητοί, αὐτός ὁμως πού ἔλαβε τήν μερίδα ἀπό τήν μερίδα τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ κι ἐγινε Υἱός τοῦ Θεοῦ και υἱός αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ, εἶναι ἀφθαρτος και ἀθάνατος· δέν γεννᾷ σαρκικῶς ἀλλ' ἀναπλάθει πνευματικῶς.

2 Καὶ πρόσεχε, σέ παρακαλῶ, τόν τρόπο τῆς ἀναπλάσεως. Ποιός εἶναι αὐτός; Στόν παράδεισο ἀπό ἄνδρα ἐγινε γυναῖκα,

4. Α' Κορ. 15,23.

5. Γαλ. 4,19.

ἀπὸ γῆς γεννηθέντων· ἐν δὲ τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ γυναι-
 κὸς ἀνὴρ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἐγεννήθη, ἀπαρχὴ καὶ ζωὴ πάντων τῶν
 ἀναγεννωμένων πνευματικῶς ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Ἐκεῖ ξύ-
 λον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, ὃ καὶ μεταληφθὲν θανάτου
 5 ἐκείνοις γέγονεν αἴτιον· ἐνταῦθα τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ τὰς
 μὲν χεῖρας ἀντὶ τῶν ἀψαμένων χειρῶν τοῦ Ἀδάμ, τοὺς δὲ πόδας
 ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῇ παραβάσει βαδισάντων ποδῶν, προσηλώθη Χρι-
 στὸς ὁ δεύτερος Ἀδὰμ καὶ Θεός. Καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ, γευσάμενος
 ἀπὸ τοῦ ξύλου ἐκείνου, θανάτου καὶ κατάρας αἴτιος τοῖς ἐξ αὐτοῦ
 10 γέγονεν· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεός, χολῆς γευσάμενος καὶ ὄξος
 πιῶν, ἐκείνους μὲν τῆς κατάρας ἀπήλλαξε καὶ τῆς τοῦ θανάτου
 φθορᾶς ἠλευθέρωσε, τοῖς δὲ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν ζωὴν καινὴν
 ἐδωρήσατο καὶ ἰσάγγελον ἔχειν πολιτείαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ
 ἐνίσχυσεν. Ἐκεῖ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου ἦν,
 15 ὃ καὶ φαγεῖν οἰκονομικῶς οὐ συνεχωρήθη ὁ Ἀδὰμ, ἀλλ' ἐξεβλή-
 θη τοῦ παραδείσου, διὸ καὶ φυλάσσειν ἐτάχθη τὴν τούτου εἴσοδον
 ἢ φλογίνη ρομφαία· ἐνταῦθα λόγχη τὴν πλευρὰν ἐνύγη Χριστὸς
 καὶ τὴν ρομφαίαν ἐκείνην ἀπέστρεψε καὶ τὴν εἴσοδον ἤνοιξε καὶ
 ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐφύτευσε, μᾶλλον μὲν οὖν
 20 καὶ καθ' ἡμέραν τοῦτο φυτεύειν ἐξουσίαν ἡμῖν δέδωκεν, ὃ καὶ
 ἀθρόον ἀυξάνει καὶ ζωῆς αἰωνίου πᾶσι τοῖς ἐσθίουσιν ἐξ αὐτοῦ
 πρόξενον γίνεται.

3 Ὡ παραδείσου τοῦ νυνὶ παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ φυτευθέντος!
 Ὡ μυστηρίου καινοῦ καὶ θαυμάτων φρικτῶν! Ἐκεῖ μὲν γὰρ δέν-
 25 δρα αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ ὁμολογουμένως ὑπῆρχον ὁ Ἀδὰμ τε καὶ ἡ
 Εὔα, αὐτό τε τὸ ξύλον τῆς γνώσεως καὶ τὸ ξύλον ὁμοῦ τῆς ζωῆς
 ἕτερον παρὰ τοῦτο ὄν· ἐνταῦθα δὲ ὁ νέος Ἀδὰμ τὰ πάντα ὁμοῦ

πού υπῆρξε μητέρα ὄλων τῶν γεννημένων ἀπὸ τὴν γῆ· στὴν Ἐκκλησία ὁμως τῶν πιστῶν ἐγεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα ἄνδρας, ὁ Χριστὸς ὁ Θεός, ἀπαρχὴ καὶ ζωὴ τῶν ἀναγεννωμένων πνευματικῶς ἀπὸ τὴν πίστι σ' αὐτόν. Ἐκεῖ υπῆρχε δένδρο τῆς καλῆς καὶ πονηρῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖο, ὅταν ἔφαγαν ἀπὸ αὐτό, τοὺς ἔγινε αἷτιο θανάτου· ἐδῶ ὑπάρχει τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ, στὸ ὁποῖο προσηλώθηκε ὁ Χριστὸς, ὁ δεύτερος Ἀδὰμ καὶ Θεός, θέτοντας σ' αὐτὸ τὰ χέρια ἀντὶ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀδὰμ πού ἄγγιξαν τὸν καρπὸ, καὶ τὰ πόδια ἀντὶ τῶν ποδιῶν πού ἐβάδισαν στὴν παράβαση. Καὶ ὁ Ἀδὰμ βέβαια, ὅταν ἐγεύθηκε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ δένδρο, ἔγινε γιὰ τοὺς ἀπογόνους του αἷτιος θανάτου καὶ κατάρας· ὁ Χριστὸς ὁμως καὶ Θεός ὅταν ἐγεύθηκε τὴν χολὴ καὶ ἦπτε τὸ ὄξος, τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατάρα⁶ καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν φθορὰ τοῦ θανάτου, καὶ σ' ἐκείνους πού ἐπίστευσαν σ' αὐτόν ἐδώρησε καινούργια ζωὴ καὶ τοὺς ἐνίσχυσε νὰ ἔχουν ἰσάγγελο βίον σ' αὐτόν τὸν κόσμον. Ἐκεῖ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς ἦταν στὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ κατ' οἰκονομία δὲν ἐπιτράπηκε στὸν Ἀδὰμ νὰ φάγει ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ ἐδιώχθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισον, γι' αὐτὸ καὶ ἐτάχθηκε νὰ φυλάγει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἢ πύρινη ρομφαία· ἐδῶ ἐχάραξε ὁ Χριστὸς τὴν πλευρὰ μὲ τὴν λόγχη⁷ καὶ ἀπέστρεψε ἐκείνην τὴν ρομφαία καὶ ἄνοιξε τὴν εἴσοδον καὶ ἐφύτευσε σ' ὄλον τὸν κόσμον τὸ δένδρο τῆς ζωῆς· ἢ καλύτερα μᾶς ἔδωσε ἐξουσία νὰ τὸ φυτεύομε καθημερινά, καὶ αὐτὸ αὐξάνει συνεχῶς καὶ προξενεῖ τὴν αἰώνια ζωὴ σ' ἐκείνους πού τρώγουν ἀπὸ αὐτό.

- 3 Πῶ πῶ παράδεισος πού ἐφυτεύθηκε τώρα ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸν Θεό! Πῶ πῶ μυστήριον πρωτάκουστο καὶ φρικτὰ θαύματα! Ἐκεῖ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ ἦσαν δένδρα αἰσθητὰ καὶ ὁμολογουμένως ὄρατὰ, τὸ ἴδιο τὸ δένδρο τῆς γνώσεως καὶ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς μαζί⁸ διαφορετικὸ ἀπὸ ἄλλο· ἐδῶ ὁ νέος Ἀδὰμ γίνεται τὰ

7. Ἰω. 19,34.

8. Γεν. 2,9.

τοῖς πιστοῖς γίνεται καὶ τρυφή καὶ γνῶσις, οὐ θανατοῦσα καὶ τοῦ
 τῆς ζωῆς ξύλου ἀπειργουσα, ἀλλὰ διδάσκουσα ἃ διὰ ρημάτων δεῖ
 τῷ ὄφει δεόντως ἀνταποκρίνεσθαι· «ἄπελθε», φησὶν, «ὀπίσω
 μου, Σατανᾶ» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰσάγου-
 5 σα πρὸς τὴν ζωὴν, ἣτις αὐτὸς ἐκεῖνος πάλιν ἐστίν. Ἄλλὰ ποῦ,
 φησὶν, ὁ νέος παράδεισος ὃν λέγεις πεποιηκέναι Χριστόν; Ἴδου
 γὰρ ὁρῶμεν ὅτι ἅπας ὁ κόσμος, καθὼς ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσθη,
 ἐστὶ· καὶ τὴν γῆν κατοικοῦμεν ἐν ἧ ἔν κόπῳ καὶ μόχθῳ καὶ ἰδρῶ-
 τι τοῦ προσώπου ἡμῶν ἐσθίειν κατεκρίθημεν τὸν ἄρτον ἡμῶν.
 10 Ποῦ οὖν ὁ παράδεισος ὃν διηγῆ ἡμῖν; Εἰ βούλει μαθεῖν Θεοῦ
 ἀκαταλήπτου καὶ ἀοράτου ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα τοῖς ἀπίστοις
 ἔργα τε καὶ μυστήρια, ἐπίστησον ἐντεῦθεν τὸν νοῦν καὶ διηγουμέ-
 νων γνώση καὶ μαθήση αὐτά.

4 Πρῶτον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα
 15 τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ ὕστερον τούτων πάντων οἰκείαις χερσὶ τὸν ἄν-
 θρωπον ἐπλασεν, εἴθ' οὕτως ἐποίησε τὸν παράδεισον καὶ τὰ ἐν
 αὐτῷ καὶ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον ἐν αὐτῷ ὃν ἐποίησε· καὶ λαβὼν
 μίαν αὐτοῦ τῶν πλευρῶν ᾧκοδόμησεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα καὶ οὔ-
 τως ἔδωκεν αὐτοῖς ἐντολὴν τοῦ μὴ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ
 20 γνωστοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἵνα μὴ θανάτῳ θανατωθῆσονται,
 ἀλλ' ἐργάζονται κατὰ τὴν ἐντολὴν καὶ φυλάσσωσιν. Αὐτοὶ δὲ
 μετὰ ταῦτα ἀπέστησαν μὲν ἐν πρώτοις τοῦ μεμνηῆσθαι Θεοῦ καὶ
 τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἣτις ἦν ἡ ἐργασία ἢ ἀπὸ Θεοῦ δοθεῖσα
 αὐτοῖς, δεῦτερον κατέλιπον τοῦ φυλάσσειν τὴν ἐντολὴν καὶ ἐκ τοῦ
 25 ξύλου οὗ ἐνετείλατο αὐτοῖς μὴ φαγεῖν ἔφαγον· καὶ ἀπέθανον εὐθύς
 μὲν τὸν ψυχικόν, μετὰ δὲ πολλοὺς χρόνους ὕστερον καὶ τὸν
 σωματικὸν θάνατον καὶ κατήχθησαν ἐν τῷ ᾧδῃ. Καὶ οὐ μόνον

πάντα μαζί για τούς πιστούς, και άπολαυση και γνώση, που δέν θανατώνει και δέν έμποδίζει από τò δένδρο τής ζωής, αλλά διδάσκει όσα δια λέξεων πρέπει να άποκρίνονται δεόντως στον όφι: «φύγε», λέγει, «πίσω μου Σατανᾶ»⁹ και τὰ ακόλουθα. Και όχι μόνον αυτό, αλλά και εισάγει προς τήν ζωή, ή όποία είναι πάλι αυτός ό ίδιος. Άλλά πού, λέγει, εύρίσκεται ό νέος παράδεισος, τόν όποιο λέγεις ότι έδημιούργησε ό Χριστός; Διότι να, βλέπομε ότι όλος ό κόσμος παραμένει όπως κατασκευάσθηκε από τήν αρχή· και κατοικοϋμε τήν γή όπου κατακριθήκαμε να τρώμε τόν άρτο μας με κόπο και μόχθο και με ιδρώτα του πρόσωπου μας. Πού είναι λοιπόν ό παράδεισος που μᾶς διηγείσαι; Έάν έπιθυμείς να μάθεις για τὰ άόρατα και άκατάληπτα στους άπίστους έργα και μυστήρια του άκαταλήπτου και άοράτου Θεού, άκουσε από έδῶ προσεκτικά και καθώς θα τὰ διηγούμαστε, θα τὰ γνωρίσεις και θα τὰ μάθεις.

- 4 Πρώτα ό Θεός κατασκεύασε τόν οϋρανό και τήν γή και όλα όσα εύρίσκονται σ' αυτά κι ύστερα από όλα αυτά έπλασε με τὰ χέρια του τόν άνθρωπο· έπειτα με τόν ίδιο τρόπο κατασκεύασε τόν παράδεισο και όσα εύρίσκονται σ' αυτόν κι έβαλε μέσα τόν άνθρωπο που έδημιούργησε· και παίρνοντας μία από τις πλευρές του τήν οίκοδόμησε σε γυναίκα και έτσι τούς έδωσε έντολή να μη φάγουν από τò ξύλο τò γνωστό ως καλό και πονηρό, ώστε να μη θανατωθούν με θάνατο, αλλά να εργάζονται κατά τήν έντολή και να τήν διαφυλάττουν¹⁰. Αυτόι έπειτα απ' αυτά κατά πρώτον απέφυγαν να θυμηθούν τόν Θεό και τις εύεργεσίες του, που ήταν ή εργασία που τούς έδόθηκε από τόν Θεό, και δεύτερον παρέλειψαν να φυλάσσουν τήν έντολή και έφαγαν από τò δένδρο από τò όποιο τούς έδόθηκε έντολή να μη φάγουν. Κι άμέσως απέθαναν τόν ψυχικό θάνατο, κι ύστερα από πολλούς χρόνους και τόν σωματικό θάνατο, και όδηγήθηκαν στον άδη. Και αυτό τò έπαθαν όχι μόνον αυτοί, αλλά και

9. Ματθ. 4,10. 16,23.

10. Γεν. 2,17.15.

οὗτοι ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτῶν γεννηθέντες τοῦτο πεπόνθασιν
μέχρι τῆς αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ τοῦ νέου Ἀδὰμ παρουσίας
καὶ τῆς εἰς τὸν ἄδην αὐτοῦ καταβάσεως καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ
ἀναστάσεως. Ἀλλὰ γὰρ ἐλθόντος τοῦ τὰ πάντα τότε δημιουργή-
5 σαντος καὶ ἀνακαινίσαι ταῦτα θελήσαντος, οὐχὶ κατὰ τὴν ἀκολου-
θίαν ἣν ἔκτισε ταῦτα καὶ ἀνακαινίσαι ἠθέλησεν. Ἀλλὰ πῶς;
Πρῶτον τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτω τὴν κτίσιν ὕστερον. Τίνα τρό-
πον καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ τότε μὲν ὡς βασιλεία τῷ Ἀδὰμ τὰ ὀρώμε-
να πάντα εἰς κατοικίαν καὶ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ πρῶτον ἠῦτρέπισε
10 καὶ εἶθ' οὕτως ἐκεῖνον παρήγαγε· νυνὶ δὲ πάλιν, ἐὰν τὴν κτίσιν
ἀνακαινίσαι πρῶτον ἠθέλησε καὶ πνευματικὴν αὐτὴν καὶ ἀφθαρ-
τον καὶ ἀίδιον ἀπεργάσασθαι, ποῦ ἄρα ὁ σάρκα φθαρτὴν περικεί-
μενος, ὁ ψυχικὸς δηλονότι καὶ θνητὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, οἰκεῖν
ἐμελλεν; Ἐν ποίῳ δὲ κόσμῳ διάγειν τότε καὶ γαμεῖν καὶ ἐκγαμί-
15 σκεσθαι, γεννᾶν τε καὶ γεννᾶσθαι καὶ ἀνατρέφεσθαι ὄφειλεν;
Ὅντως οὐκ ἔχεις εἰπεῖν. Διὰ τοῦτο οὖν πρῶτον τὸν καταπεσόντα
καὶ συντριβέντα καὶ παλαιωθέντα ἄνθρωπον ἀνεγείρει, ἀναπλάτ-
τει τε καὶ ἀνανεοῖ, καὶ τότε τὴν κτίσιν.

5 Ἀλλὰ γὰρ ὡσπερ κατὰ τάξιν τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν ταύτης
20 ἔκπτωσιν εἰρήκαμεν, οὕτω δέον εἰπεῖν καὶ τὴν αὐτῆς ἀνακαινίσιν.
Σκόπει δὲ τὴν παράθεσιν τῶν παλαιῶν πραγμάτων, ὅπως ἐξ
ἰσότητος ἔχει παρατιθεμένη τῇ οἰκονομίᾳ καὶ διαθήκῃ Θεοῦ.
Πρῶτον τοιγαροῦν εἰσήχθη ὁ Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον ὑπὸ τοῦ
Θεοῦ καὶ τότε ἡ Εὔα παρήχθη· πρῶτον καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐ-
25 τὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀδάμ, κατῆλθε καὶ εἰσηλθεν ἐν τῇ ἀχράντῳ
γαστρὶ τῆς Παρθένου καὶ οὕτως ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὴν πλευρὰν τοῦ
Ἀδάμ, ἥτοι τὴν πανάμωμον σάρκα, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ
προῆλθεν ἐν κόσμῳ ἀντὶ Εὔας τῆς ἀπατηθείσης ὑπὸ τοῦ ὄφρεως

ὅλοι ὅσοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτούς, μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, τοῦ Νέου Ἀδάμ, καὶ τῆς καταβάσεως αὐτοῦ στὸν ἅδη καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς του. Ἀλλὰ ὅταν ἦλθε αὐτὸς πού τότε ἐδημιούργησε τὰ πάντα καὶ ἐθέλησε νὰ τὰ ἀνακαινίσει, δὲν ἐθέλησε νὰ τὰ ἀνακαινίσει σύμφωνα μὲ τὴν σειρά πού τὰ ἔκτισε. Ἀλλὰ πῶς; Πρῶτα τὸν ἄνθρωπο κι ὕστερα τὴν κτίση. Μὲ ποιὸν τρόπο καὶ γιατί αὐτό; Ἐπειδὴ τότε εὐτρέπισε πρῶτα γιὰ τὸν Ἀδὰμ ὡς ἀνάκτορα ὅλα τὰ ὄρατὰ γιὰ κατοικία καὶ ἀπόλαυσή του, καὶ ἔπειτα ἐδημιούργησε ἐκεῖνον· ἐνῶ τώρα, ἐὰν ἠθελε ν' ἀνακαινίσει πρῶτα τὴν κτίση καὶ νὰ τὴν ἀπεργασθεῖ πνευματικὴ καὶ ἄφθαρτη καὶ αἰώνια, πού ἄραγε ἐπρόκειτο νὰ κατοκεῖ ὁ περιβαλλόμενος φθαρτὴ σάρκα, ὁ ψυχικὸς¹¹ δηλαδή καὶ θνητὸς αὐτὸς ἄνθρωπος; Σὲ ποιὸν κόσμο ἔπρεπε τότε νὰ ζεῖ, νὰ νυμφευθεῖ καὶ νὰ ὑπανδρευθεῖ¹², νὰ γεννᾶ καὶ νὰ γεννᾶται καὶ νὰ ἀνατρέφεται; Ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖς νὰ εἰπεῖς πού. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρῶτα ἀνεγείρει, ἀναπλάθει καὶ ἀνανεώνει τὸν καταπεσμένο καὶ συντριμμένο καὶ παλαιωμένο ἄνθρωπο καὶ κατόπιν τὴν κτίση.

5 Ἀλλὰ βέβαια, ὅπως ὁμιλήσαμε κατὰ τάξη γιὰ τὴν δημιουργία καὶ τὴν ἔκπτωσή της, ἔτσι πρέπει νὰ εἰποῦμε καὶ γιὰ τὴν ἀνακαίνισή της. Σκέψου τὸν παραλληλισμὸ τῶν παλαιῶν πραγμάτων, πῶς δηλαδή ἀντιστοιχεῖ πλήρως μὲ τὴν οἰκονομία ἢ διαθήκη τοῦ Θεοῦ. Πρῶτον λοιπὸν εἰσήχθη ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν παράδεισο ὁ Ἀδὰμ καὶ κατόπιν παρήχθη ἡ Εὐὰ· πρῶτον καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ὁ πλάστης τοῦ Ἀδάμ, κατήλθε καὶ εἰσῆλθε στὴν ἄχραντη γαστέρα τῆς Παρθένου κι ἔπειτα ἔλαβε ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, δηλαδή τὴν πανάμωμη σάρκα, κι ἔγινε ἄνθρωπος κι ἐβγήκε στὸν κόσμο ἀντὶ τῆς Εὐας, ἡ ὁποία ἀπατήθηκε ἀπὸ τὸν ὄφι, ὁ νέος Ἀδὰμ, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ φονεύσει τὸν ὄφι πού ἐξαπάτησε τὴν Εὐὰ. Πρώτη ἀπατή-

11. Α' Κορ. 2,14. Ἰούδα 19.

12. Λουκᾶ 20,35.

Ἄδὰμ νέος ὁ κτεῖναι μέλλων τὸν ὄφιν τὸν τὴν Εὐὰν ἐξαπατήσαντα. Πρῶτον ἡ Εὐὰ ἠπατήθη, λαλήσαντος αὐτῇ τοῦ ὄφεως, καὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔφαγε καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβη καὶ τὸν θάνατον ἀπέθανε τῆς ψυχῆς· πρώτη ἡ θεοτόκος Μαρία ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου
 5 εὐαγγελίζεται καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν ἀπαγγελθεῖσαν πιστεύει καὶ πείθεται λέγουσα, «ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου», καὶ οὕτω τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ ὑπεδέξατο πρώτη, τὴν ψυχὴν αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου ἐκείνου θανάτου ἐκλυτρωσάμενον. Καὶ τῆνικαῦτα σαρκωθεὶς τὸ τοῦ
 10 Ἄδὰμ ἀνέπλασε σῶμα, ὧ τὴν πνοὴν εὐθὺς εἰς ζῶσαν ψυχὴν ἐνεφύσησεν· ἐψυχωμένην γὰρ λαβὼν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ὕστερον καὶ οἰκοδομήσας αὐτὴν εἰς γυναῖκα, οὐχὶ οἰκοδομησαὶ καὶ τὴν πνοὴν γέγραπται. Καὶ ἵνα σαφέστερον εἴπωμεν, οὕτως ἐπεργασώμεθα τοῦτο αὐτὸ τὸ ρηθέν.

6 Ἐλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ Ἄδὰμ τὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μερίδα καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐτέραν ἀνεπλήρωσε σὰρκα, καὶ ἦν ἔλαβεν εἰς ὄλον ὠκοδόμησεν ἄνθρωπον, ψυχὴν δὲ οὐτε αὐτῷ προσέθηκε τῷ Ἄδὰμ ἀνθ' ἧς ἔλαβε σὺν αὐτῇ τῇ πλευρᾷ, οὔτε πάλιν ἐν τῇ Εὐὰ ταύτην ἐπηύξησεν· ἀλλ' οἷον ἡ μὲν σὰρξ ἡ ληφθεῖσα ἀντὶ τῆς
 20 πλευρᾶς ἔσχε τὴν ἀναπλήρωσιν, ἡ δὲ ψυχὴ οὐκέτι. Ἄλλ' ἔτι τοῦτο σαφέστερον ἄκουε. Ὁ Θεὸς ἐκ τῆς Παρθένου σὰρκα ἔνουν καὶ ἐψυχωμένην ἔλαβεν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἄδὰμ καὶ ἄλλην ἀντ' αὐτῆς ἀνεπλήρωσε· καὶ ταύτην ἐξ ἐκείνης λαβὼν δέδωκεν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ ἀνεπλήρωσεν ἣν οὐκ εἶχεν αἰωνίαν
 25 ζωὴν ἢ ψυχὴν αὐτῆς. Ἡ ἀναπληρωθεῖσα γὰρ ἀντὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἄδὰμ σὰρξ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, αὕτη ἦν ὁ ἀρραβὼν καὶ τῆς οἰκονομίας Θεοῦ τὸ ἐχέγγυον, ὡς ἂν ἐκ τῆς πλευρᾶς πάλιν λάβῃ πλευρὰν καὶ δώσῃ ἀντ' αὐτῆς οὐ σὰρκα πάλιν (προανεπληρώθη γάρ), ἀλλὰ Πνεῦμα οὐσιωδῶς Θεοῦ, ἵνα, ὡσπερ ἐκ τῆς πλευρᾶς
 10 τοῦ Ἄδὰμ ἡ γυνὴ γέγονε καὶ πάντες ἄνθρωποι θνητοὶ ἐξ αὐτῆς,

θηκε ή Εὐα, όταν όμίλησε σ' αὐτήν ό θφισ, κι έφαγε από τώ δένδρο και παρέβηκε τήν έντολή κι απέθανε με ψυχικό θάνατο· πρώτη ή Θεοτόκος Μαρία ευαγγελίζεται από τόν άγγελο κι αφού τής αναγγέλθηκε ή βουλή του Κυρίου πιστεύει, πείθεται και λέγει· «νά, ή δούλη Κυρίου· άς γίνει σε μένα κατά τόν λόγο σου»¹³. Κι έτσι πρώτη έδέχθηκε ούσιωδώς μέσα της τόν Λόγο του Θεού, ό όποιος έλύτρωσε τήν ψυχή της από τόν αιώνιο εκείνο θάνατο. Και τότε, αφού έσαρκώθηκε, ανέπλασε τώ σώμα του 'Αδάμ, στό όποιο ένεφύσησε άμέσως τήν πνοή σε ψυχή ζωσα· πράγματι, αφού έλαβε ψυχωμένη τήν πλευρά του κι ύστερα τήν οικοδόμησε σε γυναίκα, δέν έγράφηκε ότι οικοδόμησε και τήν πνοή¹⁴. Και για να τώ διασαφηνίσουμε, θα έπεξεργασθούμε τώ ίδιο τώ λόγιο με τά παρακάτω.

- 6 'Ο Θεός έλαβε από τόν 'Αδάμ τήν μερίδα τής σαρκός του και άντι γι' αὐτήν αναπλήρωσε άλλη σάρκα, κι αὐτήν πού έλαβε τήν οικοδόμησε σε τέλειο άνθρωπο· ψυχή όμως ούτε στόν ίδιο τόν 'Αδάμ πρόσθεσε γι' αὐτήν πού έλαβε μαζί με τήν πλευρά, ούτε πάλι στην Εὐα τήν έπαύξησε. 'Αλλά συνέβηκε κατά κάποιον τρόπο σαν να αναπληρώθηκε ή σάρκα ή όποία έλήφθηκε άντι τής πλευράς, όχι όμως και ή ψυχή. 'Αλλ' άκουε πού θα τώ διασαφηνίσουμε αὐτό περισσότερο. 'Ο Θεός έλαβε από τήν Παρθένο λογική και έμψυχη σάρκα, τήν όποία έλαβε από τόν 'Αδάμ κι αναπλήρωσε άλλην άντι γι' αὐτήν. Κι αφού έλαβε αὐτήν από εκείνην, τής έδωσε τώ Πνεῦμα του τώ άγιο και τήν αναπλήρωσε με τήν αιώνια ζωή πού δέν είχε ή ψυχή της. Πράγματι, ή σάρκα ή όποία αναπληρώθηκε στό σώμα του άντι τής πλευράς του 'Αδάμ, αὐτή ήταν ό άρραβώνας και τώ έχέγγυο τής οικονομίας του Θεού, ώστε, όταν πάλι λάβει πλευρά από τήν πλευρά, θα δώσει άντ' αὐτής πάλι όχι σάρκα (διότι αὐτή προαναπληρώθηκε), άλλ' ούσιωδώς Πνεῦμα Θεού. Ὡστε, όπως από τήν πλευρά του 'Αδάμ έγινε ή γυναίκα και από αὐτήν όλοι οι

13. Λουκᾶ 1,38.

14. Γεν. 2,7.22-23.

οὕτω καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ Χριστὸς ὁ Θεὸς γέ-
 νηται καὶ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἄθνατοι χρηματίσωσι καὶ ἀναπλη-
 ρώση ὃ εἶχεν ὁ Ἀδάμ πλεῖον τῆς γυναικός. Τί δὲ ἦν ὃ εἶχε πλεῖον
 ἐκεῖνος; Ἡ σὰρξ ἡ ἀναπληρωθεῖσα ἀντὶ τῆς πλευρᾶς ἐν τῷ
 5 σώματι αὐτοῦ. Λαβὼν γάρ, ἵνα πάλιν σοι τὰ αὐτὰ εἶπω, ἐκ τῆς
 Παρθένου τὴν σάρκα Χριστός, ἔδει ταύτην καὶ αὐθις ἀναπληρῶ-
 σαι, καθὼς καὶ τότε ἀνεπλήρωσε τοῦ Ἀδάμ. Ἐπεὶ δὲ οὐ πρὸς
 φθορὰν καὶ αὐθις ἀλλὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἐμελλε γίνεσθαι, διὰ
 Πνεύματος καὶ οὐ διὰ σαρκὸς ἡ ἀναπλήρωσις γέγονεν, ὅπως καὶ
 10 τὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ ἀναπλάσῃ καὶ τὰ μέλλοντα γενέσθαι τέκνα
 Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἁγίου τὴν ἀναγέννησιν λάβωσι καὶ οὕτως ἐν
 Πνεύματι Θεοῦ συγγενεῖς αὐτοῦ ἅπαντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες
 γένωνται καὶ σῶμα ἓν.

7 Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἐρρήθη, «ἐνεκεν»,
 15 φησί, «τούτου» (ποίου; Τῆς γυναικὸς δηλονότι, φημί δὴ τῆς πλευ-
 ρᾶς τοῦ Ἀδάμ) «καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν
 μητέρα αὐτοῦ», ἡγουν τῇ πλευρᾷ τοῦ Ἀδάμ, «καὶ ἔσονται οἱ δύο
 εἰς σάρκα μίαν», οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ γίνεται.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῶν παναχράντων αἱμάτων τῆς
 20 Θεοτόκου καὶ Πνεῦμα ἅγιον αὐτῇ ἐχαρίσατο, ἐσαρκώθη τε καὶ
 γέγονεν ἄνθρωπος, τούτου ἕνεκα καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέ-
 ρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ ἀδελ-
 φοὺς καὶ ἀδελφάς, καὶ προσκολληθήσεται οὐ τῇ γυναικὶ οὐδὲ
 σαρκικῶς, ἀλλ' ὡς πάντες ἐκ τῆς γυναικὸς οἱ κατὰ σῶμα γεννώ-
 25 μενοι καὶ ὄντες ἡμεῖς, τῷ ἐκ τῆς γυναικὸς γεννηθέντι ἄνευ σπο-
 ρᾶς ἀνδρί, τῷ νυμφίῳ Χριστῷ. Καὶ οὕτω, πνευματικῶς συνα-
 πτόμενοι καὶ κολλώμενοι αὐτῷ, ἐσόμεθα ἕκαστος μετ' αὐτοῦ εἰς

θητοὶ ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας Χριστὸς ὁ Θεὸς ἐγεννήθη-
κε ἀπὸ τὴν σὰρκα τῆς γυναικὸς καὶ ἀπὸ αὐτὸν θὰ καταστοῦν
ὄλοι ἀθάνατοι καὶ θὰ ἀναπληρώσει αὐτὸ ποὺ ὁ Ἄδὰμ εἶχε πε-
ρισσότερο ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Τί ἦταν ὁμοῦς αὐτὸ ποὺ εἶχε περισ-
σότερο ἐκεῖνος; Ἡ σὰρκα, ἡ ὁποῖα ἀναπληρώθηκε στὸ σῶμα
του ἀντὶ τῆς πλευρᾶς. Διότι, γιὰ νὰ σοῦ ἐπαναλάβω πάλι τὰ
ἴδια, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἔλαβε τὴν σὰρκα ἀπὸ τὴν Παρθένο, ἔπρε-
πε νὰ τὴν ἀναπληρώσει πάλι, ὅπως καὶ τότε ἀναπλήρωσε τοῦ
Ἄδὰμ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς δὲν ἐπρόκειτο νὰ γεννηθεῖ καὶ πάλι γιὰ
τὴν φθορά, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀφθαρσία, ἡ ἀναπλήρωση ἐγίνε διὰ
τοῦ Πνεύματος καὶ ὄχι διὰ τῆς σαρκός, ὥστε καὶ τὴν φύση τοῦ
Ἄδὰμ ν' ἀναπλάσει καὶ ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ
νὰ λάβουν διὰ Πνεύματος ἁγίου τὴν ἀναγέννηση· κι ἔτσι ὄλοι
ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτὸν νὰ γίνουν ἐν Πνεύματι Θεοῦ συγγενεῖς
του κι ἓνα σῶμα.

- 7 Κι ὅπως ἀκριβῶς εἰπώθηκε γιὰ τοὺς πρωτοπλάστους, «ἐξ
αἰτίας αὐτοῦ», λέγει (ποιοῦ; τῆς γυναικὸς βέβαια, ἐννοῶ τῆς
πλευρᾶς τοῦ Ἄδὰμ), «θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα
καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴν γυναῖκα του»,
δηλαδὴ στὴν πλευρᾶ τοῦ Ἄδὰμ, «καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο ὡς μία
σὰρκα»¹⁵, ἔτσι γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ
δηλαδὴ ἀνέλαβε σὰρκα ἀπὸ τὰ πανάχραντα αἶματα τῆς Θεοτό-
κου καὶ τῆς ἐχάρισε ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἐσαρκώθηκε κι ἐγίνε
ἄνθρωπος, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πα-
τέρα καὶ τὴν μητέρα του, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέ-
κνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὶς ἀδελφές¹⁶, καὶ θὰ προσκολληθεῖ,
ὄχι στὴν γυναῖκα οὔτε σαρκικῶς, ὅπως ὄλοι ἐμεῖς ποὺ γεννώ-
μαστέ ὡς πρὸ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ εἴμαστε προσκολ-
λημένοι σ' αὐτήν, ἀλλὰ στὸν ἄνδρα ποὺ ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὴν γυ-
ναῖκα χωρὶς σπορὰ ἀνδρός, στὸν νυμφίο Χριστό. Κι ἔτσι συνα-
πτόμενοι πνευματικῶς καὶ προσκολλώμενοι σ' αὐτόν, θὰ γίνομε

16. Λουκᾶ 14,26.

πνεῦμα ἐν καὶ σῶμα ἐν ὡσαύτως, διὰ τὸ σωματικῶς ἐσθίειν τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνειν ἡμᾶς.

8 Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἀπεφθέγγετο· «ὁ τρώγων μου τὸ σῶμα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει 5 καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ». Τούτῳ δὲ τῷ θείῳ λόγῳ καὶ τὸ οὕτω λέγον τοῦ Ἀποστόλου συνάδει ρῆμα· «ὁ κολλώμενος τῇ πόρνη ἐν σῶμά ἐστι μετ' αὐτῆς· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμα ἐστι μετ' αὐτοῦ». Ἐν δὲ λέγω οὐ ταῖς ὑποστάσεσιν, ἀλλὰ τῇ φύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν· τῇ μὲν φύσει τῆς θεότητος, ὡς 10 θεοὶ καὶ αὐτοὶ θέσει γινόμενοι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου· «καὶ οἶδαμεν ὅτι φανερωθέντος αὐτοῦ», φησὶν, «ὁμοιοὶ αὐτῷ ἐσόμεθα». Τίνα τρόπον; Ὅτι «ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ», φησὶν, «ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν»· τῇ δὲ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίσαντες, καθὼς καὶ ἐτέ- 15 ρωθι εἶπομεν. Ταῦτα γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι εἰδότες πατέρες ἡμῶν ἀναφανδὸν ἔλεγον· «δὸς αἷμα καὶ λαβὲ Πνεῦμα», ὡς τοῦ Πνεύματος ἄλλως μὴ διδομένου ἡμῖν, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐκουσίῃ πρὸς τὸν κόσμον σταυρώσεως ὁμοῦ καὶ νεκρώσεως. Πνεῦμα γὰρ ὧν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν θεῖαν φωνήν, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ βούλεται ἡμᾶς ἐνοῦσθαι 20 αὐτῷ καὶ κολλᾶσθαι καὶ συσσωμους εἶναι καὶ συγκληρονόμους αὐτοῦ, ὡς πᾶσα θεία Γραφή μαρτυρεῖ. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

9 Τοιγαροῦν ἔλαβε σάρκα ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου καὶ δέδωκεν ἀντ' αὐτῆς οὐ σάρκα, ἀλλὰ Πνεῦμα οὐσιωδῶς 25 ἅγιον. Καὶ ἐν πρώτοις ἐζωοποίησε τούτῳ τὴν τιμίαν καὶ ὑπεράμωμον ταύτης ψυχὴν, ἀναστήσας αὐτὴν ἐκ τοῦ θανάτου· τοῦτο δὲ

17. Ἰω. 6,26.

18. Α' Κορ. 6,16-17.

19. Α' Ἰω. 3,2.

ὁ καθένας μας μαζί του ἓνα πνεῦμα κι ἐπίσης ἓνα σῶμα, ὥστε νὰ τρῶμε σωματικῶς τὸ σῶμα του καὶ νὰ πίνουμε τὸ αἷμα του.

8 Ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας καὶ Θεὸς εἶπε, «ἐκεῖνος πὺ τρώγει τὸ σῶμα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου μένει μέσα μου κι ἐγὼ μέσα του»¹⁷. Μὲ τὸν θεῖο αὐτὸν λόγο συμφωνεῖ καὶ τὸ λόγιο τοῦ Ἀποστόλου πὺ λέγει τὰ ἐξῆς: «ἐκεῖνος πὺ προσκολλᾶται στὴν πόρνη εἶναι ἓνα σῶμα μαζί της, ἐνῶ ἐκεῖνος πὺ προσκολλᾶται στὸν Κύριο εἶναι ἓνα πνεῦμα μαζί του»¹⁸. Καὶ λέγω ἓνα ὄχι κατὰ τὶς ὑποστάσεις, ἀλλ' ἓνα κατὰ τὴν φύση τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· κατὰ τὴν φύση τῆς θεότητος ἐπειδὴ γίνονται κι αὐτοὶ θέσει θεοὶ κατὰ τὸ λόγιο τοῦ Ἰωάννου, «καὶ γνωρίζουμε ὅτι, ἐὰν φανερωθεῖ αὐτός», λέγει, «θὰ γίνουμε ὁμοιοὶ του»¹⁹. Μὲ ποιὸν τρόπο; Διότι «ἀπὸ τὸ πλήρωμά του», λέγει, «ἐλάβαμε ὄλοι ἐμεῖς»²⁰· κατὰ τὴν φύση πάλι τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπειδὴ διατελέσαμε συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ του ὅπως κι ἀλλοῦ εἶπαμε. Αὐτὰ λοιπὸν ἐπειδὴ τὰ ἐγνώριζαν οἱ ἅγιοι πατέρες μας ἔλεγαν φανερά, «δῶσε αἷμα καὶ λάβε Πνεῦμα»²¹, ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα δὲν μᾶς δίδεται ἀλλιῶς, παρὰ μὲ τὴν ἐκούσια πρὸς τὸν κόσμον σταύρωση καὶ νέκρωση μαζί. Πράγματι, ἐπειδὴ ὁ Θεός, κατὰ τὴν θεία φωνή, εἶναι Πνεῦμα²², ἐπιθυμεῖ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι νὰ ἐνωνόμαστε μαζί του καὶ νὰ προσκολλούμαστε²³ καὶ νὰ εἴμαστε σύσσωμοι καὶ συγκληρονόμοι του²⁴, καθὼς μαρτυρεῖ κι ὅλη ἡ θεία Γραφή. Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθομε στὸ προκείμενο.

9 Ἔτσι λοιπὸν ὁ Θεὸς Λόγος ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὴν ἀγνή Θεοτόκο καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔδωσε ὄχι σάρκα, ἀλλ' οὐσιωδῶς ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ἀρχικῶς ἐζωοποίησε μ' αὐτὸ τὴν τίμια καὶ ὑπεράμωμη ψυχὴ της, καὶ τὴν ἀνέστησε ἀπὸ τὸν θάνατο· καὶ αὐτὸ τὸ

20. Ἰω. 1,16.

21. Ἀποφθ. PG 65,257B.

22. Ἰω. 4,24.

23. Α' Κορ. 6,17.

24. Ἐφ. 3,6.

ἐποίησεν, ἐπειδὴ ἡ Εὔα πρώτη τῷ ψυχικῷ θανάτῳ ἀπέθανε. Σαρκωθεὶς δὲ ἐγένετο ἄνθρωπος, σῶμα ἐν ἑαυτῷ ἔννουν μετὰ ψυχῆς κεκτημένος· ταύτην γὰρ τὴν σάρκα καὶ τότε ἐκ τοῦ Ἀδὰμ καὶ νῦν ἐκ τῆς Θεοτόκου ἐψυχωμένην ἀπορρήτως ἀνέλαβε καὶ 5 οὕτω πᾶσαν τὴν φύσιν ἡμῶν μυστικῶς ἀνακαίνισε. Γεννηθεὶς δὲ ἀφράστως, ὡς οἶδεν αὐτός, εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. Τίνος χάριν καὶ διὰ τί; Ἴνα τὸν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἐξορισθέντα Ἀδὰμ ζητήσῃ καὶ εὐρῶν ἀναπλάσῃ αὐτόν. Καὶ θέα μοι ἐντεῦθεν, ἐπανάληψιν τῶν προειρημένων ποιουμένων, τὸ φρικτὸν τῆς οἰκονομίας 10 μυστήριον.

10 Ἐτι ὢν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκλήθη ὁ Ἀδὰμ εἰς μετάνοιαν· φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν· «Ἀδὰμ, ποῦ εἶ» καὶ «τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;» Καὶ ὁμοῦ ταῦτα ἀκηκοὼς 15 οὐκ ἠβουλήθη μετανοῆσαι ἢ κλαῦσαι καὶ συγχώρησιν ἐξαιτήσασθαι. Ἀλλὰ τί; Αἴτιον τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας τὴν γυναικα ποιεῖται· διὸ καὶ τοῦ παραδείσου εἰκότως ἐκβάλλεται. Ἐπειδὴ δὲ τῆνικαῦτα μετανοῆσαι ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἠβουλήθη, τῆ τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ τοῦτο ἐπιβουλή, διὰ τοῦτο πάλιν προσκα- 20 λεῖται πάντας διὰ τῆς μετανοίας πρὸς ἑαυτὸν ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς Θεὸς καὶ φησὶ· «μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». ἤγγικε, πρὸ τῶν πυλῶν ἴσταται τῶν καρδιῶν καὶ τῶν στομάτων ὑμῶν· ἀνοίξατε διὰ τῆς πίστεως τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ εὐθέως εἰσελεύσεται καὶ αὐτίκα διανοιχθήσονται τὰ στόματα 25 ὑμῶν καὶ βοήσητε· «ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν, ἔχομεν τὴν ζωὴν κεκτημέθα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὴν αἰώνιον». Σκόπει δὲ· τοὺς Ἰουδαίους ἐν πρώτοις ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἐπείσθησαν ἀπελθεῖν· καλεῖ πάντα τὰ ἔθνη διὰ τοῦ Υἱοῦ ἔσχατον καὶ πεισθέντα προσέφυγον αὐτῷ καὶ προσέδραμον.

25. Γεν. 3,9-11.

26. Ματθ. 3,2.

έκανε, έπειδή πρώτη ή Εὐα απέθανε μέ τόν ψυχικό θάνατο. Ἄφοῦ ὁμως έσαρκώθηκε, έγινε άνθρωπος αποκτώντας μέσα του σώμα νοερό μέ ψυχή· αὐτήν λοιπόν τήν σάρκα ανέλαβε και τότε από τόν Ἀδάμ και τώρα από τήν Θεοτόκο άπορρήτως έμψυχωμένη κι έτσι ανακαίνισε μυστικῶς ὅλη τήν φύση μας. Ἄφοῦ ὁμως έγεννήθηκε κατά τρόπο άνέκφραστο, ὅπως αὐτός γνωρίζει, είσήλθε στόν κόσμο. Χάριν τίνος και γιατί; Για να ζητήσει τόν έξορισμένο σ' αὐτόν τόν κόσμο Ἀδάμ κι άφοῦ τόν εὔρει να τόν αναπλάσει. Και πρόσεχε, παρακαλῶ, από έδῶ, καθῶς θα έπαναλάβω τὰ προηγούμενα, τὸ φρικτὸ μυστήριο τῆς οίκονομίας.

- 10 Ἐνῶ ὁ Ἀδάμ εύρισκόταν άκόμη στόν παράδεισο έκλήθηκε σέ μετάνοια· λέγει λοιπόν ὁ Θεός πρὸς αὐτόν, «Ἀδάμ, ποῦ εἶσαι;» και «ποιός σου άνήγγειλε ὅτι εἶσαι γυμνός; μήπως έφαγες από τὸ δένδρο που σου παρήγγειλα από αὐτὸ μόνο να μη φάγεις;»²⁵. Κι ὁμως άκούγοντας αὐτὰ δέν έθέλησε να μετανοήσει ή να κλάψει και να ζητήσει συγχώρηση. Ἄλλα τί έκανε; Κατηγορεῖ για τήν άφροσύνη και τήν άμαρτία του τήν γυναῖκα· γι' αὐτὸ σωστὰ άποβάλλεται κι από τόν παράδεισο. Ἐπειδή τότε δέν έθέλησε ὁ Ἀδάμ να μετανοήσει, κι αὐτὸ από έπιβουλή τοῦ πονηροῦ δαίμονος, γι' αὐτὸ έρχόμενος ὁ Θεός επάνω στην γῆ προσκαλεῖ και πάλι τοὺς πάντες δια τῆς μετανοίας πρὸς τόν έαυτό του και λέγει· «μετανοεῖτε, διότι έπλησίασε ή βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁶. Ἐπλησίασε, εύρίσκεται πρὸ τῶν πυλῶν²⁷ τῶν καρδιῶν και τῶν στομάτων σας· άνοιξατε μέ τήν πίστη τις καρδιές σας κι άμέσως θα εισέλθει και τότε θα άνοιχθοῦν τὰ στόματά σας και θα φωνάζετε· «έχομε μέσα μας τόν θησαυρὸ τοῦ Πνεύματος»²⁸. Ἄποκτήσαμε μέσα στις καρδιές μας τήν αἰώνια ζωή'. Σκέψου μάλιστα, ὅτι ὁ Θεός έν πρώτοις έκάλεσε τοὺς Ἰουδαίους και δέν υπάκουσαν να έλθουν· καλεῖ δια τοῦ Υἱοῦ έσχάτως ὅλα τὰ έθνη και υπάκουσαν και κατέφυγαν σ' αὐτόν

27. Βλ. Ματθ. 24,33 έ.

28. Β' Κορ. 4,7.

Διὸ καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἀποστόλους φησὶν· «ἐξέλθετε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως καὶ πάντα τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, χωλοὺς τε καὶ τυφλοὺς, εἰσαγάγετε ὧδε», πόλιν λέγων τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον, πλατείας δὲ καὶ ρύμας τὰς φυλάς 5 τῶν ἐθνῶν καὶ τὰς ἀνακεκρυμμένας χώρας τὰς μακράν, πτωχοὺς δὲ καὶ ἀναπήρους, χωλοὺς τε καὶ τυφλοὺς, τοὺς ὑπὸ πολλῶν ἁμαρτημάτων καὶ διαφόρων πταισμάτων καὶ ἀνομημάτων συντεθλασμένους καὶ ὑπὸ ἀγνωσίας Θεοῦ τετυφλωμένους.

- 11 Πάντας οὖν προσκαλεῖται ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν,
 10 Ἑβραίους λέγω καὶ Ἑλληνας. Προέγνων δέ, ὡς Θεός, τῶν Ἑβραίων, ὡς πολλάκις ἔφημεν, τὴν ἐξ ἀπιστίας ἀπειθείαν καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἐκ πίστεως ἐπιστροφὴν· καὶ πρὸ τῶν αἰώνων προώρισεν ἵνα, ὅσοι πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἤγουν εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ 15 ἁγίου Πνεύματος, καὶ φάγωσι τὸ ἀχραντὸν σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ πίωσι τὸ τίμιον αἷμα αὐτοῦ, δικαιωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθερωθῶσι δηλονότι καὶ δοξασθῶσι καὶ ζωῆς αἰωνίου μέτοχοι γένωνται, καθὼς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῶν ἀπάντων Δεσπότης φησὶν· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει 20 ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν». Ἴδου τοιγαροῦν καὶ προεγνώσθης ὑπὸ Θεοῦ, ἀδελφέ, καὶ προωρίσθης καὶ ἐκλήθης καὶ ἐδοξάσθης καὶ ἐδικαιώθης καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνεκλήθης· καὶ οὐκ ἐν παραδείσῳ 25 αἰσθητῶ, ὡς πρὶν ὁ Ἀδάμ, εἰσηνέχθης, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἐργάζου τοίνυν

29. Λουκᾶ 14,21.

30. Ἠθικοὶ 1 καὶ 2.

καὶ πρόστρεξαν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους τοῦ «ἐξέλθετε γρήγορα στὶς πλατεῖες καὶ τοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ ὄλους τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς φέρτε τους ἐδῶ»²⁹. «Πόλη» ὀνομάζει ὄλον αὐτὸν τὸν κόσμον, «πλατεῖες καὶ δρόμους» τὶς φυλές τῶν ἐθνῶν καὶ τὶς μακρυνές χώρες, «πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, χωλοὺς καὶ τυφλοὺς», ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι συντριμμένοι ἀπὸ τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ διάφορα πταίσματα καὶ εἶναι τυφλωμένα ἀπὸ ἀγνωσία Θεοῦ.

- 11 Τοὺς προσκαλεῖ λοιπὸν ὄλους ἀπὸ ἀνατολὴ μέχρι δύση, τοὺς Ἑβραίους δηλαδὴ καὶ τοὺς Ἕλληνας. Προγνώριζε, ὡς Θεός, τὴν ἀπὸ ἀπιστία ἀπείθεια τῶν Ἑβραίων, ὅπως πολλὰς φορές εἶπαμε³⁰, καθὼς καὶ τὴν ἀπὸ πίστη ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν. Καὶ προαιωνίως προόρισε, ὥστε, ὅσοι πιστεύσουν σ' αὐτὸν καὶ βαπτισθοῦν στὸ ὄνομά του, δηλαδὴ στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ φάγουν τὸ ἄχραντο σῶμα τοῦ Υἱοῦ του καὶ πιοῦν τὸ τίμιο αἷμα του, νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ ἐλευθερωθοῦν δηλαδὴ καὶ νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ μετάσχουν στὴν αἰώνια ζωὴ, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν πάντων λέγει· «ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, ἔχει ζωὴ αἰώνια»³¹· καὶ «δὲν ἔρχεται σὲ κρίση, ἀλλὰ ἔχει μεταφερθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατο στὴ ζωὴ»³². Νὰ λοιπὸν, ἀδελφέ, προγνωρίσθηκες ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ προορίσθηκες καὶ ἐκλήθηκες κι ἐδοξάσθηκες κι ἐδικαιώθηκες κι ἀνακλήθηκες διὰ τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ καὶ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος στὴν αἰώνια ζωὴ. Καὶ δὲν εἰσηλθες σὲ αἰσθητὸ παράδεισο, ὅπως πρὶν ὁ Ἀδάμ, ἀλλὰ στὸν οὐρανὸ καὶ στὰ οὐράνια ἀγαθὰ, «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιά ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»³³. Ἐργάσου λοιπὸν τὶς ἀρετὲς καὶ

31. Ἰω. 6,54.

32. Ἰω. 5,24.

33. Α' Κορ. 2,9.

τὰς ἀρετὰς καὶ φύλασσε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ σεαυ-
τὸν διὰ τῶν ἐντολῶν φύλαττε τοῦ μὴ παραβῆναι τι τῶν ἐνταλθέν-
των σοι, καὶ πείσῃ τὸ τοῦ Ἀδὰμ ἢ μᾶλλον καὶ χεῖρω, τῶν μειζό-
νων καὶ οὐρανίων στερούμενος ἀγαθῶν. Μὴ προτιμήσῃς ἔτι τῶν
5 ἐπιγείων τινὸς μηδὲ ἐπιθυμία τις τῶν φθειρομένων κατακρατήση
σου, ἵνα μὴ γυμνωθῇς τῆς δόξης ἧς ἐδοξάσθης παρὰ Χριστοῦ καὶ
ὡς μὴ ἐνδεδυμένος ἐνδυμα γάμου δεθήσῃ χεῖρας καὶ πόδας καὶ
ἐκβληθήσῃ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ κλαυθμὸς
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

- 12 Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ὁ νέος ἐστὶ παράδεισος. Διὸ καὶ προέ-
γνω πρὸ καταβολῆς κόσμου πάντας τοὺς πιστεύσαντας καὶ πι-
στεῦσαι ὀφείλοντας εἰς αὐτόν· οὗτος καὶ ἐκάλεσε καὶ μέχρι συντε-
λείας καλῶν οὐ παύσεται, καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει, καὶ ἐδικαίω-
σε καὶ δικαιοῦσει, συμμόρφους δηλονότι τῆς δόξης τῆς εἰκόνης
15 τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος καὶ τῆς τοῦ Πνεύμα-
τος χάριτος ἀποδεικνύων αὐτοὺς, υἱοὺς Θεοῦ πάντας αὐτοὺς μυ-
στικῶς ἐργαζόμενος καὶ καινοὺς ἀπὸ παλαιῶν καὶ ἐκ θνητῶν
ἀθανάτους αὐτοὺς ἀποκαθιστῶν καὶ διδοὺς αὐτοῖς ἐντολὰς, κα-
θὼς ποτε τῷ Ἀδὰμ. Ὅσοι τοιγαροῦν μέχρι θανάτου πάσας τὰς
20 αὐτοῦ ἐντολὰς φυλάξουσιν, οὗτοι καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην ἐπι-
δείκνυνται καὶ εἰς μείζονα κατὰ προκοπὴν δόξαν ἀνέρχονται.
Ὅσοι δὲ καταφρονηταὶ καὶ ἀμελεῖς καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐ-
εργέτην ὀφθῶσι καὶ τὰς δοθείσας παρ' αὐτοῦ ἐντολὰς οὐ φυλά-
ξουσι, τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, ὡς ὁ Ἀδὰμ τοῦ παραδείσου, ἐκπί-
25 πτουσιν, οὐχὶ παρὰ τὸ μὴ προεγνώσθαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ,
ἀλλ' ἐξ οἰκείας ἀφροσύνης καὶ πονηρίας τοῦτο πανθάνοντες. Διὰ
δὴ τοῦτο καὶ μέσον τοῦ παραδείσου τούτου προέθετο ὁ Θεὸς τὸ
σωτήριον φάρμακον, τὴν μετάνοιαν, ὡς ἂν οἱ ἐκ ραθυμίας καὶ

φύλαξε τις ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα φύλαγε τὸν ἑαυτό σου διὰ τῶν ἐντολῶν, ὥστε νὰ μὴ παραβεῖς κάτι ἀπὸ τὰ παραγγελθέντα καὶ πάθεις ὅ,τι καὶ ὁ Ἀδάμ ἢ μᾶλλον καὶ χειρότερα, στερούμενος ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ οὐράνια ἀγαθὰ. Μὴ προτιμήσεις πλέον κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια· οὔτε νὰ σὲ καταβάλει κάποια ἐπιθυμία ἀπὸ τὰ φθαρτά, ὥστε νὰ μὴ γυμνωθεῖς ἀπὸ τὴν δόξα μὲ τὴν ὁποία ἐδοξάσθηκες ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἔτσι, ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶσαι ἐνδεδυμένος τὸ ἔνδυμα γάμου, δεθοῦν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ ριφθεῖς στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ὅπου ὑπάρχει ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ τριγμὸς τῶν δοντιῶν³⁴.

- 12 Ἡ πίστη στὸν Χριστὸ εἶναι ὁ νέος παράδεισος. Γι' αὐτὸ καὶ προγνώρισε πρὸ καταβολῆς κόσμου ὅλους τοὺς πιστοὺς κι ἐκείνους πὺ ὀφείλουν νὰ πιστεύσουν σ' αὐτόν· αὐτοὺς τοὺς ἐκάλεσε καὶ δὲν θὰ παύσει μέχρι τὴν συντέλεια νὰ τοὺς καλεῖ, καὶ τοὺς ἐδόξασε καὶ θὰ τοὺς δοξάσει, καὶ τοὺς ἐδικαίωσε καὶ θὰ τοὺς δικαίωσει, ἀποδεικνύοντάς τους δηλαδὴ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος καὶ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος σύμμορφους τῆς δόξας τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ του· ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀπεργάζεται μυστικῶς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς καθιστᾷ νέους ἀπὸ παλαιοὺς³⁵ καὶ ἀθανάτους ἀπὸ θνητοὺς καὶ τοὺς δίδει ἐντολές, ὅπως κάποτε στὸν Ἀδάμ. Ὅσοι λοιπὸν φυλάξουν μέχρι θανάτου τις ἐντολές του, αὐτοὶ ἐπιδεικνύουν καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἀνέρχονται κατὰ προκοπὴν σὲ μεγαλύτερη δόξα. Ὅσοι ὁμως φανοῦν καταφρονητές, ἀμελεῖς καὶ ἀγνώμονες πρὸς τὸν εὐεργέτη καὶ δὲν φυλάξουν τις ἐντολές πὺ ἐδόθησαν ἀπὸ αὐτόν, ἐκπίπτουν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, ὅπως ὁ Ἀδάμ ἀπὸ τὸν παράδεισο, παθαίνοντας αὐτὸ ὄχι ἐπειδὴ δὲν προγνωρίσθησαν ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ δική τους ἀφροσύνη καὶ κακία. Γι' αὐτόν τὸν λόγο ὁ Θεὸς ἔθεσε στὸ μέσον τοῦ παραδείσου τὸ σωτήριο φάρμακο, ὥστε ἐκεῖνοι πὺ ἐκπίπτουν, ἀπὸ ραθυμία καὶ ἀμέ-

34. Ματθ. 22,13.

35. Βλ. Ἠθικός 1 12,163.

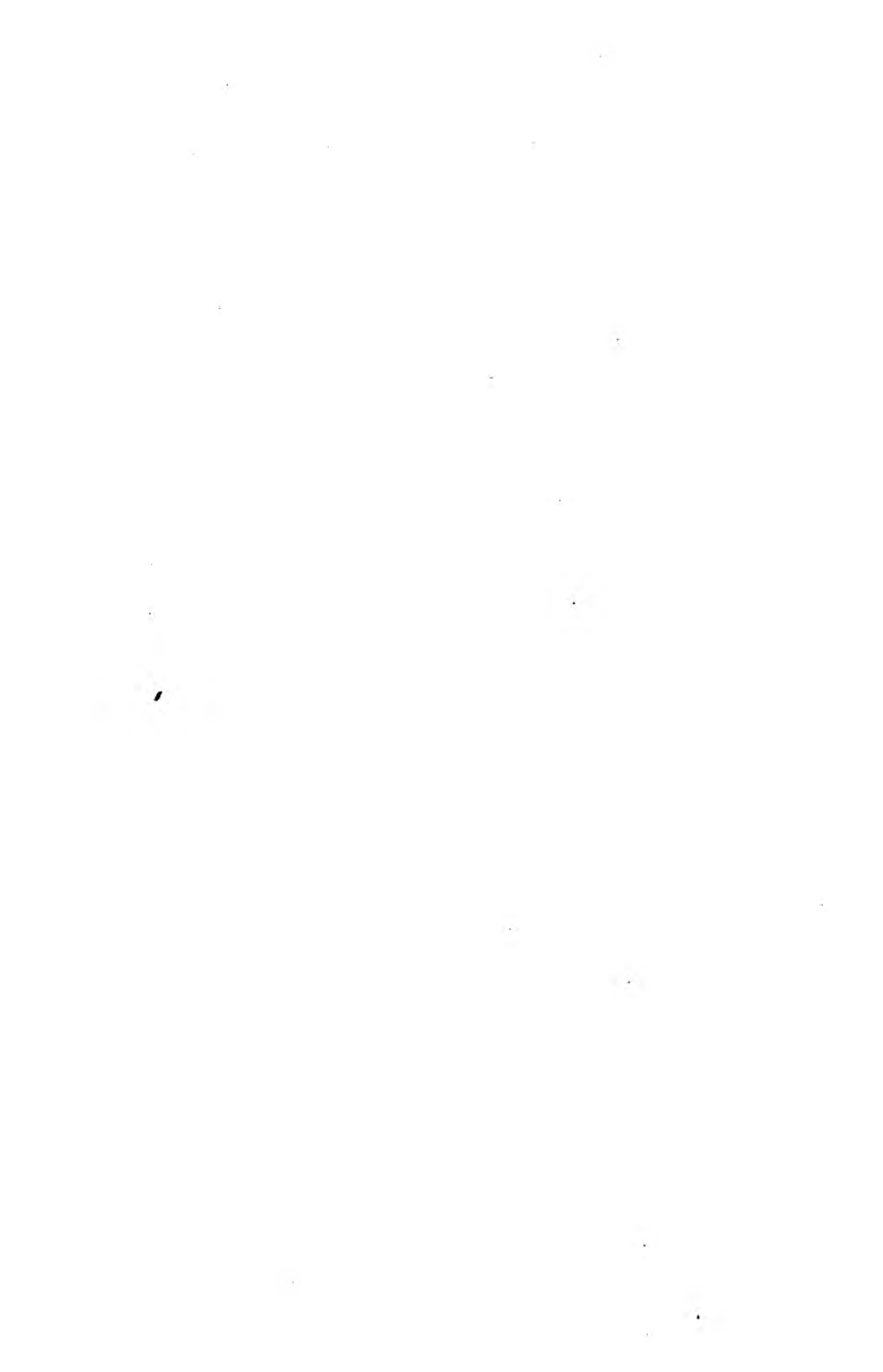
ἀμελείας ἐκπίπτοντες τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς μετανοίας πάλιν μετὰ λαμπροτέρας καὶ περιφανεστέρας δόξης εἰς αὐτὴν ἐπανέρχονται· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ᾤκονόμησεν, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ.

- 13 Τοίνυν καὶ πᾶσαν ἄλλην μέριμναν καταλιπόντες, τῆς μετανοίας ὅση δύναμις ἐπιμελησώμεθα, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

λεια, ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωὴ διὰ τῆς μετανοίας νὰ ἐπανέρχονται πάλι σ' αὐτὴν μὲ λαμπρότερη καὶ περιφανέστερη δόξα· ἐὰν ὅμως δὲν τὸ οἰκονομοῦσε αὐτὸ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, δὲν θὰ ἐσωζόταν καμμιά σάρκα³⁶.

- 13 Ἐγκαταλείποντας λοιπὸν καὶ κάθε ἄλλη μέριμνα, ὡς φροντίσουμε μὲ κάθε δύναμη γιὰ τὴν μετάνοια, ὥστε μὲ τὴν χάρι καὶ φιλοανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπιτύχομε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ· σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Γένοιτο!

36. Ματθ. 24,22.

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΤΡΙΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ Γ'

Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου ἐν ᾧ λέγει· «καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι». Τί οὖν εἰσιν ἃ ἄκῆκοεν ὁ Παῦλος ἄρρητα ῥήματα; Τίνα δὲ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»; Τίς δὲ ἢ πῶς ἔσται καὶ ἔστιν εἰς ἡμᾶς ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία καὶ τίς ἢ ἐν ἡμῖν ταύτης ἐνέργεια;

1 Ἐπειδήπερ διαρρήδην ὁ τῶν ἀπάντων Δεσπότης καθ' ἐκάστην διὰ τῶν εὐαγγελίων βοᾷ, τὰ μὲν συνεσκιασμένως λέγων, ὅταν ἐν παραβολαῖς διαλέγηται, τὰ δὲ διερμηνεύων κατ' ἰδίαν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, οὕτω λέγων· «ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς», καὶ ποτε παρρησίᾳ πάντα καὶ ἀποκεκαλυμμένα λέγει πρὸς πάντας ἡμᾶς, ὡς φασὶ πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι· «ἴδε», φασί, «παρρησίᾳ λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις», ζητῆσαι χρεῶν καὶ μαθεῖν ποῖα τὰ παρρησίᾳ καὶ ἀπογεγυμνωμένα, ποῖα δὲ τὰ ἐν παραβολαῖς ὑπὸ 10 τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ εἰρημένα. Τὰ μὲν οὖν δῆλα τῶν ἐντολῶν καὶ γυμνά εἰσιν ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγῃ, «εἶπεν ὁ Κύριος· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς»,

1. Β' Κορ. 12,3-4.

2. Α' Κορ. 2,9.

ΛΟΓΟΣ Γ'

Στὸ ρητὸ τοῦ Ἀσποστόλου ποῦ λέγει· «καὶ εἶδα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο στὸν τρίτο οὐρανὸ ὅπου ἀρπάχθηκε καὶ ἄκουσε ἀνέκφραστα λόγια, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν σὲ ἄνθρωπο νὰ ἀκούσει»¹. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν τὰ ἀνέκφραστα λόγια ποῦ ἄκουσε ὁ Παῦλος; Ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ «τὰ ὅποια ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»²; Καὶ ποιὰ εἶναι ἢ πῶς θὰ εἶναι καὶ σ' ἐμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ποιὰ εἶναι μέσα μας ἡ ἐνέργειά της;

- 1 Ὁ Δεσπότης τῶν πάντων ἀπερίφραστα ἀναβοᾷ καθημερινὰ μὲ τὰ εὐαγγέλια καὶ ἄλλα τὰ λέγει ἐπισκιασμένα, ὅταν διαλέγεται μὲ παραβολές, ἄλλα πάλι τὰ ἐρμηνεύει ἰδιαιτέρως στοὺς μαθητὲς του λέγοντας· «σ' ἐσᾶς ἐδόθηκε νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ στοὺς ὑπολοίπους νὰ τὰ μάθουν μὲ παραβολές»³. Καὶ ἄλλοτε τὰ λέγει μὲ παρρησία ὅλα καὶ ἀποκαλυμμένα πρὸς ὅλους ἐμᾶς, ὅπως ὅταν λέγουν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι· «νά», λέγουν, «τώρα ὁμιλεῖς μὲ παρρησία καὶ δὲν λέγεις καμμία παροιμία»⁴. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ ζητήσομε καὶ νὰ μάθομε ποιὰ εἶναι ἐκεῖνα ποῦ εἰπώθηκαν μὲ παρρησία καὶ ἀποκαλύφθηκαν, καὶ ποιὰ εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Θεὸ μὲ παραβολές. Ὅσα βέβαια ἀφοροῦν τὶς ἐντολὲς εἶναι φανερά καὶ γυμνά, ὅπως ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, «εἶπε ὁ Κύριος· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, εὐεργετεῖτε ἐκείνους ποῦ σᾶς

3. Λουκᾶ 8,10.

4. Ἰω. 16,29.

καὶ ὅταν μακαρίζῃ μὲν τοὺς πενθοῦντας, ταλανίζῃ δὲ τοὺς γελοῦν-
 τας, καὶ ὅταν λέγῃ· «μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
 νῶν»· καὶ πάλιν· «ὁ θέλων σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐ-
 τὴν καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς ζωὴν αἰώ-
 5 νιον εὐρήσει αὐτήν»· καί, «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνη-
 σάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω
 μοι». Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα οὐκ ἐν παραβολαῖς,
 ἀλλὰ φανερὰ καὶ μηδεμίαν ἐγκεκρυμμένην ἔννοιαν ἔχοντα εἴρηται.
 Τὰ δέ γε ἐν παραβολαῖς εἰσιν ὅταν λέγῃ· «τίνι ὁμοιώσομεν τὴν
 10 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; Ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄν-
 θρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ· καὶ αὐξηθὲν ἐγένετο εἰς δέν-
 δρον μέγα»· καὶ ὅταν πάλιν φησὶν· «ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας»· καὶ πάλιν·
 «ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ
 15 ἔκρυψε εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον». Ταῦτα
 καὶ ἕτερα τούτων πλείονα οὕτω λέγων καὶ παρομοιάζων τοῖς
 τοιούτοις τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, παραβολὰς καλεῖ.

2 Καὶ ὄρα μοι σοφίαν ἐντεῦθεν Θεοῦ, πῶς διὰ τῶν αἰσθητῶν
 ὑποδειγμάτων καὶ τῶν δοκούντων ἡμῖν εὐτελῶν εἶναι τὰ ὑπὲρ
 20 νοῦν καὶ διάνοιαν ὑποζωγραφεῖ. Τοῦτο δὲ ὅλον ποιεῖ, ἵνα οἱ μὲν
 ἄπιστοι καὶ διὰ τῆς ἀπιστίας ἀνάξιοι τῶν τοιούτων γενόμενοι μεί-
 νωσι τυφλοὶ καὶ τῶν τοιούτων ἄμοιροι ἀγαθῶν, οἱ δὲ γε πιστοὶ
 καὶ μετὰ πληροφoρίας τὸν λόγον δεχόμενοι τῶν παραβολῶν αὐ-
 τὴν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐναργῆ θεάσωνται ἐπ’
 25 αὐτοῖς ἔκβασιν. Αἱ γὰρ παραβολαὶ αὗται εἰκόνας τῶν γινομένων

5. Ματθ. 5,44.

6. Ματθ. 5,4.

7. Λουκᾶ 6,25.

8. Ματθ. 3,2.

μισοῦν»⁵, καὶ ὅταν μακαρίζει ἐκείνους πού πενθοῦν⁶ καὶ οἰκτεῖ-
 ρει ἐκείνους πού γελοῦν⁷, ὅπως καὶ ὅταν λέγει, «μετανοεῖτε,
 διότι ἐπλησίασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸. Καὶ πάλι, «ἐκεῖνος
 πού θέλει νὰ σώσει τὴν ψυχὴ του θὰ τὴν χάσει, καὶ ἐκεῖνος πού
 ἔχασε τὴν ψυχὴ του ἐξ αἰτίας μου θὰ τὴν εὔρει στὴν αἰώνια
 ζωὴ»⁹, καί, «ὅποιος θέλει νὰ ἔλθει ὀπίσω μου, ἄς ἀπαρνηθεῖ
 τὸν ἑαυτό του, ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρό του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθή-
 σῃ»¹⁰. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὰ δὲν εἰπώθηκαν μὲ
 παραβολές, ἀλλὰ φανερὰ καὶ χωρὶς καμμία κρυμμένη ἔννοια.
 Παραβολικὰ ὅμως εἶναι, ὅπως ὅταν λέγει, «μὲ ποιόν θὰ παρο-
 μοιάσομε τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ; Εἶναι ὅμοια μὲ κόκκο σινα-
 πιοῦ, τὸν ὁποῖο ἔλαβε ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν ἔβαλε στὸν κῆπο
 του· καὶ αὐξήθηκε καὶ ἔγινε μεγάλο δένδρο»¹¹. καὶ ὅταν πάλι
 λέγει, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μὲ ἄνθρωπο πού
 ψάχνει νὰ εὔρει καλὰ μαργαριτάρια»¹². καὶ πάλι, «ἡ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μὲ ζύμη, τὴν ὁποία ἔλαβε ἡ γυναῖκα
 καὶ τὴν ἔκρυσε σὲ τρία σάτα ἀλεύρου, μέχρι πού ἐζυμώθηκε
 ὄλο»¹³. Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ λέγοντας καὶ πα-
 ρομοιάζοντας τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ αὐτὰ, τὰ ὀνομάζει
 παραβολές.

2 Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, ἀπὸ ἐδῶ τὴν σοφία τοῦ Θεοῦ,
 πῶς δηλαδὴ μὲ τὰ αἰσθητὰ ὑποδείγματα καὶ μὲ ὅσα μᾶς φαίνο-
 νται εὐτελεῖ περιγράφει τὰ ἐπάνω ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν διάνοια.
 Καὶ ὄλο αὐτὸ τὸ κάνει, ὥστε οἱ ἄπιστοι καὶ γινόμενοι ἀνάξιοι
 αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας νὰ μείνουν τυφλοὶ καὶ ἀμέτοχοι
 αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, οἱ πιστοὶ ὅμως καὶ ὅσοι δέχονται μὲ βε-
 βαιότητα τὸν λόγο τῶν παραβολῶν νὰ ἴδουν τὴν ἴδια τὴν ἀλή-
 θεια καὶ τὴν καθαρὴ ἐκβαση τῶν πραγμάτων ἐπάνω σ' αὐτὰ.

9. Ματθ. 10,39.

10. Ματθ. 16,24.

11. Ματθ. 13,31.

12. Ματθ. 13,45.

13. Ματθ. 13,33.

πραγμάτων εἰσί· καὶ ὅπως ἄκουε. Ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως τὸ πανάγιον Πνεῦμά ἐστι· τοῦτο γὰρ καὶ τὴν βασιλείαν μοι νοεῖ εἶναι τῶν οὐρανῶν καὶ οὐχ ἕτερόν τι. Ἄνθρωπος δέ ἐστιν ὁ πᾶς πιστὸς καὶ βουλόμενος διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦτον τὸν 5 κόκκον λαβεῖν. Κῆπος δὲ οὐδεὶς ἕτερος τόπος ἐστὶν εἰ μὴ ἐκάστου ἡμῶν ἢ καρδία, ἐνθα τὸν ἕνα κόκκον τοῦτον (οὐ τοὺς πολλούς, οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν διχοτομουμένων ὑπάρχει), τὸν ἄτμητον ὄντα τῇ φύσει καὶ ἀδιαίρετον λαμβάνοντες, κρύβομεν ἐν αὐτῇ· πάση δὲ φυλακῇ τηροῦντες ἑαυτοὺς καὶ φυλάττοντες, αὐτὸς αὐξάνει 10 ὡς οὐκ ἴσμεν ἡμεῖς καὶ φυεῖς ὄραται καὶ αὐξηθεῖς ἐπὶ πολὺ ἐπιγινώσκειται παρὰ τῶν ἐν οἷς ἐφύη καὶ εἰς δένδρον γενόμενος καὶ κλάδους ποιήσας πολλοὺς ἄφραστον τῷ κεκτημένῳ αὐτὸν ἐμποιεῖ τὴν χαράν. Ὡσπερ οὖν δίχα τοῦ σπόρου οὐδὲν ὁ κῆπος χρήσιμον προφέρει εἰ μὴ μόνον ἀκάνθας καὶ βοτάνας ἀγρίας καὶ ὁ 15 σπόρος δίχα τοῦ βληθῆναι εἰς κῆπος οὐ καρποφορεῖ, ἀλλὰ μένει μόνος οἷός ἐστιν, οὕτω δὴ καὶ ἡμῶν ἀληθῶς αἱ ψυχαὶ δίχα τοῦ θείου σπόρου ἀκαρποὶ καὶ ἀκανθηφόροι διατελοῦσι καὶ γίνονται. Ὁ γὰρ θεῖος σπόρος, πρὸ τοῦ ἐν ἡμῖν, ἤγουν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἐμβληθῆναι, αὐτὸς μένει μὲν οἷος ὅλος ὑπάρχει Θεός, μήτε 20 προσθήκην δεχόμενος μήτε μὴν ὑφεσιν ὑπομένων τὸ σύνολον, ἐν ἡμῖν δὲ οὔτε φύει ὅλως οὔτε αὐξησιν ἐπιδέχεται. Πῶς γὰρ ὁ κατὰ συνάφειαν διεστῶς ἴσα τοῖς συναφθεῖσιν αὐτῷ τὴν αὐξητικὴν δύναμιν ἐπιδείξεται; Οὐδαμῶς, ὥσπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὕλην ἀνάπτει ποτὲ ἢς μὴ προσψαύσειεν, οὐδὲ ὕλη ἐμπίπρεται, εἰ μὴ τῷ πυρὶ 25 ἐνωθῆ καθ' ὑπόστασιν.

43 Τοίνυν καὶ καθάπερ τὰ τῶν θείων εὐαγγελίων, τὰ μὲν συνεχιασμένως, ὡς εἴρηται, καὶ διὰ παραβολῶν λέγεται πρὸς ἡμᾶς, τὰ δὲ παρρησίᾳ καὶ ἀπερικαλύπτως, οὕτω καὶ τὰ τῶν ἀποστολι-

Διότι οί παραβολές αὐτές εἶναι εἰκόνες τῶν γινομένων πραγμάτων· καὶ πῶς, ἄκουε. Ὁ κόκκος τοῦ συναπιοῦ εἶναι τὸ πανάγιο Πνεῦμα· διότι αὐτό, κατάλαβε, παρακαλῶ, ὅτι εἶναι καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ὄχι κάτι ἄλλο. Ἦνθρωπος πάλι εἶναι ὁ κάθε πιστὸς καὶ ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ λάβει μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν αὐτὸν τὸν κόκκο. Κῆπος δὲν εἶναι κανεὶς ἄλλος τόπος, παρὰ ἡ καρδιὰ τοῦ καθενός μας, ὅπου αὐτὸν τὸν ἕνα κόκκο (ὄχι τοὺς πολλούς, διότι δὲν εἶναι πρᾶγμα διχοτομούμενο), τὸν ἄτμητο στὴν φύση καὶ ἀδιαίρετο, τὸν κρῦβουμε μέσα της· καὶ ὅταν διατηροῦμε ¹⁴ καὶ φυλάσσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ κάθε προσοχή, αὐτὸς αὐξάνει χωρὶς ἑμεῖς νὰ ξέρομε¹⁵, καὶ φαίνεται μόνο ὅταν φυτρώσει καὶ γνωρίζεται μόνο ὅταν αὐξηθεῖ γιὰ πολὺ ἀπὸ ἐκείνους μέσα στοὺς ὁποίους ἐφύτρωσε· κι ἀφοῦ γίνει δένδρο καὶ ἀναπτύξει πολλὰ κλαδιὰ προξενεῖ ἄφραστη χαρὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀπέκτησε. Συμβαίνει λοιπὸν ὅ,τι καὶ μὲ τὸν κῆπο, ὁ ὁποῖος δίχως τὸν σπόρο δὲν προσφέρει τίποτε χρήσιμο παρὰ μόνον ἀγκάθια καὶ ἄγρια βότανα, καὶ ὁ σπόρος δὲν καρποφορεῖ δίχως νὰ φυτευθεῖ σὲ κῆπο, ἀλλὰ μένει ὅπως εἶναι· ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ψυχές μας διατελοῦν πράγματι δίχως τὸν θεῖο σπόρο καὶ γίνονται ἄκαρπες καὶ ἀκανθηφόρες. Διότι ὁ θεῖος σπόρος, προτοῦ φυτευθεῖ μέσα μας, δηλαδὴ στὶς καρδιές μας, παραμένει ὁ ἴδιος ὁλόκληρος σὰν Θεὸς ποὺ εἶναι, χωρὶς νὰ δέχεται προσθήκη, οὔτε νὰ ὑφίσταται καμμία μείωση, οὔτε φυτρῶνει μέσα μας οὔτε δέχεται καθόλου αὐξηση. Πράγματι, πῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι χωρισμένος μπορεῖ νὰ ἐπιδείξει αὐξητικὴ δύναμη ἴση μ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν συναφθεῖ μαζί του; Καθόλου, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε τὸ πῦρ ἀνάπτει ποτὲ τὴν ὕλη μὲ τὴν ὁποία δὲν ἀγγίχθηκε, οὔτε ἡ ὕλη καίγεται, ἐὰν δὲν ἐνωθεῖ καθ' ὑπόστασιν μὲ τὸ πῦρ.

3 Ἔτσι λοιπὸν, ὅπως στὰ θεῖα εὐαγγέλια, ἄλλα λέγονται πρὸς ἡμᾶς συνεσκιασμένα, ὅπως εἰπώθηκε, καὶ παραβολικά, καὶ ἄλλα μὲ παρρησία καὶ ἀποκαλυμμένα, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰ ἀπο-

15. Βλ. Μάρκ. 4,27.

κῶν καὶ θεοφράστων ρημάτων οὐ πάντα φανερώς καὶ ἄνευ παραπετάσματος τινος λέγεται πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε πολλῆς τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐρμηνείας δεόμενα, βάθος νοημάτων καὶ μυστηρίων ἐν τῷ ρητῷ πως ἐπιφερόμενα. Καί, εἰ δοκεῖ, μιᾶς τῶν ἀποστολικῶν ρημάτων ὑποθέσεώς τε καὶ θεωρίας ἀψώμεθα καὶ ὀψώμεθα τί τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον «τὸ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ».

4 Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη καὶ ὁποῖα τῆς θεωρίας τοῦ λόγου ἢ ἀπαρχή; Τὰ ἄρρητα ρήματα ἃ εἰς τρίτον οὐρανὸν ὁ θεῖος ἀρπαγεῖς
10 Παῦλος ἀκήκοεν. Ἀλλὰ γὰρ ἐκ προοιμίων αὐτῶν τί ἐστὶ ρῆμα πρῶτον ζητήσωμεν, ἵν' οὕτω καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι τὴν δύναμιν γνῶμεν τῶν ἀποστολικῶν ρημάτων καλῶς. Ρῆμα τοιγαροῦν ὁ λόγος ἐστίν, ὡσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος ρῆμα καλεῖται· «εἰπέ» γάρ, φησί, «λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου». Καὶ ἐν τῷ Ἰώβ· «εἰπέ
15 ρῆμά τι πρὸς Κύριον καὶ τελεύτα». Καὶ ἀλλαχοῦ· «τὰ ρήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ». Καὶ τὰ μὲν ρήματα καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀνθρώπων στόμασι λαλοῦνται ἀνθρώπων καὶ ὡσὶν ὡσαύτως ἀνθρωπίνως ἀκούονται, τὸ δὲ ρῆμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ, διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξερχόμενος, ἀφραστός ἐστι παντελῶς ἀνθρωπίνη
20 γλῶσση καὶ ἀκοῇ σαρκίνη πάντη ἀχώρητος, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ εἰς αἴσθησιν αὐτῆς μὴ δυνάμενος ἐλθεῖν, τῆς αἰσθήσεως δηλονότι μὴ ἰσχυοῦσης αἰσθανθῆναι τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν.

5 Ρῆμα οὖν καὶ λόγον κατὰ πρώτην ἐπιβολὴν θεωρίας οὐδένα ἄλλον γινώσκουμεν ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, αὐτὸν τὸν
25 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὄντως ὄντα Θεόν· στόμα δὲ αὐτοῦ τὸ λαλοῦν τὰ ἄρρητα ρήματα οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸ τὸ ἅγιον καὶ ὁμοούσιον Πνεῦμα, καθὼς ὁ προφήτης φησί· «τὸ γὰρ στόμα

στολικά και θεόφραστα λόγια δὲν λέγονται πρὸς ἐμᾶς ὄλα φανερά και χωρὶς κάποιο παραπέτασμα, ἀλλὰ μερικὲς φορές χρειάζονται πολλή ἐξέταση και ἐρμηνεία, διότι κάτω ἀπὸ τὶς λέξεις φέρουν κάποιο βάθος νοημάτων και μυστηρίων. Καί, ἐὰν τὸ θεωρεῖτε σκόπιμο, θὰ ἐξετάσουμε μία ὑπόθεση και θεωρία ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια και θὰ ἰδοῦμε ποιά εἶναι τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο λόγο, «τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ πάντα και τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»¹⁶.

4 Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτὴ και τί λογῆς ἢ ἀπαρχὴ τῆς θεωρίας τοῦ λόγου; Τὰ ἀνέκφραστα λόγια τὰ ὁποῖα ὁ θεῖος Παῦλος ἄκουσε ὅταν ἀρπάχθηκε στὸν τρίτο οὐρανό. "Ὁμως προοιμιακὰ θὰ ζητήσουμε πρῶτον νὰ εὔρομε τί εἶναι τὸ λόγο, ὥστε ἔτσι προχωρώντας καθ' ὁδὸν νὰ γνωρίσουμε καλῶς τὴν δύναμη τῶν ἀποστολικῶν λογίων. Λόγιο λοιπὸν εἶναι ὁ λόγος, ὅπως και ὁ λόγος καλεῖται λόγο. Διότι, λέγει, «πὲς ἓνα λόγο και θὰ θεραπευθεῖ τὸ παιδί μου»¹⁷. Και στὸν Ἰώβ, «πὲς κάποιο λόγο πρὸς τὸν Κύριο και πέθανε»¹⁸. Και ἀλλοῦ, «τὰ λόγια τοῦ στόματος αὐτοῦ»¹⁹. Και τὰ ρήματα βέβαια και οἱ λόγοι τῶν ἀνθρώπων λαλοῦνται ἀπὸ στόματα ἀνθρώπων και ἔτσι ἀκούονται ὡς ἀνθρώπινοι, ἐνῶ τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ και ὁ λόγος αὐτοῦ, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ στόμα του, εἶναι ἐντελῶς ἀνέκφραστος μὲ τὴν ἀνθρώπινη γλῶσσα και τελείως ἀχώρητος σὲ σαρκικὴ ἀκοή· και ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ οὔτε μπορεῖ νὰ ἔλθει στὴν αἴσθησή της, ἐπειδὴ ἢ αἴσθησις δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν.

5 Ρῆμα λοιπὸν και λόγο κατὰ τὴν πρώτη φάση τῆς θεωρίας κανέναν ἄλλο δὲν γνωρίζουμε παρὰ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ και Πατρός, αὐτὸν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό τὸν ὄντως Θεό· και τὸ στόμα του, τὸ ὁποῖο λαλεῖ τὰ ἀνέκφραστα λόγια, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο και ὁμοούσιο Πνεῦμα, καθὼς

17. Ματθ. 8,8.

18. Ἰώβ 2,9.

19. Ψαλμ. 35,4.

Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα», ἀντὶ τοῦ τὸ Πνεῦμα Κυρίου. Στόμα τοῖ-
 νον Θεοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν, ρῆμα δὲ καὶ λόγος ὁ Υἱὸς αὐτοῦ
 καὶ Θεός. Διὰ τί δὲ τὸ Πνεῦμα στόμα καλεῖται Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς
 ρῆμα καὶ λόγος; Ἐπειδὴ, ὡσπερ διὰ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ λόγος
 5 ὁ ἐν ἡμῖν προέρχεται καὶ τοῖς ἄλλοις ἀποκαλύπτεται καὶ ἄλλως
 οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἢ δηλωῶσαι αὐτόν, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ στόματος
 φθογγῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, εἰ μὴ διὰ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος ὡς διὰ στόματος λαληθῆ, ἤγουν ἀποκαλυφθῆ,
 γνωσθῆναι ἢ ἀκουσθῆναι οὐ δύναται. Τὸ δὲ οὐ δύναται ἀντὶ τοῦ
 10 οὐκ ἐνδέχεται, οὐδὲ βούλεται, λέγομεν ἐνταῦθα, ὡς καὶ τὸ ἀδύνα-
 τον ψεύσασθαι Θεόν. Καθάπερ δὲ τὸ ἡμέτερον στόμα εἰ μὴ ἀνοι-
 ξομεν, οὐδὲ γὰρ ἐσφιγμένου ὑπάρχοντος ὁ λόγος ἡμῶν ἐξελθεῖν
 δύναται, οὕτως οὐδὲ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ δὴ τὸ ἅγιον Πνεῦ-
 μα αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐν ἡμῖν γινομένης ἐλλάμπσεως αὐτοῦ
 15 ἀνοιγῆ, οὐ τὸ Πνεῦμα δέ, ἀλλ' ὁ ἐξ αὐτοῦ ἐλλαμπόμενος νοῦς
 ἡμῶν, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε ὁράται, οὔτε γινώσκεται,
 οὔτε μὴν ἀποκαλύπτεται τῇ ὀπτικῇ καὶ ἀκουστικῇ αἰσθήσει
 ἡμῶν.

6 Τὰ γοῦν ἄρρητα ρήματα ἃ ὁ θεῖος Παῦλος, ὡς ἔφη, ἀκήκοεν,
 20 οὐδὲν ἕτερόν εἰσι κατὰ γε τὴν ἡμετέραν τῆς ἀσθενοῦς διανοίας
 κατάληψιν ἢ πάντως αἱ μυστικαὶ καὶ ἐπ' ἀληθῶς ἀνέκφραστοι
 διὰ τῆς ἐλλάμπσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεωρίαι τε καὶ ὑπερμε-
 γαλοπρεπεῖς ἄγνωστοι γνώσεις, εἴτ' οὖν ἀθέατοι θεωρίαι τῆς
 ὑπερφώτου καὶ ὑπεραγνώστου τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δό-
 25 ξης τε καὶ θεότητος· αἵτινες, τοῖς ἀξίοις ἐκφαντικώτερόν τε καὶ
 τρανότερον ἀποκαλυπτόμεναι, δείκνυνται αἱ τῶν ἀφθέγκτων
 ρημάτων ἀνήκοοι ἀκοαί, ἢ τῶν ἀκαταλήπτων πραγμάτων ἐν

ὁ προφήτης λέγει· «διότι τὸ στόμα τοῦ Κυρίου ἐλάλησε αὐτὰ τὰ λόγια»²⁰, ἀντὶ 'τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου'. Στόμα λοιπὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ρῆμα καὶ λόγος ὁ Υἱὸς αὐτοῦ καὶ Θεός. Γιατί ὁμως τὸ Πνεῦμα καλεῖται στόμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Υἱὸς ρῆμα καὶ λόγος; Ἐπειδὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ λόγος ποὺ εὐρίσκειται μέσα μας προέρχεται διὰ τοῦ στόματός μας καὶ ἀποκαλύπτεται στοὺς ἄλλους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ καὶ δηλωθεῖ ἀλλιῶς, παρὰ μόνο μὲ τοὺς φθόγγους τοῦ στόματος, ἔτσι οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος δὲν μπορεῖ νὰ γνωσθεῖ ἢ ἀκουσθεῖ, παρὰ μόνον ἐὰν λαληθεῖ, δηλαδή ἀποκαλυφθεῖ, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὡς διὰ στόματος. Τὸ δὲν δύναται ἐδῶ τὸ λέμε ἀντὶ τοῦ δὲν μπορεῖ, οὔτε θέλει, ὅπως καὶ τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰπεῖ ψέματα Θεός²¹. Καὶ συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ τὸ δικό μας στόμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ἐὰν δὲν τὸ ἀνοίξομε, δὲν μπορεῖ, ἐφ' ὅσον παραμένει σφυγμένο, νὰ ἐξέλθει ὁ λόγος μας· ἔτσι καὶ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸ ἅγιο Πνεῦμα του, ἐὰν δὲν ἀνοιγεῖ διὰ τῆς ἐλλάμπσεως αὐτοῦ ποὺ πραγματοποιεῖται μέσα μας, καὶ μάλιστα ὄχι τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ὁ νοῦς μας ὁ ὁποῖος ἐλλάμπεται ἀπὸ αὐτό, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε βλέπεται, οὔτε γνωρίζεται, οὔτε βέβαια ἀποκαλύπτεται στὴν ὀπτική καὶ ἀκουστική αἴσθησή μας.

6 Τὰ ἀνέκφραστα λοιπὸν λόγια τὰ ὁποῖα ὁ θεῖος Παῦλος, ὅπως εἶπε, ἀκουσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, κατὰ τὴν ἀντίληψη τῆς ἀσθενοῦς διανοίας μας, παρὰ οἱ μυστικὲς καὶ ἀληθινὰ ἀνέκφραστες διὰ τῆς ἐλλάμπσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεωρίες καὶ ὑπερμεγαλοπρεπεῖς ἄγνωστες γνῶσεις, ὅπως ἐπίσης οἱ ἀθέατες θεωρίες τῆς ὑπέρφωτης καὶ ὑπεράγνωστης δόξας καὶ θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὲς οἱ θεωρίες ἀποκαλυπτόμενες ἐμφανέστερα καὶ καθαρώτερα στοὺς ἀξίους, παρουσιάζονται ὡς οἱ ἀνήκουστες ἀκοὲς τῶν ἀφθέγκτων λογίων, ἢ κατὰ τρόπο ἀκαταληπτο κατάληψη τῶν ἀκαταλήπτων πραγμάτων.

20. Ἦσ. 1,20.

21. Ἐβρ. 6,18.

ἀκαταληψία κατάληψις. Εἰ δὲ ἐκεῖνος μὲν εἶπεν, «ἀκήκοα ῥήματα ἄρρητα», ἡμεῖς δὲ ταῦτα τὸν Υἱὸν εἶπομεν εἶναι καὶ ἄλλως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διὰ τοῦ ἁγίου λαλούμενον Πνεύματος καὶ ἅμα διὰ τῆς ἐλλάμψεως αὐτοῦ ἀποκαλυπτόμενον τοῖς ἀξίοις, τὴν δὲ
5 ἐλλαμψιν εἶτ' οὖν ἀποκάλυψιν διὰ θεωρίας γίνεσθαι μᾶλλον καὶ οὐχὶ δι' ἀκοῆς, μὴ ξενισθῆς ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ τὴν λύσιν τούτου ἀκηκοῶς μάθε εἶναι πιστὸς καὶ μὴ ἄπιστος ἦς. Ἔχει δὲ οὕτως.

7 Ὁ Θεὸς ἢ τῶν ὄλων αἰτία εἷς ἐστὶ· τὸ δὲ ἐν τούτῳ φῶς καὶ ζωὴ ἐστὶ, πνεῦμα καὶ λόγος, στόμα καὶ ῥῆμα, σοφία καὶ γνῶσις,
10 χαρὰ καὶ ἀγάπη, βασιλεία οὐρανῶν καὶ παράδεισος, οὐρανὸς οὐρανῶν, ὡσπερ καὶ ἥλιος ἡλίων καὶ Θεὸς θεῶν καὶ ἡμέρα καλεῖται ἀνέσπερος· καὶ πᾶν ὅτι οὖν ἂν εἴποις ἀπὸ τῶν ὀρωμένων καλόν, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ζητῶν, εὐρήσεις τὸ ἐν τούτῳ ἐνυποστάτως
15 ὄν καὶ κυρίως καλούμενον ἀγαθόν. Οὐχ ὡς τὰ ὀρώμενα δὲ τοιοῦτον κάκεινό ἐστιν, ἀλλ' ἀσυγκρίτως καὶ ἀρρήτως ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ὀρώμενα· οὐδὲ καθ' ἐν τούτων ὡς ταῦτα καὶ τὸ ἐν ἐκεῖνο κεχωρισμένως εὐρίσκεται, ἀλλ' ἐν μένον ἀναλλοιώτως καὶ τὸ αὐτὸ πανάγαθόν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθόν. Οὕτω τοιγαροῦν τετίμηται καὶ αὐτὸς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν κτισθεὶς ἄνθρωπος, μίαν αἴσθησιν ἔχων ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ νοῦ καὶ λόγῳ, εἰ καὶ πεντα-
20 χῶς διαμερίζεται ταῖς φυσικαῖς ἀνάγκαις τοῦ σώματος, πρὸς μὲν τὰ σωματικὰ διὰ τῶν πέντε διαιρουμένη ἀδαιρέτως αἰσθήσεων, ἧτις καὶ ἀναλλοιώτως ἀλλοιουμένη τὴν ἐνέργειαν δείκνυσι, βλέπουσα οὐκ αὐτῇ, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἢ ψυχῇ, οὕτω δὲ καὶ ἀκούουσα καὶ ὀσφραϊνομένη καὶ γενομένη καὶ τῇ ἀφῆ διακρίνουσα. Ἐν δὲ
25 τοῖς πνευματικοῖς οὐκέτι θυρίσιν αἰσθήσεων διαιρεῖσθαι καταναγκάζεται, οὐκέτι ζητεῖ ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἰδεῖν ἢ τι τῶν ὄντων θεάσασθαι, οὐδὲ τὰ ὄτα λόγον εἰσδέξασθαι, οὐδὲ

22. Βλ. Ἰω. 20,27.

23. Ψαλμ. 49,1.

Ἐὰν ὁμοῦς ἐκεῖνος εἶπε, «ἄκουσα ἀνέκφραστα λόγια», καὶ ἐμεῖς εἶπαμε ὅτι αὐτὰ εἶναι ὁ Υἱὸς ποῦ καὶ ἀλλιῶς λαλεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ συγχρόνως ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἐλλάμψεως αὐτοῦ στοῦς ἀξίους, καὶ ἡ ἐλλαμψη, δηλαδὴ ἡ ἀποκάλυψη, γίνεται διὰ τῆς θεωρίας μᾶλλον καὶ ὄχι διὰ τῆς ἀκοῆς, μὴ ξενισθεῖς γι' αὐτό, ἀλλ' ἀκούοντας τὴν λύση αὐτοῦ, μάθε νὰ εἶσαι πιστὸς καὶ νὰ μὴ εἶσαι ἄπιστος²². Καὶ ἡ λύση ἔχει ὡς ἐξῆς.

7 Ὁ Θεός, ἡ αἰτία τῶν ὄλων, εἶναι ἓνας· αὐτὸ τὸ ἓνα φῶς εἶναι καὶ ζωὴ, πνεῦμα καὶ λόγος, στόμα καὶ ρῆμα, σοφία καὶ γνώση, χαρὰ καὶ ἀγάπη, βασιλεία οὐρανῶν καὶ παράδεισος, οὐρανὸς οὐρανῶν, ὅπως καὶ ἥλιος ἡλίων καὶ Θεὸς θεῶν²³ καὶ ἡμέρα καλεῖται ἀνέσπερη· καὶ ὁ,τιδῆποτε καλὸ κι ἂν ἔλεγες ἀπὸ τὰ ὄρατά, ἀναζητώντας τὸ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, θὰ εὔρεις αὐτὸ τὸ ἓνα νὰ εἶναι ἐνυπόστατο καὶ καλούμενο κυρίως ἀγαθό. Δὲν εἶναι ὁμοῦς ἐκεῖνο σὰν τὰ ὄρατά, ἀλλὰ κατὰ τρόπο ἀσύγκριτο καὶ ἀνέκφραστο ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρατά· οὔτε εὐρίσκεται κι ἐκεῖνο τὸ ἓνα μόνο του χωριστά, ὅπως εἶναι αὐτὰ τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ μένει ἀναλλοίωτα ἓνα καὶ τὸ ἴδιο· εἶναι πανάγαθο καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθό. Ἔτσι λοιπὸν ἐτιμῆθηκε κι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐκτίσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωση²⁴, ἔχοντας μία αἴσθησι σὲ μία ψυχὴ καὶ σ' ἓναν νοῦ καὶ σ' ἓναν λόγο, παρ' ὅλο ποῦ αὐτὴ διαμερίζεται σὲ πέντε μέρη κατὰ τὶς φυσικὲς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Αὐτὴ ἡ αἴσθησι στὰ σωματικὰ διαιρεῖται ἀδιαιρέτως διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων, καὶ ἀλλοιούμενη ἀναλλοίωτα δείχνει τὴν ἐνέργεια, χωρὶς νὰ βλέπει αὐτὴ, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ· καὶ τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὴν ἀκοή, τὴν ὄσφρησι, τὴν γεύσι καὶ τὴν ἀφή. Στὰ πνευματικὰ ὁμοῦς δὲν ἀναγκάζεται νὰ διαιρεῖται μὲ θύρες αἰσθήσεων, οὔτε ζητεῖ ν' ἀνοιγοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ γιὰ νὰ ἰδοῦν ἢ νὰ θεωρήσουν κάτι ἀπὸ τὰ ὄντα, οὔτε τὰ αὐτιά νὰ δεχθοῦν λόγο, οὔτε ἡ ὄσφρησι νὰ καθαρῖσει, ὥστε

24. Γεν. 1,27.

ὄσφρησιν ἐκκαθαῖραι εἰς τὸ ὀξέως ὄσφραίνεσθαι· οὐδὲ δεῖται χει-
 λέων ἢ γλώττης πρὸς τὴν τοῦ γλυκέος ἢ πικροῦ γεῦσιν ὁμοῦ καὶ
 διάκρισιν, οὐδὲ χειρῶν τοῦ ἐπαφᾶσθαι καὶ εἰδέναι δι' αὐτῶν τὸ
 τραχύ τε καὶ λεῖον καὶ ὁμαλόν. Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων ἡ αἴσθη-
 5 σις ἐκτὸς γενομένη καὶ ὄλη καθόλου συναπαχθεῖσα τῷ νῶ, ὡς
 φυσικῶς αὐτῷ συνεπομένη καὶ ἀχωρίστως μία οὖσα, τὰς πέντε
 ἔχει αἰσθήσεις ἐν ἑαυτῇ, ὡς οὖσας ἐν ἡ καὶ πλείστας, εἰπεῖν ἀκρι-
 βέστερον.

8 Καὶ σκόπει μοι ἐντεῦθεν τὴν ἀκριβῆ τοῦ λόγου ἐξέτασιν.
 10 Ψυχὴ, νοῦς καὶ λόγος ἐν, ὡς εἴρηται, εἰσὶν ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ
 φύσει. Τοῦτο δὲ τὸ ἐν αἰσθάνεται, λογίζεται (λογικὸν γάρ), νοεῖ,
 ἐπινοεῖ, ἐνθυμεῖται, βουλευέται, ἐπιθυμεῖ, θέλει, οὐ θέλει, προαι-
 ρεῖται, οὐ προαιρεῖται, ἀγαπᾷ, μισεῖ· καὶ ἵνα μὴ τὸν λόγον μηκύ-
 νωμεν, τὸ ἐν τοῦτο, ζῶν ἐστίν, ἐν τῷ αὐτῷ βλέπον καὶ ἀκοῦον ἅμα
 15 καὶ ὄσφραινόμενον, γευόμενόν τε καὶ ἐπαφώμενον, γινῶσκον,
 ἐπιγινῶσκον, γνωρίζον τε αὐτὸ καὶ λαλοῦν. Πρόσεχε ἀκριβῶς τῶν
 λεγομένων τὴν δύναμιν, ἵν' ἐντεῦθεν ἰσχύσης μαθεῖν τί τὰ ἄρρητα
 ρήματα καὶ πῶς ὁ Παῦλος ταῦτα ἀκήκοεν ἃ καὶ ἀπεκαλύφθη
 αὐτῷ καὶ ἃ ἐν θείῳ Πνεύματι αὐτὸς ἐθεάσατο. Θεὸς ὁ τῶν ὄλων
 20 δημιουργὸς εἷς· τὸ οὖν ἐν τοῦτο πᾶν ἀγαθὸν ἐστίν, ὥσπερ εἴρηται,
 Ψυχὴ λογικὴ καὶ ἀθάνατος μία. Ἡ οὖν μία αὕτη πᾶσα αἰσθησίς
 ἐστίν, ἐν ἑαυτῇ δηλαδὴ πάσας εἰ τινές εἰσιν ἔχουσα. Ὅταν οὖν ὁ
 εἷς Θεὸς τοῦ παντὸς τῇ μιᾷ καὶ λογικῇ ψυχῇ δι' ἀποκαλύψεως
 ὀφθήσεται, πᾶν ἀγαθὸν ταύτῃ ἀποκαλύπτεται καὶ διὰ πασῶν τῶν
 25 ταύτης αἰσθήσεων ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ ὁρᾶται τοῦτο αὐτῇ, βλέπεται
 καὶ ἀκούεται, καὶ γλυκαίνει τὸ γευστικὸν καὶ τὸ ὄσφραντικὸν εὐ-
 ωδιάζει, ψηλαφᾶται, γνωρίζεται· λαλεῖ καὶ λαλεῖται, γινώσκει,
 ἐπιγινώσκει καὶ ὅτι γινώσκει νοεῖται. Ὁ γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ γι-
 νωσκόμενος οἶδεν ὅτι γινώσκειται καὶ ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν οἶδεν ὅτι

νά όσφραίνεται περισσότερο· οϋτε χρειάζεται χείλη ἢ γλῶσσα για τὴν γεύση καὶ διάκριση μαζί τοῦ γλυκοῦ ἢ τοῦ πικροῦ, οϋτε χέρια για νά ἐγγίξει καὶ νά γνωρίζει μ' αὐτὰ τὸ τραχύ, τὸ λεῖο καὶ τὸ όμαλό. Ἄλλ' ἡ αἴσθησις, ἐξερχόμενη ἀπὸ ὄλα αὐτὰ καὶ συνεπαγόμενη ὄλη καθ' ὄλοκληρίαν ἀπὸ τὸν νοῦ, ἀφοῦ τὸν συνακολουθεῖ φυσικῶς καὶ εἶναι ἀχωρίστως μία, ἔχει λοιπὸν μέσα της τίς πέντε αἰσθήσεις, σὰν νά εἶναι αὐτὲς ἓνα ἢ καὶ περισσότερες, για νά ἀκριβολογήσω.

- 8 Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀκριβὴ ἐξέταση τοῦ λόγου. Ψυχὴ, νοῦς καὶ λόγος εἶναι, ὅπως ἐλέχθηκε, ἓνα μέσα σὲ μία οὐσία καὶ φύσις. Αὐτὸ τὸ ἓνα αἰσθάνεται, λογίζεται (διότι εἶναι λογικὸ), νοεῖ, ἐπινοεῖ, ἐνθυμεῖται, ἀποφασίζει, ἐπιθυμεῖ, θέλει, δὲν θέλει, προτιμᾷ, δὲν προτιμᾷ, ἀγαπᾷ, μισεῖ· καὶ για νά μὴ μακρυλογήσομε, αὐτὸ τὸ ἓνα εἶναι ζωντανό, καὶ μέσα στὸ ἴδιο βλέπει καὶ ἀκούει συγχρόνως καὶ όσφραίνεται, γεύεται καὶ ἐφάπτεται, γινώσκει, ἐπιγινώσκει, καὶ πάλι γνωρίζει καὶ όμιλεῖ. Πρόσεχε ἀκριβῶς τὴν δύναμη τῶν λεγομένων, ὥστε ἀπὸ ἐδῶ νά μπορέσεις νά μάθεις ποιά εἶναι τὰ ἄρρητα ρήματα καὶ πῶς ὁ Παῦλος ἄκουσε αὐτὰ τὰ ὅποια τοῦ ἀποκαλύφθηκαν καὶ ὁ ἴδιος τὰ εἶδε ἐν θείῳ Πνεύματι. Ὁ Θεὸς ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων εἶναι ἓνας· αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἓνα εἶναι τὸ σύνολο ἀγαθό, ὅπως ἐλέχθηκε, μία ψυχὴ λογικὴ καὶ ἀθάνατη. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μία εἶναι ἡ ὄλικὴ αἴσθησις²⁵, πὺ ἔχει μέσα της ὄλες τίς ἄλλες πὺ ὑπάρχουν. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἓνας Θεὸς τοῦ παντός ἰδωθεῖ ἀποκαλυπτικῶς μὲ τὴ μία καὶ λογικὴ ψυχὴ, ἀποκαλύπτεται μὲ αὐτὴν κάθε ἀγαθό, καὶ αὐτὸ ὄραται συγχρόνως ἀπὸ αὐτὴν μ' ὄλες τίς αἰσθήσεις της, βλέπεται καὶ ἀκούεται, γλυκαίνει τὸ γευστικὸ καὶ εὐωδιάζει τὸ ὄσφρητικὸ, ψηλαφᾷται, γνωρίζεται· λαλεῖ καὶ λαλεῖται, γινώσκει καὶ ἐπιγινώσκεται καὶ ἐπειδὴ γινώσκει κατανοεῖται. Πράγματι, ἐκεῖνος πὺ γινώσκεται ἀπὸ τὸν Θεὸ γνωρίζει ὅτι γινώσκεται, κι ἐκεῖνος πὺ βλέπει τὸν Θεὸ γνωρί-

25. Βλ. Διαδόχου Φωτικῆς, *Κεφάλαια* 14,30,76.

ὄρᾱ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ δέ γε μὴ ὄρῶν τὸν Θεὸν οὐκ οἶδεν ὅτι ὄρᾱ αὐτὸν ὁ Θεός, ὡς οὐδὲ ὄρᾱ, εἰ καὶ τὰ πάντα βλέπει καὶ οὐδὲν αὐτὸν λέληθεν.

- 9 Διὰ πασῶν οὖν τῶν αἰσθήσεων ἐν τῷ αὐτῷ ἅμα οἱ καταξιω-
 5 θέντες ἰδεῖν τὸ πᾶν ἀγαθὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθὸν ὡς διὰ μιᾶς αἰ-
 σθήσεως τῶν πολλῶν, τὸ ἐν ὄν καὶ πολλά, τὰ διάφορα ὁμοῦ ἀγα-
 θὰ ὡς ἐν ἐν διαφόροις αἰσθήσεσι τῆς μιᾶς ἐπιγνόντες καὶ καθ'
 ἐκάστην ἐπιγινώσκοντες, διαφορᾶν ἐν τούτοις οὐδεμίαν ἐπίσταν-
 10 λουσι, τὴν ἀκοὴν ὄρασιν καὶ τὴν ὄρασιν ἀκοήν, ὡς ὅταν ὁ Ἀββα-
 κοῦμ λέγῃ· «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην. Κύ-
 ριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην». Παρὰ τίνος γὰρ ἄλλου
 ἀκήκοεν; Ἐκεῖνος αὐτὸν προφητεύων ἐκήρυττε. Καὶ πῶς λέγει,
 «Κύριε, ἀκήκοα τὴν ἀκοήν σου»; Τί δὲ καὶ τῷ διττῷ τῆς ἀκοῆς
 15 δηλῶσαι βούλεται, εἰ μὴ ὅτι διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμψεως,
 ἥτοι ἀποκαλύψεως, τὸν Κύριον ἡμῶν πάντως καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 ἐπιγνοῦς καὶ διὰ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὑπηχίσεως αὐθις τὰ περὶ τῆς οἰκο-
 νομίας αὐτοῦ ἐκδιδαχθεῖς, οἶονεὶ τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν ἣν
 ἐκεῖθεν ἔμαθεν ἰδιοποιησάμενος, πρὸς τὸν Κύριον, ὡς ὄρῶν αὐ-
 20 τόν, καθὰ καὶ ἐωρᾶτο, περιχαρῶς ἔλεγεν, «ἐν μέσῳ δύο ζώων
 γνωσθήσῃ, ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ, ἐν τῷ παρεῖναι
 τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ»; Ὡστε ἀκοὴν τὴν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς δό-
 ξης τοῦ Πνεύματος ἐγγινομένην ὁμοῦ διδασκαλίαν καὶ γινώσκιν λέ-
 γει, ἣν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφανείας αὐ-
 25 τοῦ ἤκουσε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰπεῖν, «Κύριε», ὄρῶντος
 αὐτὸν καὶ λαλοῦντος ἔχει δύναμιν. Τίς γὰρ ὄν οὐ βλέπει ὡς βλέ-
 πων τούτῳ προσομιλεῖ; Μὴ ὁ μὴ βλέπων τὸν ἐπίγειον βασιλέα
 δύναται λέγειν πρὸς αὐτόν, ὦ βασιλεῦ, ἤκουσα τὰ δεδογμένα τῇ

ζει ὅτι τὸν βλέπει ὁ Θεός· ἐκεῖνος πάλι ποῦ δὲν βλέπει τὸν Θεὸ δὲν γνωρίζει ὅτι τὸν βλέπει ὁ Θεός, καθὼς οὔτε βλέπει, ἂν καὶ βλέπει τὰ πάντα καὶ τίποτε δὲν τοῦ ξεφεύγει.

- 9 Ὅσοι λοιπὸν καταξιώθηκαν νὰ ἰδοῦν μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις τὸ πᾶν ἀγαθὸ καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθὸ, μὲ τὶς πολλὰς σὰν μὲ μία αἰσθησι, τὸ ἓνα ποῦ εἶναι καὶ πολλὰ, ὅσοι ἐπιγινώσκουν σὰν ἓνα σὲ διάφορες αἰσθήσεις τὰ διάφορα μαζὶ ἀγαθὰ τῆς μιᾶς μοναδικῆς, καὶ καθημερινὰ τὰ ἐπιγινώσκουν καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται σ' αὐτὰ καμμία διαφορᾶ, ἀλλὰ καλοῦν τὴν θεωρία γνώση καὶ τὴν γνώση πάλι θεωρία, τὴν ἀκοή ὄραση καὶ τὴν ὄραση ἀκοή, ὅπως ὅταν λέγει ὁ Ἀββακούμ· «Κύριε, ἄκουσα τὴν ἀκοή σου καὶ ἐφοβήθηκα. Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐννοίωσα ἐκπληξῆ»²⁶. Ἀπὸ ποιὸν ἄλλον ἄκουσε; Ἐκεῖνος τὸν ἐκήρυττε προφητεύοντας. Πῶς λοιπὸν λέγει, «Κύριε, ἄκουσα τὴν ἀκοή σου»; Ἐπίσης τί θέλει νὰ δηλώσει μὲ τὴν ἐπανάληψη τῆς ἀκοῆς, παρὰ ὅτι, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως, ἐγνώρισε ὅπως ὅποτε τὸν Κύριό μας καὶ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς ὑπηγήσεως πάλι ἀπὸ αὐτὸν ἐδιδάχθηκε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομία, σὰν νὰ ἰδιοποιήθηκε τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλία τὴν ὁποία ἔμαθε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἔλεγε γεμᾶτος χαρὰ πρὸς τὸν Κύριο, σὰν νὰ τὸν ἔβλεπε, ὅπως καὶ βλεπόταν, «θὰ γνωρισθεῖς στὸ μέσον δύο ζώων, θὰ ἐπιγνωσθεῖς ὅταν ἐγγίξεις τὰ ἔτη, θὰ ἀναδειχθεῖς ὅταν φθάσει ὁ καιρὸς;»²⁷. Ὡστε ἀκοή ὀνομάζει τὴν διδασκαλία μαζὶ καὶ γνώση ποῦ γεννῶνται στὴν θεωρία τῆς δόξας τοῦ Πνεύματος, αὐτὴν δηλαδὴ ποῦ ἄκουσε γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση καὶ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς παρουσία αὐτοῦ. Διότι καὶ μόνον ἡ προσφώνηση, «Κύριε», σημαίνει ὅτι τὸν βλέπει καὶ ὁμιλεῖ. Διότι ποιὸς ὁμιλεῖ πρὸς ἐκεῖνον ποῦ δὲν βλέπει σὰν νὰ τὸν βλέπει; Μήπως ὁποῖος δὲν βλέπει τὸν ἐπίγειο βασιλέα μπορεῖ νὰ τοῦ λέγει, «βασιλεῦ, ἄκουσα τὰ διατάγματα τῆς βασιλείας σου»; Καθόλου. Ὅχι

26. Ἀββακ. 3,2.

27. Ἀββακ. 3,2.

βασιλεία σου'; Οὐδαμῶς. Οὐχὶ γὰρ ἀκοῦσαι μόνον λέγει τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι γνωσθήσῃ, φησί, καὶ ἐπιγνωσθήσῃ καὶ ἀναδειχθήσῃ, ὡς τὴν αὐτοῦ βουλὴν μετὰ πληροφορίας πάσης δηλονότι μαθῶν καὶ οἶονεὶ πῶς λέγων αὐτῷ· «τὰ καὶ τὰ ποιήσεις, καθὰ τῇ βασιλείᾳ σου, δέσποτα, δέδοκται»; Πλεῖον δὲ τούτου καὶ πάντα τὰ προφητικὰ αἰνίττονται ρήματα.

10 Οὕτω τοίνυν ἡ θεία Γραφὴ καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ ἀκοὴν καὶ τὴν ἀκοὴν ἀντὶ θεωρίας συνήθως τίθησιν. Οὕτω καὶ Παῦλος ὁ θεῖος, τὰς ἀνεκλαλήτους θεωρίας καὶ ἐλλάμψεις καὶ τὰς ὑπὲρ
10 τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δυνάμεως διδασκαλίας καὶ ἀποκαλύψεις, ρήματα εἰκότως ἐκάλεσε καὶ ἀκοῦσαι ταῦτα εἶπε καὶ γραφῇ παραδέδωκε. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων, ἵνα μὴ ἐπαίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί». Εἰ οὖν ἤκουσε πρότερον, πῶς μετὰ ταῦτα ἀποκαλύψεις εἶπεν
15 ἃ ἤκουσεν, εἰ μὴ καθὼς εἶπομεν; Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δαυὶδ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς εὔχεται εἰς τὸ κατανοῆσαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ὁ πρότερον εἰπὼν, «εἶτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἶτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, ἠρπάγην», πῶς ὕστερόν φησιν ὅτι ἤκουσα, εἰ μὴ ὡς ἀνωτέρω λεπτομερῶς ἐδηλώσαμεν
20 καὶ αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια ἔχει; Τοιγαροῦν καὶ διὰ μὲν τῆς ἀρπαγῆς τὴν θεωρίαν πρῶτον ἐδήλωσε, τὰ δὲ ἐντὸς τῆς θεωρίας καὶ τὰ ἐκφαντικώτερα τῆς τρανότερον ἐξαστραπτούσης δόξης τε καὶ θεότητος, ὡς γνῶσιν ἐμποιοῦντα καὶ τὸν ὀρῶντα διδάσκοντα καὶ δηλοῦντα τὰ πᾶσιν ἀπόρρητά τε καὶ ἀκατάληπτα,
25 ἀκοῦσαι εἶπεν, ὡς ἐν οὐσης τῆς τε ἀκουστικῆς καὶ θεωρητικῆς δηλονότι αἰσθήσεως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. Ὅθεν οὐδὲ ἐν τῶν βλεπομένων ἢ ἀκουομένων, καθὼς ταῦτα ὀρᾶ καὶ ἀκούει, οἷόν ἐστι καὶ οἷα εἰπεῖν ποτε δύναται· διὰ τοῦτο καὶ γλῶσση ταῦτα λαλῆσαι ἀδύνατον εἶναι προσέθηκεν.

28. Β' Κορ. 12,7.

29. Ψαλμ. 118,18.

μόνο λέγει ότι ἄκουσε τὴν ἀκοή του, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ γνωρισθεῖ, λέγει, καὶ θὰ ἐπιγνωσθεῖ καὶ θὰ ἀναδειχθεῖ, σὰν νὰ ἔμαθε δηλαδή μὲ κάθε βεβαιότητα τὴν ἀπόφασή του· σὰν νὰ τοῦ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο· ‘αὐτὰ κι αὐτὰ θὰ κάμεις, σύμφωνα μ’ αὐτὰ ποὺ ἀπεφάσισε ἡ βασιλεία σου, δέσποτα’; Καὶ περισσότερο ἀπ’ αὐτὸ ὑπαινίσσονται κι ὅλα τὰ προφητικὰ λόγια.

- 10 Ἔτσι λοιπὸν ἡ θεία Γραφή παρουσιάζει συνήθως τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ ὡς ἀκοή καὶ τὴν ἀκοή ἀντὶ τῆς θεωρίας. Ἔτσι καὶ ὁ Θεῖος Παῦλος, τὶς ἀνεκλάλητες θεωρίες καὶ ἐλλάμψεις καὶ τὶς ὑπὲρ τὸ μέτρο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ δυνάμεως διδασκαλίες καὶ ἀποκαλύψεις, εὐλόγα τὶς ἐκάλεσε λόγια καὶ εἶπε ὅτι τὰ ἄκουσε καὶ τὰ παρέδωσε ἐγγράφως. Γι’ αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «ἐξαιτίας τῶν ὑπερβολικῶν ἀποκαλύψεων, γιὰ νὰ μὴ ἐπαίρομαι, μοῦ ἐδόθηκε ἀσθένεια»²⁸. Ἐὰν λοιπὸν προηγουμένως ἄκουσε, πῶς ἔπειτα ὅσα ἄκουσε τὰ εἶπε ἀποκαλύψεις, ἐὰν ὄχι κατὰ τὴν ἔννοια ποὺ εἶπαμε; Διότι ἔτσι κι ὁ Δαβὶδ εὐχεται ν’ ἀνοιχθοῦν οἱ ὀφθαλμοί, γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν νόμο αὐτοῦ²⁹. Αὐτὸς ποὺ προηγουμένως εἶπε, «δὲν γνωρίζω, ἐὰν ἀρπάχθηκα, εἶτε μὲ τὸ σῶμα εἶτε χωρὶς τὸ σῶμα»³⁰, πῶς λέγει ὕστερα, «ἄκουσα», παρὰ ὅπως λεπτομερῶς ἐδηλώσαμε παραπάνω κι ὅπως εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ πράγματος; Ἔτσι λοιπὸν διὰ τῆς ἀρπαγῆς ἐδήλωσε πρῶτα τὴν θεωρία, ἐνῶ τὰ εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς θεωρίας καὶ τὰ ἐκφραστικώτερα τῆς περισσότρο ἀπαστρέπτουσας δόξας καὶ θεότητας, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν γνώση καὶ διδάσκουν ἐκεῖνον ποὺ βλέπει καὶ φανερώνουν τὰ σὲ ὄλους ἀπόρρητα καὶ ἀκατάληπτα, εἶπε ὅτι τὰ ἄκουσε, σὰν νὰ εἶναι δηλαδή στὰ πνευματικὰ ἓνα ἡ ἀκουστικὴ καὶ θεωρητικὴ αἴσθησις. Ἔτσι οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ βλεπόμενα ἢ ἀκουόμενα, καθὼς τὰ βλέπει αὐτὰ καὶ τ’ ἀκούει, δὲν μπορεῖ νὰ εἰπεῖ ποιὸ εἶναι καὶ ποιά· γι’ αὐτὸ πρόσθεσε ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ εἰπεῖ αὐτὰ μὲ τὴν γλῶσσα.

30. Β' Κορ. 12,3.

11 Ἄλλὰ σπουδάσωμεν ἑαυτοὺς ἐκκαθαῖραι διὰ μετανοίας καὶ ταπεινώσεως καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ὡς μίαν τῷ ἀγαθῷ καὶ ὑπεραγαθῷ ἐνώσαι Θεῷ· καὶ τότε ταῦτα πάντα, ἃ διὰ πολλῶν λόγων εἶπεῖν ἡμεῖς καὶ παραστῆσαι οὐκ ἐξισχύομεν, ἐν τῷ αὐτῷ 5 ὁμοῦ ἅπαντα ὁρῶντες, ἐν τῇ θεωρίᾳ μανθάνοντες καὶ ἐν τῇ ἀποκαλόψει πάλιν ἀκούοντες. Ἔστι δέ τις καὶ ἄλλη ἐν τοῖς ὑπὲρ λίαν πνευματικοῖς ἀκοή. Ποία δὲ αὕτη; Ἡ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων δίδοσθαι ἀγαθῶν. Ὡσπερ γὰρ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου διὰ τῶν προφητῶν καταγγελλομένη, εἰ καὶ ὠρᾶτο παρ' αὐτῶν καὶ 10 ἀκριβῶς ἐγινώσκετο, ἀλλὰ διὰ τὸ μῆπω ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείνων γενέσθαι αὐτήν, μέλλουσαν δὲ μετὰ ταῦτα, τὰ περὶ αὐτῆς ἀποκαλυπτόμενα αὐτοῖς καὶ δεικνύμενα ἔλεγον ἀκούειν ἐκεῖνοι διὰ τὸ μετὰ ταῦτα εἰς ἔργον μέλλειν αὐτὰ ἐξενεχθήσεσθαι, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, τὰ ἀποκείμενα τοῖς ἀγωνιζομένοις δικαίοις ἰδὼν ἀγαθὰ, 15 καὶ γνοὺς καὶ μαθὼν ἀκριβῶς ὅτι μετὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν ταῦτα λήψονται οἱ τὸν Θεὸν ἐξ ὄλης ἠγαπηκότες ψυχῆς, ὡς ἐν τάξει ἐπαγγελίας καὶ ὑποσχέσεως ταῦτα θεῖς, ἐξεβόησεν· «ἤκουσα», φησὶν, «ἄρρητα ρήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι». Τίνα δὲ τρόπον ρήματα 20 ταῦτα ἐκάλεσεν; Εἶπε γὰρ ἀγαθὰ καὶ οὕτω ρήματα, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ρήματά τινα ξένα ἐπ' ἀληθείας εἰσὶ καὶ λόγοι δι' ὧν πᾶσα λογικὴ φύσις ἐντροφᾷ τὴν ὄντως ἀκένωτον καὶ ἀείζωον τρυφήν καὶ ζωοῦται θείως καὶ ἐπευφραίνεται. Εἰ γὰρ Θεὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, δικαίως ἂν αἱ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐλλάμψεις κληθήσονται ρήματα· ὁ γὰρ λόγος εἰς μῆκος διεκχυνθεὶς διηγήσεως οὐκέτι λόγος, ἀλλὰ διηγήσεως ρήματα λέγεται, ὡς τὸ «τὰ

11 'Αλλ' ἄς φροντίσομε νὰ καθαρισθοῦμε μὲ τὴν μετάνοια καὶ τὴν ταπείνωση καὶ νὰ ἐνώσομε μὲ τὸν ἀγαθὸ καὶ ὑπεράγαθο Θεὸ ὅλες τὶς αἰσθήσεις ὡς μία· καὶ τότε ὅλα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐμεῖς δὲν θὰ καταφέρομε νὰ τὰ εἰποῦμε καὶ νὰ τὰ παραστήσομε μὲ πολλὰ λόγια, ἐσεῖς θὰ τὰ διδαχθεῖτε συγχρόνως ὅλα μαζί, ἀκούγοντας μὲ τὴν ὄραση καὶ βλέποντας μὲ τὴν ἀκοή, μαθαίνοντας μὲ τὴν θεωρία καὶ ἀκούγοντας πάλι μὲ τὴν ἀποκάλυψη. Ὑπάρχει ὁμως καὶ κάποια ἄλλη ἀκοή στὰ πολὺ πνευματικὰ πράγματα. Ποιὰ εἶναι αὐτή; Ἡ ἐπαγγελία τῶν ἀγαθῶν ποὺ πρόκειται νὰ δοθοῦν μέλλοντικά³¹. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ κατὰ τὴν πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία καταγγέλλθηκε μὲ τοὺς προφῆτες· ἂν καὶ ἐβλεπόταν ἀπὸ αὐτοὺς κι ἐγνωρίζοταν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ στὶς ἡμέρες ἐκείνων, παρὰ ἄργότερα, ἐκεῖνοι ἔλεγαν ὅτι ἀκούουν τὰ ἀποκαλυπτόμενα καὶ δεικνυόμενα σ' αὐτούς, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν ἄργότερα. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν εἶδε τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ γιὰ τοὺς δικαίους ποὺ ἀγωνίζονται³², καὶ ἐγνώρισε καὶ ἔμαθε ἀκριβῶς ὅτι μετὰ τὴν δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάσταση θὰ τὰ λάβουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀγάπησαν τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ, θέτοντάς τα σὲ τάξη ἐπαγγελίας καὶ ὑποσχέσεως, ἐφώναξε· «ἄκουσα», λέγει, «ἀνέκφραστα λόγια, τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ λαλήσει ἄνθρωπος»³³. Μὲ ποιὰ ἔννοια ἐκάλεσε αὐτὰ τὰ πράγματα λόγια; Διότι εἶπε ἀγαθὰ κι ἔπειτα λόγια, ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ εἶναι ἀληθῶς ξένα λόγια καὶ λόγοι στοὺς ὁποίους κάθε λογικὴ φύση ἐντροφᾶ τὴν ὄντως ἀκένωτη καὶ ἀεὶζωη τρυφή καὶ ἀναζωογονεῖται θείως καὶ εὐφραίνεται. Διότι, ἐάν ὁ Θεὸς Λόγος εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, δικαίως οἱ ἐλλάμπεις τοῦ Θεοῦ Λόγου θὰ ἐκαλοῦνταν λόγια· διότι ὁ λόγος ὅταν διαχυθεῖ σὲ μακρὰ διήγηση δὲν λέγεται πλέον λόγος, ἀλλὰ λόγια διηγήσεως, ὅπως τό,

32. Β' Τιμ. 4,7 ἐ.

33. Β' Κορ. 12,4

ρήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε· σύνες τῆς κραυγῆς μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου».

- 12 Λόγος τοιγαροῦν ὁ Θεός, ρήματα δὲ αὐτοῦ, αἱ δίκην ἐξ ἀστρα-
πῆς τινος ἐκπηδῶσαι τε καὶ τρανότερον ἐκφερόμεναι, ἢ ἀποκαλυ-
5 πτόμεναι μᾶλλον ἡμῖν, τῆς θεότητος αὐγαί τε καὶ ἐλλάμπεις, ἀτι-
να ἐξειπεῖν ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα. Ὁ δὲ γε Ἰωάννης ὁ ἠγαπημένος
Χριστοῦ μαθητῆς μικρόν τι κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν εἶπε
καὶ παρεδήλωσεν ἐξ ὧν ὁ Παῦλος ἀκήκοεν, οὕτωςι λέγων·
«ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ' οὐπω ἐφανηρώθη τί ἐσό-
10 μεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα».
Ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι «ἤκουσα ἄρρητα ρήματα, ἀ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
λαλῆσαι», οὗτος δὲ ὅτι «οἶδαμεν, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ
ἐσόμεθα» καὶ ὁψόμεθα αὐτὸν τελεώτερον. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ
Παῦλος φησι· «νῦν μὲν γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι
15 καθὼ καὶ ἐπεγνώσθην». Ὁρᾷς πῶς ἐν καὶ τὸ αὐτό ἐστὶν ἐν τοῖς
πνευματικοῖς ἢ τε γνῶσις καὶ ὁμοιότης, ἢ θεωρία καὶ ἢ ἐπίγνω-
σις; Οὕτω πάντα ἡμῖν ὁ Χριστὸς γινόμενος, γνῶσις, σοφία, λόγος,
φῶς, ἔλλαμπεις, ὁμοιότης, θεωρία, ἐπίγνωσις, δίδωσιν ἀπολαύειν
τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκ μέρους καὶ
20 νοεῖν καὶ ἀκούειν ἐν μυστηρίῳ τὰ ἀποκεκρυμμένα τοῖς πολλοῖς ἄρ-
ρητα ρήματα, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

- 13 Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῖν ὁ Χριστὸς ὁμοῦ γένηται, ἐλλιπῆς λοι-
πὸν ἔσται ποτὲ ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία καὶ ἢ ἐν τῇ βασιλείᾳ
τροφή. Εἰ μὴ πρὸς τοῖς εἰρημένοις στολὴ καὶ στέφος καὶ ὑπόδη-
25 μα, χαρὰ καὶ γλυκύτης, τροφή, πόσις, τράπεζα, κλίνη, ἀνάπαυσις
καὶ θεωρίας κάλλος ἀμήχανον, καὶ εἴ τι οὖν ἕτερον πρὸς τροφήν
ἢ δόξαν καὶ τερπνότητα ἐπιτήδειον, ἐν πᾶσι γένηται τοῖς δικαίοις

34. Ψαλμ. 5,2.

35. Βλ. Β' Πέτρ. 3,15.

36. Α' Ἰω. 3,2.

«ἄκουσε, Κύριε, τὰ λόγια μου· κατάλαβε τὴν κραυγὴ μου· πρόσεχε τὴν φωνὴ τῆς δεήσεώς μου»³⁴.

12 Λόγος λοιπὸν εἶναι ὁ Θεός, καὶ λόγια αὐτοῦ οἱ αὐγές καὶ ἐλλάμπεις τῆς θεότητος, οἱ ὁποῖες ξεπηδοῦν σὰν ἀπὸ κάποια ἀστραπὴ καὶ ἐκφέρονται λαμπρότερα, ἢ καλῦτερα μᾶς ἀποκαλύπτονται καὶ τὰ ὁποῖα ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ ἐκφράσομε. Ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης εἶπε κι ἐδήλωσε λίγα ἀπὸ τὴν χάρη πού τοῦ ἐδόθηκε³⁵, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἄκουσε ὁ Παῦλος, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ἀδελφοί, τώρα εἴμαστε τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐφανερώθηκε τί θὰ γίνομε· γνωρίζομε ὅμως ὅτι, ἐὰν φανερωθεῖ, θὰ γίνομε ὅμοιοι μ' αὐτόν»³⁶. Ἐκεῖνος εἶπε, «ἄκουσα ἀνέκφραστα λόγια, τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ λαλήσει ἄνθρωπος», αὐτὸς λέγει, «γνωρίζομε, ἐὰν φανερωθεῖ, θὰ γίνομε ὅμοιοι μ' αὐτόν» καὶ θὰ τὸν ἰδοῦμε τελειότερα. Αὐτὸ τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, «τώρα βέβαια τὸν γνωρίζω ἐν μέρει, τότε ὅμως θὰ τὸν γνωρίσω ὅπως καὶ ἐκεῖνος ἐγνώρισε ἐμένα»³⁷. Βλέπεις πῶς στὰ πνευματικὰ ἡ γνώση καὶ ἡ ὁμοιότητα, ἡ θεωρία καὶ ἡ ἐπίγνωση εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό; Ἔτσι ὁ Χριστὸς γινόμενος γιὰ μᾶς τὰ πάντα, γνώση, σοφία, λόγος, φῶς, ἔλλαμψη, ὁμοιότητα, θεωρία, ἐπίγνωση, δίδει σ' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν³⁸ ν' ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ του μερικῶς καὶ κατὰ τὴν παροῦσα ζωὴ καὶ νὰ κατανοοῦν καὶ ν' ἀκούουν μυστηριακῶς τ' ἀποκρυμμένα στοὺς πολλοὺς ἀνέκφραστα λόγια.

13 Ἐὰν ὅμως δὲν γίνει γιὰ μᾶς ὁ Χριστὸς τὰ πάντα³⁹, θὰ εἶναι λοιπὸν ἐλλιπὴς κάποτε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ τρυφή μέσα στὴν βασιλεία. Ἐὰν ὁ Χριστὸς μαζί μ' αὐτὰ πού ἐλέχθησαν δὲν γίνει στολὴ καὶ κάλυμμα καὶ ὑπόδημα, χαρὰ καὶ γλυκύτητα, τροφή, ποτό, τράπεζα, κλίνη, ἀνάπαυση, ἀνεκδιήγητο κάλλος θεωρίας καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο κατάλληλο γιὰ τρυφή ἢ

37. Α' Κορ. 13,12.

38. Βλ. Α' Κορ. 2,9.

39. Κολ. 3,11. Α' Κορ. 15,28.

καὶ ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἀλλ' ἐν μόνον ἐν ἐνὶ τῶν ἀύλιζομένων ἐκεῖ-
σε ἐκλείψειέ ποτε, εὐθὺς ἢ τοῦ καλοῦ στέρησις τῇ λύπη τόπον
δώσει καὶ ἐντὸς εἰσελεύσεται αὕτη τῆς ἀνεκλαλήτου τῶν εὐφραι-
νομένων χαρᾶς· καὶ οὕτω φανήσεται τὸ λέγον λόγιον, «ἐνθα ἀπέ-
5 δρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός», διαψευδόμενον. Ἄλλ' οὐκ ἔσται
τοῦτο, οὐκ ἔσται, ἀλλ' ἔσται τὰ πάντα τοῖς πᾶσι καὶ πᾶν ἀγαθὸν
ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς, ὑπερπερισσεῦον ἀεὶ καὶ ὑπερεμπιπλῶν τὰς
αἰσθήσεις ἀπάσας τῶν ἐν τοῖς γάμοις ἀνακεκλιμένων τοῦ βασιλέ-
ως Χριστοῦ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἷς ἐσθιόμενος καὶ πινόμενος, ὡς
10 ὦν πᾶν εἶδος τροφῆς, ἡδύτητος πάντων καὶ πόσεως ὁ αὐτός. Ἐν-
θεν τοι καὶ βλεπόμενος παρὰ πάντων καὶ πάσας βλέπων αὐτὸς
τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄμμα ἔχων ἀεὶ ἀτενίζον
καὶ ἀμετακινήτως ἰστάμενον, ἕκαστος αὐτῶν δοκεῖ βλέπεσθαι
παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκείνου ἀπολαύειν ὁμιλίας καὶ κατασπάζεσθαι
15 ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἂν μὴ τις ἐξ αὐτῶν ὡς παρεωραθεὶς λυπηθῇ. Ὁ
αὐτὸς καὶ στέφανος ἔσται, καθάπερ εἴρηται, ἐπὶ τὰς ἀπάντων τῶν
ἀγίων ἐπικείμενος κεφαλὰς ἀναλλοιώτως, ἀτρέπτως, ἄλλος ἄλλο
τι δεικνύμενος εἶναι καὶ διαιρῶν ἑαυτὸν κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ, καθά-
τις ἐστὶν ἄξιος· ὁ αὐτὸς καὶ ἔνδυμα πᾶσιν ἔσται, οἷον ἀπ' ἐντεῦθεν
20 ἤδη τοῦτον ἕκαστος διὰ σπουδῆς ἐπενδύσεται, ὡς μηδενὸς ἐν τῷ
μυστικῷ γάμῳ εἰσερχομένου μὴ τὸν ἀπρόσιτον τοῦτον φοροῦντος
χιτῶνα· εἰ δέ τις καὶ παρενείρας ἑαυτὸν τοῖς ἄλλοις λαθῶν εἰσ-
έλθῃ, ὅπερ ἀδύνατον, ἀλλὰ πάλιν ὡσαύτως ἐξεωθήσεται.

14 Βουλόμενος γὰρ δεῖξαι ἡμῖν ὁ Δεσπότης ὅτι οὐδεὶς ἐκεῖ μελα-
25 νηφορῶν εἰσελεύσεται, διὰ τῆς παραβολῆς ἐδήλωσε τοῦτο εἰπών,
«ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;». Εἶτα,

40. Ἦσ. 35,10.

41. Βλ. Λουκᾶ 12,37. 13,29.

δόξα και τερπνότητα, σε όλους τους δικαίους και σ' εκείνους που τον αγαπούν, λείπει όμως κάποτε κάτι από ένα των εκεί εγκατεστημένων, αμέσως ή στέρηση του καλού θα δώσει τόπο στην λύπη και θα εισέλθει μέσα στην ανεκκλάλητη χαρά των ευφραινομένων. Κι έτσι θα φανεί ότι διαψεύδεται το λόγιο που λέγει, «όπου απέδρασε ή οδύνη, ή λύπη και ο στεναγμός»⁴⁰. Δεν θα συμβεί όμως αυτό, δεν θα συμβεί, αλλά θα γίνει αυτός τα πάντα σ' όλους και κάθε αγαθό σ' όλα τα αγαθά, πάντοτε υπερπερισεύοντας και υπερπληρώνοντας όλες τις αισθήσεις εκείνων που εκλήθησαν στους γάμους⁴¹ του βασιλέως Χριστού· εκείνος ο ίδιος ο ένας που τρώγεται και πίνεται, όντας ο ίδιος κάθε είδος τροφής, γλυκύτητας και πόσεως. Καθώς βέβαια από έδω βλέπεται από όλους και βλέπει ο ίδιος όλες τις αναρίθμητες μυριάδες, έχοντας το βλέμμα του ν' ατενίζει πάντοτε και να παραμένει αμετακίνητο, ο καθένας από αυτούς πιστεύει ότι βλέπεται από αυτόν και ότι απολαμβάνει την όμιλία εκείνου και ότι τον ασπάζεται αυτός, ώστε να μη λυπηθεί κάποιος από αυτούς ότι παραθεωρήθηκε. Ο ίδιος θα γίνει και στέφανος, όπως ελέχθηκε, τοποθετημένος επάνω στα κεφάλια όλων των αγίων αναλλοιώτως και άτρεπτως, αποδεικνύοντας ότι είναι ο καθένας κάτι άλλο και διαμοιράζοντας κατ' αξίαν τον εαυτό του στον καθένα, σύμφωνα μ' αυτά που ο καθένας είναι άξιος. Ο ίδιος θα γίνει σ' όλους και ένδυμα, ώστε από έδω ήδη ο καθένας να τον ένδυθει με σπουδή⁴², διότι κανείς δεν εισέρχεται στον μυστικό γάμο, χωρίς να φορά τον άπρόσιτο αυτόν χιτώνα· εάν όμως κάποιος παρεμβληθεί στους άλλους και εισέλθει κατά λάθος, πράγμα που είναι αδύνατον, θα έξωσθει πάλι με τον ίδιο τρόπο.

- 14 Πράγματι, θέλοντας ο Δεσπότης να μάς δείξει ότι κανείς μαυροντυμένος δεν θα εισέλθει εκεί, τόνισε αυτό δια της παραβολής λέγοντας: «φίλε, πώς εισήλθες έδω, μη έχοντας έν-

42. Βλ. Ρωμ. 13,14. Γαλ. 3,27.

«δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἐκβάλλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον». Οὐχ, ὡς λαθόντος δὲ αὐτοῦ τὸν ἀλάθητον, τοῦτο οὕτως εἰρηκέναι λογίζομαι, ἀλλ' ὅτι οὕτω καιρὸς ἦν ἀποκαλύψαι τὰ τοιαῦτα μυστήρια. Μὴ βουλόμενος γὰρ ἐκφαντικώτε-
 5 ρον τότε εἰπεῖν ὅτι, 'οὐδεὶς ἐκεῖ εἰσελεύσεται, μὴ φορῶν τὸ τῆς θεότητός μου ἱμάτιον', οὕτως τὸν λόγον ὑπέφηνε. Τοῦτο δὲ καὶ Παῦλος διδαχθεὶς παρὰ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ ἔλεγεν· «καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου». Τίνος χάριν; Ἐπειδὴ «οἶος ὁ χοϊ-
 10 κός», φησί, «τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι». Τίς οὖν ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος τοῦ θείου Παύλου· «ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως» καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τοιγαροῦν εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός,
 15 εἰκὼν δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· «ὁ ἐωρακῶς οὖν τὸν Υἱὸν ἐώρακε τὸν Πατέρα», ὁ ἐωρακῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐώρακε τὸν Υἱόν· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· «Τὸ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν»· καὶ πάλιν· «αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις» κράζον «ἄββᾶ, ὁ Πατήρ». Καλῶς οὖν εἶπεν ὅτι
 20 «τὸ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν» ἐν τῷ κράζειν, «ἄββᾶ, ὁ Πατήρ», οὐχ ὡς Υἱοῦ ὄντος τοῦ Πνεύματος, ἅπαγε, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι βλεπομένου καὶ ὀρωμένου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μηδέποτε ἢ τοῦ Υἱοῦ δίχα τοῦ Πνεύματος, ἢ τοῦ Πνεύματος δίχα τοῦ Υἱοῦ, ἀποκαλυπτομένου τινί, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ Πνεύματι τὸν
 25 Υἱὸν καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος κράζοντα αὐτὸν «ἄββᾶ, ὁ Πατήρ».

15 Εἰ τοίνυν ἀγνοεῖς ταῦτα, ἀγαπητέ, μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλης .

43. Ματθ. 22,12 ἐ.

44. Α' Κορ. 15,49.

45. Α' Κορ. 15,48.

δυμα γάμου;» ἔπειτα, «δέσατε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του, καὶ ρίξατέ τον στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο»⁴³. Νομίζω ὅτι τὸ εἶπε αὐτὸ ὄχι διότι τοῦ διέφυγε, αὐτοῦ τοῦ ἀλαθήτου, ἀλλὰ διότι δὲν ἦταν καιρὸς ν' ἀποκαλύψει αὐτὰ τὰ μυστήρια. Διότι, μὴ θέλοντας τότε νὰ εἰπεῖ ἐκφραστικώτερα ὅτι, 'κανεὶς δὲν θὰ εἰσέλθει ἐκεῖ, μὴ φορώντας τὸ ἱμάτιο τῆς θεότητάς μου', διετύπωσε ἔτσι τὸν λόγο. Αὐτὸ ἀφοῦ ἐδιδάχθηκε καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Χριστὸ πὺ ὁμίλησε μέσα του, ἔλεγε· «καὶ ὅπως ἐφορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γηῖνου, ἔτσι θὰ φορέσομε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρα- νίου»⁴⁴. Χάριν τίνος; Ἐπειδὴ, λέγει, «ὅπως εἶναι ὁ γήϊνος, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ οἱ γήϊνοι, καὶ ὅπως ὁ ἐπουράνιος, ἔτσι καὶ οἱ ἐπου- ράνιου»⁴⁵. Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ἡ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανόυ; Ἄκου- σε τὸν ἴδιο τὸν θεῖο Παῦλο πὺ λέγει, «αὐτὸς πὺ εἶναι ἀπαύγα- σμα τῆς δόξας καὶ χαρακτήρας τῆς ὑποστάσεως»⁴⁶, καὶ ἀπαράλ- λακτη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Υἱὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ Πατρός, καὶ εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· ἐκεῖ- νος λοιπὸν πὺ εἶδε τὸν Υἱὸ εἶδε καὶ τὸν Πατέρα⁴⁷, καὶ ἐκεῖνος πὺ εἶδε τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶδε καὶ τὸν Υἱό· διότι λέγει ὁ Ἀπό- στολος, «ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα»⁴⁸. καὶ πάλι, «αὐτὸ τὸ Πνεῦμα παρακαλεῖ γιὰ μᾶς μὲ ἀλαλήτους στεναγμούς», κράζον- τας «ἄββᾶ, Πάτερ»⁴⁹. Καλῶς λοιπὸν εἶπε ὅτι «τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος», ὅταν κράζει «ἄββᾶ, Πάτερ», ὄχι διότι εἶναι Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ διότι μέσα στὸ ἅγιο Πνεῦμα βλέπεται καὶ θεωρεῖται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ποτὲ δὲν ἀποκαλύπτεται σὲ κάποιον ὁ Υἱὸς χωρὶς τὸ Πνεῦμα, ἢ τὸ Πνεῦ- μα χωρὶς τὸν Υἱό, ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος κράζει αὐτὸν ὁ Υἱός, «ἄββᾶ, Πάτερ».

15 Ἐὰν λοιπὸν τὰ ἀγνοεῖς αὐτά, ἀγαπητέ, μὴ βάλεις τὸν ἐαυτό

46. Ἐβρ. 1,3.

47. Ἰω. 14,9.

48. Β' Κορ. 3,17.

49. Ρωμ. 8,26. 16.

σεαυτὸν λέγων· Ἐγὼ ταῦτα οὔτε οἶδα οὔτε μαθεῖν δύναμαι· οὔτε
 μὴν εἰς τὸ ὕψος τῆς γνώσεως ταύτης καὶ θεωρίας καὶ καθαρότη-
 τος φθάσαι καὶ ἀνελθεῖν ἰσχύσω ποτέ'. Μηδὲ πάλιν εἶπης· Ἐπει-
 δὴ, ἐὰν μὴ τις τοιοῦτος γένηται καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη
 5 ὡς Θεὸν ἐπενδύσῃται καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον ὄλον θεάσῃται καὶ ἔνοι-
 κὸν ἑαυτοῦ τοῦτον κτήσῃται, εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ οὐκ εἰσέρ-
 χεται, τί μοι τὸ ὄφελος κἂν ποσῶς ἀγωνίζεσθαι ἢ καὶ τῶν παρόν-
 των ὑστερεῖσθαι τῆς ἀπολαύσεως; Μὴ δὴ τοῦτο εἶπης, μὴ δὴ λο-
 γίσεσαι· ἀλλ' εἰ βούλει, ἄκουσόν μου τῆς συμβουλῆς καὶ ἀναγγε-
 10 λῶ σοι τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύ-
 ματος συνεργούσης. Πίστευσον οὖν ἐν πρώτοις ἐξ ὅλης ψυχῆς,
 ὅτι οὕτως ταῦτα πάντα ἃ εἶπομεν κατὰ τὰς θείας καὶ θεοπνεύ-
 στους Γραφὰς ἀληθῆ εἰσι καὶ οὕτως ὀφείλει γενέσθαι πᾶς ὁ πι-
 στεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν
 15 υἱοῦς γενέσθαι Θεοῦ, καὶ ἐὰν θελήσωμεν, τὸ κωλύον οὐδέν, καὶ
 ὅτι διὰ τοῦτο ἡ πᾶσα οἰκονομία καὶ συγκατάβασις τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἐγένετο, ἵνα διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ τῆς τηρήσεως
 τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν μετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς βασι-
 λείας ἡμᾶς ἀπεργάσῃται. Καὶ γάρ, εἰ μὴ πιστεύσεις ταῦτα οὕτως
 20 ἀληθῶς γίνεσθαι, πάντως οὐδὲ ζητήσεις· εἰ δὲ μὴ ζητήσεις, οὐδὲ
 λήψῃ· «ζητεῖτε», γάρ, φησί, «καὶ λήψεσθε· αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται
 ὑμῖν». Πιστεύων δέ, ἀκολουθεῖ ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ ὅσα σοι
 λέγουσι ποιήσον, καὶ εὐρήσεις πάντα ἀνελλιπῶς καθὼς γέγρα-
 πται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς.
 25 Ποῖα δὴ ταῦτα; «Ἦ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ
 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» τὰ ἀγαθὰ «ἃ ἠτοίμασεν ὁ
 Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ταῦτα, εἰ πιστεύσεις βεβαίως, ὡς
 εἴρηται, θεάσῃ ἀναμφιβόλως ὡς ὁ Παῦλος καὶ σύ· οὐ μόνον δέ,

σου σὲ ἀπόγνωση λέγοντας, “Ἐγὼ αὐτὰ οὔτε τὰ γνωρίζω οὔτε μπορῶ νὰ τὰ μάθω· οὔτε βέβαια θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ φθάσω καὶ ν’ ἀνέλθω στὸ ὕψος αὐτῆς τῆς γνώσεως καὶ θεωρίας καὶ καθαρότητος” οὔτε πάλι νὰ εἰπῆς, ‘ἐπειδὴ, ἐὰν δὲν γίνεи κάποιος ἔτσι καὶ δὲν ἐπενδυθεῖ ἀπὸ ἐδῶ ἤδη τὸν Χριστὸ ὡς Θεὸ καὶ δὲν τὸν ἰδεῖ ὀλόκληρο καὶ δὲν τὸν ἀποκτήσει ὡς ἔνοικό του, δὲν εἰσέρχεται στὴν βασιλέα του, ποιὸ θὰ εἶναι τὸ ὄφελός μου νὰ ἀγωνίζομαι γενικὰ καὶ νὰ στεροῦμαι τὴν ἀπόλαυση τῶν παρόντων ἀγαθῶν;’. Νὰ μὴ τὸ εἰπῆς αὐτό, οὔτε νὰ τὸ σκέπτεσαι· ἀλλὰ ἐὰν θέλεις, ἄκουσε τὴν συμβουλή μου καὶ θὰ σοῦ ἀναγγείλω τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας, μὲ τὴν συνέργεια τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος. Πίστευσε λοιπὸν ἐν πρώτοις ὀλόψυχα, ὅτι ἔτσι ὅλα αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶπαμε εἶναι ἀληθῆ κατὰ τις θεῖες καὶ θεόπνευστες Γραφές κι ἔτσι ὀφείλει νὰ γίνεи ὁ καθένας ποὺ πιστεύει στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ μᾶς ἔδωσε ἐξουσία νὰ γίνομε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ⁵⁰, κι ἂν θελήσομε ἐμπόδιο δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι γι’ αὐτὸ ἔγινε ὅλη ἡ οἰκονομία καὶ συγκατάβαση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὥστε διὰ τῆς πίστεως πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν του νὰ μᾶς καταστήσει μετόχους τῆς θεότητος καὶ βασιλείας του. Πράγματι, ἐὰν δὲν πιστεύεις ὅτι αὐτὰ γίνονται ἔτσι ἀληθῶς, ὅπωςδῆποτε οὔτε θὰ ζητήσεις· καὶ ἐὰν δὲν ζητήσεις, οὔτε θὰ λάβεις. Διότι, λέγει, «ζητεῖτε καὶ θὰ λάβετε· αἰτεῖτε καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ»⁵¹. Μὲ πίστη λοιπὸν ἀκολούθησε τις θεῖες Γραφές καὶ κάνε ὅσα σοῦ λέγουν, καὶ θὰ εὔρεις τὰ πάντα ἀνελλιπῶς ὅπως ἐγράφηκαν, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐγράφηκαν στὶς θεῖες Γραφές. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτά; «Ὅσα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν» τὰ ἀγαθὰ «τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁵². Αὐτά, ἐὰν πιστεύσεις σταθερὰ, ὅπως ἐλέχθηκε, θὰ τὰ ἰδεῖς ἀναμφιβόλως

51. Ματθ. 7,7.

52. Α' Κορ. 2,9.

ἀλλὰ καὶ ἀκούσεις ἄρρητα ῥήματα, προαρπαγείς δηλονότι εἰς τὸν παράδεισον. Ποῖον τοῦτον; Ὅπου ὁ ληστής μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνεισηλθε καὶ νῦν ἐκεῖ ἐστίν.

16 Βούλει δὲ καὶ ἄλλως εἶπω σοι τίνα εἰσὶ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλ-
5 μὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ
ἀνέβη»; Οἶδα ὅτι πάντως ἐπιποθεῖς ἀκοῦσαι, ἃ οὐδὲ αὐτὸς ὁ
ιδὼν εἶπεν ἢ διηρμήνευσεν. Τί τοῦτο; Ἴνα μὴ παρὰ τῶν ἀκούον-
των, ὡς οἶμαι, ἀπιστηθῇ. Εἰ τοίνυν μέλλεις καὶ σὺ ἀπιστεῖν τοῖς
ρηθησομένοις, στήθι μέχρι τούτου· συμφέρει σοι γὰρ καὶ μὴ
10 προσβῆς τῷ τῆς διανοίας ὀφθαλμῷ ὅλως τοῖς ἔμπροσθεν, ἐπει-
δὴ, εἰ τὰ λεγόμενά σοι ἀθετήσεις καὶ παρακούσεις τῶν λόγων
μου, μᾶλλον δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς καὶ
οἱ λόγοι ἡμῶν αὐτοῦ εἰσιν, ὁ Λόγος οὗτος κρινεῖ σε ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῆς κρίσεως, ὅτι καὶ ἀκούσας ἠπίστησας. Ἄλλ' ἄκουε ἀδιστά-
15 κτως τῶν λόγων ἡμῶν, μᾶλλον δέ, ὡς εἴρηται, τῶν τοῦ Θεοῦ·
καὶ μάθανε αὐτόθεν τοῦ ζητουμένου τὴν λύσιν παρὰ τῶν ταύτην
ἐν σοφίᾳ διατρανούντων σοι.

17 Τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ λαληθέντα τῷ Παύλῳ ἄρρητα ῥήματα,
αὐτὰ δὴ τὰ αἰώνια, φημί, ἀγαθὰ, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς
20 οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ
Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», οὐχ ὕψει περιέχονται, οὐ τόπῳ πε-
ριορίζονται, οὐ βάθει που κρύπτονται, οὐκ ἐν ἐσχατιᾷ γῆς ἢ θα-
λάσσης κατέχονται, ἀλλ' ἔμπροσθέν σου καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
σοῦ εἰσι. Ποῖα δὴ ταῦτα; Μετὰ τῶν ἀποκειμένων ἐν τοῖς οὐρα-
25 νοῖς ἀγαθῶν, αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ἃ καθ' ἐκάστην ὀρώμεν καὶ ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, ταῦ-
τα ὁμολογουμένως τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνά εἰσι· ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδα-

53. Βλ. Σοφία Σολ. 7,16.

54. Ἰω. 12,48.

κι ἐσὺ ὅπως ὁ Παῦλος· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ θ' ἀκούσεις ἀνέκφραστα λόγια, ἀφοῦ βέβαια προηγουμένως ἀρπαγεῖς στὸν παράδεισο. Ποιὸν παράδεισο; Ὅπου εἰσῆλθε ὁ ληστής μαζί μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τώρα εὐρίσκεται ἐκεῖ.

16 Θέλεις νὰ σοῦ εἰπῶ καὶ ἀλλιῶς ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ «τὰ ὅποια ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»; Γνωρίζω ὅτι ὅπωςδήποτε ποθεῖς ν' ἀκούσεις ὅσα οὔτε αὐτὸς πού τὰ εἶδε εἶπε ἢ ἐρμήνευσε. Γιατί αὐτό; Ὡστε νὰ μὴ θεωρηθεῖ ἀναξιόπιστος, νομίζω, ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἀκούουν. Ἐὰν λοιπὸν πρόκειται καὶ σὺ νὰ ἀπιστεῖς στὰ λεγόμενα, στάσου ἕως ἐδῶ· διότι σὲ συμφέρει νὰ μὴ προχωρήσεις καθόλου πρὸς τὰ ἐμπρὸς μὲ τὸν ὀφθαλμὸ τῆς διανοίας, ἐπειδὴ, ἐὰν ἀθετήσεις τὰ λεγόμενα σὲ σένα καὶ παρακούσεις τοὺς λόγους μου, ἢ καλύτερα τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ κι ἐμεῖς καὶ οἱ λόγοι μας δικοὶ του εἴμαστε⁵³, ὁ Λόγος αὐτὸς θὰ σὲ κρίνει κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως⁵⁴, ὅτι δηλαδή, παρ' ὅλο πού ἄκουσες, ἀπίστησες. Ἀλλ' ἄκουε ἀδίστακτα τοὺς λόγους μας, ἢ καλύτερα, ὅπως εἶπαμε, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· καὶ μάθε ἀπὸ αὐτοὺς τὴν λύση τοῦ ζητουμένου ἀπὸ ἐκείνους πού σοῦ τὴν διατρανώνουν μὲ σοφία.

17 Τὰ ἀνέκφραστα λόγια πού ἐλαλήθησαν στὸν παράδεισο πρὸς τὸν Παῦλο, αὐτὰ δηλαδή τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, «τὰ ὅποια ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν, αὐτὰ πού ὁ Θεὸς ἐτοίμασε γιὰ ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν», δὲν περιέχονται σὲ ὕψος, οὔτε περιορίζονται σὲ τόπο, οὔτε κρῦβονται κάπου σὲ βάθος, οὔτε κατέχονται σὲ βαθεῖα γῆ ἢ θάλασσα, ἀλλ' εὐρίσκονται μπροστὰ σου καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου⁵⁵. Ποιὰ εἶναι αὐτὰ λοιπὸν; Μαζί μὲ τὰ ἀγαθὰ πού εὐρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς, εἶναι τοῦτο τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ ὅποια καθημερινῶς βλέπομε καὶ τρῶμε καὶ πίνομε· αὐτὰ ὁμολογουμένως εἶναι ἐκεῖνα τὰ

55. Βλ. Ρωμ. 10.6-8 Δευτ. 30,12-14.

μοῦ τῶν ρηθέντων οὐδὲ ἐν εὐρεῖν ἐξισχύσεις, κἂν πᾶσαν δια-
 δράμης τὴν κτίσιν. Εἰ βούλει δὲ γινῶναι ὡς ἀληθῆ τὰ λεγόμενα,
 γενοῦ τῇ ἐργασίᾳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἅγιος καὶ οὕτω μετάλα-
 βε τῶν ἀγίων· καὶ γνώσεις τῆνικαῦτα τῶν λεγομένων σοι τὴν δύ-
 5 ναμιν ἀκριβῶς. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τὴν περισσοτέραν πίστωσιν
 ἄκουσον καὶ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Κυρίου τῶν λόγων, οὕτω λέγον-
 τος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ μαθητάς· «ἀμὴν
 ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρα-
 νοῦ, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
 10 τὸν ἀληθινόν. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ διδοὺς τῷ κόσμῳ ζωὴν. Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύ-
 ριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰη-
 σοῦς· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πει-
 νάσῃ καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. Ἐγόγγυζον
 15 οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς
 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ' καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ
 ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει οὗτος
 ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;».

Μὴ δὴ οὖν ὁμοιωθῆς τοῖς Ἰουδαίοις καὶ σύ, γογγύζων καὶ λέ-
 20 γων· Ὁὐχὶ ὁ ἄρτος οὗτός ἐστιν ἐν τῷ δίσκῳ καὶ ὁ οἶνος ἐν τῷ
 ποτηρίῳ ὃν ἡμεῖς καθ' ἐκάστην ὀρώμεν καὶ ἐσθίομεν ἅμα καὶ πί-
 νομεν; Πῶς οὗτος λέγει ὅτι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ
 εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»
 ταῦτά εἰσιν; Ἀλλὰ ἄκουε τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ταῦτα εἰπόντας τί
 25 ἀνταποκριθεὶς ἔφη· «μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται
 ἐλθεῖν πρὸς με, εἰ μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν·
 κἀγὼ ἀναστήσω αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Οἶον· Ἐπί ἀπιστεῖ-

ἀγαθὰ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἐλέχθησαν πουθενὰ δὲν θὰ μπορέ-
 σεις νὰ εὖρεις οὔτε ἓνα ἄλλο, κι ἂν ἀκόμη διασχίσεις ὄλη τὴν
 κτίση. Ἐὰν ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσεις ὅτι τὰ λεγόμενα εἶναι ἀλη-
 θῆ, γίνε μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἅγιος κι ἔτσι με-
 τάλαβε τῶν ἀγίων· καὶ θὰ γνωρίσεις τότε ἀκριβῶς τὴν δύναμη
 αὐτῶν πὺ σοῦ λέγονται. Ἄλλ' ὅμως γιὰ μεγαλύτερη διαπίστω-
 ση ἄκουσε τὰ λόγια καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου, πὺ λέγει πρὸς
 τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς μαθητὲς του τὰ ἐξῆς· «ἀληθινὰ σᾶς
 λέγω· δὲν σᾶς ἔδωσε ὁ Μωϋσῆς τὸν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀλλ'
 ὁ Πατὴρ μου σᾶς δίδει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν ἄρτο τὸν ἀληθινὸ.
 Διότι ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος πὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν
 οὐρανὸ καὶ δίνει στὸν κόσμον ζωὴ. Εἶπαν τότε πρὸς αὐτόν· Κύ-
 ριε, δῶσε μας γιὰ πάντοτε τὸν ἄρτο τοῦτο. Εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ
 Ἰησοῦς. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ἐκεῖνος πὺ ἔρχεται πρὸς
 ἐμένα δὲν θὰ πεινάσει κι ἐκεῖνος πὺ πιστεύει σ' ἐμένα δὲν θὰ
 διψᾷ ποτέ»⁵⁶. «Ἐγόγγυζαν τότε οἱ Ἰουδαῖοι γι' αὐτόν, ἐπειδὴ
 εἶπε, 'ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος πὺ ἐκατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ', κι
 ἔλεγαν· δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου γνωρίζο-
 με τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς λοιπὸν αὐτὸς λέγει ὅτι,
 'ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ'».

18 Μὴ λοιπὸν ὁμοιωθεῖς καὶ σὺ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ γογ-
 γύζεις καὶ λέγεις, 'δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ ἄρτος στὸν δίσκο καὶ ὁ οἶ-
 νος στὸ ποτήρι τὸν ὁποῖο ἐμεῖς καθημερινῶς βλέπομε καὶ
 τρώγομε συγχρόνως καὶ πίνομε; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι «τὰ ἀγα-
 θὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ
 σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν» εἶναι αὐτὰ ἐδῶ;⁵⁷. Ἀλλὰ
 ἄκουσε τὸν Κύριο τί ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε πρὸς ἐκείνους πὺ τὰ
 εἶπαν αὐτά· «μὴ γογγύζετε μεταξύ σας. Κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ
 ἔλθει πρὸς ἐμένα, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσει ὁ Πατὴρ πὺ μὲ ἔστειλε·
 κι ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτη ἡμέρα»⁵⁸. Δηλαδή

56. Ἰω. 6,32-35.

57. Ἰω. 6,41-42.

58. Ἰω. 6,43-44.

τε', φησί, 'καὶ ἀμφιβάλλετε περὶ τούτου· οὐδεὶς δύναται ἐπιγνώ-
 ναί μου τὴν θεότητα, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ «ἐλθεῖν πρὸς με», ἐὰν μὴ
 ὁ Πατὴρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν'. «Ἐλκυσμὸν» δὲ εἰπὼν, οὐ βίαν τινὰ
 ἐδήλωσεν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἐκάλεσε διὰ τῆς ἀποκαλύψεως οὗς
 5 προέγνω καὶ οὗς προώρισεν, ἐλκύσας διὰ τῆς ἀγάπης, δηλονότι
 τοῦ ἀποκαλυφθέντος αὐτοῖς. Τοῦτο δὲ σαφέστερον καὶ τὸ ἐπαγό-
 μενον δηλοῖ. «Ἔστι» γάρ, φησί, «γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις·
 καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ». Ὁ οὖν διδαχθεὶς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ δύναται πιστεῦσαι εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μαθὼν παρὰ
 10 τοῦ Πατρὸς ἔρχεται πρὸς με, οὐχ ὡς τὸν Πατέρα θεασάμενος·
 μόνος γὰρ «ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα».
 Καὶ πάλιν· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν
 αἰώνιον. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα
 ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ
 15 τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐὰν τις φάγῃ
 ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν
 ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου
 ζωῆς. Ἐμάχοντο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· 'πῶς
 20 δύναται οὗτος δοῦναι ἡμῖν τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν;' Εἶπεν οὖν
 αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· 'ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα
 τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν
 ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει
 ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἢ γὰρ
 25 σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρωσις καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πό-
 σις'».

19 Ἦκουσας πῶς ἡ κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστη-

59. Ρωμ. 8,30.

60. Ἰω. 6,45.

σάν νά ἔλεγε· 'Τί ἀπιστεῖτε καὶ ἀμφιβάλλετε γι' αὐτό; κανεῖς δὲν μπορεῖ νά γνωρίσει τὴν θεότητά μου (διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι θὰ ἔλθει πρὸς ἐμένα), ἐὰν ὁ Πατήρ μου δὲν τὸν ἐλκύσει'. Λέγοντας «ἔλξη» δὲν ἐννοοῦσε κάποια βία, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἐκάλεσε αὐτοὺς ποὺ προγνώρισε καὶ προόρισε⁵⁹, προσελκύοντάς τους δηλαδὴ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀποκαλυφθέντος σ' αὐτούς. Αὐτὸ τὸ διασαφηνίζει καλῶτερα καὶ τὸ ἀκόλουθο· «ὑπάρχει», λέγει «γραμμμένο στοὺς προφῆτες· καὶ θὰ γίνουν ὅλοι μαθητὲς τοῦ Θεοῦ»⁶⁰. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐδιδάχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μπορεῖ νά πιστεῦει στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ μαθαίνοντας ἀπὸ τὸν Πατέρα ἔρχεται πρὸς ἐμένα, ὄχι διότι εἶδε τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ μόνον ἐκεῖνος «ποὺ εὐρίσκεται κοντὰ στὸν Θεό, αὐτὸς εἶδε τὸν Πατέρα»⁶¹. Καὶ πάλι, «ἀληθινὰ σᾶς λέγω· ἐκεῖνος ποὺ πιστεῦει σ' ἐμένα ἔχει ζωὴ αἰώνια. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο κι ἀπέθαναν· αὐτὸ ὅμως εἶναι ὁ ἄρτος ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, γιὰ νά φάγει κανεῖς ἀπὸ αὐτὸν καὶ νά μὴ πεθάνει. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ζωντανὸς ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό· ἐὰν κάποιος φάγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτο, θὰ ζήσει στὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖο ἐγὼ θὰ δώσω εἶναι ἡ σάρκα μου, τὴν ὁποία ἐγὼ θὰ δώσω γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ κόσμου. Φιλονεικοῦσαν τότε οἱ Ἰουδαῖοι μεταξύ τους λέγοντας· πῶς μπορεῖ αὐτὸς νά μᾶς δώσει νά φάγομε τὴν σάρκα του; Τοὺς εἶπε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς· ἀληθινὰ σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν φάγετε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμα του, δὲν θὰ ἔχετε ζωὴ μέσα σας. Ἐκεῖνος ποὺ τρῶγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου ἔχει ζωὴ αἰώνια, κι ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω τὴν ἐσχάτη ἡμέρα· διότι ἡ σάρκα μου εἶναι ἀληθινὴ βρώση καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθινὴ πόση»⁶².

19 Ἄκουσες πῶς ἡ κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστη-

61. Βλ. Ἰω. 6,46.

62. Ἰω. 6,47-55.

ρίων ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ καὶ ὅτι τοὺς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ἔχον-
 τας, ἐκεῖνους λέγει ἀναστῆσαι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὁ Κύριος, οὐχ
 ὡς τῶν ἄλλων πάντως ἐγκαταλιμπανομένων ἐν τοῖς μνήμασιν,
 ἀλλ' ὡς τῶν τὴν ζωὴν ἐχόντων ἀνισταμένων ὑπὸ τῆς ζωῆς εἰς
 5 αἰωνίαν ζωὴν, τῶν δὲ λοιπῶν ἀνισταμένων εἰς αἰώνιον κολάσε-
 ως θάνατον. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές, ἀκουσον τῶν ἐξῆς· «ὁ
 τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κάγῳ
 ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ κάγῳ ζῶ διὰ τὸν
 Πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με κάκεινος ζήσεται δι' ἐμέ». Ὁρᾷ τί
 10 φησι; Πῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐνδότητα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ
 τῆς κοινωνίας τοιαύτην γενέσθαι διαρρήδην βοᾷ, οἷαν ἐκεῖνος
 ἔχει τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἐνότητα καὶ ζωὴν; Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος
 φυσικῶς τῷ ἰδίῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἦνῳται, οὕτω καὶ ἡμᾶς κατὰ
 χάριν λέγει διὰ τοῦ φαγεῖν τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ πιεῖν αὐτοῦ τὸ
 15 αἷμα ἐνωθῆναι αὐτῷ καὶ ζῆσαι ἐν αὐτῷ. Ἴνα δὲ μὴ νομίζωμεν
 ὅτι τὸ πᾶν τοῦ ἄρτου τοῦ ὀρωμένου ἐστί, τούτου ἕνεκεν πολλα-
 χῶς εἶρηκεν· «ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων».
 Καὶ οὐκ εἶπεν ὁ καταβάς· τοῦτο γὰρ τὸ ἀπαξ δηλοῖ κατελθεῖν.
 Ἀλλὰ τί; «Ὁ καταβαίνων», φησὶν, δεῖ δηλονότι καὶ πάντοτε ἐπὶ
 20 τοὺς ἀξίους καταβαίνων καὶ νῦν καθ' ὥραν παραγινόμενος. Ἔτι
 δὲ ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἀφιστῶν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, μᾶλλον δὲ
 δι' αὐτῶν ἀνάγων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀόρατον δόξαν τῆς ἐνυποστάτου
 αὐτοῦ θεότητος, ἔλεγεν· «ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»· καὶ πάλιν·
 «ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον οὐχὶ ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ
 25 τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν». Εἰπὼν «τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀληθι-
 νόν», ἐδήλωσεν ὅτι ψευδῆς ὁ ἀπὸ τῆς γῆς, ὠφελῶν οὐδέν.

63. Βλ. Ματθ. 25,46.

64. Ἰω. 6,56 ε.

65. Ἰω. 6,52.

ρίων εἶναι ζωὴ αἰώνια καὶ ὅτι αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὴν αἰώνια ζωὴ, ἐκείνους λέγει ὅτι θὰ ἀναστήσει ὁ Κύριος τὴν ἐσχάτη ἡμέρα; ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ὅπωςδήποτε οἱ ἄλλοι θὰ ἐγκαταλειφθοῦν στὰ μνήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ζωὴ ἀνασταίνονται ἀπὸ τὴν ζωὴ στὴν αἰώνια ζωὴ, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἀνασταίνονται στὸν αἰώνιο θάνατο τῆς κολάσεως⁶³. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, ἄκουσε τὰ ἐξῆς· «ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου μένει μέσα μου κι ἐγὼ μέσα του. Ὅπως μὲ ἀπέστειλε ὁ ζῶν Πατὴρ κι ἐγὼ ζῶ γιὰ τὸν Πατέρα, ἔτσι κι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τρώγει θὰ ζεῖ γιὰ μένα»⁶⁴. Βλέπεις τί λέγει; Πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ βοᾷ ἀπερίφραστα ὅτι ἡ πρὸς αὐτὸν ἐνότητά μας διὰ τῆς κοινωνίας θὰ γίνεи ὅπως εἶναι ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ζωὴ ποὺ ἔχει ἐκεῖνος πρὸς τὸν Πατέρα; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἔχει ἐνωθεῖ φυσικῶς μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του, ἔτσι λέγει ὅτι κι ἐμεῖς διὰ τῆς βρώσεως τῆς σαρκὸς του καὶ τῆς πόσεως τοῦ αἵματός του θὰ ἐνωθοῦμε κατὰ χάριν μαζί του καὶ θὰ ζοῦμε μέσα του. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίζομε ὅτι τὸ πᾶν ἀνήκει στὸν ἄρτο ποὺ βλέπετε, ἐξ αἰτίας τοῦτου πολλὰς φορὰς εἶπε, «ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁶⁵. Δὲν εἶπε, 'ποὺ κατέβηκε', διότι αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατέβηκε μία φορὰ. Ἀλλὰ τί; «Αὐτὸς ποὺ κατεβαίνει», λέγει· κατεβαίνει δηλαδὴ πάντοτε ἐπάνω στοὺς ἀξίους καὶ φθάνει καὶ τώρα συνεχῶς⁶⁶. (Καὶ ἀκόμη, ἀποσπώντας τὴν σκέψη μας ἀπὸ τὰ ὀρατά, ἢ καλύτερα ἀνάγοντάς μας δι' αὐτῶν στὴν ἀόρατη δόξα τῆς ἐνυπόστατης θεότητάς του, ἔλεγε· «ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»⁶⁷· καὶ πάλι, «ὁ Πατὴρ μου σᾶς δίδει τὸν ἄρτο ὄχι ἀπὸ τὴν γῆ, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸ ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁶⁸. Λέγοντας «τὸν ἀληθινὸ ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανό», ἐδήλωσε ὅτι ὁ ἄρτος ἀπὸ τὴν γῆ εἶναι ψευδῆς, καὶ δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε⁶⁹.

66. Βλ. Ἀναστασίου Σιναΐτου, *Εἰς Ἑξαήμερον 12*, PG 89,1068CD.

67. Ἰω. 6,48.

68. Ἰω. 6,32.

69. Ἰω. 6,53.

20 Καὶ ἵνα τοῦτο ποιήσῃ σαφέστερον· «ὁ γὰρ ἄρτος», φησί, «τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διδοὺς τῷ κόσμῳ ζωὴν». Πάλιν «ὁ καταβαίνων» φησί, καὶ πάλιν «ζωὴν ὁ διδοὺς». Τί τοῦτο; Ἴνα μηδὲν σωματικὸν ὑποπτεύσῃς μήτε τι γήϊνον ἐν-
 5 νοήσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μικρὸν ἄρτον, τὴν ὀλίγην μερίδα θεο-
 ποιηθεῖσαν τοῖς νοεροῖς ὁρᾶς ὄμμασι καὶ γενομένην ὄλην ὁμοίαν
 τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντι ἄρτι, ὃς ἐστὶ Θεὸς ἀληθὴς καὶ
 ἄρτος καὶ πόμα ζωῆς ἀθανάτου, ὡς ἂν μή, ἐναπομένων τῇ ἀπι-
 στίᾳ καὶ τῷ ὀρωμένῳ μόνῳ ἄρτι διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων,
 10 ἄρτον φάγῃς οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον μόνον, καὶ στε-
 ρηθῆς τῆς ζωῆς, ὡς τὸν οὐράνιον ἄρτον πνευματικῶς μὴ φαγών,
 καθὼς αὐτὸς φησὶν ὁ Χριστός· «τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν, ἡ
 σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». Τίνας ἄρα οὐκ ὠφελεῖ; Τοὺς ἄνθρωπον
 ψιλὸν εἶναι τοῦτόν φησι φάσκοντας καὶ οὐ Θεόν. Τοίνυν, εἰ καὶ
 15 σὺ αὐτὸς ὁ πιστὸς ἄρτου μόνου καὶ οὐ σώματος τεθεωμένου, ὡς
 αὐτὸν ἐκεῖνον ὄλον τὸν Χριστὸν δεχόμενος, μεταλαμβάνεις, ζωὴν
 πῶς ἐλπίζεις λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔχειν εὐαίσθητως ἐν ἑαυτῷ, τοῦ
 Κυρίου λέγοντος, «ὁ τρώγων τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα
 ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα», καὶ πάλιν, «ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐ-
 20 δέν· τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν»; Ὅντως τὸ Πνεῦμά ἐστὶν ἡ
 ἀληθὴς βρώσις καὶ πόσις· τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ μεταποιῶν τὸν ἄρ-
 τον εἰς σῶμα τοῦ Κυρίου· ὄντως τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ καθαῖρον
 ἡμᾶς καὶ ἀξίως ποιῶν μεταλαμβάνειν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.
 Οἱ γὰρ ἀναξίως τούτου μεταλαμβάνοντες, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστο-
 25 λος, «κρίμα ἑαυτοῖς ἐσθίουσι καὶ πίνουσι, μὴ διακρίνοντες τὸ
 σῶμα τοῦ Κυρίου».

21 Ἀλλὰ δεῦτε τοιγαροῦν ὅσοι πιστοί, ὅσοι τῶν μυστηρίων τὴν

70. Ἰω. 6,33.

71. Ἰω. 6,63.

20 Και για να τὸ διασαφηνίσει περισσότερο, λέγει· «ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει στὸν κόσμον ζωὴ»⁷⁰. Πάλι λέγει εἶναι «ἐκεῖνος ποὺ κατεβαίνει», καὶ πάλι «ἐκεῖνος ποὺ δίνει ζωὴ». Τί σημαίνει αὐτό; Να μὴ ὑποπτευθεῖς τίποτε σωματικὸ οὔτε νὰ ἐννοήσεις κάτι γήινο· ἀλλὰ κι αὐτὸν τὸν μικρὸ ἄρτο, τὴν μικρὴ μερίδα, τὴν βλέπεις μὲ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς νὰ εἶναι θεοποιημένη καὶ νὰ ἔχει γίνει ὅλη ὁμοια μὲ τὸν ἄρτο ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ἄρτος καὶ πόμα ἀθάνατης ζωῆς· ὥστε μὴ τυχὸν ἐναπομένοντας μὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις στὴν ἀπιστία καὶ στὸν ὄρατὸ μόνον ἄρτο δὲν φάγεις τὸν οὐράνιο, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐπίγειο, καὶ στερηθεῖς τὴν ζωὴ, ἐπειδὴ δὲν ἔφαγες πνευματικῶς τὸν οὐράνιο ἄρτο, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «τὸ πνεῦμα εἶναι ποὺ ζωοποιεῖ, ἡ σὰρκα δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε»⁷¹. Ποιοὺς ἄραγε δὲν ὠφελεῖ; Ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος καὶ ὄχι Θεός. Ἐὰν λοιπὸν καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὁ πιστὸς μεταλαμβάνεις μόνον ἄρτο καὶ ὄχι θεωμένο σῶμα, ὡς δεχόμενος ὅλον ἐκεῖνον τὸν Χριστό, πῶς ἐλπίζεις νὰ λάβεις ζωὴ ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἔχεις συνειδητὰ μέσα σου τὸν Κύριο ποὺ λέγει, «ὁποῖος τρώγει τὸν ἄρτο ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ θὰ ζεῖ στὸν αἰῶνα»⁷², καὶ πάλι, «ἡ σὰρκα δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε· τὸ πνεῦμα εἶναι ποὺ ζωοποιεῖ»⁷³; Πράγματι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἡ ἀληθινὴ βρώση καὶ πόση· τὸ Πνεῦμα εἶναι ποὺ μεταποιεῖ τὸν ἄρτο σὲ σῶμα Κυρίου· πράγματι τὸ Πνεῦμα εἶναι ποὺ μᾶς καθαρίζει καὶ μᾶς κάνει νὰ μεταλαμβάνομε ἀξίως τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ τὸ μεταλαμβάνουν ἀναξίως, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «τρῶγουν καὶ πίνουν κρῖμα γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους, μὴ διακρίνοντας τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου»⁷⁴.

21 Ἄλλ' ἐμπρὸς ὅλοι οἱ πιστοί, ὅσοι γνωρίζετε τὴν δύναμη

72. Ἰω. 6,58.

73. Ἰω. 6,63.

74. Α' Κορ. 11,29.

εἰρημένην καὶ λαλουμένην ἐπίστασθε δύναμιν, ὅσοι τὸν οὐράνιον ἄρτον ἐφάγετε, ὅσοι τὴν ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ αἰωνίαν τὴν ζωὴν ἐκτήσασθε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ τῇ ἀληθινῇ εἰς τρίτον οὐρανὸν καὶ ἡμεῖς ἀρπαγῶμεν ἐν Πνεύματι, 5 μᾶλλον δὲ εἰς αὐτὸν πνευματικῶς τῆς ἀγίας Τριάδος τὸν οὐρανόν, ἵνα πάντα τὰ ρηθέντα καὶ τὰ διαμείναντα ἄρρητα κατιδόντες ὁμοῦ καὶ ἀκούσαντες, γευσάμενοί τε καὶ ὄσφρανθέντες καὶ ταῖς χερσὶ τῆς ψυχῆς καλῶς ψηλαφήσαντες, εὐχαριστήριον αἶνον τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ ἀναπέμψωμεν οὕτω λέγοντες· «δόξα σοι, ὁ ἐπιφανεῖς καὶ ἀποκαλυφθῆναι καὶ ὄραθῆναι καταξιώσας ἡμῖν». Εἵπωμεν δὲ καὶ πρὸς πάντας ἡμῶν κοινῶς τοὺς ἀδελφούς. ὦ πατέρες, ὦ ἀδελφοί, μονάζοντες ὁμοῦ καὶ οἱ ἐν τῷ βίῳ τῷ κοσμικῷ, πλούσιοι, πένητες, δοῦλοι, ἐλεύθεροι, νέοι καὶ γέροντες, πᾶσα ἡλικία καὶ γένος ἅπαν, ἀκούσατε. Μὴ ὁ Θεὸς ψεύστης ἐστίν; Ἡ 15 ψεύστης μὲν οὐκ ἔστιν, ἀδύνατος δέ, καὶ οὐ μὴ δυνηθῆ ποιῆσαι ἃ ἐπηγγείλατο; Μὴ βραδύνη τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη; Μὴ ἰσχύσει τις κρυβῆναι ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ; Μὴ ὑπενέγκαι ἰσχύσει ἄνθρωπος τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης αὐτοῦ; Οὐ μὲν οὖν. Πῶς γάρ, ὅταν οὐρανοὶ ροιζηδὸν λύωνται καὶ τὰ στοιχεῖα καυσούμενα 20 ἀπολοῦνται, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἄνθρωπος τότε ἡμέραν εἰσόδου ὑπομενεῖ τοῦ ἀπροσίτου Θεοῦ καὶ ἀπροσίτῳ ἐνοικοῦντος φωτί, ὃς ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον ὀφθῆναι μέλλει πάσῃ σαρκί; Μέγας φόβος καὶ τρόμος ὄντως λήψεται τότε τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ σύγκρισις οὐκ ἔσται τῆς θλίψεως καὶ 25 ὀδύνης καὶ τιμωρίας αὐτῶν'.

22 Ἄλλ' οἱ ταῦτα πιστεύοντες καὶ ἐπιποθοῦντες σωθῆναι, τάδε λέγει, ἀκούσατε, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· «ἀποστρέψατε ἕκαστος

τῶν μυστηρίων πού ἔχει λεχθεῖ καὶ λαλεῖται, ὅσοι ἐφάγατε τὸν οὐράνιο ἄρτο, ὅσα ἀποκτήσατε τὴν ἀπὸ αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ σ' αὐτὸν καὶ μαζί μ' αὐτὸν αἰώνια ζωὴ, καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, στὸν τρίτο ουρανὸ, ἃς ἀρπαγοῦμε κι ἐμεῖς ἐν Πνεύματι, ἢ καλύτερα πνευματικῶς στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ τῆς ἀγίας Τριάδος, ὥστε, ἀφοῦ ἰδοῦμε καὶ ἀκούσομε μαζί ὅλα ὅσα εἰπῶθηκαν καὶ παρέμειναν ἀνέκφραστα, ἀφοῦ τὰ γευθοῦμε καὶ τὰ ὀσφρανθοῦμε καὶ τὰ ψηλαφίσουμε καλῶς μὲ τὰ χέρια τῆς ψυχῆς, νὰ ἀναπέμψομε εὐχαριστήριον ὕμνο στὸν φιλόανθρωπο Θεό, λέγοντας τὰ ἐξῆς: 'Δόξα σὲ σένα πού ἐφανερώθηκες καὶ μᾶς ἀξιώσες ν' ἀποκαλυφθεῖς καὶ νὰ θεωρηθεῖς ἀπὸ ἐμᾶς'. Ἦς εἰποῦμε καὶ πρὸς ὅλους τοὺς κοινούς ἀδελφούς μας. Πατέρες, ἀδελφοί, ὅσοι μονάζετε καὶ ἐπίσης ὅσοι ζεῖτε κοσμικῶς, πλούσιοι, φτωχοί, δοῦλοι, ἐλεύθεροι, νέοι καὶ γέροντες, κάθε ἡλικία καὶ κάθε γένος, ἀκούσατε. Μήπως ὁ Θεὸς εἶναι ψεύτης; Ἡ ψεύτης βέβαια δὲν εἶναι, ἀλλ' εἶναι ἀδύναμος καὶ δὲν θὰ μπορέσει νὰ πραγματώσει ὅσα ἐπαγγέλθηκε; Μήπως ἀργοπορήσει νὰ ἐπισκεφθεῖ ὅλα τὰ ἔθνη; Μήπως θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ κρυφθεῖ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του; Μήπως θὰ μπορέσει ἄνθρωπος νὰ ὑποφέρει τὴν ἀποκάλυψη τῆς δόξας του; Ὁχι βέβαια. Διότι πῶς, ὅταν οἱ οὐρανοὶ θὰ διαλυθοῦν μὲ πάταγο καὶ τὰ στοιχεῖα θὰ καοῦν καὶ θὰ καταστραφοῦν⁷⁵, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, θ' ἀντέξει τότε ὁ ἄνθρωπος⁷⁶ τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου τοῦ ἀπροσίτου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ σὲ ἀπρόσιτο φῶς⁷⁷, καὶ ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος στὸν κόσμον μέσα σ' αὐτὸν καὶ μαζί μ' αὐτὸν πρόκειται νὰ ἰδωθεῖ ἀπὸ κάθε σάρκα; Πράγματι μεγάλος φόβος καὶ τρόμος θ' ἀ καταλάβει τότε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει σύγκριση τῆς θλίψεως, τῆς ὀδύνης καὶ τῆς τιμωρίας τους.

22 Ἄλλ' ὅσοι πιστεύετε σ' αὐτὰ καὶ ποθεῖτε νὰ σωθεῖτε, ἀκούσατε, αὐτὰ λέγει τὸ ἅγιο Πνεῦμα: «ἐπιστρέψατε ὁ καθένας

76. Μαλ. 3,2.

77. Α' Τιμ. 6,16.

ὕμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς»· «μάθετε καλὸν ποιεῖν καὶ ῥύσασθε ἀδικούμενον»· «ἐκζητήσατε τὸν Κύριον καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν»· «ἐκκλίνατε ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσατε ἀγαθόν». Οἱ βασιλεῖς τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, 5 τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν μᾶλλον ἢ τὸ διάδημα καὶ τὴν ἀλουργίδα φορεῖν ποθήσατε. Οἱ πατριάρχαι, εἰ μὴ φίλοι ἐστὲ Θεοῦ, εἰ μὴ υἱοί, εἰ μὴ θέσει θεοί, ὅμοιοι δηλονότι ὄντες τῷ φύσει Θεῷ κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἄνωθεν, τῶν θρόνων ἀπόστητε καὶ πορευθέντες πρῶτον ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν θείων Γρα- 10 φῶν νουθετήσατε· καὶ ἀπεικόνισμα γεγονότες Θεοῦ, φρικτῶς τηνικαῦτα τῶν θείων προσψαύσατε· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅποτε ἀποκαλυφθῆ, τότε γνώσεσθε ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστίν, οὐ τοὺς φίλους οὐδὲ τοὺς αὐτὸν ἀγαπήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ ὡς φῶς ἐλθόντα δεξαμένους αὐτόν. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι, ἀρ- 15 χόμενοι καὶ πτωχοὶ μᾶλλον γένεσθε, ἐπειδὴ δυσκόλως πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελεύσεται· εἰ δὲ δυσκόλως ὁ πλούσιος, ὁ ἄρχων ἄρα πῶς; Οὐδαμῶς· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· «οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὁ θελων εἶναι πρῶτος ἐν 20 ὑμῖν, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος καὶ πάντων διάκονος».

23 Ἄρχοντα δὲ ἡ Γραφή τίνα ἄρα καλεῖ; Τὸν τὴν ἑαυτοῦ φησι ζητοῦντα τιμὴν, τὸν διὰ τῆς ἀρχῆς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐκπληροῦντα θέλημα. Εἰ δὲ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς δι' 25 ἡμᾶς καὶ διδοὺς ἡμῖν τύπον καὶ ὑπογραμμὸν σωτηρίας ἔλεγεν,

78. Ἰερ. 25,5.

79. Ἦσ. 1,17.

80. Ψαλμ. 68,33.

81. Ψαλμ. 36,27.

σας ἀπὸ τὴν πονηρῇ ὁδὸ του»⁷⁸. «μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλὸ καὶ νὰ ἀπορρίπτετε τὴν ἀδικία»⁷⁹. «ζητήσατε τὸν Κύριο καὶ θὰ ζήσει ἡ ψυχὴ σας»⁸⁰. «ξεφύγετε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνετε τὸ ἀγαθὸ»⁸¹. Οἱ βασιλεῖς νὰ ποθήσετε νὰ φορᾶτε μᾶλλον τὴν σωφροσύνη, τὴν δικαιοσύνη, τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν ἀλήθεια, τὴν εὐσεβῆ πίστη, παρὰ τὸ διάδημα καὶ τὴν πορφύρα. Οἱ πατριάρχες, ἔαν δὲν εἴσθε φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἔαν δὲν εἴσθε υἱοί, ἔαν ὄχι θέσει θεοί, ὅμοιοι δηλαδὴ μὲ τὸν φύσει Θεὸ κατὰ τὴν χάρη πὺ μᾶς ἐδόθηκε ἀπὸ ἐπάνω, ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τοὺς θρόνους καὶ πηγαίνετε νὰ νουθετήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας πρῶτα ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές· καὶ ἀφοῦ γίνετε ἀπεικόνισμα τοῦ Θεοῦ, τότε νὰ ἐγγίσετε μὲ φρίκη τὰ θεῖα. Ἐὰν δὲν συμβεῖ αὐτό, ἀλλὰ ὅταν ἀποκαλυφθεῖ, τότε θὰ γνωρίστε ὅτι ὁ Θεὸς μας εἶναι πῦρ πὺ κατακαίει⁸², ὄχι τοὺς φίλους οὔτε αὐτοὺς πὺ τὸν ἀγάπησαν, ἀλλ' ἐκείνους πὺ δὲν τὸν ἐδέχθησαν ὡς φῶς ὅταν ἦλθε. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι, γίνετε μᾶλλον ἀρχόμενοι καὶ πτωχοί, ἐπειδὴ δύσκολα θὰ εἰσέλθει πλούσιος στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁸³. καὶ ἔαν δύσκολα θὰ εἰσέλθει ὁ πλούσιος, πῶς θὰ εἰσέλθει ἄραγε ὁ ἄρχων; Καθόλου· διότι λέγει ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς του· «οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν θὰ κατεξουσιᾶσουν αὐτά· δὲν θὰ γίνει ὅμως ἔτσι καὶ σ' ἐσᾶς»⁸⁴, «ἀλλὰ ἐκεῖνος πὺ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος σ' ἐσᾶς, νὰ εἶναι τελευταῖος ὄλων καὶ δοῦλος καὶ διάκονος ὄλων»⁸⁵.

23 Ἄρχοντα ἢ Γραφὴ ποιὸν ἄραγε ὀνομάζει; Λέγει, ἐκεῖνον πὺ ζητεῖ τὴν δική του τιμὴ καὶ ἐκπληρώνει διὰ τῆς ἀρχῆς τὸ δικό του θέλημα. Ἐὰν ὅμως ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, ὅταν ἦλθε ἐπάνω στὴ γῆ γιὰ μᾶς καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν τύπο καὶ τὸν ὑπογραμ-

82. Δευτ. 4,24.

83. Ματθ. 19,23.

84. Ματθ. 20,25 ἐ.

85. Μάρκ. 9,35.

«ἐγὼ ἦλθον οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός», τίς ἄλλος τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων, μὴ ποιῶν τὸ ἐκείνου θέλημα ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἐκπληρῶν, σωθῆναί ποτε δυνηθήσεται; Ὅντως οὐδεὶς οὐδαμῶς. Καὶ τί λέγω σωθῆναι αὐτόν, ὅπου γε οὐδὲ πιστὸς εἶναι δύναται ἢ Χριστιανὸς τέλειος ὁ τοιοῦτος; Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἔλεγε· «πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι» εἰς ἐμὲ δηλονότι «δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Πᾶς οὖν ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ζητῶν καὶ τὸ ἐκείνου θέλημα παντὶ τρόπῳ καὶ ἐν παντὶ πράγματι σπουδάζων ποιεῖν, οὐδέποτε ἄρχειν τινὸς ἢ ὄλως ὑπερέχειν μικροῦ ἢ μεγάλου καθ' ἑαυτὸν ἐννοήσειεν, ἀλλ' ὅσῳ πλειόνων οἰκονομίαν καὶ φροντίδα ἐγχειρισθήσεται, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐσχατώτερον καὶ δοῦλον τῶν πολλῶν ἐκείνων λαῶν ἔξει, ἐν αἰσθήσει γενόμενον. Οἱ δὲ μὴ
10
15
20
τοιοῦτοι τῇ διαθέσει γενόμενοι, ἀλλ' ὄλως αἰσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἐσχηκότες καὶ ὄρεξιν πλούτου κτησάμενοι καὶ τρυφῆς, ὄντως ὀκνῶ εἰπεῖν ὅτι ἐθνικοὶ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐ Χριστιανοὶ ἀληθεῖς, κατὰ τὴν θείαν φωνὴν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· φησὶ γάρ· «ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ», ὑμεῖς δέ, φησὶ,
24
25
«ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

24 Ἄλλὰ γὰρ ἐπίστασθε ἄρα ποίαν λέγει ζητεῖν ἡμᾶς βασιλείαν; Τὴν ἐν τῷ ὕψει τῶν οὐρανῶν, τὴν μέλλουσαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι ἢ, ὥς πού ποτε οὔσαν μακράν, ταύτην λέγει ζητεῖν ἡμᾶς;
25 Οὐδαμῶς. Ὅποιαν δὲ ἄρα ζητεῖν ἐγκελεύεται; Πρόσεχε ἀκριβῶς

μὸ τῆς σωτηρίας, ἔλεγε, «ἐγὼ ἦλθα ὄχι γιὰ νὰ πραγματοποιῶ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου πὸ μ' ἔστειλε»⁸⁶, ποιὸς ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους πὸ πιστεύουν σ' αὐτὸν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ σωθεῖ, ἐὰν δὲν πραγματοποιεῖ τὸ θέλημα ἐκείνου, ἀλλ' ἐκπληρώνει τὸ δικό του; Πράγματι κανεῖς, ποτέ. Καὶ γιὰτί λέγω ὅτι αὐτὸς θὰ σωθεῖ, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε πιστὸς οὔτε τέλειος Χριστιανός; Καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσε ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς λέγοντας: «πῶς μπορεῖτε ἐσεῖς νὰ πιστεύετε», σ' ἐμένα δηλαδὴ, «ὅταν λαμβάνετε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν δόξα καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν δόξα ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνον;»⁸⁷. Κάθε ἄνθρωπος λοιπὸν πὸ ζητεῖ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ φροντίζει μὲ κάθε τρόπο καὶ σὲ κάθε πρᾶγμα νὰ πραγματοποιεῖ τὸ θέλημα ἐκείνου, οὐδέποτε θὰ διανοοῦνταν νὰ ἐξουσιάσει κάποιον ἢ νὰ ὑπερέχει αὐτὸς μικροῦ ἢ μεγάλου, ἀλλ' ὅσο περισσοτέρων ἀνθρώπων ἀναλάβει τὴν διοίκηση καὶ τὴν φροντίδα, τόσο περισσότερο θὰ ἔχει τὸν ἑαυτό του ἐσχατώτερο καὶ δοῦλο τῶν πολλῶν ἐκείνων λαῶν, ἀφοῦ ἔλθει σὲ αἴσθηση. Αὐτοὶ ὅμως πὸ δὲν ἔγιναν τέτοιοι μὲ ὅλη τὴ διάθεσή τους, ἀλλ' εἶχαν τελείως τὴν αἴσθηση τῆς ἀνθρώπινης δόξας καὶ ἀπέκτησαν τὴν ὄρεξη τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀπολαύσεως, ἀλήθεια διστάζω νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἐθνικοί, κι ὄχι ἀληθινοὶ Χριστιανοί, σύμφωνα μὲ τὴν θεία φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς λέγει, «αὐτὰ τὰ ζητοῦν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου», ἐσεῖς ὅμως, λέγει, «ζητεῖτε πρῶτα τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνη του, κι ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν σ' ἐσᾶς»⁸⁸.

- 24 Ἄλλὰ γνωρίζετε ἄραγε, ποιά βασιλεία λέγει νὰ ζητοῦμε; Ἐκείνη πὸ εὐρίσκεται στὸ ὕψος τῶν οὐρανῶν, ἐκείνη πὸ πρόκειται νὰ πραγματωθεῖ μετὰ τὴν ἀνάσταση ἢ μᾶς λέγει νὰ ζητοῦμε ἐκείνη πὸ φαίνεται σὰν νὰ εὐρίσκεται αὐτὴ μακριά;

87. Ἰω. 5,44.

88. Ματθ. 6,32 ε.

ὅποια τίς ἐστὶν ἢ ζητεῖσθαι ὀφείλουσα παρ' ἡμῶν βασιλεία. Ὁ
 Θεός, κτίστης ὢν καὶ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, αἰεὶ πάντων
 ἐπουρανίων βασιλεύει καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· ἀλλὰ καὶ
 τῶν μῆπω γεγονότων ὡς ἤδη γεγονότων ἐν αὐτῷ αὐτὸς βασιλεύ-
 5 εἰ, ὅτι δι' αὐτοῦ γενήσονται καὶ εἴ τι δ' ἂν μετὰ ταῦτα γενήσεσθαι
 μέλλει, βασιλεύει δὲ οὐχ ἥκιστα καὶ ἐφ' ἓνα ἕκαστον ἡμῶν ἐν δι-
 καιοσύνῃ καὶ γνώσει καὶ ἀληθείᾳ. Ταύτην τοιγαροῦν λέγει ζητεῖν
 τὴν βασιλείαν ἡμᾶς, ἵνα καθὼς «ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ
 ἔθνη», ὡς γέγραπται, βασιλεύσῃ καὶ ἐφ' ἡμῖν, ἐπειδὴ ἐξ ἐθνῶν
 10 ἐσμεν. Βασιλεύσει δὲ πῶς; ὡς ἐπὶ ὀχλήματός τινος ἐφ' ἡμᾶς ἐπο-
 χούμενος καὶ ὡς ἡνίας τὰ θελήματα κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Ὅς καὶ ἄξει ἐν οἷς ἂν βούληται ἡμᾶς εὐη-
 νίους εὐρῶν καὶ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα οἷα δὴ ἵπποις χρήσεται
 ἡμῶν τοῖς θελήμασιν, ὑπεῖκουσι προθύμως ταῖς αὐτοῦ νομοθε-
 15 σίαις καὶ ἐντολαῖς. Οὕτω δὲ βασιλεύει Θεὸς ἐν οἷς οὐδέποτε ἐβα-
 σίλευσε, καθαιρομένοις διὰ δακρύων καὶ μετανοίας καὶ τελειου-
 μένοις διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τῆς τοῦ Πνεύματος. Οὕτω καὶ
 Χερουβὶμ οἱ ἄνθρωποι γίνονται, τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐπὶ τοῦ
 νώτου τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἐπιφερόμενοι. Τίς
 20 οὖν ἐπὶ τοσοῦτον ἄφρων καὶ ἀναίσθητος, ὃς πρὸ τοῦ τὴν δόξαν
 ταύτην καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἀρχῆς ἢ δόξης ἢ πλούτου ἐπιθυμήσει;
 Μᾶλλον δὲ τίς οὕτως ἀπονεννημένος καὶ ἄθλιος, ὃς μείζονα τῆς
 τοῦ Θεοῦ βασιλείας καὶ δόξης ἄλλην εἶναι δόξαν ἢ βασιλείαν ἢ
 πλοῦτον ἢ τιμὴν ἢ ἀρχὴν ἢ τρυφήν, ἢ τι τῶν λεγομένων ἄλλο καὶ
 25 νομιζομένων καλῶν ἐπὶ γῆς ἢ ἐν οὐρανῷ, ὑποπτεύσει, ἵνα καὶ
 ἐκεῖνα ἀντὶ ταύτης ἐκλέξῃται; Ὅντως οὐκ ἔστι ταύτης ἕτερον οὐ-
 δὲν ἐφετώτερον τοῖς γε νοῦν ἔχουσι.

25 Τοῖνυν καὶ περιῖόντι τῷ Χριστῷ καὶ βασιλεῦσαι ζητοῦντι ἐπὶ

Καθόλου. Ποιά λοιπόν μᾶς προτρέπει νὰ ζητοῦμε; Πρόσεχε ἀκριβῶς ποιά εἶναι ἡ βασιλεία πού ὀφείλομε νὰ ζητοῦμε. Ὁ Θεός, ὄντας κτίστης καὶ δημιουργός τῶν πάντων, βασιλεύει πάντοτε σ' ὄλα τὰ ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια καὶ καταχθόνια· ἀλλὰ βασιλεύει καὶ σ' αὐτὰ πού δὲν ἔγιναν σὰν νὰ ἔγιναν ἤδη σ' αὐτόν, διότι δι' αὐτοῦ θὰ γίνουν ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν ἔπειτα, καὶ βασιλεύει ἐξ ἴσου καὶ ἐπάνω στὸν καθένα μας μὲ δικαιοσύνη καὶ γνώση καὶ ἀλήθεια. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν βασιλεία μᾶς λέγει νὰ ζητοῦμε, ὥστε, ὅπως «ἐβασίλευσε ὁ Θεὸς ἐπάνω στὰ ἔθνη»⁸⁹, καθὼς ἔχει γραφεῖ, θὰ βασιλεύσει καὶ σ' ἐμᾶς, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ἔθνη εἴμαστε. Καὶ πῶς θὰ βασιλεύσει; Ἐρχόμενος ἐπάνω σ' ἐμᾶς σὰν σὲ ὄχημα καὶ κρατώντας στὸ χέρι του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας σὰν χαλινάρια. Αὐτὸς θὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅποια μέρη θέλει, διότι μᾶς εὐρῆκε ἡμερωμένους καὶ θὰ χρησιμοποιοῦναι τὰ θελήματα μᾶς κατὰ τὸ θέλημά του σὰν ἵππους, πού θὰ ὑπακούουν προθύμως στὶς νομοθεσίες καὶ τὶς ἐντολές του. Ἔτσι λοιπὸν θὰ βασιλεύσει ὁ Θεὸς σὲ ὅσους ποτὲ δὲν ἐβασίλευσε, ἀφοῦ καθαρισθοῦν μὲ δάκρυα καὶ μετάνοια, καὶ τελειωθοῦν μὲ σοφία καὶ γνώση τοῦ Πνεύματος. Ἔτσι οἱ ἄνθρωποι γίνονται καὶ Χερουβεῖμ⁹⁰, ἀφοῦ φέρνουν ἐπάνω στὴν πλάτη τῶν ψυχῶν τους σ' αὐτὸν τὸν κόσμον τὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἄφρων κι ἀναίσθητος, ὥστε μπροστὰ στὸ νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ δοκιμάσει αὐτὴν τὴν δόξα, θὰ ἐπιθυμήσει νὰ δοκιμάσει ἐξουσία ἢ δόξα ἢ πλοῦτο; Ἢ μᾶλλον ποιὸς εἶναι τόσο ἀνόητος καὶ ἄθλιος, ὥστε νὰ ὑποπτευθεῖ ὅτι ὑπάρχει ἄλλη δόξα ἢ βασιλεία ἢ πλοῦτος ἢ τιμὴ ἢ ἀρχὴ ἢ τρυφή ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ λεγόμενα καὶ νομιζόμενα καλὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἢ στὸν οὐρανὸ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν βασιλεία καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ; Γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν νοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐπιθυμητότερο ἀπ' αὐτήν.

25 Ἐπομένως κανεῖς νὰ μὴ ἀπωθήσει ἀφρόνως τὸν Χριστό,

89. Ψαλμ. 46,9.

90. Α' Βασ. 4,4 ἐ.

πάντα ἡμᾶς, μηδεὶς ἀφρόνως αὐτὸν ἀπόσῃται· μηδεὶς, ἀξιῶ, τοῦ
 μεγάλου τούτου καὶ ἀσπαστοῦ δώρου ἀποστερήσειεν ἑαυτὸν·
 μηδεὶς τῆς ἀληθινῆς δόξης ἔκπτωτον ἑαυτὸν ἀπεργάσῃται· μηδεὶς
 διὰ πρόσκαιρον πλοῦτον τὸν πλουτοδότην Θεὸν καὶ ποιητὴν τοῦ
 5 παντὸς καταλείψῃ· μηδεὶς διὰ γονέων καὶ φίλων καὶ συγγενῶν
 προσπάθειαν τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων ἀρνήσῃται· μηδεὶς δι'
 ἐπιθυμίαν σαρκὸς τοῦ γλυκασμοῦ τῆς ὄντως ζωῆς ἀποστερηθή-
 σεται· μηδεὶς διὰ δόξαν εὐμάραντον τῆς αἰωνίου δόξης καὶ ἀτε-
 λευτήτου ἀλλότριος γένηται. Ἄλλὰ δεῦτε πάντες, εἰ οἶόν τε, συνα-
 10 χθέντες ἐπὶ τὸ αὐτό, τὸν ὑπεράνω πάσης ὄντα ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας
 καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου ἐλθεῖν ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐφ' ἐνὶ
 ἑκάστῳ ἡμῶν βασιλεῦσαι ποθήσωμεν καὶ ζητήσωμεν, ὡς ἂν
 ἕκαστος ἡμῶν, ὄλον αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ λαβῶν, ἀχώριστον ἔξει ἐν
 ἡμέρᾳ τε καὶ νυκτί, λάμποντα τῷ ἀπροσίτῳ φωτί, ὃ κατεσθίειν
 15 μέλλει τότε τοὺς ὑπεναντίους, ὅτε διὰ τοὺς ἀπιστοῦντας ἐλεύσε-
 ται, τοὺς νυνὶ μὴ δεχομένους αὐτὸν μηδὲ θέλοντας αὐτὸν βασιλεύ-
 ειν ἐπ' αὐτούς· ἐν οἰκίᾳ τε συνεισερχόμενον ὡσαύτως ἔξει αὐτὸν
 καὶ ἐπὶ κλίνης συνανακείμενον καὶ τῷ ἀστέκτῳ φωτὶ περιπλεκό-
 μενόν τε ὁμοῦ καὶ ἀρρήτως κατασπαζόμενον, νόσους παραμυθού-
 20 μενον, λύπας καὶ θλίψεις διώκοντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, χα-
 ρὰν καὶ δάκρυα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον γλυκύτερα καθ' ὥραν παρέ-
 χοντα, πάθη ψυχῆς καὶ σώματος ἐξιώμενον, θάνατον ἀφανίζοντα,
 ζωὴν ἀνεκφράστως βλυστάνοντα καὶ μετὰ τὴν ἐκδημίαν τὴν ἐκ
 τοῦ σώματος εἰς οὐρανοὺς οὐρανῶν ἀναβιβάζοντα ἡμῶν ἕκαστον,
 25 καὶ ἐποχοῦμενον αὐτὸν ἕκαστος ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ ὤμων ἐπιφερό-
 μενος, ἀναλαμβάνόμενον ὅθεν οὐκ ἐχωρίσθη.

26 Ταῦτα παθεῖν σε δεῖ καὶ μαθεῖν, ἀγαπητέ, ἐν αἰσθήσει πάσῃ

91. Ψαλμ. 2,2 ἔ.

92. Ἐφ. 1,21.

ὅταν προσέρχεται καὶ ζητεῖ νὰ βασιλεύσει σ' ὄλους μας· κανεῖς, παρακαλῶ, νὰ μὴ στερῆσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ ἀγαπητὸ δῶρο· κανεῖς νὰ μὴ καταστήσει ἑαυτὸν ἔκπτωτο τῆς ἀληθινῆς δόξας· κανεῖς νὰ μὴ ἐγκαταλείψει γιὰ πρόσκαιρο πλοῦτο τὸν πλουτοδότη καὶ ποιητὴ τοῦ παντός Θεόν· κανεῖς νὰ μὴ ἀρνηθεῖ τὸν Δεσπότη τῶν ἀγγέλων ἀπὸ ἀγάπη πρὸς γονεῖς, φίλους καὶ συγγενεῖς· κανεῖς ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς νὰ μὴ στερηθεῖ τὸν γλυκασμὸ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς· κανεῖς γιὰ δόξα πρόσκαιρη νὰ μὴ ἀποξενωθεῖ τῆς αἰώνιας καὶ ἀτελεύτητης δόξας. Ἄλλ' ἐμπρὸς ὅλοι, ἂν εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ συναχθοῦμε μαζὶ⁹¹, ἃς ποθήσομε καὶ ἃς ζητήσομε νὰ ἔλθει σ' ἐμᾶς ὁ ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα εὐρισκόμενος⁹² καὶ νὰ βασιλεύσει στὸν καθένα μας, ὥστε ὁ καθένας μας, ἀφοῦ τὸν πάρει ὀλόκληρο μαζὶ του, νὰ τὸν ἔχει ἀχώριστον ἡμέρα καὶ νύκτα λάμποντα μὲ τὸ ἀπρόσιτο φῶς⁹³, τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ καταφάγει τοὺς ἀντιθέτους τότε, ὅταν θὰ ἔλθει γιὰ τοὺς ἀπίστους, οἱ ὁποῖοι τῶρα δὲν τὸν δέχονται καὶ δὲν τὸν θέλουν νὰ βασιλεύει σ' αὐτούς⁹⁴. ἐπίσης νὰ τὸν ἔχει ἔτσι, ὥστε νὰ εἰσέρχεται μαζὶ του στὴν οἰκία καὶ νὰ ἐξαπλώνεται μαζὶ του ἐπάνω στὴν κλίνη, νὰ περιπλέκεται μὲ τὸ ἀβάστακτο φῶς μαζὶ καὶ νὰ τὸν κατασπάζεται ἀρρήτως, νὰ παρηγορεῖ νόσους, νὰ διώκει λύπες καὶ θλίψεις, ν' ἀπομακρύνει δαίμονες, νὰ παρέχει κάθε ὥρα χαρὰ καὶ δάκρυα γλυκύτερα ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθρα⁹⁵, νὰ θεραπεύει πάθη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ν' ἀφανίζει θάνατο, ν' ἀνεβάζει τὸν καθένα μας στοὺς οὐρανοὺς καὶ φέροντάς τον ὁ καθένας ἐπάνω στοὺς ὤμους του νὰ τὸν ἔχει ἀναλαμβάνόμενο ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου δὲν ἐχωρίσθηκε.

26 Αὐτὰ πρέπει νὰ πάθεις καὶ νὰ μάθεις, ἀγαπητέ, μὲ κάθε

93. Βλ. Α' Τιμ. 6,16 ε.

94. Λουκᾶ 19,14-27.

95. Ψαλμ. 18,11.

ψυχῆς, ὡς ἂν ἔξεις Θεὸν νῦν μὲν συναναφέροντά σε δίχα τοῦ σώματος, ὕστερον δὲ καὶ τὸ σῶμά σου τοῦτο ἀναστήσοντα καὶ πνευματικόν σοι παρέχοντα, ὃς καὶ βασιλεύων ἔσται ἐπὶ σὲ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας, ἀεὶ σε βαστάζων εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ 5 σοῦ ἀεὶ βασταζόμενος, ὃ ἐπὶ πάντων Θεός, ᾧ πρέπει πᾶσα εὐχαριστία, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ψυχική διάθεση, ὥστε νὰ τὸν ἔχεις Θεό, πὸς τῶρα βέβαια σ' ἀνεβάζει μαζί του χωρὶς τὸ σῶμα, ἔπειτα ὁμοίως θὰ ἀναστήσει καὶ τοῦτο τὸ σῶμα σου καὶ θὰ σοῦ τὸ προσφέρει πνευματικό. Καὶ θὰ βασιλεύει σ' ἐσένα στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες, βαστάζοντάς σε πάντοτε στὸν ἀέρα⁹⁶ καὶ βασταζόμενος πάντοτε ἀπὸ σένα, ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Σ' αὐτὸν πρέπει κάθε εὐχαριστία, τιμὴ καὶ προσκύνηση, μαζί μὲ τὸν ἀναρχο Πατέρα του καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιό του Πνεῦμα, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο!

96. Βλ. Α' Θεσσ. 4,17.

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ Δ'

**Περὶ ἀπαθείας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ προκοπὴν χαρισμάτων
καὶ δωρεῶν· καὶ τίς ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Χριστὸν
πνευματικῆς ἡλικίας**

1 Ὡσπερ ὁ τῷ λαμπροτάτῳ ἡλίῳ ἐνατενίζειν βουλόμενος καθαροὺς ὀφείλει τοὺς τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἔχειν, οὕτω καὶ ὁ περὶ ἀπαθείας λέγειν ἐπιχειρῶν τὰς τῆς ψυχῆς κόρας, εἴτ' οὖν αἰσθήσεις, ἀπηλλαγμένας ἔχειν πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ ἐμ-
5 παθοῦς λογισμοῦ χρεωστεῖ, ἵνα μὴ, ὑπὸ τῶν τοιούτων τινὸς τὸν νοῦν ὀχλούμενος, εἰς τὸ τῆς καθαρότητος αὐτῆς ὕψος καὶ εἰς τὸν ταύτης βυθὸν οὐκ ἐξισχύσει τρανῶς ἀποβλέψαι ἢ σαφῶς ἐξειπεῖν καὶ ἀξίως κατανοῆσαι τὸ πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων αὐτῆς. Εἰ γὰρ τεθολωμένῳ τῷ νῷ καὶ ἀκαθάρτῳ τῇ
10 καρδίᾳ τῶν αὐτῆς ἄρξεται θεωρημάτων καὶ ὑποθέσεων, μὴ δυνάμενος διατρανῶσαι τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ἐλευθέρῳ τῷ λόγῳ, ἐκπεσεῖται καὶ ὧν ἴσως ἐκ μέρους ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν, οἷα δὴ ὡς ἐξουθενῶν καὶ ἀτιμάζων αὐτὴν καὶ ὡς τὴν δόξαν αὐτῆς ἀμαυρῶν· γέγραπται γάρ· «παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισ-
15 σευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ».

2 Ὅσοι τοιγαροῦν ἀπάθειαν ἔχουσι, δηλονότι φιλοῦσιν αὐτὴν καὶ φιλοῦνται σφοδρῶς ὑπ' αὐτῆς· καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἀκορέστως διαλεγόμενοι, ἀπαθέστεροι ἔτι παρ' αὐτῆς γίνονται, τῷ περὶ αὐτὴν ἐκκαιόμενοι πόθῳ. Ὅσοι δὲ προσδέδενται μικρᾷ ἔτι καὶ τῇ τυ-
20 χούσῃ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ πάθει τινὶ σωματικῷ τε ἢ ψυχικῷ, μακρὰν εἰσι καὶ ἀπέχουσι τοῦ λιμέ-

Λ Ο Γ Ο Σ Δ'

Περὶ ἀπαθείας καὶ περὶ χαρισμάτων καὶ δωρεῶν κατὰ
προκοπὴν σ' αὐτήν· καὶ ποιά ἡ τελείωσις τῆς κατὰ
Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας.

- 1 "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀτενίζει στὸν λαμπρότατο ἥλιο ὀφείλει νὰ ἔχει τὶς κόρες τῆς ψυχῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὶς αἰσθήσεις ἀπαλλαγμένες ἀπὸ κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία καὶ ἐμπαθὴ λογισμό, ὥστε μὴ τυχόν, ἐνοχλώντας τὸν νοῦ μὲ κάποιο ἀπὸ αὐτά, δὲν κατορθώσει νὰ εἰσχωρήσει πολὺ στὸ ὕψος τῆς καθαρότητος αὐτῆς καὶ στὸ βυθὸ τῆς, οὔτε νὰ ἀναφέρει σαφῶς καὶ νὰ κατανοήσῃ ἐπάξια τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων τῆς. Διότι, ἐὰν ἀρχίσει τὰ θεωρήματα καὶ τὶς ὑποθέσεις αὐτῆς μὲ θολωμένο τὸ νοῦ καὶ ἀκάθαρτη τὴν καρδιά, ἀδυνατώντας νὰ διασαφηνίσῃ τὶς ἐνέργειές τῆς ἐλεύθερα μὲ τὸ λόγο, θὰ στερηθεῖ καὶ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἴσως ἔλαβε ἐν μέρει ἀπὸ αὐτήν, καθ' ὅσον τὴν ἐξουθενώνει καὶ τὴν ἀτιμάζει καὶ τῆς ἀμαυρώνει τὴν δόξα τῆς· διότι ἔχει γραφεῖ, «στὸν καθένα ποὺ ἔχει, θὰ δοθεῖ μὲ περίσσεια, ἀπὸ ἐκεῖνον ὅμως ποὺ δὲν ἔχει, καὶ ὅ,τι νομίζει ὅτι ἔχει θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτόν»¹.
- 2 "Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν ἀπάθεια, τὴν ἀγαποῦν καὶ ἀγαπιοῦνται πολὺ ἀπὸ αὐτήν, καὶ συζητώντας ἀσταμάτητα τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν, γίνονται ἀκόμη ἀπαθέστεροι ἀπ' αὐτήν, φλογιζόμενοι ἀπὸ τὸν πόθο γι' αὐτήν. "Ὅσοι ὅμως εἶναι προσδεδεμένοι ἀκόμη μὲ μικρὴ καὶ τυχαία ἐπιθυμία τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ μὲ κάποιο σωματικὸ ἢ ψυχικὸ πάθος, βρίσκονται μακριὰ καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς· ἔτσι, ἂν ἀρχίσουν νὰ ὁμιλοῦν

νος αὐτῆς· ὄθεν καὶ ἐὰν περὶ ἀπαθείας λέγειν ἀπάρξωνται καὶ
 πρὸς τὸ ὕψος αὐτῆς τὸν νοῦν ἄραι ἐπιχειρήσωσιν, ἐλκόμενοι οἷα
 δοῦλοι καὶ δελεαζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐν ᾧ προσδέθεν-
 ται πάθους, καὶ ἧς πρῶην ἐδόκουν ἔχειν εἰρήνης ἀποστεροῦνται
 5 τῶν λογισμῶν· καὶ εἰκότως· «^τΩι γάρ τις ἦττηται», φησί, «τούτω
 καὶ δεδούλωται». Τοίνυν καὶ σκότους ἐκεῖθεν πληρούμενοι, τὴν
 αἰτίαν οὐ σφίσιν αὐτοῖς τῶν γινομένων ἐπιγράφονται, ἀλλὰ τῇ
 παντοδυνάμῳ ἀπαθείᾳ ἄσθeneian προσάπτειν κατατολμῶσι.
 Τοῦτο δὲ συμβαίνει αὐτοῖς, ἐπειδὴ τῆς μὲν νοερᾶς αἰσθήσεως καὶ
 10 θεωρίας καὶ τῆς παντουργοῦ ἐνεργείας αὐτῆς πεῖραν ὄλως οὐ κέ-
 κτηνται, στοχαστικῶς δὲ καὶ ἐν ἐπινοίαις ποικίλαις καὶ πολυτρό-
 ποις τὰ κατ' αὐτὴν ἀναλογιζόμενοι, ἀλληνάλλως ταῦτα ὑπὸ τῆς
 ψευδωνύμου φυσιοῦμενοι γνώσεως φιλολογοῦσί τε καὶ περὶ ὧν
 οὐκ οἶδασι διαβεβαιοῦνται τοὺς πυθομένους. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ
 15 τὴν ἐξ ἀπιστίας καὶ προλήψεως καὶ μακρᾶς συνηθείας καὶ ἀμε-
 λείας προσγενομένην αὐτοῖς καὶ προσοῦσαν ἀσθeneian συνιδεῖν ἢ
 καθομολογήσαί ποτε πείθονται, ἀλλὰ καὶ πάντας ἄλλους ἀνθρώ-
 πους ὁμοίους ἑαυτῶν εἶναι καὶ ὑπὸ τῶν τοιούτων διαμαρτύρονται
 καταδουλοῦσθαι παθῶν· οὐ γὰρ συγχωροῦνται ὑπὸ τῆς οἰήσεως
 20 καὶ τοῦ φθόνου μείζονά ποτε ἑαυτῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ σωφροσύνῃ,
 προσμαρτυρῆσαί τι.

3 Ἄλλὰ μὴ γένοιτο ἡμᾶς, τοὺς εὐτελεῖς καὶ τοῦ λέγειν ἀναξίους,
 περὶ τοιούτων οὕτω καθυποκρινομένους, καταψεύδεσθαι τῆς
 ἀληθείας καὶ διαβεβαιοῦσθαι περὶ ὧν οὐκ ἔγνωμεν πείρα μᾶλλον
 25 ἢ λόγοις εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν ἐνέργειαν τῶν μελλόντων ρηθήσε-
 σθαι πρότερον· ἃ δὲ καταλαβεῖν ἠξιώθημεν καὶ μαθεῖν παρὰ τῶν
 ἐλλαμφθέντων ὑπὸ τῆς μακαρίας ἀπαθείας τῶν νοῦν καὶ ἃ παρ'
 αὐτῆς, παραφρονοῦντες λαλοῦμεν, μυστικῶς ἀκηκόαμεν εἰς τὸ

2. Β' Περ. 2,19.

3. Α' Τιμ. 6,20. Α' Κορ. 8,1.

για την απάθεια και επιχειρήσουν να ανυψώσουν τον νοῦ πρὸς τὸ ὕψος της, ἐλκόμενοι σὰν δούλοι καὶ δελεαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πάθους στὸ ὁποῖο εἶναι προσδεδεμένοι, ἀποστεροῦνται τὴν εἰρήνη τῶν λογισμῶν ποὺ ἐνόμιζαν ὅτι εἶχαν πρῶτα· καὶ εὐλογα· διότι λέγει, «ἀπὸ αὐτὸ ποὺ νικιέται κάποιος, σ' αὐτὸ καὶ ὑποδουλώνεται»². Ἔτσι γεμίζοντας ἀπὸ ἐκεῖ σκοτάδι, δὲν παραδέχονται γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν αἰτία τῶν γινομένων, ἀλλὰ τολμοῦν νὰ προσάψουν ἀσθένεια στὴν παντοδύναμη απάθεια. Τοῦτο βέβαια συμβαίνει σ' αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν ἀπέκτησαν καθόλου τὴν πεῖρα τῆς νοερῆς αἰσθήσεως καὶ θεωρίας καὶ τῆς παντουργοῦ ἐνεργείας αὐτῆς· ἀναλογιζόμενοι ὅμως τὰ σχετικὰ μ' αὐτὴν στοχαστικῶς καὶ μὲ ποικίλες καὶ πολύτροπες σκέψεις, φουσκωμένοι ἀπὸ τὴν ψευδώνυμη γνώση³, φιλολογοῦν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ γιὰ ὅσα δὲν γνωρίζουν δίνουν πληροφορίες σ' ἐκείνους ποὺ ἐρωτοῦν νὰ μάθουν. Γι' αὐτὸ βέβαια δὲν πείθονται νὰ ἀναγνωρίσουν ἢ νὰ ὁμολογήσουν ποτὲ οὔτε τὴν ἀπὸ ἀπιστία καὶ πρόληψη, τὴν ἀπὸ μακρὰ συνήθεια καὶ ἀμέλεια ἀσθένεια ποὺ προστέθηκε καὶ συνυπάρχει μαζί τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους βεβαιώνουν ὅτι εἶναι ἴδιοι μ' αὐτοὺς καὶ ὅτι ὑποδουλώθηκαν ἀπὸ τὰ ἴδια πάθη· διότι ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ὁ φθόνος δὲν τοὺς ἐπιτρέπει ποτὲ νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι κάποιος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς στὴν ἀρετὴ καὶ σωφροσύνη.

- 3 Ἀλλὰ ἄς μὴ γίνει ἐμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ οἱ ἀνάξιοι νὰ ὁμιλοῦμε, ὑποκρινόμενοι σὲ τέτοια πράγματα, νὰ ἐμπαίζουμε τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ διαβεβαιώνουμε⁴ γιὰ πράγματα σχετικὰ μὲ τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίσαμε πρῶτα μέσα μας τὴν ἐνέργεια αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν μὲ πεῖρα μᾶλλον παρά μὲ λόγια. Ὅσα ὅμως ἀξιωθήκαμε νὰ καταλάβουμε καὶ νὰ μάθουμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδέχθηκαν ἔλαμψη στὸ νοῦ καὶ ὅσα (ἀφρόνως ὁμιλοῦμε⁵) ἀκούσαμε ἀπὸ αὐτὴν τὴν απάθεια μυστικῶς στ' αὐτιά, σὰν

4. Α' Τιμ. 1,7.

5. Β' Κορ. 11,23.

οὓς, ὡς ἀπερριμμένοι τινὲς καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι, κατὰ τὴν ἄνω-
θεν κελεύουσιν χάριν ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύξομεν, ἵνα μὴ ὡς ὁ
τὸ τάλαντον κατακρύψας δοῦλος κατακριθῶμεν. Καθάπερ οὖν
ἤκούσατε λέγοντος τοῦ Δεσπότου, «πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλίγοι δὲ
5 ἐκλεκτοί» καὶ «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν»,
οὕτως εἰδέναί βούλομαι πάντας ὑμᾶς, ὅτι πολλοὶ μὲν ἅγιοι, ὀλίγοι
δὲ ἀπαθεῖς· καὶ πρὸς τούτοις πολλὴ πάλιν ἐν ἄμφοτέροις ὑπάρχει
διαφορὰ. Καὶ πρόσεχε ἀκριβῶς τῇ τῶν λεγομένων δυνάμει καὶ
ἀκριβείᾳ.

4 Ἄλλο ὑπάρχει ἀπάθεια ψυχῆς καὶ ἕτερον ἀπάθεια σώματος·
ἢ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, ἢ δὲ αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν
οὐδὲν τὸν κεκτημένον ὀνίνησιν. Ἄλλο ἀκίνησία τῶν τοῦ σώμα-
τος μελῶν καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν τῆς ψυχῆς καὶ ἕτερον κτήσις
ἀρετῶν· ἢ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως πρόσεστιν, ἢ δὲ καὶ τὰς φυσικὰς
15 ἀπάσας κινήσεις εἴωθε καταστέλλειν. Ἄλλο τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τι-
νος τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν καὶ ἡδέων καὶ ἕτερον τὸ ἐφίεσθαι
τῶν αἰωνίων καὶ οὐρανίων ἀγαθῶν, ἐπειδὴ τῶν μὲν προτέρων
ἄλλοι δι' ἄλλο τι καὶ πλείονες αὐτῶν κατεφρόνησαν, τῶν δὲ δευ-
τέρων ὀλίγοι παντελῶς ἐφρόντισαν. Ἐτερον μὲν οὖν τὸ μὴ ζητεῖν
20 ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καὶ ἕτερον τὸ τῆς δόξης ἐκκρέμασθαι τοῦ
Θεοῦ καὶ ταύτην ἀενάως ἐπιζητεῖν· τὴν μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παθῶν
ἄλλων πλεῖστοι κυριευθέντες ἀπώσαντο, τὴν δὲ ὀλίγοι λίαν
κόπῳ καὶ πόνῳ πολλῶ λαβεῖν ἠξιώθησαν. Ἄλλο τὸ εὐτελεῖ
ἐσθῆτι ἀρκεῖσθαι καὶ στολῆς λαμπρᾶς μὴ ἐπιθυμεῖν καὶ ἕτερον τὸ
25 ἐνδεδῶσθαι τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ· τῆς μὲν γὰρ ὑπὸ ἐτέρων μυρίων
ἐπιθυμιῶν καθελκόμενοί τινες κατεφρόνησαν, τὸ δὲ μόνοι περι-

6. Ματθ. 10,27.

7. Ματθ. 25,25.

8. Ματθ. 20,16.

9. Ἰω. 14,2.

παραπεταμένοι καὶ μηδαμινοί, θὰ κηρῦξουμε, κατὰ τὴ χάρη ποῦ προστάσσει ἄνωθεν, ἐπάνω στὰ δώματα⁶, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε ὅπως ὁ δοῦλος ποῦ ἔκρυψε τὸ τάλαντο⁷. Ὅπως λοιπὸν ἀκούσατε τὸν Δεσπότη νὰ λέγει, «πολλοὶ βέβαια εἶναι οἱ κλητοί, λίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί»⁸ καὶ «στὴν οἰκία τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν πολλὲς μονές»⁹, ἔτσι θέλω νὰ γνωρίζετε ὅλοι ἐσεῖς, ὅτι ὑπάρχουν βέβαια πολλοὶ ἅγιοι, λίγοι ὅμως ἀπαθεῖς· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει πάλι μεγάλη διαφορὰ καὶ στὰ δύο. Συγκέντρωσε λοιπὸν τὴν προσοχὴ στὴν ἔννοια καὶ τὴν ἀκρίβεια τῶν λεγομένων.

- 4 Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλο ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος· διότι ἡ πρώτη καθαγιάζει καὶ τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ ἄλλη μόνη καθ' ἑαυτὴ δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἀπέκτησε¹⁰. Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀκίνησις τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, καὶ ἄλλο ἡ ἀπόκτηση ἀρετῶν· διότι ἡ μία ὑπάρχει ἐκ φύσεως ἐνῶ ἡ ἄλλη συνήθως καταστέλλει καὶ ὅλες τὶς φυσικὲς κινήσεις¹¹. Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμεῖ κάποιος τὰ τερπνὰ καὶ εὐχάριστα τοῦ κόσμου, καὶ ἄλλο νὰ ἐπιθυμεῖ τὰ αἰώνια καὶ οὐράνια ἀγαθὰ, διότι τὰ προηγούμενα πολλοὶ τὰ κατεφρόνησαν ὁ καθένας γιὰ διαφορετικὸ λόγο, ἐνῶ πολλοὶ λίγοι ἐφρόντισαν γιὰ τὰ δεύτερα¹². Ἄλλο πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ ζητεῖ κανεὶς δόξα ἀπὸ ἀνθρώπους, καὶ ἄλλο τὸ νὰ προσηλωθεῖ στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὴν ἐπιζητεῖ αἰωνίως· διότι τὴν μία πολλοὶ τὴν ἀπέρριψαν κυριευμένοι ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἐνῶ τὴν ἄλλη λίγοι ἀξιώθηκαν νὰ τὴν λάβουν μὲ πολὺ κόπο καὶ μόχθο¹³. Ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἀρκεῖται κανεὶς σὲ εὐτελεῖ ἔνδυμασία καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμεῖ λαμπρὴ στολή, καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐνδυθεῖ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ· διότι τὴν πρώτη μερικοὶ τὴν καταφρόνησαν παρασυρμένοι ἀπὸ ἄλλες μύριες

10. Συμῶν Ν. Θεολόγου, *Κεφάλαια*, 1,86.

11. Συμῶν Ν. Θεολόγου, *Κεφάλαια*, 1,87.

12. *Κεφάλαια* 1,88.

13. *Κεφάλαια* 1,89.

βέβληνται οἱ τοῦ φωτός υἱοὶ καὶ τῆς ἡμέρας καταξιοθέντες γενέσθαι. Ἄλλο τὸ ταπεινολογεῖν καὶ ἕτερον τὸ ταπηνοφρονεῖν· καὶ ἄλλο ταπείνωσις καὶ ἕτερον τὸ τῆς ταπεινώσεως ἄνθος καὶ ἕτερον ὁ ταύτης καρπὸς καὶ τὸ τοῦ καρποῦ ταύτης κάλλος καὶ ἡ 5 ἡδύτης αὐτοῦ καὶ ἕτερον αἱ ἐκ τούτου ἐνέργειαι. Τούτων δὲ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι· καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν τὸ πάντα νοεῖν, τὸ φρονεῖν, τὸ λογίζεσθαι, τὸ λέγειν καὶ πράττειν ὅσα πρὸς ταπείνωσιν ἡμᾶς φέρουσιν· ἡ δὲ ἀγία ταπείνωσις καὶ τὰ λοιπὰ ταύτης ἰδιώματα καὶ χαρίσματα καὶ αἱ ταύτης ἐνέργειαι δῶρόν 10 εἰσι Θεοῦ καὶ οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τις καυχῆσθαι· ὧν καὶ οὐδεὶς ποτε τυχεῖν καταξιοθήσεται, εἰ μὴ καλῶς τὰ ὅσα ἐφ' ἑαυτὸν εἰσι σπέρματα καταβάληται.

5 Ἄλλο τὸ μὴ δάκνεσθαι μηδὲ ὀργίζεσθαι ἐν ἀτιμίαις καὶ ὕβρεσι καὶ ἐν πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι, καὶ ἕτερον τὸ εὐδοκεῖν ἐν αὐτοῖς. Ἄλλο τὸ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων εἰς ἡμᾶς καὶ ἄλλο τὸ ἀφιέναι αὐτοῖς καὶ ἕτερον τὸ ἀγαπᾶν αὐτοὺς ὡς εὐεργέτας ἀπὸ ψυχῆς καὶ ἕτερον τὸ νοερῶς ἀνατυποῦν τὰ πρόσωπα ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν καὶ ὡς γνησίους φίλους ἀπαθῶς αὐτοὺς κατασπάζεσθαι ἐν δάκρυσιν ἀγάπης εἰλικρινοῦς, ἴχνους ὅλως ἁη- 20 δίας τινὸς δηλονότι μὴ ἐμφωλεύοντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ. Μείζον δὲ τούτων ὧν εἶπομεν, ὅταν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τῶν πειρασμῶν καιρῷ τὴν ἴσιν κέκτηται τις καὶ ὁμοίαν ἀναλλοιώτως διαθέσιν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς κατὰ πρόσωπον λοιδοροῦντας αὐτὸν καὶ ἐνδιαβάλλοντας καὶ πρὸς πάντας ἄλλους τοὺς ἢ κατακρίνοντας αὐτὸν ἢ 25 ὕβριζοντας ἢ καταδικάζοντας ἢ ἐμπτύοντας εἰς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐν προσχῆματι μὲν φιλίας ἐξωθεν διακειμένους, λαθραίως δὲ τὰ αὐτὰ τοῖς εἰρημένοις διαπραττομένους μὲν κατ' αὐτοῦ, μὴ λανθάνοντας δέ. Τούτων δὲ πάλιν ὑπέρ-

ἐπιθυμίες, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ περιβλήθησαν μόνο ὅσοι ἀξιώθηκαν νὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας¹⁴. Ἄλλο εἶναι ἡ ταπεινολογία καὶ ἄλλο ἡ ταπεινοφροσύνη· ἄλλο εἶναι ἡ ταπείνωση καὶ ἄλλο τὸ ἄνθος τῆς ταπεινώσεως· ἄλλο ὁ καρπὸς αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος τοῦ καρποῦ τῆς καὶ ἡ γλυκύτητα αὐτοῦ καὶ ἄλλο οἱ ἐνέργειες ἀπὸ αὐτόν. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα ἀνήκουν σ' ἐμᾶς καὶ ἄλλα δὲν ἀνήκουν¹⁵. αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν σὲ μᾶς εἶναι ἡ κατανόηση τῶν πάντων, ἡ φρόνηση, ὁ λογισμὸς, ὁ λόγος καὶ ἡ πράξις ὅσων μᾶς ὀδηγοῦν στὴν ταπείνωση· ἡ ἀγία ὁμως ταπείνωση καὶ τὰ ὑπόλοιπα ιδιώματα καὶ χαρίσματα τῆς, καθὼς καὶ οἱ ἐνέργειες αὐτῆς, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἀνήκουν, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ καυχηθεῖ οὔτε γι' αὐτό· αὐτὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀξιωθεῖ ποτὲ νὰ τὰ ἐπιτύχει, ἐὰν δὲν καταβάλλει καλῶς ὅσα σπέρματα εἶναι στὴ διάθεσή του¹⁶.

5 Ἄλλο τὸ νὰ μὴ θίγεται οὔτε νὰ ὀργίζεται κανεὶς γιὰ τὶς ἀτιμίες καὶ ὕβρεις, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς θλίψεις, καὶ ἄλλο τὸ νὰ εὐδοκεῖ σ' αὐτά. Ἄλλο τὸ νὰ εὐχεται κανεὶς γι' αὐτοὺς ποὺ μᾶς τὰ κάνουν, καὶ ἄλλο νὰ τοὺς συγχωρεῖ· ἄλλο νὰ τοὺς ἀγαπᾷ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του ὡς εὐεργέτες, καὶ ἄλλο νὰ ἀνατυπῶνει νοερὰ τὰ πρόσωπα τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀσπάζεται ἀπαθῶς ὡς γνησίους φίλους μὲ δάκρυα εἰλικρινοῦς ἀγάπης, χωρὶς βέβαια καθόλου νὰ ἐμφωλεύει στὴν ψυχὴ του κάποιο ἴχνος ἀηδίας. Ἀνώτερο ὁμως ὄλων αὐτῶν ποὺ εἶπαμε εἶναι, ὅταν καὶ σ' αὐτόν τὸν καιρὸ τῶν πειρασμῶν ἀποκτᾷ κάποιος κατὰ τρόπο ἀναλλοίωτο ἴση καὶ ὁμοία διάθεση πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν προσβάλλουν καὶ τὸν διαβάλλουν κατὰ πρόσωπο καὶ πρὸς ὄλους τοὺς ἄλλους ποὺ ἢ τὸν κατακρίνουν ἢ τὸν ὑβρίζουν ἢ τὸν καταδικάζουν ἢ τὸν φτύνουν στὸ πρόσωπο· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἐξωτερικὰ δείχνουν τὶς διαθέσεις τους μὲ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας, κρυφὰ ὁμως διαπράττουν τὰ ἴδια μὲ τοὺς παραπάνω, ἀλλὰ δὲν ξεφεύγουν. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι ἀσυγκρίτως

15. Βλ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Περὶ Ὁρθοδόξου Πίστεως* Β' 26. PG 94,957D.

16. *Κεφάλαια* 1,91.

τερον ἀσυγκρίτως εἶναι ὑπέιληφα τὸ ἐν λήθῃ παντελεῖ τῶν ὧνπερ ἂν πάθοι τις γίνεσθαι καὶ μήτε ἀπόντων μήτε παρόντων τῶν λυπησάντων ἢ ἄλλως ἐμπαροινησάντων μεμνησθαί ποτε, ἐπίσης δὲ μᾶλλον τοῖς φίλοις καὶ τούτοις προσφέρεσθαι δίχα τινὸς ἄλλου διαλογισμοῦ ἐν τε ὁμιλίαις, ἐν τε συνεστιάσεσι. Ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα ἔργα καὶ πράξεις τῶν ἐν φωτὶ περιπατούντων ἀνδρῶν εἰσι· ὅσοι δὲ ἔξω τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἑαυτοὺς εἶναι καταμανθάνουσι, μὴ πλανάσθωσαν μηδὲ ἐξαπατάτωσαν ἑαυτούς, ἀλλὰ βεβαίως εἰδέτωσαν, ὅτι ἐν σκότει πορεύονται.

6 Καὶ πρὸς τούτοις ἄλλο τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν καὶ ἕτερον τὸ ποιεῖν τὰς αὐτοῦ ἐντολάς, καθὼς γέγραπται· «φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ», καὶ πάλιν· «ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Ἄλλο ἀργία καὶ ἕτερον ἡσυχία καὶ ἄλλο σιωπή· ἔτι δὲ ἄλλο ἀναχώρησις καὶ ἡ ἐκ τόπων εἰς τόπους μετάβα-
15 σις, καὶ ἕτερον ἡ ξενιτεία. Ἄλλο ἀναμαρτησία καὶ ἕτερον ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἕτερον τὸ ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἄλλο τὸ τελείως ἠττῆσαι καὶ ὑποτάξαι καὶ θανατῶσαι αὐτούς· τὸ μὲν πρότερον ἀγωνιστῶν ἐστὶ καὶ ἀγίων, εἴαν ἐν τούτῳ φθάσωσι τελειωθῆναι, τὸ δὲ δεύτερον, ἀπα-
20 θῶν καὶ τελείων, διὰ κόπων δηλονότι πολλῶν καὶ ἰδρώτων τοὺς ἑαυτῶν τροπωσαμένων ἐχθροὺς καὶ τελείαν τὴν κατ' αὐτῶν ἀραμένων νίκην καὶ τὴν ζωηφόρον τοῦ Κυρίου νέκρωσιν στολισαμένων λαμπρῶς.

7 Τοιγαροῦν καὶ πολλοὶ μὲν πρὸς ταῦτα ἑαυτοὺς ἄλλος δι' ἄλλο
25 τι ἐπιδεδώκασιν, ὀλίγοι δὲ λίαν οἱ μετὰ φόβου ἐμφύτου καὶ ἀγά-

17. Κεφάλαια 1,92.

18. Βλ. Α' Ἰω. 1,7.

19. Κεφάλαια 1,98.

20. Κεφάλαια 1,93.

21. Ψαλμ. 33,10.

άνωτερο έθεώρησα ότι είναι τὸ νὰ λησμονεῖ κανεῖς έντελῶς ὅσα κι ἂν πάθει καὶ νὰ μὴ θυμηθεῖ ποτὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐλύπησαν ἢ τὸν ἐξύβρισαν οὔτε ὅταν εἶναι ἀπόντες οὔτε ὅταν εἶναι παρόντες· νὰ συμπεριφέρεται καὶ σ' αὐτοὺς ἐξ ἴσου ὅπως στοὺς φίλους χωρὶς κάποια ἄλλη σκέψη καὶ στὶς ὀμιλίες καὶ στὶς συνεστιάσεις¹⁷. Αὐτᾶ λοιπὸν εἶναι ὅλα ἔργα καὶ πράξεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ βαδίζουν στὸ φῶς¹⁸. ὅσοι ὁμως παρουσιάζονται ἔξω ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια πράγματα, ἃς μὴ πλανῶνται οὔτε νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα ὅτι πορεύονται στὸ σκοτάδι¹⁹.

6 Καὶ μαζὶ μ' αὐτά, ἄλλο εἶναι τὸ νὰ φοβᾶται κανεῖς τὸν Θεό, καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές του²⁰, ὅπως ἔχει γραφεῖ· «φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοι αὐτοῦ»²¹. καὶ πάλι· «παράκλινε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ ἀγαθό»²². Ἄλλο εἶναι ἡ ἀργία, ἄλλο ἡ ἡσυχία καὶ ἄλλο ἡ σιωπὴ· ἀκόμη ἄλλο εἶναι ἡ ἀναχώρηση καὶ ἡ μετάβαση ἀπὸ τόπους σὲ τόπους, καὶ ἄλλο ἡ ξενιτεία²³. Ἄλλο εἶναι ἡ ἀναμαρτησία, καὶ ἄλλο ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν²⁴. Καὶ τέλος ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἀντιστέκεται κανεῖς καὶ νὰ πολεμᾷ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἄλλο τὸ νὰ νικήσει τελείως, νὰ ὑποτάξει καὶ νὰ θανατώσει αὐτούς· τὸ πρῶτο εἶναι γνώρισμα ἀγωνιστῶν καὶ ἀγίων, ἐὰν προφθάσουν νὰ τελειωθοῦν σὲ τοῦτο, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι γνώρισμα ἀπαθῶν καὶ τελείων²⁵, οἱ ὁποῖοι βέβαια μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρῶτες κατατρόπωσαν τοὺς ἐχθροὺς τους καὶ ἐκέρδισαν ὀλοκληρωτικὴ νίκη ἐναντίον τους καὶ ἐστόλισαν τὴν ζωηφόρο νέκρωση τοῦ Κυρίου²⁶ λαμπρῶς.

7 Ἔτσι λοιπὸν πολλοί, ὁ καθένας γιὰ διαφορετικὸ λόγο, ἐπιδόθηκαν πρὸς αὐτά, πολλοὶ λίγοι ὁμως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἐπι-

22. Ψαλμ. 36,27.

23. Κεφάλαια 1,95.

24. Κεφάλαια 1,94.

25. Κεφάλαια 1,95.

26. Β' Κορ. 4,10.

πης τῆς πρὸς Θεὸν μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου τούτοις ἐπιχειροῦν-
 τες, οἱ καὶ μόνοι, ὑπὸ τῆς χάριτος βοηθούμενοι, συντόμως κατορ-
 θοῦσι τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν καὶ πρὸς τὰ προειρημένα πάντα
 προκόπτοντες καθ' ὥραν προσεπεκτείνονται. Οἱ δ' ἄλλοι «ἀφίεν-
 5 ται ὡς ἐν ἀβάτῳ», κατὰ τὸ εἰρημένον, «περιπλανᾶσθαι καὶ οὐχ
 ὁδοῦ», περὶ ὧν γέγραπται· «ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτη-
 δεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν· πορεύσονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν
 αὐτῶν». «Καθὸ γὰρ οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώ-
 σει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ
 10 καθήκοντα». Οἱ οὖν καλὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος
 ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ἐπὶ πέτραν ὑπακοῆς πνευματικῶν πατέρων
 καταβαλόντες καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ' ἐκείνων ἐντελ-
 λόμενα τῷ θεμελίῳ τούτῳ τῆς ὑποταγῆς ἀδιστάκτως ἐποικοδο-
 μοῦντες εὐθὺς κατορθοῦσι τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτοῦς. Τὸ γὰρ μὴ
 15 τὸ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς αὐτοῦ θέλημα ἐκπλη-
 ροῦν ἔνεκεν ἐντολῆς Θεοῦ καὶ γυμνασίας πρὸς ἀρετὴν, οὐ μόνον
 ἀπάρνησιν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ νέκρωσιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον
 ἅπαντα ἐμποιεῖ.

8 Ἐπειτα ὡς ἐν ἐρήμῳ, μᾶλλον δὲ ἐξω τοῦ κόσμου, ἐν αἰσθή-
 20 σει τελείᾳ γενόμενος ὁ τοιοῦτος, ἀρρήτῳ φόβῳ καὶ τρόμῳ κατα-
 σχεθεῖς, βοᾷ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὡς ὁ Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ
 κήτους, ὡς ὁ Δανιὴλ ἐκ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων, ὡς οἱ τρεῖς
 παῖδες ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρός, ὡς ὁ Μανασσῆς ἐκ τοῦ χαλ-
 κουργήματος. Οὗ καὶ εἰσακούων ὁ πανάγαθος Δεσπότης εὐθύς, ὁ
 25 δοὺς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, τῶν κατωδύ-
 νων στεναγμῶν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτοῦ, ρύεται αὐτόν, ὡς

27. Ψαλμ. 106,40.

28. Ψαλμ. 80,13.

29. Ρωμ. 1,28.

30. Κεφ. 1,62.

χειροῦν μὲ ἔμφυτο φόβο, ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἀδίστακτη πίστη· αὐτοὶ εἶναι οἱ μόνοι, οἱ ὅποιοι, βοηθούμενοι ἀπὸ τῆ χάρη, κατορθώνουν σύντομα τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς, καὶ προκόπτοντας σ' ὅλα τὰ προηγούμενα, προοδεύουν ὦρα μὲ τὴν ὦρα. Οἱ ἄλλοι ὁμως, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό, «ἀφήνονται νὰ περιπλανῶνται σὰν σὲ ἄβατη γῆ καὶ ὄχι σὲ δρόμο»²⁷, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφεῖ· «ἐξαπέστειλα αὐτοὺς σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῶν καρδιῶν τους· θὰ πορευθοῦν σύμφωνα μὲ τὶς διαθέσεις τους»²⁸. «Ἐπειδὴ δὲν ἔκριναν ἄξιο λόγου νὰ γνωρίσουν ἀκριβῶς τὸν Θεό, ὁ Θεὸς τοὺς παρέδωσε σὲ ἀδόκιμο νοῦ νὰ κάμουν ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπεν»²⁹. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ κατέβαλαν μὲ φόβο καὶ τρόμο καλὸ τὸ θεμέλιο τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδας ἐπάνω στὴν πέτρα τῆς ὑπακοῆς τῶν πνευματικῶν πατέρων καὶ ἐποικοδόμησαν ἀδίστακτα, σὰν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, τὶς ἐντολὲς ἐκείνων ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ θεμέλιο τῆς ὑποταγῆς, κατορθώνουν ἀμέσως ν' ἀπαρνηθοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους. Διότι τὸ νὰ ἐκπληρῶναι κάποιος ὄχι τὸ δικό του ἀλλὰ τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα τὸ θέλημα, ἐξ αἰτίας ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀσκήσεώς του στὴν ἀρετὴ, κατορθώνει ὄχι μόνον τὴν ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τὴ νέκρωση πρὸς ὅλο τὸν κόσμον³⁰.

8 Ἐπειτα σὰν σὲ ἔρημο, ἢ καλύτερα ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, εὐρισκόμενος αὐτὸς σὲ τέλεια αἴσθησι, κυριευμένος ἀπὸ ἄρρητο φόβο καὶ τρόμο, βοᾷ πρὸς τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ἀπὸ τὸ κῆτος³¹, ὅπως ὁ Δανιήλ ἀπὸ τὸν λάκκο τῶν λεόντων³², ὅπως τὰ τρία παιδιά ἀπὸ τὴν κάμινο τοῦ πυρός³³, ὅπως ὁ Μανασσῆς ἀπὸ τὸ χαλκούργημα³⁴. Τοὺς ὀδυνηροὺς στεναγμοὺς τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς του εἰσακούει ἀμέσως ὁ πανάγαθος Δεσπότης, ὁ ὅποιος ἔδωσε τὴν ψυχὴ του γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τὸν ἐλευθερώνει, σὰν ἀπὸ κῆτος, ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς ἀγνοίας

31. Ἰωνᾶς 2,1 ἐ.

32. Δαν. 6,18.

33. Δαν. 3,24.

34. Β' Παραλ. 33,11-12.

ἐκ κήτους μὲν, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ σκοτασμοῦ τῆς
 φιλίας τοῦ κόσμου πρὸς τὸ μηκέτι αὐτὸν πρὸς τὰ τοιαῦτα κἂν τῷ
 λογισμῷ ἐπιστρέψαι· ὡς ἐκ λάκκου δὲ τῶν λεόντων, τῶν πονη-
 ρῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀρπαζόντων καὶ κατεσθιόντων τὰς τῶν ἀν-
 5 θρώπων ψυχάς· ὡς ἐκ καμίνου δὲ πυρός, ἐκ τῶν κατεχόντων
 πάντα ἀνθρώπους προλήψεων ἐμπαθῶν, τῶν ὡς πῦρ κατα-
 καιόντων καὶ καταλυμαινομένων καὶ πρὸς ἀτόπους πράξεις βίᾳ
 ἐλκόντων ἡμᾶς καὶ τὴν φλόγα τῶν παθῶν ἐν ἡμῖν ἀναπτόντων,
 καταδροσίζων ἐν ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἀκατάφλεκτον ἀποτελῶν
 10 αὐτόν· ὡς ἐκ τοῦ χαλκουργήματος δέ, ἐκ τῆς γεώδους καὶ βα-
 ρείας καὶ ἐμπαθοῦς ἡμῶν ταύτης σαρκός, ἐν ἣ οἰκοῦσα ἡμῶν ἡ
 ψυχὴ καὶ δεινῶς κατεχομένη καὶ πεδουμένη καὶ βαρουμένη, πρὸς
 πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκίνητος
 ὑπάρχει παντάπασι καὶ ἀπρόθυμος. Ἐξ ἧς ἐλευθερουμένη μὲν, οὐ
 15 χωριζομένη δέ, βοᾷ σὺν τῷ προφήτῃ Δαυὶδ καὶ αὐτὴ λέγουσα·
 «διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην,
 ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου». Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ εὐχαρι-
 στεῖ μετὰ Παύλου λέγουσα· «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν
 20 Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ
 τοῦ θανάτου».

9 Τούτων οὖν οὕτω Χριστοῦ χάριτι γενομένων, καὶ τῆς ἀγνοίας
 καὶ τοῦ σκοτασμοῦ τῆς φιλίας τοῦ κόσμου ρυσθεῖς, ἵνα τὰ αὐτὰ
 πάλιν εἶπω, τῶν πονηρῶν τε καὶ αἰσχρῶν ἀπαλλαγείς ἐπιθυμιῶν
 25 καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος, τοῦ ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἁμαρ-
 τίας καταδουλοῦντος ἡμᾶς, ἐλευθερωθεῖς, τί ἔκτοτε ὁ τοιοῦτος
 μέλλει ποιεῖν; Ἄρα γε τῇ ἐλευθερίᾳ ταύτῃ εἰς ἀνεσιν καὶ ἀμερι-
 μνίαν χρήσεται; Ἄπαγε· δούλων ὄντως αἱ ὑπολήψεις αὐταὶ εἰσι
 καὶ οὐκ ἐλευθέρων· ὁ γὰρ τῆς ἐλευθερίας ταύτης καταξιωθεῖς οἶ-

35. Κεφάλαια 1,76.

36. Ψαλμ. 29,12.

καὶ τοῦ σκοτασμοῦ τῆς φιλίας τοῦ κόσμου, γὰρ νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον αὐτὸς πρὸς αὐτὰ οὔτε κἂν μὲ τὸν λογισμό· σὰν ἀπὸ τὸν λάκκο τῶν λεόντων τὸν ἀνασύρει ἀπὸ τὶς πονηρὲς ἐπιθυμίες ποὺ ἀρπάζουν καὶ κατατρώγουν τὶς ἀνθρώπινες ψυχές· σὰν ἀπὸ κάμινο πυρὸς τὸν ἔλκει ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς προλήψεις ποὺ κατέχουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ καίουν καὶ λειώνουν σὰ φωτιά, ποὺ μᾶς τραβοῦν μὲ βία σὲ ἄτοπες πράξεις καὶ ἀνάπτουν μέσα μας τὴ φλόγα τῶν παθῶν, τὸν καταδροσίζει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸν κάνει ἀφλεκτο· σὰν ἀπὸ χαλκούργημα τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴ γεώδη καὶ βαρεῖα καὶ ἐμπαθῆ αὐτὴ σάρκα μας, ὅπου κατοικεῖ ἡ ψυχὴ μας καὶ κατέχεται δεινῶς, δένεται καὶ βρύνεται, καὶ στέκεται σ' ὅλους ἀκίνητη καὶ ἀπρόθυμη πρὸς κάθε ἀρετὴ καὶ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ³⁵. Ἐλευθερωμένη ἀπὸ τὴν σάρκα, ὄχι ὅμως καὶ χωρισμένη, βοᾷ κι αὐτὴ μαζὶ μὲ τὸν προφήτη Δαυὶδ καὶ λέγει· «διέρρηξες τὸν σάκκο μου καὶ μὲ περιέζωσες μὲ εὐφροσύνη, γὰρ νὰ σὲ ψάλλει ἡ δόξα μου»³⁶. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστεῖ μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο καὶ λέγει· «εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας³⁷, διότι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μ' ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»³⁸.

- 9 Ἀφοῦ λοιπὸν γίνουν αὐτὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καθαρισμένος ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὸν σκοτασμὸ τῆς φιλίας τοῦ κόσμου, γὰρ νὰ εἰπῶ πάλι τὰ ἴδια, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς πονηρὲς καὶ αἰσchrές ἐπιθυμίες καὶ ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ σώματος, ποὺ μᾶς καταδουλώνει μὲ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, τί πρόκειται νὰ κάνει αὐτὸς ἀπὸ τότε; Ἴσως θὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν γὰρ ἀνεση καὶ ἀμεριμνησία; Καθόλου. Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς εἶναι ὄντως γνωρίσματα τῶν δούλων καὶ ὄχι τῶν ἐλευθέρων· διότι ἐκεῖνος ποὺ καταξιώθηκε νὰ ἐπιτύχει αὐ-

37. Ρωμ. 7,25.

38. Ρωμ. 8,2.

δεν ὅτι ἠλευθερώθη ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν αὐτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ δουλεύειν τῇ δικαιοσύνῃ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ δικαιοσύνης ἥλιος καὶ ὦν καὶ καλούμενος. Καὶ ἵνα ἐκ παραδείγματος δείξω ὑμῖν οἷαν μᾶλλον ἔκτοτε ἐπιδεί-
5 κνυται πρὸς τὸν Θεὸν εὐνοϊαν ὁ τοιοῦτος, ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ εἰς ἡμᾶς ἀεὶ γινομένων παραστήσω αὐτήν.

10 Καθάπερ γὰρ βασιλεύς τις, εὖσπλαγχνος ὦν καὶ φιλόανθρωπος, δοῦλον ἑαυτοῦ ὑπὸ τυράννου τινὸς ἐκουσίως αἰχμαλωτισθέντα καὶ εἰς δουλείαν ὑπαχθέντα τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ καὶ
10 τῷ βορβόρῳ θεασάμενος αὐτὸν ἀνηλεῶς κακοπαθοῦντα καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ τυράννου ἐκείνου ἀκαθάρτοις ἐπιθυμίαις ὑπηρετούμενον, αὐτὸς ἐκεῖνος ἀφικνούμενος ἀφαρπάζει καὶ ἐλεύθερον τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης καὶ μοχθηρᾶς ἀποδείκνυσι λειτουργίας, καὶ τοῦτον ἀναγαγὼν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀποκαθίστησι, μηδαμῶς ἐν
15 μηδενὶ προσονειδίσας αὐτόν· ὁ δὲ δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἀπαλλαγείων ἀνιαρῶν, τῇ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην εὐνοίᾳ τῶν μὴ αἰχμαλωτισθέντων συνδούλων αὐτοῦ σπουδαιότερος ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ δεσπότη αὐτοῦ φανῆναι φιλοτιμεῖται, ὡς ἂν μείζονα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ θερμότεραν ἐπιδεί-
20 ξηται, διηνεκῶς μεμνημένος ὄσων ὑπ' αὐτοῦ ἐρρύσθη κακῶν· οὕτω μοι καὶ περὶ τοῦ ἀπολαύσαντος τῆς ἐπικουρίας Θεοῦ, καθάπερ εἴρηται, ὑπονόει. Καὶ καθάπερ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος εὐπροθύμως ὀρῶν καὶ μετὰ ταπεινώσεως πάσης τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐκ-
25 αὐτοῦ, πλήθη ἀναρίθμητα οἰκετῶν ἔχων, ἀλλ' ὁμοίως διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἀμέτρητον ἐπιδείξεται εἰς αὐτὸν τὴν ἀγάπην,

39. Ρωμ. 6,6.

40. Ρωμ. 6,19.

τὴν τὴν ἐλευθερία, γνωρίζει ὅτι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ μὴ δουλεύει πλέον στὴν ἁμαρτία³⁹, ἀλλὰ νὰ δουλεύει στὴν δικαιοσύνη⁴⁰, πού εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ καλεῖται ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης⁴¹. Καὶ γιὰ νὰ σᾶς δείξω ἀκόμη καλύτερα μὲ παράδειγμα ποιά εὐνοια δείχνει αὐτὸς ἀπὸ τότε πρὸς τὸν Θεό, θὰ παρουσιάσω αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού συμβαίνουν πάντοτε σ' ἐμᾶς.

- 10 Συμβαίνει λοιπὸν ὅ,τι μὲ ἓνα βασιλέα, εὐσπλαγχνο καὶ φιλόανθρωπο. Ὅταν ἴδει ἓνα δοῦλο του, πού αἰχμαλωτίσθηκε ἐκουσίως ἀπὸ κάποιον τύραννο καὶ τοποθετήθηκε νὰ δουλεύει στὸν πηλό, στὴν πλινθοποιΐα⁴² καὶ στὸν βόρβορο, νὰ κακοπαθαίνει ἀνελέητα καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἀκάθαρτες ἐπιθυμίες ἐκείνου τοῦ πονηροῦ τυράννου, πηγαίνοντας ὁ ἴδιος τὸν ἀρπάζει καὶ τὸν καθιστᾷ ἐλεύθερο ἀπὸ ἐκείνη τὴν αἰσχρὴ καὶ μοχθηρὴ ὑπηρεσία, καὶ ἀφοῦ τὸν ὀδηγήσει στὸ ἀνάκτορο τὸν ἀποκαθιστᾷ, χωρὶς νὰ τὸν κατηγορήσει καθόλου γιὰ τίποτε. Ἔτσι, ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τόσα καὶ τέτοια ἀνιαρὰ πράγματα, μὲ τὴν εὐνοια πρὸς τὸν δεσπότη του, φιλοτιμεῖται νὰ φανεῖ σπουδαιότερος στὶς ἐντολὰς τοῦ δεσπότη του ἀπὸ τοὺς συνδούλους του πού δὲν αἰχμαλωτίσθηκαν, γιὰ νὰ ἐπιδείξει μεγαλύτερη καὶ θερμότερη τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτόν, ἐνθυμούμενος διαρκῶς ἀπὸ πόσα κακὰ ἀπαλλάχθηκε ὑπ' αὐτοῦ· ἔτσι λοιπὸν μοῦ φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ μ' ἐκεῖνον πού ἀπόλαυσε τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ἐλέχθηκε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος βλέποντας τὸν δοῦλο ἐκεῖνο νὰ ἐκπληρῶνει τὰ θελήματά του προθύμως καὶ μὲ κάθε ταπείνωση, παρόλο πού δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς ὑπηρεσίας του, ἐφ' ὅσον ἔχει ἀναρίθμητα πλήθη ὑπηρετῶν, ὅμως ἀπὸ εὐγνωμοσύνη θὰ ἐπιδείξει ἀμέτρητη τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, ἔτσι σκέψου καὶ γιὰ τὰ προαναφερό-

41. Μαλ. 3,20.

42. Ἐξ. 1,14.

οὕτω καὶ ἐν τοῖς εἰρημένοις ὑπολάμβανε. Οὕτε γὰρ ὁ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πνεύματος ἀπὸ Θεοῦ ἀπολαύσας ἐνδώσει ποτὲ τοῦ μὴ ἔτι καὶ ἔτι ἐπὶ πλεῖον ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ θερμότηρας τῆς προθυμίας, οὔτε ὁ αἰώνιος βασιλεὺς καὶ Θεὸς ὑστερήσει αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς τοῦ μὴ ἐπιδαπιλεύσασθαι ταῦτα ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσοῦτον ὄσω καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν θεραπείαν ἐπιτείνοντα καθ' ἑκάστην βλέπει αὐτόν. Τῶν εὐεργεσιῶν δὲ καὶ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν ποιεῖ εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ, οὐκ ἔστι μέτρον ἢ κατάληψις αὐτῶν παρ' ἡμῶν· καὶ τὰ μὲν δίδωσιν αὐ-
10 τοῖς, τὰ δὲ δώσει.

11 Ἀλλὰ γὰρ ἐξ ὧν δίδωσιν ἐνταῦθα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ φιλοκτίρμων Θεός, ὀλίγα τινὰ χρῆ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰπεῖν, τὰ μὲν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, τὰ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας καταλαβόντα. Ἐπειδὴ περ διὰ τρία ταῦτα πᾶσαν σπουδὴν καὶ μέ-
15 ριμναν οἱ ἄνθρωποι ἐπιδείκνυνται, φημί δὴ διὰ πλοῦτον, διὰ τιμὴν, διὰ δόξαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἐγγινομένην ἡμῖν ἐλευθερίαν τε καὶ χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν, ἐν πρώτοις ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ταῦτα τοῖς πάντα ρίψασι καὶ τὸν σταυρὸν ἄρασι καὶ κατὰ πόδας αὐτοῦ ἀνεπιστρόφως βαδίζουσι πλουσίως χαρίζεται· ἀντὶ φθαρ-
20 τοῦ γὰρ πλούτου αὐτὸς αὐτοῖς ὄλον ἑαυτὸν δίδωσιν. Οἶδας τὴν τοῦ ρήματος δύναμιν; Ἦκουσας θαῦμα φρικτόν; Καθάπερ γὰρ οἱ ἐν τῷ κόσμῳ πλούσιοι τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἐν οἴαις ἂν βούλωνται χρεῖαις καὶ ἐπιθυμίαις καὶ ἀπολαύσεσιν ἀναλίσκουσιν, οὕτω καὶ ὁ καλὸς ἡμῶν Δεσπότης ἑαυτὸν δωρεῖται τοῖς γνησίοις δούλοις
25 αὐτοῦ καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἔφεςιν καὶ ἐπιθυμίαν, ὡς βούλονται καὶ ὑπὲρ ὃ βούλονται, πληροῖ· καὶ ἐμπιπλᾷ αὐτοὺς ἀφθόνως παντὸς ἀγαθοῦ καὶ δασιλῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐπιχορηγεῖ αὐτοῖς τὴν ἀφθαρτον τρυφὴν καὶ ἀέναον.

12 Καὶ πρῶτα μὲν πληροῦνται ἀρρήτου χαρᾶς, ὅτι οὐχὶ τὸν κό-

μενα στο Θεό. Πράγματι, ούτε εκείνος που απήλαυσε την ελευθερία του Πνεύματος από τον Θεό θα σταματήσει ποτέ να πραγματοποιεί το θέλημα του Θεού πάλι και πάλι και όλο περισσότερο, και με θερμότερη προθυμία, ούτε ο αιώνιος βασιλεύς και Θεός θα του στερήσει τα αγαθά της αιώνιας ζωής, αντί να του τα χορηγήσει με άπλοχεριά, και τόσο περισσότερο, όσο τον βλέπει να επιτείνει καθημερινά την υπηρεσία του προς αυτόν. Για τις ευεργεσίες μάλιστα και τις δωρεές του Θεού, που πραγματοποιεί στους δούλους του, δεν υπάρχει μέτρο ή κατάληψη αυτών από εμάς· τα πρώτα τα δίνει τώρα, τα δεύτερα θα τα δώσει τότε.

- 11 'Αλλ' όμως για όσα δίνει εδώ ο φιλοικτίρμων Θεός σ' αυτούς που τον αγαπούν⁴³, πολύ λίγα χρειάζεται να είπω προς την αγάπη σας, άλλα παρμένα από τις θεϊες Γραφές και άλλα από την ίδια την πείρα μου. 'Επειδή οι άνθρωποι ακριβώς γι' αυτά τα τρία δείχνουν κάθε φροντίδα και μέριμνα, δηλαδή για τον πλούτο, την τιμή, την δόξα και για την από αυτά γινόμενη σ' εμάς ελευθερία, χαρά και απόλαυση, εν πρώτοις ο Δεσπότης μας Θεός χαρίζει αυτά πλουσιοπάροχα σ' αυτούς που απέρριψαν τα πάντα, έσήκωσαν τον σταυρό⁴⁴ και βαδίζουν χωρίς επιστροφή τον δρόμο του· διότι, αντί για τον φθαρτό πλούτο αυτός τους δίνει όλόκληρο τον έαυτό του. Γνωρίζεις την δύναμη του λόγου; "Ακουσες θαύμα φρικτό; Πράγματι, όπως οι πλούσιοι στον κόσμο ξοδεύουν τον πλούτο τους σέ όποιες ανάγκες, επιθυμίες και απολαύσεις θέλουν, έτσι και ο καλός μας Δεσπότης προσφέρει στους γνήσιους δούλους του τον έαυτό του και ικανοποιεί κάθε έφεση και επιθυμία τους, όπως θέλουν και για ό,τι θέλουν· τους πληροϊάφθονα με κάθε αγαθό και τους τροφοδοτεί πλουσιοπάροχα και αδιάλειπτα την άφθαρτη και αδιάκοπη τρυφή.

- 12 Στην αρχή γεμίζουν από άρρητη χαρά, διότι απέκτησαν

43. Α' Κορ. 2,9.

44. Ματθ. 16,24.

σμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὸν Ποιητὴν τῶν ἀπάντων καὶ
 Κύριον καὶ Δεσπότην ἐκτίσαντο ἐν ἑαυτοῖς. Ἐπειτα ἐπενδύονται
 τὸ φῶς, αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ὄλον ὄλω τῷ σώματι· καὶ
 ὀρῶσι κεκοσμημένους ἑαυτοὺς ἀρρήτῳ δόξῃ καὶ ἀστραπούσῃ
 5 θείᾳ στολῇ καὶ τὰς ὄψεις καλύπτουσιν ἑαυτῶν, μὴ φέροντες ὀρᾶν
 τὴν ἀκατανόητον καὶ ἄστεκτον τῆς στολῆς αὐτῶν λαμπηδόνα, ὡς
 ἐπιζητεῖν αὐτοὺς τόπον ἀποκρυβῆς, ὅπως ἐκεῖσε γένωνται καὶ τὸ
 πολὺ βᾶρος τῆς δόξης ἀπώθωνται. Εἴθ' οὕτως ὁ αὐτὸς Δεσπότης
 καὶ τροφή καὶ πόσις γίνεται αὐτοῖς ἀέναος καὶ ἀθάνατος· τοῖς μὲν
 10 ὡς φωτειδῆς μαζῆς τῷ τοῦ νοδῶν αὐτῶν στόματι ἐμβαλλόμενος
 καθορᾶται καὶ θηλάζειν αὐτοῖς παρέχει, ὅσοι νήπιοι ἔτι κατὰ Χρι-
 στὸν πέλουσι καὶ οὕτω στερεᾶς τροφῆς μεταλαβεῖν εἰσιν ἱκανοί,
 οἷς καὶ γίνεται ἅμα τροφή τε καὶ πόσις, τοσαύτην ἐμποιῶν αὐτοῖς
 τὴν ἡδύτητα, ὡς μὴ βούλεσθαι, μᾶλλον δὲ μηδὲ δύνασθαι, ὅλως
 15 ἀποσπασθῆναι αὐτοῦ· τοῖς δὲ γε ἀπογαλακτισθεῖσι καθάπερ πα-
 τὴρ φιλότεκνος προσφέρεται παιδαγωγῶν καὶ παιδεύων αὐτούς.

13 Ὡσπερ γὰρ ὁ φιλόστοργος πατὴρ συνεστίους μὲν ποιεῖται
 τοὺς ἑαυτοῦ υἱούς, ἐπὶ δὲ περὶ τὰ μαθήματα αὐτῶν ἀμελῶς ἴδη
 διατεθέντας αὐτοὺς καὶ μετεωριζομένους ἐν τισιν ἀνωφελέσι
 20 πράγμασιν, ἐξωθεῖ τῆς ἑαυτοῦ τραπέζης καὶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις
 παρακελεύεται μὴ δοῦναι αὐτοῖς τροφήν, παιδεύων αὐτοὺς μὴ κα-
 ταφρονητὰς εἶναι καὶ ἀμελεῖς, οὕτω καὶ ὁ καλὸς Δεσπότης ἡμῶν
 καὶ Θεὸς ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ καὶ κατὰ φιλανθρωπίαν καὶ χάριν
 υἱοῖς διατίθεται· ἐπιδίδωσι γὰρ ἑαυτὸν αὐτοῖς, «ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ
 25 οὐρανοῦ καταβαίνων καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ», καὶ ἐξ αὐτοῦ
 καὶ σὺν αὐτῷ εἰς κόρον τρέφονται ἀενάως καὶ πρὸς ζωὴν αἰδίου
 μεθαρμόζονται τῇ μεθέξει, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαγιαζόμενοι.
 Ὅτε δὲ τῶν ἐντολῶν ἀμελήσουσι καὶ ραθύμως ἢ καταφρονητι-

45. Βλ. Α' Ἰω. 2,15.

46. Γαλ. 3,27.

μέσα τους τὸν Ποιητὴ τῶν πάντων, τὸν Κύριο καὶ Δεσπότη, καὶ ὄχι τὸν κόσμον οὔτε τὰ ἐγκόσμια⁴⁵. Κατόπιν ἐπενδύονται τὸ φῶς⁴⁶, τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ Θεό, ὅλον σ' ὅλο τὸ σῶμα· καὶ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς στολισμένους μὲ ἄρρητη δόξα καὶ ἀπαστρέπτουσα θεία στολὴ καὶ καλύπτουν τὰ πρόσωπά τους, μὴ μπορώντας νὰ ἰδοῦν τὴν ἀκατανόητη καὶ ἀνυπόφορη λαμπρότητα τῆς στολῆς τους, σὰν νὰ ἐπιζητοῦν τόπο ἀποκρυβῆς, γιὰ νὰ φθάσουν ἐκεῖ καὶ νὰ ἀπωθήσουν τὸ πολὺ βάρος τῆς δόξας⁴⁷. Ἔτσι λοιπὸν ὁ ἴδιος Δεσπότης γίνεται ἀδιάκοπη καὶ ἀθάνατη τροφή καὶ πόση γι' αὐτούς. Σ' ἄλλους παρουσιάζεται σὰν φωτεινὴ μαστὸς μέσα στὸ στόμα τοῦ νοῦ τους καὶ τοὺς παρέχει θηλασμό, ὅσοι ἀκόμη τυχαίνει νὰ εἶναι νήπιοι κατὰ Χριστόν⁴⁸ καὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ μεταλάβουν στερεὰ τροφή· σ' αὐτοὺς λοιπὸν γίνεται συγχρόνως τροφή καὶ πόση, καὶ τόση γλυκύτητα τοὺς προσφέρει, ὥστε νὰ μὴν θέλουν, ἢ καλύτερα νὰ μὴ μποροῦν ν' ἀποσπασθοῦν τελείως ἀπὸ αὐτόν. Σ' ἄλλους πάλι ποὺ ἔχουν ἀπογαλακτισθεῖ προσφέρεται σὰν φιλότεκνος πατέρας, παιδαγωγώντας καὶ ἐκπαιδεύοντάς τους.

- 13 Συμβαίνει ὅ,τι καὶ μ' ἓναν φιλόστοργο πατέρα, ὁ ὁποῖος συντρώγει βέβαια μὲ τοὺς υἱούς του, ὅταν ὁμως ἰδεῖ νὰ ἀμελοῦν γιὰ τὰ μαθήματά τους καὶ νὰ ἀεροβατοῦν σὲ ἀνώφελα πράγματα, τοὺς διώχνει ἀπὸ τὸ τραπέζι του καὶ προστάζει στοὺς δούλους του νὰ μὴ τοὺς δώσουν τροφή, μαθαίνοντάς τους νὰ μὴ εἶναι καταφρονητὲς καὶ ἀμελεῖς. Τέτοιες λοιπὸν διαθέσεις δειχνεὶ καὶ ὁ καλὸς μας Δεσπότης καὶ Θεὸς στοὺς δούλους καὶ κατὰ φιλανθρωπία καὶ χάρις υἱούς του. Προσφέρει τὸν ἑαυτό του σ' αὐτούς, «ὁ ἄρτος ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίδει ζωὴ στὸν κόσμον»⁴⁹, καὶ τρέφονται αἰωνίως χορταστικῶς ἀπὸ αὐτόν καὶ μαζὶ μ' αὐτόν καὶ προσαρμόζονται μὲ τὴν μέθεξιν πρὸς ζωὴ αἰώνια, καθαγιάζοντας ψυχὴ καὶ σῶμα. Ὅταν ὁμως

47. Β' Κορ. 4,17.

48. Α' Κορ. 3,1 ἐ.

49. Ἰω. 6,33.

κῶς διατεθῆναι τῷ αὐτεξουσίῳ θελήσουσι καὶ πρὸς τι τῶν τοῦ
κόσμου πραγμάτων ἀσχοληθῶσιν, ἀποκλίνατες εἰς ἀνωφελῆ καὶ
τὰ μὴ προσήκοντα τῇ θεοσεβείᾳ, τότε ἀποστερεῖ αὐτοὺς ἑαυτὸν ὁ
τροφεὺς τοῦ παντός. Ἄλλὰ γὰρ εἰς συναίσθησιν ἔλθόντες τοῦ ἀγα-
5 θοῦ οὐ ἔστερήθησαν, ἐπιστρέψαντες αὐθις καὶ συνήθως τοῦτον
ζητήσαντες καὶ μὴ εὐρόντες, κόπτονται, κλαίουσι καὶ ἑαυτοὺς
ἀποδύρονται, πᾶσάν τε κακοπάθειαν ἑαυτοῖς ἐπιφέρουσι καὶ πᾶ-
σαν θλίψιν καὶ πάντα πειρασμὸν καὶ ἀτιμίαν ἐπιποθοῦσιν, ὅπως
ἴδοι ὁ φιλόανθρωπος τούτων πατὴρ τὰς θλίψεις αὐτῶν καὶ τὴν
10 ἔθελούσιον κάκωσιν καὶ ἐλεήσας αὐτοὺς ἐπιστρέψῃ καὶ αὐθις αὐ-
τοῖς ἑαυτὸν ἐπιδῶ, ὃ καὶ γίνεται. Καὶ εἰς τὴν προτέραν οἰκειότητα
καὶ δόξαν καὶ εἰς αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν τὴν τρυφήν «ἃ ὀφθαλμὸς
οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέ-
βη» μετὰ πλείονος τῆς παρρησιᾶς ἀποκαθίστανται, εὐλαβούμενοι
15 πλέον ἢ πρότερον τὸν ἑαυτῶν πατέρα καὶ τρέμοντες ὡς δεσπό-
την, ὅπως μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐξ ἀπροσεξίας καὶ αὐθις περιπαρῶσι
κακοῖς καὶ τοῦ παναγάθου ἀπορριφῶσι πατρός.

14 Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἐμπόνως μετανοοῦντες ποιοῦσιν ἅμα καὶ
πράττουσι καὶ τῶν εἰρημένων ἐπιτυχάνουσιν ἀγαθῶν. Ὅσοι δὲ
20 πρὸς τοὺς πόνους καὶ πρὸς τὰς θλίψεις καὶ στενοχωρίας τῆς με-
τανοίας ἀπαγορεύσουσι, πρὸς ραθυμίαν δὲ καὶ ἀνέσεις ἑαυτοὺς
ἐπιδώσουσιν, ὡς ἀνάξιοι καὶ νόθοι υἱοί, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ὡς κα-
ταφρονηταί, καὶ τὰς τοῦ σώματος ἡδονὰς ὑπὲρ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ
καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν Θεὸν αὐτῶν προτιμήσαντες, οὐκέτι τῆς τρυ-
25 φῆς ταύτης οὔτε μὴν τοῦ ἐνδύματος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης κατα-
ξιοῦνται, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ ἑαυ-
τοὺς ἐνδίκως ἀποστεροῦσι καὶ κυσὶν ὁμοιοῦνται ἀδεσπότησι. Κα-
θάπερ γὰρ οἱ ἀδέσποτοι κύνες ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ρύμαις τῆς

παραμελήσουν τις έντολές και θελήσουν να διατεθοῦν ἀπέναντι στοῦ αὐτεξούσιου με ραθυμία και καταφρόνηση και ἀσχοληθοῦν με κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀποκλίνοντας σὲ ἀνώφελα και ἀνάρμοστα στὴ θεοσέβεια πράγματα, τότε, ὁ τροφὸς τοῦ παντός τοὺς ἀποστερεῖ τὸν ἑαυτό του. Ἄλλ' ὅμως ὅταν ἔλθουν σὲ συναίσθηση τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ὁποίου ἐστερήθηκαν, ἐπιστρέφουν ἀμέσως και ἀφοῦ κατὰ συνήθεια τὸν ζητήσουν και δὲν τὸν εὔρουν, κτυποῦνται, κλαίουں και ὀδύρονται, προκαλώντας στοὺς ἑαυτοὺς τους κάθε κακοπάθεια και θλίψη, και ἐπιποθώντας κάθε πείρασμό και ἀτιμία, γιὰ νὰ ἰδεῖ ὁ φιλόανθρωπος Πατέρας τους τις θλίψεις και τὴν ἐκούσια κάκωσή τους και, ἀφοῦ τοὺς ἐλεήσει, νὰ ἐπιστρέψει και ἀμέσως νὰ τοὺς δοθεῖ· πράγμα πὸ γίνεται. Ἔτσι με μεγάλη παρρησία ἀποκαθίστανται στὴν προηγούμενη οἰκειότητα και δόξα και στὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε και αὐτὶ δὲν ἄκουσε και σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»⁵⁰, δείχνοντας περισσότερη εὐλάβεια ἀπὸ πρὶν στὸν Πατέρα τους και τρέμοντάς τον ὡς Δεσπότη, ὥστε νὰ μὴ παραπέσουν και πάλι ἀπὸ ἀπροσεξία στὰ ἴδια κακὰ και ἀπορριφθοῦν ἀπὸ τὸν πανάγαθο Πατέρα.

- 14 Αὐτὰ λοιπὸν κάμνουν και πράττουν ὅσοι μετανοοῦν ἔντονα, και ἐπιτυγχάνουν τὰ προηγούμενα ἀγαθὰ. Ὅσοι ὅμως μπροστὰ στοὺς πόνους και τις θλίψεις και τις στενοχωρίες ἀπορρίψουν τὴν μετάνοια και ἐπιδοθοῦν στὴ ραθυμία και τις ἀνέσεις, ὡς ἀνάξιοι και νόθοι υἱοί, και γιὰ νὰ κυριολεκτῶ, ὡς καταφρονητές, και προτιμήσουν τις ἡδονές τοῦ σώματος ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ και ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό τους, δὲν ἀξιῶνται οὔτε αὐτὴν τὴν τρυφή οὔτε βέβαια τὸ ἔνδυμα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δικαίως ἀποστεροῦνται και τὸν πλοῦτο τῆς χρηστότητας τοῦ Θεοῦ και ὁμοιάζουν με ἀδέσποτους σκύλους⁵¹. Πράγματι συμβαίνει ὅπως με τοὺς ἀδέσποτους σκύλους. Οἱ σκύλοι περιφέρονται στὶς πλατεῖες και τοὺς δρόμους⁵² τῆς πόλεως, γιὰ

51. Βλ. Ψαλμ. 58,7.

52. Βλ. Λουκᾶ 14,21.

πόλεως περιΐασιν, ἴν' ὅστοῦν που ἡ δέρματος παλαιοῦ μέρος ἀπορριφέν λάβωσιν, ἡ καὶ κόπρον ἡ αἷμα λείξουσι σφαγέντων κτηνῶν, εἰ δὲ καὶ θνησιμαῖον αὐτοῖς εὔρεθῆ, ἀκορέστως ἐσθίουσι καὶ οὐ χωρίζονται τοῦ πτώματος πρότερον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους 5 κύνας μαχόμενοι ἐκδιώκουσιν, ἕως ἂν οὐ τῶν ἐγκάτων μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ γυμνὰ τῶν νεύρων ἀποδείξωσιν, οὕτω καὶ οὗτοι ἐν ταῖς τῶν πλουσίων καὶ πενήτων θύραις ἀγυρτικῶς περιτρέχουσιν, ἵνα χρυσόν που ἡ ἄργυρον ἡ χαλκὸν διδόμενον ἐγκολπώσωνται, ἐπεὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀρρεύστου πλούτου ἐξέπεσον· 10 καὶ ὅταν τύχωσι τοῦ σκοποῦ, τότε πρὸς ὀλίγον, ὡς κεκορεσμένοι καὶ μηδενὸς χρήζοντες, οὕτω διάκεινται· ἐπὶ δὲ ὁ λιμὸς τῆς ἀπληστίας ἐξ ἀνελπιστίας αὐτοὺς καταλάβῃ, τῇ προτέρᾳ καὶ αὐθις ἀγυρτίᾳ ἑαυτοὺς ἐκδιδόασιν, ἐλεεινοὶ τῶν παρόντων, κἂν τοῦ κόσμου τὸν πλοῦτον ἅπαντα κτήσωνται, ἐλεεινότεροι τῶν μελ- 15 λόντων, ὅτι τὴν αἰώνιον ζωὴν ἐκουσίως ἀπώσαντο.

15 Ἐφάνέρωσε γὰρ αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ πλοῦτον, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· καὶ τῆς ἐπουρανοῦ δωρεᾶς γεύσασθαι αὐτοὺς κατηξίωσε καὶ Πνεύματος ἁγίου μετόχους πεποίηκε, καθὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἀνέκραγεν· «οἱ δὲ οὐχ 20 ὡς Θεὸν ἐδόξασαν», ἡ ἠγάπησαν, ἡ τὸ ἄπειρον τῆς αὐτοῦ ἠδέσθησαν ἀγαθότητος, «ἡ αὐτῶ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν». Οὐχ οὕτως δὲ πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον· ἀλλ' ὅσοι τὰς τοῦ ἰδίου Πα- 25 τρὸς καὶ Δεσπότητος παιδείας ὡς εὐγνώμονες δοῦλοι καὶ ὡς υἱοὶ γνήσιοι μετὰ χαρᾶς ὑπενέγκωσι, λέγοντες, «παιδείαν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἡμαρτον αὐτῶ», καὶ ἄλλως, «οὐκ ἄξια τὰ παρόντα

53. Ἐφ. 1,7.

54. Ρωμ. 1,20.

νὰ βροῦν κάπου κόκκαλο ἢ πεταμένο παλιὸ τεμάχιο δέρματος, νὰ γλείψουν κοπριά ἢ αἷμα ἀπὸ σφαγμένα ζῶα, καὶ ἐὰν βροῦν ψοφίμι, τὸ τρώγουν λαίμαργα καὶ δὲν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὸ πτώμα προηγουμένως, ἀλλὰ διώχνουν πολεμῶντας καὶ τὰ ἄλλα σκυλία, μέχρις ὅτου φανοῦν ὄχι μόνο τὰ ἐντόσθια ἀλλὰ καὶ τὰ ὀστέα γυμνωμένα ἀπὸ τὰ νεῦρα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἀποστάτες· περιτρέχουν σὰν ἀγύρτες στὶς θύρες τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, μήπως τοὺς δοθεῖ κάπου χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἢ χαλκὸς καὶ τὰ πάρουν, ἐφ' ὅσον ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ καὶ ἄρρευστο πλοῦτο· καὶ ὅταν ἐπιτύχουν τὸ σκοπὸ τους, τότε γιὰ λίγο παραμένουν ἔτσι ὡς κορεσμένοι καὶ χωρὶς καμμία ἀνάγκη· ἐὰν ὅμως ἀνέλπιστα τοὺς καταλάβει ὁ λιμὸς τῆς ἀπληστίας, ἀμέσως παραδίδονται στὴν προηγουμένη ζητιανιά, ἐλεεινοὶ γιὰ τὰ παρόντα, κι ἂν ἀκόμη ἀποκτήσουν ὅλο τὸν πλοῦτο τοῦ κόσμου, καὶ ἐλεεινότεροι γιὰ τὰ μέλλοντα, ἐπειδὴ ἀπώθησαν ἐκούσια τὴν αἰώνια ζωή.

- 15 Πράγματι, ὁ Θεὸς ἐφάνέρωσε σ' αὐτοὺς τὸν πλοῦτο τῆς χάριτός του⁵³, γιὰ νὰ εἶναι ἀναπολόγητοι⁵⁴ καὶ τοὺς καταξίωσε νὰ γευθοῦν τὴν ἐπουράνια δωρεὰ καὶ τοὺς ἔκανε μετόχους τοῦ ἀγίου Πνεύματος⁵⁵. γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἀνέκραζε, «αὐτοὶ δὲν τὸν ἐδόξασαν ὡς Θεό», οὔτε τὸν ἀγάπησαν οὔτε ἐγκύκλιον ἀπὸ τὸ ἄπειρο τῆς ἀγαθότητάς του, «οὔτε τὸν εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ ἐματαιώθηκαν στοὺς διαλογισμοὺς τους καὶ ἐσκοτίσθηκε ἡ ἀσύνετη καρδιά τους· ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι σοφοί, ἀποδείχθηκαν μωροί»⁵⁶. Δὲν γίνεται ὅμως τὸ ἴδιο μ' ὅλους ὅσοι φοβοῦνται τὸν Κύριο· ἀλλὰ ὅσοι ὑπομένουν μὲ χαρὰ τὶς δοκιμασίαις τοῦ Πατρὸς καὶ Δεσπότη τους ὡς εὐγνώμονες δοῦλοι καὶ ὡς υἱοὶ γνήσιοι, λέγοντας, «θὰ ὑπομείνω τὴ δοκιμασία τοῦ Κυρίου, διότι ἀμάρτησα ἀπέναντί του»⁵⁷, καὶ ἐπί-

55. Ἐβρ. 6,4.

56. Ρωμ. 1,21.

57. Βλ. Λουκᾶ 15,18.

παθήματα πρὸς τὴν ἀποκαλυπτομένην ἡμῖν δόξαν εἰσί», καὶ οὕτως ἐμμείνωσι τῇ καθημερινῇ, ὡς ἔφημεν, παιδεία καὶ διηνεκεῖ μετανοία, μὴ ἀποσκιρτῶντες ἢ πρὸς ταύτην ἀχθόμενοι, τῷ προειρημένῳ τρόπῳ παιδαγωγούμενοι, ἐν τῷ οἴκῳ τῷ πατρικῷ ἐστο-
 5 λισμένοι λαμπρῶς αἰεὶ διαμένουσι, συνέστιοι τῷ ἑαυτῶν Πατρὶ γινόμενοι καὶ τὴν δόξαν καθορῶντες αὐτοῦ καὶ τὸν πλοῦτον ὄν κληρονομεῖν μέλλουσιν. Ὅταν δὲ καλῶς ἀνατραφῶσι καὶ παι-
 δευθέντες εἰς μέτρον ἡλικίας τελείου ἀνδρὸς καταντήσωσι, τῆνικαὶ καὶ ὁ πανᾶγαθος Πατὴρ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ δίδω-
 10 σιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.

16 Ἄλλα γὰρ εἶπωμεν πρότερον τί τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἡλικίας καὶ τὸ ὕψος τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ οὕτως περὶ τῶν ὑπαρχόντων τῷ Πατρὶ καὶ ὅπως δίδωσι ταῦτα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πιστευόντων αὐτῷ διεξέλθωμεν. Πρόσεχε οὖν τῇ δυ-
 15 νάμει τῶν ρηθησομένων σοι συνετῶς.

17 Μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ταῦτά εἰσι πνευματικῶς θεωρούμενα· καὶ ἵνα κάτωθεν τὴν ἀρχὴν ταύτης ποιήσωμαι, πόδες αὐτῆς ἢ πίστις καὶ ἡ ἀγία ταπεινώσις ἐστὶ, βάσις στερρὰ καὶ ἀκράδαντος. Σκέλη καὶ ἀστράγαλοι, κνήμαι καὶ
 20 γόνατα καὶ μηροί, ἢ ἀκτημοσύνη, ἢ γυμνότης, ἢ ξενιτεία, ἢ διὰ Χριστὸν ὑποταγὴ μετὰ γνώσεως, ἢ ὑπακοὴ καὶ ἡ εὐπρόθυμος δουλεία. Μέλη καὶ μόρια ἃ ἐγκαλύπτεσθαι χρεών, ἢ ἀδιάλειπτος εὐχὴ κατὰ νοῦν, ἢ ἐκ τῆς χύσεως τῶν δακρῶν ἐγγινομένη ἡδύ-
 25 φροὶ καὶ ὄσφύς, ἢ πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ τὰς συνάξεις στάσις καὶ καρτερία καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἐγγινομένη πύρωσις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ πρὸς θεωρίαν καὶ συνουσίαν Θεοῦ, καθὼς ὁ θεῖος Δαυὶδ ἀναγρά-

58. Ρωμ. 8,18.

59. Ἐφ. 4,13.

σης, «δὲν εἶναι ἄξια τὰ παρὸντα παθήματα μπροστὰ στὴν ἀποκαλυπτόμενη σ' ἐμᾶς δόξα»⁵⁸, ἔτσι θὰ ὑπομείνουν, ὅπως εἶπαμε τὴν καθημερινὴ δοκιμασία μὲ συνεχῆ μετάνοια, χωρὶς νὰ κλονίζονται οὔτε νὰ δυσσαρεστοῦνται ἐξαιτίας τῆς παιδαγωγούμενοι μὲ τὸν προηγούμενο τρόπο διαμένουν αἰώνια στὸν πατρικὸ οἶκο, στολισμένοι λαμπρῶς στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ τὸν Πατέρα τους, θεωρώντας τὴν δόξα του καὶ τὸν πλοῦτο ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν. Ἔτσι ὅταν ἀνατραφοῦν καλῶς καὶ ἐκπαιδευμένοι φθάσουν στὸ μέτρο ἡλικίας τοῦ τελείου ἀνδρός⁵⁹, ἀμέσως καὶ ὁ πανάγαθος Πατέρας δίνει στὰ χέρια τους ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του⁶⁰.

16 Ἄλλ' ὅμως θὰ εἰποῦμε προηγουμένως ποιό εἶναι τὸ μέτρο τῆς πνευματικῆς ἡλικίας καὶ τὸ ὕψος τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ⁶¹, καὶ μετὰ θὰ περάσουμε στὰ ὑπάρχοντα τοῦ Πατέρα καὶ στὸν τρόπο ποὺ τὰ δίδει στὰ χέρια τῶν πιστῶν του. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ σύνεση στὴ δύναμη αὐτῶν ποὺ θὰ σοῦ εἰπωθοῦν.

17 Μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ θεωρούμενα πνευματικῶς εἶναι τὰ παρακάτω· καὶ γιὰ νὰ ἀρχίσουμε νὰ ὀμιλοῦμε γι' αὐτὴν ἀπὸ κάτω, πόδια τῆς εἶναι ἡ πίστη καὶ ἡ ἀγία ταπείνωση, βάση στερεὴ καὶ ἀκράδαντη. Σκέλη καὶ ἀστράγαλοι, κνῆμες καὶ γόνατα καὶ μηροὶ εἶναι ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ γυμνότητα, ἡ ξενιτεία, ἡ ὑποταγὴ μὲ γνώση στὸν Χριστό, ἡ ὑπακοή καὶ ἡ πρόθυμη δουλεία. Μέλη καὶ μόρια ποὺ ὀφείλει νὰ καλύπτει εἶναι ἡ ἀδιάλειπτη κατὰ νοῦ προσευχή, ἡ ἀπὸ τὴν ἔκχυση τῶν δακρῶν προερχόμενη γλυκύτητα, ἡ χαρὰ τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἀφατὴ παράκληση αὐτῆς. Νεφροὶ καὶ μέση εἶναι ἡ στάση καὶ ἡ καρτερία στὶς προσευχὲς κατὰ τίς συνάξεις καὶ ἡ ἀπὸ ἐκεῖ προκαλούμενη πύρωση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ γιὰ θεωρία καὶ συνύπαρξη μὲ τὸ Θεό, καθὼς καὶ ὁ θεῖος Δαυὶδ γράφει λέ-

60. Βλ. Ἰω. 13,3.

61. Ἐφ. 4,13.

φεται οὕτω λέγων· «πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου». Καὶ ὁ Παῦλός φησι· «στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὰς ὀσφῦς ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ». Καὶ τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαιότατος Πέτρος, «διό», φησὶν, «ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφῦς τῆς διανοίας ὑμῶν, 5 νήφοντες τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς». Χάριν, τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματός φησι δωρεάν, ἣτις συμμετόχους ἡμᾶς καὶ συγκοινωνοὺς Θεοῦ ἀπεργάζεται.

18 Κοιλία καὶ στόμαχος καὶ ἡ τῶν ἐνδοσθίων κατασκευὴ τὸ
10 χωρητικὸν ὑπάρχει καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τὸ λογιστικὸν ὡς καρδίαν μέσον νοήσεις, καὶ ἐν τῷ λογιστικῷ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ θυμικόν· ἃ καὶ δίκην πλευρῶν, ψυῶν τε καὶ νεύρων καὶ πιμελῆς, ἡ πραότης, ἡ ἀπλότης, ἡ ἀνεξικακία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εὐλάβεια συνέχουσι καὶ συνδοῦσι, περιέπουσι τε καὶ
15 συγκαλύπτουσι καὶ πρὸς τὰ ὀρώμενα οὐκ ἐῷσιν ἀποβλέπειν ἢ τινος ἐπιθυμεῖν τῶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐδὲ μνησικακεῖν συγχωροῦσιν ἢ φθονεῖν ἢ ζηλοῦν ἢ ὀργίζεσθαι ἢ ὀρᾶσθαι ταῦτά ποτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὁρμῆς γὰρ αὐτῶν ἐμπαθοῦς ὄλως πρὸς τὰ ἔξω μὴ γινομένης, κεκαλυμμένα διατηροῦνται· ἐνδοθεν δὲ αὐτὰ καθ' ἑαυ-
20 τὰ ὄντα καὶ ἀσφαλῶς ὑφ' ὧν εἰρήκαμεν φυλαττόμενα, τὸ μὲν λογιστικὸν διακρίνει καὶ διαιρεῖ τὸ χειρὸν ἀπὸ τοῦ κρείττονος καὶ δεικνύει τῷ ἐπιθυμητικῷ οἷς δεῖ σχετικῶς προσκεῖσθαι καὶ ἃ δεῖ ἀγαπᾶν καὶ ἃ χρεῶν ἀποστρέφεσθαι καὶ μισεῖν· τὸ δὲ θυμικὸν μέσον τούτων ὡσπερ τις ὑπηρέτης εὐγνώμων πάρεστι, τοῖς ἐκεί-
25 νων ἐξυπηρετῶν βουλήμασι καὶ θελήμασι συνεργῶν, διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν καὶ ἄμυναν τῶν βουλομένων ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἢ πονηρῶν τὴν ἐφ' ἑκατέρῃα τούτων ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἐνστασιν.

62. Ψαλμ. 25,2.

63. Ἐφ. 6,14.

γοντας, «πύρωσε τοὺς νεφροὺς μου καὶ τὴν καρδιά μου»⁶². Καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «σταθῆτε λοιπὸν περιζώνοντας στὴ μέση σας τὴν ἀλήθεια»⁶³. καὶ ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων, ὁ Πέτρος, λέγει· «γι' αὐτό, περιζώνοντας τὶς διάνοιές σας καὶ ἐγκρατευόμενοι τελείως, νὰ ἐλπίζετε στὴ χάρη ποὺ θὰ σᾶς δοθεῖ κατὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς»⁶⁴. «Ἡ χάρις, ποὺ εἶναι δωρεὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος», λέγει, «μᾶς κάνει συμμετόχους καὶ συγκοινωνοὺς τοῦ Θεοῦ»⁶⁵.

18 Ἡ κοιλιά καὶ τὸ στομάχι καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν ἐντοσθίων εἶναι τὸ χωρητικὸ καὶ νοερὸ ἐργαστήρι τῆς ψυχῆς, ὅπου θὰ ἐννοήσεις, σὰν καρδιά στὴ μέση τὸ λογιστικὸ, καὶ στὸ λογιστικὸ, τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμικὸ· αὐτά, ὅπως τὰ πλευρά, οἱ νεφροί, τὰ νεῦρα καὶ τὸ πάχος, ἔτσι ἡ πραότητα, ἡ ἀπλότητα, ἡ ἀνεξικακία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εὐλάβεια τὰ συνέχουν καὶ τὰ συνδέουν, τὰ μεταχειρίζονται καὶ τὰ συγκαλύπτουν, καὶ δὲν ἀφήνουν νὰ ἀποβλέπουν στὰ ὀρατὰ ἢ νὰ ἐπιθυμοῦν κάτι ἀνάμεσα σ' αὐτά, ἀλλ' οὔτε ἐπιτρέπουν νὰ μνησικακοῦν ἢ νὰ ζηλεύουν ἢ νὰ ὀργίζονται ἢ νὰ φαίνονται αὐτὰ ποτὲ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ δὲν βγαίνει καθόλου πρὸς τὰ ἔξω ἐμπαθῆς ὀρμῆ παραμένουν καλυμμένα, παραμένοντας ὁμως μόνα τους μέσα, φυλάσσονται ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε μὲ ἀσφάλεια· τὸ λογιστικὸ διακρίνει καὶ διαιρεῖ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο καὶ δείχνει στὸ ἐπιθυμητικὸ σὲ ποιά πρέπει νὰ ἐκδηλώνει τὶς διαθέσεις του, ποιά πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ ποιά νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ μισεῖ· τὸ θυμικὸ ἀνάμεσά τους παρίσταται σὰν εὐγνώμονας ὑπερέτης, ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὶς βουλήσεις ἐκείνων, συνεργάζεται στὰ θελήματά τους, καὶ διεγείρει γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ἄμυνα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ θέλουν νὰ εἶναι ἀγαθοὶ ἢ πονηροὶ τὴν ἀνάλογη ἐμμονὴ στὶς πράξεις.

64. Α' Πέτρ. 1,13.

65. Ἐφ. 3,6. Α' Κορ. 9,23.

19 Ἐπεὶ δὲ κρείσσων ἀσυγκρίτως τῶν ὀρωμένων ἀπάντων ὁ ταῦτα κατασκευάσας Θεός, ἀντὶ πάντων καὶ πρὸ πάντων εἰκότως ὁ λόγῳ τετιμημένος καὶ ἀθόλωτον, ὡς εἶπομεν, καὶ ἀσύγχυτον ἐκ τῶν ἐμπαθῶν προλήψεων κεκτημένος τὸν νοῦν, τὸν τῶν 5 ἀπάντων ποιητὴν καὶ δεσπότην προτιμήσει καὶ ἀγαπήσει καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ὄλον αὐτοῦ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀνερέγκη, οἶονεὶ πως ὑποδεικνύων αὐτῶ καὶ λέγων· Ἔκουσον μου καὶ ἴδε· ἄψαι φρικτῶς, γεῦσαι τῆς ἀκηράτου γλυκύτητος, τοῦ πνευματικοῦ ὀσφράνθητι μύρου καὶ γνῶθι ὡς οὐδεὶς τούτου ἐστὶν ὠραιότερος 10 ἢ τερπνότερος ἢ ἡδύτερος ἢ τὸ σύνολον δυνατώτερος ἢ ἐνδοξότερος, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ζωῶσαι ἢ ἀφθαρτῶσαι ἢ ἀπαθαντίσαι σε δυνάμενος'. Τοιγαροῦν καὶ ὅταν διὰ πάντων τούτων ἡ ἐπιθυμία πληρωθῇ τοῦ ἀνθρώπου, τηνικαῦτα καὶ ὄλον τὸ θυμικὸν τῶ λογιστικῶ τε καὶ ἐπιθυμητικῶ συγκραθέν, ἐν τὰ τρία ἐν τῇ θεω- 15 ρίᾳ τῆς τριαδικῆς ἐνάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τερπνότητι τοῦ ἑαυτῶν γίνονται δεσπότης. Οὐ γὰρ ἐπιγινώσκειται ὄλως ἡ τριττὴ τότε τούτων διαίρεσις, ἀλλ' εἰσὶν ἐκ παντὸς ἓν. Ὅπηνίκα οὖν ἐκ μόνου τοῦ ἐνὸς καὶ ἀγαθοῦ τῇ ἀπλότητι, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πραγμάτων διακρίσει καὶ διαιρέσει, ἐπιστραφῶσιν αἱ δυνά- 20 μεις αὗται πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τηνικαῦτα ἢ τούτων θέλησις καὶ διαίρεσις καὶ ἢ πρὸς τὰ ἐναντία τῶν θείων θελημάτων ἀποστροφὴ ἀδιαιρέτως δείκνυται· ἐν γὰρ μόνοις τούτοις ἢ τοῦ θυμικοῦ κίνησις γίνεται.

20 Εἶχομεν ἔτι καὶ ἕτερα τούτων πλείονα περὶ στομάχου καὶ 25 ἥπατος, περὶ τροφῆς, περὶ πόσεως, περὶ πείνης καὶ δίψης εἰπεῖν· ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνω τὸν λόγον καὶ ἐκφορα τὰ ἀνέκφορα ποιήσω τῶν λόγων τοῖς θηρευταῖς, τοῖς εἰθισμένοις πλουτεῖν ἐξ ἀλλοτριῶν χρημάτων, κατελίπομεν ταῦτα τῇ σιωπῇ κεκαλυπτομένα τοῖς διὰ τῆς πρακτικῆς γνώσεως ἐκζητεῖν βουλομένοις. 30 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ἐπεὶ οὖν μέχρι γαστρὸς καὶ στομάχου τὸ σῶμα τῆς κατὰ Χριστὸν διεπλάσαμεν ἡλικίας, χρεῶν καὶ μέχρι τῆς κεφαλῆς ἀνελθεῖν ἕως οὗ ἄρτιον καὶ σῶον αὐτὸ πνευματικῶς ἐκπληρώσωμεν.

19 Ἐπειδὴ ὁμοῦ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρα-
 τὰ ὁ Θεὸς ποῦ τὰ κατασκεύασε, εἶναι εὐλογο ἀντὶ γὰρ ὅλα καὶ
 πρὶν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνος ποῦ τιμήθηκε μὲ τὴ λογικὴ καί, ὅπως εἴ-
 παμε, ἐφύλαξε τὸν νοῦ ἀθόλωτο καὶ ἀσύγχυτο ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς
 προλήψεις, νὰ προτιμήσει καὶ νὰ ἀγαπήσει τὸν Ποιητὴ καὶ Δε-
 σπότη τῶν πάντων καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνο νὰ καθοδηγεῖ ὅλο τὸ
 ἐπιθυμητικὸ του, σὰν νὰ τοῦ ὑποδεικνύει κάπως καὶ νὰ τοῦ λέ-
 γει· ἄκουσέ με καὶ πρόσεξε· ἄγγιξε μὲ φρίκη, γεύσου τὴν ἄδο-
 λη γλυκύτητα, ὀσφρήσου τὸ πνευματικὸ μύρο καὶ γνώριζε ὅτι
 κανεὶς δὲν εἶναι ὠραιότερος αὐτοῦ ἢ τερπνότερος ἢ γλυκύτερος
 ἢ δυνατώτερος ἢ ἐνδοξότερος, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ οὔτε
 μπορεῖ νὰ σὲ ζωοποιήσῃ ἢ νὰ σὲ ἀφθαρτώσῃ ἢ νὰ σὲ ἀποθα-
 νατίσει'. Ἔτσι, ὅταν μ' ὅλα αὐτὰ πληρωθεῖ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀν-
 θρώπου, τότε, συγχωνευμένο ὅλο τὸ θυμικὸ στὸ λογιστικὸ καὶ
 ἐπιθυμητικὸ, γίνονται ἓνα αὐτὰ τὰ τρία στὴν θεωρία τῆς τριαδι-
 κῆς ἐνότητος καὶ σ' αὐτὴν τὴν τερπνότητα τοῦ Δεσπότη τους.
 Πράγματι, δὲν ἀναγνωρίζεται τότε καθόλου ἡ τριττὴ διαίρεση
 αὐτῶν, ἀλλὰ εἶναι τελείως ἓνα. Ὅταν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀπλότητα
 τοῦ ἐνὸς καὶ μοναδικοῦ ἀγαθοῦ οἱ δυνάμεις αὐτὲς μὲ τὴ διάκρι-
 ση καὶ διαίρεση τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιστρέψουν πρὸς τὰ
 ἐδῶ, τότε θὰ φανεῖ ἀδιαιρέτως ἡ θέληση καὶ διαίρεσή τους καὶ
 ἢ πρὸς τὰ ἀντίθετα ἀποστροφή τῶν θείων θελημάτων· διότι σ'
 αὐτὰ μόνο γίνεται ἡ κίνηση τοῦ θυμικοῦ.

20 Μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε ἀκόμη κι ἄλλα περισσότερα γὰρ
 τὸ στομάχι καὶ τὸ ἥπαρ, γὰρ τὴν τροφή, τὴν πόση, τὴν πείνα καὶ
 τὴ δίψα· ἀλλὰ γὰρ νὰ μὴν μακρύνω τὸ λόγο καὶ καταστήσω
 ρητὰ τὰ ἄρρητα στοὺς θηρευτὲς τῶν λόγων ποῦ συνηθίζουν νὰ
 πλουτίζουν ἀπὸ ξένα χρήματα, θὰ τὰ ἀφήσουμε καλυμμένα στὴ
 σιωπὴ γὰρ ἐκείνους ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ ἀναζητοῦν μὲ τὴν πρα-
 κτικὴ γνώση. Ἔτσι θὰ ἐπανέλθουμε στὸ προκειμένο. Ἐπειδὴ
 λοιπὸν διαπλάσαμε τὸ σῶμα τῆς κατὰ Χριστὸν ἡλικίας μέχρι
 τὴν κοιλιά καὶ τὸ στομάχι, ὀφείλουμε νὰ ἀνέλθουμε μέχρι στὸ
 κεφάλι, μέχρι ποῦ νὰ τὸ ὀλοκληρώσουμε πνευματικῶς ἄρτιο
 καὶ σῶο.

21 Στήθος τοιγαροῦν καὶ νῶτον, ὠμούς, βραχίονας, χεῖρας ἤδη καὶ τράχηλον τούτῳ τῷ σῶματι τῆς πνευματικῆς ἡλικίας συμπλάττομεν. Καὶ στήθος μὲν ἐπὶ τούτῳ νοήσεις τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἐν ἧ οἱ μαστοὶ τῆς φιλανθρωπίας τὸ γάλα τῆς ἐλεημοσύνης ὀρφα-
 5 νοῖς καὶ χήραις καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἀφθόνως προχέουσι κατὰ τὸν λέγοντα ἅγιον· «ἀδελφοί, κτήσασθε σπλάγχνα οἰκτιρμῶν». Ὅθεν τὸ γάλα τοῦτο τοῖς μαστοῖς χορηγεῖται καὶ ὅπως ἐργάζεται, ὑμῖν ἐάσω ζητεῖν. Νῶτον δέ, τὸ τὰ ἀλλότρια βάρη ἐφ' ἑαυτὸν εὐπρο-
 10 φέρειν, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος· «ὕμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ βάρη τῶν ἀδυνάτων βαστάζετε», καὶ αὐθις· «τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω». Καὶ ὁ Κύριος διὰ τοῦ προφήτου· «τὸν νῶτόν μου», φησί, «δέδωκα εἰς μάστιγας καὶ τὰς σιαγόνας μου
 15 εἰς ραπισμόν». Ἄπερ, εἰ καὶ μὴ ἀπαντήσοι καιρὸς τοῦ παθεῖν, ἀλλὰ χρὴ ἐλπίζειν αἰεὶ καὶ πρὸς ταῦτα καθ' ὧραν παρασκευάζεσθαι. Ὡμούς δὲ καὶ βραχίονας, τὸ ὑπομονητικόν τε καὶ καρτερικόν ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι, δι' ὧν αἱ χεῖρες καὶ μεθ' ὧν ἐνεργεῖν δύνανται. Χεῖρας δέ φημι τὸ πρὸς πᾶσαν ὑπακοὴν
 20 καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργητικόν τε καὶ πρόθυμον, ἅτινα δίχα ὑπομονῆς καὶ καρτερίας πολλῆς οὐδεὶς οὐδαμῶς κτήσασθαι δύναται. Ἐχει δὲ πρὸς ταύταις καὶ πνευματικὰς χεῖρας ἢ ἡλικία αὐτῆ, δι' ὧν τοὺς μὲν ὀλιγοψύχους παραμυθεῖται, τοὺς δὲ καταπίπτοντας ἀνιστᾷ, τοὺς συντετριμμένους καταδεσμεῖ,
 25 ἔλαιον καὶ οἶνον ἐπιχέων αὐτοῖς, μεθ' ὧν καὶ ἄλλα πολλὰ λόγῳ καὶ ἔργῳ πρὸς τοὺς πλησίον καθ' ἑκάστην ποιεῖ καὶ αὐτοῦ τοῦ κρασπέδου ἄπτεται τοῦ δεσποτικοῦ καὶ ἄρτον προσφέρει τῷ

66. Κολ. 3,12.

67. Ρωμ. 15,1.

21 Συμπλάθομε λοιπόν σ' αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας στῆθος, νῶτα, ὦμους, βραχίονες, χέρια καὶ τράχηλο. Καὶ στῆθος σ' αὐτὸ θὰ ἐννοήσεις τὴν εὐσπλαγχνία, ὅπου οἱ μαστοὶ τῆς φιλανθρωπίας τροφοδοτοῦν ἄφθονα τὸ γάλα τῆς ἐλεημοσύνης στὰ ὄρφανὰ, στὶς χῆρες καὶ σ' ὄλους τοὺς ἄλλους, κατὰ τὸν ἅγιο ποὺ λέγει· «ἀδελφοί, ἀποκτήστε σπλάγχνα οἰκτιρμῶν»⁶⁶. Ἐκ τῆς ἐδῶ χορηγεῖται τὸ γάλα αὐτὸ στοὺς μαστοὺς καὶ θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ ἀναζητήσετε πῶς ἐργάζεται. Νῶτα πάλι εἶναι νὰ σηκώνει προθύμως κανεὶς ἀπὸ μόνος του τὰ ξένα βάρη καὶ νὰ μεταφέρει μέσα του τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «ἐσεῖς οἱ δυνατοὶ βαστάζετε τὰ βάρη τῶν ἀδυνάτων»⁶⁷· καὶ πάλι· «στὸ ἐξῆς κανεὶς νὰ μὴ μοῦ παρέχει κόπους· διότι ἐγὼ βαστάζω στὸ σῶμα μου τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ»⁶⁸. Καὶ ὅπως ὁ Κύριος εἶπε διὰ τοῦ προφήτου· «τὰ νῶτα μου τὰ ἔδωσα στὶς μάστιγες καὶ τὰ σαγόνια μου σὲ ραπισμό»⁶⁹. Αὐτά, κι' ἂν ἀκόμη δὲν ἔλθει ὁ καιρὸς τῶν παθημάτων, πρέπει νὰ τὰ ἐλπίζουμε πάντοτε καὶ νὰ προετοιμαζόμαστε συνέχεια γι' αὐτά. Ὡμοὶ καὶ βραχίονες εἶναι τὸ ὑπομονητικὸ καὶ καρτερικὸ στοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς θλίψεις, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μὲ τὰ ὁποῖα μποροῦν τὰ χέρια νὰ ἐργάζονται. Χέρια ἐννοῶ τὸ ἐνεργητικὸ καὶ πρόθυμο πρὸς κάθε ὑπακοή καὶ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα δίχως ὑπομονή καὶ μεγάλη καρτερία κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀποκτήσει. Μαζὶ μ' αὐτά, ἡ ἡλικία αὐτὴ ἔχει καὶ πνευματικὰ χέρια, μὲ τὰ ὁποῖα παρηγορεῖ τοὺς ὀλιγόψυχους, ἀνορθώνει τοὺς πεσμένους, ἐνδυναμώνει τοὺς συντριμμένους, ἐπιχέοντας ἔλαιον καὶ οἶνον σ' αὐτούς⁷⁰· μ' αὐτὰ ἐργάζεται καθημερινὰ κι' ἄλλα πολλὰ μὲ λόγον καὶ ἔργον καὶ ἐγγίζει καὶ τὸ ἴδιον τὸ δεσποτικὸ κράσπεδο⁷¹, προσφέρει ἄρτο

68. Γαλ. 6,17.

69. Ἦσ. 50,6.

70. Λουκᾶ 10,34.

71. Ματθ. 14,36.

Κυρίῳ αὐτοῦ καὶ τὸ ποτήριον δίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Καὶ οὕτω τρέφει τὸν τρέφοντα νεύματι πᾶσαν πνοήν, τροφήν ἣν εἶπεν ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖν καὶ ἐφίεσθαι· καὶ μακάριος ὁ εἰδὼς ταῦτα καὶ ἔχων καὶ προσφέρων τῷ δεσπότη αὐτοῦ, ὅτι κάκεῖνος ἀνακλινεῖ 5 αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβιμ ἐποχούμενος, καὶ περιζωσάμενος κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν αὐτοῦ διακονήσει αὐτῷ. Τράχηλος δὲ τοῦ σώματος τούτου ἡ ἀδίστακτός ἐστιν ἐλπίς.

22 Ἴδου οὖν ὅλον τὸ σῶμα ἀπηρτίσαμεν, Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάρι-
10 τι, ἀνδρός, ὡς οἶμαι, τελείου πάντα τὰ μέλη ὀλόκληρα ἔχον. Λείπεται τοιγαροῦν τούτῳ μόνη ἡ κεφαλή. Ἄλλ' ἴσως πάντα εἰπεῖν ἡμᾶς ἐλογίσασθε καὶ μηδὲν μηδαμῶς ὑστερηκένοι, ὡς ἀρκούντων δῆθεν καὶ τῶν εἰρημένων εἰς ὀλοκληρίαν ἀρετῆς καὶ σωτηρίαν ψυχῆς. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ὡσπερ γὰρ τὸ
15 σῶμα, ἔχον πάντα τὰ μέλη, τῆς δὲ κεφαλῆς ἐστερημένον, νεκρόν ἐστιν εἰς ἅπαν καὶ ἀνανέργητον, καὶ πάλιν ἡ κεφαλὴ δίχα τοῦ λοιποῦ ὅλου σώματος αὐτῆ μὲν καθ' ἑαυτὴν κεφαλὴ ἐστὶ, κεχωρισμένη δὲ τούτου τυγχάνουσα, τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας δεικνύειν οὐ δύναται, οὕτω μοι νόει καὶ εἰς τὸ ὑφ' ἡμῶν διὰ τῆς συνεργείας
20 τοῦ ἀγίου Πνεύματος κατασκευασθὲν πνευματικὸν σῶμα γίνεσθαι καὶ ὅτι ἅπερ εἶπομεν πάντα δίχα κεφαλῆς ἕωλά εἰσι καὶ ἀνωφελῆ, εἰ καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ τούτων ἐργασίᾳ καὶ μερικῇ κτήσει ὡς τὸ πᾶν κατορθώσαντες ἀφρόνως διάκεινται καὶ νεκροὶ ὄντες οὐκ ἐπαισθάνονται οὐδ' ἀπεστέρηται ἀγαθοῦ. Τὰ μὲν γὰρ εἰρημέ-
25 να, εἰ καὶ διηρημένως εἰς ὑπόδειγμα καὶ γνῶσιν τρανότερον διηγησάμεθα, ἀλλ' ἄνευ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς εἰς ἀλληλα φυσικῆς συναφείας συστήναι ταῦτα καὶ κραταιωθῆναι ἀδύνατον. Καθάπερ

72. Λουκᾶ 22, 15.

73. Λουκᾶ 12,37.

στον Κύριο αὐτοῦ καὶ δίνει τὸ ποτήρι στὰ χέρια του. Ἔτσι τρέφει ἐκεῖνον πὺ τρέφει μὲ νεῦμα κάθε πνοή, τροφή, τὴν ὁποία ἐκεῖνος εἶπε ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ ποθεῖ⁷² καὶ μακάριος εἶναι αὐτὸς πὺ γνωρίζει καὶ ἔχει καὶ τὴν προσφέρει στὸν Δεσπότη του, διότι καὶ ἐκεῖνος θὰ τὸν φιλοξενήσει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁷³, ὁ ἐποχούμενος ἐπάνω στὰ χερουβίμ⁷⁴, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀληθινὴ ὑπόσχεσή του θὰ τὸν ὑπηρετήσῃ⁷⁵ ζωσμένος καταλλήλως. Τράχηλος δὲ τοῦ σώματός του εἶναι ἡ ἀδίστακτη ἐλπίδα.

- 22 Νὰ λοιπόν, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπαρτίσαμε, νομίζω, ὅλο τὸ σῶμα τοῦ τελείου ἀνδρός, πὺ ἔχει ὀλόκληρα ὅλα τὰ μέλη. Ἀπομένει βέβαια μόνον ἡ κεφαλὴ του. Ἄλλ' ἴσως ἀναλογισθήκατε ὅτι ὁμιλήσαμε γιὰ ὅλα καὶ δὲν ἀφήσαμε τίποτε, κι ὅτι ἀρκοῦν τάχα τὰ λεχθέντα γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Δὲν συμβαίνει ὁμως τοῦτο, δὲν συμβαίνει. Διότι, ὅπως τὸ σῶμα, πὺ ἔχει ὅλα τὰ μέλη καὶ στερεῖται τὸ κεφάλι, εἶναι γιὰ πάντα νεκρὸ καὶ ἀνενέργητο, καὶ ὅπως πάλι τὸ κεφάλι δίχως ὀλόκληρο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα εἶναι βέβαια καθ' ἑαυτὸ κεφάλι, ἐπειδὴ ὁμως εἶναι χωρισμένο ἀπὸ αὐτό, δὲν μπορεῖ νὰ ἐκδηλώνει τίς ἐνέργειές του, ἔτσι μοῦ φαίνεται ὅτι γίνεται καὶ στὸ ἀπὸ ἐμᾶς κατασκευασμένο μὲ τὴ συνέργεια τοῦ ἀγίου Πνεύματος πνευματικὸ σῶμα· ἔτσι ὅλα ὅσα εἶπαμε, χωρὶς τὸ κεφάλι εἶναι σαθρὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἂν καὶ πολλοὶ διάκεινται ἀφρόνως πρὸς τὰ ἔργα τους καὶ πρὸς τὴν μερικὴ ἀπόκτηση, σὰ νὰ κατόρθωσαν τὸ πᾶν· καὶ ἐνῶ εἶναι νεκροὶ δὲν διαισθάνονται ποιοῦ ἀγαθοῦ ἐστερήθηκαν. Αὐτὰ βέβαια πὺ εἰπώθηκαν, τὰ διηγηθήκαμε ἀναλυτικὰ γιὰ ὑπόδειγμα καὶ βαθύτερη γνώση· ὁμως χωρὶς τὸ κεφάλι, εἶναι ἀδύνατο νὰ συσταθοῦν αὐτὰ μεταξύ τους μὲ φυσικὴ συνάφεια καὶ νὰ κραταιωθοῦν. Διότι συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ τὸ σῶμα ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖο στερημένο ἀπὸ τὸ κεφάλι του δὲν μπορεῖ νὰ αὐ-

74. Ψαλμ. 79,2.

75. Λουκᾶ 12,37.

γὰρ σῶμα παιδίου μικροῦ ἔστερημένον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς οὐκ ἐνδέχεται αὐξηθῆναί ποτε, ἀλλ' ἀμφότερα ἠνωμένα ὄντα καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων τροφήν δεχόμενα, εἴτ' οὖν τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος καὶ ἡ κεφαλὴ πάλιν διὰ τῆς ἀναπεμπομένης ὑγρότητος ἀπὸ τοῦ
5 σώματος, οὕτω τρέφεται καὶ αὐξεται ὁ ἄνθρωπος, τὸ αὐτό μοι μετὰ τὸ ἐπιτεθῆναι τῷ πνευματικῷ σώματι τὴν κεφαλὴν κατανόησον καὶ ὄψει γινόμενον. Καὶ ἵνα σοι σαφέστερον τοῦτο ποιήσωμαι, ἐπανάληψιν ποιουμένου μου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἄκουε.

23 Ἔχεις τοιγαροῦν πίστιν καὶ ταπεινώσιν τὰς βάσεις τῶν ἀρετῶν καὶ ἐπὶ ταύταις τὰς ἀρετὰς πάσας, ἃς ἔφθην εἰπὼν, ἐποικοδομηθείσας, δι' ἃς ὅλον δηλονότι κατεσκευάσθη τὸ σῶμα καὶ μέχρι τραχήλου ἀπετελέσθη, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐλπίς· ἥτις τοῦ μὲν λοιποῦ ὑπερανέστηκε σώματος, αὐτὴ δὲ μόνη καθ' ἑαυτὴν μὴ συνα-
15 φθειῖσα τῇ κεφαλῇ συννεκέκρωται τοῖς λοιποῖς τοῦ σώματος μέλεσιν, μὴ ἔχουσα ὄθεν εἰς πνοὴν ἢ ἀναπνοὴν τοῦ ζωοποιούντος καὶ κινούντος τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη Πνεύματος δέξασθαι καὶ τροφῆς ὅλως ἀφθάρτου μεταλαβεῖν. Διὰ δὴ τοῦτο, ἵνα μὴ ἀτελὲς τὸ τῆς ἡλικίας Χριστοῦ μέτρον ἐάσωμεν, ὥσπερ κεφαλὴν τῷ ὄντι
20 τὴν ἀγίαν ἀγάπην ἐπιτίθεμεν ἐπ' αὐτῇ, οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν τοῦτο νοήσαντες ἢ συσκευάσαντες, ἄπαγε, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγίου ἐκείνου Πνεύματος διδαχθέντες, οὗ εἶχεν ὁ εἰπὼν· «μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ πάντων ἡ ἀγάπη», καὶ αὖθις· «ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν
25 τὴν γνῶσιν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι καὶ ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι». Ἡ γὰρ πίστις διὰ τῆς ἐλ-

ξηθεῖ ποτέ· ἀλλὰ ὅταν εἶναι ἐνωμένα καὶ τὰ δύο καὶ τρέφεται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, δηλαδή τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὸ κεφάλι πάλι ἀπὸ τὴν ἀναπεμπόμενη ὑγρότητα τοῦ σώματος, τότε τρέφεται καὶ αὐξάνεται ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος· τὸ ἴδιο λοιπὸν κατενόησα καὶ εἶδα νὰ γίνεται καὶ μὲ τὸ πνευματικὸ σῶμα μετὰ τὴν ἐπίθεση σ' αὐτὸ τῆς κεφαλῆς. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ τὸ καταστήσω σαφέστερο, ἄκουσε προσεκτικὰ πού θὰ σοῦ ἐπαναλάβω τὰ λεχθέντα.

23 Ἔχεις λοιπὸν πίστη καὶ ταπείνωση, τὶς βάσεις τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὲς οἰκοδομημένες ὅλες τὶς ἀρετές, μὲ τὶς ὁποῖες βέβαια κατασκευάσθηκε τὸ σῶμα καὶ ἀποτελέσθηκε μέχρι τὸν τράχηλο, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐλπίδα· αὐτὴ ὑπερέχει ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα, μόνη τῆς ὅμως καθ' ἑαυτὴν χωρὶς νὰ συναφθεῖ μὲ τὸ κεφάλι νεκρώνεται μαζί μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος, μὴ μπορώντας νὰ δεχθεῖ τὸ Πνεῦμα, πού ἀπὸ ἐδῶ ζωοποιεῖ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη πρὸς πνοὴ ἢ ἀναπνοή, καὶ νὰ μεταλάβει καθόλου ἄφθαρτη τροφή. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ ἀφήσουμε ἀτελὲς τὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ σὰν τὸ κεφάλι στὸν ἄνθρωπο τοποθετοῦμε ἐπάνω στὴν ἐλπίδα τὴν ἀγία ἀγάπη· καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐπινοήσαμε οὔτε τὸ κατασκευάσαμε μόνοι μας, ὄχι βέβαια, ἀλλὰ τὸ διδαχθήκαμε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο κατεῖχε ἐκεῖνος πού εἶπε, «μένουν αὐτὰ τὰ τρία, ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη· ἀνώτερο ὅμως ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ ἀγάπη»⁷⁶· καὶ πάλι, «ἐὰν ἔχω ὅλη τὴν πίστη, ὥστε νὰ μετατοπίζω βουνά, καὶ ἐὰν ἔχω ὅλη τὴ γνώση καὶ γνωρίσω ὅλα τὰ μυστήρια, καὶ ἐὰν χαρίσω ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν ὁμιλῶ τὶς γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, τίποτε δὲν ὠφελοῦμαι»⁷⁷. Πράγματι, ἡ πίστη, μὲ τὴν με-

76. Α' Κορ. 13,13.

77. Α' Κορ. 13,1-3.

πίδος μεσιτευούσης ὑπὸ τῆς ἀγίας ἀγάπης ἀοράτως καὶ ἀνεπαι-
σθήτως, ἐν τοῖς νηπίοις ἔτι λέγω, προθυμουμένη καὶ διδασκομέ-
νη καὶ ἱκανουμένη, πάντα τὰ προειρημένα ἐπιτελεῖ· ἐπιτελοῦσα δὲ
τρέφει καὶ θεραπεύει καὶ αὐξάνειν ποιεῖ διὰ τῶν τοιούτων τὴν κε-
5 φαλήν, αὐτήν, φημί, τὴν ἀγάπην· αὕτη δὲ θεραπευομένη καὶ αὐξά-
νουσα, πλείονα κατὰ ἀναλογίαν παρέχει τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν
σώματι τὴν ἰσχὺν καὶ τοῖς ἔμπροσθεν προσεπεκτείνεσθαι παρα-
σκευάζει θερμότερον.

24 Καὶ οὕτως αὐξάνουσι κατὰ μικρὸν ὅλα τὰ μέλη τοῦ πνευματι-
10 κοῦ σώματος, ὡσπερ ὅστοῦν πρὸς ὅστοῦν καὶ ἀρμονία πρὸς ἀρ-
μονίαν, ὑπὸ τῆς ἀγίας ἀγάπης συντιθέμενα καὶ συναρμολογούμενα
καὶ συνδούμενα. Ἡ δὲ ἀγάπη αὕτη, εἴτ' οὖν ἡ κεφαλὴ πάντων
τῶν ἀρετῶν, ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, ὃς διὰ τοῦτο κατήλθεν
ἐπὶ τῆς γῆς καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, μεταλαβὼν τῆς ἡμετέρας γε-
15 ὤδους σαρκός, ἵνα μεταδῶ τῆς αὐτοῦ θεότητος οὐσιωδῶς ἡμῖν
καὶ πνευματικούς ἡμᾶς ἐργασάμενος καὶ ἀφθάρτους ἀποτελέσας
εἰς οὐρανὸς ἀνενέγκῃ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη ἣν λέγει ὁ θεῖος Ἀπό-
στολος ὅτι ἐκκέχυται πλουσίως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἤγουν ἡ
μετουσία καὶ μέθεξις τῆς θεότητος αὐτοῦ, δι' ἧς ἐνούμεθα τῷ
20 Θεῷ. Περὶ ταύτης καὶ ὁ Ἰωάννης φησὶν ὁ θεολόγος· «ἡ τελεία
ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον», καὶ ὅτι· «ὁ φοβούμενος οὐ τετε-
λείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ»· καὶ πάλιν, «ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδω-
κεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν». «Ἀγάπην» ἐνταῦ-
θα τὸ τοῦ Θεοῦ ἅγιον καλεῖ Πνεῦμα, δι' οὗ καὶ τὴν υἰοθεσίαν
25 ἀπολαμβάνομεν.

25 Ταύτην οὖν τὴν ἀγάπην οὐδεὶς ἀνθρώπων ἰδεῖν ἢ λαβεῖν ἢ συν-
αφθῆναι αὐτῇ καὶ κεφαλὴν αὐτοῦ ταύτην γνωστῶς κτήσασθαι
ἡδυνήθη, εἰ μὴ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὡς εἶπομεν, στερρὰν ἐτή-

78. Φιλ. 3,13.

79. Ἰεζ. 37,7-8.

80. Ἐφ. 4,16.

σιτεία τῆς ἐλπίδας, προθυμούμενη, διδασκόμενη και ἱκανούμενη ἀοράτως και ἀνεπαισθήτως ἀπὸ τὴν ἀγία ἀγάπη, ἐπιτελεῖ ὄλα τὰ προηγούμενα· και ἐπιτελώνοντας τα τρέφει, θεραπεύει και φροντίζει νὰ αὐξάνει μὲ αὐτὰ τὸ κεφάλι, δηλαδὴ τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη· αὐτὴ πάλι θεραπευόμενη και αὐξανόμενη παρέχει μεγαλύτερη κατ' ἀναλογία στὸ ὑπόλοιπο σῶμα τῶν ἀρετῶν τὴν δύναμη καὶ τὰ προετοιμάζει νὰ προχωροῦν θερμότερα πρὸς τὰ ἔμπρός⁷⁸.

24 Καὶ ἔτσι αὐξάνουν σιγὰ – σιγὰ ὄλα τὰ μέλη τοῦ πνευματικοῦ σώματος, σὰν ὄστοῦν πρὸς ὄστοῦν και ἄρθρωση πρὸς ἄρθρωση⁷⁹, συνθεμένα, συναρμολογημένα⁸⁰ και συνδεδεμένα ἀπὸ τὴν ἀγία ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν αὐτὴ, δηλαδὴ ἡ κεφαλὴ ὄλων τῶν ἀρετῶν, εἶναι ὁ Χριστὸς και Θεός, ὁ ὄποῖος γι' αὐτὸ κατέβηκε στὴ γῆ και ἔγινε ἄνθρωπος, λαμβάνοντας τὴ δικὴ μας γῆινὴ σάρκα, γιὰ νὰ μᾶς μεταδώσει οὐσιωδῶς τὴν θεότητά του και νὰ μᾶς μεταφέρει στοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ μᾶς καταστήσει πνευματικούς και ἀφθάρτους. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη ποὺ λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὄτι ἐκχύνεται πλουσίως στις καρδιές μας⁸¹, δηλαδὴ ἡ μετουσία και μέθεξι τῆς θεότητάς του, μὲ τὴν ὄποια ἐνωνόμαστε πρὸς τὸν Θεό. Γι' αὐτὴν ὄμιλεῖ και ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος· «ἡ τέλεια ἀγάπη ἐκβάλλει τὸν φόβο»· ἐπίση, «ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται δὲν τελειώνεται στὴν ἀγάπη»⁸²· και πάλι, «ἰδέτε πόση μεγάλη ἀγάπη μᾶς ἔδωσε ὁ Πατέρας, ὄστε νὰ ὄνομασθοῦμε τέκνα Θεοῦ»⁸³. Ἀγάπη ἐδῶ καλεῖ τὸ ἄγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ ὄποῖο ἀπολαμβάνουμε τὴν υἰοθεσία⁸⁴.

25 Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀγάπη κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ἰδεῖ ἢ νὰ τὴν λάβει, κανεῖς δὲν μπόρεσε νὰ συναφθεῖ μ' αὐτὴν και νὰ τὴν ἀποκτήσει συνειδητῶς στὴ κεφαλὴ

81. Τίτον 3,6.

82. Α' Ἰω. 4,18.

83. Α' Ἰω. 3,1.

84. Ρωμ. 8,15.

ρησεν καὶ ἀκράδαντον καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πίστει τὰς εἰρημένας ἀπάσας πράξεις ἐπωκοδόμησεν ἐν σπουδῇ· ὁ δέ γε μὴ θεασάμενος, μήτε συναφθεὶς αὐτῇ, μήτε τῆς γλυκύτητος αὐτῆς μετασχών, οὐδὲ ἀγαπήσαι ταύτην ἀξίως δύναται. Ὅν γὰρ οὐκ ἴδη τις, πῶς 5 ἀγαπᾶν αὐτὸν δύναται; «Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ», φησὶν, «ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν;». Πάλιν δὲ εἰ μὴ ἐξ ὄλης ψυχῆς, ἐξ ὄλης καρδίας, κατὰ τὰς φυσικὰς ἐννοίας καὶ κατὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν φιλικὴν ἀγάπησιν καὶ διάθεσιν, ἀγαπήσει αὐτὸν πρότερον, ἰδεῖν οὐ καταξιοῦται αὐ- 10 τόν. «Ὁ ἀγαπῶν με» γάρ, εἶπεν, «ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου», καὶ τότε ἐπιφέρει· «καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν». Ἐξ ὧν δείκνυται φανερώς ὅτι, ἐὰν μὴ πρότερον ἐξ ὄλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀγαπήσῃ τις τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἐν τῇ ἀπαρνήσει ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἐπι- 15 δείξηται, τῆς αὐτοῦ ἐμφανείας ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος ἁγίου μυστικῶς οὐκ ἀξιοῦται οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ αὐτὸν κέκτηται, ἀλλὰ σῶμά ἐστι νεκρὸν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἔργοις, τὴν ζωὴν τῶν ἀπάντων ἐστερημένον, Χριστόν.

26 Οἱ γοῦν ἀξιοθέντες αὐτῷ συναφθῆναι καὶ κεφαλὴν αὐτὸν 20 κτήσασθαι, πρόσεχε τῷ λόγῳ, παρακαλῶ, γίνονται καὶ οὗτοι θέσει θεοί, ὅμοιοι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Ὡ τοῦ θαύματος! Ἐνδύει γὰρ αὐτοὺς ὁ Πατὴρ τὴν πρώτην στολὴν, τὸ τοῦ Κυρίου ἱμάτιον, ὃ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐνεδιδύσκετο. «Ὅσοι» γάρ, φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε», δηλονότι τὸ ἅγιον 25 Πνεῦμα, ὃ καὶ ἀλλοιοῖ θεοπρεπῶς ὄλους αὐτοὺς ξένην τινὰ καὶ ἄρρητον καὶ θεῖαν ἀλλοίωσιν περὶ ἧς φησὶν ὁ Δαυὶδ· «αὕτη ἡ ἀλ-

85. Α' Ἰω. 4,20.

86. Βλ. Μάρκ. 12,30.

87. Ἰω. 14,21.

του, εάν, ὅπως εἶπαμε, δὲν ἐτήρησε στερεὰ καὶ ἀκράδαντη τὴν πίστη πρὸς τὸν Χριστό, καὶ δὲν ἐποικοδόμησε μὲ ζῆλο ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴν πίστη ὅλες τὶς προαναφερθεῖσες πράξεις· καὶ αὐτὸς πού οὔτε τὴν εἶδε οὔτε συνάφθηκε μαζί της, οὔτε μετέσχε στὴ γλυκύτητά της δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀγαπήσει ἐπάξια. Διότι ὅποιον δὲν εἶδε κανεὶς, πῶς μπορεῖ νὰ τὸν ἀγαπήσει; «Ἐκεῖνος», λέγει, «πού δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφό του πού τὸν εἶδε, πῶς μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ τὸν ὁποῖο δὲν εἶδε;»⁸⁵. Πάλι, εάν δὲν τὸν ἀγαπήσει προηγουμένως μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ, μὲ ὅλη τὴν καρδιά⁸⁶, σύμφωνα μὲ τὶς φυσικὲς ἐννοιες καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπάρχουσα σ' ἐμᾶς φιλικὴ ἀγάπησι καὶ διάθεσι, δὲν θὰ ἀξιωθεῖ νὰ τὸν ἰδεῖ. Διότι, εἶπε, «ἐκεῖνος πού μὲ ἀγαπᾷ, θὰ ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», καὶ συνεχίζει ἔπειτα, «καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ θὰ φανερώσω σ' αὐτὸν τὸν ἑαυτό μου»⁸⁷. Ἀπὸ αὐτὰ φανερώνεται ὅτι, εάν κάποιος δὲν ἀγαπήσει προηγουμένως τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του καὶ δὲν δείξει τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὄλου τοῦ κόσμου, δὲν ἀξιώνεται μυστικῶς τὴν φανέρωσή του μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὔτε ἀποκτᾷ αὐτὸν ὡς κεφαλὴ του· ἀλλὰ εἶναι νεκρὸ σῶμα στὰ πνευματικὰ ἔργα, στερημένο ἀπὸ τὴν ζωὴ ὄλων, τὸν Χριστό.

- 26 Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἀξιώθηκαν νὰ συναφθοῦν μαζί του καὶ νὰ τὸν ἀποκτήσουν ὡς κεφαλὴ, πρόσεχε στὸ λόγο, παρακαλῶ, γίνονται καὶ αὐτοὶ θέσει θεοί, ὅμοιοι μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Τί θαῦμα! Διότι ὁ Πατέρας τοὺς ἐνδύει τὴν πρώτη στολή⁸⁸, τὸ ἱμάτιο τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐνδυθεῖ πρὸ καταβολῆς κόσμου⁸⁹. Διότι, λέγει, «ὄσοι ἐβαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐνδυθήκατε τὸν Χριστό»⁹⁰. δηλαδή τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἀλλοιώνει ὄλους αὐτοὺς θεοπρεπῶς μὲ κάποια παράξενη, ἄρρητη

88. Λουκᾶ 15,22.

89. Βλ. Ἰω. 17,24 ἐ.

90. Γαλ. 3,27.

λοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου», καὶ ὁ ἐπιστήθιος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ· «ἀδελφοί, νῦν τέκνα ἐσμέν· ἀλλ' οὐπω», φησὶν, «ἐφανερώθη» τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ δηλονότι «τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ» ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ δέδωκεν ἡμῖν «ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι 5 αὐτῷ ἐσόμεθα». Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ χαρίζεται αὐτοῖς καὶ τὸν νοῦν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν λάμποντα, μυστήρια αὐτοῖς ἀποκαλύπτοντα, ἃ οὐκ ἐξὸν γλώσση φθέγξασθαι ἀνθρωπίνῃ. Πρὸς τούτοις δίδωσιν αὐτοῖς καινοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καινὴν ἀκοήν. Καὶ τί τὰ πολλὰ θέλω λέγειν; Ἀδύνατον γὰρ πάντα εἶπεῖν. 10 Ὅλος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος οἰκεῖ ἐν αὐτοῖς· γίνεται οὖν ἕκαστος τῶν τοιούτων ναὸς ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει Θεοῦ καὶ τηνικαῦτα μετὰ παρρησίας λέγων βοᾷ· «ζῶ μὲν οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός», καὶ αὖθις· «ὄτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνου, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς 15 νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου». Διὰ τοῦτο πάντα στέγω, πάντα ὑπομένω· καὶ λοιδορούμενος εὐλογῶ καὶ παρακαλῶ βλασφημούμενος καὶ ἀνέχομαι διωκόμενος, «ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐν ἐμοί», φησὶν, «ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ».

27 Αὕτη τοιγαροῦν ἡ τελεία τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν ἀτέλεστος ἡλικία· τελείαν μὲν, κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν λέγω, ἀτέλεστος δέ, ὅτι ἡ τελειότης αὐτῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀποκεκρυμμένη ἐστὶ, πλήρωμα δὲ ταύτης ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ θάνατος, ἵνα, ὡσπερ ἐκεῖνος ἅπαντα μὲν τὸν νόμον ἐτέλεσεν, ὑπὲρ παντὸς δὲ

91. Ψαλμ. 76,11.

92. Α' Ἰω. 3,24.

93. Α' Ἰω. 3,2.

94. Α' Κορ. 2,16.

95. Β' Κορ. 12,4.

96. Γαλ. 2,20.

καὶ θεία ἀλλοίωση, γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ Δαβὶδ· «αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλλοίωση τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»⁹¹. καὶ ὁ ἐπιστήθιος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ· «ἀδελφοί, τώρα εἴμαστε τέκνα· ἀλλά», λέγει, «δὲν ἐφανερώθηκε ἀκόμη σὲ ὄσους εἶναι στὸν κόσμο, δηλαδὴ τί θὰ γίνουμε»· «γνωρίζουμε ὅμως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποῦ ἔδωσε σ' ἐμᾶς⁹² «ὅτι, ἐὰν φανερωθεῖ, θὰ γίνουμε ὅμοιοι μ' αὐτόν»⁹³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ χαρίζεται σ' αὐτοὺς καὶ τὸν νοῦ τοῦ Χριστοῦ⁹⁴, ποῦ λάμπει ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους, καὶ ἀποκαλύπτει σ' αὐτοὺς μυστήρια, τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ προφέρει γλῶσσα ἀνθρώπων⁹⁵. Μαζὶ μὲ αὐτὰ δίνει σ' αὐτοὺς καινούργιους ὀφθαλμοὺς καὶ καινούργια ἀκοή. Καὶ γιὰτί θέλω νὰ λέγω πολλά; Διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ εἰπῶ τὰ πάντα. Ὁλος ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα κατοικεῖ μέσα τους· γίνεται λοιπὸν ὁ καθένας τους ναὸς μὲ αἴσθησι καὶ γνώσι τοῦ Θεοῦ καὶ τότε μὲ παρρησία ἀναβοᾷ λέγοντας· «δὲν ζῶ ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός»⁹⁶. καὶ πάλι· «ὅταν ἤμουν νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρονοῦσα, ὡς νήπιος ὁμιλοῦσα, ὡς νήπιος ἐσκεπτόμουν· ὅταν ὅμως ἔγινα ἄνδρας κατήργησα τὰ τοῦ νηπίου»⁹⁷. Γι' αὐτὸ ὄλα τὰ ἀντέχω, ὄλα τὰ ὑπομένω»⁹⁸. «κακο-λογούμενος εὐλογῶ, βλασφημούμενος παρακαλῶ, καὶ διωκόμενος ὑπομένω»⁹⁹, «γιὰ νὰ κατασκηνώσῃ μέσα μου», λέγει, «ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ»¹.

27 Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ τέλεια ἀτέλεστη ἡλικία τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν· τέλεια βέβαια κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ μᾶς, ἐνῶ ἀτέλεστη, διότι ἡ τελειότητά της εἶναι ἀποκρυμμένη στὸν Θεό², καὶ πλήρωσή της εἶναι ὁ θάνατος γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὶς ἐντολές του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ἐφάρμοσε ὄλον τὸν νόμο³, παρέδωσε

97. Α' Κορ. 13,11.

98. Α' Κορ. 13,7.

99. Α' Κορ. 4,12 ἐ.

1. Β' Κορ. 12,9.

2. Κολ. 3,3.

3. Ἰω. 19,28.

τοῦ κόσμου παρέδωκεν ἑαυτόν, σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπομείνας, εὐχόμενος καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν καὶ λέγων, «ἄφες αὐτοῖς, Πάτερ, τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσιν», οὕτω καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ ἐκείνου καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, ἀλλὰ μὴν
 5 καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτοῖς ὀφείλομεν περιφέρειν, «ἵνα μὴ ὦμεν πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς»· εἰ γὰρ καὶ μὴ συναντήσοι τοῦτο ἡμῖν τὸ βιαίω θανάτῳ τὸν βίον ὑπεξεληθεῖν, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει, ὡς ἔργῳ τοῦτο ἤδη παθόντες καὶ ὑπο-
 10 μείναντες, λογισθήσεται ἡμῖν ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἀγωνοθέτου κατὰ τὸν λέγοντα ἅγιον· «νῆ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω». Οὐχ ὡς τῇ πείρᾳ τοῦτο πολλάκις παθῶν, ἀλλὰ τῇ προθέσει, φησί, καὶ πάλιν· «διώκω εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην». Ἔτι δὲ καὶ ὑπὲρ πάντων ὀφείλο-
 15 μεν τῶν δι' ἣντινα αἰτίαν λυπούντων ἢ λοιδορούντων ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς ἐκ πονηρᾶς προθέσεως διακειμένων ἀεὶ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν πιστῶν ἀπάντων καὶ ἀπίστων προσεύχεσθαι, ὡς ἂν οἱ μὲν πρὸς τὸ τέλειον καταντήσωσιν, οἱ δὲ τῆς πλάνης ἀπαλλαγῶσι καὶ τῇ ἀληθινῇ πίστει προσέλθωσι.

28 Ταῦτα οὐδεὶς ποτε ἀνθρώπων ἐννοῆσαι ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ εἰπεῖν ἢ ἀκοῆ παραδέξασθαι, μὴ ὅτι γε ἔργῳ αὐτὰ διαπράξασθαι ἠδυνήθη, εἰ μὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρότερον ἐξεχύθη πλουσίως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἔνοικον ἔσχε δι' αὐτῆς τὸν εἰπόντα· «οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν». Ἄλλ' οὐδὲ τῆς τοιαύτης χάριτος καὶ
 25 δωρεᾶς ἔτυχέ τις, εἰ μὴ πρότερον ἑαυτὸν ἀπηνήσατο, καθὼς ἐνετείλατο ὁ Σωτὴρ καὶ ἡμεῖς λεπτότερον ἐδηλώσαμεν, τῷ

4. Λουκᾶ 23,34.

5. Β' Κορ. 1,9.

6. Α' Κορ. 15,31.

τὸν ἑαυτὸ του γιὰ ὄλο τὸν κόσμο, ὑπομένοντας τὸν σταυρὸ καὶ τὸν θάνατο, προσευχόμενος καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ λέγοντας· «συγχώρησέ τους, Πατέρα, αὐτὴν τὴν ἁμαρτία· διότι δὲν γνωρίζουν τί κάνουν»⁴. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς, πρὸς χάριν ἐκείνου καὶ τῶν ἐντολῶν του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν μας, ὀφείλουμε νὰ φέρουμε μέσα μας τὸ κρῖμα τοῦ θανάτου, «ὥστε νὰ μὴ ἔχομε ἐμπιστοσύνη στοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ στὸν Θεὸ ποὺ ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς»⁵. Διότι, κι ἐὰν ἀκόμη δὲν μᾶς συμβεῖ νὰ τελειώσουμε τὸν βίον μὲ βίαιο θάνατο, ἀλλὰ κατὰ προαίρεση, θὰ καταλογισθεῖ σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπο καὶ ἀγωνοθέτη Θεό μας, ὅτι τὸ πάθαμε καὶ τὸ ὑπομείναμε αὐτό, κατὰ τὸν ἅγιο ποὺ λέγει· «στὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης σας, πεθαίνω κάθε ἡμέρα»⁶. Καὶ τὸ λέγει, ὄχι ὅτι τὸ ἔπαθε πολλὰς φορὲς στὴν πράξη, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν προαίρεση. Καὶ πάλι λέγει, «τρέχω γιὰ νὰ ἐπιτύχω ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐκεῖνος μὲ ἔκανε δικό του»⁷. Ἀκόμη ὀφείλουμε γιὰ ὄλους νὰ προσευχόμαστε· γι' αὐτοὺς ποὺ γιὰ ὁποιαδήποτε αἰτία μᾶς λυποῦν ἢ μᾶς ὑβρίζουν, γι' αὐτοὺς ποὺ πάντοτε διάκεινται ἐχθρικά ἀπέναντί μας ἀπὸ πονηρὴ πρόθεση, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὄλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους, ὥστε οἱ πρῶτοι νὰ φθάσουν πρὸς τὸ τέλειο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ νὰ προσέλθουν στὴν ἀληθινὴ πίστη.

- 28 Αὐτὰ κανεῖς ποτὲ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν μπόρεσε νὰ τὰ κατανοῆσει ἀπὸ μόνος του, ἢ νὰ τὰ εἰπεῖ ἢ νὰ τὰ δεχθεῖ ἐξ ἀκοῆς, οὔτε βέβαια καὶ νὰ τὰ ἐκτελέσει ἐμπράκτως, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐκχύθηκε πλουσίως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στὴν καρδιά του καὶ δὲν ἐνοίκησε σ' αὐτὴν ἐκεῖνον ποὺ εἶπε· «δὲν μπορεῖτε χωρὶς ἐμένα νὰ κάνετε τίποτε»⁸. Ἄλλ' οὔτε κι αὐτὴν τὴν χάρη καὶ δωρεὰ πέτυχε κανεῖς, ἐὰν δὲν ἀπαρνήθηκε προηγουμένως τὸν ἑαυτὸ του⁹, ὅπως παρήγγειλε ὁ Σωτὴρας καὶ ἐμεῖς τὸ

7. Φιλ. 3,12.

8. Ἰω. 15,5.

9. Ματθ. 16,24.

Κυρίῳ δηλονότι ἐν ὄλῃ καρδίᾳ εὐπροθύμως δουλεύσας καὶ ἀγαπήσας αὐτόν. Εἰ δὲ μὴ ταύτην ἀναφαίρετον εἴληφε, μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπατάτω, γινωσκέτω δὲ τοῦτο, ὡς οὐδὲ τῆς μετὰ Θεοῦ ἐνώσεως τῆς ἐν νοερᾷ αἰσθήσει καὶ γνώσει καὶ θεωρίᾳ γινομένης κατη-
 5 ξιώθη ἢ καταξιώθησεται πώποτε. Οἱ γὰρ χρηματίσαντες ἄνδρες τέλειοι ἐν τῇ μεθέξει τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν ἐν τῷ ρηθέντι μέτρῳ τελείαν κτησάμενοι ὅλοι γίνονται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὁρῶντες αὐτὸν τοσοῦτον ὅσον ὁρῶνται καὶ αὐτοὶ ὑπ' αὐτοῦ. Μένει γὰρ γνωστῶς ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ
 10 γνωστῶς ἐν τῷ Θεῷ μένουσιν ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως.

29 Ὅπηνίκα δὲ οὕτως ἔξουσι τελειωθέντες καλῶς, τῆνικαῦτα καὶ ὁ Πατὴρ αὐτῶν ὁ οὐράνιος τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ δίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Χεῖρας δὲ τὸ ἀσφαλὲς καὶ πεπληροφορημένον νοήσεις· ὑπάρχοντα δὲ αὐτοῦ ταῦτά εἰσιν· τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀφθαρ-
 15 τον, τὸ ἀτρεπτον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ αἶδιον, τὸ ἀμήχανον κἄλλος τῆς δόξης ἧς εἶχεν ὁ Υἱὸς πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Πατρός· «δόξασόν με σύ, Πάτερ, τῇ δόξῃ ἧ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί», καὶ πάλιν· «τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέ-
 20 δωκα αὐτοῖς, ἵνα ἔν ὧσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν αὐτοῖς». Ἐξ οὗ πηγάζει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον μὲν τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἅπασι, προσιτὸν δὲ ἐν αὐτοῖς, ἀνατέλλον καὶ γινόμενον τούτοις χαρὰ ἀνεκκλάλητος, εἰρήνη πάντα νοῦν ὑπερέχουσα, τρυφή καὶ ἀπόλαυσις καὶ εὐφροσύνη ἐν ἀκορέστῳ κόρῳ νῦν καὶ εἰς τοὺς
 25 ἀτελευτήτους αἰῶνας. Καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν μὴ δυνάμενος, οὕτω πως κάγω ἐκπληττόμενος, τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπάντων, ὧν ὀφθαλμὸς τεθολωμένος τοῖς πά-

10. Βλ. Ἰω. 13,3.

11. Ἰω. 17,5.

έδηλώσαμε λεπτομερέστερα, δουλεύοντας με προθυμία και με όλη την καρδιά του για τον Κύριο και αγαπώντας τον. Κι αν βέβαια δεν την απέκτησε κανείς αναφάιρετη, ως μη αὐταπατᾶται, ἀλλὰ ως γνωρίζει τοῦτο, ὅτι δὲν ἀξιώθηκε κι οὔτε θὰ ἀξιωθεῖ ποτέ τῆς ἐνώσεως με τὸν Θεὸ πὺ γίνεται με τῆ νοερῆ αἴσθησι, τὴν γνώση και τὴν θεωρία. Πράγματι, ἐκεῖνοι πὺ ἐχρημάτισαν τέλειοι ἄνδρες με τὴν μέθεξη τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ και ἀπέκτησαν τὴν τέλεια πνευματικὴ ἡλικία κατὰ τὸ μέτρο πὺ ἐλέχθηκε, βρίσκονται ὅλοι μαζί με τὸν Θεό, θεωρώντας αὐτὸν τόσο ὅσο κι ἐκεῖνοι θεωροῦνται ἀπὸ αὐτόν. Διότι, ὡς γνωστόν, ὁ Θεὸς κατοικεῖ μέσα τους και αὐτοὶ μένουν μαζί με τὸν Θεὸ ἀχώριστα και ἀδιάστατα.

29 "Όταν θὰ τελειωθοῦν ἔτσι καλῶς, τότε και ὁ οὐράνιος Πατέρας τους δίνει στὰ χέρια τους τὰ ὑπάρχοντά του¹⁰. Ὡς χέρια θὰ ἐννοήσεις τὴν ἀσφάλεια και τὴν βεβαιότητα· ὑπάρχοντα πάλι αὐτοῦ εἶναι αὐτά· τὸ ἀθάνατο, τὸ ἄφθαρτο, τὸ ἄτρεπτο, τὸ ἀναλλοίωτο, τὸ αἶδιο, τὸ ἀμήχανο κάλλος τῆς δόξας πὺ εἶχε ὁ Υἱὸς προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Λόγος και Υἱὸς τοῦ Πατρός· «δόξασέ με ἐσύ, Πατέρα, με τὴν δόξα πὺ εἶχα κοντὰ σου πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξη τοῦ κόσμου»¹¹· και πάλι· «τὴν δόξα πὺ μοῦ ἔδωσες τὴν ἔδωσα σ' αὐτοῦς, γιὰ νὰ γίνουν ἓνα, ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι μέσα σ' ἐμένα κι ἐγὼ μέσα σ' αὐτούς»¹². Ἀπὸ αὐτὸν πηγάζει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτο¹³ γιὰ ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοῦς, προσιτὸ ὁμως σ' αὐτούς, διότι ἀνατέλλει σ' αὐτούς και γίνεται γι' αὐτούς ἀνεκλάλητη χαρά, εἰρήνη πὺ ὑπερέχει ἀπὸ κάθε νοῦ¹⁴, τρυφή, ἀπόλαυση, εὐφροσύνη κατὰ ἀκόρεστο κόρο, τώρα και στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες. Γιὰ νὰ ἀναφέρω σύντομα, ἢ καλύτερα κάπως ἐκπληκτος και χωρὶς νὰ μπορῶ κι ἐγὼ νὰ ἀναφέρω τὶς ἀπαρχές ὅλων ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων τὸ κάλλος

12. Ἰω. 17,22.

13. Βλ. Α' Τιμ. 6,16.

14. Φιλιπ. 4,7.

θεσι τὸ κάλλος οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὕς βεβυσμένον τῇ ἀγνωσίᾳ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀκάθαρτον ἀνέβη ἀνθρώπου, «ἃ ὁ Θεὸς ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», ὡς ἀρραβῶνας ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη τοῖς πιστοῖς ὁ ἀψευδὴς καὶ πιστὸς δίδωσι.

- 30 Ταῦτα οὖν εἰσιν ἃ προῦπεσχόμεν ὑμῖν εἰπεῖν ὑπάρχοντα εἶναι τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω ταῦτα δίδωσιν, ὡς ἠκούσατε, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν καὶ διάγουσιν ἐν τῇ γῆ καθάπερ ἐν οὐρανῷ, καὶ οὖσιν ἐν τῷ θανάτῳ ὡς ἤδη τῇ ἀθανασίᾳ τετιμημένοι, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατοῦσιν ὡς ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν ἀδύτῳ φωτί· ἐν δὲ τῷ βορβο-
 10 ρώδει τούτῳ σώματι ἀναπνέουσιν, ὡς ἐν τῷ τῆς τρυφῆς παραδείσῳ κεκτημένοι τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐν μέσῳ, ναὶ μὴν καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἀγγέλων τροφήν, τὸν οὐράνιον ἄρτον, ἐξ ὧν πᾶσαι αἱ δῦ-
 15 λοὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν τρεφόμενοι ἀκηράτως ζωοῦνται· οἱ καὶ στρεφόμενοι ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ
 20 πραγμάτων βοῶσιν ἐν ἀληθείᾳ μετὰ τοῦ Παύλου· «ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει», ἔνθα πέλουσα ἡ ἀγία ἀγάπη, συγγινομένη τοῖς ἐαυτῆς ἐρασταῖς καὶ πλουσίως αὐτοὺς περιλαμ-
 25 ποῦσα, ἀπαθεῖς καὶ τῷ ὄντι ἀγγέλους ἐργάζεται. Ὁ οὖν πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ καὶ συγκραθῆναι ὀλοτελῶς ἀπαθῆ ἑαυτὸν ὀνο-
 30 μάζων, ἢ διδάσκων ἑτέρους, ἢ τὰ τῶν ἀπαθῶν ἔργα πράττειν ἐπιχειρῶν, ἢ πάλιν τὰ ὑπ' ἐκείνων πραττόμενα ἀπιστῶν, νηπίῳ ἔοικεν ἀπαλῷ, ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τὰ τῶν ἀνδρῶν ὄπλα αἴροντι καὶ ἑτέρους περὶ πολέμου διδάσκειν ἐπαγγελιομένῳ, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν συνεξισοῦντι καὶ παρενεύροντι τοῖς ἀνδράσι καὶ
 35 πολεμισταῖς καὶ πρὸς πόλεμον ἀπιέναι σὺν αὐτοῖς ἐπιχειροῦντι.
 Ὅπερ οὐκ ἀδύνατον μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πολλοῦ γέλωτος

15. Βλ. Α' Κορ. 2,9.

16. Α' Κορ. 2,9.

ὄφθαλμὸς θολωμένος ἀπὸ τὰ πάθη δὲν εἶδε, οὔτε αὐτὶ βουλωμένο στήν ἀγνωσία ἄκουσε, οὔτε ἀνέβηκε σὲ ἀκάθαρτη καρδιὰ ἀνθρώπου¹⁵, «αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»¹⁶, τὰ δίνει ὁ ἀψευδῆς καὶ πιστὸς ὡς ἀρραβῶνες ἀπὸ ἐδῶ ἤδη στοὺς πιστοὺς.

30 Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι, ὅπως ὑποσχέθηκα νὰ σᾶς εἰπῶ στήν ἀρχῇ, τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Πατέρα. Καὶ ἔτσι τὰ δίνει, ὅπως ἀκούσατε, σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ ζοῦν στῆ γῆ σὰν στὸν οὐρανό, καὶ εἶναι στὸν θάνατο, ὡς ἤδη τιμημένοι μὲ τὴν ἀθανασία, καὶ περπατοῦν στὸ σκοτάδι¹⁷ σὰν σὲ ἡμέρα καὶ σὲ ἄδυτο φῶς· καὶ ἀναπνέουν σὲ τοῦτο τὸ βορβορῶδες σῶμα, σὰ νὰ ἀπέκτησαν μέσα στὸν παράδεισο τῆς ἀπολαύσεως τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ αὐτὴν τὴν τροφή τῶν ἀγγέλων, τὸν οὐράνιο ἄρτο¹⁸, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τρεφόμενες ὅλες οἱ αὔλες δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἀναζωογονοῦνται ἀφθάρτως. Αὐτοὶ ἀναστρεφόμενοι στὸ μέσον τοῦ κόσμου καὶ στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀναβοοῦν ἀληθινὰ μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο, «τὸ δικό μας πολίτευμα εὐρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹⁹ Ὅπου κινεῖται ἡ ἀγία ἀγάπη, ἡ ὁποία προσεγγίζει τοὺς ἐραστές της, τοὺς περιλάμπει πλουσίως, καὶ τοὺς ἀπεργάζεται ἀπαθεῖς καὶ ὄντως ἀγγέλους. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ προτοῦ συναφθεῖ καὶ συγκραθεῖ μαζὶ της ὀλότελα ὀνόμαζε τὸν ἑαυτὸ του ἀπαθῆ, ἢ ἐδίδασκε τοὺς ἄλλους, ἢ ἐπιχειροῦσε νὰ πράττει τὰ ἔργα τῶν ἀπαθῶν, ἢ πάλι ἀπιστοῦσε στὰ πραττόμενα ἀπὸ ἐκείνους, μοιάζει μὲ ἀπαλὸ νήπιο, ποὺ σηκώνει σὲ ἄωρη ἡλικία τὰ ὄπλα τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸ νὰ διδάσκει καὶ σὲ ἄλλους τὴν τέχνη τοῦ πολέμου, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐξισώνει καὶ ἀναμιγνύει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς ἀνδρες καὶ πολεμιστές, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ μεταβεῖ μαζὶ τους στὸν πόλεμο. Πράγμα ποὺ ὄχι μόνον εἶναι ἀδύνατον,

17. Βλ. Α' Ἰω. 1,7.

18. Βλ. Ἰω. 6,31 ἔ. Σοφ. Σολ.16,20.

19. Φιλ. 3,20.

ἄξιον· ὑπ' αὐτῶν γὰρ ὧν ἐπιφέρεται ὄπλων συμποδισθήσεται πάντως καὶ καταβληθήσεται καὶ συντριβήσεται καὶ οὐδὲ ἀναστῆσαι ἴσως δυνήσεται. Καὶ εἰκότως· οὐκ οἶδε γὰρ ὅτι οἱ ἐν πολέμῳ πληττόμενοι καὶ καταβαλλόμενοι ἐξεγείρονται πάλιν καὶ ἐμπειρό-
5 τεροι γίνονται καὶ κραταιότερον τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμάχονται. Εἰ γὰρ δειλὸν ἄνδρα μὴ ἐξιέναι εἰς πόλεμον τῷ Μωϋσῆ ὁ Θεὸς διετάξατο, πόσω γε μᾶλλον νηπίῳ ἔτι καὶ μηδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ περιπατεῖν ἢ ζώννυσθαι δυναμένῳ ἀρμόσει τὴν ἀνδρῶαν ἡλικίαν ἐκδέξασθαι καὶ μὴ πρὸ τούτου τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν.

31 Ὅμως μέντοι ἐπειδὴ «οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», οὐδὲ τὰ ὄπλα ἡμῶν σαρκικὰ καὶ ὀρώμενα, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ νοούμενα, ὑπάρχει δὲ καὶ
15 ὁ πόλεμος οὗτος ἀόρατος ἀοράτως πρὸς ἀοράτους ἐχθροὺς γινόμενος, διὰ τοῦτο πάντες οἱ δοκοῦντες εἶναι τι ἑαυτοὺς ἐπιδείκνυνται τοῖς ἀνθρώποις τολμηροὺς περὶ ταῦτα καὶ ἀνδρείους καὶ περὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης πάλης καὶ τῆς ἀντιπαρατάξεως λίαν ἐμπείρους, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτῆς τῆς ἡττης καὶ νίκης τῶν πονηρῶν
20 σοφοὺς καὶ ἐπιστήμονας καὶ διδακτικούς. Ὅθεν καὶ ὡς μονομάχοι τινὲς καὶ νικηταὶ τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς κενολογίας καὶ ἀπάτης τῶν συλλογισμῶν τοῖς πᾶσι γνωρίζεσθαι σπεύδουσιν· οἱ, καὶ ἐλεγχόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότητος κατακρινόμενοι ὡς ἄπρακτοι καὶ τοῦ τοιούτου πολέμου ἄπειροι, οὐ δύνανται συγκα-
25 ταθέσθαι καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν καὶ ἀπειρίαν καθομολογήσαι ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ ἀνθρωπαρεσκειᾶς κατακρατούμενοι· λίαν γὰρ τῆς δόξης ἐκπεσεῖν τῶν ἀνθρώπων φοβοῦνται.

20. Δευτ. 20,8.

21. Ἐφ. 6,12.

ἀλλὰ καὶ ἄξιο πολλοῦ γέλοιου· διότι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ὄπλα ποῦ φέρει ἐπάνω του θὰ ἐμποδισθεῖ τελείως, θὰ καταβληθεῖ, θὰ συντριβεῖ καὶ δὲν θὰ μπορέσει ἴσως οὔτε νὰ σηκωθεῖ. Καὶ εἶναι εὐλογο· διότι δὲν γνωρίζει ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ πλήττονται στὸν πόλεμο καὶ χτυπιοῦνται, αὐτοὶ σηκώνονται πάλι, γίνονται ἐμπειρότεροι καὶ ἀντιμάχονται ἰσχυρότερα στοὺς ἐχθρούς. Διότι, ἂν ὁ Θεὸς διέταξε νὰ μὴ βγεῖ μὲ τὸν Μωϋσῆ δειλὸς ἄνδρας στὸν πόλεμο²⁰, πόσο μᾶλλον ἀρμόζει σ' ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ἀκόμη νήπιος καὶ δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνος του νὰ περπατᾷ οὔτε νὰ περιζωθεῖ, νὰ περιμένει τὴν ἀνδρική ἡλικία καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρεῖ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὰ ἀδύνατα.

31 Ἐπειδὴ ὁμως «ἡ πάλη σ' ἐμᾶς δὲν γίνεται πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, πρὸς τὰ ἐπουράνια πνεύματα τῆς πονηρίας²¹, οὔτε καὶ τὰ ὄπλα μας εἶναι σαρκικά²² καὶ ὀρατά, ἀλλὰ πνευματικά καὶ νοητά, κι ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι ἀόρατος, διεξαγόμενος ἀόρατως πρὸς ἀόρατους ἐχθρούς, γι' αὐτὸ ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ πιστεύουν ὅτι εἶναι κάτι²³, παρουσιάζονται σχετικὰ μ' αὐτὰ στοὺς ἀνθρώπους τολμηροὶ κι ἀνδρεῖοι, καθὼς ἐπίσης πολὺ ἔμπειροι στὴν ἐξήγηση αὐτῆς τῆς πάλης καὶ ἀντιπαρατάξεως, ἀλλὰ βέβαια καὶ σοφοί, ἐπιστήμονες καὶ διδάσκαλοι γι' αὐτὴν τὴν ἥττα καὶ νίκη τῶν πονηρῶν. Ἔτσι σπεύδουν νὰ γνωρίζονται σ' ὅλους σὰν κάποιοι μονομάχοι καὶ νικητὲς τῶν ἐχθρῶν μὲ τὴν κενολογία καὶ τὴν ἀπάτη τῶν συλλογισμῶν. Αὐτοὶ, ἐλεγχόμενοι καὶ κατακρινόμενοι ἀπὸ τὴ συνείδησή τους ὡς ἄπρακτοι καὶ ἄπειροι αὐτοῦ τοῦ πολέμου, δὲν μποροῦν νὰ συγκατατεθοῦν καὶ νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀσθένεια καὶ ἀπειρία τους, κυριαρχούμενοι ἀπὸ φιλοδοξία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια· διότι φοβοῦνται πολὺ νὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων.

22. Β' Κορ. 10,4.

23. Γαλ. 6,3.

32 Ἐπειδὴ γὰρ οὐ βλέπονται κατὰ ψυχὴν τοῖς πλησίον ὁποῖοί ποτ' ἂν εἰσιν, οὐδὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων καταλαμβάνονται ὅτι γυμνοὶ τυγχάνουσι τῶν τοῦ Πνεύματος ὄπλων, οὐδὲ ὅτι ἀσθενεῖς ἔτι καὶ νήπιοί εἰσι, κρύπτουσιν ἑαυτοὺς τῷ κωδίῳ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῇ δορᾷ τοῦ προβάτου· καὶ τοῦτο τοῖς πᾶσι διὰ τῆς χρηστολογίας φαίνεσθαι βούλονται, ὅπερ οἱ τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν διὰ πόνων κτησάμενοι αὐτοί, μηδὲ τὰς βάσεις ἴσως τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος ἐπὶ τὴν πέτραν ἐρείσαντες, μηδὲ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀρετῶν ἐπὶ τὸν θεμέλιον Χριστὸν ἀνυψώσαντες. Διὰ δὴ 10 τοῦτο ἀμφίβολοι ἔτι καὶ ἀδόκιμοι ὄντες, τῇ ἐπιφορᾷ τῶν πειρασμῶν καὶ τῇ καταιγίδι τῶν λογισμῶν ὠθούμενοι, συμποδίζονται καὶ σκελιζόμενοι ἐλεεινῶς καταπίπτουσιν. Εἰ γὰρ ἐβλέποντο τοῖς πᾶσιν οἳ εἰσιν οἱ τὴν μὀρφωσιν τῆς εὐσεβείας μόνην οἷα δὴ σκηνην περικείμενοι, οὐδὲ στῆναι εἰς πρόσωπο πν ὄλως ἀνθρώ- 15 που ἡδυνήθησαν ἂν, οὐδὲ ὀφθῆναι, ὡς οἶμαι, τινί· καὶ μάλιστα οἱ προὔχουν δοκοῦντες τῶν ἄλλων ἐν γνώσει καὶ λόγῳ καὶ τὸν βασιλικὸν οἰόμενοι χαρακτῆρα ἐν ἑαυτοῖς ἐπιφέρεσθαι, οἳ καὶ ὡς σοφοὶ καὶ εὐλαβεῖς καὶ σὴφρονες παρὰ τῶν πολλῶν τιμώμενοι καὶ σεβόμενοι οὐδὲν ἤττον κατὰ τὰς ἀφανεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς 20 τῶν τὴν κακίαν πολυτελῶν διαφέρουσιν.

33 Ἄλλ' ἄγε δὴ καὶ τὴν δόξαν τῶν ὄντως ἀγίων καὶ ἀπαθῶν ἀνδρῶν οἱ βουλόμενοι διδαχθῆναι θελήσατε, οἱ ταύτης ἐφιέμενοι δηλαδὴ καὶ ταύτην ἐπικτήσασθαι ἐπιποθοῦντες θερμῶς· εἰκόνα γὰρ ὑμῖν φράσω παριστῶσαν αὐτῶν τὴν τῶν ὄπλων περιβολὴν 25 καὶ τὴν ἐκείνων λαμπρότητα καὶ γνώσεσθε, ἕκαστος ἑαυτὸν τοῖς ἀγίοις ἐκείνοις συγκρίνων, ἐν οἷσις ἔστὲ καὶ ὅσον τῆς ἐκείνων ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ ἀξίας καὶ δυνάμεως πάντες ἀπολειπόμεθα.

24. Ματθ. 7,15.

25. Α' Κορ. 3,11.

32 Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν βλέπονται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς πλησίον, ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι, οὔτε γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι συμβαίνει νὰ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ τὰ ὄπλα τοῦ Πνεύματος, οὔτε ὅτι εἶναι ἀκόμη ἀσθενεῖς καὶ νήπιοι, κρύπτονται στὸ στρῶμα τῆς ὑποκρισίας καὶ στὸ δέρμα τοῦ προβάτου²⁴· καὶ μὲ τὴ χρηστολογία θέλουν νὰ φαίνονται σὲ ὅλους ὅ,τι εἶναι αὐτοὶ πὺ μὲ κόπο ἀπέκτησαν τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικία, ἐνῶ ἴσως δὲν ἔθεσαν τὶς βάσεις τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδας ἐπάνω στὴν πέτρα, οὔτε ἀνύψωσαν τὴν οἰκοδομὴ τῶν ἀρετῶν ἐπάνω στὸν θεμέλιο Χριστό²⁵. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη ἀβέβαιοι κι ἀδόκιμοι, ὠθούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῶν πειρασμῶν καὶ τὴν καταιγίδα τῶν λογισμῶν, ἐμποδίζονται καὶ ἀνατρεπόμενοι καταπίπτουν ἐλεεινά. Διότι, ἐὰν ἐβλέπονταν ἀπὸ ὅλους ποιοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι φοροῦν μόνο τὴν μορφὴ τῆς εὐσέβειας σὰν σκηνή, δὲν θὰ μπορούσαν οὔτε νὰ σταθοῦν οὔτε νὰ καθήσουν ἀπέναντι σὲ πρόσωπο ἀνθρώπου, οὔτε νὰ ἰδωθοῦν, νομίζω, ἀπὸ κάποιον· καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι πὺ πιστεύουν ὅτι ὑπερέχουν τῶν ἄλλων στὴ γνώση καὶ τὸν λόγο καὶ νομίζουν ὅτι φέρουν μέσα τους τὸν βασιλικὸ χαρακτῆρα²⁶, οἱ ὁποῖοι ὡς σοφοί, εὐλαβεῖς καὶ σώφρονες τιμοῦνται καὶ ἀπολαύουν σεβασμὸ ἀπὸ τοὺς πολλούς, σὲ τίποτε λιγότερο δὲν διαφέρουν κατὰ τὶς ἀφανεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς στὴν κακία.

33 Ἄλλὰ ἐμπρὸς ὅσοι ἐπιθυμεῖτε, θελήσετε νὰ διδαχθεῖτε τὴν δόξα τῶν πραγματικῶν ἁγίων καὶ ἀπαθῶν ἀνδρῶν, ἐσεῖς δηλαδὴ πὺ τὴν ἐπιθυμεῖτε καὶ ποθεῖτε θερμῶς νὰ τὴν ἀποκτήσετε· διότι θὰ σᾶς δείξω μία εἰκόνα πὺ παριστάνει τὴν περιβολὴ τῶν ὄπλων καὶ τὴν λαμπρότητά τους καὶ θὰ ἀναγνωρίσετε, ὁ καθένας πὺ συγκρίνει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς ἁγίους ἐκείνους, σὲ ποιούς εἴστε καὶ πόσο ἀπέχουμε ὅλοι ἀπὸ τὴν ἀνδρεία, τὴν ἀξία καὶ τὴν δύναμη μαζὶ ἐκείνων.

26. Τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέα, σὰν αὐτὴ πὺ εἶναι χαραγμένη στὰ νομίσματα.

34 *Τοιγαροῦν ἐννόησόν μοι τὸν οὐρανὸν οἷος ὑπάρχει ἐν αἰθρία καὶ ἀνεφέλω νυκτὶ καὶ βλέπε μοι ἐν αὐτῷ τὸν τῆς σελήνης δίσκον δλον πεπληρωμένον τὸ εἰλικρινὲς καὶ καθαρώτατον φῶς, κύκλω δὲ ταύτης τὸν πολλάκις γινόμενον κύκλον περὶ αὐτήν· καὶ σκοπή-
5 σας ταῦτα καλῶς, μετάβηθι τῷ νῶ καὶ πρὸς ὃ μέλλω πάλιν εἰ-
πεῖν. Τῶν ἀγίων ἐοίκασιν ἕκαστος, ἔτι ἐν σώματι ὄντες, οὐρανῶ,
ἢ δὲ καρδία αὐτῶν τῷ δίσκῳ ἔοικε τῆς σελήνης. Ἡ δὲ ἀγία ἀγά-
πη τὸ παντουργὸν ὑπάρχει καὶ παντοδύναμον φῶς, πολὺ τοῦ
ἡλιακοῦ τούτου φωτὸς καὶ ἀσυγκρίτως λαμπρότερον, ἦτις, ἀπτο-
10 μένη τῶν καρδιῶν αὐτῶν καὶ καθ' ἐκάστην ἀύξανουσα, πληροῖ
τελείως αὐτάς· οὐδὲ γὰρ λήγουσά ἐστι καθάπερ τὸ τῆς σελήνης
φῶς, ἀλλ' ὀλόφωτος ἀεὶ διὰ σπουδῆς καὶ ἀγαθοεργίας τῶν ἀγίων
συντηρουμένη. Ἡ δὲ ἀγία ἀπάθεια, ὡσπερ κυκλοειδῆς στέφανος
καὶ ὡς σκηνὴ μέσον αὐτοὺς περιφέρουσα καὶ περιέπουσα, σκέπει
15 πάντοθεν καὶ περιφρουρεῖ καὶ ἀτρώτους ἀπὸ πάσης ἐννοίας πο-
νηρᾶς, μὴ ὅτι γε ἁμαρτίας, διατηρεῖ, καὶ ἀβλαβεῖς καὶ ἐλευθέρους
ἐκ πάντων ἐχθρῶν ἀποκαθιστᾷ· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀπροσί-
τους αὐτοὺς τοῖς ὑπεναντίοις ἐργάζεται.*

35 *Εἶδετε δόξαν οἱ ταύτην ὄντως ποθοῦντες; Συνήκατε τῆς λε-
20 χθείσης εἰκόνοσ τὸ μέγεθος καὶ ὅσον ἕκαστος ἡμῶν τῆς τῶν
ἀγίων δόξης καὶ λαμπρότητος ὑστερεῖ; Ἡ γὰρ εἰκὼν αὕτη τύπος
τῶν ἐν ἡμῖν τελουμένων ἐστίν, οὐχ ὑφ' ἡμῶν ἐπινοηθεῖσα, μὴ γέ-
νοιτο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προῦποστᾶσα καὶ γενομένη. Ἐν γὰρ τῇ
κτίσει ὁ τεχνίτης Θεοῦ Λόγος ὡς ἐν πίνακι προεζωγράφησε τὰ
25 ὕστερον μέλλοντα εἰς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ ἀνάπλασιν γίνεσθαι,
ἵνα, τὸν τύπον ἐν τοῖς αἰσθητοῖς φαινόμενον βλέποντες, μὴ ἀπι-
στήσωμεν ὅτι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς πνευματικῶς τελεῖται καὶ
περαιούται ἢ ὄντως ἀλήθεια, ἀλλ' εἰδότες ὅτι ἕκαστος ἡμῶν δεύ-
τερος κόσμος ὑπὸ Θεοῦ, μέγας ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ κόσμῳ καὶ*

34 Σκέψου λοιπόν τὸν οὐρανὸ ποιός εἶναι κατὰ τὴν διάρκεια αἴθριας καὶ ἀνέφελης νύκτας καὶ δέξ, σὲ παρακαλῶ, σ' αὐτὸν τὸν δίσκο τῆς σελήνης πληρωμένο ὄλο τὸ γνήσιο καὶ καθαρῶ-
τατο φῶς καὶ στὴν περιφέρειά της τὸν κύκλο πού πολλές φορές
σχηματίζεται γύρω της· καὶ ἀφοῦ σκεφτεῖς καλὰ αὐτά, βάλε
στὸ νοῦ κι αὐτὸ πού πρόκειται πάλι νὰ σοῦ εἰπῶ. Ὁ καθένας
ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὅταν ζοῦν, μοιάζει μὲ οὐρανό, ἐνῶ ἡ καρδιά
τους μοιάζει μὲ τὸν δίσκο τῆς σελήνης. Ἡ ἁγία πάλι ἀγάπη εἶ-
ναι τὸ πανουργὸ καὶ παντοδύναμο φῶς, πολὺ καὶ ἀσυγκρίτως
λαμπρότερο ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἡλιακὸ φῶς· αὐτὴ ἐγγίζει τίς καρδιές
αὐτῶν, τίς αὐξάνει καθημερινὰ καὶ τίς πληροῖ τελείως· διότι δὲν
παύει ὅπως τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἀλλὰ συντηρεῖται πάντοτε
ὀλόφωτη μὲ τὸν ζῆλο καὶ τὴν ἀγαθοεργία τῶν ἁγίων. Ἡ ἁγία
ἀπάθεια ἐπίσης σὰν κυκλοειδὲς στεφάνι καὶ σὰν σκηνὴ τοὺς
περιφέρει στὴ μέση καὶ τοὺς προστατεύει, τοὺς σκεπάζει ἀπὸ
παντοῦ καὶ τοὺς περιφρουρεῖ, τοὺς διατηρεῖ ἄτρωτους ἀπὸ κάθε
πονηρὴ σκέψη, πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, καὶ τοὺς
ἀποκαθιστᾷ ἀβλαβεῖς καὶ ἐλεύθερους ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς·
καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ τοὺς ἀπεργάζεται καὶ ἀπρόσιτους
στοὺς ἐχθρούς.

35 Γνωρίσατε τὴν δόξα ὅσοι πραγματικὰ τὴν ποθεῖτε; Συνει-
δητοποιήσατε τὸ μέγεθος τῆς παραπάνω εἰκόνας καὶ πόσο ὁ
καθένας μας ὑστερεῖ ἀπὸ τὴν δόξα καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν
ἁγίων; Διότι ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι τύπος τῶν τελουμένων μέσα
μας, πού δὲν ἐπινοήθηκε ἀπὸ ἐμᾶς, ὄχι βέβαια, ἀλλὰ προῦπο-
στάθηκε καὶ ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι ὁ τεχνίτης Λόγος τοῦ
Θεοῦ στὴν κτίση σὰν σὲ πίνακα προζωγράφησε αὐτά πού ἐπρό-
κειτο γιὰ τὴν σωτηρία καὶ ἀνάπλασή μας νὰ γίνουν ὑστερα,
ὥστε, βλέποντας τὸν τύπο νὰ φαίνεται στὰ αἰσθητά, νὰ μὴ ἀπι-
στήσουμε μὲ τὴν σκέψη ὅτι καὶ στὰ δικά μας τελεῖται πνευμα-
τικῶς καὶ τελειώνεται ἡ ὄντως ἀλήθεια· ἀλλὰ γνωρίζοντας ὅτι ὁ
καθένας μας παράγεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς δεῦτερος κόσμος, με-
γάλος στὸν μικρὸ καὶ ὀρατὸ αὐτὸ κόσμος, σύμφωνα καὶ μ' αὐτά

ὄρωμένῳ, παράγεται, καθά μοι καί τις τῶν θεολόγων συμμαρτυρεῖ, μὴ χαίρονες ἐν μηδενὶ φανῆναι θελήσωμεν τῶν εἰς διδασκαλίαν ἡμῶν γενομένων ἀλόγων ἢ καὶ ἀψύχων ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ ζηλώσωμεν ἅπαντα, τῶν δὲ ἐναντίων τὴν μίμησιν φύγωμεν ὅση δύναμις.

36 Καὶ ἵνα τἄλλα παρήσω πολλὰ ὄντα, τοῦτο μόνον εἰς ὑπόμνησιν ὑμῶν λέξας, καταπαύσω τὸν λόγον. Ἴστω πᾶς ὁ ἀκούων ὅτι, ὡσπερ ἀπὸ νυκτὸς ἡμέραν καὶ ἀπὸ ἡμέρας πάλιν νύκτα γινομένην ὄρωμεν, οὕτω πιστεύειν χρεῶν καὶ πεπεῖσθαι ὅτι οἱ ἐν σκότει 10 τῆς ἀμαρτίας ὑπάρχοντες καὶ ἐν τούτῳ ἀπὸ γεννήσεως διατελοῦντες δυνάμεθα διὰ πίστεως καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας εἰς ἡμέραν θείαν καὶ φωτισμὸν πνευματικὸν ἀναχθῆναι, καθὰ ραθυμία πάλιν καὶ καταφρονήσει καὶ ἀμελείᾳ τοῖς προτέροις κακοῖς περιπίπτομεν καὶ ὑπὸ τὴν νύκτα τῆς ἀμαρτίας γινόμεθα. Δεῖ οὖν 15 ἡμεῖς ἐν τούτῳ τὸν ὑπηρέτην ἡμῶν μιμεῖσθαι, εἰ μὴ τινα ἄλλον, καὶ θεράποντα ἡλίον. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐδέποτε παύεται τοῦ ἀνατέλλειν καὶ ἐπιλάμπειν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Δεσπότη ἀενάως ἐκπληροῖ πρόσταγμα, οὕτω καὶ ἡμεῖς μὴ θελήσωμεν διὰ ἀμελείας ἐν τῷ σκότει καθῆσθαι τῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν· τὸ πρόσταγμα δὲ 20 μᾶλλον τοῦ εἰπόντος, «μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» φυλάσσοντες, διὰ τῆς καθημερινῆς καὶ ἀδιαλείπτου μετανοίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς προχεομένων δακρύων καὶ πάσης ἄλλης ἀγαθοεργίας ἐκκαθαίρομενοι, πρὸς τὸ ἀνέσπερον φῶς ὡς υἱοὶ φωτὸς ἐπανέρχεσθαι σπεύσωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ 25 αὐτοὶ πάλιν ἡμεῖς ἡμέρα ἄυλος καὶ γῆ καινὴ καὶ καινοὶ οὐρανοί, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἡλίον λάμποντα ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, διὰ τοῦ ὑποδείγματος τοῖς πλησίον ἡμῶν χρηματίσομεν, τὰ τοῦ Θεοῦ δηλονότι προστάγματα καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ οὐ λόγοις κενοῖς καὶ

27. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 38,11. PG 36,324A.

28. Ματθ. 3,2.

πού κάποιος θεολόγος συμμαρτυρεί²⁷, να μη θελήσουμε σε τίποτε να φανοῦμε χειρότεροι ἀπὸ ἐκεῖνα πού πρὸς διδασκαλία μας ἔγιναν ἄλογα καὶ ἄψυχα ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπο Θεό· ἀλλὰ νὰ ζηλέψουμε βέβαια ὅλα τὰ καλά, νὰ ἀποφύγουμε ὅμως μ' ὄση δύναμη ἔχουμε τὴν μίμηση τῶν ἀντιθέτων.

36 Καὶ προκειμένου νὰ σταματήσω τὸν λόγο, θὰ ἀφήσω τὰ ἄλλα ἐπειδὴ εἶναι πολλά, καὶ θὰ σᾶς ὑπενθυμίσω αὐτὸ μόνο. Ἄς γνωρίζει ὁ καθένας πού ἀκούει ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς βλέπουμε ἀπὸ τὴν νύκτα νὰ γίνεται ἡμέρα καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα πάλι νύκτα, ἔτσι πρέπει νὰ πιστεύσουμε ὅτι γίνεται καὶ μ' ἐμᾶς πού ζοῦμε στὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας καὶ βρισκόμαστε σ' αὐτὸ ἀπὸ τὴ γέννησή μας· μποροῦμε μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν νὰ ἀναχθοῦμε σὲ θεία ἡμέρα καὶ πνευματικὸ φωτισμό, καθὼς πάλι ἀπὸ ραθυμία, καταφρόνηση καὶ ἀμέλεια περιπίπτουμε στὰ προηγούμενα κακὰ καὶ βρισκόμαστε στὴν νύκτα τῆς ἁμαρτίας. Πρέπει λοιπὸν σ' αὐτὸ νὰ μιμηθοῦμε τὸν ὑπηρέτη μας καὶ θεράποντα ἥλιο, ἂν ὄχι σὲ τίποτε ἄλλο. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος δὲν παύει ποτέ νὰ ἀνατέλλει καὶ νὰ ἐπιλάμπει, ἀλλὰ ἐκπληροῖ αἰῶνια τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότη, ἔτσι κι ἐμεῖς νὰ μὴ θελήσουμε ἀπὸ ἀμέλεια νὰ κατακαθήσουμε στὸ σκότος τῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν· νὰ φυλάττουμε μᾶλλον τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ πού εἶπε, «μετανοεῖτε, διότι ἐπλησίασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁸, μὲ τὴν καθημερινὴ καὶ ἀδιάλειπτη μετάνοια καὶ καθαρισμένοι ἀπὸ τὰ δάκρυα πού προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ μ' αὐτὴν, καθὼς καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀγαθοεργία, νὰ σπεύσουμε νὰ ἐπανεέλθουμε πρὸς τὸ ἀνέσπερο φῶς ὡς υἱοὶ φωτός. Διότι ἔτσι, καὶ πάλι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἔχοντας τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης νὰ λάμπει μέσα μας²⁹, μὲ τὸ ὑπόδειγμά μας θὰ γίνουμε στοὺς πλησίον ἄυλη ἡμέρα, καινὴ γῆ καὶ καινοὶ οὐρανοί³⁰, διηγούμενοι τὰ προστάγματα καὶ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ³¹, ὄχι μὲ κούφια καὶ μά-

29. Ματ. 3,20.

30. Β' Πέτρ. 3,13.

31. Ψαλμ. 18,2.

ματαίοις, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς, διηγούμενοι, ἔμπρακτοι διδάσκαλοι ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι γινόμενοι τοῖς ἀμελεστέροις τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀναπολογήτους αὐτοὺς ἐργαζόμενοι.

- 37 Μὴ δὴ οὖν εἰς ραθυμίαν ἐνάγωμεν τοὺς πλησίον ἐν τῷ λέγειν,
 5 'Πῶς ἄρα τοῦτο ἢ πῶς ἐκεῖνο δυνατὸν παρὰ ἀνθρώπων κατορθωθῆναι;' κάκ τούτου ὀκνηροτέρους ποιῶμεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν. Ὅτι μὲν γὰρ τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατα, σύμφημι καὶ γὰρ, ἀλλ' ἐν τοῖς κατ' ἐμὲ ραθύμοις καὶ καταφρονῆσαι τοῦ κόσμου καὶ σκύβαλα τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἠγήσασθαι μὴ
 10 προαιρουμένοις, τοῖς τῇ ματαίᾳ δόξῃ προσκειμένοις καὶ πλούτου ὀρεγομένοις, καὶ ἐπαίνοις καὶ τιμαῖς ἐνηδομένοις ταῖς ἐξ ἀνθρώπων, τοῖς οἰήσει μετὰ τούτων καὶ τύφῳ ἀθλίως κεκρατημένοις. Παρήσω γάρ, τό γε νῦν ἔχον, ἐθελουσίως τοὺς ἐγκαλινδουμένους χοίρων δίκην εἰς τὰ βορβορώδη τῶν κακῶν τῆς ἀμαρτίας πρά-
 15 γματα, οἳ τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς κενὴν περιφέροντες τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ οὕτω καθ' ἐκάστην βοῶντος· «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον», τῷ ἐναντίῳ συντάττονται. Ἐν ἐκείνοις γὰρ τοῖς διὰ πίστεως καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπαρνήσεως τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ πίστει καὶ ἀγάπῃ
 20 καὶ ταπεινώσει ἀκολουθήσασι καὶ αὐτὸν σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἐν ἑαυτοῖς κτησαμένοις πάντα δυνατὰ καὶ ράδια γίνονται κατὰ τὸν εἰρηκότα ἐν Πνεύματι· «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ». Ὅν οἱ πεπλουτηκότες ὀρῶσιν ἀοράτως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀφραστον κάλλος· κρατοῦσιν ἀνεπάφως, κατανοοῦσιν
 25 ἀκατανοήτως τὸ ἀνίδεον εἶδος αὐτοῦ, τὴν ἀμορφον μορφήν καὶ τὸ ἀσχημάστιστον σχῆμα ἐν ἀθεάτῳ θεῷ καὶ ἀσυνθέτῳ κάλλει ἀποικίλτως πεποικιλμένον.

ταια λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μας· ἔτσι θὰ γίνουμε παντοῦ καὶ σ' ὄλους τοὺς ἀμελέστερους τῶν ἀδελφῶν ἔμπρακτοι διδάσκαλοι, καὶ θὰ τοὺς καταστήσουμε ἀναπολόγητους.

37 Νὰ μὴ ὀδηγήσουμε λοιπὸν τοὺς πλησίον μας σὲ ραθυμία λέγοντας, 'πῶς ἄραγε εἶναι δυνατὸ αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο νὰ κατορθωθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους;', καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοὺς καταστήσουμε ὀκνηροτέρους στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ὅτι βέβαια τὰ πολλὰ εἶναι ἀδύνατα γιὰ τοὺς πολλοὺς, συμφωνῶ κι ἐγώ, ἀλλὰ μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ ραθυμία δὲν ἀποφασίζουν νὰ καταφρονήσουν τὸν κόσμον καὶ νὰ θεωρήσουν ὅλα τὰ δικά του σκύβαλα³², σ' αὐτοὺς ποὺ πρόσκεινται στὴν ματαιοδοξία καὶ ὀρέγονται τὸν πλοῦτον, σ' αὐτοὺς ποὺ ἱκανοποιοῦνται μὲ τοὺς ἐπαίνοους καὶ τίς τιμές ἀπὸ ἀνθρώπους, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ μαζὶ μ' αὐτὰ εἶναι κατακυριευμένοι ἀθλίως καὶ ἀπὸ ἔπαρση καὶ ἐγωϊσμό. Διότι πρὸς τὸ παρὸν θὰ παραλείψω ἐκούσια ἐκείνους ποὺ σὰν χοῖροι κυλίνονται στὰ βορβορώδη πράγματα τῶν κακῶν τῆς ἀμαρτίας, οἱ ὅποιοι φέρουν ἄδεια τὴν οἰκία τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐνοικεῖ στοὺς πιστοὺς καὶ καθημερινῶς ἀναβοᾷ, «στὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψη· ἀλλὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον»³³, καὶ συντάσσονται μὲ τὸν ἐνάντιο. Σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ μὲ πίστη καὶ αὐταπάρνηση ἀκολούθησαν τὸν Χριστὸ καὶ Θεὸ στὴν πίστη, τὴν ἀγάπη καὶ ταπείνωση, καὶ ἀπέκτησαν μέσα τους αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅλα γίνονται δυνατὰ καὶ εὐκόλα, σύμφωνα μ' ἐκεῖνον ποὺ ἐν Πνεύματι εἶπε, «ὅλα τὰ μπορῶ διὰ τοῦ Χριστοῦ ποὺ μὲ ἐνδυναμώνει»³⁴. Ὅσοι τὸν ἔχουν κερδίσει θεωροῦν ἀοράτως τὸ ἄφραστο κάλλος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· κρατοῦν ἀνέπαφα καὶ κατανοοῦν ἀκατανόητα τὸ ἀνίδεο εἶδος του, τὴν ἄμορφη μορφή καὶ τὸ ἀσχημάτιστο σχῆμα ποὺ σὲ ἀθέατη θεὰ ποικίλλεται ἀποικίλτως ἀπὸ ἀσύνθετο κάλλος.

32. Φιλ. 3,8.

33. Ἰω. 16,33.

34. Φιλ. 4,13.

38 Τί δέ ἐστὶν ὁ κατανοοῦντες ὁρῶσι; Τὸ ἀπλοῦν τῆς θεότητος αὐτοῦ φῶς, αὐτὸ τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι πλουσίως, ὃ καὶ ψηλαφῶντες ἀῦλοις χερσὶν ἀκατασχέτω τῷ ἔρωτι, ἀνεστίως ἐσθίουσιν ἐν πνευματικῷ τῷ τοῦ νοῦς καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν στό-
5 ματι, οὐ τῆς θεωρίας τοῦ κάλλους καὶ τῆς γλυκύτητος ὅλως κο-
ρεσθῆναι οὐδέποτε δύνανται. Ἄει γάρ, τὸ καινότερον, προσθήκην ἡδύτητος βλύζει καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἐκκαίει σφοδρότερον· εἰ δέ ποτε μὴ πάλιν αὐτοῖς τρανότερον φαίνοιτο, ὡς τοῦ ὄλου στε-
10 ρισκόμενοι διάκεινται, εἰ δὲ καὶ κρυβῆναι τελείως κἂν πρὸς μι-
αὐτοῖς ἀπεργάζεται.

39 Ἄλλα γὰρ τοῦ τοιοῦτου πόθου ἐν παραδείγματι τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν φλόγαν κατανοήσωμεν. Νόει μοι ἐρωμένην κόρην πτωχῷ τινι, ἐκ βασιλικῷ μὲν τυγχάνουσαν γένους καὶ βασιλικῷ κατεστεμμένην τῷ διαδήματι, ὠραιότεραν τε οὔσαν πασῶν τῶν
15 ἐπὶ γῆς γυναικῶν καὶ ἔνδοθεν ὑπάρχουσαν τοῦ κοιτῶνος αὐτῆς, τὸν δὲ ταύτης ἐρῶντα ἐξωθεν προσπελάζοντα, οἷα δὴ ἀπερριμμέ-
νον διὰ πτωχείαν καὶ ἄκραν εὐτέλειαν. Εἰ τοίνυν ἐκ μικρᾶς καὶ στενοτάτης ὀπῆς ἢ κόρη, μόνην χρυσῷ πεπυκασμένην τὴν χεῖρα ἐξωθεν ἐκτείνασα, τῷ ἐραστῇ ἐπιδώσει, κἄκεινος ταύτης δραζά-
20 μενος καὶ τὸ ἀμήχανον κάλλος αὐτῆς κατανοῶν κατασπάζεται αὐτήν, ὡς συμβασιλεῦσαι καὶ συναφθῆναι αὐτῇ προσδοκῶν, τοῦ-
το ἐκείνης μεθ' ὄρκων ὑπισχνουμένης αὐτῷ, εἶτα αἴφνης ἐκ τῶν ἐκείνου χειρῶν τὴν αὐτῆς ἢ κόρη χεῖρα ἀρπάσασα συστείλη πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀποκρύψει τελείως, οὐχὶ θλιῦσιν ἀφόρητον αὐτῷ προ-
25 ξενήσει καὶ τὴν τοῦ πόθου μᾶλλον ἐκκαυσιν περισσοτέραν ἐκ τούτου τῷ τοιοῦτῷ σφοδρῶς ἀπεργάσεται; Οἶμαι, συμμαρτυρή-
σετέ μοι τῷ λόγῳ τοῦ ὑποδείγματος καὶ ὑμεῖς.

40 Εἰ δὲ ἐν ὀρωμένοις καὶ αἰσθητοῖς σώμασιν ὁμοῦ καὶ πράγμα-
σιν οὕτω ταῦτα συμβαίνειν εἶωθεν, φθειρομένοις οὔσι καὶ ταχέως παρερχομένοις, πόσῳ γε μᾶλλον ἐν τοῖς νοητοῖς καὶ ἀοράτοις

38 Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού οἱ κατανοοῦντες βλέπουν; Τὸ ἀπλὸ φῶς τῆς θεότητάς του, αὐτὸ θεωροῦν πλουσίως μὲ τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς, αὐτὸ καὶ ψηλαφοῦν ἀπὸ ἀκατάσχετο ἔρωτα μὲ ἄϋλα χέρια, αὐτὸ τρώγουν ἀνεστίως μὲ τὸ πνευματικὸ στόμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τους, καὶ δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ κορεσθοῦν τελείως ἀπὸ τὴν θεωρία τοῦ κάλλους του καὶ τὴν γλυκύτητά του. Διότι πάντοτε, τὸ νεότερο ἀναβλύζει περίσσεια γλυκύτητας καὶ καίει σφοδρότερα τὴν ἐπιθυμία τους· κι ἂν πάλι δὲν τοὺς φανεῖ τρανότερο, εἶναι διότι στεροῦνται ἀπὸ ὄλο, κι ἂν ὁμως θελήσουν νὰ κρυφτοῦν γιὰ λίγο τελείως, τοὺς προκαλεῖ πόνο δριμύ κι ἀφόρητο γιὰ ἄρρητο πόθο.

39 Ἄλλὰ βέβαια θὰ κατανοήσουμε τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν φλόγα αὐτοῦ τοῦ πόθου μὲ τὸ παρακάτω παράδειγμα. Φαντάσου ἐρωμένη ἑνὸς πτωχοῦ κάποια κόρη, πού κατάγεται ἀπὸ βασιλικὸ γένος, εἶναι στεμμένη μὲ τὸ βασιλικὸ διάδημα καὶ ὠραιότερη ἀπὸ ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς γῆς, νὰ βρίσκεται μέσα στὸν κοιτῶνα της, καὶ ἐκεῖνος πού τὴν ἀγαπᾷ νὰ περιφέρεται ἀπ' ἔξω, ἀπορριμμένος ἐξαιτίας τῆς φτώχειας καὶ τῆς μεγάλης εὐτέλειάς του. Ἐὰν λοιπὸν ἡ κόρη ἀπὸ μιὰ μικρὴ καὶ στενότατη ὀπή ἀπλώσει ἀπὸ μόνη της πρὸς τὰ ἔξω τὸ κατάφορτο μὲ χρυσὸ χέρι της καὶ τὸ δώσει στὸν ἐραστή της, ἐκεῖνος ἀφοῦ τὸ ἐγγίσει καὶ γνωρίσει τὸ τρομερὸ κάλλος της, τὸ ἀσπάζεται, διότι προσδοκᾷ νὰ συμβασιλεύσει καὶ νὰ συναφθεῖ μαζί της· κι ἀφοῦ ἐκείνη τοῦ τὸ ὑποσχεθεῖ μὲ ὄρκους, ἐὰν ἔπειτα ἀρπάζοντας ξαφνικὰ τὸ χέρι της ἀπὸ τὰ δικά του τὸ τραβήξει μέσα καὶ τὸ ἀποκρύψει τελείως, δὲν θὰ τοῦ προξενήσει ἀφόρητη θλίψη καὶ δὲν θὰ τοῦ προκαλέσει σφοδρότερη καὶ μεγαλύτερη μᾶλλον τὴν φλόγα τοῦ πόθου ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Νομίζω, ὅτι θὰ συμφωνήσετε μὲ τὸ παράδειγμά μου κι ἐσεῖς.

40 Ἐὰν λοιπὸν ἔτσι συνήθως συμβαίνουν αὐτὰ στὰ ὄρατα καὶ αἰσθητὰ σώματα καὶ πράγματα, πού εἶναι φθαρτὰ καὶ παρέρχονται γρήγορα, πόσο βέβαια πολὺ περισσότερο θὰ συμβεῖ αὐτὸ στὰ νοητὰ καὶ ἀόρατα, πού εἶναι ἀφθαρτα καὶ αἴδια; διότι ὅσο

τοῦτο συμβήσεται, ἀφθάρτοις οὖσι καὶ αἰδίοις· ὅσω γὰρ κρείττονα τῶν προσκαίρων εἰσὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τοσοῦτον ἀναλόγως καὶ τὸν ἔρωτα ἐμποιοῦσι σφοδρότερον ἐν ταῖς τῶν ἐρώντων ψυχαῖς· ὅθεν οὐδὲ ἐᾷ τούτους ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμία ἢ προσπα-
 5 θεία ἐν τινι κρατηθῆναι κἂν ὅπως οὖν. Οὐ δόξης γάρ, οὐ τρυφῆς, οὐ χρημάτων οὗτοι ἐφίενται, ἀλλ' οὐδὲ σωμάτων ἔρωτος προσπαῦσαι ὄλως κατὰ νοῦν συγκεχώρηται· ἀλλὰ καθάπερ ὁ τὴν ἐκ χρωμάτων κατασκευασθεῖσαν ἄψυχον εἰκόνα τῆς νύμφης νυμφίος ὁρῶν ταύτην πρόσκειται καὶ ἐνατενίζει διηνεκῶς καὶ βούλε-
 10 ται ὁρᾶν αὐτήν, ἀναφλέγων τὸν πόθον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς αὐτήν, ἐπὶ δὲ αὐτήν ἐκείνην τὴν νύμφην παραγενομένην θεάσεται, οὐ κατὰ τὴν τῆς εἰκόνης μορφήν οὖσαν, ἀλλ' ἐν ἀσυγκρίτῳ καὶ ἀφράστῳ κάλλει ἀμώμητον τὸ εἶδος κεκτημένην τῆς εὐπρεπείας, καὶ ταύτην κατασπάσεται καὶ περιπλακῆ, οὐκέτι
 15 ὄλως ἀνέχεται πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτης ἐναπιδεῖν σχετικῶς, τὸ αὐτὸ δὴ μειζόνως πάσχουσι καὶ οἱ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ὀρωμένων κτισμάτων τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ γενεσιουργοῦ ἀναθεωροῦντες καὶ εἰς ἀγάπην καὶ πίστιν τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς φόβον ἐκ τούτων ἀγνὸν κατὰ προκοπὴν ἀναγόμενοι. Ὅποτε
 20 γὰρ αὐτῷ ἐκείνῳ οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ ἐνωθῶσι καὶ τῆς ἐκείνου θεᾶς καὶ μεθέξεως ἀξιωθῶσιν, οὐκέτι τῇ εἰκόνι τῶν ποιημάτων, οὐδὲ τῇ σκιᾷ τῶν ὀρωμένων ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς ἢ σχετικῶς προσανέχουσι. Τῆς διανοίας γὰρ αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ αἴσθησιν ἐμφιλοχωρούσης καὶ οἶονεὶ ἀνακιρναμένης καὶ λαμπρότητα θείας
 25 φύσεως μεταμφιεσμένης, οὐκέτι τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ ὀρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται.

41 Τοῦτο οὖν τὸ μακάριον πάθος (μιμήσομαι γὰρ ἐν τούτῳ τὸν εἰπόντα, «ὡσπερ εἰ τῷ ἐκτρώματι ὄφθη κάμοί»), καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπερριμμένοι, φιλανθρωπία Θεοῦ καὶ χάριτι, διὰ πολλῶν δεήσε-
 30 ων παθεῖν ἠξιώθημεν, δι' οὗ καὶ τῶν εἰρημένων ἀπάντων τὴν

άνωτερα εἶναι ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τόσο κάνουν καὶ τὸν ἔρωτα ἀναλόγως σφοδρότερο στὶς ψυχές τῶν ἀγαπῶντων· γι' αὐτὸ δὲν τοὺς ἀφήνει ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ἐπιθυμία ἢ προσπάθεια γιὰ κάτι. Πράγματι, αὐτοὶ δὲν ποθοῦν οὔτε δόξα οὔτε ἀπόλαυση οὔτε χρήματα, ἀλλὰ οὔτε δέχονται καθόλου νὰ ἐγγίσουν κατὰ νοῦν τὸν ἔρωτα τῶν σωμάτων· ἀλλὰ συμβαίνει ὅ,τι καὶ στὸν νυμφίο, ὁ ὁποῖος βλέποντας τὴν ἄψυχη εἰκόνα τῆς νύμφης, τὴν κατασκευασμένη ἀπὸ χρώματα, πλησιάζει δίπλα τῆς, τὴν ἀτενίζει διαρκῶς καὶ θέλει νὰ τὴν βλέπει, ἀναφλέγοντας τὸν πόθο καὶ τὴν ἐπιθυμία του πρὸς αὐτήν· καὶ ὅταν ἰδεῖ τὴν ἴδια ἐκείνη τὴν νύμφη νὰ πλησιάζει, ὄχι μὲ τὴν μορφή τῆς εἰκόνας ἀλλὰ μὲ ἀσύγκριτο καὶ ἄφραστο κάλλος, στολισμένη μὲ τὸ ἀμώμητο εἶδος τῆς λαμπρότητας, καὶ τὴν ἀσπασθεῖ καὶ ἀγκαλιασθεῖ μαζί τῆς, δὲν ἀνέχεται καθόλου νὰ ρίξει τὰ μάτια του στὴν εἰκόνα τῆς. Τὸ ἴδιο παθαίνουν, σὲ ἀνώτερο βαθμό, ὅσοι θεωροῦν τὴν δύναμη καὶ τὴν σοφία τοῦ δημιουργοῦ ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴ τῶν ὀρατῶν κτισμάτων³⁵ καὶ ἀνάγονται κατὰ προκοπὴ στὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστη πρὸς αὐτόν, καὶ στὸν ἀπὸ αὐτὰ μὲ προκοπὴ προερχόμενο ἀγνὸ φόβο³⁶. Διότι, ὅταν ἐνωθοῦν οὐσιωδῶς μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ ἀξιωθοῦν τῆ θέα καὶ μέθεξη ἐκεῖνου, δὲν ἀρκοῦνται πλέον στὴν εἰκόνα τῶν κτισμάτων, οὔτε στὴν σκιά τῶν ὀρατῶν μὲ ἐμπάθεια ἢ συμπάθεια ἢ σχέση. Διότι, ὅταν ἡ διάνοια αὐτῶν ἐμμένει μὲ εὐχαρίστηση στὰ ὑπὲρ αἴσθησιν καὶ ἀναμιγνύεται μ' αὐτὰ, καὶ μεταμφιέζεται τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, στὸ ἐξῆς αὐτοὶ δὲν εὐαισθητοποιοῦνται πρὸς τὰ ὀρατὰ ὅπως προηγουμένως.

41 Αὐτὸ λοιπὸν τὸ μακάριο πάθος (καὶ θὰ μιμηθῶ σ' αὐτὸ ἐκεῖνον ποὺ εἶπε, «παρουσιάσθηκε καὶ σ' ἐμένα σὰν ἔκτρωμα»³⁷, ἀξιωθήκαμε μὲ πολλές δεήσεις νὰ πάθουμε κι ἐμεῖς οἱ ἀπερριμμένοι, μὲ τὴν φιλανθρωπία καὶ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ

36. Βλ. Ψαλμ. 18,10.

37. Α' Κορ. 15,8.

πειραν ἐν αἰσθήσει καὶ ὄρασει καὶ γνώσει μυστικῶς διδαχθέντες καὶ λαβόντες ὁμοῦ εἰς ὠφέλειαν καὶ προτροπὴν τῶν ἐκζητεῖν τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν εὐρεῖν βουλομένων ταῦτα γραφῇ παρεδώκαμεν. Συναλήσατε οὖν ἡμῖν καὶ συνεύξασθε οἱ ἐκ τοῦ παρόντος 5 λόγου καρπούμενοι τὴν ὠφέλειαν καὶ πρὸς τὸ ὕψος τούτου πρακτικῶς ἀνελθεῖν προαιρούμενοι, ὅπως ταῖς πρὸς Θεὸν ὑμῶν εὐπροσδέκτοις δεήσεσι μὴ μόνον ἄσβεστος ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ θείου πόθου πυρσὸς διατηρηθῇ, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον μᾶλλον φλογὸς ἀναφθῇ καὶ ἀνώμους ἡμᾶς καὶ ἀμέμπτους καὶ ἀσπίλους διατη- 10 ρήση ὁ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβιβάσας καὶ δοξάσας τὸ γένος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Ναὶ μὴν ἐπὶ πλεῖον συγκολλήσει καὶ τρανῶς συνενώσει καὶ συγκραθῆναι γνωστῶς ἀξιώσει ὅλον με ὅλω ἑαυτῷ καὶ ὑμῖν, ἐν ἀμίκτω μίξει καὶ συναφείᾳ ἀφράστῳ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις αὐτοῦ.

Ἦναι πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

δι' αὐτοῦ διδαχθήκαμε μυστικῶς τὴν πεῖρα ὄλων τῶν λεχθέντων μὲ αἴσθησι, ὄρασι καὶ γνώσει, καὶ παίρνοντας αὐτὰ, πρὸς ὠφέλεια μαζὶ καὶ προτροπὴ ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναζητήσουν καὶ νὰ εὔρουν τὸν Θεό, τὰ παραδώσαμε ἐγγράφως. Συμπονέστε λοιπὸν μαζὶ μας καὶ συνευχηθεῖτε ὅσοι ἀπὸ τὸν λόγο αὐτὸν καρπωθήκατε τὴν ὠφέλεια καὶ ἐπιλέξατε νὰ ἀνέλθετε ἐμπράκτως στὸ ὕψος του, ὥστε μὲ τίς εὐπρόσδεκτες δεήσεις σας πρὸς τὸν Θεό, ὄχι μόνο νὰ διατηρηθεῖ ἄσβεστος μέσα μας ὁ πυρσὸς τοῦ θείου πόθου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναφθεῖ σφοδρότερα μᾶλλον ἀπὸ φλόγα καὶ νὰ μᾶς διατηρήσει ἄμωμους, ἄμεμπτους καὶ ἄσπιλους, ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὴ γῆ μᾶς ἀνέβασε στὸν οὐρανὸ καὶ ἐδόξασε τὸ ἀνθρώπινο γένος μας. Κι ἀκόμη βέβαια περισσότερο θὰ μὲ συγκολλήσει καὶ θὰ μὲ συνενώσει τρανῶς, θὰ μὲ ἀξιώσει μὲ ἐπίγνωσι νὰ συγκραθῶ ὅλος μὲ ὅλο τὸν ἑαυτό μου καὶ μὲ ἐσᾶς, σὲ ἄμικτη μίξι καὶ ἄφραστη συνάφεια σύμφωνα μὲ τίς ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις του.

Σ' αὐτὸν ἀρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησι, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πανάγιό του Πνεῦμα, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο!

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΕΜΠΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ Ε΄

Περὶ τῶν οἰομένων ἀγνώστως ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ ἐπαισθανομένων δὲ καθόλου τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· καὶ περὶ τῶν λεγόντων μὴ δύνασθαι τινα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν ὁρᾶν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἀπόδειξις διὰ χρήσεων περὶ τούτου. Καὶ ὅτι φθόνος οὐδεὶς ἐν τοῖς ἀγίοις, ὅταν διὰ πᾶσης σπουδῆς ἐναρέτου τούτοις συνεξισώμεθα. Καὶ ποίῳ τρόπῳ ὁρᾷ τις τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ὁ εἰς τοιαῦτα μέτρα πεφθακῶς, ὥστε ὁρᾶν κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὸν Θεόν, ἐνθεν ἤδη μυεῖται καὶ τὴν μέλλουσαν δοθῆναι ἐν τῷ μέλλοντι τοῖς ἀγίοις ἀπόλαυσιν. Καὶ ὅτι ὅσα ἂν ὁ τοιοῦτος λέγῃ ἢ ποιῇ ἢ γράφῃ, οὐκ αὐτός, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λαλοῦν ἐν αὐτῷ ταῦτα λέγει καὶ γράφει· καὶ ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀθετῶν ἢ παραλογιζόμενος, εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐνεργοῦν καὶ λαλοῦν ἐν αὐτῷ, ἀμαρτάνει καὶ βλασφημεῖ.

*Ἴδου καὶ πάλιν ἐγὼ πρὸς τοὺς λέγοντας ἔχειν ἀγνώστως Πνεῦμα Θεοῦ καὶ οἰομένους ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος τοῦτο κεκτηῖσθαι ἐν ἑαυτοῖς καὶ τὸν μὲν θησαυρὸν ἔχειν νομίζοντες, κούφους δὲ τούτου ἑαυτοὺς ὄλως ἐπιγινώσκοντας, πρὸς τοὺς
5 ὁμολογοῦντας μὲν μηδὲν ὄλως ἐπαισθανθῆναι ἐν τῷ βαπτίσματι,*

ΛΟΓΟΣ Ε΄

Γι' αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι ἔχουν ἀγνώστως μέσα τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα, χωρὶς καθόλου νὰ αισθάνονται τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ· καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ λέγουν ὅτι δὲν μπορεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἰδεῖ στὴν παροῦσα ζωὴ τὴν δόξα του, καὶ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ μὲ παραθέματα. Καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας φθόνος ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους, ὅταν μὲ κάθε ἐνάρετη προσπάθεια ἐξισωθοῦμε μαζί τους. Ἐπίσης μὲ ποιὸν τρόπο βλέπει κανεὶς τὸν Θεὸ καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔφθασε σὲ τέτοια μέτρα, ὥστε νὰ βλέπει κατὰ τὸ δυνατόν τὸν Θεό, μυεῖται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ τὴν μελλοντικὴ ἀπόλαυση ποὺ πρόκειται νὰ δοθεῖ στοὺς ἁγίους. Καὶ ὅτι ὅσα κι ἂν λέγει ἢ κάνει ἢ γράφει αὐτὸς δὲν τὰ κάνει αὐτός, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ποὺ ὁμιλεῖ μέσα του¹ τὰ λέγει καὶ τὰ γράφει· καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀθετεῖ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἢ παραλογίζεται, ἀμαρτάνει καὶ βλασφημεῖ στὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐνεργεῖ καὶ ὁμιλεῖ μέσα του.

- 1 Νὰ καὶ πάλι ἐγὼ ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ λέγουν ὅτι ἔχουν ἀγνώστως τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ νομίζουν ὅτι τὸ ἀπέκτησαν μέσα τους ἀπὸ τὸ θεῖο βάπτισμα καὶ πιστεύουν ὅτι κατέχουν τὸν θησαυρό², ἐνῶ ἀντιλαμβάνονται τοὺς ἑαυτοὺς τους τελείως ἄδειους ἀπὸ αὐτό, πρὸς αὐτοὺς πάλι ποὺ ὁμολογοῦν βέβαια ὅτι δὲν συναισθάνθησαν ἀπολύτως τίποτε κατὰ τὸ βάπτισμα, ἔλα-

2. Β' Κορ. 4,7.

ἄγνώστως δὲ καὶ ἀνεπαισθήτως ὑπολαμβάνοντας τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τότε ἐγκατοικήσασαν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνδοθεν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐνυπάρχουσαν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς μηδεμίαν λέγοντάς ποτε αἰσθησιν ἐν θεω-
5 ρία καὶ ἀποκαλύψει ταύτης λαβεῖν, πίστει δὲ μόνη καὶ λογισμῶ ἀλλ' οὐ πείρα τοῦτο παραδεξαμένους καὶ κρατοῦντας ἐν ἑαυτοῖς ὡς ἐκ τῆς τῶν θείων λογίων ἀκροάσεως.

Ἴνα οὖν τὰ παρ' ἐκείνων προτάξω λεγόμενα, ὄρα τί φασιν οἱ σοφοὶ καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες· «ὄσοι εἰς Χριστὸν ἐβα-
10 πτίσθητε», φησὶ ὁ Παῦλος, «Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Τί δαί; Οὐχὶ βεβαπτισμένοι ἐσμεν καὶ ἡμεῖς; Εἰ οὖν βεβαπτίσαμεθα, δῆλον ὅτι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τὸν Χριστὸν ἐνδεδύμεθα». Αὕτη τοίνυν καὶ παρ' αὐτῶν ἡ πρώτη πρότασις καὶ ἀπόδειξις.

Τί οὖν, οὐχ ἡμεῖς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς αὐτοὺς εἶποι
15 ἄν; Τὸ οὖν ἔνδυμα τοῦτο, τί εἶναι, ὃ οὗτοι, λέγετε· Χριστόν; Ναί, φησὶν. Ὁ τοίνυν Χριστός ἐστὶ τι, ἵνα ὡς ἄφρων πρὸς ἄφρονας εἴποιμι, ἢ οὐδὲν ἐστίν; Ἔστι τι, πάντως εἴποιεν ἄν, εἴ γε μὴ τέλεον παρακοπὴν φρενῶν εἰσι πάσχοντες. Εἰ οὖν εἶναι τι ὁμολογεῖτε, εἶπατε δὴ καὶ τί πρῶτόν ἐστίν, ἵνα οὕτως διδάξητε ἑαυτοὺς μὴ ὡς
20 ἄπιστοι φθέγγεσθαι, ἀλλ' ὡς πιστοί. Τί τοίνυν ἄλλο ἐστὶν ὁ Χριστός, εἴ μὴ Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος ἐπ' ἀληθῶς τέλειος πεφυκώς; Τοῦτο τοιγαροῦν ὁμολογοῦντες, εἶπατε ἡμῖν καὶ διὰ τί ἄνθρωπος γέγονεν ὁ Θεός. Πάντως, ὡς αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουσι
25 καὶ αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ καθ' ἐκάστην γινόμενα, εἴ καὶ ἴσως ὑμεῖς ἐθελοκωφοῦντες ἄγνοεῖτε, ἵνα τὸν ἄνθρωπον ποιήσῃ θεόν. Διὰ τίνος τοῦτο κατεργαζόμενος; διὰ τῆς σαρκὸς ἢ διὰ τῆς θεότητος; Διὰ τῆς θεότητος δηλονότι. «Ἡ σὰρξ» γάρ, φησὶν, «οὐκ

βαν ὁμως ἀγνώστως καὶ ἀνεπαισθήτως τὴν δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἐγκατοίκησε μέσα τους καὶ ἐνυπάρχει μέχρι σήμερα μέσα στὴν ψυχὴ τους· καὶ ὄχι μόνο σ' αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν ὅτι δὲν ἔλαβαν ποτὲ καμμία αἴσθηση μὲ θεωρία καὶ ἀποκάλυψή της, παραδέχονται ὁμως αὐτὸ μὲ τὴν πίστη μόνο καὶ τὸν λογισμό καὶ ὄχι μὲ τὴν πεῖρα, καὶ τὸ κρατοῦν μέσα τους σὰ νὰ τὸ ἄκουσαν ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια.

2 Γιὰ νὰ προτάξω λοιπὸν τὰ ἀπὸ ἐκείνους λεγόμενα, πρόσεχε τί λέγουν οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες ἐνώπιον αὐτῶν³. «ὄσοι ἐβαπτισθήκατε στὸν Χριστό», λέγει ὁ Παῦλος, «ἐνδυθήκατε τὸν Χριστό»⁴. Τί λοιπόν; δὲν ἐβαπτισθήκαμε κι ἐμεῖς; Ἐὰν λοιπὸν ἐβαπτισθήκαμε, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἐνδυθήκαμε καὶ τὸν Χριστό». Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη πρόταση καὶ ἀπόδειξή τους.

3 Τί λοιπὸν θὰ ἔλεγε πρὸς αὐτούς, ὄχι ἐμεῖς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο; Τὸ ἐνδυμα λοιπὸν αὐτό, πέστε ἐσεῖς, ποιό εἶναι ὁ Χριστός; Ναί, λέγει. Ὁ Χριστός λοιπὸν εἶναι κάτι, γιὰ νὰ μιλήσω ὡς ἄφρων πρὸς ἄφρονες, ἢ δὲν εἶναι τίποτε; Ὅπωςδήποτε θὰ ἔλεγαν ὅτι εἶναι κάτι, ἐὰν βέβαια δὲν πάσχουν τελείως ἀπὸ διασάλευση φρενῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὁμολογεῖτε ὅτι εἶναι κάτι, πέστε τότε καὶ τί εἶναι πρῶτα, γιὰ νὰ διδάξετε ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς σας νὰ μὴ ὁμιλοῦν ὡς ἄπιστοι, ἀλλὰ ὡς πιστοί. Τί ἄλλο λοιπὸν εἶναι ὁ Χριστός, παρὰ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ γεννημένος ἀληθῶς τέλειος ἄνθρωπος; Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ὁμολογήσατε αὐτό, πέστε μας καὶ γιὰ ποιό λόγο ἐγινε ἄνθρωπος ὁ Θεός. Ὅπωςδήποτε, ὅπως διδάσκουν οἱ θεῖες Γραφές, τὰ ἴδια τὰ γεγονότα καὶ ὅσα καθημερινὰ γίνονται, ἐκτὸς ἐὰν ἐσεῖς ἐθελοκωφοῦντες τὰ ἀγνοεῖτε ἴσως, ἐνανθρώπησε μὲ σκοπὸ νὰ θεώσει τὸν ἄνθρωπο⁵. Μὲ τί τὸ ἐπέτυχε αὐτό; μὲ τὴν σάρκα ἢ μὲ τὴν θεότητα; Φυσικὰ μὲ τὴν θεότητα. «Διότι», λέγει, «ἡ σάρκα δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε· τὸ

3. Δευτ. 1,13.

4. Γαλ. 3,27.

5. Βλ. Ἰω. 1,12. Γαλ. 4,5.

ὀφελειῖ οὐδέν· τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιούν». Εἰ οὖν διὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἦν ἀνέλαβε σάρκα πρῶτον ἐθέωσε, καὶ ἡμᾶς πάντας οὐ διὰ τῆς φθαρτῆς σαρκὸς ἀλλὰ διὰ τῆς θεωθείσης ζωοιοιῖ, ἵνα μηκέτι μηδαμῶς ὡς ἄνθρωπον ἀλλ' ὡς ἓνα Θεὸν αὐτὸν ἔλειον ἐν δυσὶν ἐπιγινώσκωμεν φύσεσιν εἷς γὰρ Θεός—, ὡς τοῦ φθαρτοῦ ὑπὸ τῆς ἀφθαρσίας καταποθέντος καὶ τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ ἀσωμάτου οὐκ ἀφανισθέντος μὲν, ὄλου δὲ ἀλλοιωθέντος καὶ ἔνοντος ἀσυγχύτου, ἀρρήτως ἀνακεκραμένου καὶ ἐν ἀμίκτῳ μίξει τῇ τριαδικῇ θεότητι ἠνωμένου, ἵνα εἷς Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι προσκυνῆται καὶ μήτε προσθήκην τῷ ἀριθμῷ πρὸς τῆς οἰκονομίας λάβῃ τινὰ μήτε πάθος τι ἀπὸ τοῦ σώματος ἢ ἑνιαίας ὑποστῆ.

Διὰ τί οὖν ταῦτα λέγω; Ἴνα προγινώσκων σὺ δὲ ὠμολόγησας σωτώμενος παρ' ἐμοῦ, μὴ ἐξ ἀγνοίας ἐκκλίνῃς τῆς εὐθείας τῶν ἀληθειῶν ὁδοῦ καὶ κόπους παρέξῃς ἡμῖν καὶ κρῖμα προξενήσης ἡμῖν τῇ σῆ ψυχῇ. Πάλιν τοιγαροῦν προσαναμνήσω σε τὰ ἠθέεντα ἐν ἐπιτόμῳ, ἵνα εὐσύννοπτον γένηται ὁ μέλλω εἰπεῖν. Ἐστὶ τοίνυν Χριστός. Τί δέ ἐστι; Θεὸς ἀληθῆς καὶ ἄνθρωπος τέλειος παναληθῶς πεφυκώς, διὰ τοῦτο γενόμενος ἄνθρωπος, ὅπερ οὐκ ἦν, ἵνα ποιῆσῃ θεὸν τὸν ἄνθρωπον, ὅπερ οὐδέποτε ἔγονεν, διὰ τῆς θεότητος θεώσας καὶ θεοποιῶν ἡμᾶς δηλαδὴ καὶ οὐχὶ διὰ μόνῃς αὐτοῦ τῆς σαρκός· οὐδὲ γὰρ μεριστή. Πρόσεχε τοίνυν καὶ ἐρωτῶντί μοι μετὰ συνέσεως ἀποκρίθητι. Εἰ οἱ βαπτισμένοι τὸν Χριστὸν ἐπενδύονται, τί τοῦτό ἐστίν ὃ ἐπενδύονται; εὐχέλως. Ὁ οὖν Θεὸς ἐνδυσάμενος οὐκ ἐπιγινώσεται νοερῶς καὶ ἴδη ἐνεδύσατο; Ὁ γυμνὸς τῷ σώματι ἐνδυσάμενος ἐπαισθάνεται

πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού ζωοποιεῖ»⁶. Ἐὰν λοιπὸν μὲ τὴν θεότη-
 τὰ του ἐθέωσε πρῶτα τὴν σάρκα τὴν ὁποία ἀνέλαβε, τότε ζωο-
 ποιεῖ ὄλους ἐμᾶς ὄχι μὲ τὴν φθαρτὴ ἀλλὰ μὲ τὴν θεωθεῖσα σάρ-
 κα· ὥστε νὰ μὴ τὸν θεωροῦμε καθόλου ὡς ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὡς
 ἕναν καὶ τὸν αὐτὸν τέλειο Θεὸ σὲ δύο φύσεις, διότι ἕνας εἶναι ὁ
 Θεός, ἀφοῦ τὸ φθαρτὸ καταπόθηκε ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία⁷ καὶ τὸ
 σῶμα δὲν ἀφανίσθηκε βέβαια ἀπὸ τὸ ἀσῶματο, ἀλλὰ ἀλλοιώ-
 θηκε ὀλόκληρο καὶ ἔμεινε ἀσύγχυτο, ἀρρήτως ἀνακραμένο καὶ
 ἐνωμένο μὲ τὴν τριαδικὴ θεότητα σὲ ἄμικτη μίξη, ὥστε νὰ προ-
 σκυνεῖται ἕνας Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, καὶ
 οὔτε νὰ λάβει ἀπὸ τὴν οἰκονομία κάποια προσθήκη στὸν ἀριθ-
 μὸ οὔτε νὰ ὑποστεῖ κάποιο πάθος ἀπὸ τὸ σῶμα ἢ Τριάδα.

Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν τὰ λέγω αὐτὰ; Τὰ λέγω, ὥστε,
 γνωρίζοντας ἐσὺ ἀπὸ πρὶν ὅσα ὁμολόγησες ἐρωτώμενος ἀπὸ
 ἐμένα, νὰ μὴ παρεκλίνεις ἀπὸ ἄγνοια ἀπὸ τὴν εὐθεῖα ὁδὸ τῶν
 νοημάτων καὶ μᾶς προξενήσεις κόπους καὶ περισσότερο κρῖμα
 στὴν ψυχὴ σου. Θὰ σοῦ ὑπεμθυμίσω καὶ πάλι ὅσα ἐν συν-
 τομία ἐλέχθησαν, γιὰ νὰ γίνει εὐκολοκατανόητο αὐτὸ πού πρό-
 κείται νὰ σοῦ εἰπῶ. Ὑπάρχει λοιπὸν ὁ Χριστός. Τί εἶναι ὁμοίως;
 Εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἀληθινὰ γεννημέ-
 νος, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, πρᾶγμα πού δὲν ἦταν πρὶν, γι' αὐτό,
 δηλαδὴ γιὰ νὰ καταστήσει θεὸ τὸν ἄνθρωπο, πρᾶγμα πού ποτὲ
 δὲν ἔγινε πρὶν, θεώνοντας καὶ θεοποιώντας δηλαδὴ ἐμᾶς μὲ τὴν
 θεότητα κι ὄχι μόνο μὲ τὴν σάρκα του· διότι αὐτὴ δὲν εἶναι με-
 ριστή. Πρόσεχε λοιπὸν κι ἀφοῦ σὲ ρωτήσω ἀπάντησε μὲ σύνε-
 ση⁸. Ἐὰν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπενδύονται τὸν Χριστό⁹, τί εἶναι
 αὐτὸ πού ἐπενδύονται; Ὁ Θεός. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἐνδύθηκε
 τὸν Θεὸ δὲν θὰ γνωρίσει νοερά οὔτε θὰ ἰδεῖ αὐτὸ πού ἐνδύθη-
 κε; Ὁ γυμνὸς στὸ σῶμα ὅταν ἐνδυθεῖ αἰσθάνεται καὶ βλέπει

7. Α' Κορ. 15,54.

8. Βλ. Σοφ. Σειρ. 5,12.

9. Γαλ. 3,27.

καὶ τὸ ἱμάτιον ὁποῖον ὄρα, ὁ δὲ γυμνὸς τῇ ψυχῇ Θεὸν ἐνδυσάμενος οὐ γνώσεται; Εἰ γὰρ οὐκ αἰσθάνεται ὁ τὸν Θεὸν ἐνδύμενος τίποτε ἄρα ἐνεδύσατο, λοιπὸν κατὰ σὲ οὐδέ ἐστὶ τίποτε ὁ Θεός· εἰ γὰρ ἦν, οἱ αὐτὸν ἐνδύμενοι ἐγίνωσκον ἄν. Τὸ γὰρ μηδὲν ἐνδύμενοι οὐδὲν αἰσθάνομεθα, τὸ δὲ τίποτε ἢ παρ' ἑτέρου ἢ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπενδύοντες καὶ λίαν ἐπαισθανόμεθα, εἴ γε καὶ σώας τὰς αἰσθήσεις κεκτήμεθα· νεκροὶ γὰρ ἐνδύμενοι οὐκ αἰσθάνονται μόνοι καὶ δέδοικα μὴ καὶ οἱ ταῦτα λέγοντες νεκροὶ καὶ γυμνοὶ ἐπ' ἀληθείας ὄντως εἰσὶν. Καὶ οὕτω λέλυται τὸ ζητούμενον.

5 Εἶτα φασί· «τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε» ὁ Παῦλος διακελεύεται. Καὶ τοῦτο λέγοντες, τὸν σκοπὸν τῶν λεγομένων μὴ ἐπιστάμενοι, τὴν ἑαυτῶν ἄγνοιαν ἐμφανίζουσιν· ὁ γὰρ λέγων τινί, «μὴ σβέσης», φησί, «τὴν λαμπάδα», οὐ περὶ τῆς ἤδη ἐσβεσμένης αὐτῷ πάντως λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς ἔτι καιομένης καὶ ἀστράπτου
15 ἐχούσης τὸ φῶς. Ἄλλα γὰρ αὐθις πρὸς αὐτοὺς ὧδε ἀνθυποφέρομεν.

6 Τί δαί; Ὁρατε κἄν ὄλωσ ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὧ οὔτοι, τὸ Πνεῦμα καιόμενον καὶ λάμπον ὡσπερ εἰκός; Καὶ πρὸς τοῦτο οὐ μόνον οὐδὲν ἀποκρίνονται, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις εὐθὺς ἀλλοιούμενοι ἀπο-
20 στρέφονται καὶ ὡς βλασφημίαν ἀκούσαντες δυσχεραίνουσιν· εἶτα, τὸν ἐρωτῶντα φιλοτιμούμενοι καὶ τὸν πρῶτον δῆθεν ὑποκρινόμενοι, οὐ μετὰ στυφότητος ἀποκρίνονται· Ἐκαὶ τίς ποτε ἰδεῖν τοῦτο τολμηρῶς εἶποι ἢ ὄλωσ αὐτὸ ἐθεάσατο; Ἄπαγε. «Θεόν», φησὶν, «οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε». Ὡς τῆς σκοτώσεως. Τίς τοῦτο εἶπε,
25 λέξον ἡμῖν. «Ὁ μονογενής», φησὶν, «Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο». Ἀληθῶς λέγεις καὶ ἡ μαρτυρία

ποιό είναι τὸ ἱμάτιο, ἐνῶ ὁ γυμνὸς στὴν ψυχὴ δταν ἐνδυθεῖ τὸν Θεὸ δὲν θὰ τὸ αἰσθανθεῖ; Διότι, ἐὰν αὐτὸς ποὺ ἐνδύεται τὸν Θεὸ δὲν αἰσθάνεται τί ἐνδύθηκε κάποτε, τότε γιὰ σένα ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ποτὲ κάτι· διότι ἐὰν ἦταν, ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐνδύονται θὰ τὸν ἐγνώριζαν. Πράγματι, αὐτὸ ποὺ ἐπενδύομαστε κάποτε ἀπὸ ἄλλον ἢ ἀπὸ μόνοι μας τὸ αἰσθανόμαστε καλά, ἐὰν βέβαια ἔχουμε σῶες τὶς αἰσθήσεις μας· διότι οἱ νεκροὶ μόνοι ἐνδυόμενοι δὲν αἰσθάνονται καὶ φοβοῦμαι μήπως κι ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν αὐτὰ εἶναι πράγματι νεκροὶ καὶ γυμνοὶ ἀληθῶς. Καὶ ἔτσι ἐλύθηκε τὸ ζητούμενο.

5 Ἐπειτα λέγουν· «μὴ σβήνετε τὸ Πνεῦμα»¹⁰, προτρέπει ὁ Παῦλος. Καὶ λέγοντας αὐτό, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν σκοπὸ τῶν λεγομένων, φανερώνουν τὴν ἄγνοιά τους· διότι ἐκεῖνος ποὺ λέγει σὲ κάποιον, 'μὴ σβήσεις τὴν λαμπάδα', δὲν τὸ λέγει ὀπωσδήποτε γιὰ τὴν ἤδη σβησμένη σ' αὐτόν, ἀλλὰ γι' αὐτὴν ποὺ ἀκόμη καίει καὶ ἔχει λαμπερὸ τὸ φῶς. Ἄλλ' ὅμως θὰ ἀντιτάξουμε πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς.

6 Τί λοιπόν; Βλέπετε ἐσεῖς τὸ Πνεῦμα νὰ καίει καὶ νὰ λάμπει ἐξ ὀλοκλήρου μέσα σ' ἐσᾶς τοὺς ἴδιους, ὅπως εἶναι φυσικό; Καὶ πρὸς αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν ἀποκρίνονται τίποτε, ἀλλὰ ἀμέσως ἀλλοιώνεται ἡ ὄψη τους, ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπό τους, καὶ σὰν νὰ ἄκουσαν βλασφημία δυσανασχετοῦν. Ἐπειτα, ἀπὸ φιλοτιμία πρὸς τὸν ἐρωτῶντα καὶ ὑποκρινόμενοι δῆθεν τὸν πρᾶο, ἀποκρίνονται χωρὶς στυφότητα· 'Καὶ ποιὸς εἶναι τόσο τολμηρὸς ὥστε νὰ εἰπεῖ ὅτι τὸ εἶδε ποτὲ αὐτὸ ἢ ὅτι γενικὰ τὸ ἀντίκρουσε; Κανεῖς βέβαια. «Τὸν Θεό», λέγει, «κανεῖς ποτὲ δὲν τὸν εἶδε»¹¹. Τί σκοτασμός! Πές μας, ποιὸς τὸ εἶπε αὐτό; «Ὁ μονογενὴς Υἱός», λέγει, «ὁ εὕρισκόμενος στὸν κόλπο τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος τὸ ἐξήγησε»¹². Ἀληθῶς ὁμιλεῖς καὶ ἡ μαρτυρία

10. Α' Θεσσ. 5,19.

11. Ἰω. 1,18.

12. Ἰω. 1,18.

σου ἀληθῆς μὲν, ἀλλὰ κατὰ τῆς σενατοῦ ψυχῆς. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ δείξω σοι τὸν αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντά σοι δυνατὸν εἶναι τοῦτο, τί ἐρεῖς; Φησὶ γάρ· «ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα». Τοῦτο δὲ οὐ κατὰ τὴν τῆς σαρκὸς εἶπε θεωρίαν ἀλλὰ κατὰ τὴν 5 τῆς θεότητος ἀποκάλυψιν. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν σωματικὴν ἰδέαν τοῦτο γενόμενον ἐννοήσωμεν, λοιπὸν καὶ οἱ τοῦτον σταυρώσαντες καὶ ἐμπτύσαντες τὸν Πατέρα ἐωράκασι· καὶ οὕτως οὐδεμία ἔσται διαφορὰ ἢ προτίμησις ἀπίστων τε καὶ πιστῶν, ἀλλὰ πάντες ἐξ ἴσης τοῦ πεποθημένου μακαρισμοῦ ἔτυχόν τε δηλονότι καὶ τύχω- 10 σιν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸν πάλιν δείκνυσιν Ἰουδαίοις διαλεγόμενος καὶ λέγων· «εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν».

7 Ὅτι δὲ δυνατὸν ἡμῖν ἔστι τὸ κατιδεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἀνθρώπῳ ἰδεῖν ἐφικτόν, ἄκουσον αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πάλιν 15 λέγοντος· «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Τί οὖν ἐρεῖς πρὸς ταῦτα; Ἄλλ' οἶδα, ὁ τὰ ἐν χερσὶν ἀπιστῶν ἀγαθὰ καὶ λαβεῖν ταῦτα μὴ προθυμούμενος ἐπὶ τὰ μέλλοντα μεταβήσεται καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ· Ἐν τῷ μέλλοντι τοῦτο καὶ οὐκ 20 ἐν τῷ νῦν αἰῶνι γενήσεται'. Διὰ τί ἢ πῶς τοῦτο ἔσται, ἀγαπητέ; Εἰ γὰρ διὰ τῆς καθαρᾶς καρδίας τὸν Θεὸν εἶπεν ὄψεσθαι, πάντως ὅτε ἡ καθαρότης προσγένηται, καὶ ἡ θεωρία συνέπεται αὐτῇ. Καὶ εἰ ταύτην ποτὲ ἐκαθάρισας, ἐγnows ἄν ὡς ἀληθῆ τὰ λεγόμενα· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔθου τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ σου οὐδὲ εἶναι ἀληθὲς ἐπίστευ- 25 σας, διὰ τοῦτο καὶ τῆς καθάρσεως κατεφρόνησας καὶ τῆς θεωρίας διήμαρτες. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα ἡ κάθαρσις, καὶ ἐνταῦθα ἔσται ἡ δρασις· εἰ δὲ μετὰ θάνατον εἰπῆς τὴν δρασιν εἶναι, θήσεις πάντως

εἶναι βέβαια ἀληθῆς, ἀλλὰ κατὰ τῆς ψυχῆς σου. Διότι, ἐὰν ἐγὼ σοῦ ἀποδείξω ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σοῦ λέγει ὅτι εἶναι δυνατόν αὐτό, τί θὰ εἰπῆς; Πράγματι λέγει· «ἐκεῖνος ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»¹³. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ εἶπε κατὰ τὴν θεωρία τῆς σαρκὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς θεότητος. Διότι, ἐὰν ἐννοήσομε ὅτι αὐτὸ γίνεται κατὰ τὴν σωματικὴ ἰδέα, τότε λοιπὸν κι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ τὸν ἐπύσαν εἶδαν τὸν Πατέρα· κι ἐτσι καμμία διαφορὰ ἢ προτίμηση δὲν θὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ὅλοι ἐξ ἴσου ἔτυχαν καὶ θὰ τύχουν τοῦ ποθητοῦ μακαρισμοῦ. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτὸ, δὲν εἶναι δυνατό, σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος πάλι δείχνει συνομιλῶντας μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγοντας· «ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμένα θὰ ἐγνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου»¹⁴.

7 Τὸ ὅτι βέβαια εἶναι δυνατό σ' ἐμᾶς νὰ γνωρίσομε τὸν Θεὸ, ὅσο εἶναι δυνατό νὰ ἰδωθεῖ ἀπὸ ἄνθρωπο, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει πάλι· «μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν καθαρὴ καρδιά, διότι αὐτοὶ θὰ ἰδοῦν τὸν Θεό»¹⁵. Τί θὰ εἰπῆς λοιπὸν πρὸς αὐτά; Ἀλλὰ γνωρίζω ὅτι, ἐκεῖνος ποὺ ἀπιστεῖ στὰ χειροπιαστὰ ἀγαθὰ καὶ δὲν προθυμοποιεῖται νὰ τὰ λάβει, θὰ προχωρήσει στὰ μέλλοντα καὶ ἀποκρινόμενος θὰ εἰπῆ· Ἐναι, πράγματι, οἱ καθαροὶ στὴν καρδιά θὰ ἰδοῦν τὸν Θεό, ἀλλὰ αὐτὸ θὰ γίνεῖ στὸν μέλλοντα καὶ ὄχι στὸν παρόντα αἰῶνα'. Γιατί ἢ πῶς θὰ γίνεῖ αὐτό, ἀγαπητέ; Διότι, ἐὰν εἶπε ὅτι μὲ τὴν καθαρὴ καρδιά θὰ ἰδωθεῖ ὁ Θεός, ὅπωςδήποτε ὅταν ἐπιτευχθεῖ ἡ καθαρότης, ἀκολουθεῖ καὶ ἡ θεωρία μαζί της. Καὶ ἐὰν ἐκαθάριζες ποτὲ τὴν καρδιά, θὰ διαπίστωνες ὅτι εἶναι ἀληθῆ τὰ λεγόμενα· ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔθεσες αὐτὸ μέσα στὴν καρδιά σου¹⁶ οὔτε ἐπίστευσες ὅτι εἶναι ἀληθινό, γι' αὐτὸ καὶ τὴν κάθαρση κατεφρόνησες καὶ τὴν θεωρία ἔχασες. Πράγματι, ἐὰν εὐρίσκεται ἐδῶ ἡ κάθαρση, ἐδῶ θὰ εὐρίσκεται καὶ ἡ ὄραση· ἐὰν ὁμως

13. Ἰω. 14,9.

14. Ἰω. 14,7.

15. Ματθ. 5,8.

καὶ τὴν κάθαρσιν μετὰ θάνατον, καὶ οὕτω σοι γενήσεται τὸ μηδέποτε ἰδεῖν τὸν Θεὸν ἐν τῷ μὴ εἶναί σοι ἐργασίαν μετὰ τὴν ἐξοδὸν δι' ἧς εὐρήσεις τὴν κάθαρσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος τί φησιν; «Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ 5 ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν». Πότε οὖν ἡ ἐμφάνεια τούτου γενήσεται; Ἐνταῦθα ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; Εὐδηλον ὅτι ἐνταῦθα. Ὅπου γὰρ ἡ ἀκριβὴς τῶν ἐντολῶν φυλακὴ, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ τοῦ Σωτῆρος ἐμφάνεια, μετὰ δὲ τὴν ἐμφάνειαν ἡ τελεία ἐν ἡμῖν ἀγάπη προσγίνεται. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γένηται, οὔτε πιστεύειν, οὔτε ἀγαπᾶν αὐτὸν 10 ὡς χρὴ δυνάμεθα· γέγραπται γάρ· «ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ὀρᾷ, τὸν Θεὸν ὃν οὐ βλέπει πῶς δύναται ἀγαπᾶν;» Οὐδαμῶς.

8 Ὁ τοίνυν μὴ δυνάμενος ἀγαπᾶν, οὐδὲ πιστεύειν δύναται δηλονότι· καὶ ταῦτα Παύλου λέγοντος ἄκουε· «μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, 15 πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ πάντων ἡ ἀγάπη». Εἰ οὖν ἡ πίστις τῇ ἐλπίδι συνέζευκται, ἡ δὲ ἐλπίς τῇ ἀγάπῃ συνέπεται, ὁ μὴ ἔχων ἀγάπην ἐλπίδα οὐ κέκτηται, ὁ δὲ ἐλπίδος ἐκτός, δηλονότι καὶ πίστεως. Πῶς γάρ, τῶν αἰτιῶν τῆς ἀγάπης μὴ ὄντων, αὐτὴν ἐκείνην παρεῖναι ἐνδέχεται; Ὡς γὰρ θεμελίων ἐκτός δροφος οἴκου 20 οὐχ ἴσταται, οὕτως οὐδὲ πίστεως καὶ ἐλπίδος βεβαίας χωρὶς ἀγάπην Θεοῦ ἐν ψυχῇ ἀνθρώπου εὐρεθῆναι δυνατόν· ὁ δὲ μὴ τὴν ἀγάπην ἔχων οὐδὲν ἐκ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ὠφελεῖται ἢ χωρὶς ταύτης ὠφεληθήσεται, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς Παῦλος γράφων διαμαρτύρεται. Περὶ δὲ τοῦ ἀπ' ἐντεῦθεν ὀρᾶν τὸν Θεὸν ἄκουε αὐτοῦ

16. Πραξ. 5,4.

17. Ἰω. 14,21.

εἰπεῖς ὅτι ἡ ὄραση θὰ εἶναι μετὰ τὸν θάνατο, ὅπωςδήποτε θὰ τοποθετήσεις καὶ τὴν κάθαρση μετὰ τὸν θάνατο, καὶ ἔτσι δὲν θὰ μπορέσεις ποτὲ νὰ ἰδεῖς τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει τρόπος γιὰ σένα μετὰ τὸν θάνατο, μὲ τὸν ὁποῖο νὰ εὔρεις τὴν κάθαρση. Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύριος τί λέγει; «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσει τίς ἐντολές μου καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ θὰ φανερώσω σ' αὐτὸν τὸν ἑαυτό μου»¹⁷. Πότε λοιπὸν θὰ γίνει ἡ ἐμφάνισή του; Ἐδῶ ἢ στὸν μέλλοντα αἰῶνα; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι θὰ γίνει ἐδῶ. Πράγματι, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀκριβὴς διαφύλαξη τῶν ἐντολῶν, ἐκεῖ θὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ ἡ φανέρωση τοῦ Σωτῆρος, καὶ μετὰ τὴν φανέρωση καλλιεργεῖται μέσα μας ἡ τέλεια ἀγάπη. Ἐὰν ὁμως δὲν γίνει αὐτό, δὲν μπορούμε οὔτε νὰ τὸν πιστεύουμε οὔτε νὰ τὸν ἀγαπᾶμε ὅπως πρέπει. Διότι ἔχει γραφεῖ «ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του ποῦ τὸν βλέπει, πῶς μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ ποῦ δὲν τὸν βλέπει»¹⁸. Καθόλου.

8 Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ, οὔτε νὰ πιστεύει βέβαια μπορεῖ. Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει: «μένουν ὁμως αὐτὰ τὰ τρία, δηλαδή ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη· μεγαλύτερο ὁμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη»¹⁹. Ἐὰν λοιπὸν ἡ πίστη συνυπάρχει μὲ τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα ἀκολουθεῖ τὴν ἀγάπη, τότε ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἀγάπη δὲν ἔχει οὔτε ἐλπίδα, καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐλπίζει, οὔτε βέβαια καὶ πιστεύει. Πῶς λοιπὸν, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν τὰ αἷτια τῆς ἀγάπης, εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἴδια; Διότι, ὅπως ἔξω ἀπὸ τὰ θεμέλια δὲν στέκεται ὄροφος οἴκου, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ εὔρεθεῖ οὔτε πίστη οὔτε βεβαία ἐλπίδα χωρὶς ἀγάπη Θεοῦ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἀγάπη δὲν ὠφελεῖται σὲ τίποτα ἀπὸ τίς ὑπόλοιπες ἀρετές οὔτε θὰ ὠφεληθεῖ χωρὶς αὐτήν, σύμφωνα καὶ μ' αὐτὸ ποῦ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ἐπιβεβαιώνει μὲ γραπτὴ μαρτυρία. Καὶ γιὰ τὸ ὅτι μπορούμε ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἰδοῦμε τὸν Θεό, ἄκουε πάλι τὸν ἴδιο

18. Α' Ἰω. 4,20.

19. Α' Κορ. 13,13.

πάλιν λέγοντος· «νῦν βλέπω ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ
 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»· καὶ πάλιν· «νῦν γινώσκω ἐκ μέ-
 ρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθ' ὃ καὶ ἐπεγνώσθην». Ἄλλ' ἐκεῖ-
 νος, φησί, Παῦλος ἦν. Παῦλος δὲ οὐχὶ κατὰ πάντα ἄνθρωπος ἦν,
 5 ἡμῖν ὁμοιπαθῆς τε καὶ σύνδουλος; Καὶ τίς Παύλου ἴσος, ὃ ὑπε-
 ρήφανε σὺ καὶ ἀπονενοημένε, φησὶν, ὅτι τοῦτον ἡμῖν τοῖς ἀνθρώ-
 ποις συνεξισάζεις; Οἷς οὐχ ἡμεῖς, αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος μεγάλη βοᾷ
 τῆ φωνῆ, οὕτω λέγων· «Χριστὸς ἦλθεν» –ἀκούσατε– «ἀμαρτω-
 λὸς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ». Πρῶτος οὖν ἐκεῖνος τῶν
 10 σωζομένων ἀμαρτωλῶν· γενοῦ σὺ δεύτερος, γενοῦ τρίτος, γενοῦ
 δέκατος, γενοῦ ταῖς χιλιάσιν, εἰ βούλει, καὶ μυρίασι σύμψυχος καὶ
 τῷ Παύλῳ σεαυτὸν συναρίθμησον· καὶ οὕτω Παῦλον τιμήσεις,
 καθὼς ἐκεῖνός φησι· «μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χρι-
 στοῦ», καὶ πάλιν· «ἤθελον πάντα εἶναι ὡς ἐμαυτόν».

9 Εἰ τοίνυν ἐπαινέσαι βούλει τὸν Παῦλον ἢ τιμῆσαι αὐτόν, μίμη-
 σαι τοῦτον· καὶ οἷος ἐκεῖνος γενοῦ τοιοῦτος τῆ πίστει καὶ σὺ, καὶ
 τότε ἐπ' ἀληθείας τιμήσεις αὐτόν· καὶ ἐκεῖνος προσδέξεται σε καὶ
 ὡς ἰδίαν δόξαν καὶ στέφανον καυχήσεως λογίσεται σε, ὅτι, τοῖς
 ἐκείνου λόγοις πεισθεὶς καὶ ἀκολουθήσας αὐτῷ, μιμητὴς ἐκείνου
 20 καὶ οἷος ἐκεῖνος ἐγένου καὶ σὺ. Εἰ δὲ λέγεις ἀτιμίαν εἶναι Παύλου
 τὸ καὶ ἄλλον ἴσον γενέσθαι αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο τῆς σῆς σωτηρίας
 καταφρονῶν ἀμελεῖς, γίνωσκε ὡς παραλογιζόμενον σεαυτὸν
 μᾶλλον ἀπώσεται καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς σε βδελύξεται. Βούλει οὖν
 σοι δείξω ὅτι μᾶλλον μείζονως τιμήσεις αὐτόν καὶ εὐφρανεῖς καὶ
 25 δοξάσεις, εἰ μείζων ἐκείνου δυνηθῆς γενέσθαι καὶ τῷ Θεῷ οἰ-

20. Α' Κορ. 13,12.

21. Α' Κορ. 13,12.

22. Α' Τιμ. 1,15.

πού λέγει· «τώρα τὸν βλέπω σὰν σὲ ἔσοπτρο καὶ ὑπὸ μορφὴ αἰνίγματος, τότε ὁμως θὰ τὸν ἰδῶ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο»²⁰. καὶ πάλι· «τώρα τὸν γνωρίζω ἐν μέρει, τότε ὁμως θὰ τὸν γνωρίσω ὅπως καὶ ἐκεῖνος γνωρίζει ἐμένα»²¹. Ἄλλὰ ἐκεῖνος, λέγει, ἦταν ὁ Παῦλος. Ὁ Παῦλος ὁμως δὲν ἦταν σὲ ὄλα ἄνθρωπος, ὁμοιοπαθῆς μας καὶ σύνδουλος; Καὶ ποιός εἶναι ἴσος μὲ τὸν Παῦλο, ὑπερήφανε ἐσὺ καὶ παρανοϊκέ, λέγει, πού θὰ τὸν ἐξίσωνες μ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους; Σ' αὐτοὺς ὄχι ἐμεῖς, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος φωνάζει μὲ δυνατὴ φωνή, λέγοντας· «ἀκοῦστε, ὁ Χριστὸς ἦλθε γιὰ νὰ σώσει ἁμαρτωλοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμαι ἐγώ»²². Πρῶτος λοιπὸν ἦταν ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς σωζομένους ἁμαρτωλοὺς· ἐσὺ γίνε δεύτερος, γίνε τρίτος, γίνε δέκατος, γίνε σύμψυχος –ἐὰν θέλεις– μὲ τοὺς χιλίους καὶ τοὺς μυρίους²³ καὶ συναρίθμησε τὸν ἑαυτό σου μὲ τὸν Παῦλο. Ἔτσι θὰ τιμήσεις τὸν Παῦλο, ὅπως λέγει ἐκεῖνος· «γίνεσθε μιμητὲς μου, ὅπως κι ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ»²⁴. καὶ πάλι· «ἤθελα ὄλοι νὰ εἶναι ὅπως ἐγώ»²⁵.

- 9 Ἐὰν λοιπὸν θέλεις νὰ ἐπαινέσεις τὸν Παῦλο ἢ νὰ τὸν τιμήσεις, μιμήσου τον· καὶ ὅπως ἐκεῖνος γίνε καὶ σὺ τέτοιος στὴν πίστη, καὶ τότε πραγματικὰ θὰ τὸν τιμήσεις· καὶ ἐκεῖνος θὰ σὲ ἀποδεχθεῖ καὶ θὰ σὲ ὑπολογίσει ὡς ἰδική του δόξα καὶ στέφανο καυχήσεως²⁶, διότι, ὑπακούοντας στοὺς λόγους του καὶ ἀκολουθώντας αὐτόν, ἔγινες μιμητὴς του καὶ ὁμοιος μ' ἐκεῖνον. Ἐὰν πάλι λέγεις ὅτι εἶναι ἀτιμία γιὰ τὸν Παῦλο νὰ ἐξισωθεῖ ἄλλος μ' αὐτόν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καταφρονεῖς καὶ ἀμελεῖς τὴν σωτηρία σου, γνώρισε ὅτι, ὡς παραλογιζόμενον, μᾶλλον θὰ σὲ ἀπωθήσει καὶ γι' αὐτὸ θὰ σὲ βδελυχθεῖ. Θέλεις λοιπὸν νὰ σοῦ δείξω ὅτι πολὺ περισσότερο θὰ τὸν τιμήσεις, θὰ τὸν εὐχαριστήσεις καὶ θὰ τὸν δοξάσεις, ἐὰν μπορέσεις νὰ γίνεις ἀνώτερος ἐκείνου

23. Φιλ. 2,2.

24. Α' Κορ. 11,1.

25. Α' Κορ. 7,7.

26. Α' Θεσσ. 2,19.

κειότερος; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦτο παριστώντος καὶ λέγοντος·
 «εὐχόμεν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου,
 τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα». Ἐκεῖνος χωρισθῆναι ἀπὸ Χρι-
 στοῦ προαιρεῖται τελείως, ἵνα σὺ σωθῆς, καὶ λέγεις ὅτι ἀτιμίαν
 5 ἠγήσεται, ἐὰν ὡς ἐκεῖνος θελήσω καὶ σπεύσω γενέσθαι κάγώ;
 Οὐχί, ἀδελφέ, οὐκ ἔστι φθόνος ἐν ἀγίοις Θεοῦ, οὐκ ἔστιν ἐν αὐ-
 τοῖς προεδρίας ἢ μείζονος δόξης ἐπιθυμία καὶ δρεξίς. Μία γὰρ
 αὐτοῖς καὶ τοῖς κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν φίλοις καὶ προφήταις ἀνα-
 δεικνυμένοις Θεοῦ προεδρία καθέδρας καὶ προτίμησις στάσεως
 10 καὶ δόξα καὶ ἀπόλαυσις καὶ τρυφή, τὸ ὄρᾶν τὸν Θεόν· οἱ δὲ
 ὀρῶντες αὐτὸν περιεργίας πάσης ἀπηλλαγμένοι ὑπάρχουσιν.
 Οὐδὲ γὰρ πρὸς τι τοῦ βίου ἢ πρὸς ἕτερόν τινα τῶν ἀνθρώπων
 βλέπειν καὶ ἐπιστρέφεσθαι ἢ ὄλως ἐννοεῖν τι τῶν ἀνοικείων δε-
 δύνηται, ἀλλὰ τοῦ πρὸς τι γενέσθαι τὸν νοῦν ἠλευθέρωνται· διὰ
 15 τοῦτο καὶ μένουσιν εἰς αἰῶνας ἄτρεπτοι καὶ πρὸς τὸ κακὸν εἰσιν
 ἀνεπίστροφοι.

10 Ἄλλα γὰρ ἐρωτήσω σε, σὺ δέ μοι συνετῶς ἀποκρίθητι. Ταῦτα
 πόθεν οἱ γράψαντες ἴσασι, καὶ νῦν ὁ γράφων πόθεν ἐπίσταται;
 Εἶπε σὺ, ἵνα μὴ πάλιν ἐγὼ δόξω σοι κενοδόξως λαλεῖν· τίνος
 20 ταῦτα τὰ ρήματα; Λελογισμένως συλλογίσθητι καὶ πάντως πει-
 σθήση καὶ συζητήσεων ἀπαλλάξεις με. Ἀνθρώπου πάντως,
 φησὶν. Οἴμοι ὅτι οὐδὲ διὰ τῆς ἀκοῆς σου ἢ δρασις ἐπιγίνεται,
 ἀλλὰ μένεις ἀκούων καὶ μηδόλως ὀρῶν. Ἀνθρώπου λέγεις εἶναι
 αὐτὰ τὰ ρήματα; Εἰ ἀνθρώπου εἰσὶν, εἶπεῖν ἔχεις πάντως καὶ πο-
 25 ταποῦ, ἐπειδὴ ἄνθρωπος οὐ μόνον ἀνθρώπου συλλογισμούς τε
 καὶ διαθέσεις ἀλλ' οὐδὲ κτήνους ὀρμᾶς ἢ στάσεις ἢ ἐνδιάθετον

καὶ οἰκειότερος μὲ τὸν Θεό; Ἦ ἀκουσε τὸν ἴδιο πού τὸ παρουσιάζει καὶ τὸ λέγει· «θὰ εὐχόμεον νὰ γίνω ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα»²⁷. Ἐκεῖνος προτιμᾷ νὰ ἀποχωρισθεῖ τελείως ἀπὸ τὸν Χριστὸ γιὰ νὰ σωθεῖς ἐσύ, καὶ σὺ λέγεις ὅτι θὰ τὸ θεωρήσει ἀτιμία, ἐὰν θελήσω καὶ σπεύσω νὰ γίνω καὶ ἐγὼ ὅπως ἐκεῖνος; Ἦ Ὁχι, ἀδελφέ, δὲν ὑπάρχει φθόνος ἀνάμεσα στοὺς ἀγίους τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὑπάρχει μεταξύ τους ἐπιθυμία καὶ ὄρεξη γιὰ προεδρία ἢ μεγαλύτερη δόξα. Διότι μία ἦταν γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τοὺς κατὰ γενεὰ καὶ γενεὰ φίλους καὶ προφήτες τοῦ Θεοῦ ἡ προεδρία τῆς καθέδρας, ἡ προτίμηση τῆς στάσεως, ἡ δόξα, ἡ ἀπόλαυση καὶ ἡ τρυφή, τὸ νὰ βλέπουν τὸν Θεό· καὶ ὅσοι βλέπουν αὐτὸν εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε περιέργεια. Πράγματι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ στραφοῦν σὲ κάτι ἐγκόσμιο ἢ σὲ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ γενικὰ νὰ σκεφθοῦν κάτι ἀπὸ τὰ ἀπρεπῆ, ἀλλὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸ νὰ ὀδηγεῖται ὁ νοῦς τους σὲ κάτι· γι' αὐτὸ καὶ μένουν ἀμετάτρεπτοι στοὺς αἰῶνες καὶ δὲν ἐπιστρέφουν πρὸς τὸ κακὸ.

- 10 Ἦ Ἄλλὰ ὅμως θὰ σ' ἐρωτήσω, καὶ σὺ ἀποκρίσου μου μὲ σύνεση²⁸. Ἀπὸ ποῦ τὰ γνωρίζουν αὐτὰ αὐτοὶ πού ἔγραψαν, καὶ τώρα ἐγὼ πού γράφω ἀπὸ ποῦ τὰ γνωρίζω; Πῆς ἐσύ, γιὰ νὰ μὴ σοῦ φανῶ πάλι ὅτι ὁμιλῶ μὲ κενοδοξία· τίνος εἶναι αὐτὰ τὰ λόγια; Σκέψου λογικὰ καὶ θὰ μὲ πείσεις ὅπωςδὴποτε καὶ θὰ μὲ ἀπαλλάξεις ἀπὸ συζητήσεις. Ὅπωςδὴποτε, λέγει, εἶναι ἀνθρώπου. Ἄλλοίμονο, διότι οὔτε μὲ τὴν ἀκοή σου προστίθεται ἡ δραση²⁹, ἀλλὰ μένεις ἀκούγοντας καὶ μὴ βλέποντας καθόλου. Λέγεις ὅτι εἶναι ἀνθρώπου τὰ λόγια αὐτά; Ἐὰν εἶναι ἀνθρώπου, μπορεῖς ὅπωςδὴποτε νὰ εἰπεῖς τίνος, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον τις σκέψεις καὶ τις διαθέσεις ἀνθρώπου, ἀλλ' οὔτε τις δρῆς ἢ τις στάσεις ἢ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς τοῦ

27. Ρωμ. 9,3.

28. Σοφ. Σειρ. 5,12.

29. Ἀββακ. 2,2. Βλ. Ἠθικός 3,207,218.

κατάστασιν ψυχῆς δύναται γινῶναι ἢ ἐξειπεῖν· «οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ». Εἰ δὲ ἀνθρώπου καὶ κτηνῶν ἀλόγων διαθέσεις καὶ ὀρμὰς χαλεπὸν ἀνθρωπον εἰδέναί καλῶς, τὰ τοῦ Θεοῦ, ἡγουν τὴν ἐκ τῆς 5 θεωρίας αὐτοῦ ἐγγινομένην τοῖς ἀγίοις ἀλλοίωσιν καὶ κατάστασιν, ἵνα μὴ τό γε νῦν ἔχον εἶπω ἐνέργειαν, πόθεν ἢ πῶς εἰδέναί τις δύναται; Ἄλλως τε δὲ εἰ ἀνθρώπου τὰ ρήματα, δηλονότι καὶ τὰ νοήματα. Τὰ δὲ ἐν τούτοις νοήματα οὐ χρὴ καλεῖσθαι νοήματα, ἀλλὰ θεωρίαν τῶν ὄντως ὄντων (ἀπὸ γὰρ τῆς ἐκείνων θεωρίας 10 λαλοῦμεν) καὶ λέγεσθαι μᾶλλον χρὴ τῶν ὀραθέντων διήγησιν τὰ λεγόμενα· νόημα δὲ ἐκεῖνο λέγεσθαι ἄξιον τὸ περὶ ἀνυποστάτου πράγματος ἢ βουλήματος γεννώμενον ἐνθύμημα ἐκ τοῦ νοῦ, οἷον τοῦ ποιῆσαι τι ἀγαθὸν ἢ πονηρὸν, ὃ οὐπω ἐπράχθη παρ' ἡμῶν, ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ νοήματος εἰς ἔργον ἐξάγεται. Ὡστε τὸ νόημα ἀρχή 15 ἐστὶ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πράγματος παρ' ἡμῶν κατὰ τὸ «πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν».

11 Σκόπει δὲ ὅτι οὐ περὶ ἀνυποστάτων τινῶν καὶ ἀδήλων πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἤδη γινομένων καὶ γενέσθαι μελλόντων, οἱ 20 λόγοι πάντες ἡμῖν καὶ πᾶσα ἢ περὶ τούτων ἐξήγησις ἐκ τῆς ὀράσεως μᾶλλον γίνεται καὶ τῆς θεωρίας αὐτῶν. Πᾶσα γὰρ ἀνάγκη παντὶ τῷ ἐξηγουμένῳ περὶ τίνος πράγματος, οἴκου φέρε εἶπειν ἢ πόλεως, ἢ παλατίου τινὸς καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεώς τε καὶ καταστάσεως, ἢ περὶ θεάτρου πάλιν τινὸς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμέ- 25 νων, ἰδεῖν μὲν πρότερον καὶ καταμαθεῖν τὰ ἐν τούτοις, εἴθ' οὕτως περὶ οὗ εἶπειν βούλεται ἐστοχασμένως καὶ λελογισμένως εἶπειν. Ἐπεὶ, ἐὰν μὴ πρότερον ἴδῃ, τί ἂν καὶ οἴκοθεν εἶποι; Ποίαν δὲ

ζώου δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσει ἢ νὰ ἐκφέρει· «διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εὐρίσκεται μέσα του»³⁰. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι δύσκολο νὰ γνωρίζει καλὰ ὁ ἄνθρωπος τὶς διαθέσεις καὶ τὶς ὁρμὲς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀλόγων ζώων, τὰ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀλλοίωση καὶ κατάσταση ποὺ δημιουργεῖται στοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν θέα του, γιὰ νὰ μὴ εἰπῶ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐνέργεια, ἀπὸ ποῦ ἢ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ γνωρίσει; Ἄλλωστε, ἐὰν εἶναι ἀνθρώπινα τὰ λόγια εἶναι βέβαια καὶ τὰ νοήματα. Τὰ νοήματα ὁμως σ' αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ καλοῦνται νοήματα, ἀλλὰ θέα τῶν ὄντως ὄντων (διότι ὁμιλοῦμε ἀπὸ τὴν θεωρία ἐκείνων), καὶ μᾶλλον τὰ λεγόμενα πρέπει νὰ ὀνομάζονται διήγησι τῶν ὄραθέντων· νόημα εἶναι ἄξιο νὰ λέγεται ἐκείνη ἢ σκέψη ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὸν νοῦ γιὰ κάποιο ἀνυπόστατο πρᾶγμα ἢ βουλήμα, ὅπως γιὰ παράδειγμα νὰ κάνομε κάτι ἀγαθὸ ἢ πονηρὸ, ποὺ δὲν πραγματοποιήθηκε ἀκόμα ἀπὸ μᾶς, τὸ ὁποῖο γίνεται ἔργο ἀπὸ τὸ νόημα. Ὡστε τὸ νόημα γίνεται ἀρχὴ αὐτοῦ ποὺ θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸ μέλλον ἀπὸ μᾶς σύμφωνα μὲ τὸ, «πρῶτα ἐννοεῖ τὶς ἀγγελικὲς καὶ οὐράνιες δυνάμεις καὶ ἡ κατανόησι ἦταν ἔργο»³¹.

- 11 Καὶ πρόσεχε, ὅτι ὅλοι οἱ λόγοι μας δὲν ἀφοροῦν κάποια ἀνυπόστατα καὶ ἄδηλα πρᾶγματα, ἀλλὰ ὅσα ἤδη ἔγιναν καὶ ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν καὶ ὅλη ἡ ἐξήγησί τους γίνεται μᾶλλον ἀπὸ τὴν ὄψη καὶ τὴν θέα τους. Δηλαδὴ εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐξηγεῖ κάποιο πρᾶγμα, κάποια κατοικία γιὰ παράδειγμα ἢ πόλη, ἢ ἓνα παλάτι καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τάξι καὶ κατάστασί τους, ἢ πάλι κάποιο θέατρο καὶ ὅσα τελοῦνται σ' αὐτό, νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ γνωρίσει προηγουμένως ὅσα εὐρίσκονται μέσα τους, καὶ κατόπιν γι' αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ εἰπεῖ νὰ τὸ εἰπεῖ μὲ στοχασμὸ καὶ λογικὴ. Διότι, ἐὰν δὲν τὸ ἰδεῖ προηγουμένως, τί θὰ μποροῦσε νὰ εἰπεῖ ἀπὸ μόνος του; Καὶ ποῖό νόημα, ἐνῶ θὰ

30. Α' Κορ. 2,11.

31. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 38,9. PG 36,320.

νόησιν πρὸς τὴν τοῦ μήπω μηδαμῶς ὄραθέντος πράγματος ἄλλοθεν πορίσεται διηγούμενος; Ποίαν, εἶπέ μοι, ἐνθύμησιν ἢ εὐφυΐαν ἢ μάθησιν, ποίαν δὲ φρόνησιν, σκέψιν τε καὶ ἐπίνοϊαν καὶ συλλογισμὸν εὐρήσει καιρίως περὶ οὗ οὐκ οἶδεν εἰπεῖν; Τὸ γὰρ εἰπεῖν τι 5 περὶ ὧν οὐκ οἶδεν ἢ οὐκ ἐθεάσατο πάντως ἄλογον καὶ ἀπαιδέυτον. Εἰ τοίνυν περὶ ὀρωμένων καὶ ἐπιγείων οὐδεὶς εἰπεῖν τι ἢ διηγῆσασθαι δύναται, εἰ μὴ αὐτόπτης τοῦ πράγματος γένηται, πῶς εἰπεῖν τις ἰσχύσειεν ἢ διηγῆσασθαι, ἀδελφοί, περὶ Θεοῦ καὶ θείων πραγμάτων καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Θεοῦ ἀγίων καὶ δούλων, οἷαν 10 ἐκεῖνοι τὴν ὀλικὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐσχήκασιν σχέσιν καὶ οἷα ἐστὶν ἢ τοῦ Θεοῦ ὄρασις ἢ ἐν αὐτοῖς ἀρρήτως ἐγγινομένη; Ἦτις ἐνέργειαν ἀφθεγκτον ἐμποιεῖ νοερῶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ πλέον εἰπεῖν τι ὁ ἀνθρώπινος δίδωσι λόγος, μὴ πρότερον φωτισθεὶς φῶς γνώσεως, κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν.

12 Φῶς δὲ γνώσεως ὅταν ἀκούσης, ἵνα σε διὰ πάντων φωταγωγήσωμεν, μὴ ὑπολάβης γνώσιν εἶναι μόνην τῶν λεγομένων δίχα φωτός. Οὐ γὰρ εἶπε 'διήγησιν' ἢ 'λόγον γνώσεως', ἀλλὰ «φῶς γνώσεως» καὶ «γνώσεως φῶς», ὡς τοῦ φωτός δηλονότι ἐμποιοῦντος τὴν γνώσιν ἡμῖν· ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι γνῶναί τινα τὸν 20 Θεόν, εἰ μὴ διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐκπεμπομένου φωτός. Ὡσπερ γὰρ ὁ περὶ ἀνθρώπου ἢ περὶ πόλεως τινος πρὸς τινος διηγούμενος, ἐκεῖνος μὲν ἃ εἶδε καὶ ἃ ἐώρακε λαλεῖ πρὸς αὐτούς, οἱ δὲ ἀκούοντες μὴ θεασάμενοι τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν πόλιν περὶ ἧς καὶ ἀκούουσιν, οὐ δύνανται ἀπὸ τῆς ἀκοῆς μόνης, ὡς ὁ ἰδὼν καὶ 25 διηγούμενος τὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, γινώσκειν καὶ τὰ περὶ τῆς πόλεως, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ κα-

διηγείται, θα εξαγάγει από άλλοῦ προκειμένου να δώσει τὸ νόημα τοῦ πράγματος πὸ δὲν ἔχει ἰδωθεῖ καθόλου; Ποιά, πές μου, ἐνθύμηση ἢ εὐφυΐα ἢ μάθηση, ποιά φρόνηση, σκέψη, ἐπίνοια καὶ συλλογισμὸ θα εὔρει ἐπικαίρως νὰ εἰπεῖ γι' αὐτὸ πὸ δὲν γνωρίζει; Πράγματι, τὸ νὰ εἰπεῖ κάτι γι' αὐτὸ πὸ δὲν γνωρίζει ἢ δὲν εἶδε εἶναι ὀπωσδήποτε παράλογο καὶ ἀπαίδευτο. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπεῖ κάτι ἢ νὰ διηγηθεῖ τὰ ὄρατὰ καὶ ἐπίγεια, ἐὰν δὲν γίνει αὐτόπτης τοῦ πράγματος, πῶς θα μπορούσε νὰ εἰπεῖ ἢ νὰ διηγηθεῖ, ἀδελφοί, γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὰ θεῖα πράγματα καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς ἀγίους καὶ δούλους τοῦ Θεοῦ, ποιά δηλαδὴ ὀλοκληρωμένη σχέση ἐπέτυχαν ἐκεῖνοι πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ποιά εἶναι ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ δηλαδὴ πὸ πραγματοποιεῖται μέσα τους κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο; Αὐτὴ προκαλεῖ νοερῶς ἀνέκφραστη ἐνέργεια στὶς καρδιές τους, ἂν καὶ ὁ ἀνθρώπινος λόγος δὲν προσφέρει νὰ εἰποῦν κάτι περισσό-τερο, ἐὰν δὲν φωτισθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γνώσε-ως³², σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή.

- 12 Ὅταν πάλι ἀκούσεις «φῶς γνώσεως», προκειμένου νὰ σε διαφωτήσομε μὲ ὄλα, μὴ ἐκλάβεις ὅτι ὑπάρχει μόνον ἡ γνώση τῶν λεγομένων χωρὶς τὸ φῶς. Διότι δὲν εἶπε 'διήγηση' ἢ 'λόγο γνώσεως', ἀλλὰ «φῶς γνώσεως» καὶ «γνώσεως φῶς»³³, ἐπειδὴ βέβαια τὸ φῶς προσφέρει τὴν γνώση σ' ἐμᾶς· πράγματι, ἀλλιῶς δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ, παρὰ μόνον μὲ τὴν θεὰ τοῦ φωτὸς πὸ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτόν. Συμβαίνει λοιπὸν ὅ,τι καὶ μὲ αὐτόν πὸ διηγείται πρὸς κάποιους γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ἢ γιὰ μιὰ πόλη· ἐκεῖνος λέγει σ' αὐτοὺς ὅσα γνωρίζει καὶ ὅσα ἔχει ἰδεῖ, ἐνῶ ἐκεῖνοι πὸ ἀκούουν, ἐφ' ὅσον δὲν εἶδαν τὸν ἄνθρωπο ἢ τὴν πόλη γιὰ τὴν ὁποία ἀκούουν, δὲν μποροῦν ἀπὸ μὴν τὴν ἀκοὴ νὰ γνωρίσουν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πόλη, ὅπως τὰ γνωρίζει ἐκεῖνος πὸ εἶδε καὶ διηγείται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ καὶ μὲ τὸν ἀόρατο

32. Ὡσηέ 10,12.

33. Βλ. Ψαλμ. 35,10.

τοικοῦντος ἀοράτου Θεοῦ, περὶ τῆς ἀπροσίτου δόξης τε τοῦ προ-
 σώπου αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως τοῦ παναγίου
 αὐτοῦ Πνεύματος, εἴτ' οὖν φωτός, οὐδεὶς εἰπεῖν δύναται, εἰ μὴ
 πρῶτον αὐτὸ τὸ φῶς ἴδῃ ψυχῆς ὀφθαλμοῖς καὶ ἀκριβῶς γνῶ τὰς
 5 αὐτοῦ ἐλλάμψεις καὶ ἐνεργείας ἐν ἑαυτῷ. Ἄλλ' εἴ τι καὶ διὰ τῶν
 θείων ἀκούοι Γραφῶν λαλοῦντας δι' αὐτῶν τοὺς τὸν Θεὸν ἰδόν-
 τας, διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκεῖνα καὶ μόνα διδάσκεται· ὅθεν οὐδὲ
 δύναται λέγειν ὅτι ἐν γνώσει γέγονα τοῦ Θεοῦ διὰ μόνης ταύτης
 τῆς ἀκοῆς. Ὅν γὰρ οὐχ ἐώρακε πῶς γινώσκειν ἐνδέχεται; Εἰ γὰρ
 10 ἡ δρασις μόνη τελείαν τὴν γνῶσιν τοῦ ὀρωμένου παρ' ἡμῶν ἀν-
 θρώπων οὐκ ἐμποιεῖ ἐν ἡμῖν, πῶς ἡ ἀκοὴ μόνη τὴν τοῦ Θεοῦ
 γνῶσιν ἡμῖν ἐμποιήσεται; Φῶς ὁ Θεὸς καὶ ὡς φῶς ἡ θεὰ αὐτοῦ· ἐν
 γοῦν τῇ τοῦ φωτός θεᾶ γνῶσις πρώτη ὅτι Θεός, καθὰ καὶ ἐπὶ τοῦ
 ἀνθρώπου ἀκοὴ πρῶτον περὶ αὐτοῦ, εἶτα δρασις, καὶ ἐν τῷ αὐτὸν
 15 ἰδεῖν γνῶσις ὅτι ἀνθρωπός ἐστι περὶ οὗ ἤκουον. Καὶ οὐδὲ οὕτως
 ἴσταται τοῦ λεγομένου ἡ ἔννοια· ὅσα γὰρ ἂν ἐξ ἀκοῆς σοὶ τις εἶπη
 περὶ ἀνθρώπου, ὅτε ἴδῃς αὐτόν, ἀπὸ μόνης τῆς ἀκοῆς γνωρίσαι
 αὐτόν ἀκριβῶς καὶ πληροφορηθῆναι ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνός ἐστι περὶ
 οὗ ἤκουες οὐ δύνασαι, ἀλλὰ ἀμφιβολία ἢ ψυχὴ σου διαμερίζεται
 20 καὶ ἡ ἐκεῖνον αὐτόν ἐρωτᾷς ἢ ἕτερόν τινα τὸν γνωρίζοντα αὐτόν,
 καὶ τότε βεβαίως μανθάνεις ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνός ἐστιν.

13 Οὕτως οὖν καὶ περὶ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἀπαραλλάκτως γίνε-
 ται. Ὅταν γὰρ ἀποκαλυφθέντα θεάσῃται τις αὐτόν, φῶς ὀρᾷ· καὶ
 θαυμάζει μὲν ἰδὼν, τίς δὲ ὁ φανείς οὐκ οἶδεν εὐθύς, ἀλλ' οὐδὲ αὐ-
 25 τὸν ἐρωτῆσαι τολμᾷ (πῶς γάρ, ὃν οὐδὲ ἀναβλέψαι τοῖς ὀφθαλ-
 μοῖς καὶ ἰδεῖν δύναται ποταπός;), βλέπει δὲ μόνον ἐν τρόμῳ καὶ
 φόβῳ πολλῷ οἶονεὶ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, εἰδὼς ὅτι ὅλως τίς

Θεὸ πού κατοικεῖ σ' αὐτήν, με τὴν ἀπρόσιτη δόξα τοῦ προσώπου του καὶ με τὴν ἐνέργεια καὶ δύναμη αὐτοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος, δηλαδή τοῦ Φωτός· δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπεῖ γι' αὐτά, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἰδεῖ με τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του αὐτὸ τὸ φῶς καὶ δὲν γνωρίσει ἀκριβῶς τίς ἐλλάμψεις καὶ ἐνέργειες αὐτοῦ μέσα του. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἄκουγε κάτι ἀπὸ ἐκείνους πού ὁμιλοῦν διὰ τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἐγνώρισαν τὸν Θεὸ μ' αὐτές, ἐκεῖνα διδάσκονται μόνο με τὸ Πνεῦμα· γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ λέγει κανεὶς ὅτι ἐγνώρισε τὸν Θεὸ μόνο με αὐτὴν τὴν ἀκοή. Αὐτὸν λοιπὸν πού δὲν εἶδε κανεὶς πῶς γίνεται νὰ τὸν γνωρίζει; Πράγματι, ἐφ' ὅσον ἡ ὄραση μόνη δὲν δημιουργεῖ μέσα μας τέλεια τὴν γνώση ἐκείνου πού βλέπεται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, πῶς μόνη ἡ ἀκοή θὰ ἐδημιουργοῦσε μέσα μας τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ; Φῶς εἶναι ὁ Θεός, καὶ με φῶς ὁμοιάζει ἡ θεά του· στὴν θεά λοιπὸν τοῦ φωτός πρώτη γνώση εἶναι ὅτι εἶναι Θεός, ὅπως καὶ με τὸν ἄνθρωπο πρώτη εἶναι ἡ ἀκοή γι' αὐτόν, ἔπειτα ἡ ὄραση, καὶ ὅταν τὸν ἰδοῦμε γνωρίζομε ὅτι εἶναι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀκούομε. Καὶ δὲν ὀλοκληρῶνεται οὔτε ἔτσι ἡ ἔννοια τοῦ λεγομένου· διότι ὅσα κι ἂν σοῦ εἰπεῖ κάποιος ἐξ ἀκοῆς γιὰ ἓναν ἄνθρωπο, ὅταν τὸν ἰδεῖς, δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνη τὴν ἀκοή νὰ τὸν γνωρίσεις ἀκριβῶς καὶ νὰ πληροφορηθεῖς ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἄκουγες· ἀλλὰ ἡ ψυχὴ σου διχάζεται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία καὶ ἡ ἐρωτᾶς ἐκείνων τὸν ἴδιο ἢ κάποιον ἄλλον πού νὰ τὸν γνωρίζει, καὶ τότε μαθαίνεις βεβαίως ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἄκουες.

- 13 Ἔτσι λοιπὸν ἀπαραλλάκτως γίνεται καὶ με τὸν ἀόρατο Θεό. Ὅταν αὐτὸς ἀποκαλυφθεῖ καὶ τὸν ἰδεῖ κάποιος, βλέπει φῶς· καὶ θαυμάζει βέβαια πού τὸν εἶδε, δὲν γνωρίζει ὅμως ἀμέσως ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού ἐφανερώθηκε, ἀλλὰ οὔτε τολμᾷ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἴδιο (διότι πῶς θὰ ἐρωτοῦσε αὐτόν πού δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει με τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ ἰδεῖ ποιὸς εἶναι;)· κυττάζει μόνο με τρόμο καὶ πολὺ φόβο μπροστὰ στὰ πόδια του, γνωρίζοντας ποιὸς ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸς πού ἐφάνηκε μπροστὰ

ἐστὶν ὁ φανείς πρὸς προσώπου αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν ὑπάρχει ὁ περὶ
 τούτων προεξηγησάμενος αὐτῷ, ὡς προεγνωκῶς τὸν Θεόν,
 ἀπερχόμενος λέγει αὐτῷ· 'Εἶδον'. Καὶ φησι· 'Τί, τέκνον, εἶδες;
 'Φῶς, ὦ πάτερ, γλυκύ, γλυκύ· ποταπὸν εἶπεῖν σοι, πάτερ, οὐκ
 5 ἐξικανούσαν ἔχω μου τὴν διάνοιαν'. Καὶ ὡς οὖν τοῦτο λέγει,
 σκιρτᾷ καὶ πάλλει ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸν πόθον τοῦ ὀφθέν-
 τος εὐθὺς ἀνάπτεται. Εἶτα πάλιν ἄρχεται λέγειν μετὰ δακρῦων
 θερμῶν καὶ πολλῶν ὡς· 'Ὡράθη μοι, πάτερ, ἐκεῖνο τὸ φῶς·
 ἦρθη ὁ οἶκος τῆς κέλλης εὐθὺς καὶ παρῆλθεν ὁ κόσμος, φυγῶν
 10 ὡς οἶμαι ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ· ἔμεινα δὲ μόνος ἐγὼ μόνῳ συν-
 ὄν τῷ φωτί. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἦν καὶ τὸ σῶμα τοῦτο, πάτερ, τμη-
 καῦτα ἐκεῖ· εἰ γὰρ ἔξω τούτου γέγονα ἀγνοῶ, τέως οὐκ ἤδειν ὅτι
 σῶμα φορῶ καὶ περίκειμαι. Ἦν μοι δὲ χαρὰ ἢ καὶ νῦν συνοῦσά
 μοι ἄφραστος, ἀγάπη τε καὶ πόθος πολὺς, ὡς κινήθηναί μου τὰ
 15 νάματα κατὰ ποταμοὺς τῶν δακρῦων, καθὰ δὴ καὶ νῦν, ὡς ὀρᾷς'.
 Ἀποκριθεὶς οὖν λέγει αὐτῷ· 'Ἐκεῖνος, τέκνον, ἐστί'. Καὶ σὺν τῷ
 λόγῳ βλέπει πάλιν αὐτὸν καὶ μικρὸν μικρὸν τελείως καθαίρεται,
 καθαιρόμενος δὲ παρρησιάζεται καὶ ἐκεῖνον αὐτὸν ἐρωτᾷ καὶ
 φησιν· 'Ὁ Θεός μου, σύ εἶ;' Καὶ ἀποκρίνεται καὶ φησι· 'Ναί, ἐγὼ
 20 εἰμι, ὁ Θεός, ὁ διὰ σὲ ἄνθρωπος γεγονώς· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ πεποίηκά
 σε, ὡς ὀρᾷς, καὶ ποιήσω θεόν'.

14 Ὅτε τοίνυν χρονίσει πενθῶν καὶ κλαίων καὶ προσπίπτων καὶ
 ταπεινούμενος, ἄρχεται ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον γινώσκειν τὰ τοῦ
 Θεοῦ· καὶ εἰς τοῦτο πεφθακῶς, τότε μανθάνει «τὸ θέλημα αὐτοῦ
 25 τὸ ἅγιον καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον». Εἰ γὰρ μὴ ἴδῃ, ἵνα πάλιν
 εἶπω, αὐτόν, οὐδὲ δύναται γινώσκειν αὐτόν· καὶ εἰ μὴ γνῶ αὐτόν,
 πῶς ἰσχύσει γνῶναι τὸ αὐτοῦ ἅγιον θέλημα; Εἰ γὰρ ἐπὶ ἀνθρώ-
 πων τοῦτο ἀδύνατον, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ. Διὸ καὶ προκό-

του. Καὶ ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται ἐκεῖνος ποὺ ἐξήγησε προηγουμένως σ' αὐτὸν γι' αὐτά, ἐπειδὴ προγνώρισε τὸν Θεό, ἀποχωρώντας τοῦ λέγει· 'εἶδα'. Καὶ λέγει· 'Τί εἶδες, τέκνον'. 'Φῶς, πάτερ, γλυκύ, γλυκύ· τί εἶδους εἶναι πάτερ δὲν εἶναι ἰκανὴ ἢ διανοιά μου νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ'. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν λέγει αὐτό, σκιρτᾷ καὶ πάλ्लεται ἢ καρδιά του καὶ φουντώνει πάλι ὁ πόθος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ εἶδε. Ἐπειτα ἀρχίζει πάλι μὲ θερμὰ καὶ πολλὰ δάκρυα νὰ λέγει· 'Εἶδα, πάτερ, ἐκεῖνο τὸ φῶς· ἄνοιξε ὁ οἶκος τοῦ κελλιουῦ ἀμέσως καὶ ἐξαφανίσθηκε ὁ διάκοσμος φεύγοντας ἀπὸ μπροστά του³⁴· καὶ ἔμεινα μόνος ἐγὼ μαζὶ μὲ μόνον τὸ φῶς. Δὲν γνωρίζω ὅμως ἐὰν καὶ τὸ σῶμα τοῦτο, πάτερ, ἦταν τότε ἐκεῖ· ἀγνοῶ ἐὰν ἦμουν ἔξω ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δὲν ἐγνώριζα ὅτι φορῶ καὶ περιβάλλομαι ἀπὸ σῶμα. Καὶ ἦταν ἡ χαρὰ μου, ποὺ καὶ τώρα μὲ συνέχει, ἀνέκφραστη, πολλὴ ἢ ἀγάπη καὶ πολλὸς ὁ πόθος, ὥστε νὰ κινηθοῦν τὰ νάματά μου μὲ ποταμοὺς δακρύων, ὅπως βέβαια καὶ τώρα βλέπεις'. Ἀποκρίνεται τότε καὶ τοῦ λέγει· 'Ἐκεῖνος εἶναι, τέκνον'. Καὶ μαζὶ μὲ τὸ λόγο τὸν βλέπει πάλι καὶ λίγο λίγο καθαίρεται τελείως, καὶ καθαιρόμενος παίρνει θάρρος καὶ ἐρωτᾷ ἐκεῖνον τὸν ἴδιο καὶ λέγει· 'Ἐσὺ εἶσαι ὁ Θεός μου;' Καὶ ἀποκρίνεται καὶ λέγει· 'Ναί, ἐγὼ εἶμαι, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐνανθρώπησα γιὰ σένα· νὰ λοιπὸν ἐγὼ σὲ ἔκαμα, ὅπως βλέπεις, καὶ θὰ σὲ κάνω θεό'³⁵.

- 14 Ὅταν λοιπὸν περάσει πολλὸς χρόνος πενθώντας, κλαίγοντας, προσπίπτοντας καὶ ταπεινούμενος, ἀρχίζει λίγο λίγο νὰ γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅταν φθάσει σ' αὐτό, τότε μαθαίνει «τὸ θέλημά του τὸ ἅγιο, τὸ εὐάρεστο καὶ τέλειο»³⁶. Ἐὰν ὅμως, γιὰ νὰ ἐπαναλάβω, δὲν τὸν ἰδεῖ, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ τὸν γνωρίσει, καὶ ἐὰν δὲν τὸν γνωρίσει, πῶς θὰ μπορέσει νὰ γνωρίσει τὸ ἅγιο θέλημά του; Διότι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων, πολὺ περισσότερο εἶναι στὴν περίπτωση

34. Βλ. Ψαλμ. 67,2.

35. Βλ. Μαξίμου, *Κεφάλαια Θεολογικά* 2,25. PG 90,1136B.

36. Ρωμ. 12,2.

πτων καὶ ἐπὶ πλεῖον προσοικειούμενος τῷ Θεῷ, ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων παρὰ Θεοῦ γινώσκει καὶ ἄπερ μετὰ τῶν προλαβόντων ἀγίων ἀπάντων ἐποίησε καὶ ὅσα μέλλει μετὰ τῶν μεταγενεστέρων ποιεῖν. Περὶ δὲ τῶν μελλόντων στεφάνων καὶ ἀμοιβῶν δι-
 5 δάσκεται μὲν μνούμενος παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τεκμαιρόμενος δηλονότι ὅτι ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον καὶ διάνοιαν ταῦτά εἰσιν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ νοεῖ σαφῶς ὅποιοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσονται αὐτός τε καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ, οὐκ ἀπολαμβάνει δὲ ταῦτα νυνί, εἰ καὶ τινες τοῦτο λέγειν ἡμᾶς κακῶς ἐλογίσαντο. Εἰ γὰρ ἐν-
 10 ταῦθα τὸ πᾶν ἀπολαμβάνειν ὑποτιθέμεθα, λοιπὸν κατ' αὐτούς καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτὴν ἀπαρνούμεθα, τὴν κρίσιν τε καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα ἐκουσίως ἀποβαλλόμεθα. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἡμεῖς φρονοῦμεν ἢ λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦτο λέγοντας σφοδρῶς καθυποβάλλομεν ἀναθέματι. Τοίνυν καὶ νῦν
 15 μὲν μετρίως τοὺς ἀρραβῶνας ἐντεῦθεν ἤδη ἀπολαμβάνειν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων ὁμολογοῦμεν καὶ λέγομεν, τὸ δὲ ὅλον μετὰ τὸν θάνατον ἐλπίζομεν λήψεσθαι, καθὼς γέγραπται· «νῦν μὲν γινώσκω», φησὶν, «ἐκ μέρους· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ πᾶν, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται». Καὶ ἄλλαχοῦ· «καὶ νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ
 20 οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα».

15 Καὶ ἵνα κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν τὸν λόγον μεταποιήσωμεν, οἶονεὶ τὸν εἰρηκότα τοῦτο ἐρωτήσωμεν· Ἰόθεν, ὧ ἠγαπημένε καὶ φίλε Χριστοῦ, οἶδας ὅτι ὅμοιος αὐτοῦ ἔση; Φράσον ἡμῖν, πό-
 25 θεν;· Ἐκ τοῦ Πνεύματος, φησὶν, ὁ ἔδωκεν ἡμῖν, ἐκ τούτου γινώσκομεν ὅτι ἐσμεν τέκνα Θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν ἐστίν,

37. Β' Κορ. 1, 22. Ἐφ. 1, 14.

38. Α' Κορ. 13, 12. 10.

τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι προκόπτοντας ἐξοικειώνεται περισσότερο μὲ τὸν Θεό, γνωρίζει ὅσα γίνονται σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὅσα ἔκανε μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς προηγουμένους ἀγίους καὶ ὅτι πρόκεται νὰ κάνει μὲ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐνῶ γιὰ τοὺς μελλοντικούς στεφάνους καὶ τὶς ἀμοιβὲς διδάσκεται μυσούμενος σ' αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, πείθεται δηλαδὴ ὅτι αὐτὰ εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ τὸ νοῦ, τὸν λόγο καὶ τὴν διάνοια. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ κατανοεῖ σαφῶς ποιοὶ θὰ εἶναι μετὰ τὴν ἀνάστασις ὁ ἴδιος καὶ ὄλοι οἱ μεταγενέστεροί του, καὶ ὅτι δὲν ἀπολαμβάνει αὐτὰ τῶρα, καὶ ἂν μερικοὶ μᾶς τὸ λέγουν αὐτό, κακῶς τὸ ἐσκέφθησαν. Πράγματι, ἐὰν ὑποτεθεῖ ὅτι ἀπολαμβάνομε τὰ πάντα ἐδῶ, κατὰ συνέπειαν, σύμφωνα μ' αὐτούς, ἀπαρνούμαστε καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνάστασις, τὴν κρίσις καὶ τὴν ἀνταπόδοσις, καὶ ἀποβάλλομε ἐκουσίως τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων. Ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ σκεφτόμαστε ἢ νὰ τὰ λέγομε αὐτά, ἀντίθετα μάλιστα κι αὐτούς πού τὸ λέγουν αὐτὸ νὰ τοὺς ὑποβάλλομε σφοδρῶς σὲ ἀνάθεμα. Ὁμολογοῦμε λοιπὸν καὶ λέγομε ὅτι τῶρα ἀπολαμβάνομε ἤδη ἀπὸ ἐδῶ μετρίως τοὺς ἀρραβῶνες³⁷ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἐλπίζομε νὰ τὰ λάβομε ἐξ ὀλοκλήρου μετὰ τὸν θάνατο· «τώρα», λέγει, «γνωρίζω ἓνα μέρος, ὅταν ὄμως θὰ ἔλθει ἡ ὀλοκλήρωσις, τότε τὸ μέρος θὰ καταργηθεῖ»³⁸. Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει, «καὶ τώρα εἴμαστε τέκνα Θεοῦ καὶ δὲν γνωρίζομε τί θὰ γίνομε· γνωρίζομε ὄμως ὅτι, ἐὰν φανερωθεῖ, θὰ γίνομε ὄμοιοί του»³⁹.

15 Καὶ γιὰ νὰ μεταφέρομε τὸν λόγο σὲ ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις, θὰ ἐρωτήσομε ἐκεῖνον πού τὸ ἔχει εἰπεῖ αὐτό· «Ἀπὸ ποῦ, ἀγαπημένε καὶ φίλε τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζεις ὅτι θὰ γίνεις ὄμοιός του; Πὲς μας, ἀπὸ ποῦ;». «Ἀπὸ τὸ Πνεῦμα», λέει, «πού μᾶς ἔδωσε»⁴⁰, ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζομε ὅτι εἴμαστε τέκνα Θεοῦ καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εὐρίσκεται μέσα μας, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος μου τὰ

39. Α' Ἰω. 3,2.

40. Α' Ἰω. 3,24.

ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ταῦτά μοι εἶπε μυστικῇ τῇ φωνῇ. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν.

16 Πρῶτον ἀνωθεν εἶπομεν ὅτι νοήματα ἡμῶν ἐκεῖνα λέγεσθαι δίκαιον, ὅταν ἐν τῷ ἡμετέρῳ νοῖ λόγος περὶ πράγματός τινος 5 ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ γεννηθῇ, οἷον φέρε εἰπεῖν, ἵνα κτήσωμαί τι ἢ κακοποιήσω ἢ ἀγαθοποιήσω τινά, ἐξήγησιν δὲ καὶ οὐχὶ νόημα τὸ περὶ γεγεννημένων ἤδη ἢ ἐωραμένων πραγμάτων λαλεῖν. Εἶτα πάλιν εἶπομεν ὅτι περὶ ὧν τις οὐχ ἐώρακε πραγμάτων ἢ πόλεων ἢ θεάτρων ἢ ἀνθρώπων, πῶς λέγειν δύναται περὶ αὐτῶν ἢ τὰς 10 ἰδέας ἢ τὰς μορφὰς καὶ τὰς θέσεις αὐτῶν ἀφηγήσασθαι; Εἰ δὲ καὶ εἶπη, μυθολόγος ἂν δικαίως ὑπὸ τῶν ἀκούοντων αὐτὸν κληθήσεται. Οἱ οὖν εἰπόντες περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμέρας καὶ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ φρικτῆς αὐτοῦ παρουσίας προφηταὶ καὶ ἀπόστολοι, ὅτι ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ καὶ ὡς ὠδὶν τῇ τικτούσῃ καὶ ὅτι ἐν πυρὶ 15 ἀποκαλύπτεται, πόθεν μαθόντες ταῦτα εἰρήκασιν; Πάντως γάρ, ἢ παρά τινος ἀκηκόασιν, ἢ αὐτόπται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐγένοντο. Ἐπεὶ, ὁ οὐκ εἶδον, ὁ παρ' ἑτέρου οὐκ ἤκουσαν λέγοντος, πῶς ἐκεῖνοι εἰρήκασιν; Εἰ οὖν ἤκουσαν, παρὰ τίνος εἶπέ· οὐπω γὰρ τέως λέγω ὅτι εἶδον αὐτοὶ καὶ εἶπον, ἀλλ' ὅτι ἤκουσαν· εἶπέ λοι- 20 πόν, εἰ οἶδας πόθεν ταῦτα μεμάθηκαν. Εἰ δὲ τί εἰπεῖν οὐκ ἐπίστασαι, ἀκουσον καὶ γνῶθι ὅτι παρὰ τοῦ ἀγίου ταῦτα μεμαθήκασιν Πνεύματος, καθὼς αὐτοῖς καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ πέμπει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα 25 ἃ εἶπον ὑμῖν». Ὅτι δὲ καὶ ἃ οὐκ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Χριστός, ταῦτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις ἐπελθὼν ἐδίδαξε καὶ εἶπε, φησὶν ὁ αὐτός· «ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν

41. Β' Πέτρ. 3,10. Α' Θεσσ. 5,2.

42. Α' Θεσσ. 5,3.

εἶπε αὐτὰ μὲ μυστικὸ λόγῳ. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθομε στὸ προκειμένο.

16 Πρῶτα εἶπαμε παραπάνω ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ λέγονται νοήματα μας ἐκεῖνα, ὅταν δηλαδὴ γεννηθεῖ μέσα στὸ νοῦ μας λόγος γιὰ κάποιο ἀγαθὸ ἢ κακὸ πρᾶγμα, ὅπως γιὰ παράδειγμα, προκειμένου νὰ ἀποκτήσω κάτι ἢ νὰ κακοποιήσω ἢ νὰ ἀγαθοποιήσω κάποιον· τότε εἶναι ἐξήγηση καὶ ὄχι νόημα, ὅταν ὁμιλοῦμε γιὰ τὰ ἤδη πεπραγμένα ἢ εἰδωμένα πρᾶγματα. Ἐπειτα πάλι εἶπαμε ὅτι γιὰ ὅσα κανεῖς δὲν εἶδε, πράγματα ἢ πόλεις ἢ θέατρα ἢ ἀνθρώπους, πῶς μπορεῖ νὰ ὁμιλεῖ γι' αὐτὰ ἢ νὰ διηγεῖται τὶς ιδέες, τὶς μορφές καὶ τὶς θέσεις αὐτῶν; Ἐὰν ὁμως ἔλεγε κάτι, δικαίως θὰ ἐκαλοῦνταν μυθολόγος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θὰ τὸν ἄκουγαν. Οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπόστολοι λοιπὸν ποὺ εἶπαν γιὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου καὶ γιὰ τὴν ἐνδοξη καὶ φρικτὴ παρουσία του, ὅτι δηλαδὴ «θὰ ἔλθει ὡς κλέπτης τὴν νύκτα»⁴¹ καὶ «σὰν ὠδίνα τῆς γυναίκας ποὺ γεννᾷ»⁴² καὶ ὅτι «ἀποκαλύπτεται μέσα σὲ πῦρ»⁴³, ἀπὸ ποῦ τὰ ἔμαθαν καὶ τὰ εἶπαν αὐτὰ; Ὅπως-δήποτε βέβαια ἢ τὰ ἄκουσαν ἀπὸ κάποιον, ἢ ἔγιναν αὐτόπτες ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Διότι αὐτὸ ποὺ δὲν τὸ εἶδαν, αὐτὸ ποὺ δὲν ἄκουσαν κάποιον νὰ τὸ λέγει, πῶς τὸ εἶπαν ἐκεῖνοι; Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἄκουσαν, πὲς ἀπὸ ποιόν· διότι δὲν λέγω τώρα ὅτι αὐτοὶ τὸ εἶδαν καὶ τὸ εἶπαν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἄκουσαν· πὲς λοιπόν, ἐὰν γνωρίζεις, ἀπὸ ποῦ τὰ ἔμαθαν αὐτὰ. Ἐὰν ὁμως δὲν γνωρίζεις νὰ εἶπεις κάτι, ἄκουσε καὶ μάθε ὅτι αὐτὰ τὰ ἔμαθαν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε σ' αὐτούς· «ὅταν δὲ ἔλθει ὁ Παράκλητος»⁴⁴, δηλαδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸ ὁποῖο στέλλει ὁ Πατέρας στὸ ὄνομά μου, «ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξει καὶ θὰ σᾶς ὑπενθυμίσει ὅλα ὅσα σᾶς εἶπα»⁴⁵. Τὸ ὅτι μάλιστα καὶ ὅσα δὲν τοὺς εἶπε ὁ Χριστός, τὰ ἐδίδαξε καὶ τὰ εἶπε τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποὺ ἦλθε στοὺς ἀποστόλους, τὸ λέγει ὁ ἴδιος· «ἔχω ἀκόμη πολλὰ νὰ

43. Α' Κορ. 3,13.

44. Ἰω. 15,26.

45. Ἰω. 14,26.

ἄρτι· όταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήσεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἐμα-
5 θες πόθεν ἐδιδάχθησαν οἱ γράψαντες τὰ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιφανείας καὶ τῶν ἀποκειμένων καὶ ἐπελθεῖν μελλόντων τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ δικαίοις. Οὕτω καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πάντων τῶν μὴ βλεπομένων ἡμῖν αὐτοὶ φωτισθέντες διὰ τοῦ Πνεύματος εἶδον ἅμα καὶ ἔγραψαν.

- 17 Ἄλλ' ἐρωτῶντί μοι ἀποκρίθητι. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τί ἐστὶ; Θεός, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ ὁμολογουμένως Θεὸς ἀληθινός. Σὺ οὖν, ὡς ὀρᾷς, λέγεις τοῦτο Θεόν, τοῖς δόγμασι τῆς Ἐκκλησίας ἐπόμενος. Τοῦτο τοίνυν λέγων τε καὶ φρονῶν Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ ἐκπορευόμενον, συνιστᾷς ὅτι οἱ τὸ ἅγιον ἔχοντες Πνεῦ-
15 μα αὐτὸν ἐκεῖνον ὁμολογουμένως ἔχουσι τὸν Θεὸν μένοντα πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν, καθὼς πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ Χριστὸς ἔφη· «ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Ἴδου οὖν ἐδιδάχθης ὅτι καὶ μένει καὶ κατοικεῖ
20 κεῖ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας· τὸ γὰρ εἶπεῖν, «ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» τὸ ἀϊδίως καὶ ἀτελευτήτως αὐτοῖς συνέσεσθαι καὶ εἶναι ἀχώριστον μετ' αὐτῶν ἔν τε τῷ νῦν καιρῷ, ἔν τε τῷ μέλλοντι αἰῶνι δηλοῖ. Ὅτι δὲ καὶ ἐώρων τὸ ἅγιον Πνεῦμα οἱ θεῖοι ἀπόστολοι καὶ ὅσοι τοῦτο λαβεῖν ἠξιώθησαν, ἄκουσον τὸ ἐπόμε-
25 νον· «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὔτε γινώσκει αὐτό, ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει». Ἴνα δὲ γνῶς ὅτι καὶ τὸν Χριστὸν βλέπουσιν οἱ

46. Ἰω. 16,12-14.

47. Ἰω. 14,15 ε.

σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ βαστάζετε τώρα· ὅταν ὁμως θὰ ἔλθει ἐκεῖνος, δηλαδή τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια· καὶ δὲν θὰ ὁμιλήσει ἀπὸ μόνο του, ἀλλὰ θὰ εἰπεῖ ὅσα ἀκούσει καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει τὰ ἐρχόμενα. Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσει, διότι ἀπὸ ἐμένα θὰ λάβει καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει»⁴⁶. Ἔμαθες ἀπὸ ποῦ τὰ ἐδιδάχθησαν αὐτοὶ ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη καὶ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου καὶ γιὰ τὰ ἀποκείμενα καὶ γιὰ ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν στοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ δικαίους. Ἔτσι αὐτοί, καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ποὺ δὲν βλέπονται ἀπὸ ἐμᾶς, αὐτοὶ φωτισμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὰ εἶδαν καὶ συγχρόνως τὰ ἔγραψαν.

17 Ἄλλὰ θὰ σὲ ἐρωτήσω καὶ ἀποκρίσου μου. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο τί εἶναι; Θεός, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, ὁμολογουμένως Θεὸς ἀληθινός. Ἐσὺ λοιπὸν, ὅπως βλέπεις, λέγεις αὐτὸ Θεό, πιστὸς στὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ λοιπὸν λέγεις καὶ πιστεύεις ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινός, ἐκπορευόμενο ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ συνιστᾶς ὅτι ὅσοι ἔχουν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὁμολογουμένως ἔχουν ἐκεῖνον τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ νὰ μένει πάντοτε μέσα τους, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς ἀποστόλους· «ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, θὰ τηρήσετε τὶς ἐντολές μου· καὶ ἐγὼ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ θὰ σᾶς δώσει ἄλλον Παράκλητο, γιὰ νὰ μείνει μαζί σας αἰώνια»⁴⁷. Νὰ λοιπὸν ἐδιδάχθηκες ὅτι καὶ μένει καὶ κατοικεῖ στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες. Τὸ ὅτι εἶπε, «γιὰ νὰ μείνει μαζί σας αἰώνια», δηλώνει ὅτι συνυπάρχει αἰώνια καὶ συνεχῶς μαζί τους καὶ ὅτι εἶναι ἀχώριστο μ' αὐτοὺς τώρα, καὶ στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ὅτι ὁμως οἱ θεῖοι ἀπόστολοι καὶ εἶδαν καὶ ἀξιώθηκαν νὰ λάβουν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἄκουσε τὸ ἐπόμενο· «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖο ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ λάβει, διότι δὲν τὸ βλέπει οὔτε τὸ γνωρίζει, ἐσεῖς τὸ γνωρίζετε, διότι μένει μαζί σας»⁴⁸. Γιὰ νὰ γνωρίσεις ὁμως ὅτι καὶ τὸν Χριστὸ βλέπουν αὐ-

48. Ἰω. 14,17.

ἀγαπῶντες αὐτὸν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάσσοντες, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀκουσον λέγοντος· «ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν».

18 Γνωστὸν τοιγαροῦν ἔστω πᾶσι Χριστιανοῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀψευδῆς καὶ Θεὸς ἀληθινός ἐστι καὶ τοῖς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἐνδεικνυμένοις ὁμολογούμενως ἐμφανίζεται, καθὼς εἶπεν αὐτός· αὐτό τε τὸ ἅγιον Πνεῦμα
10 διὰ τῆς ἐμφανείας αὐτοῦ δωρεῖται αὐτοῖς καὶ διὰ τοῦ ἀγίου πάλιν Πνεύματος αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἀχωρίστως μένουσι μετ' αὐτῶν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι ἀφ' ἑαυτῶν λαλοῦσιν οὐδέν· ὁ δὲ λέγων λαλεῖν αὐτούς τι ἀφ' ἑαυτῶν, δυνατὸν εἶναι λέγει εἰδέναί καὶ ἄνθρωπον τὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπους ὡσαύτως τὰ τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ μὴ
15 τοῦτο, ἀλλὰ ψεύστας καὶ μυθολόγους πάντως τοὺς διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος φθεγγομένους ἀποκαλεῖ, ὡς μὴ ἐξ αὐτοῦ διδασκόμενους, ἀλλὰ περὶ ὧν οὐκ εἶδον ἢ ἤκουσαν ἀπὸ οἰκείων συλλογισμῶν ἑτέρους διδάσκοντας. Ἀλλὰ χρεῶν εἰδέναί ὅτι, εἰ συνάδοντα καὶ οὗτοι τοῖς προλαβοῦσι θεοφόροις πατράσι φθέγγονται, ἐν
20 τῷ αὐτῷ Πνεύματι καὶ αὐτοὶ δηλονότι φθέγγονται καὶ οἱ αὐτοῖς ἀπιστοῦντες ἢ καὶ ἐνδιαβάλλοντες εἰς τὸν δι' αὐτῶν φθεγγόμενον ἁμαρτάνουσιν.

19 Ἐδιδάχθης τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντός σου, εἰ θέλεις, ἐστι, καὶ τὰ αἰώνια ἅπαντα ἀγαθὰ ἐν χερσὶ σου
25 εἰσι. Σπεῦσον οὖν ἰδεῖν καὶ λαβεῖν καὶ ἐν σεαυτῷ κτήσασθαι τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ καὶ μὴ διὰ τοῦ οἰεσθαι ταῦτα ἔχειν ἀποστερηθήσῃ πάντων αὐτῶν· κλαῦσον, πρόσπεσον, ὡσπερ ποτὲ ὁ τυφλός, οὕτω καὶ νῦν καὶ σὺ καὶ εἶπέ· Ἐλέησόν με, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ,

τοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ φυλάσσουν τὶς ἐντολές του, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ποὺ τὸ λέγει· «αὐτὸς ποὺ κρατᾶ τὶς ἐντολές μου καὶ τὶς τηρεῖ, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μὲ ἀγαπᾷ· καὶ ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἀγαπᾶ θὰ ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ θὰ τοῦ φανερωθῶ»⁴⁹.

18 Ἄς γίνεῖ λοιπὸν γνωστὸ σ' ὄλους τοὺς Χριστιανούς, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀψευδῆς καὶ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ σὲ ὅσους δείχνουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του, σ' αὐτοὺς ὁμολογουμένως ἐμφανίζεται, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος εἶπε· καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα δωρίζεται μὲ τὴν ἐμφάνισή του σ' αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πάλι αὐτὸς καὶ ὁ Πατέρας μένουν ἀχωρίστως μαζί τους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν λέγουν τίποτε ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ ἐκεῖνος ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτοὶ λέγουν κάτι ἀφ' ἑαυτῶν, λέγει ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ὅπως δὴποτε ἀποκαλεῖ ψεῦτες καὶ μυθολόγους αὐτοὺς ποὺ ὁμιλοῦν μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ δὴθεν δὲν διδάσκονται ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους, γιὰ ὅσα δὲν εἶδαν ἢ ἄκουσαν, ἀπὸ δικούς τους συλλογισμούς. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι, ἐὰν καὶ αὐτοὶ ὁμιλοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς προηγουμένους θεοφόρους πατέρες, ὁμιλοῦν ὅπως δὴποτε κατὰ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, καὶ ὅσοι ἀπιστοῦν σ' αὐτοὺς ἢ καὶ τοὺς διαβάλλουν, ἀμαρτάνουν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ὁμιλεῖ μέσω αὐτῶν.

19 Ἐδιδάχθηκες λοιπὸν, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εὐρίσκεται μέσα σου⁵⁰, ἐὰν θέλεις, καὶ ὅλα τὰ αἰώνια ἀγαθὰ εὐρίσκονται στὰ χέρια σου. Σπεῦσε λοιπὸν νὰ ἴδεις καὶ νὰ λάβεις καὶ νὰ ἀποκτήσεις μέσα σου τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, νομίζοντας ὅτι τὰ ἔχεις, νὰ τὰ στερηθεῖς ὅλα αὐτά. Κλάψε, γονάτισε τώρα καὶ σύ, ὅπως κάποτε ὁ τυλφός⁵¹, καὶ πές· ἔλέησέ με, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνοιξέ μου τοὺς ὀφθαλ-

50. Λουκᾶ 17,21.

51. Λουκᾶ 18,35.

καὶ διάνοιξόν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ἵνα ἴδω τὸ φῶς τοῦ κόσμου, σὲ τὸν Θεόν, καὶ γενήσομαι υἱὸς ἡμέρας θείας κάγώ· καὶ μὴ ἄμοιρον, ὡς ἀνάξιον, τῆς σῆς θεότητος καταλείψης με, ἀγαθέ. Ἐμφάνισόν μοι, Κύριε, σεαυτὸν, ἵνα γνώσωμαι ὅτι ἠγάπησάς με, 5 ὡς τὰς θείας τηρήσαντά σου, Δέσποτα, ἐντολάς. Πέμπσον τὸν Παράκλητον, οἰκτίρμον, καὶ ἐπ' ἐμοί, ἵνα αὐτός με διδάξῃ τὰ περὶ σοῦ καὶ τὰ σὰ ἀναγγείλῃ μοι, ὦ Θεὲ τοῦ παντός. Λάμπσον ἐπ' ἐμοί τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, εὐσπλαγχνε, ἵνα ἴδω τὴν δόξαν τὴν σὴν, ἣν εἶχες πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι παρὰ τῷ σῷ Πατρί. Μεῖνον, 10 ὡς εἶπας, καὶ ἐν ἐμοί, ἵνα κάγῳ μεῖναι ἐν σοὶ γένωμαι ἄξιος καὶ γνωστῶς εἰσέλθω τότε ἐν σοὶ καὶ γνωστῶς σε κτήσωμαι ἐν ἐμοί. Μορφωθῆναι θέλησον, ἀόρατε, ἐν ἐμοί, ἵνα βλέπων τὸ ἀμήχανον κάλλος σου, τὴν εἰκόνα, ἐπουράνιε, φορέσω τὴν σὴν καὶ πάντα τὰ ὀρατὰ ἐπιλάθωμαι. Δός μοι τὴν δόξαν ἣν σοι δέδωκεν, εὐσπλαγ- 15 χνε, ὁ Πατήρ, ἵνα ὁμοιός σοι ὡς πάντες οἱ δοῦλοί σου γένωμαι κατὰ χάριν θεοῦ καὶ συνέσομαί σοι διηνεκῶς νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας, ἀμήν'.

20 *Ναί, ἀδελφέ μου ἀγαπητέ, πιστευσον καὶ πείσθητι ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὕτη ἡ πίστις ἡμῶν. Τοῦτο οὖν ἐστὶ, πιστευσον, ἀδελφέ, 20 τὸ ἀναγεννηθῆναι καὶ ἀνακαινισθῆναι καὶ ζῆσαι τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν. Ἦ οὐκ ἀκούεις τὸν μέγαν Βασίλειον λέγοντα εἰς τὸν προτρεπτικὸν αὐτοῦ λόγον τῶν Φώτων, «οὐκ ἐπιθυμεῖς σεαυτὸν ἰδεῖν, ἄνθρωπε, ἀπὸ γέροντος νέον γινόμενον;» καὶ τὸν Παῦλον, «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε 25 τὰ πάντα καινά»; Ποῖα πάντα λέγει τοιγαροῦν; Εἶπέ, σύ, εἶπέ. Μὴ*

52. Ἰω. 9,5.

53. Α' Θεσσ. 5,5.

54. Ἰω. 1,9.

55. Ἰω. 17,5.

56. Γαλ. 4,19.

57. Α' Κορ. 15,49.

μοὺς τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ἰδῶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου⁵², ἐσένα τὸν Θεό, καὶ θὰ γίνω κι ἐγὼ υἱὸς θείας ἡμέρας⁵³. καὶ μὴ μὲ ἐγκαταλείψεις, ἀγαθέ, ὡς ἀνάξιο, ἄμοιρο τῆς θεότητάς σου. Φανέρωσε μου, Κύριε, τὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ διαπιστώσω ὅτι μὲ ἀγάπησες, ἐπειδὴ ἐτήρησα τὶς θεῖες σου ἐντολές, Δέσποτα. Στείλε τὸν Παράκλητο, οἰκτίρμονα, καὶ σ' ἐμένα, γιὰ νὰ μὲ διδάξει αὐτὸς τὰ δικά σου καὶ νὰ μοῦ τὰ ἀναγγεῖλει, Θεῆ τοῦ παντός. Λάμψε ἐπάνω μου τὸ φῶς τὸ ἀληθινό⁵⁴, εὐσπλαγχνε, γιὰ νὰ ἰδῶ τὴν δόξα σου, ποὺ εἶχες πρὶν γίνει ὁ κόσμος⁵⁵ ἀπὸ τὸν Πατέρα σου. Μείνε, ὅπως εἶπες, καὶ μέσα σὲ μένα, γιὰ νὰ γίνω κι ἐγὼ ἄξιος νὰ μείνω μέσα σου καὶ θὰ εἰσέλθω τότε γνωστῶς μέσα σου καὶ γνωστῶς θὰ σὲ ἀποκτήσω μέσα μου. Θέλησε νὰ μορφωθείς⁵⁶, ἀόρατε, μέσα μου, γιὰ νὰ βλέπω τὸ ἀνέκφραστο κάλλος σου, καὶ νὰ φορέσω, ἐπουράνιε, τὴν εἰκόνα σου⁵⁷ καὶ νὰ λησμονήσω ὅλα τὰ ὀρατά. Δός μου τὴν δόξα ποὺ σοῦ ἔδωσε, εὐσπλαγχνε, ὁ Πατέρας, γιὰ νὰ γίνω ὁμοίός σου κατὰ χάρη θεός, ὅπως ὅλοι οἱ δοῦλοι σου καὶ νὰ συνυπάρχω μαζί σου διαρκῶς τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες, Γένοιτο».

20 Ναί, ἀδελφέ μου ἀγαπητέ, πίστευσε καὶ πείσου ὅτι ἔτσι γίνεται καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πίστη μας. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει πίστευσε, ἀδελφέ, τὸ ν' ἀναγεννηθεῖς⁵⁸, καὶ τὸ νὰ ἀνακαινισθεῖ καὶ τὸ νὰ ζήσει κανεὶς τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ⁵⁹. Πράγματι, δὲν ἀκούς τὸν μέγα Βασίλειο ποὺ λέγει στὸν Προτρεπτικὸ τοῦ λόγου τῶν Φώτων, «δὲν ἐπιθυμεῖς, ἄνθρωπε, νὰ ἰδεῖς τὸν ἑαυτό σου, ποὺ ἀπὸ γέροντας ἐγίνε νέος;»⁶⁰, καὶ τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «ἐὰν κάποιος εὐρίσκεται μέσα στὸν Χριστό, εἶναι καινούργια κτίσι· τὰ παλαιὰ παρῆλθαν, νά, ἐγιναν ὅλα καινούργια»⁶¹. Ποιὰ ὅλα λέγει λοιπὸν; Πές, ἐσύ, πές. Μήπως ἄλλαξε ὁ οὐρανός; Μήπως

58. Ἰω. 3,4.

59. Β' Κορ. 4,16. Β' Τιμ. 1,1 ἐ.

60. Βλ. *Εἰς ἅγιον Βάπτισμα*. PG 31,432D.

61. Β' Κορ. 5,17.

ὁ οὐρανὸς ἐνηλλάγη; Μὴ ἡ γῆ; Ἄλλὰ ὁ ἥλιος ἢ οἱ ἀστέρες ἢ ἡ θάλασσα ἢ τι τῶν βλεπομένων καινὸν καὶ πρόσφατον γέγονεν; Ἄλλ' οὐκ ἔχεις τοῦτο εἰπεῖν· πρὸς ἡμᾶς γὰρ καὶ δι' ἡμᾶς τοῦτο εἶρηκε. Νεκροὶ γὰρ ὄντες, πρὸς ζωὴν ἀνιστάμεθα· φθαρτοί, καὶ εἰς 5 ἀφθαρσίαν μεταποιούμεθα· θνητοί, καὶ εἰς ἀθανασίαν μεταβαλλόμεθα· γῆϊνοι, καὶ γινόμεθα ἐπουράνιοι· σαρκικοὶ ἐκ σαρκὸς τὴν γένεσιν ἔχοντες, καὶ πνευματικοὶ γινόμεθα, τῷ ἀγίῳ ἀναγεννώμενοι καὶ ἀναπλαττόμενοι Πνεύματι.

21 Ταῦτα τοιγαροῦν ἢ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις εἰσὶν, ἀδελφοί·
 10 ταῦτα εἰς τοὺς ἀληθινοὺς πιστοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς καθ' ἐκάστην ἐπιτελοῦνται καὶ γίνονται, καὶ τούτων ἀπάντων μέτοχοι μερικῶς, ὡς πολλάκις εἶπομεν, ἐν σώματι ὄντες, γνωστῶς γίνονται· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ὀλοτελῶς ταῦτα καὶ βεβαίως κληρονομησαὶ ἐλπίζουσιν, ὅλοι δηλαδὴ ἐν ὅλοις τοῖς νυνὶ μεταλη-
 15 φθειῖσι γινόμενοι ἀγαθοῖς. Εἰ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἐνδύεσθαι τε καὶ ὄρᾶν καὶ αὐθις ὄρᾶσθαι παρ' αὐτοῦ δεῖ διδασκόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτὸν ἔχειν καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν μένειν ἡμᾶς οἶδαμεν, ὡς αὐτὸν μὲν εἶναι ἡμῶν ἔνοικον, ἡμᾶς δὲ πάλιν ἐνοίκους αὐτοῦ, οἰκία γινομένῳ δηλονότι ἡμῖν καθὰ καὶ ἡμεῖς
 20 πάλιν οἰκία γινόμεθα αὐτῷ, εἴτα καὶ υἱοὶ μὲν ἡμεῖς αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ Πατὴρ ἡμῶν γίνεται, καὶ φῶς ἐκεῖνος ἐν σκότει λάμπον ἐστίν, αὐτὸν δὲ βλέπειν ἡμεῖς λέγομεν κατὰ τό, «ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα»· ἐὰν οὖν ταῦτα πάντα καὶ τὰ λοιπά, ὡς δεδήλωται, ὅσα δηλονότι αἱ θεῖαι Γραφαὶ γίνεσθαι ἐν ἡμῖν ἐν τῷ
 25 ἐνεστῶτι καιρῷ τῆς παρουσίας ζωῆς ἐκδιδάσκουσι, μηδὲ γίνεσθαι λέγωμεν εἰς ἡμᾶς, ἢ γίνεσθαι μὲν, μυστικῶς δὲ καὶ ἀνεπαισθήτως, μηδὲν πρὸς ταῦτα γινωσκόντων ἡμῶν, τί νεκρῶν διαφέρομεν;

ἡ γῆ; Μήπως ὁ ἥλιος, ἢ τὰ ἀστέρια, ἢ ἡ θάλασσα, ἢ κάτι ἀπὸ τὰ βλεπόμενα ἔγινε καινούργιο καὶ πρόσφατο; Ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ εἰπῆς αὐτό· διότι τὸ εἶπε πρὸς ἡμᾶς καὶ γιὰ μᾶς. Διότι ἐνῶ εἴμαστε νεκροί, ἀνασταινόμεστε πρὸς ζωὴ· ἐνῶ εἴμαστε φθαρτοί, καθιστάμεθα ἄφθαρτοι· ἐνῶ εἴμαστε θνητοί, μεταβαλλόμεστε σὲ ἀθανάτους· ἐνῶ εἴμαστε γῆϊνοι, γινόμεστε ἐπουράνιοι· ἐνῶ εἴμαστε σαρκικοὶ καὶ γεννημένοι ἀπὸ σάρκα, γινόμεστε πνευματικοί, ἀναγεννημένοι καὶ ἀναπλασμένοι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

21 Αὐτὰ λοιπόν, ἀδελφοί, εἶναι ἡ καινούργια κτίσις ἐν Χριστῷ⁶²· αὐτὰ ἐπιτελοῦνται καὶ γίνονται καθημερινῶς στοὺς ἀληθινούς καὶ ἐκλεκτούς πιστούς, καὶ γίνονται ἐμφανῶς μέτοχοι ὅλων αὐτῶν μερικῶς, ἐνῶ εὐρίσκονται στὸ σῶμα, ὅπως πολλὲς φορές εἶπαμε· κι ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἐλπίζουν ὅτι μετὰ τὸν θάνατο θὰ τὰ κληρονομήσουν τελείως καὶ βεβαίως, φθάνοντας δηλαδὴ ὅλοι σὲ ὅλα τὰ ἀποκτηθέντα τώρα ἀγαθὰ. Ἐὰν διδασκόμαστε πάντοτε ὅτι τρώγομε καὶ πίνομε τὸν Χριστό, ὅτι τὸν ἐνδύομαστε καὶ τὸν βλέπομε καὶ ὅτι ἐπίσης βλέπομαστε ἀπὸ αὐτόν, ἐὰν γνωρίζομε ὅτι τὸν ἔχομε μέσα μας καὶ ὅτι ἐμεῖς πάλι μένομε μέσα του, σὰν νὰ εἶναι αὐτὸς ἔνοικός μας, κι ἐμεῖς πάλι ἔνοικοι αὐτοῦ, γίνεται δηλαδὴ κατοικία μας ὅπως κι ἐμεῖς πάλι γινόμεστε κατοικία γι' αὐτόν, ἔπειτα ὅτι γινόμεστε καὶ υἱοὶ του, κι αὐτὸς γίνεται πατέρας μας, κι ἐκεῖνος εἶναι φῶς πὸν λάμπει στὸ σκοτάδι⁶³, κι αὐτόν λέμε ὅτι βλέπομε σύμφωνα μὲ τὸ «ὁ λαὸς ὁ εὐρισκόμενος μέσα στὸ σκότος εἶδε φῶς μέγα»⁶⁴· ἐὰν λοιπόν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα, ὅπως ἐλέχθηκε, ὅσα δηλαδὴ διδάσκουν οἱ θεῖες Γραφές ὅτι γίνονται μέσα μας τώρα στὴν παρούσα ζωὴ, λέγομε ὅτι δὲν συμβαίνουν σ' ἡμᾶς ἢ συμβαίνουν βέβαια, ἀλλὰ κατὰ τρόπο μυστικὸ καὶ ἀνεπαίσθητο, χωρὶς νὰ γνωρίζομε τίποτε γι' αὐτά, τότε σὲ τί διαφέρομε ἀπὸ τοὺς νεκρούς;

63. Ἰω. 1,5.

64. Ἦσ. 9,1. Ματθ. 4,16.

22 Μὴ δὴ τῇ ἀπιστίᾳ οὕτως ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, εἰς βυθὸν ἀπω-
 λείας κατέρχεσθε· ἀλλ' εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν αἰσθησιν τῶν τοιού-
 των λαβεῖν οὐκ ἠλπίσατε καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἠτήσασθε, κἂν ἀπὸ
 τοῦ παρόντος πληροφορήθητε, πρῶτον ἀληθῆ ταῦτα πιστεύσαν-
 5 τες εἶναι καὶ συνάδοντα ταῖς θείαις Γραφαῖς, πάσας αὐτὰς δηλο-
 νότι διεξερχόμενοι, ὅτι ἐντεῦθεν ἤδη γνωστῶς ἢ σφραγίς τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος ἡμῖν τοῖς πιστοῖς δίδεται. Καὶ πιστεύσαντες
 οὕτω διώκετε ἵνα καταλάβητε, οὕτω πυκτεύσατε ὡς οὐκ ἀέρα
 δέροντες· καὶ πρὸς τούτοις «αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· κρούετε
 10 καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν», εἴτε ἐνταῦθα εἴτε ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλον-
 τι. Τέως διδάσκεσθε, τέως μετανοιεῖτε, ὑποτάσσεσθε, νηστεύετε,
 κλαίετε, εὐχεσθε· καὶ οὕτω διὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων τρέχε-
 τε, πυκτεύετε, διώκετε, ζητεῖτε, κρούετε, αἰτεῖσθε, πρὸς μηδὲν
 ἕτερον ἀπονέοντες, ἕως καταλάβητε, ἕως δράξησθε, ἕως λάβη-
 15 τε, ἕως ὑμῖν ἀνοιγῆ καὶ εἰσέλθητε, ἕως ἔνδον τοῦ νυμφῶνος τὸν
 νυμφίον θεάσησθε, ἕως ἀκούσητε· «εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ,
 ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω», ἕως υἱοὶ φωτὸς
 καὶ υἱοὶ ἡμέρας γένησθε. Ἀλλὰ γὰρ μὴ πρὸ τοῦ ταῦτα καὶ ἰδεῖν
 καὶ λαβεῖν καὶ παθεῖν φρεναπατοῦντες ὑμᾶς ἑαυτοὺς καὶ παραλο-
 20 γιζόμενοι εἶναι τι δοκεῖτε μηδὲν ὄντες, καὶ ὡς ἀναπεπτωκότες τῇ
 συνειδήσει πνευματικοὺς ἑαυτοὺς εἶναι πρὸ τοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον λαβεῖν οἴεσθε, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἀναδέχεσθαι λογισμοὺς
 ἀλλοτρίους ἀσυνέτως ἐπείγεσθε καὶ εἰς ἡγουμενείας καὶ ἀρχὰς
 ἐπιβαίνετε καὶ ἱερωσύνης ἀφόβως κατατολμᾶτε καὶ πρὸς μητρο-
 25 πόλεις καὶ ἐπισκοπὰς τοῦ ποιμαίνειν τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν ἑαυ-
 τοὺς ὑμᾶς διὰ μυρίων μεθόδων ἀναιδῶς ἐπιδίδοτε. Ἀλλὰ προσέ-

65. Βλ. Ἐφ. 1,13.

66. Φιλ. 3,12.

67. Α' Κορ. 9,26.

22 Μὴ παραδίδεστε λοιπὸν ἔτσι στὴν ἀπιστία καὶ κατέρχεσθε σὲ βυθὸ ἀπωλείας· ἀλλὰ κι ἂν μέχρι τώρα δὲν ἐλπίσατε ὅτι θὰ λάβετε αἴσθησι αὐτῶν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐζητήσατε τίποτε, βεβαιωθείτε τουλάχιστον τώρα, ἀφοῦ πρῶτα πιστεύσετε, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ καὶ σύμφωνα μὲ τὶς θεῖες Γραφές, πού φυσικὰ θὰ τὶς ἀναγνώσετε ὅλες, ὅτι ἤδη ἀπὸ ἐδῶ δίδεται φανερῶς σ' ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς ἡ σφραγίδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁶⁵. Κι ἀφοῦ πιστεύσετε, τρέξατε ἔτσι, ὥστε νὰ τὰ φθάσετε⁶⁶, πυγμαχήσατε ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ κτυπᾶτε ἀέρα⁶⁷, καὶ ἐπὶ πλέον «ζητήσατε καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ· κρούσατε καὶ θὰ σᾶς ἀνοιγεῖ»⁶⁸, εἴτε ἐδῶ εἴτε στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Διδάσκεσθε τώρα, μετανοεῖτε τώρα, ὑποτάσσεσθε, νηστεύετε, κλαίετε, προσεύχεσθε· κι ἔτσι μὲ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια τρέχετε, ἀγωνίζεσθε, διώκετε, ζητεῖτε, κρούετε, αἰτεῖτε, μὴ στρεφόμενοι σὲ τίποτε ἄλλο, ἕως ὅτου νὰ φθάσετε, ἕως ὅτου ν' ἀγγίζετε, ἕως ὅτου νὰ λάβετε, ἕως ὅτου νὰ σᾶς ἀνοιγεῖ καὶ νὰ εἰσέλθετε, ἕως ὅτου νὰ ἰδεῖτε τὸν νυμφίον μέσα στὸν νυμφῶνα, ἕως ὅτου νὰ ἀκούσετε· «εὐγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, σὲ ὀλίγα ἡσούν πιστός, σὲ πολλὰ θὰ σὲ καταστήσω»⁶⁹, ἕως ὅτου νὰ γίνετε υἱοὶ φωτός καὶ υἱοὶ ἡμέρας⁷⁰. Ἄλλ' ὁμως πρὶν νὰ ἰδεῖτε, νὰ λάβτε καὶ νὰ πάθετε αὐτὰ, μὴ τυχὸν ἀπατήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ παραλογιζόμενοι πιστέψετε ὅτι εἴστε κάτι, ἐνῶ δὲν εἴστε τίποτε⁷¹· καὶ μὴ τυχὸν ἐμπέσει στὴν συνείδησή σας καὶ φαντασθεῖτε ὅτι εἴστε πνευματικοὶ προτοῦ λάβετε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπείγεσθε στὸ νὰ ἐπιδέχεσθε ἀσυνέτως ξένους λογισμοὺς καὶ ἐπιβαίνετε σὲ ἡγουμενίες καὶ ἀρχές καὶ κατατολμᾶτε ἀφόβως τὴν ἱερωσύνη καὶ ἐπιδίδεσθε μὲ ἀναίδεια μὲ ἀμέτρητες μεθόδους νὰ ποιμαίνετε τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου στὶς μητροπόλεις καὶ τὶς ἐπισκοπές. Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τοὺς ἑαυτοὺς σας, ὥστε νὰ

68. Ματθ. 7,7.

69. Ματθ. 25,21.

70. Α' Θεσσ. 5,5.

71. Βλ. Γαλ. 6,3.

χετε, παρακαλῶ, ἑαυτοῖς, τὰ ἄνω φρονοῦντες, τὰ ἄνω ζητοῦντες, τὰ ἄνω ἐπιποθοῦντες, μηδενὸς τῶν ἐπιγείων, πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐκεῖνα φροντίζοντες.

- 23 *Ναί, καταφρονήσωμεν πάντων τῶν ὀρωμένων, ἀξιῶ τὴν*
5 ἀγάπην ὑμῶν· ἀποσεισώμεθα τὰ ἀνθρώπινα πάντα, ἅπαντα τὰ
ἐμπαθῆ καὶ βλαβερὰ βδελυξώμεθα, ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν
μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ
ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύ-
10 ματι, τῷ ἐνὶ τρισαγίῳ φωτί, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων· ἀμήν.

φρονεῖτε τὰ ἄνω, τὰ ἄνω νὰ ζητεῖτε⁷², τὰ ἄνω νὰ ἐπιποθεῖτε, καὶ γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ ἐπίγεια νὰ μὴ φροντίζετε, προτοῦ νὰ λάβετε ἐκεῖνα.

- 23 Ναί, ἀξιῶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σας, νὰ καταφρονήσομε ὅλα τὰ ὀρατά· νὰ ἀπομακρύνομε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, νὰ βδελυχθοῦμε ὅλα τὰ ἐμπαθῆ καὶ βλαβερὰ, ὥστε νὰ ἐπιτύχομε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας. Σ' αὐτὸν ἀρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, στὸ ἓνα τρισάγιο φῶς, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

72. Κολ. 3,1.

Η Θ Ι Κ Ο Σ Λ Ο Γ Ο Σ

Ε Κ Τ Ο Σ

ΛΟΓΟΣ Σ'

*Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς. Καὶ ὅπως χρῆ τὸ οἰ-
κειὸν ἐκκόπτειν θέλημα καὶ εἰς ὕψος ἀνέρχεσθαι τελειό-
τητος. Καὶ περὶ συναφείας Θεοῦ πρὸς ψυχὴν καὶ ψυχῆς
πρὸς σῶμα καὶ ἐνώσεως τῶν τριῶν παραδόξου. Καὶ πρὸς
τούτοις περὶ πνευματικῆς ἰατρείας καὶ ὅπως χρῆ θερα-
πεύειν τοὺς ψυχικῶς ἀσθενοῦντας.*

1 Πολλοῖς τοῖς ἐν κόσμῳ πολλάκις προσομιλήσας καὶ τινῶν
συζητήσεων ἀναμεταξὺ κινήθεισῶν, περὶ ἐμπαθείας, φημί, καὶ
ἀπαθείας, λεγόντων ἀκήκοα σχεδὸν ἀπάντων, οὐ μόνον τῶν ἀτε-
5 λῶν εἰς ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δοκούντων
εἶναι τελείων εἰς ἀρετὴν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν φήμην μεγάλην
ἐχόντων κατὰ τὸν κόσμον, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ἄνθρωπον εἰς το-
σοῦτον ὕψος ἀπαθείας ἐλθεῖν, ὥσθ' ὀμιλῆσαι καὶ συνεστια-
θῆναι γυναιξὶ καὶ μηδεμίαν βλάβην ὑποστῆναι, μήτε τινὰ κίνησιν
10 ἢ μολυσμὸν ἐν τῷ λεληθότι παθεῖν. Τούτων αὐτήκοος ἐγὼ γεγο-
νώς, μεγάλης ἐπληρώθην τῆς ἀθυμίας καὶ θρηνεῖν ὑπὲρ τῶν ταῦ-
τα λεγόντων καὶ κλαίειν ἐκ πολλῆς συμπαθείας βιάζομαι, ἀκρι-
βῶς εἰδὼς ὧν μὴ ἄλλως ταῦτα λέγειν αὐτοῦς εἰ μὴ ἐκ πολλῆς
ἀγνοίας τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ. Εἰ μὴ γὰρ ἐστερημένοι τῆς
15 ὄντως ἀπαθείας ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ σκότει τῶν παθῶν
ἐκαλύπτοντο καὶ δοῦλοι τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν τῆς σαρκὸς θελη-
μάτων ἐτύγχανον, οὐκ ἂν τὴν ζωοποιὸν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ νέ-
κρωσιν, ἣν τοῖς μέλεσι τῶν ἀγίων αὐτοῦ χαρίζεται, ἠγνόουν καὶ
ἠπίστουν περὶ αὐτῆς.

Λ Ο Γ Ο Σ Σ'

Για την απάθεια και την ενάρτη ζωή. Και πώς πρέπει να περικόπομε τὸ δικό μας θέλημα και να ἀνερχόμαστε στὸ ὕψος τῆς τελειότητας. Ἐπίσης για τὴν συνάφεια τοῦ Θεοῦ με τὴν ψυχὴ και τῆς ψυχῆς με τὸ σῶμα ὡς και για τὴν παράδοξη ἔνωση τῶν τριῶν. Και μαζί με αὐτὰ για τὴν πνευματικὴ θεραπεία και πῶς πρέπει να θεραπεύομε τοὺς ψυχικὰ ἀσθενεῖς.

- 1 Συνομίλησα πολλές φορές στὸν κόσμο με πολλούς, και ἔγιναν μεταξύ μας μερικὲς συζητήσεις (ἐννοῶ για τὴν ἐμπάθεια και ἀπάθεια), και ἄκουσα σχεδὸν ὅλους να λέγουν, ὄχι μόνον οἱ ἀτελεῖς στὴν ἀρετὴ και τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ και αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν ὅτι εἶναι τέλειοι στὴν ἀρετὴ και κατέχουν ὀνόματα και μεγάλη φήμη στὸν κόσμο, ὅτι δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος να ἔλθει σὲ τόσο ὕψος ἀπάθειας, ὥστε να ὀμιλήσει και να συνεστιαθεῖ με γυναῖκα και να μὴ ὑποστεῖ καμμία βλάβη, οὔτε να πάθει κάποια κίνηση ἢ μολυσμὸ ἀσυναίσθητα. Ὅταν τὰ ἄκουσα αὐτὰ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἐγέμισα ἀπὸ μεγάλη ἀθυμία και βιάζομαι να θρηνηῶ γι' αὐτοὺς ποὺ λέγουν αὐτὰ και να κλαίω ἀπὸ πολλὴ συμπάθεια· κι αὐτό, ἐπειδὴ γνωρίζω ἀκριβῶς ὅτι αὐτοὶ δὲν τὰ λέγουν αὐτὰ για ἄλλο λόγο, παρὰ ἀπὸ πολλὴ ἄγνοια τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ἐστεροῦνταν τὴν πραγματικὴ ἀπάθεια και δὲν ἦταν καλυμμένοι μέσα στὸ σκότος τῶν παθῶν και δὲν συνέβαινε να εἶναι δοῦλοι τῶν ἡδονῶν και τῶν θελημάτων τῆς σαρκός, δὲν θὰ ἀγνοοῦσαν τὴν ζωοποιὸ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ και Θεοῦ¹, ἢ ὁποία χαρίζεται στα μέλη τῶν ἀγίων του, οὔτε θ' ἀπιστοῦσαν γι' αὐτήν.

2 Πῶς γὰρ καὶ πιστεύουσιν οἱ τοιοῦτοί ποτε νεκροὺς εἶναι καὶ
 γίνεσθαι τῷ κόσμῳ τινὰς καὶ μόνην ζῶντας ζωὴν τὴν ἐν Πνεύ-
 ματι, οἵτινες διὰ βίου παντὸς σπουδὴν ἔθεντο ἐν ὑποκρίσει πάντα
 ποιεῖν, ἵνα ἀνθρώποις ἀρέσωσι καὶ θεοφιλεῖς παρ' αὐτῶν ὀνομά-
 5 ζωνται; Ὡς γὰρ ἐν πάθεσιν οἴονται κατορθοῦν τὴν ἀπάθειαν,
 ὅλως ἀμαρτία ὄντες τε καὶ γενόμενοι, καὶ ὡς μόνους τοὺς τῶν
 ἀνθρώπων ἑπαίνους ἀρκεῖν εἰς ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα πείθου-
 σιν ἑαυτούς, οὕτω καὶ τὴν ἀπάθειαν ἀπαρνούμενοι, ἅγιοι εἶναι καὶ
 λέγεσθαι βούλονται ταύτης χωρὶς, ὡς ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαί-
 10 νων τὴν ἀγιωσύνην κτησάμενοι. Τὸν γὰρ μὴ ἐπαινούμενον ἀπλῶς
 καὶ ὡς ἔτυχε παρὰ τῶν πολλῶν οὐδενὸς λόγου ἄξιον εἶναι κρί-
 νουσιν, ἀγνοοῦντες, ὡς εἰκός, ὅτι κρείσσων εἰς γινώσκων Θεὸν
 καὶ ὑπ' αὐτοῦ γινωσκόμενος ὑπὲρ μυριάδας ἀπίστων τῶν μὴ εἰ-
 δότων Θεόν, κἂν παρὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἐπαινῶνται καὶ μακα-
 15 ρίζωνται, ὡσπερ καὶ εἰς βλέπων ὑπὲρ ἄπειρα πλήθη ἀμβλυω-
 πούντων. Ὅτι γὰρ ἐνὶ τινὰ τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἀγωνιζομένων εἰς
 τοιαύτην ἐλευθερίαν ἐλθεῖν καὶ τὸν ἄπαξ μέτοχον τῆς τοῦ Θεοῦ
 χάριτος γενόμενον εἰς ἀπάθειαν ψυχῆς καὶ σώματος καταντῆσαι,
 ὥστε, μὴ μόνον μετὰ γυναικῶν συνεσθίοντα καὶ αὐταῖς ὁμιλοῦν-
 20 τα, ἀνενόχλητον αὐτὸν καὶ ἀπαθῆ διαμένειν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσαις
 στρεφόμενον πόλεσι, τραγωδούντων τε καὶ κιθαρῳδούντων
 ἀκούοντα καὶ ὀρῶντα γελῶντας καὶ ὀρχουμένους καὶ παίζοντας,
 μηδὲν παραβλάπτεσθαι, πᾶσα μὲν συγγραφὴ μαρτυρεῖ, πᾶσα
 δὲ ἱστορία, καὶ τῶν ἀγίων αἱ πράξεις τοιαύτας τὰς μαρτυρίας
 25 ἡμῖν διαγράφουσι, καὶ τούτου ἕνεκεν πᾶσα πρᾶξις ἐναγώνιος καὶ
 πᾶσα κακοπάθεια παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἐπιτελεῖται.

3 Ὁ γὰρ τῶν κατὰ Θεὸν ἀγωνιζομένων σκοπὸς τοιοῦτός ἐστι,

2 Πράγματι, πῶς θὰ πιστεύσουν αὐτοὶ ὅτι μερικοὶ εἶναι καὶ γίνονται γιὰ τὸν κόσμον νεκροὶ καὶ ζοῦν μόνο τὴν ἐν Πνεύματι ζωὴν, ἐκεῖνοι ποὺ σ' ὄλη τους τὴν ζωὴν ἐφρόντιζαν νὰ ὑποκρίνονται σ' ὄλα, ὥστε ν' ἀρέσουν στοὺς ἀνθρώπους² καὶ νὰ ὀνομάζονται ἀπὸ αὐτοὺς θεοφιλεῖς; Πράγματι, ὅπως πιστεύουν ὅτι στὰ πάθη κατορθώνουν τὴν ἀπάθεια, ἐνῶ εἶναι καὶ γίνονται ἐντελῶς ἁμαρτία, κι ὅπως πείθουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὅτι ἀρκοῦν μόνον οἱ ἔπαινοι τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀγιότητα, ἔτσι ἀπαρνοῦνται καὶ τὴν ἀπάθεια, καὶ θέλουν νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγονται ἅγιοι χωρὶς αὐτὴν, μὲ τὴν αὐταπάτη ὅτι ἀπέκτησαν τὴν ἀγιωσύνη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους ἐπαίνους. Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐπαινέθηκε ἀπλῶς καὶ τυχαίως ἀπὸ τοὺς πολλοὺς δὲν τὸν κρίνουν ἄξιο λόγου, ἀγνοώντας φυσικὰ ὅτι, ἀπὸ μυριάδες ἀπίστων, ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεὸ³, ἀνώτερος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν Θεὸ καὶ γνωρίζεται ἀπ' αὐτόν, κι ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ἐπαινοῦνται καὶ μακαρίζονται ἀπ' ὄλον τὸν κόσμον· ἐκεῖνος μοιάζει μ' ἓναν ποὺ βλέπει ἐπάνω ἀπὸ ἄπειρα πλήθη ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀμβλυωπία. Ἐνῶ βέβαια εἶναι δυνατό κάποιος ἀγωνιστῆς τῆς ἀληθείας νὰ φθάσει σὲ τέτοια ἐλευθερία, κι αὐτὸς ποὺ ἔγινε διὰ παντὸς μέτοχος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ νὰ καταντήσῃ σὲ ἀπάθεια ψυχῆς καὶ σώματος, ὥστε, ὄχι μόνον ὅταν συναναστρέφεται καὶ ὁμιλεῖ μὲ γυναῖκες νὰ παραμένει ἀνενόχλητος καὶ ἀπαθής, ἀλλὰ καὶ τριγυρίζοντας μέσα στὶς πόλεις καὶ ἀκούγοντας τοὺς ἄλλους νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ παίζουν μουσικὴ καὶ βλέποντάς τους νὰ γελοῦν, νὰ χορεύουν καὶ νὰ παίζουν, σὲ τίποτε νὰ μὴ βλάπτεται. Αὐτὸ τὸ μαρτυροῦν ὄλες οἱ γραφές, ὄλη ἡ ἱστορία· καὶ οἱ πράξεις τῶν ἁγίων μᾶς παραδίδουν αὐτὲς τὶς μαρτυρίες, καὶ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ἐπιτελεῖται ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς κάθε ἀγωνιστικὴ πράξη καὶ κάθε κακοπάθεια.

3 Πράγματι, ὁ σκοπὸς ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται κατὰ Θεὸν

2. Γαλ. 1,10.

3. Βλ. Γαλ. 4,9. Βλ. Β' Θεσσ. 1,8 ἐ.

πρῶτον μὲν ἐκφυγεῖν κόσμον ἅπαντα καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Κόσμον δὲ λέγω τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἡγουν τὸν αἰῶνα τοῦτον τὸν πρόσκαιρον, τὰ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ περὶ ἡμᾶς πάντα ἅπερ καταλιμπάνειν ἡμᾶς ὁ Λόγος διακελεύεται, ἅφ' ὧν καὶ φεύγειν ἐκ παντός τὸς χρή, οἷον ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρός, ἀδελφῶν τε καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, ἔτι δὲ ἀπὸ κτημάτων καὶ χρημάτων καὶ περιουσίας καὶ πλούτου παντός, οὐχ ὡς ἀπηγορευμένων ὄντων αὐτῶν ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν, ἀλλ' ὡς μὴ δυναμένων ἡμῶν, ἐν μέσῳ αὐτῶν στρεφόμενων, τῆς αὐτῶν προσπαθείας ἀπαλλαγῆναι· ὁ γὰρ
 10 ἤδη ταῖς ἡδοναῖς συγκραθεῖς, εἰ μὴ τὰς αἰτίας αὐτῶν ἐκφύγοι καὶ μακρὰν γένηται ἀπ' αὐτῶν, οὐκ ἂν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν ἐλευθερωθήσεται. Μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι γυμνὸς πάντων τῶν προσόντων, τότε καὶ αὐτὴν ἑαυτοῦ ὀφείλει, εἰ σπουδαῖός ἐστιν, ἀπαρνήσασθαι τὴν ψυχὴν· ὅπερ καὶ κατορθοῦται ἐν τῇ τοῦ οἰκείου ἀπο-
 15 νεκρώσει θελήματος, οὐ λέγω μόνου τοῦ ἔξωθεν, οἷον μὴ φαγεῖν, μὴ πιεῖν, μὴ προπετῶς τις διαπράξασθαι, μὴ ὑπνῶσαι, μὴ τι τῶν δοκούντων εἶναι καλῶν ἄνευ ἐπιταγῆς ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔσωθεν, φημί, τῆς καρδίας κινήματος, οἷον μὴ βλέψαι ἐμπαθῶς, μὴ ὡσαύτως ἀσπάσασθαι, μὴ μέμψασθαι ἀφανῶς, μὴ κατακρίναι
 20 τινα, μὴ ἐπιχαρῆναι πτώσει τινός, μὴ ὀργισθῆναι κατὰ διάνοιαν, μὴ φθονῆσαι κακῶς, μὴ ζηλῶσαι ἐν πονηρίᾳ.

4 Πῶς πάντα τὰ τῆς εὐσεβείας ἀπαριθμήσομαι ἰδιώματα, ἵνα καὶ δείξω σοι ἀκριβῶς τῶν Χριστιανῶν τὴν ἀκρίβειαν; Πλὴν ἔτι τὰ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως μάνθανε, τοῦ μὴ κρῦψαι λογισμὸν
 25 μὴδὲ τὸν τυχόντα ποτέ, μὴ παρελθεῖν δακρύων χωρὶς ἡμέραν μίαν τὸ κατὰ δύναμιν, μὴ τριῖψαι τὴν ὄψιν κατὰ τὴν συνήθειαν ὕδατι, μὴ τῆς κόμης κοσμηῆσαι τὰς τρίχας ἢ καὶ τοῦ πώγωνος, μὴ λῦσαι τὴν ζώνην εἰς ὕπνον τρεπόμενος, ἵνα μὴ χαυνωθεῖς

εἶναι αὐτός· πρῶτον νὰ ξεφύγουν ἀπ' ὄλον τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐγκόσμια. Καὶ κόσμον ἐννοῶ τὴν παροῦσα ζωὴ, δηλαδὴ τὸν αἰῶνα τοῦτον τὸν πρόσκαιρον, ἐνῶ ἐγκόσμια ὄλα τὰ γύρω ἀπὸ ἐμᾶς, τὰ ὁποῖα ὁ Λόγος μᾶς προτρέπει νὰ τὰ ἐγκαταλείψομε⁴· πρέπει νὰ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ ὄλα αὐτὰ, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ χρήματα, τὴν περιουσία καὶ κάθε πλοῦτον, ὄχι ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἀπαγορευμένα ἢ ἐπιβλαβῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μπορούμε ἐμεῖς, συναναστρεφόμενοι ἀνάμεσά τους, νὰ ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὴν προσπάθεια τῆς ἀποκτήσεως τους· πράγματι, ἐκεῖνος ποὺ ἤδη συγχωνεύθηκε μὲ τὴν ἡδονὴν, ἐὰν δὲν ἀποφύγει τὴν αἰτίαν τους καὶ δὲν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, δὲν θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τους. Καὶ ὅταν ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ ὄλα τὰ ἐγκόσμια πλεονεκτήματα, τότε ὀφείλει, ἐὰν εἶναι ζηλωτὴς, ν' ἀπαρνηθεῖ καὶ τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀπονέκρωση τοῦ δικοῦ τοῦ θελήματος, δὲν ἐννοῶ μόνον τοῦ ἐξωτερικοῦ, δηλαδὴ νὰ μὴ τρώγει, νὰ μὴ πίνει, νὰ μὴ ἐνεργεῖ μὲ αὐθάδεια, νὰ μὴ κοιμάται, νὰ μὴ κάνει κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται καλὰ χωρὶς προσταγὴν ἐννοῶ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ θελήματος, δηλαδὴ τὴν διάθεσιν τῆς καρδιᾶς, ὥστε νὰ μὴ βλέπει κάποιον μὲ ἐμπάθεια, οὔτε νὰ τὸν ἀσπασθεῖ ἔτσι, οὔτε νὰ μέμφεται στὰ κρυφά, οὔτε νὰ κατακρίνει κάποιον, οὔτε νὰ ὀργίζεται στὴ σκέψιν, οὔτε νὰ φθονεῖ μὲ κακία, οὔτε νὰ ζηλεῦει μὲ πονηρίαν.

- 4 Πῶς νὰ ἀπαριθμηθῶ ὄλα τὰ γνωρίσματα τῆς εὐσέβειας, ὥστε νὰ σοῦ δείξω μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὀρθὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν; Πλὴν ὁμως μάθε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν· νὰ μὴ κρύβεις δηλαδὴ ποτὲ οὔτε τὸν τυχαῖον λογισμόν, νὰ μὴ παρέρχεσαι κατὰ τὸ δυνατόν καμμία ἡμέραν χωρὶς δάκρυα, νὰ μὴ τρίβεις τὸ πρόσωπον ὅπως συνήθως μὲ νερόν, νὰ μὴ περιποιεῖσαι τὴν τρίχην τῆς κόμης ἢ τοῦ γενιοῦ, νὰ μὴ λύσεις τὴν ζώνην γιὰ ὕπνον.

4. Βλ. Λουκᾶ 14,26 ἐ.

5. Ἐννοεῖ τὴν ἀκρίβειαν τῆς διαγωγῆς, τὴν σοβαρότητα καὶ ἀυστηρότητα.

ὑπνώση πλέον τοῦ δέοντος, μὴ βάλοι χειρα εἴσω καὶ κνήσαι μέ-
 λος τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ φυλάξασθαι ἀπὸ ἐτέρας ἀφῆς, μὴ
 ἐνατενίσαι ἀπλῶς μηδὲ εἰς γηράσαντος ὄψιν (ὁ γὰρ μεσάζων τοῖς
 κακοῖς πανταχοῦ πάρεστιν), μὴ ἐννεῦσαί τινι κατὰ ἐτέρου τινός,
 5 μὴ λαλήσαι μηθὲν ὃ μὴ συμφέρει, καὶ μὴ σιωπήσαι ὃ λαληθῆναι
 ἄξιον, μὴ καταλεῖψαι τὸν συνήθη κανόνα μέχρι θανάτου ποτέ, μὴ
 κτήσασθαι μετὰ τινος μερικὴν φιλίαν, εἰ καὶ ἀγίου δοκεῖ ἔχειν
 ὑπόληψιν, μὴ ἐν μέρει ἢ καθόλου καλλωπισμῶν φροντίσαι ἐν-
 δύματος ἢ ὑποδήματος, εἰ μὴ μόνην τὴν χρεῖαν σεμνὴν ὁμοῦ καὶ
 10 εὐσχήμονα, μὴ ἐνηδόνως τινὸς γεύσασθαι μηδὲ φαγεῖν ὃ τῇ ψυχῇ
 διὰ τῆς ὀράσεως ἤρεσεν. Ἐν τούτοις γὰρ πᾶσι καὶ ἐν πλείοσιν
 ἄλλοις ὁ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται· καὶ διὰ τούτων πάντων, εἰ
 χαύνως καὶ ραθύμως πορεύεται, τὸ οἰκεῖον καθ' ὥραν ἐκπληροῖ
 θέλημα, εἰ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἀποταξάμενος μακαρίζεται.
 15 Τῶν γὰρ ἔξωθεν τις καὶ βλεπομένων τοῖς πᾶσιν ἐγκρα-
 τευόμενος παρὰ τῶν μὴ καλῶς εἰδόντων ὄραν ὡς ἐργάτης ἀνακη-
 ρύττεται, τὰ δὲ κρύφια τῆς καρδίας θελήματα ἐκπληρῶν, ὡς
 ἀκάθαρτος παρὰ Θεῶ μισεῖται καὶ ἀποστρέφεται· κἂν εἰ χίλια ἔτη
 οὕτω ποιήσῃ ἀγωνιζόμενος, οὐδεμίαν εὐρήσει ἐκ τῶν ἔξωθεν μό-
 20 νων ἀγώνων ὠφέλειαν.

5 Ὁ δὲ εἰς πάντα ἐγκρατευόμενος καὶ τὴν ψυχὴν προπαιδεύων
 ἀτάκτως μὴ περιφέρεσθαι μηδὲ ποιεῖν ἐν μηδενὶ ὧν ὁ Θεὸς ἀπα-
 ρέσκεται τὸ ἑαυτῆς θέλημα, ἀλλ' ὄλην, ὡσπερ ἐπὶ κάλου τινὸς
 ἀεροβατοῦσαν, τοῖς τοῦ Θεοῦ ὀδεύειν θερμῶς ἀναγκάζων προσ-
 25 τάγμασιν, οὗτος ἐν ὀλίγῳ καιρῷ ἐν αὐτοῖς αὐτὸν εὐρήσει κε-
 κρυμμένον τοῖς θείοις αὐτοῦ ἐντάγμασιν. Ὡς καὶ ἐντυχόν, πάσης
 ἄλλης ἐργασίας ἐπιλαθόμενος ἐκπλαγήσεται καὶ προσπεσὼν αὐ-
 τὸν καὶ μόνον ὄραν ἀγαπήσει. Οὐ καὶ κρυβέντος ἐξ ὀφθαλμῶν

για να μη χανωθεῖς καὶ κοιμηθεῖς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται· να μη βάλεις τὸ χέρι μέσα γιὰ τὰ τρίψεις μέλος τοῦ σώματος, ἀλλὰ να φυλάγεις ἀπὸ κάθε ἀφή, να μη σηκώσεις τὸ βλέμμα σου οὔτε ἀπλῶς γιὰ να ἰδεῖς τὴν ὄψη ἐνὸς γέροντα, διότι ὁ μεσίτης τῶν κακῶν παντοῦ παρευρίσκεται· να μη κάνεις νόημα σὲ κάποιον ἐναντίον κάποιου ἄλλου, να μη λέγεις τίποτε πού δὲν συμφέρει καὶ να μη σιωπᾶς κάτι πού ἀξίζει να τὸ εἶπεις· να μη ἐγκαταλείψεις ποτὲ τὸν συνηθισμένο κανόνα μέχρι θανάτου καὶ να μη ἀποκτήσεις μὲ κάποιον ιδιαίτερη φιλία, κι ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι ἔχει ὑπόληψη ἀγίου· να μη φροντίσεις μερικῶς ἢ καθόλου γιὰ καλλωπισμοὺς ἐνδύματος ἢ ὑποδήματος, παρὰ μόνο γιὰ τὴν ἀνάγκη σεμνῆς καὶ εὐσχημῆς μαζί ἐμφανίσεως· να μη γευθεῖς μὲ ἡδονὴν κάτι οὔτε να φάγεις αὐτὸ πού ἄρεσε στὴν ψυχὴ μὲ τὴν θεά. Διότι σ' ὅλα αὐτὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ἐγκρατεύεται ὁ ἀγωνιζόμενος· καὶ μ' ὅλα αὐτὰ, ἐὰν πορεύεται ἐπιπόλαια καὶ νωθρά, ἐκπληρώνει συνέχεια τὸ δικὸ του θέλημα, παρ' ὅλο πού μακαρίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἀποτάχθηκε τὰ ἐγκόσμια. Πράγματι, ἐγκρατευόμενος κάποιος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἀπὸ τὰ σὲ ὅλους ὁρατὰ ἀνακηρῦσσεται ἐργάτης ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν γνωρίζουν να βλέπουν καλά, ἐνῶ ἐκπληρώνοντας τὰ κρυφὰ θελήματα τῆς καρδιάς, μισεῖται καὶ ἀποστρέφεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς ἀκάθαρτος. Κι ἂν ἀκόμη ἀγωνίζεται καὶ ἐνεργεῖ ἔτσι χίλια ἔτη, καμμία ὠφέλεια δὲν θὰ εὔρει ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς μόνον ἀγῶνες.

5 Ἐκεῖνος ὅμως πού ἐγκρατεύεται σὲ ὅλα καὶ προπαιδεύει τὴν ψυχὴ να μη περιφέρεται ἀτάκτως οὔτε να κάνει σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα δὲν ἀρέσουν στὸν Θεὸ τὸ δικὸ της θέλημα, ἀλλὰ τὴν ἀναγκάζει ὀλόκληρη, σὰν να ἀεροβατεῖ σὲ κάποιον κάλο, ν' ἀκολουθεῖ θερμῶς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς μέσα σὲ λίγον καιρὸ θὰ εὔρει τὸν Θεὸ κρυμμένο μέσα στὶς ἴδιες του τίς θεῖες ἐντολές. Καὶ ὅταν τὸν συναντήσῃ ἐκεῖ μέσα, θὰ λησμονήσει κάθε ἄλλη ἐργασία καὶ θὰ ἐκπλαγεῖ καὶ προσκυνώντας θὰ ἐπιθυμεῖ να βλέπει αὐτὸν μονάχα. Καὶ ὅταν κρυφθεῖ ἀπὸ

αὐτοῦ, ἀπορήσας οὗτος, πάλιν τὴν ὁδὸν ἄνωθεν ἀπαρξάμενος, τρέχει σφοδρότερον, έντονώτερον, ἀσφαλέστερον· ὄρᾱ κάτω, περιπατεῖ σύννους, τῇ μνήμῃ φλέγεται, τῷ πόθῳ καίεται, τῇ ἐλπίδι τοῦ πάλιν ἐκεῖνον ἰδεῖν ἀνάπτεται· καί, ὅταν πολλὰ δραμῶν κατά-
 5 κοπος γένηται καὶ φθάσαι μὴ δυνηθῇ, ἀλλὰ καὶ παντελῶς καταπέση, δραμεῖν μὴ δυνάμενος, τηνικαῦτα βλέπει τὸν διωκόμενον καὶ τὸν φεύγοντα φθάνει καὶ κρατεῖ τὸν ποθοῦμενον καὶ γίνεται ὄλος ἔξω τοῦ κόσμου καὶ αὐτοῦ ὄλου τοῦ κόσμου ἐπιλανθάνεται, συνάπτεται τοῖς ἀγγέλοις, τῷ φωτὶ
 10 ἀναμίγνυται, ἀπογεύεται τῆς ζωῆς, τῇ ἀθανασίᾳ συμπλέκεται, ἐν ἀπολαύσει γίνεται τῆς τρυφῆς, εἰς τρίτον ἀνέρχεται οὐρανόν, ἀρπάζεται εἰς παράδεισον, ἀκούει ἄρρητα ῥήματα, εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσέρχεται, εἰς τὸν παστὸν παραγίνεται, τὸν νυμφίον ὄρᾱ, τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐν μετοχῇ γί-
 15 νεται, τοῦ μυστικοῦ κρατῆρος ἐμπίπλαται, τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ, τοῦ ἄρτου τοῦ ζωηροῦ, τοῦ πόματος τῆς ζωῆς, τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, τοῦ μάννα τοῦ νοητοῦ, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἐν ἀπολαύσει γίνεται, εἰς ἃ οὐδὲ τῶν ἀγγέλων αἱ δυνάμεις ἀδεῶς ἐνατενίσαι τολμῶσιν.

6 Οὕτως ἔχων πυροῦται τῷ πνεύματι καὶ πῦρ ὄλος γίνεται τῇ ψυχῇ, μεταδιδούς καὶ τῷ σῶματι τῆς οἰκείας λαμπρότητος, δίκην τοῦ ὀρωμένου πυρὸς τὴν οἰκείαν τῷ σιδήρῳ φύσιν μεταδιδούστος, καὶ γίνεται ἡ ψυχῇ τῷ σῶματι ὅπερ γέγονε τῇ ψυχῇ ὁ Θεός, καθά φησιν ἡ θεολόγος φωνή· οὔτε γὰρ ψυχὴ ζῆν δύναται, μὴ
 25 φωτιζομένη παρὰ τοῦ κτίσαντος, οὔτε σῶμα, μὴ παρὰ τῆς ψυχῆς δυναμούμενον. Σκόπει ἀκριβῶς τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. Σῶμα, ψυχὴ καὶ Θεός, τὰ τρία ταῦτα. Θεὸς ἀναρχος, ἀτελεύ-

6. Β' Κορ. 12,2.4.

7. Β' Κορ. 12,4.

8. Ματθ. 9,15.

τοὺς ὀφθαλμούς του, αὐτὸς στενοχωρεῖται καὶ ξεκινώντας πάλι τὸν δρόμο ἀπὸ τὴν ἀρχή, τρέχει σφοδρότερα, έντονότερα, ἀσφαλέστερα· κοιτάζει κάτω, περπατεῖ σκεπτικός, φλέγεται ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση, καίγεται ἀπὸ τὸν πόθο, ἀνάβει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδεῖ πάλι ἐκεῖνον. Κι ὅταν τρέχοντας πολὺ κουραστεῖ καὶ δὲν μπορέσει νὰ φθάσει, ἀλλὰ πέσει κάτω κατάκοπος μὴ μπορώντας νὰ τρέξει, τότε βλέπει τὸν διωκόμενο καὶ φθάνει τὸν φεῦγοντα καὶ κρατεῖ τὸν ποθούμενο· ὀλόκληρος βγαίνει ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ λησμονεῖ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο, συνάπτεται μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἀναμιγνύεται μὲ τὸ φῶς, γεῦεται τὴν ζωή, συμπλέκεται μὲ τὴν ἀθανασία, ἀπολαμβάνει τὴν γλυκύτητα, ἀνεβαίνει στὸν τρίτο οὐρανό⁶, ἀρπάζεται στὸν παράδεισο, ἀκούει ἀνέκφραστα λόγια⁷, εἰσέρχεται στὸν νυμφῶνα⁸, πλησιάζει στὸν κοιτῶνα, βλέπει τὸν νυμφίο, συμμετέχει στὸν πνευματικὸ γάμο⁹, πληρώνεται μὲ τὸν μυστικὸ κρατῆρα, τὸν μόσχο τὸν σιτευτό¹⁰, τὸν ζωογόνο ἄρτο, τὸ πόμα τῆς ζωῆς, τὸν ἄμωμο ἄμνό¹¹, τὸ νοητὸ μάννα, ἀπολαμβάνει ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, σὰ ὅποια οὔτε οἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων δὲν τολμοῦν ἀσφαλῶς νὰ ρίψουν τὸ βλέμμα τοὺς¹².

- 6 Κι ἀφοῦ εὔρεθεῖ σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση πυρώνεται στὸ πνεῦμα καὶ γίνεται ὅλος πῦρ στὴν ψυχή, μεταδίδοντας τὴν λαμπρότητά του καὶ στὸ σῶμα, ὅπως τὸ ὄρατὸ πῦρ μεταδίδει τὴν φύση του στὸν σίδηρο· καὶ γίνεται ἡ ψυχὴ γιὰ τὸ σῶμα ὅ,τι ἔγινε ὁ Θεὸς γιὰ τὴν ψυχὴ¹³, ὅπως λέγει ἡ θεολόγος φωνή· πράγματι, οὔτε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ ζεῖ δίχως νὰ φωτίζεται ἀπὸ τὸν κτίστη, οὔτε τὸ σῶμα δίχως νὰ δυναμώνεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Σκέψου προσεκτικὰ τὴν δύναμη τῶν λεγομένων. Σκέψου γι' αὐτὰ τὰ τρία, τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὸν Θεό. Ὁ Θεὸς εἶναι

9. Βλ. Ἠθικός 1, 9-11.

10. Λουκᾶ 15,23.

11. Α' Πέτρ. 1,19.

12. Βλ. Α' Πέτρ. 1,12.

13. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 2,17 PG 35,428A.

τητος, ἀπρόσιτος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, ἄρρητος, ἀναφής, ἀψη-
λάφητος, ἀπαθής, ἀνεκδιήγητος, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν φανεῖς
ἡμῖν ἐν σαρκὶ δι' Υἱοῦ καὶ γνωρισθεῖς διὰ τοῦ παναγίου αὐτοῦ
Πνεύματος, ὡς πιστεύομεν, ἴσος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρ-
5 τίας, ψυχῇ νοερᾷ μίγνυται διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὡς πού τις ἔφη,
ἵνα καὶ τὸ πνεῦμα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ. Ἀλλὰ μὴν καὶ
ἐπαγγέλλεται λέγων· «ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω.
Καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτοῖς ποιη-
σόμεθα», δηλαδὴ τοῖς πιστεύουσι καὶ τὴν πίστιν ἐκ τῶν προειρη-
10 μένων ἔργων ἐνδεικνυμένοις. Ἀλλὰ πρόσεχε. Θεοῦ κατὰ τὰς
ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν τοῖς γνησίοις δούλοις
αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐλλάμψεων τοῦ παναγίου Πνεύ-
ματος ἐμπεριπατοῦντος ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἀχωρίστους εἶ-
ναι τοῦ Θεοῦ τὰς ἀξίας τῶν τοιούτων ψυχὰς ὁμολογουμένως πι-
15 στεύομεν. Τῶν δὲ ψυχῶν πάλιν διῖκνουμένων ἐν ὄλω τῷ σῶμα-
τι καὶ μηδενὶ μέρει ἀπολιμπανομένων, ἀνάγκη πάντως καὶ αὐτὴν
τὴν σάρκα, ἀχώριστον οὔσαν τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ μηδὲ ζῆν
χωρὶς αὐτῆς δυναμένην, ὄλην ἄγεσθαι τῆς ψυχῆς τῷ θελήματι
καὶ ὡς οὐκ ἔστι σῶμα ζῆν ἄνευ ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ θέλημα ἐνὶ τῷ
20 σῶμα ἔχειν τότε παρεκτὸς τῆς ψυχῆς.

7 Ἀποδέδεικται τοίνυν ὅτι, ὡσπερ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ
Πνεύματι εἷς Θεὸς ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνεῖται,
οὕτω πάλιν ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σῶματι ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγ-
χύτως θεὸς κατὰ χάριν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, μήτε τοῦ σώματος
25 εἰς ψυχὴν μεταβαλλομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς θεότητα μετα-
ποιουμένης, μήτε τοῦ Θεοῦ τῇ ψυχῇ συγχεομένου, μήτε τῆς ψυχῆς

14. Ἐβρ. 1,2.

15. Ἐβρ. 4,15.

ἀναρχος, ἀτελεύτητος, ἀπρόσιτος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, ἀνέκφραστος, ἀνέπαφος, ἀψηλάφητος, ἀπαθῆς, ἀνεκδιήγητος· φανερώθηκε κατὰ τὶς ἔσχατες ἡμέρες¹⁴ σ' ἐμᾶς μὲ σάρκα διὰ τοῦ Υἱοῦ του καὶ ἐγνωρίσθηκε διὰ τοῦ παναγίου του Πνεύματος, καθὼς κι ἐμεῖς πιστεύομε, ἴσος κατὰ πάντα μ' ἐμᾶς χωρὶς ἁμαρτία¹⁵. ἀναμιγνύεται μὲ νοερὴ ψυχὴ γιὰ τὴν δική μου ψυχὴ¹⁶, ὅπως κάποιος εἶπε κάπου, γιὰ νὰ σώσει τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ἀθανατίσει τὴν σάρκα. Ἄλλ' ὅμως ἐπαγγέλλεται καὶ λέγει· «θὰ κατοικήσω καὶ θὰ περπατήσω μέσα τους»¹⁷. Καὶ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθομε καὶ θὰ κατασκευάσομε πλησίον τους μονή»¹⁸, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν πίστη ἀπὸ τὰ παραπάνω ἔργα. Ἄλλὰ πρόσεχε. Ἐφ' ὅσον ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὶς ἀψευδεῖς ἐπαγγελίες, κατοικεῖ μέσα σ' ἐμᾶς τοὺς γνησίους δούλους του καὶ μὲ τὶς ἐνέργειες καὶ ἐλλάμψεις τοῦ παναγίου Πνεύματος περπατεῖ μέσα στὶς ψυχές μας, πιστεύομε τότε ὅτι οἱ ἄξιες ψυχές αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁμολογουμένως ἀχώριστες ἀπὸ τὸν Θεό. Οἱ ψυχές πάλι, ἐπειδὴ διέρχονται σ' ὄλο τὸ σῶμα καὶ δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα μέρος, εἶναι ἀνάγκη ὅπωςδῆποτε καὶ αὐτὴ ἡ σάρκα, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἢ καλύτερα ἐφ' ὅσον δὲν μπορεῖ νὰ ζεῖ χωρὶς αὐτήν, νὰ ὀδηγεῖται ὅλη στὸ θέλημα τῆς ψυχῆς· καὶ ὅπως δὲν μπορεῖ σῶμα νὰ ζεῖ χωρὶς ψυχὴ, ἔτσι οὔτε τὸ θέλημα μπορεῖ τότε νὰ ἔχει τὸ σῶμα ἐκτὸς τῆς ψυχῆς.

7 Ἀποδείχθηκε λοιπὸν ὅτι, ὅπως ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνεῖται ἓνας Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, ἔτσι πάλι καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως κατὰ χάρη θεὸς ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σῶματι· τότε οὔτε τὸ σῶμα μεταβάλλεται σὲ ψυχὴ, οὔτε ἡ ψυχὴ μεταποιεῖται σὲ θεότητα, οὔτε ὁ Θεὸς συγχέεται μὲ τὴν ψυχὴ, οὔτε ἡ ψυχὴ μεταλ-

16. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος* 45,9. PG 36,683C.

17. Β' Κορ. 6,16.

18. Ἰω. 14,23.

εἰς σάρκα μεταπηγνυμένης, ἀλλὰ μένων ὁ Θεὸς καθὸ Θεός ἐστι καὶ ἡ ψυχὴ καθὼς ἔχει φύσεως καὶ τὸ σῶμα, καθὼς ἐπλάσθη, πηλός. Ὁ παραδόξως συνδήσας αὐτὰ καὶ τὸ νοερόν τε καὶ αὔλον τῷ πηλῷ συγκεράσας, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται κάγῳ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε, γίνομαι. Ἀλλὰ πάλιν, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον ἐπαναλάβωμεν ὑφ' ἡδονῆς γὰρ κινούμενος καὶ χαρᾶς, ἔτι τοῖς εἰρημένοις προσμένειν βούλομαι, ἵνα καὶ τὸν νοῦν τῶν τοιούτων ἐκδηλότερον ἀνατάξωμαι. Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα εἰς Θεὸς ὃν σε-
10 βόμεθα. Θεός, ψυχὴ καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ θεὸς εἶναι καταξιούμενος.

8 Τί οὖν μοι ταῦτα καὶ πρὸς τί λεπτότερον εἴρηται καὶ διὰ τί μακρὸν τὸν λόγον ἐξέτεινα, ἢ ἵνα αἰσχυρθῶσι, μᾶλλον δὲ οἱ τὸ κατ' εἰκόνα μὴ ἔχοντες ἑαυτοὺς ἐπιγνώσωνται καὶ οἱ κεχωρισμένοι
15 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς ἀποκλαύσωνται καὶ τίνων ἐστέρηνται γνώσωσι καὶ ὑφ' ὧν κατέχονται τῇ ἀκροᾷ τοῦ λόγου διακρίνωσι καὶ οἷον αὐτοὺς σκότος κατακαλύπτει νοήσωσι καὶ Θεὸν διδάσκειν τρομάσωσι, μᾶλλον δὲ, ἵνα συγκαταβατικώτερον εἶπω, τοῖς τὴν χάριν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι τοῦ Θεοῦ καὶ πάντα διδασκο-
20 μένοις δι' αὐτῆς καὶ πάντα ἰσχύουσιν ἐν αὐτῇ ἀντιλέγειν φρίζωσι καὶ παύσωνται λέγειν μὴ εἶναι δυνατόν τινα τῶν κατὰ Θεὸν ζώντων, ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμενον καὶ μετὰ γυναικῶν συνεσθίοντα ἢ αὐταῖς ὁμιλοῦντα, ἀμόλυντον νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς διαμένειν; Θεὸς ἀπαθὴς ἐστι, μὴ προσπάσχων τοῖς ὀρωμένοις.
25 Καὶ οἶδα πάλιν ὅτι οἱ μὴ ὀρᾶν ἰσχύοντες τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς μηδὲ τοῖς αἰσθητηρίοις αὐτῆς αἰσθανόμενοι, τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν μὴ νοήσαντες, οὕτω πως ἀνταποκριθῆ-

λάσσεται σὲ σάρκα· ἀλλὰ ὁ Θεὸς μένει καὶ εἶναι Θεός, ἡ ψυχὴ ὅπως εἶναι ἀπὸ φύσεως καὶ τὸ σῶμα, ὅπως ἐπλάσθηκε, πηλός. Ἐκεῖνος ποὺ συνέδεσε αὐτὰ παραδόξως καὶ συνέμειξε τὸ νοερὸ καὶ ἄυλο μὲ τὸν πηλό, αὐτὸς ἐνώνεται καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀσυγχύτως κι ἐγὼ γίνομαι, ὅπως ὁ Λόγος ἀπέδειξε¹⁹, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση ἐκεῖνου²⁰. Ἀλλὰ πάλι, ἐὰν ἐπιθυμεῖτε, θὰ ἐπαναλάβομε τὸν λόγο· διότι κινούμενος ἀπὸ ἡδονὴ καὶ χαρὰ, ἐπιθυμῶ νὰ παραμείνω ἀκόμη στὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ὥστε νὰ ἀναθεωρήσω ἐκδηλότερα τὸν συλλογισμό αὐτῶν. Πατέρας, Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἓνας Θεός, τὸν ὁποῖο σεβόμαστε. Θεός, ψυχὴ καὶ σῶμα, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐκτίσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἀξιώθηκε νὰ γίνεи καὶ θεός.

- 8 Γιατί λοιπὸν τὰ ἀνέφερα αὐτὰ λεπτομερῶς καὶ γιατί παρέτεινα τὸν λόγο; Γιὰ νὰ ἐντραποῦν, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ συνειδητοποιήσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὅσοι δὲν ἔχουν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ νὰ τοὺς θρηνήσουν ὅσοι εἶναι ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ γνωρίσουν τί εἶναι αὐτὸ ποὺ στεροῦνται· τὰ ἀνέφερα ἐπίσης γιὰ νὰ διακρίνουν μὲ τὴν ἀκρόαση τοῦ λόγου ἀπὸ ποιά πράγματα κατέχονται καὶ νὰ κατανοήσουν ποιό σκότος τοὺς καλύπτει· νὰ φοβοῦνται νὰ διδάσκουν γιὰ τὸν Θεό, ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ συγκαταβατικά, νὰ φρίττουν νὰ ἀντιλέγουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ μέσα τους καὶ διδάσκονται τὰ πάντα ἀπ' αὐτὴν καὶ κατορθώνουν τὰ πάντα μ' αὐτήν, καὶ νὰ παύσουν νὰ λέγουν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν κατὰ Θεὸν νὰ παραμένει νοητῶς καὶ αἰσθητῶς ἀμόλυντος, παρ' ὅλο ποὺ συναναστρέφεται στὸν κόσμον καὶ συντρώγει μὲ γυναῖκες ἢ συνομιλεῖ μαζί τους. Καὶ γνωρίζω πάλι ὅτι ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ ἰδοῦν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, οὔτε αἰσθάνονται μὲ τὰ αἰσθητήριά της, ἐπειδὴ δὲν κατανόησαν τὴν δύναμη τοῦ λόγου μου, θ' ἀποκριθοῦν κάπως ἔτσι· 'Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαθής', λέγει, 'τὸ γνωρίζομε· ἀλλ' ἐμεῖς

19. Βλ. Νικήτα, Opuscles (SC 81), σ. 138,7.

20. Γεν. 1,26.

σονται· «ὅτι μὲν ὁ Θεός», φησίν, «ἀπαθής ἐστίν, οἶδαμεν· ἀλλ' οὐ περὶ Θεοῦ, περὶ δὲ ἀνθρώπου πάντως ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν».

9 Ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος διὰ τοῦτο προλαβὼν τὰ τούτων ἐνέφραξε
στόματα, θεὸν εἰπὼν καὶ τὸν ἄνθρωπον κατὰ χάριν γινόμενον,
5 ἤγουν τῇ δωρεᾷ τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἐνὶ
τὸν ἥλιον ἐν βορβόρῳ λάμποντα μολυνθῆναι τὰς ἀκτῖνάς ποτε,
οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ φοροῦντος κεχαριτωμένου ἀνθρώπου τὴν
ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν μολυνθῆναι ἐνδέχεται, κἂν ἐν βορβόρῳ
σωμάτων, εἰπεῖν, ἀνθρωπίνων ἐγκυλινδεῖσθαι τύχοι τὸ καθαρῶ-
10 τατον αὐτοῦ σῶμα, ὅπερ τοῖς θεοσεβέσιν ἀνοίκειον· οὐ μόνον δέ,
ἀλλ' οὐδέ, εἰ μετὰ μυρίων ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μεμιασμένων
καθειρχθήσεται καὶ γυμνὸς τῷ σώματι γυμνοῖς αὐτοῖς ἐνωθήσε-
ται, τὴν πίστιν παραβλαβῆσεται ἢ τοῦ ἰδίου δεσπότητος χωρισθή-
σεται καὶ τοῦ κάλλους ἐκείνου ἐπιλησθήσεται. Πολλὰ γὰρ ἐπὶ
15 μαρτύρων καὶ ἀγίων τοιαῦτα ἐγένοντο, ὥς ἐν τῷ Χρυσάνθῳ μάρ-
τυρι καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἀγίων, καὶ δμως οὐδὲν ἐκ
τῆς μεθόδου ταύτης τοῦ διαβόλου ἐκεῖνοι παρεβλάβησαν, τὸν
Θεὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς οἰκοῦντα καὶ μένοντα.

10 Ὁ γὰρ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἢ τηρήσας ἑαυτῷ ἄνωθεν ἢ ἀνακαλε-
20 σάμενος καὶ ἀπολαβὼν, καὶ τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἀπέλαβεν.
Τοιγαροῦν καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ,
βλέπει τὰ πράγματα πάντα καθὼς ἔχουσι φύσεως· οὐ τὰς χροιάς
θαυμάζει καὶ τὰς στιλπνότητας, ἀλλὰ τὴν τούτων οὐσίαν τε καὶ
ποιότητα καθορῶν, μένει ἀσάλευτος, μόνοις τοῖς ἐστῶσι προσέ-
25 χων καὶ μένουσι. Ὁρᾷ τὸν χρυσὸν καὶ οὐ τῇ λαμπρότητι τού-
του προσέχει, ἀλλὰ κατανοεῖ εἰς ἕτερόν τι μεταβληθῆναι δυνάμε-

ὅπως δὴποτε δὲν ἀμφιβάλλομε γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο'.

9 Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος μου τὸ ἐπρόλαβε αὐτὸ καὶ ἔφραξε τὰ στόματά τους, λέγοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος γίνεται κατὰ χάρη θεός, μὲ τὴν δωρεὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸ στὸν ἥλιο ποὺ λάμπει στὸν βόρβορο νὰ μολυνθοῦν ποτὲ οἱ ἀκτῖνες του, ἔτσι οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ μολυνθεῖ ἡ ψυχὴ ἢ ἡ διάνοια τοῦ χαριτωμένου ἀνθρώπου ποὺ φορᾷ τὸν Θεό, κι ἂν ἀκόμη τύχει, θὰ ἐλέγαμε, τὸ καθαρῶτατο σῶμα του νὰ περιπλακεῖ στὸν βόρβορο τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀνάρμοστο γιὰ τοὺς θεοσεβεῖς. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' οὔτε θὰ βλάψει τὴν πίστι ἢ θὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δεσπότη καὶ θὰ λησμονήσει τὸ κάλλος ἐκείνου, κι ἂν ἀκομη φυλακισθεῖ μὲ μύριους ἀπίστους, ἀσεβεῖς καὶ μολυσμένους, καὶ ἐνωθεῖ γυμνὸς στὸ σῶμα μ' αὐτοὺς γυμνοὺς. Πράγματι, πολλὰ τέτοια ἔγιναν στοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς ἀγίους, ὅπως στὸν μάρτυρα Χρῦσανθο²¹ καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἀγίους, κι ὅμως ἐκεῖνοι σὲ τίποτα δὲν ἐβλάβησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μέθοδο τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ μέσα τους κατοικοῦσε καὶ ἔμενε ὁ Θεός.

10 Ἄλλᾳ ἐκεῖνος ποὺ εἶτε διατήρησε μέσα του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, εἶτε τὸ ἀνακάλεσε καὶ τὸ ξαναπῆρε, ἀπέλαβε καὶ τὸ νὰ βλέπει κατὰ φύσιν. Ἔτσι λοιπόν, ἐπειδὴ αὐτὸς περιπατεῖ εὐπρεπῶς τὴν ἡμέρα²², βλέπει ὅλα τὰ πράγματα ὅπως εἶναι ἐκ φύσεως· δὲν θαυμάζει τίς ἐπιφάνειες καὶ τίς στιλπνότητες, ἀλλά, διακρίνοντας τὴν οὐσία καὶ τὴν ποιότητά τους, μένει ἀσάλευτος, προσέχοντας μόνον αὐτὰ ποὺ στέκονται καὶ μένουν. Βλέπει τὸν χρυσὸ καὶ δὲν προσέχει τὴν λαμπρότητά του, ἀλλὰ κατανοεῖ τὴν ὕλη, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν γῆ καὶ εἶναι χῶμα ἢ λίθος, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ σὲ κάτι

21. Βλ. Σ. Εὐστρατιάδη, Ἀγιολόγιο, «Χρῦσανθος καὶ Δαρεία».

22. Ρωμ. 13,13.

νος. Βλέπει τὸν ἄργυρον, τὸν μαργαρίτην, τοὺς λίθους ἅπαντας τοὺς τιμίους καὶ οὐ ταῖς εὐχροίαις τὴν αἴσθησιν κλέπτεται, ἀλλὰ λίθους ἅπαντας ὡς ἓνα τῶν ἀπάντων λίθων ὄρᾱ καὶ πηλὸν ἅμα ταῦτα λογίζεται. Ὅρᾱ τινα δοξαζόμενον, ἐπὶ θρόνου καθήμενον, 5 ὑπὸ λαοῦ πολλοῦ κατὰ τὰς ὁδοὺς πομπευόμενον ἢ καὶ φυσώμενον, καὶ ὡς ὄναρ βλέπων οὕτω διάκειται, γελῶν καὶ θαυμάζων τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀγνοίαν. Βλέπει τὸν κόσμον καὶ ἐν μέσῳ πόλεως ὑπάρχει καὶ βαδίζει μεγάλης —μάρτυς ὁ ταῦτα ἐν ἡμῖν ἐνεργῶν Κύριος—, ὡς μόνος ὢν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ· καὶ ὡς ἐν 10 ἐρήμῳ διάγων ἀνθρώποις ἀβάτω καὶ ὡς μηδὲν μετὰ τινος ἔχων ἢ γνωρίζων τινὰ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, οὕτω διάκειται.

11 Ὅ τοιοῦτος καὶ γυναῖκα τοίνυν ὄρῶν κάλλος ἔχουσαν σώματος, οὐ τῆς ὄψεως ὄρᾱ τὴν ἐπανθοῦσαν εὐπρέπειαν, ἀλλ' ὡς σαπρίαν ἢ βόρβορον καὶ ὡς ἤδη θανοῦσαν καὶ γεγонуῖαν ὄλην ὄπερ 15 καὶ γίνεται, οὕτω ταύτην ὄρᾱ· ἣς οὐκ ἂν ποτε τὸ ἐξωθεν ἄνθος ὁ νοῦς περιβλέψη, ἀλλὰ τὴν ἐνδοθεν ὑπάρχουσαν ὑλώδη φθοράν, ἐξ ἣς τὸ ὄλον σῶμα συνίσταται. Τί γὰρ καὶ ἄλλο ἐστὶ σῶμα ἢ διαμασηθείσης τροφῆς χυλός; Εἰ δὲ καὶ τὸ ἐξωθεν κάλλος καταμαθεῖν ἐθελήσειεν, οἶδεν ἐκ τῶν κτισμάτων ἀναλόγως θαυμά- 20 ζειν τὸν γενεσιουργόν, οὐχὶ δὲ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· οὕτω γὰρ ἀπὸ τοῦ μεγέθους καὶ ἀπὸ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἐπιγινώσκει τὸν δημιουργόν καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου θεωρίαν ὁ νοῦς ἀνάγεται καὶ τὴν ψυχὴν ἀνάπτει πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ κατανόησιν, δι' ἣς ἄρα καὶ πρὸς θεῖον κινεῖται πόθον ὁμοῦ

ἄλλο. Βλέπει τὸν ἄργυρο, τὸν μαργαρίτη, ὄλους τοὺς πολύτιμους λίθους καὶ δὲν παρασύρεται αἰσθητικῶς μὲ τὰ ὠραῖα χρώματα, ἀλλὰ ὄλους τοὺς λίθους τοὺς βλέπει σὰν ἓνα ἀπὸ ὄλους τοὺς λίθους καὶ συγχρόνως σκέφτεται αὐτὰ ὡς πηλό. Βλέπει πολυτελῆ ἱμάτια καὶ δὲν θαυμάζει τὴν ποικιλία τους, ἀλλὰ κατανοεῖ ὅτι εἶναι κοπριά σκωληκῶν, καὶ ἐλεεινολογεῖ ἐκείνους ποὺ τέρπονται σ' αὐτὰ καὶ τὰ περιποιοῦνται ὡς πολύτιμα. Βλέπει κάποιον νὰ δοξάζεται, καθισμένο σὲ θρόνο, καὶ νὰ συνοδεύεται ἀπὸ πολὺ λαὸ στοὺς δρόμους, νὰ καμαρώνει καὶ νὰ νομίζει ὅτι εὐρίσκεται σὲ ὄνειρο, καὶ γελά καὶ ἀπορεῖ μὲ τὴν ἄγνοια τῶν ἀνθρώπων. Βλέπει τὸν κόσμον καὶ ἐνῶ εὐρίσκεται καὶ βαδίζει στὸ μέσον μιᾶς μεγάλης πόλεως, νοιώθει σὰ νὰ εἶναι μόνος σ' ὄλο τὸν κόσμον (μάρτυς ὁ Κύριος ποὺ ἐνεργεῖ αὐτὰ μέσα μας²³)· καὶ γενικὰ ζεῖ σὰν σὲ ἔρημο ἄβατη στοὺς ἀνθρώπους καὶ σὰ νὰ μὴ ἔχει τίποτε μὲ κάποιον ἢ σὰ νὰ μὴ γνωρίζει κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς.

- 11 Αὐτὸς λοιπὸν κι ὅταν βλέπει γυναῖκα ποὺ ἔχει ὀμορφὸ σῶμα, δὲν κοιτάζει τὴν ὀμορφιὰ ποὺ ἀνθίζει στὸ πρόσωπο, ἀλλὰ τὴν θεωρεῖ σάπια καὶ βρωμερὴ καὶ ὡς ἤδη πεθαμένη, ὡς γενομένη ὀλόκληρη ὅ,τι γίνεται· ἔτσι τὴν βλέπει. Δὲν θὰ ἐβλεπε ποτέ ὁ νοῦς τὸ ἐξωτερικὸ ἄνθος τῆς, ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴ ὑπάρχουσα ὑλικὴ φθορά, ἀπὸ τὴν ὁποία συνίσταται τὸ ὄλο σῶμα. Διότι τί ἄλλο εἶναι τὸ σῶμα, παρὰ χυλὸς μασημένης τροφῆς; Ἐὰν ὁμως θελήσει νὰ γνωρίσει καὶ τὸ ἐξωτερικὸ κάλλος, γνωρίζει νὰ θαυμάζει ἀναλόγως ἀπὸ τὰ κτίσματα τὸν γεννήτορα²⁴, καὶ ὄχι νὰ λατρεύει τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη²⁵· διότι ἔτσι ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων γνωρίζει τὸν δημιουργὸ καὶ ὁ νοῦς ἀνυψώνεται πρὸς τὴν θεωρία ἐκείνου καὶ ἀνεβάζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν κατανόηση τοῦ ποιητῆ· ἔτσι μ' αὐτὴν κινεῖται σὲ θεῖο πόθο καὶ δάκρυα μαζί καὶ ἀπεγκλωβίζε-

23. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Συμεὼν ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν ἑαυτό του.

24. Σοφ. Σολ. 13,5.

25. Ρωμ. 1,25.

καὶ δάκρυα καὶ ὄλως ἔξω τῶν ὀρωμένων γίνεται καὶ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἀποχωρίζεται.

12 Καθάπερ γὰρ τὸ φῶς τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν πανταχοῦ παρ' ἡμῶν πέμπεται καί, τὰ προκείμενα πάντα τῇ ὀπτικῇ δυνάμει 5 περιερχόμενον, τὸ σύνολον ἐξ αὐτῶν οὐ μολύνεται, κἄν ὥσι λίαν δυσειδῆ τὰ ὀρώμενα, ἀλλὰ πάλιν ἀμόλυντον αὐτὸ πρὸς ἕτερα περιφέρομεν, οὕτω καὶ ἡ τῶν ἀγίων διάνοια, κἄν εἰς βορβορώδη πάθη καὶ αἰσχρὰ παρακύψειεν, οὐ μολύνεται. Γυμνὸς γὰρ ὑπάρχει ὁ νοῦς αὐτῶν καὶ πάσης ἐπιθυμίας ἐμπαθοῦς ἀλλότριος. Εἰ γὰρ 10 καὶ εἰς τὴν τῶν τοιούτων θεωρίαν εἰσελθεῖν ποτε βουληθεῖη, οὐ δι' ἕτερόν τι τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἡ ἵνα σκοπήσῃ καὶ καταμάθῃ τῶν παθῶν τὰς ἐμπαθεῖς κινήσεις καὶ ἐνεργείας καὶ πόθεν λαμβάνουσι τὰς αἰτίας καὶ διὰ ποίων φαρμάκων πάλιν ἐξαφανίζονται, καθὰ καὶ ἰατροὺς ποιοῦντας ἀκούομεν καὶ περὶ τῶν παλαιῶν 15 ἀκηκόαμεν. Ἄνετεμον γὰρ τοὺς νεκρούς, ἵνα τὴν θέσιν κατανοήσωσι τοῦ σώματος, ὅπως ἐξ ἐκείνων γινώσκοντες ὥσι τῶν ζώντων ἀνθρώπων τὰ ἔνδοθεν καὶ ἰατρεύειν ἐν ἄλλοις ἐπιχειρῶσι τὰ μὴ ὀρώμενα πάθη. Τοιοῦτόν τι πάντως ἐργάζεται καὶ ὁ πνευματικὸς ἰατρὸς ὁ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη ἐμπείρως ἰατρεύειν 20 βουλόμενος· ἵνα δέ σοι τὴν ἔντεχνον αὐτοῦ ἰατροῦ τῶ λόγῳ καθυποδείξω, πραγματικὴν ποιήσομαι τὴν διήγησιν.

13 Ἔρχεται τις πρὸς τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν ἄρρωστος, κεκαρωμένος τῷ πάθει, τεταραγμένος ὄλος τὸν νοῦν, ἀντὶ ἰατροῦ τὰ βλάπτοντα ἐπιζητῶν, τὰ τὸ πάθος δηλονότι ἀξάνοντα καὶ τὸν 25 θάνατον ἐν ἀκαρεῖ ἐπισπώμενα. Βλέπει τοῦτον ὁ φιλόανθρωπος καὶ συμπαθὴς ἰατρός, κατανοεῖ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἀσθένειαν, τοῦ πάθους τὴν φλεγμονήν, τὸν ὄγκον, ὁρᾷ τὸν νοσοῦντα ὄλον τοῦ θανάτου γινόμενον. Τοῦ τοιούτου δὲ ἄρα τις ἐρασθήσεται, ἵνα πάλιν τῶν ἀναισθητῶν λόγων ἐκείνων ἀναμνησθῶ; Οἶμαι, οὐδὲ 30 τῶν λίαν τις μαινομένων ἀνδρῶν τοιοῦτόν τι κατὰ τῆς ἀσθενού-

και τελείως από τὰ ἐγκόσµια και ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὰ κτίσµατα.

12 Συμβαίνει βέβαια ὅ,τι και µὲ τὸ φῶς τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλµῶν ποὺ στέλλεται ἀπὸ ἐµᾶς παντοῦ και, ἐνῶ περιεργάζεται µὲ τὴν ὀπτική δύναµη ὄλα τὰ ἐκτεθειµένα ἀντικείμενα, δὲν µολύνεται ἀπὸ αὐτὰ καθόλου, κι ἂν ἀκόµη εἶναι πολὺ δύσµορφα· ἀλλὰ ἀµόλυντο και πάλι τὸ περιφέροµε πρὸς ἄλλα πράγµατα. Ἔτσι ἀκριβῶς και ἡ διάνοια τῶν ἀγίων, κι ἂν ἀκόµη σκύψει σὲ βρωµερὰ και αἰσχροὺ πάθη, δὲν µολύνεται. Διότι ὁ νοῦς τους εὐρίσκεται γυµνὸς και ξένος ἀπὸ κάθε ἐµπαθῆ ἐπιθυµία. Ἀλλὰ κι ἂν κάποτε θελήσει νὰ εἰσέλθει στὴν θεωρία τέτοιων πραγµάτων, δὲν τὸ κάνει γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ ἰδεῖ και νὰ γνωρίσει τίς ἐµπαθεῖς κινήσεις και ἐνέργειες τῶν παθῶν, και ἀπὸ ποῦ ἔχουν τίς αἰτίες και µὲ ποιά φάρµακα πάλι ἐξαφανίζονται, ὅπως δηλαδὴ ἀκοῦµε νὰ κάνουν οἱ γιατροί, και ἔχοµε ἀκούσει γιὰ τοὺς παλαιούς. Πράγµατι, διαµέλιζαν τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ µελετήσουν και κατανοήσουν τὴν θέση τοῦ σώµατος, ὥστε νὰ γνωρίσουν ἀπὸ ἐκείνους τὰ ἐσωτερικὰ τῶν ζωντανῶν ἀνθρώπων και νὰ ἐπιχειροῦν νὰ ἰατρεύουν σὲ ἄλλους τὰ ἀόρατα πάθη. Κάπως ἔτσι πάντως ἐργάζεται και ὁ πνευµατικὸς ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἐπιθυµεῖ νὰ ἰατρεύει µὲ πείρα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ ὑποδείξω τὴν ἐντεχνη ἰατρεία του µὲ λόγο, θὰ κάνωπραγµατιστικὴ τὴ διήγηση.

13 Ἔρχεται κάποιος ἄρρωστος πρὸς τὸν πνευµατικὸ ἰατρό, ζαλισµένος ἀπὸ τὸ πάθος, ταραγµένος ὄλος στὸν νοῦ, και ἐπιζητώντας ἀντὶ τῆς θεραπείας τὰ βλαβερά, ὅσα δηλαδὴ αὐξάνουν τὸ πάθος και ἐπιφέρουν ἀκαριαῖα τὸν θάνατο. Τὸν βλέπει αὐτὸν ὁ φιλάνθρωπος και συµαθῆς ἰατρός, κατανοεῖ τὴν ἀσθένεια τοῦ ἀδελφοῦ, τὴν φλεγµονὴ τοῦ πάθους, τὸν ὄγκο, και διακρίνει ὅτι ὁ ἀσθενὴς βαδίζει ὀλοταχῶς πρὸς τὸν θάνατο. Ἄραγε ποιὸς θὰ τὸν ἀγαπήσει αὐτόν, γιὰ νὰ θυµηθῶ πάλι τοὺς ἀναίσθητους λόγους ἐκείνων; Νοµίζω ὅτι οὔτε κάποιος πολὺ µανιακὸς δὲν θὰ σκεφθεῖ κάτι τέτοιο ἐναντίον τῆς ἀσθενοῦς ἢ τοῦ

σης ἢ τοῦ ἀσθενοῦντος τὴν πρὸς θάνατον ἀρρωστίαν ἐνθυμηθήσεται, μὴ ὅτι γε εὐσεβῶν καὶ φοβουμένων τὸν Θεὸν ἰατρῶν. Ἀλλὰ τῶν ὄντως μαινομένων τοὺς λόγους χαίρειν εἰπόντες, ἐχώμεθα τοῦ λόγου τῆς διηγήσεως. Ὅταν οὖν ἴδῃ ὁ πνευματικὸς καὶ ἐπιστήμων ἰατρὸς ἐν οἷς εἶπομεν ὄντα τὸν ἀδελφόν, οὐκ εὐθέως βοᾷ οὐδὲ διαναβάλλεται οὐδὲ λέγει· ‘κακὰ καὶ θανατηφόρα εἰσὶν ἃ ζητεῖς καὶ οὐ δίδωμί σοι ταῦτα τὰ βοηθήματα’, ἵνα μὴ ἀκούσας φυγῆ χρήσηται καὶ πρὸς ἕτερον τῶν τοιούτων παθῶν ἀπειρον ἀπέλθῃ καὶ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ τεθνήξεται· ἀλλὰ προσδέχεται, 10 κατέχει, παρακαλεῖ, πᾶσαν δεικνύει ἀγάπην ὁμοῦ καὶ ἀπλότητα, ἵνα πληροφορήσῃ αὐτὸ ὅτι καὶ δι’ ὧν φαρμάκων ἠτήσατο, δι’ αὐτῶν καὶ τὴν ἰατρούειαν ποιήσῃ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐκπληρώσῃ.

14 Εἰσὶ γὰρ τινες οἱ χαλεπῶς νοσοῦντες κατὰ ψυχὴν καὶ χαλεπὰ 15 τὰ νοσήματα φέροντες καὶ τὰ ἐπαύξοντα τὴν νόσον ἐπιζητοῦντες· καὶ τὸ μὲν πάθος ἐκάστου τούτων ἴσως, ἵνα δέηται διαίτης καὶ τῆς τῶν ἡδέων ἀποχῆς, αὐτοὶ δὲ μᾶλλον τρυφᾶν ζητοῦσι τὰ φθοροποιᾷ βρώματα καὶ εἰς κόρον ἐμφορεῖσθαι αὐτῶν. Διὰ δὲ τοῦτο, ὡς ἔφθην εἰπών, ὁ ἔμπειρος ἰατρὸς οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοῖς ζητουμέ- 20 νοις παρὰ τοῦ νοσοῦντος ἀνανεύει, ἀλλ’ ὑπισχνεῖται πάντα τὰ τῆς αἰτήσεως ἐκπληρῶσαι αὐτοῦ· ὁ νοσῶν, ὡς ἐπὶ καλοῖς, σπεύδει τοῖς καταθυμίαις αὐτοῦ, ὁ ἰατρὸς ὑποκρύπτει τὰ βοηθήματα· καὶ ὁ μὲν ἐκδέχεται καὶ περιχαρῶς ἀναμένει, ὁ δέ, σοφὸς ὢν, τὸ μὲν φαινόμενον τῶν ζητουμένων δεικνύει παρόμοια, τὸ δὲ 25 κρυπτόμενον, ἀλλὰ μὲν τῇ γεύσει, τῇ δὲ δυνάμει τῆς ἐνεργείας παράδοξα. Μόνον γὰρ τῶν φαρμάκων ὁ ἀσθενῶν ἄπτεται, καὶ τῇ ἀφῆ μόνῃ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὴν ἰατρούειαν λαμβάνει· καὶ καταπαύεται μὲν εὐθὺς τοῦ πάθους ὁ ὄγκος, τὸ δὲ τραῦμα παντελῶς ἀφανίζεται, καὶ ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ πρῶτον ἐφλέγετο, τού- 30 των οὐδὲ μνημονεύειν ἀνέχεται τοῦ λοιποῦ. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν καὶ θεάσασθαι λόγου παντὸς ὑψηλότερον θαῦμα γινόμενον· χωρὶς

ἀσθενοῦς πού πάσχει ἀπὸ ἀσθένεια θανατηφόρο, καὶ πολὺ λιγώτερο θὰ τὸ σκεφθεῖ ἕνας εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸ ἰατρός. Ἀλλὰ ἐγκαταλείποντας τοὺς πράγματι μανιακοὺς, ἄς συνεχίσουμε τὴν διήγησιν. Ὅταν λοιπὸν ὁ πνευματικὸς καὶ ἐπιστήμων ἰατρός ἰδεῖ τὸν ἀδελφὸ νὰ εὐρίσκεται στὴν κατάστασιν πού εἶπαμε, δὲν φωνάζει ἀμέσως οὔτε ἀναβάλλει διαρκῶς, οὔτε λέγει, 'ὄσα ζητεῖς εἶναι κακὰ καὶ θανατηφόρα καὶ δὲν σοῦ δίνω αὐτὰ τὰ βοηθήματα', μὴ τυχὸν ὅταν τὰ ἀκούσει φύγει καὶ προχωρήσει σὲ ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη καὶ πεθάνει τὴν ἴδια ὥρα. Ἀλλὰ τὸν δέχεται, τὸ κρατεῖ, τὸν παρακαλεῖ, δείχνει κάθε ἀγάπη καὶ ἀπλότητα μαζί, γιὰ νὰ τὸν πληροφορήσει ὅτι μὲ τὰ φάρμακα πού ἐζήτησε, θὰ τὸν θεραπεύσει καὶ θὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἐπιθυμία του.

- 14 Πράγματι, εἶναι μερικοὶ πού νοσοῦν βαριὰ στὴν ψυχὴ, καί, ἐνῶ πάσχουν ἀπὸ βαριὰ νοσήματα, ἐπιζητοῦν ὄσα αὐξάνουν τὴν νόσον· καὶ ἐνῶ τὸ πάθος τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἴσως χρειάζεται διαιτα καὶ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα, αὐτοὶ ὅμως ζητοῦν μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φθοροποιῶν τροφῶν καὶ τὴν κατὰ κόρον λήψιν τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ὁ ἔμπειρος ἰατρός δὲν ἀρνεῖται ἀμέσως ὄσα τοῦ ζητοῦνται ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ ὑπόσχεσθαι ὅτι θὰ ἱκανοποιήσει ὅλα τὰ αἰτήματά του. Ὁ ἀσθενὴς σπεύδει στὰ ἐπιθυμητά του, ἐπειδὴ θεωρεῖ καλὰ, ἐνῶ ὁ ἰατρός ὑποκρύπτει τὰ βοηθήματα· καὶ ὁ πρῶτος βέβαια τὰ ἐπιζητεῖ καὶ τὰ ἀναμένει χαρούμενος, ἐνῶ ὁ ἰατρός, ὄντας σοφός, παρουσιάζει φάρμακα φαινομενικὰ παρόμοια μὲ τὰ ζητούμενα ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ στὰ κρυφὰ, διαφορετικὰ στὴ γεύσιν καὶ στὴ δύναμιν τῆς ἐνεργείας παράδοξα. Πράγματι ὁ ἀσθενὴς ἐγγίζει μόνον τὰ φάρμακα, καὶ μὲ τὴν ἀφή μόνον λαμβάνει πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα τὴν θεραπείαν· καὶ ἀμέσως καταπαύει ὁ ὄγκος τοῦ πάθους, ἐξαφανίζεται ἐντελῶς τὸ τραῦμα, καὶ ὄσα πρῶτα ἐπιθυμοῦσε φλογερά, αὐτὰ στὸ ἐξῆς δὲν ἀνέχεται οὔτε νὰ τὰ μνημονεύσει. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ διαπιστώσει ὅτι ἐγίνε θαῦμα ἄνωτερο ἀπὸ κάθε λόγον. Χωρὶς δηλαδὴ κάποιο ἄλλο βοήθημα,

γὰρ ἄλλου τινὸς βοηθήματος, μόνη τῇ προσψαύσει καὶ θεωρίᾳ τῶν
 ἰατρικῶν φαρμάκων ὑγιαίνειν ποιεῖ τοὺς νοσοῦντας, τὰ τραύματα
 καὶ τὸν ὄγκον αὐτῶν καταστέλλεσθαι καὶ τὴν φλόγα τούτων τῆς
 δίψης παύεσθαι, καὶ τοὺς πεινῶντας τὰ φθοροποιὰ καὶ ἐπιβλαβῆ
 5 βρώματα τῶν ὠφελίμων μᾶλλον ἐπιθυμεῖν ἔκτοτε, καὶ πολ-
 λοῖς διηγεῖσθαι τούτους τὰ τοῦ ἱατροῦ θαύματα καὶ τὴν θαυμα-
 σίαν μέθοδον τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ.

- 15 Ἄκουέτωσαν οἱ ὑγιαίνοντες καὶ τὰ αἰνιγματωδῶς ἡμῖν εἰρη-
 μένα νοεῖτωσαν, εἴ γε καὶ τῆς ἐνθέου γνώσεως τὴν χάριν ἐδέξαν-
 10 το. Ταῦτα γὰρ οἱ νοσοῦντες οὐκ ἴσασι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὅτι ἀσθε-
 νοῦσιν ἐπίστανται. Τοὺς δὲ οὕτως ἔχοντας τίς ἄρα λόγῳ πείσει
 ποτὲ ὅτι ἀσθενεῖα καὶ νόσῳ κατέχονται; Ὑγείαν γὰρ ταύτην οἶον-
 ται, τὸ ποιεῖν τῆς σαρκὸς τὰ θελήματα καὶ πάντα πράσσειν τὰ τῆς
 ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἐφέσεως· καὶ ὡσπερ οὐδεὶς τοὺς ἔξω
 15 φρενῶν ὄντας καὶ παράκóπους ἔκφρονας εἶναι ποιήσει λογίσα-
 σθαί ποτε ἑαυτοῦς, οὕτως οὐδὲ τοὺς ἐν πάθεσι κυλινδουμένους
 καὶ ὑπ' αὐτῶν κεκρατημένους καὶ μὴ αἰσθανομένους τῆς κατα-
 σχέσεως τούτων ἐν κακοῖς εἶναι πείσει ποτέ τις ἢ μεταβαλέσθαι
 ποιήσει ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τυφλοὶ γὰρ ὄντες καὶ μηδὲ ἄλλον τινὰ πί-
 20 στεύοντες βλέπειν, οὕτω διάγουσιν ἐστηρημένοι καὶ τοῦ ὄραν, καὶ
 ὅτι οὐδὲ ἀναβλέψαι αὐτοῦς δυνατὸν εἶναι πείθονται· εἰ γὰρ
 ἐπείθοντο, τάχα ἂν καὶ ἐζήτησαν ἀναβλέψαι, καὶ ἀναβλέψαντες
 εἶδον ἀκριβῶς καὶ ἐγνώρισαν τοὺς ἐσταυρωμένους τῷ κόσμῳ.
 25 Ἀλλὰ μὴ θέλοντες τῶν παθῶν ἀπαλλαγῆναι βύουσιν ἐκουσίως
 τὰ ὦτα καὶ τῷ Ἀποστόλῳ προσέχειν οὐ βούλονται οὕτω λέγοντι·
 «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κάγω τῷ κόσμῳ». «Ζῶ δὲ οὐκέτι
 ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»· καὶ πάλιν· «νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη

26. Ἐφ. 2,3.

27. Γαλ. 6,14.

μόνο μὲ τὴν ἀφή καὶ τὴν ὄψη τῶν ἰατρικῶν φαρμάκων συμβαίνει νὰ ξαναβρίσκουν τὴν ὑγεία τους οἱ ἀσθενεῖς, νὰ καταστέλονται οἱ ὄγκοι καὶ τὰ τραύματά τους καὶ νὰ παύεται ἡ φλόγα τῆς δίψας τους· συμβαίνει ἐπίσης, ὅσοι νοιώθουν πεῖνα γιὰ τὰ φθοροποιὰ καὶ ἐπιβλαβῆ τροφίμα, ἔκτοτε νὰ ἐπιθυμοῦν μᾶλλον τὰ ὠφέλιμα, καὶ νὰ διηγοῦνται σὲ πολλοὺς τὰ θαύματα τοῦ ἱατροῦ καὶ τὴν θαυμάσια μέθοδο τῆς ἐπιστήμης του.

- 15 Ἄς ἀκούουν οἱ ὑγιεῖς καὶ ἄς κατανοήσουν ὅσα αἰνιγματικῶς εἰπώθησαν ἀπὸ ἐμᾶς, ἐὰν βέβαια ἐδέχθησαν τὴν χάρη τῆς ἐνθέου γνώσεως. Διότι αὐτὰ δὲν τὰ γνωρίζουν οἱ ἀσθενεῖς, ἢ καλύτερα δὲν γνωρίζουν οὔτε ὅτι ἀσθενοῦν. Καὶ ὅσοι εὐρίσκονται σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι, ποιὸς ἄραγε θὰ τοὺς πείσει ποτὲ ὅτι κατέχονται ἀπὸ ἀσθένεια καὶ νόσο; Διότι φαντάζονται ὅτι αὐτὸ εἶναι ὑγεία, τὸ νὰ πραγματοποιοῦν δηλαδὴ τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς²⁶ καὶ νὰ κάνουν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ ἔφεσή τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ παράφρονες δὲν θὰ τοὺς κάνει κανεὶς ποτὲ νὰ σκεφθοῦν ὅτι εἶναι παράφρονες, ἔτσι οὔτε αὐτοὺς ποὺ κυλίσονται στὰ πάθη καὶ ἐξουσιάζονται ἀπὸ αὐτὰ καὶ δὲν αἰσθάνονται τὴν κατοχὴ τους ἀπ' αὐτά, δὲν θὰ τοὺς πείσει ποτὲ κανεὶς ὅτι εὐρίσκονται σὲ κακά, οὔτε θὰ μπορέσει νὰ τοὺς μεταβάλλει στὸ καλύτερο. Πράγματι, ὄντας τυφλοὶ καὶ πιστεύοντας ὅτι δὲν βλέπει κανεὶς ἄλλος, ζοῦν ἔτσι στερημένοι καὶ ἀπὸ τὴν ὄραση, καὶ πείθονται ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν αὐτοὶ οὔτε νὰ ἀναβλέψουν. Ἐὰν ὁμοίως ἐπείθονταν, ἴσως θὰ ἐζητοῦσαν ν' ἀναβλέψουν καί, ἀφοῦ θὰ ἀνέβλεπαν, θὰ ἔβλεπαν ἀκριβῶς καὶ θὰ ἐγνώριζαν τοὺς σταυρωμένους γιὰ τὸν κόσμον. Ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ πάθη, κλείνουν ἐκουσίως τὰ αὐτιά τους καὶ δὲν θέλουν νὰ προσέχουν τὸν ἀπόστολο ποὺ λέγει· «ὁ κόσμος σταυρώθηκε γιὰ μένα κι ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμον»²⁷. «δὲν ζῶ ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός»²⁸. καὶ πάλι· «νεκρώσατε λοιπὸν τὶς ἐγκόσμιες

28. Γαλ. 2,20.

ύμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν». Ὁ οὖν τῷ κόσμῳ ἀποθανῶν—τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ σταυρός— καὶ ζῶν μηκέτι αὐτός, ζῆ δὲ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός, ὁ νεκρωθεὶς τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἤγουν τὰς 5 ἐμπαθεῖς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὥστε καὶ παντὸς πάθους καὶ πάσης ἐπιθυμίας κακῆς ἀμέτοχος γενέσθαι, πῶς, εἶπέ, κἂν ὅπως οὖν πάθους αἰσθησιν δέξεται, ἢ ἡδονῆς ὑποστήσεται κίνησιν, ἢ σαλευθῆσεται τὴν καρδίαν τὸ σύνολον;

16 Εἰ δὲ ἀπιστεῖς ἔτι καὶ ἀναβάλλεσαι, βλέπε πρὸς τίνα τὰς κατηγορίας ἐκφέρεις καὶ τίνα λέγεις τῆς ἀμαρτίας συμμετόχον. Ὡ 10 τοῦ τολμήματος! Τοὺς τὸν Χριστὸν ζῶντα καὶ ἐνοικοῦντα ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς, πρὸς ἡδονὴν λέγεις κλέπτεσθαι τὴν καρδίαν; Λοιπὸν κατὰ σὲ κοινωνὸς ἀμαρτίας καθέστηκεν ὁ Χριστός, ὃς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, ὁ τοῦ 15 κόσμου αἴρων τὰς ἀμαρτίας καὶ καθαίρων παντὸς πάθους τὰς αὐτῷ συναφθείσας ψυχάς; Οὐκ ἐννοεῖς ἀκμὴν ἃ μὲν λαλοῦμεν ἡμεῖς, ἃ δὲ σὺ βλασφημεῖς; Οὐ φρίττεῖς καὶ τῷ στόματί σου τὴν χεῖρα τιθεῖς καὶ μὴ λαλεῖν παιδεύεις τὴν γλῶτταν σου περὶ ὧν οὐπω τὴν πειρὰν εἴληφας, οὐδὲ διανοίᾳ τὴν γνῶσιν κατέλαβες 20 τῶν τοιούτων, καὶ ταῦτα τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐχ ἐώρακας, οὐδὲ ἡ ἀκοή σου τὸ μέγεθος αὐτῶν ἐχώρησεν; Οὐκ οἶδας ὅτι καταγελοῦσί σου ὡς ἀναισθήτου, ὅπηνίκα λέγειν ἐπιχειρεῖς περὶ τῶν τοιούτων, ἄλλα ἀντ' ἄλλων φθειγγόμενος, οἱ ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν πειρὰν ἐσχηκότες αὐτῶν;

17 Εἰ μὲν οὖν ἠξιώθης τῆς ἀνωθεν χάριτος, λέγε καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐλευθεροστομῶν καὶ θεολόγει ἀκωλύτως περὶ τοῦ φύσει Θεοῦ· οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν θέσει υἱῶν τοῦ Θεοῦ καί, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, ὁμοίων αὐτοῦ διὰ τῆς χάριτος διηγοῦ ἀκωλύτως τοῖς πᾶσιν ὡς εἰσιν ἅγιοι δοῦλοι τῆς δόξης αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὁμο- 30 λογεῖς, καλὸν ποιῶν, μὴ μετασχεῖν τοῦ χαρίσματος μηδὲ αἰσθαν-

29. Κολ. 3,5.

30. Α' Πέτρ. 2,22. Ἦσ. 53,8.

ἐπιθυμίες σας, τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεονεξία»²⁹. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπέθανε γιὰ τὸν κόσμον (διότι αὐτὸ εἶναι ὁ σταυρὸς) καὶ δὲν ζεῖ πλέον αὐτός, ζεῖ ὅμως μέσα του ὁ Χριστός, ἐκεῖνος ποὺ ἐνεκρώθηκε ἀπὸ τὶς γήϊνες ἐπιθυμίες, δηλαδὴ τὶς ἐμπαθεῖς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὥστε νὰ γίνεῖ ἀμέτοχος κάθε πάθους καὶ κάθε κακῆς ἐπιθυμίας, πῶς, πές, θὰ ἐδεχόταν τὴν αἴσθησιν τοῦ πάθους ἢ θὰ ὑποστειῖ τὴν κίνηση τῆς ἡδονῆς, ἢ θὰ σαλευθεῖ γενικὰ ἢ καρδιά του;

16 Ἄλλὰ ἐὰν ἀκόμη ἀπιστεῖς καὶ διστάζεις, βλέπε ἐναντίον ποίου ἐκφέρεις τὶς κατηγορίες καὶ ποιὸν λέγεις συμμέτοχο τῆς ἀμαρτίας. Πῶ πῶ τόλμημα! Ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸν Χριστὸ νὰ ζεῖ καὶ νὰ κατοικεῖ μέσα τους, ἐκείνων λέγεις ὅτι ἀρπάζεται ἡ καρδιά τους πρὸς τὴν ἡδονή; Λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐγινε κατὰ σένα κοινωνὸς ἀμαρτίας, αὐτὸς ποὺ δὲν ἀμάρτησε, οὔτε εὐρέθηκε δόλος στὸ στόμα του³⁰, αὐτὸς ποὺ ἐσήκωσε τὶς ἀμαρτίες τοῦ κόσμου³¹ καὶ ἐκαθάρισε ἀπὸ κάθε πάθος τὶς ψυχές ποὺ συν-ἀφθηκαν μαζί του; Δὲν κατανοεῖς αὐτὴν τὴν στιγμή ὅσο ἐμεῖς ὁμιλοῦμε, ὅτι ἐσὺ βλασφημεῖς; Δὲν φρίττεις καὶ δὲν βάζεις τὸ χέρι στὸ στόμα σου³² καὶ δὲν παιδεύεις τὴν γλῶσσα σου νὰ μὴ μιᾶ γιὰ ὅσα δὲν ἔχεις τὴν πεῖρα, οὔτε τὰ ἐγνώρισες μὲ τὴν διάνοια, καὶ οὔτε τὰ εἶδες, οὔτε ἡ ἀκοή σου ἐχώρεσε τὸ μέγεθός τους; Δὲν βλέπεις ὅτι σὲ καταγελοῦν ὡς ἀναίσθητο ὅσοι μὲ ἔργο καὶ λόγο ἀπέκτησαν τὴν πεῖρα αὐτῶν κάθε φορὰ ποὺ ἐσὺ ἐπιχειρεῖς νὰ μιᾶς γιὰ τέτοια καὶ λέγεις ἄλλα ἀντὶ ἄλλων;

17 Ἐὰν ὅμως ἀξιῶθηκες τὴν οὐράνια χάρη, λέγε ἐλεύθερα τὰ τῆς χάριτος καὶ ἀνεμπόδιστα θεολόγησε γιὰ τὸν φύσει Θεό. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς θέσει υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τοὺς διὰ χάριτος ὁμοίους αὐτοῦ (ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο), ἀνεμπόδιστα διηγήσου σ' ὄλους ὅτι εἶναι ἅγιοι δοῦλοι τῆς δόξας του. Ἐὰν ὅμως ὁμολογεῖς, καὶ καλὰ κάνεις, ὅτι δὲν

31. Ἰω. 1,29.

32. Βλ. Παροιμ. 30,32 ἐ.

θῆναι σαυτὸν νεκρὸν τῷ κόσμῳ γενόμενον, μηδὲ εἰς οὐρανὸν ἔγνωσ ἑαυτὸν ἀνελθόντα ὡς κρυβῆναι μόνον ἐκεῖ καὶ μὴ φαίνεσθαι, μηδὲ τοῦ κόσμου παντὸς ἔξω κατὰ τὸν Παῦλον εἴτε ἐν σώματι εἴτε χωρὶς ἐγένου τοῦ σώματος, μηδὲ ἀλλοιωθέντα κατέ-
 5 μαθες ἑαυτὸν ὄλον καὶ πνεῦμα οἴονεὶ γενόμενον ἐν τῇ τῆς σαρκὸς ἀποθέσει, πνευματικὰ συγκρίνοντα τοῖς πνευματικοῖς, τί οὐκ ἀσπάζη τὴν καλὴν σιωπὴν καὶ ζητεῖς ἐν μετανοίᾳ καὶ δάκρυσι ταῦτα λαβεῖν καὶ μαθεῖν, ἀλλὰ κενῶς οὕτω λαλεῖν ἐθέ-
 λεις περὶ ὧν οὐκ ἔσχες τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν καὶ ἅγιος τούτων
 10 χωρὶς καλεῖσθαι φιλεῖς καὶ ὡς ἤδη σεσωσμένος διάκεισαι, λογι-
 σμοὺς τολμῶν ἀλλοτρίους ἀναδέχεσθαι καὶ διδάσκειν ἑτέρους;
 (Οὐ φρίττεις ἄλλους ὀδηγεῖν πρὸς τὸ φῶς, αὐτὸς ὑπάρχων ἐστερη-
 μένος τοῦ θεοῦ φωτός; Οὐ δέδοικας ποιμαίνειν ἀδελφούς, ὁ ἔτι
 ἐν σκότει καθήμενος καὶ μηδὲ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκεῖνον κτησάμενος
 15 τὸν ὀρῶντα τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν; Οὐκ αἰσχύνῃ ἄλλους ἰατρού-
 ειν, ἀσθενῆς ὑπάρχων αὐτὸς καὶ μηδὲ τῶν ἰδίων τραυμάτων λα-
 βεῖν ἰσχύων τὴν αἴσθησιν; Εἶπε γάρ μοι, εἰ μὴ σεαυτὸν ἀπαθῆ
 ἔγνωκας εἶναι καὶ τὸν ἀπαθῆ Θεὸν κατέμαθες οἰκοῦντα ἐν
 σενατῷ, ἐν τίνι ἄλλῳ θαρρήσας, τοῖς ἔργοις τῶν ἀπαθῶν καὶ ταῖς
 20 διακονίαις τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ δούλων ὑπηρετεῖν καὶ ὑπεισελ-
 θεῖν κατετόλμησας;

18 Ὅρα μὴ λάθῃς σεαυτὸν ξένοις βαθμοῖς καὶ ἀλλοτρίαις διακο-
 νίαις ἐπιπηδῶν καὶ ὡς καταφρονητῆς τοῦ θεοῦ θελήματος καὶ
 τολμηρὸς καὶ ἀχρεῖος οἰκέτης εἰς τὸ σκότος ἀποπεμφθῆς τὸ ἐξώ-
 25 τερον. Ὅρα μὴ εὐρεθῆς τοῦ συγκλητικοῦ ἐνδύματος καὶ ἀξιώμα-
 τος γυμνός, ὃπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι νοήσεις ἢ τὴν χάριν τοῦ Πνεύ-
 ματος, καὶ δεθεῖς, οὕτως ἔχων, χεῖρας ἅμα καὶ πόδας, εἰς τὸ πῦρ

33. Β' Κορ. 12,2.

34. Βλ. Κολ. 2,11. Α' Πέτρ. 3,21.

μετέχεις τοῦ χαρίσματος οὔτε ὅτι αἰσθάνθηκες τὸν ἑαυτό σου νὰ ἀνέρχεται στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κρυφθεῖ μόνον ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ φαίνεται, οὔτε –σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο– ἐβγῆκες ἔξω ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, εἴτε μὲ τὸ σῶμα εἴτε χωρὶς αὐτό³³, οὔτε ἔμαθες στὸν ἑαυτό σου νὰ ἀλλοιωθεῖ ὄλος καὶ νὰ γίνει ὡς πνεῦμα μὲ τὴν ἀπόθεση τῆς σάρκας³⁴, κρίνοντας τὰ πνευματικὰ μὲ τὰ πνευματικὰ³⁵, γιατί δὲν ἀσπάζεσαι τὴν καλὴ σιωπὴ καὶ δὲν ζητεῖς μὲ μετάνοια καὶ δάκρυα νὰ τὰ λάβεις καὶ νὰ τὰ μάθεις αὐτά; Γιατί θέλεις νὰ ὀμιλεῖς ἔτσι κενῶς γιὰ ὅσα δὲν γνωρίζεις ἀληθινὰ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ καλεῖσαι ἅγιος χωρὶς αὐτὰ καὶ εὐρίσκεσαι σὰ νὰ ἔχεις ἤδη σωθεῖ, τολμώντας νὰ δέχεσαι ξένους λογισμοὺς καὶ νὰ διδάσκεις στοὺς ἄλλους; Δὲν φρίττεις νὰ ὀδηγεῖς τοὺς ἄλλους πρὸς τὸ φῶς, ἐνῶ ἐσὺ ὁ ἴδιος εἶσαι στερημένος τοῦ θείου φωτός³⁶; Δὲν φοβᾶσαι νὰ ποιαίνεις ἀδελφούς, ἐνῶ κάθεσαι ἀκόμη μέσα στὸ σκότος³⁷ καὶ δὲν ἀπέκτησες τὸν ὀφθαλμὸν ἐκεῖνο πού βλέπει τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ³⁸; Δὲν ντρέπεσαι νὰ ἰατρεύεις ἄλλους, ἐνῶ ἐσὺ ὁ ἴδιος ἀσθενεῖς καὶ δὲν μπορεῖς νὰ αἰσθανθεῖς τὰ δικά σου τραύματα; Πές μου ὅμως, ἐὰν δὲν διαπίστωσες ὅτι εἶσαι ἀπαθῆς καὶ δὲν ἐκατάλαβες ὅτι ὁ ἀπαθῆς Θεὸς κατοικεῖ μέσα σου, σὲ τί ἄλλο στηρίχθηκες, ὥστε νὰ τολμήσεις νὰ ὑπηρετεῖς καὶ νὰ ὑπεισέλθεις στὰ ἔργα τῶν ἀπαθῶν καὶ στίς διακονίες τῶν ἀγίων δούλων τοῦ Θεοῦ;

- 18 Πρόσεχε μὴ ξεχαστεῖς καὶ πηδήσεις σὲ ξένους βαθμοὺς καὶ ξένες διακονίες καί, ὡς καταφρονητῆς τοῦ θείου θελήματος καὶ τολμηρὸς καὶ ἀχρεῖος ὑπηρέτης, ἀποπεμφθεῖς στὸ σκότος τὸ ἐξῶτερο³⁹. Πρόσεχε νὰ μὴ εὐρεθεῖς γυμνὸς ἀπὸ τὸ συγκλητικὸ ἔνδυμα καὶ ἀξίωμα (καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβεις σὰν τίποτε ἄλλο παρὰ σὰν τὴν χάρη τοῦ Πνεύματος) καὶ κινδυνεύσεις νὰ

35. Α' Κορ. 2,13.

36. Βλ. Ματθ. 6,23.

37. Ματθ. 4,16. Ἦσ. 9,2.

38. Ἰω. 1,9.

39. Ματθ. 25,30.

ἐμβληθῆς τὸ αἰώνιον. Βλέπε μὴ πρότερον ποιμαίνειν ἐπιχειρήσης, πρὶν ἂν τὸν καλὸν σε ποιμένα φίλον γνήσιον κτήσασθαι, ἐπεὶ οὐδὲν κερδήσεις ἕτερον, γίνωσκε, ἢ δοῦναι λόγον τῷ Θεῷ, οὐ μόνον περὶ τῆς σαυτοῦ ἀναξιοῦτος, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν προβά-
 5 των, ὧν ἐξ ἀπειρίας καὶ ἐμπαθείας ἀπώλεσας. Βλέπε, παρακαλῶ, μὴ ἀναδέξῃ τὸ σύνολον χρέη ἀλλότρια ὑπόχρεως ὑπάρχων αὐτὸς ἐν τινι· μὴ ἄφεςιν δοῦναι τολμήσης, ὁ μὴ τὸν αἶροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἐν τῇ καρδίᾳ κτησάμενος. Ὅρα μὴ κρῖναι τὸν ἕτερον, ἀδελφέ, καταδέξῃ, πρὶν ἂν αὐτὸς ἀκριβῆς ἑαυτοῦ κρι-
 10 τῆς γένη καὶ τῶν οἰκείων σφαλμάτων ἐξεταστῆς καὶ δικαίαν τὴν ψῆφον κατὰ σαυτοῦ διὰ δακρύων ἀπολύσης καὶ πένθους· καὶ τηνικαῦτα, Πνεύματος ἐμπλησθεὶς ἁγίου, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ νόμου τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος εἰς τὴν τῶν ἄλλων κρίσιν δίκαιος ἀποκατασταθῆς κρι-
 15 τῆς, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προχειρισθεὶς ἐν τούτῳ διὰ τοῦ Πνεύματος.

19 Ἴδε γὰρ ὅτι οὐδεὶς τῶν κατὰ κόσμον ἀρχόντων τούτῳ τολμᾷ ἐπιπηδῆσαι τῷ ἀξιώματι, πρὶν ἂν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν τῶν κριτῶν ἐγκαταλεγῇ τάγματι. Καὶ εἰ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιωματῶν τοιαύτη τάξις ἐστὶ καὶ τοιοῦτος φόβος, ὡς μὴ τῷ ἐπιγείῳ
 20 βασιλεῖ προσκροῦσαι, πόση εὐλάβεια ὀφείλεται παρ' ἡμῶν ἀπονέμεσθαι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀξιώμασιν, ὡς μὴ αὐτοχειροτόνητοι καὶ πρὸ τοῦ κληθῆναι ἄνωθεν ἐπιπηδᾶν τοῖς θείοις καὶ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἐμπίπτειν; Φρίξον, ἄνθρωπε, καὶ τοῦ Θεοῦ σεβάσθητι τὸ μακρόθυμον καὶ μὴ ἔλαττον ἔχων φωνῆς τῶν κο-
 25 σμικῶν ἀρχόντων τὸν φόβον εἰς Θεόν, τὸν ἐπουράνιον βασιλέα, ἢ ὅσον ἐκεῖνοι πρὸς τὸν ἐπίγειον ἔχουσι· μηδὲ καταφρονῶν ἔση τοῦ

40. Ματθ. 22,13.

41. Ἰω. 10,14.

ριφθεῖς δεμένος χεροπόδαρα στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο⁴⁰. Πρόσεχε νὰ μὴ ἐπιχειρήσεις νὰ ποιάνεις πρὶν ἀποκτήσεις γνήσιο φίλο τὸν καλὸ ποιμένα⁴¹, ἐπειδὴ ἔτσι δὲν θὰ κερδήσεις τίποτε ἄλλο, —γνώριζέ το αὐτό—, παρὰ νὰ δώσεις λόγο στὸν Θεό, ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀναξιότητά σου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πρόβατα τὰ ὁποῖα ἔχασες ἀπὸ ἀπειρία καὶ ἐμπάθεια. Πρόσεχε, παρακαλῶ, μὴ ἀναλάβεις ὅλα τὰ ξένα χρέη, ἐνῶ ἐσὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὑπόχρεως σὲ κάποιον, μὴ τολμήσεις νὰ δώσεις ἄφεση, ἐσὺ ποὺ δὲν ἀπέκτησες στὴν καρδιά σου ἐκεῖνον ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου⁴². Πρόσεχε νὰ μὴ δεχθεῖς νὰ κρίνεις τὸν ἄλλον, ἀδελφέ, πρὶν ἐσὺ ὁ ἴδιος γίνεις ἀκριβῆς κριτῆς τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἐξεταστής τῶν δικῶν σου σφαλμάτων καὶ πρὶν δώσεις ἐναντίον σου δίκαιη τὴν ψῆφο μὲ δάκρυα καὶ πένθος· καὶ ἔτσι, γεμᾶτος ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν νόμο τῆς σαρκὸς καὶ τὸν θάνατο τῆς ἁμαρτίας⁴³, θ' ἀποκατασταθεῖς ἀπὸ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ δίκαιος κριτῆς γιὰ τὴν κρίση τῶν ἄλλων, ὡς προχειρισμένος σὲ τοῦτο ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ Πνεύματος.

- 19 Πράγματι, πρόσεχε ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατὰ κόσμον ἄρχοντες δὲν τολμᾷ νὰ μεταπηδήσει σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, πρὶν τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν βασιλέα στὸ τάγμα τῶν κριτῶν. Καὶ ἐὰν γιὰ τὰ ἀνθρώπινα ἀξιώματα ὑπάρχει τέτοια τάξη καὶ τέτοιος φόβος, ὥστε νὰ μὴ συγκρουσθεῖ κάποιος μὲ τὸν ἐπίγειο βασιλέα, πόση εὐλάβεια ὀφείλομε νὰ ἀπονέμομε στὰ ἀξιώματα τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ μεταπηδοῦμε ὡς αὐτοχειροτόνητοι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω κλήση στὰ θεῖα καὶ νὰ πέφτουμε στὰ χέρια τοῦ ζῶντος Θεοῦ⁴⁴; Φρίξε, ἄνθρωπε, καὶ σεβάσου τὴν μακροθυμία τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ φανεῖς ὅτι ἔχεις λιγότερο ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντες τὸν φόβο στὸν Θεό, τὸν ἐπουράνιο βασιλέα, ἢ ἀπὸ ὅσο ἐκεῖνοι ἔχουν πρὸς τὸν ἐπίγειο βασιλέα, στὸν Θεὸ τὸν

42. Ἰω. 1,29.

43. Βλ. Ρωμ. 8,2.

44. Ἐβρ. 10,31.

πλούτου τῆς χρηστότητος καὶ μακροθυμίας αὐτοῦ διὰ φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν, ὅτι αὐτός ἐστι πάντων ἐξουσιαστής καὶ πάντων κριτῆς φοβερός, ἀποδίδους ἐκάστῳ κατὰ τὰς πράξεις καὶ τὰ ἐνθυμήσεις αὐτοῦ· ἀλλ' ὡσπερ οὗτοι τῷ ἐπιγείῳ, οὕτω καὶ σὺ κἄν
 1 ὡσαύτως τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ τὴν τιμὴν καὶ τὸν φόβον ἀπόνεμε, ἵνα τιμῶν καὶ φοβούμενος αὐτόν, δυνηθῆς τηρῆσαι τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς καί, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν φυλακῆς ἑαυτὸν προετοιμάσας, οἶκος τῆς τριφεγγουῶς αἴγλης αὐτοῦ ἀξιοθείης γενέσθαι κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις αὐτοῦ. Φησὶ γάρ· «ὁ ἀγα-
 10 πῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, κἀγὼ ἀγαπήσω αὐτόν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν»· καὶ πάλιν· «κἀγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἔλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν».

20 Τοιοῦτος δὲ γενόμενος οὐκ ἔση ἔτι ἑαυτῷ ζῶν, ἀλλὰ νεκρὸν ἴδης ἑαυτὸν γεγονότα τῷ κόσμῳ, ὡς νεκρὰν περιφέρων τὴν σάρκα καὶ ἀνενέργητον πάντῃ πρὸς ἁμαρτίαν, ζῶντα δὲ μόνῳ τῷ
 15 Θεῷ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργούμενος καὶ κινούμενος· καὶ ἐν τοιαύτῃ δόξῃ καταμαθὼν ἑαυτόν, βοήσεις τηνικαῦτα μετὰ τοῦ θείου Παύλου μεγαλοφώνως ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας καὶ εἶπης· «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσε
 20 με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας». Καὶ τοῦ λοιποῦ διαφορὰν οὐχ ἔξεις ἄρρενος καὶ θηλείας, οὐδὲ βλάβην ὑπομείνης ἐκεῖθεν, ὡς ἤδη τὸ κατὰ φύσιν λαβὼν καὶ μὴ παρὰ φύσιν ὄρων τὰ τοῦ Θεοῦ πλάσματα· ἀλλὰ, καὶ συνῶν καὶ ὁμιλῶν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ αὐτοῦς ἀσπαζόμενος, ἀβλαβὴς καὶ ἀκίνητος διαμείνης
 25 ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἔδρας καὶ στάσεως καὶ ὡς μέλη Χριστοῦ τί-

45. Ρωμ. 2,4.

46. Ρωμ. 2,6.

έπουράνιο· οὔτε νὰ καταφρονήσεις τὸν πλοῦτο τῆς χρηστότητας καὶ μακροθυμίας αὐτοῦ⁴⁵ ἐξαιτίας τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλαρχίας, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐξουσιαστής καὶ φοβερὸς κριτῆς τῶν πάντων, καὶ ἀποδίδει στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὶς πράξεις καὶ τὶς σκέψεις του⁴⁶. ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ στὸν ἐπίγειο, ἔτσι καὶ σὺ παρομοίως στὸν ἐπουράνιο βασιλέα καὶ Θεὸ ἀπόνεμε τὴν τιμῆ καὶ τὸν φόβο· ὥστε, τιμώντας καὶ φοβούμενος αὐτόν, νὰ μπορέσεις νὰ τηρήσεις τὶς ἐντολές του καὶ προετοιμαζόμενος μὲ τὴν διαφύλαξη τῶν ἐντολῶν, νὰ ἀξιωθεῖς νὰ γίνεις κατοικία τῆς τριφεγγοῦς δόξας του σύμφωνα μὲ τὶς ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις του. Διότι, λέγει, «ἐκεῖνος πού μὲ ἀγαπᾶ θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου, κι ἐγὼ θὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ θὰ τοῦ φανερωθῶ»⁴⁷. καὶ πάλι, «καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ ἔλθομε καὶ θὰ κατοικήσομε μέσα σ' αὐτόν»⁴⁸.

- 20 Κι ἀφοῦ γίνεις ἔτσι δὲν θὰ ζεῖς πλέον κατὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ θὰ ἰδεῖς τὸν ἑαυτό σου νὰ νεκρώνεται στὸν κόσμο, καὶ θὰ περιφέρεις τὴν σάρκα νεκρὴ καὶ ἀνενέργητη σ' ὅλα πρὸς τὴν ἁμαρτία, καὶ θὰ ζεῖς μόνο γιὰ τὸν Θεό, ἐνεργούμενος καὶ κινούμενος ἀπὸ αὐτόν· καὶ ὅταν συνηθίσεις σὲ τέτοια δόξα, θὰ βοήσεις ἀμέσως μαζὶ μὲ τὸν θεῖο Παῦλο μεγάλῳφωνα μὲ εὐφροσύνη καρδιάς καὶ θὰ εἰπείς· «Εὐχαριστῶ τὸν Θεό μου, διότι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μὲ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τὸν θάνατο τῆς ἁμαρτίας»⁴⁹. Καὶ στὸ ἐξῆς δὲν θὰ ἔχεις τὴν διαφορὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, οὔτε θὰ ὑποστεις ἀπὸ ἐκεῖ βλάβη, ἐφ' ὅσον ἤδη ἔλαβες τὸ κατὰ φύσιν καὶ δὲν βλέπεις παρὰ φύσιν τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ, κι ἂν ἀκόμη συναναστρέφουσαι καὶ συνομιλεῖς μὲ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ τοὺς ἀσπάζεσαι, θὰ παραμείνεις ἀβλαβῆς καὶ ἀκίνητος ἀπὸ τὴν κατὰ φύσιν ἔδρα καὶ στάση καὶ θὰ τοὺς ἰδεῖς καὶ θὰ τοὺς προσέξεις ὡς τίμια

47. Ἰω. 14,21.

48. Ἰω. 14,23.

49. Ρωμ. 8,2.

μια καὶ Θεοῦ ναοὺς ἴδης καὶ προσέξεις αὐτοῖς. Πρὸ δὲ τοῦ ἐλάσαι εἰς μέτρον τοιοῦτον καὶ τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ ἐν τοῖς μέλεσί σου θεάσασθαι, καλὸν ποιήσεις, ἔάν τὰς ἐπιβλαβεῖς ὄψεις φύγῃς, ἐν αἷς αἰτία μὲν οὐκ ἔστιν οὐδεμία
 5 κακοῦ, διὰ δὲ τῆς ἐνοικούσης ἐν ἡμῖν προγονικῆς ἀμαρτίας ἐξελκόμεθα καὶ δελεαζόμεθα εἰς ἀτόπους ἐπιθυμίας.

21 Οὕτω γὰρ ποιῶν, ἐν ἀσφαλείᾳ ὁ πᾶς ἔσται σοι βίος καὶ οὐ προσκόψεις πρὸς λίθον ἀμαρτίας τὸν πόδα σου, Θεὸν ἢ κτησάμενος ἢ ἀγωνιζόμενος κτήσασθαι, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν,
 10 ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ δεῖ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ ναοὺς τοῦ Θεοῦ. Προτοῦ ὁμως φθάσεις σὲ τέτοιο μέτρο καὶ προτοῦ ἰδεῖς στὰ μέλη σου⁵⁰ τὴν ζωοποιὸν νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, καλὰ θὰ κάνεις νὰ ἀποφύγεις τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ὅπου δὲν ὑπάρχει βέβαια καμμία αἰτία κακοῦ, ὁμως μὲ τὴν ἐνοικοῦσα μέσα μας προγονικὴ ἁμαρτία⁵¹ παρασυρόμαστε καὶ δελεαζόμαστε σὲ ἄτοπες ἐπιθυμίες.

21 Ἐτσι λοιπὸν ἐνεργώντας, θὰ ζεῖς ὅλον σου τὸ βίον μὲ ἀσφάλεια καὶ δὲν θὰ σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ λίθον ἁμαρτίας⁵², ἔχοντας ἀποκτήσει τὸν Θεὸν ἢ ἀγωνιζόμενος νὰ τὸν ἀποκτήσεις, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας. Σ' αὐτὸν ἀρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

50. Β' Κορ. 4,10.

51. Βλ. Ρωμ. 7,17.

52. Ψαλμ. 90,12.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		
			6 114
			9 114
1	—	256	9-11 296
	1-2	104	10 114
	23	104	11 114
	26	38. 478	12 114
	26-27	104	17-18 116
	27	50.108.316.	20 262
	28	106	24 114. 246. 262
	29-30	106	4 1 262
	31	108	3-5 120
2	2-3	108	5 24 52. 120
	3-4	110	6 1 120. 242
	4	108	1 ἐ. 262
	7	40. 108. 290	6-7 — 262
	9	112. 284	8 21 120
	15	286	9 15 282
	17	112. 286	11 1 ἐ. 264
	21 ἐ.	244	3 48
	22-23	290	4 50
	24	292	7 244
3	5	114	12 1 ἐ. 264

15	5	266	6	4	252
	6	250	8	4	272
	13	266	20	8	406
17	4 έ.	272	29	5	272
	5	266	30	12-14	334
	10	264	32	8	240. 242
18	18	250		9	266
	27	34		18	274
22	18	250.		21	274
				38	274

Ἔξοδος

1	7	266
	14	372
3	14	76
12	1 έ.	266
14	5 έ.	266
	6	148
15	2	244
16	14 έ.	1270
	33	270
19	19	270
20	2-5	272

Ἰησοῦς Ναυῆ

6	56	156
30	26	146

Βασιλειῶν Α'

4	4 έ.	350
11	2-5	172

Βασιλειῶν Δ'

Λευϊτικὸν

2	11	54. 120
---	----	---------

12	6	188
23	33	278

Παραλειπομένων Β'

33	11-12	368
----	-------	-----

Δευτερονόμιον

1	13	426
4	24	202. 346
	27	278

Νεεμίας

9	21	266
---	----	-----

Ψαλμοί					
				13	368
			86	7	54
2	2 έ.	352	90	12	498
5	2	326	93	10	26
17	10	200	101	20	172
	11-12	200		27-28	132
18	2	412	103	4	140
	10	418		32	170
	11	352	104	37	272
22	4	96	105	35	274
25	2	384		37	274
29	12	370	106	40	368
33	2	58	111	5	26
	10	366	117	10	232
	11	98	118	18	322
35	4	312		132	58
	10	442	140	4	230. 232.
36	27	346. 366			
	29	140			
44	10	160		Ίώβ	
	16	160			
46	9	350	2	9	312
48	21	274	38	4-6	170
49	1	316			
54	6	256			
58	7	378			
67	2	2446			
68	24	210	4	23	310
	33	346	16	5	42
76	11	398	19	23	148
77	25	148. 270	30	32 έ.	490
	49	188			
	57	274			
78	6	264			
79	2	390			
80	11	58	5	2	58

Παροιμίες Σολομώντος

Άξιωμα Άξιμάτων

		412		14	212
	15	124		31	308
4	10	286		33	308
	16	200.458.492		43	136
5	4	308		45	308
	5	146	14	36	388
	6	148	15	22	230
	8	15.432	16	23	286
	19	212		24	308.374.400
	44	196.308		25	194
6	9	86	17	5	32
	11	158	18	12	148
	23	492	19	2	292
	25	194		23	346
	32 &	348	20	16	362
	39-40	196		23	236
7	7	332.460		25 &	346
	15	408	21	31	230
8	7	230	22	1-14	168
	8	312		3-14	186
	11	254		12 &	330
9	2	230		13	300.494
	9	232		30	142.144
	13	238	23	37	274
	15	474	24	22	302
	20	23		29	208
10	5-6	188		33 &	296
	20	424		35	132
	27	362		36	260
	28	142	25	2	126
	30	166		21	460
	39	194.308		25	362
11	28	230		29	358
12	36	222		30	492
	37	208		41	212
13	11	202		45	212
	13	46		46	340

26	34	186	15	6	148
27	16-26	278		11	232
28	19	84		17	380
				22	396
				23	474
	Μάρκος		17	21	454
			18	19	44
1	7	200		35	454
4	27	310		41-42	230
8	35	194	19	14-27	352
9	35	346	20	35	288
12	30	396	22	15	390
	34	80	23	34	400
13	37	106	24	39	156
16	15-17	254		45	46

Λουκάς

Ἰωάννης

1	28	172	1	1	30
	38	290		2	72
3	23-38	248		5	458
6	25	308		9	456. 492
	27-28	196		12	126.188.332.
7	38	232			426
8	10	306		14	182
	21	180		16	128.182.294
9	23	194		18	430
10	20	150		29	180.230.490.
	34	388			494
12	37	328. 390	2	8	274
	49	178		20	248
13	11	232	3	5	44
	29	328		9	60
14	21	298. 378		10	238
	26	194. 292	4	24	30. 60. 90. 92.
	26 &	470			176. 294

5	17	148		9	330. 432
	24	62. 298		15 &	452
	25	232		16	84
	39	192		17	452
	44	348		20	1540
6	5	58		21	396.434.454.
	26	294			496
	31 &	270. 404		23	476. 496
	32	340		26	450
	32-35	336		28	10. 84
	33	342. 376	15	1	246
	38	348		5	400
	41-42	336		18	32
	43-44	336		26	86. 90. 450
	45	222. 338	16	12-14	452
	46	338		29	306
	47-55	338		33	414
	48	340	17	1	32
	52	340		5	402. 456
	53	340		20	150. 162
	54	298	1	21	150.162.210.
	56 &	178. 340		22	91.150.214.
	58	342			402
	63	66. 342. 428		23	162
7	37	230		24	150
8	28	84		24 &	396
9	5	456		25	32
10	14	494		26	150
	16	272	19	28	398
	30	32. 90. 92.		34	284
11	9	42	20	19	126
12	47	240		27	316
	48	334			
13	3	382. 402			
	8	198			
14	2	362			
	7	432	1	7	202.

Πράξεις

	9	52	21	132. 138
2	17	182	26	330
	23	250	28	186
	41	232	29	164.238.240.
5	4	434		242
6	8	188	29 ε.	280
7	5	146	29-30	164.228.236
17	21	54	30	338
	25	36	9	3
				438
				11
			10	6-8
			11	5
				246. 282
				12
1	20	72. 380	20	210
	21	380	23	206
	22	46. 168	32	122. 248
	25	74.176.120.	33	46
		482	112	2
	28	368	13	13
2	4	496		14
	5	234		
	6	496		
3	23-24	44		
4	3	250		
6	6	372	2	7
	19	273		9
7	11	246		202.220.298.
	17	498		306.326.332.
	25	370		374.378.404.
8	2	370.494.496		10
	6-7	268		11
	15	394		13
	16	330		14
	17	238		16
	18	382	3	1 ε.
	18-19	136		11
	20	136.138.256		13
				16
				408
				134. 450
				162

Κορινθίους Α'

4	10	206		44	138
	12 &	398		45	246
6	16-17	60. 294		47-48	124
	17	148.254.294		48	330
	20	240		48-49	248
7	2	240		49	50.126.330.
	7	436			456
8	1	206. 360		51	120
9	23	384			
	26	460			
10	4	270		Κορινθίους Β'	
	31	58			
11	1	436	1	9	400
12	7	152		22	448
	8	46	3	10	150
	8-10	38		15	206
	11	154		17	30. 90. 176.
	12-14	154			330
	18	154	4	6	176
	20	154		7	176.296.424
	27	148		10	366.466.498
	27-28	154		16	456
	28	38		17	196.376
13	1-3	392	5	17	178.456.458
	7	398	6	9-10	192
	10	448		16	160. 476
	11	398	7	1	224
	12	212.326.436.	10	4	406
		448	11	2	160
	13	392. 434		23	360
15	8	418		31	172
	21	140	12	2	474. 492
	23	124. 282		3	52. 322
	28	326		3-4	13. 306
	31	400		4	324.474.498
	40	140		7	322

3	212. 398	20	42. 48. 204.
5	192. 490		360
11	152. 326		
12	388		

Τιμόθεον Β'

Θεσσαλονικεῖς Α'		1	1 ἐ.	456
			10	246
2	19	2	15	192
4	5		19	166
	17		21	204
5	2	4	7 ἐ.	324
	3		7-8	198
	5			164.456.460.
	17			58
	19			430

Τίτον

Θεσσαλονικεῖς Β'		3	6	394
			9	192
1	8 ἐ.			468
2	10			196

Ἑβραίους

Τιμόθεον Α'		1	2	476
			3	330
			14	142
1	3		15	284
	7	4	12	96
	15		14	54
2	4		15	124.274.476
3	1 ἐ.	6	4	380
	2	7	18	314
4	8		3	35
6	15-16	10	31	494
	16	11	22	146
	16 ἐ.		22-23	164

	23	150.158.166		13	132.144.258.
					412
				14-16	134
	Ἰακώβου			15	326
				16	228
2	20	196			
				Ἰωάννου Α'	
	Πέτρου Α'				
			1	5	92
1	12	204. 474		7	366. 404
	13	384		10	238
	19	188. 474	2	15	204. 376
	20	250	3	1	394
	29	240		2	136.212.448.
3	20	264			294.326.398.
	21	492		5-6	60
	22	490		8	60
				24	398. 448
	Πέτρου Β'		4	10	238. 274
				18	394
				20	396. 434
1	4	80	5	10	238
2	19	360			
3	10	130.134.344.			
		450		Ἰούδα	
	11	134		19	288

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A	ἀγαθότης 34. 96. 102. 118. 170. 178. 262. 380.
Ἄββακοῦμ 318.	ἀγαλλίασις 108. 160. 222.
Ἄβελ 118. 120.	ἀγάπη 38. 88. 94. 96. 152. 170. 192. 194. 248. 278. 300. 316. 338. 366. 372. 392. 394. 396.
Ἄβραάμ 250. 264. 268. 272. 282.	
ἀγαθοεργία 410. 412.	

400. 404. 410. 414. 418. 434.
46. 454. 486.
- ἄγγελος, -οι 188. 190. 208. 238.
242. 244. 246. 270. 290. 352.
392. 404. 474.
- Ἅγιος τῶν ἁγίων 170.
ἀγιότης 468.
ἀγιωσύνη 88. 186. 468.
ἄγνοια 74.
ἀγνωσία 38. 46. 242. 264. 266.
278. 298. 404.
- Ἄδὰμ 48. 104. 106. 108. 112. 116.
118. 120. 122. 124. 126. 136.
140. 156. 184. 242. 244. 246.
248. 250. 252. 252. 254. 256.
258. 260. 262. 264. 268. 270.
272. 280. 282. 284. 286. 290.
292. 296. 298. 300.
- Ἄδὰμ δεύτερος 252.
Ἄδὰμ νέος 284.
ἄδης 50. 120. 128. 246. 256. 286.
288.
- Ἄειπάρθενος 174. 248.
ἀθανασία 94. 124. 404. 458. 474.
Αἴγυπτος 266.
αἷμα, -τα 94. 172. 182. 240. 292.
294. 298. 338. 406.
αἵρεσις 210.
αἰρετικός 24. 74.
αἰσχύνη 190.
ἀκαθαρσία 490.
ἀκατάληπτος, -ον 86. 94.
ἀκαταληψία 316.
ἀκηδία 88.
ἀκροβυστία 266. 278.
ἀκτημοσύνη 382.
ἀλήθεια 28. 42. 60. 62. 84. 94. 96.
142. 282. 308. 322. 346. 350.
360. 384. 404. 412. 436. 452.
468.
- ἀλλοίωσις 106. 138. 396. 440.
ἀλουργίς 346.
ἀμάρτημα, -τα 230. 262. 298.
ἀμαρτία 42. 60. 86. 88. 124. 134.
180. 192. 230. 232. 262. 264.
272. 274. 296. 298. 370. 372.
400. 410. 412. 414. 468. 476.
490. 494. 496. 498.
- ἀμαρτωλός, -οἱ 96. 202. 210. 238.
344. 368. 402. 436.
ἀμέλεια 62. 78. 88. 210. 232. 236.
302. 3630. 412.
ἀμνησικακία 88.
ἀμνός ὁ ἄμωμος 474.
ἄμπελος ἢ ἀληθινή 94.
ἀναγέννησις 292.
ἀνάθεμα 448.
ἀναίδεια 224.
ἀναισθησία 238.
ἀνακαινισμός 136. 258.
ἀνακαίνισις 180.
ἀνάκλησις 114.
ἀναλλοίωτος, -ον 86.
ἀναμαρτησία 366.
ἀνάπλασις 118. 124. 180. 24. 258.
272. 282.
ἀνάστασις 94. 128. 132. 140. 142.
144. 146. 220. 246. 288. 348.
448.
ἀνδρεία 148. 384.
ἀνελπιστία 380.
ἀνεξικακία 384.
ἀνθρωπαρέσκεια 50. 206. 406.
ἀνθρωπότης 172. 246. 260. 294.

ἀνόμημα 298.
 ἀνταπόδοσις 448.
 Ἀντίχριστος 278.
 ἀνυπόστατος, -ον 62.
 ἀπάθεια 358. 360. 362. 410. 466.
 468.
 ἀπάθεια ψυχῆς 362.
 ἀπάρνησις 414.
 ἀπαρχὴ 124. 262. 282. 284. 402.
 ἀπάτη 406.
 ἀπαύγασμα 330.
 ἀπείθεια 122. 234. 298.
 ἀπεικόνισμα 346.
 ἀμεριμνία 88.
 ἀπιστία 236. 240. 248. 254. 280.
 298. 308. 342. 360. 460.
 ἀπληστία 380.
 ἀπλότης 384. 486.
 ἀποκάλυψις 316. 322.
 ἀποκάλυψις (θεία) 38.
 ἀποκαταδοκία 136.
 ἀποκλήρωσις 154.
 ἀπόκριμα 400.
 ἀπόστολος, -οι 162. 164. 180.
 186. 188. 190. 202. 278. 282.
 384. 388. 394. 426. 450.
 ἀπρόσιτος, -ον 86.
 ἀπώλεια 136. 166. 228. 230. 234.
 236. 238. 340. 460.
 ἀργία 366.
 ἀρετὴ 88. 190. 220. 360. 362. 368.
 390. 392. 394. 408. 434. 468.
 ἀρμονία 394.
 ἀρσενοκοίτης 192.
 ἄρτος ζωῆς 336. 338. 340. 474.
 ἀσέβεια 278.
 ἀσέλγεια 120.

ἀσχημοσύνη 114.
 ἀτιμία 364. 376. 436. 438.
 αὐτεξούσιον 234. 236. 378.
 αὐτεξουσιότης 48.
 ἄφεις 272.
 ἀφθαρσία 124. 128. 130. 428. 458.
 ἀφροσύνη 198. 296. 300.

B

Βαραββᾶς 278.
 βάπτισμα 298. 300. 424.
 βασιλεία 72. 84. 86. 88. 116. 186.
 214. 254. 256. 306. 310. 316.
 332. 348. 350. 454.
 βασιλεία Θεοῦ 192. 306. 308. 348.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 190. 198.
 296. 308. 316. 390. 454.
 Βασίλειος 456.
 βδέλυγμα 18.
 βλασφημία 26. 30. 96. 238. 430.

Γ

Γαβριήλ 172.
 γάμος μυστικός 172.
 γάμος πνευματικός 474.
 γέεννα 142.
 γέννησις 28.
 γέννησις ἀγέννητος 28.
 γέννησις ἀπόρρητος 180.
 γέννησις ἔνσαρκος 118.
 γνόφος 200.
 γνῶσις 36. 38. 44. 46. 180. 206.
 222. 286. 322. 326. 350. 360.

382. 392. 398. 402. 408. 442.
444. 490.

γνώσις καλοῦ καὶ πονηροῦ 286.

γνώσις πνευματικῆ 48. 50. 184.

γνώσις ψευδώνυμος 42. 48. 204.
224. 360.

Γραφή, -αὶ 92. 104. 108. 136.1 50.
192. 222. 228. 256. 322. 332.
346. 374. 444. 460.

γυμνότης 382.

Δ

δαιμόνιον, -α 150. 252. 274.

δαίμων 54. 120. 238. 352.

Δανιήλ 368.

Δαυὶδ 132. 160. 170. 200. 230.
244. 322. 370. 382. 396.

Δεσπότης 18. 52. 114. 128. 140.
154. 170. 192. 224. 230. 232.
234. 240. 256. 262. 276. 278.
298. 306. 328. 352. 362. 368.
374. 376. 380. 386. 412. 456.

Δημιουργὸς 256.

διάβολος 212. 236. 480.

διαθήκη 278.

δικαιοσύνη 124. 144. 148. 160.
198. 212. 224. 258. 276. 346.
348. 350. 372. 412.

δόξα 44. 58. 72. 78. 86. 98. 106.
114. 118. 138. 148. 198. 212.
238. 300. 302. 314. 322. 326.
330. 348. 350. 352. 362. 370.
374. 378. 408. 412. 414. 418.
438. 444. 464. 490. 498.

δόξα ἀπρόσιτος 444.

δόξα ὑπέρφωτος καὶ ὑπεράγνω-
στος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ
Θεοῦ 314.

δουλεία 132. 138. 264. 270. 382.

δύναμις 398.

δύναμις ὑποστατικῆ καὶ δημιουρ-
γὸς 84.

Ε

Ἑβραῖος 188. 206. 298.

ἐγκράτεια 88.

ἐγρήγορσις 98.

εἰδωλολατρία 252. 274. 276.

εἰδωλολάτρης, -αὶ 192.

εἰδωλον, -α 120. 252. 278.

εἰκὼν, -κατ' εἰκόνα 64. 104. 108.
256. 478.

εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου 330.

εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ 330.

εἰρήνη 88. 94. 96. 198. 360. 402.

Ἐκκλησία 148. 152. 156. 158.
160. 162. 164. 166. 192. 208.
230. 260. 284. 452.

ἐλεημοσύνη 346. 388.

ἐλευθερία 138. 270. 370. 374. 468.
494.

ἐλλαμψις 38. 314. 316. 320. 322.
324. 326. 444. 476.

Ἑλλην, -ες 152. 154. 200. 298.

ἐλπίς 94. 192. 194. 196. 270. 272.
368. 392. 394. 408. 434. 448.
474.

ἐμπάθεια 494.

ἐνανθρώπησις 320.

ἐνέργεια 40. 154. 208. 358. 364.

444. 476. 484.
 έντολή 350.
 ένυπόστατος 62. 64.
 Ένωσ 248.
 Ένωχ 52. 120.
 έξομολόγησις 44.
 έξουσία 406.
 έπαινος, -οι 414.
 έπαρσις 48.
 επίγνωσις 38. 44. 326. 368.
 έπιθυμία 136. 358. 360. 370. 374.
 386. 416. 418. 438. 484. 486.
 490.
 έπιφάνεια 452.
 έρωσ 206. 416. 418.
 Εϋα 104. 118. 122. 156. 184. 246.
 260. 262. 284. 288. 290. 296.
 ευαγγέλιον 194. 254. 306.
 ευγνωμοσύνη 372.
 εύλάβεια 384. 494.
 εύλογία 250. 272.
 ευσέβεια 134. 220. 224. 408. 470.
 ευσπλαγχνία 96. 118. 388.
 ευφροσύνη 108. 160. 192. 370.
 402. 496.
 ευχαριστία 354.
 Έωσφόρος 48.

Z

ζήλος 210.
 ζύμη 94.
 ζωή 58. 62. 86. 96. 158. 176. 270.
 284. 296. 316. 336. 338. 340.
 342. 352. 376. 396. 474.
 ζωή άθάνατος 176.

ζωή αιώνιος 50. 194. 270. 272.
 298. 302. 308. 338. 340. 344.
 374. 380.
 ζωή άκατάλυτος 114.
 ζωή ισάγγελος και άθάνατος 50.

H

ήγουμενεία 460.
 ήδονή 92. 112. 376. 412. 466. 470.
 478. 490.
 ήδύτης 376. 382. 416.
 'Ηλι 248.
 'Ηλιάσ 52. 120.
 ήλικία πνευματική 382.
 ήλιος δικαιοσύνης 372. 412.
 ήσυχία 366.

Θ

θάνατος 50. 62. 116. 124. 126.
 228. 264. 272. 284. 286. 290.
 294. 296. 298. 300. 340. 352.
 370. 398. 400. 404. 432. 448.
 458. 472. 486. 494. 496.
 θέλημα 72. 348. 350. 374. 386.
 466. 470. 472.
 θέλησις 90. 386. 446.
 θεογνωσία 190. 264.
 θεολογία μυστική 148.
 Θεός 18. 24. 28. 30. 32. 34. 36. 38.
 40. 42. 44. 46. 48. 50. 52. 58.
 60. 62. 64. 70. 72. 74. 76. 78.
 80. 84. 86. 88. 90. 92. 94. 96.
 98. 102. 104. 106. 108. 110.

112. 114. 116. 118. 120. 122.
 124. 126. 128. 132. 140. 142.
 144. 146. 148. 150. 152. 154.
 156. 158. 160. 162. 164. 166.
 168. 170. 172. 174. 176. 178.
 182. 184. 192. 194. 202. 204.
 206. 208. 210. 212. 214. 216.
 218. 220. 222. 224. 232. 234.
 236. 238. 242. 244. 246. 248.
 250. 252. 254. 256. 258. 260.
 262. 264. 266. 268. 270. 272.
 274. 276. 278. 280. 282. 284.
 286. 288. 290. 292. 294. 296.
 298. 300. 308. 310. 314. 316.
 318. 320. 322. 324. 326. 330.
 332. 334. 336. 338. 340. 342.
 344. 346. 348. 350. 352. 354.
 362. 364. 366. 368. 370. 372.
 374. 376. 378. 382. 384. 386.
 388. 390. 392. 394. 396. 398.
 400. 402. 406. 410. 412. 414.
 418. 420. 424. 426. 428. 430.
 432. 434. 440. 442. 444. 446.
 448. 450. 452. 454. 466. 468.
 472. 474. 476. 478. 480. 486.
 490. 492. 494. 496. 498.

θεοσέβεια 378.

Θεὸς Λόγος 28. 32. 72. 96. 124.
 174. 180. 252. 294.

θεότης 28. 32. 54. 60. 62. 72. 84.
 86. 88. 94. 106. 124. 144.
 152. 172. 176. 182. 188. 200.
 260. 294. 314. 322. 326. 330.
 332. 338. 340. 394. 416. 426.
 428. 432. 456.

θεότης ὁμοούσιος 86.

θεότης τρισυπόστατος 32. 84. 88.

144. 176.

Θεοτόκος 122. 124. 160. 174. 176.
 178. 182. 184. 248. 262. 268.
 274. 290. 292. 294. 296.

θεώρημα 358.

θεωρία 214. 220. 222. 314. 316.
 318. 322. 326. 402. 432. 440.
 442.

θλιψις 344. 352. 364. 378. 388.
 414. 416.

θυμηδία 222.

θυμικόν 386.

θυμός 188.

θυσία 118. 120. 252.

I

Ἰακώβ 266.

Ἰὼβ 148. 312.

Ἰερουσαλήμ 146. 164. 166. 260.
 442.

ἱερωσύνη 460.

Ἰεσσαὶ 170.

Ἰησοῦς 30. 54. 80. 336. 348. 388.
 462. 466. 498.

Ἰησοῦς Χριστὸς 84. 98. 152. 172.
 178. 192. 246. 260. 302. 312.
 334. 462.

Ἰουδαῖος, -οὶ 152. 154. 186. 190.
 254. 276. 278. 296. 336.
 4342.

Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 248.

Ἰσαὰκ 250.

ἰσοθεΐα 264.

Ἰσραήλ 48. 188. 242. 244. 246.
 248. 252. 264. 266. 272. 276.

280.

Ἰωάννης (ὁ Εὐαγγελιστής) 30.
294. 326. 394.

Ἰωάννης (ὁ Πρόδρομος) 200. 280.

Ἰωσήφ, μνηστήρ Θεοτόκου, 248.
336.

Ἰωσήφ, υἱὸς Ἰακώβ, 266.

Κ

κάθαρσις 46. 432.

κακία 122. 190. 238. 408.

Καῖν 118. 120.

κακοπάθεια 378. 468.

καρτερία 382. 388.

κατακλυσμὸς 264. 282.

κατάρρα 50. 244. 246. 273. 284.

κατάνυξις 44.

καταφρόνησις 78. 116. 412.

κενοδοξία 206. 210.

κενολογία 406.

κλέπτῃς 192.

κοινωνία 184.

κόλασις 340.

κρῖμα 24.

κρίσις 42. 298. 448.

Κύριος 30. 60. 84. 92. 98. 118.

124. 130. 132. 134. 144. 146.

156. 166. 170. 172. 176. 178.

180. 184. 192. 198. 200. 202.

208. 224. 242. 244. 250. 252.

254. 266. 272. 274. 276. 294.

302. 306. 319. 314. 318. 320.

324. 326. 334. 336. 340. 342.

346. 366. 370. 376. 380. 388.

390. 396. 402. 434. 450. 454.

460. 462. 482.

κυριότης παντοκρατορικὴ 84.

Λ

Λόγος 30. 86. 102. 106. 122. 172.
182. 184. 202. 280. 402. 410.
470.Λόγος Θεοῦ 96. 172. 178. 180.
278. 290. 314. 324. 398.

λαμπρότης 132. 138.

λήμμα 248. 250. 252. 254.

ληστής 334.

λογισμὸς 358. 470.

Λουκᾶς 248.

λύπη 116. 328. 352.

Μ

μακροθυμία 134. 496.

Μανασσῆς 368.

μανία 44. 208.

μάννα 338. 474.

Μαρία 122. 124. 172. 178. 248.
290.

Μαριὰμ 264.

Ματθαῖος 244.

Ματθᾶν 248.

ματαιότης 38. 166.

μέθεξις 76. 376. 394. 402. 418.

μέθυσος, -οι 192.

μέριμνα 374.

μετάνοια 42. 44. 46. 88. 114. 224.
228. 232. 296. 300. 302. 324.

350. 378. 382. 412. 492.

μετουσία 184. 214. 394.

μῖσος 192.

Μιχαήλ 244. 272.

μοιχεία 170. 190.

Μονογενῆς 184. 186. 430.

μόσχος ὁ σιτευτός 474.

μυστήριον 46. 70. 78. 88. 128.

158. 174. 178. 180. 182. 186.

200. 216. 240. 260. 284. 296.

306. 312. 326. 342. 392. 398.

μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως 180.

μυστήριον τῆς ἀναπλάσεως 180.

Μωϋσῆς— Μωσῆς 18. 188. 266.

270. 336. 406.

N

νέκρωσις 294. 366. 368. 468. 498.

νομοθεσία 350.

νόμος 264. 268. 272. 274. 278.

370. 398. 496.

νόμος δουλείας 264. 270.

νόμος θανάτου 496.

νόμος πνευματικὸς 270.

νόμος σαρκὸς 494.

νόμος τῆς ἀμαρτίας 370. 372. 496.

Νῶε 262. 264. 274. 282.

νωθρεία 240.

Ξ

ξενιτεία 366. 382.

ξύλον ζωῆς 114. 260. 270. 284.

286. 404.

O

όδύνη 344.

οἴησις 42. 50. 150. 196. 198. 204.

206. 20. 360. 414.

οἰκονομία 32. 34. 38. 122. 178.

260. 288. 290. 296. 320. 332.

348. 428.

ὁμοιότης 326.

ὁμοίωσις 478. 480, καθ' ὁμοίωσιν

104. 256.

ὁμόνοια 244.

ὁμοούσιος, —ον 28. 64. 66. 68. 72.

84. 86. 176. 178.

ὁμότιμος, —ον 28. 68. 70. 84.

ὄργη 188.

οὐσία 68. 72. 78. 88. 90. 128. 182.

318

οὐσία ὁμότιμος 84.

οὐσίωσις ὑπερούσιος 28.

Π

πάθημα 382.

πάθος, —η 70. 216. 360. 412. 466.

484. 486. 488. 490.

παλιγγενεσία 118. 136. 244. 258.

παράβασις 116.

παραβολή, —αὶ 306. 308. 310. 328.

παράδεισος 94. 104. 106. 110.

112. 114. 116. 120. 138. 242.

246. 250. 252. 256. 258. 260.

268. 270. 272. 278. 284. 286.

288. 296. 298. 300. 316. 334.

404. 474.

Παράκλητος 84. 86. 94. 450. 452.
456.

παρθενία 172.

Παρθένος 172. 174. 176. 176. 178.
182. 186. 288. 290. 292.

παρησία 398.

Πατήρ 24. 26. 28. 30. 32. 34. 54.
64. 66. 68. 70. 72. 74. 80. 84.
88. 90. 94. 96. 98. 162. 168.
170. 172. 178. 182. 184. 186.
210. 212. 214. 224. 298. 312.
316. 324. 330. 336. 338. 340.
348. 380. 382. 394. 396. 398.
400. 402. 404. 414. 420. 428.
430. 432. 450. 456. 462. 476.
478. 498.

Παῦλος 90. 102. 124. 126. 128.
134. 136. 140. 142. 152. 160.
162. 164. 176. 190. 198. 200.
206. 208. 212. 216. 246. 254.
268. 276. 3132. 314. 318.
322. 324. 326. 330. 332. 334.
370. 3830. 384. 404. 426.
430. 434. 4346. 456. 492.

πειρασμός, -οί 148. 204. 364. 378.
388. 408.

περιεργία 88.

περιτομή 264. 266. 268. 278.

περιτομή πνευματική 266.

Πέτρος 130. 134. 384.

πίστις 18. 44. 54. 88. 94. 124. 174.
190. 192. 194. 196. 198. 202.
204. 216. 218. 240. 248. 250.
252. 254. 264. 274. 280. 282.
298. 300. 332. 346. 368. 393.
396. 400. 408. 412. 414. 426.
434. 434. 456. 476. 480.

πλάνη 122. 400.

πλεονέκτης 192.

πλεονεξία 232. 490.

πλοῦτος 352. 374. 414. 470.

Πνεῦμα ἀληθείας 84. 90.

Πνεῦμα 26. 30. 34. 424. 52. 60. 62.
64. 66. 68. 84. 86. 88. 90. 92.
128. 128. 148. 152. 154. 162.
176. 178. 180. 182. 184. 204.
208. 214. 222. 252. 270. 290.
292. 294. 296. 300. 312. 314.
318. 320. 332. 342. 344. 350.
354. 374. 390. 392. 398. 408.
414. 420. 424. 430. 444. 448.
450. 452. 458. 462. 476. 480.
492. 494. 496.

Πνεῦμα ἅγιον 30. 40. 42. 54. 66.
70. 72. 74. 80. 86. 90. 94. 96.
98. 110. 146. 176. 184. 202.
224. 268. 292. 294. 298. 310.
314. 316. 330. 344. 370. 380.
3932. 396. 426. 428. 450.
452. 454. 460. 476. 478. 498.

Πνεῦμα ἀγάπης 88.

Πνεῦμα ἀληθείας 84. 90. 452.

Πνεῦμα ἐγκρατείας 88.

Πνεῦμα εἰρήνης

Πνεῦμα πίστεως 88.

Πνεῦμα πόθου 88.

Πνεῦμα σωτηρίας 148.

πνοή ζωῆς 108. 122.

πόθος 88. 218. 240. 416. 418. 420.
446. 474. 482.

πολιτεία χριστομίμητος 48.

πόμα τῆς ζωῆς 474.

πονηρία 88. 192. 300. 406. 470.

πορνεία 190. 490.

πόρνη 294.
 πόρνος 230.
 πραότητα 384.
 προαίρεσις 236. 400.
 πρόγνωσις 234.
 προθυμία 374.
 πρόνοια 262.
 προσδοκία 136.
 προσκύνησις 54. 224. 354. 420.
 462. 498.
 προφητεία 38.
 προφήτης 162. 168. 182. 186. 200.
 222. 238. 270. 278. 338. 388.
 438. 450.
 πρωτόπλαστος, -οι 104. 110. 112.
 124. 138. 292.
 πρωτότοκος 140. 150. 164. 166.

Ρ

ραθυμία 210. 232. 236. 300. 378.
 412. 414.
 ρεῦσις 252. 266.
 ρομφαία φλογίνη 114. 246. 262.
 272. 284.

Σ

Σαμαρείτης 188.
 σάρκωσις 32. 122.
 σὰρξ παναμώμητος 128.
 Σατανᾶς 286.
 Σῆθ 248.
 Σιών 164.
 σιωπή 366.

σκότος 366. 406. 412. 466. 492.
 σκότος τὸ ἐξώτερον 190. 300.
 330. 492.
 σκότωσις 208.
 Σκύθης, -αι 152.
 σοφία 350.
 σοφία ἔξω 42.
 σοφία Θεοῦ 208. 222. 308.
 σπουδή 374.
 σταυρὸς 126. 188. 194. 284. 308.
 374.
 σταύρωσις 294.
 στενοχωρία 378.
 Στέφανος, πρωτομάρτυς, 188.
 συγκατάβασις 152. 170. 178. 332.
 συγχώρησις 114.
 συμπάθεια 384.
 συμφυῖα 84.
 συναΐδιος, -ον 66. 70. 84.
 συνουσία 184. 252. 266. 272.
 συνουσία ἄφραστος 172.
 Σωτήρ 150. 182. 212. 402. 434.
 σωτηρία 18. 122. 136. 148. 170.
 180. 246. 258. 272. 276. 332.
 346. 390. 400. 410. 436.
 σωφροσύνη 346. 360.

Τ

ταπεινοφροσύνη 48.
 ταπείνωσις 44. 48. 198. 204. 218.
 224. 324. 364. 372. 382. 392.
 414.
 τελειότης 88. 398.
 τελωνεῖον 232.
 τελώνης 230. 232.

τερπνότης 326.
 τιμή 224. 350. 354. 374. 414. 420.
 462. 498.
 τιμωρία 126. 188. 244. 344.
 τριθεΐα 30.
 Τριάς 26. 28. 30. 32. 34. 40. 54.
 66. 68. 70. 72. 74. 84. 90. 92.
 102. 176. 260. 344. 428.
 τρισυπόστατος, -ον 62. 66. 84. 86.
 88. 144. 176.
 τρυφή 94. 112. 116. 198. 286. 324.
 348. 350. 378. 402. 404. 418.
 438. 474.
 τῦφος 150. 414.

Υ

ὑβρις 364.
 υίοθεσία 38. 250. 394.
 υίοθεσία διὰ πίστεως 250.
 Υἱός 24. 26. 28. 30. 32. 34. 40. 54.
 66. 68. 70. 72. 74. 84. 88. 90.
 92. 118. 152. 160. 164. 174.
 176. 178. 180. 182. 184. 186.
 212. 214. 238. 242. 254. 274.
 280. 282. 288. 296. 298. 300.
 314. 316. 330. 402. 428. 432.
 476.
 Υἱός τοῦ ἀνθρώπου 338.
 Υἱός τοῦ Θεοῦ 288. 312. 320. 332.
 340.
 υἱός, -οὶ φωτὸς 412.
 ὑπακοή 368. 382. 384. 388.
 ὑπερηφανία 46. 48.
 ὑπερούσιος, -ον 90.
 ὑπόκρισις 206. 408.

ὑπομονή 148. 388.
 ὑπόστασις 62. 72. 84. 86. 88. 90.
 92. 330.
 ὑπόστασις ἀνυπόστατος 28.
 Ὑψιστος 244. 398.

Φ

φιλανθρωπία 98. 170. 182. 224.
 302. 376. 388. 418.
 φιλαργυρία 206.
 φιλαρχία 496.
 φιληδονία 232.
 φιλοδοξία 50. 206. 406. 296.
 φιλοσοφία 46. 62.
 φθόνος 18. 120. 192. 210. 360.
 438.
 φθορά 50. 114. 116. 120. 124. 130.
 132. 138. 146. 184. 262. 268.
 284. 482.
 φόβος 368. 394. 494.
 φόνος 120. 170. 190.
 φύσις 68. 72. 84. 86. 90. 294. 318.
 φύσις θεία 74.
 φύσις ὑπερούσιος 30.
 φύσις ὑποστατική 86.
 φυσίωσις 206.
 φῶς 92. 94. 96. 98. 128. 144. 170.
 196. 200. 208. 220. 316. 344.
 352. 364. 376. 416. 444. 446.
 456. 458. 462.
 φῶς ἀνέσπερον 412.
 φῶς ἀπειρον 92.
 φῶς ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἄχρονον
 συναΐδιον, ὁμότιμον καὶ ὁμό-
 δοξον 94.

φειδῶ 446.

φιλανθρωπία 30. 50. 72. 92. 108. 126.
160. 222. 240. 264. 278. 290.
316. 338. 366. 382. 404. 424.
442. 482.

φιλαργυρία 218. 362. 364.

φιλαυτία 188.

φιλία 578.

Φιλιππήσιοι 318.

Φίλιππος 46. 54. 88. 246. 250.

φιλοδοξία 226. 372.

φιλονεικία 172.

φιλοσοφία 18. 240. 380. 440.

φιλοστοργία 56. 356.

φιλοτιμία 24. 262. 488.

φιλοφροσύνη 68.

φιλοχρηματία 158.

φθόνος 124. 158. 242. 368. 374. 498.

φόβος 90. 134. 136. 164. 172. 236.
288. 258. 316. 348. 386. 468.
478. 484. φόβος Θεοῦ 484.

φόνος 396. 498. 502.

φρόνησις 238.

φύσις 14. 26. 96. 102. 104. 116. 130.
166. 226. 394. 460. 464. 496.
504.

φῶς 98. 210. 226. 334. 422. 452. 462.
502.

Χ

χαμευνία 440.

χαρὰ 108.

χάρις 10. 22. 30. 50. 58. 72. 92. 108.
126. 134. 152. 210. 212. 222.
240. 264. 278. 290. 316. 338.
354. 382. 404. 422. 424. 428.
430. 432. 434. 442. 482. 490.
506.

χάρισμα 422.

χλευασία 470.

Χριστιανισμός 282.

Χριστιανός, οἱ 312. 462.

χριστοκτόνος 368.

Χριστός 10. 12. 16. 20. 22. 24. 32. 36.
40. 42. 44. 46. 52. 54. 56. 66. 70.
74. 76. 78. 80. 84. 86. 90. 92.
104. 106. 110. 112. 116. 120.
122. 128. 132. 1388. 142. 144.
146. 148. 150. 154. 188. 192.
194. 200. 206. 214. 218. 220.
224. 234. 242. 246. 258. 260.
266. 276. 286. 288. 292. 294.
298. 300. 312. 314. 318. 330.
336. 356. 358. 362. 364. 366.
372. 374. 376. 384. 398. 406.
408. 412. 414. 416. 418. 424.
426. 428. 434. 436. 438. 444.
446. 448. 450. 452. 458. 464.
468. 470. 472. 480. 488. 496.

Ψ

ψεῦδος 392. 456. 486. 496. 498. 502.

ψυχή 10. 16. 26. 34. 38. 40. 42. 54. 64.
86. 92. 96. 98. 104. 114. 122.
126. 128. 134. 146. 158. 160.
172. 190. 218. 238. 262. 270.
276. 286. 290. 292. 294. 306.
312. 316. 324. 332. 334. 336.
340. 342. 380. 382. 402. 404.
422. 468. 478. 484. 500. 502.
504.

Ω

ᾠρα 412. 466.

ὠφέλεια 330. 462. 476.

φῶς ἀπρόσιτον καὶ ὑπεράρητον 170.	Χριστὸς 30. 38. 52. 54. 80. 84. 96. 124. 128. 130. 146. 148. 150.
φῶς γνώσεως 442.	152. 154. 156. 158. 160. 162.
φῶς παντουργὸν καὶ παντοδύνα- μον 410.	164. 166. 182. 192. 198. 204. 206. 212. 212. 232. 240. 242.
φῶς τρισυποστατον 218.	244. 246. 248. 254. 260. 262.
φῶς θεῖον 78.	268. 270. 272. 274. 278. 284.
φῶς φωτὸς 86.	286. 288. 292. 298. 300. 326.
φωτισμὸς 412.	330. 332. 342. 348. 370. 372.
Φώτων (περὶ) 456.	376. 382. 392. 394. 396. 398. 408. 414. 426. 428. 432. 438. 450. 452. 454. 456. 458. 490. 498.

X

χαρὰ 328. 374. 382.
χάρις 98. 128. 224. 270. 300. 302. 332. 368. 376. 380. 390. 402. 418. 468. 490. 492. 494.
χάρισμα 40. 94. 148. 152. 154. 160. 358. 364. 466. 490.
χαύνωσις 234. 236.
Χερουβὶμ 200. 350. 390.
χρῆμα, -τα 418. 470.
χρηστολογία 408.
χρηστότης 96. 170. 378. 496.
Χριστιανός, -οὶ 152. 198. 348. 454. 470.

Χρῦσανθος, μάρτυς, 480.

Ψ

ψυχὴ 24. 40. 58. 646. 66. 68. 106. 108. 124. 126. 130. 142. 146. 160. 192. 194. 212. 238. 240. 290. 294. 316. 318. 324. 346. 350. 358. 364. 368. 370. 376. 396. 408. 414. 426. 432. 434. 444. 468. 470. 472. 474. 476. 478. 480. 484. 490.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελις
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9-17
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	20-499
ΣΤΙΧΟΙ ΙΑΜΒΙΚΟΙ ΝΙΚΗΤΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥ	18-21
Α'. ΒΙΒΛΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΛΟΓΩΝ	20-101
1. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Α'	
Και έναντίον εκείνων που αποδίδουν τὸ πρῶτον στὸν Πατέρα.	24-56
2. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Β'	
Και έναντίον εκείνων που ἐπιχειροῦν νὰ θεο- λογοῦν χωρὶς Πνεῦμα.	57-82
3. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Γ'	
᾽Οτι, ὅ,τι εἶναι ὁ Πατὴρ εἶναι καὶ ὁ Υἱός, καὶ ὅ,τι εἶναι ὁ Υἱός εἶναι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὅ,τι αὐτὰ εἶναι ἓνα Πνεῦμα ὁμότιμο, ὁμοούσιο καὶ ὁμόθρονο.	83-101
Β'. ΒΙΒΛΟΣ ΗΘΙΚΩΝ ΛΟΓΩΝ	102-499
ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Α'	102-226
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	102-103
α'. Μερικὴ φυσιολογία γιὰ τὴν κτίση τοῦ κό- σμου καὶ τὴν πλάση τοῦ Ἀδάμ.	104-112
β'. Παράβαση καὶ ἐξορία τοῦ Ἀδάμ.	112-122
γ'. Σάρκωση τοῦ Λόγου καὶ μὲ ποιόν τρόπο ἐ- σαρκώθηκε γιὰ μᾶς.	122-132
δ'. Πῶς πάλι πρόκειται κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστο- λο νὰ ἀνακαινισθεῖ ὅλη ἡ κτίση καὶ νὰ γίνουν και- νοὶ οὐρανοὶ καὶ καινὴ γῆ.	132-138

ε΄. Ποιά θὰ εἶναι ἡ ἐσχάτη λαμπρότητα τῆς κτίσεως.	138–146
ς΄. Πῶς ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐνώνονται μὲ τὸν Χριστὸ καὶ Θεὸ καὶ γίνονται ἓνα μαζί του.	146–159
ζ΄. Πῶς πρόκειται νὰ πληρωθεῖ ὁ ἐπάνω κόσμος καὶ ποιός ἀκριβῶς εἶναι καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ πληρωθεῖ.	160–162
η΄. Ὅτι, ἐὰν ὅλοι οἱ προορισμένοι ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ δὲν γεννηθοῦν μέχρι τὴν ἐσχάτη ἡμέρα καὶ δὲν πληρωθοῦν, ὁ ἄνω κόσμος δὲν θὰ πληρωθεῖ.	162–168
θ΄. Στὸ ρητὸ τοῦ Εὐαγγελίου· «ὁμοιώθηκε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ βασιλέα». Καὶ ποιός εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τοῦ Θεοῦ.	168–174
ι΄. Ὅτι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι συλλαμβάνουν μέσα τοὺς τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπο παραπλήσιο μὲ τὴν Θεοτόκο καὶ γεννοῦν αὐτὸν καὶ γεννᾶται μέσα τοὺς καὶ γεννῶνται ἀπὸ αὐτόν, καὶ πῶς διατελοῦν υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ.	174–186
ια΄. Στὸ ρητὸ τοῦ Εὐαγγελίου· «καὶ ἔστειλε τοὺς δούλους του νὰ καλέσουν στοὺς γάμους τοὺς προσκεκλημένους καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἔλθουν».	186–192
ιβ΄. Ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους νὰ ἐρευνᾷ τὰ κρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν προκοπὴ καὶ τελείωση στὴν ἀρετὴ, καὶ ὅτι κατὰ τὴν δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου ὅλοι οἱ ἅγιοι θὰ γνωρίζονται μεταξύ τους.	192–224
ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Β΄	102–304
α΄. Προτρεπτικὸς πρῶτον γιὰ τὴν μετάνοια· στὸ ρητὸ τοῦ Ἀποστόλου, «αὐτοὺς ποὺ προγνώρισε, τούτους καὶ προόρισε ...», καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ διαστρεβλώνουν καὶ αὐτὸ καὶ ὅλη τὴν θεία Γραφή.	228–240
β΄. Ὅτι «ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν στὸν Χριστὸ εἶναι προγνωρισμένοι καὶ προορισμένοι νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ» καὶ στὸ ρη-	

- τὸ τοῦ Μωϋσέως, «ὅταν διαχώριζε τὰ ἔθνη
ὁ Ὑψιστος» καὶ τὰ ἐπόμενα. 240–254
- γ'. Ἀνακεφαλαίωση τῶν ἀναφερομένων στὸν
πρῶτο λόγο σχετικά μετὴν φυσικὴ θεωρία τοῦ
Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, τῶν αἰ-
ώνων καὶ τοῦ παραδείσου. 254–262
- δ'. Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τίνων εἰκόνες ἦ-
ταν ἐκεῖνα ποὺ εὐρίσκονταν μέσα στὴν κιβωτό·
περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ κατ' ἐκλογὴν προσλήμ-
ματος καὶ ποιό εἶναι αὐτό· περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ
τῆς περιτομῆς. 262–268
- ε'. Ὅτι στὸν κόσμον ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθηκε
πρῶτος στὴν ἀρχὴ ἔγιναν ἔπειτα ἄλλοι δύο, ἀπὸ
τοὺς ὁποίους ὁ τελευταῖος εἶναι τύπος ἐκείνων
ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν ἀργότερα, ὡς ἐνδιά-
μεσος τῶν προγενεστέρων καὶ μεταγενεστέρων
καὶ τίνος εἰκόνα ἦταν ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ
τὰ ἐπόμενα. 268–276
- ς'. Στὸ ρητὸ τοῦ Ἀποστόλου· «διότι, ἐὰν τὸ
παράπτωμα αὐτῶν ἔγινε πλοῦτος τοῦ κόσμου»
καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ἡ προσωποποιῖα τοῦ καθενὸς
ἀπὸ τοὺς δύο λαούς, δηλαδὴ τῶν ἐθνῶν καὶ
τοῦ Ἰσραὴλ. 276–280
- ζ'. Ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι νέος κῶ-
σμος καὶ ἡ πίστις πρὸς αὐτὸν εἶναι νέος παράδει-
σος. Καὶ μαζὶ μετὰ αὐτά, ἀνακεφαλαίωση τοῦ πρῶ-
του κόσμου, μετὰ ἀντιπαραθέσει αὐτῶν ποὺ ἐτελέ-
σθησαν διὰ τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία μετὰ αὐτά
ποὺ ἐπράχθησαν σ' ἐκεῖνον. Καὶ πρὸς τὸ τέλος ἐπα-
νάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ, «ἐκείνους ποὺ προ-
γνώρισε, αὐτοὺς καὶ προὐρίσε». 280–304

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Γ'

- Στὸ ρητὸ τοῦ Ἀποστόλου ποὺ λέγει· «καὶ εἶδα
αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἀρπάχθηκε στὸν τρίτον
οὐρανὸ καὶ ἄκουσε ἀνέκφραστα λόγια, τὰ ὁ-
ποῖα δὲν εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρωπον ν' ἀκούσει» 307–356

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Δ΄

Περὶ ἀπαθείας καὶ περὶ χαρισμάτων καὶ δωρεῶν κατὰ προκοπὴν σ' αὐτήν· καὶ ποιὰ ἡ τελείωση τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας.

357–422

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ε΄

Γι' αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι ἔχουν ἀγνώστως μέσα τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα, χωρὶς καθόλου νὰ αἰσθάνονται τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ· καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ λέγουν ὅτι δὲν μπορεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἰδεῖ στὴν παροῦσα ζωὴ τὴν δόξα του, καὶ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ μὲ παραθέματα. Καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας φθόνος ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους...

423–464

ΗΘΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Σ΄

Γιὰ τὴν ἀπάθεια καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ. Καὶ πῶς πρέπει νὰ περικόπτομε τὸ δικό μας θέλημα καὶ νὰ ἀνερχόμεστε στὸ ὕψος τῆς τελειότητος...

465–499

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

501–532

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.

501–512

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

512–523

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ 30* Τ. Θ. 400 90
560 00 * ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ * Τηλ. 200 621

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολές.
»	2ος	Ἐπιστολές.
»	3ος	Ἐπιστολές.
»	4ος	Ὁμιλίες στὴν Ἑξαήμερο.
»	5ος	Ὁμιλίες σὲ Ψαλμούς.
»	6ος	Ὁμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς.
»	7ος	Ὁμιλίες δογματικὲς, περιστατικὲς, ἐγκωμιαστικὲς, παιδ/κ.
»	8ος	Ἀσκητικὰ Α' (Ὅροι κατὰ πλάτος).
»	9ος	Ἀσκητικὰ Β' (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν).
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα.

Β. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως).
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α'-Β').
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ'-Δ').
»	4ος	Δογματικὰ Γ'.
»	5ος	Ἑρμηνευτικὰ Α'.
»	6ος	Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	7ος	Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'.
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'.
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικές Σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Α'.
»	2ος	Προσωπικές Σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Β'.
»	3ος	Ἀπολογητικά ἔργα.
»	4ος	Δογματικά ἔργα.
»	5ος	Ὁμιλίες.
»	6ος	Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
»	7ος	Ἐπιστολές.
»	8ος	Ὁ Χριστὸς πάσχων καὶ Ἔπη δογματικά.
»	9ος	Ἔπη Ἠθικά.
»	10ος	Ἔπη Ἱστορικά.
»	11ος	Ἔπη εἰς Ἐτέρους. – Ἐπιγράμματα.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος	1ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Α' – Γ').
»	2ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Δ' – ΣΤ').
»	3ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Ζ' – Ι').
»	4ος	Τριακονταετηρικός στὸ Μ. Κων/ντῖνο. – Στὸ Βίο Μ. Κων/ντί- νου. – Λόγος Μ. Κων/ντίνου στὸ Σύλλογο τῶν ἁγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Τόμος	1ος	Δογματικά Α' (Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
-------	-----	---

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τόμος	1ος	Διάλογος Παλλαδίου. – Περί ἀσαφείας τῶν προφητειῶν. – Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
»	2ος	Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Α' – ΚΓ').
»	3ος	Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΚΔ' – ΜΑ').
»	4ος	Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΜΒ' – ΞΔ').
»	5ος	Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Γ' – ΙΒ'). – Στὸς Ψαλμοὺς (ΜΑ' – ΜΓ').
»	6ος	Ὁμιλίες στὸς Ψαλμοὺς (ΜΔ' – ΡΚΓ').
»	7ος	Ὁμιλίες στὸς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' – ΡΝ') καὶ Ὁμιλίες στὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
»	8ος	Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Α' – Θ'). – Ὑπόμνημα στὸν Ἡσαΐα. – Ὑπόμνημα στὸν Δανιὴλ (Κεφ. Γ'ΙΓ').
»	9ος	Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμ. Α'–Κ').
»	10ος	Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμ. ΚΑ'–ΜΗ').
»	11ος	Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΜΘ'–ΟΕ').
»	12ος	α) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΟΣΤ'–ΛΑ'). β) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ. (Ὁμιλ. Α'–ΙΘ').
»	13ος	Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Κ'–ΝΔ').

- » 14_{ος} Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΕ' - ΠΗ').
- » 15_{ος} Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. Α' - ΚΓ').
- » 16α' Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΚΔ' - ΜΔ').
- » 16β' Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΜΕ' - Ν'), στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλ. Α' - Γ').
- » 17_{ος} Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλ. ΙΑ' - ΛΓ').
- » 18_{ος} Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α' - ΚΑ').
- » 18α' Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΒ' - ΜΔ'), καὶ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α' - ΙΑ')
- » 19_{ος} Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α' - ΚΔ').
- » 20_{ος} Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΕ' - Λ') καὶ στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. Α' - ΙΑ').
- » 21_{ος} Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. ΙΒ' - ΚΔ') καὶ στὴν Πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλ. Α' - ΙΒ').
- » 22_{ος} Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλ. ΙΓ' - ΙΕ'), στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ στὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.
- » 23_{ος} Ὑπόμνημα Στὴ Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλ. Α' - Ε'), στὴν Α' Πρὸς Τιμόθεον (Ὁμιλ. Α' - ΙΗ') καὶ Β' Πρὸς Τιμόθεον (Ὁμιλ. Α' - Γ').
- » 26_{ος} Ὁμιλίες Ἠθικὲς - Ἀγιογραφικὲς.
- » 27_{ος} Ὁμιλίες Ἀγιογραφικὲς - Ἐρμηνευτικὲς.
- » 28_{ος} Ποιμαντικὰ καὶ Ἀσκητικὰ Α'.
- » 29_{ος} Ἀσκητικὰ Β'.
- » 30_{ος} Ὁμιλίες Κατηχητικὲς - Ἠθικὲς.
- » 31_{ος} Ὁμιλ. κατηχητικὲς καὶ ἠθικὲς Β' - Ὁμιλ. Περιστατικὲς Α'.
- » 32_{ος} Ὁμιλίες Περιστατικὲς Β'.
- » 33_{ος} Ὁμιλίες Περιστατικὲς Γ'.
- » 35_{ος} Ὁμιλίες δογματικὲς.
- » 36_{ος} Ὁμιλίες ἐορταστικὲς - ἐγκωμιαστικὲς.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1_{ος} Δογματικὰ Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες - Κατὰ εἰμαρμένης - Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, καὶ Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας).
- » 2_{ος} Δογματικὰ Β' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β'.)
 - » 3_{ος} Δογματικὰ Γ' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ' - Λόγος ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.
 - » 5_{ος} Ἐρμηνευτικὰ Α' (Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου - Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἐξαήμερου - Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α-Γ).
 - » 6_{ος} Ἐρμηνευτικὰ Γ' (Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν - Εἰς τὸν 6ον Ψαλμὸν = περὶ τῆς ὀγδόης - Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου.

Τόμος	1ος	Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος - Ἐπιστολὲς πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ', Ἐπιστολὲς πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
»	2ος	Ἐπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.
»	3ος	Πραγματεῖες δογματικὲς καὶ ὁμολογιακὲς.
»	4ος	Ἐπιστολὲς.
»	5ος	Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').
»	6ος	Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').
»	9ος	Ὁμιλίαι Α'-Κ'.
»	10ος	Ὁμιλίαι ΚΑ'-ΜΒ'.
»	11ος	Ὁμιλίαι ΜΒ'-ΞΓ'.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

Τόμος	1ος	Ἀποφθέγματα Γερόντων.
»	3ος	Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ θείων ὀνομάτων, Περὶ οὐρανόθεν ἱεραρχίας, Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, Περὶ μυστικῆς θεολογίας, Ἐπιστολὲς.
»	7ος	Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.
»	9ος	Διαδόχου Φωτικῆς, Κεφάλαια Γνωστικά, Λόγος στὴ Ἀνάληψη, Ὁράσεις, Ἐρωταποκρίσεις, καὶ Ἰωάννου Καρπαθίου, Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.
»	12ος	Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοὶ - ἄββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα - ἄββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολὲς.
»	14ος	Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, Μυσταγωγία - Τὰ 400 Κεφάλαια Περὶ Ἀγάπης - Λόγος Ἀσκητικὸς - Τὰ 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
»	19Α	Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος, Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου, Κεφάλαια - Εὐχαριστίαι - Διάλογος μετὰ Σχολαστικοῦ.
»	22ος	Νικολάου Καβάσιλα, Ἐρμηνεία στὴ Θεία Λειτουργία - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

Τόμος	1ος	Ἰουστίνος, Ἀπολογίαι Α' καὶ Β' - Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως - Διάλογος Πρὸς Τρύφωνα.
»	2ος	Τατιανός, (Πρὸς Ἑλληνας) - Ἀθηναγόρας, (Πρεσβεία Χριστιανῶν καὶ Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν) - Θεόφιλος Ἀντιοχείας, (Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α-Γ) - Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕ.
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Αφοί ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανά 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
